

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Վեցամս. 400, Եռամս. 200 ֆրանք:

Samedi 1 Septembre 1945 Շաբաթ 1 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4494-Նոր շրջան թիւ 123 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԷՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Նորէն ամերիկեան թերթերն են որ նիւթ կը ճարեն ռուսեւթուրք յարաբերութեանց, եւ առհասարակ Թուրքիոյ մասին

Այսպէս, մասնագիտական թերթ մը, «The National Geographic Magazine», *Մայիսի թիւին մէջ հրատարակած է երկար գրութիւն մը,* 30 *գունաւոր նկարներով: «Հայրենիք»ի մէկ աշխատակիցը հատուած մը կը ներկայացնէ այդ գրութենէն.*

— «Այդ պատկերները կը ներկայացնեն արդի Թուրքիան՝ գեղանի Թրքուհիներու եւ տղոց «սկաուտ»ի եւ մարմնամարզական խաղերու տարազներով: Անոնք կը ներկայացնեն նաեւ գեղեցիկ շէնքեր, պարտէզներ, եւայլն: Յօդուածագիրը դիտել կու տայ թէ թրքական հանրապետութիւնը հասունցած, հաստատուած է: Թուրքերը թէեւ ասիական լեզու մը կը գործածեն, բայց երեւոյթով Եւրոպացի են: Թրքուհիներ անթերլով ալ կը խօսին Ամերիկացիներու: Ահա նմոյշ մը այդ խօսուածքէն.—

«ԼՍԷ՛, ԱՄԵՐԻԿԱ, ՄԵՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԻՆԵՐԸՆ ԵՆՔ, ՄԵՆՔ ԱԶԱՏ ԵՆՔ, ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ ՄԵՐ ԵՐԿԻՐԸ ԱԶԱՏ Է: Մենք շահեցանք մեր ազատութիւնը եւ կ'ողջագուրենք զայն, ձեզի պէս մենք ալ մարդոց հաւասար իրաւունք ունինք:

Լսէ՛, Ամերիկա՛: Մենք Թուրքիոյ կիներն ենք»:

Յօդուածագիրը, Ամերիկացի կամ Անգլիացի, պուտ մը ճշմարտութիւն ալ կը սահեցնէ, անաչառութեան տպաւորութիւն գործելու համար: Կ'ըսէ թէ Թուրքերը դիւրաւ չեն փոխեր իրենց վաղեմի կենցաղը եւ, հակառակ պետութեան ջանքերուն, կրթութիւնը չէ թափանցած թրքական գիւղերուն մէջ: Բայց, երբ կը խօսի Սեբաստիոյ կամ Կարինի մասին, կը մոռնայ յիշել թէ ժամանակին Հայեր եւ Յոյներ կը բնակէին այդ նահանգներուն, ինչպէս ամբողջ Թուրքիոյ մէջ...

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքերը եւ իրենց բարեկամները կը գործեն ամէն ճակատի վրայ, խուզուտ պատառներ տրամադրելով:

Այս պայքարին մէջ, դժուար թէ գտնէք ո եւ է հայրենասէր Թուրք, որ մտքէն անցընէ հակազդել կամ հակաճառել: Մինչդեռ հայ «խաչակիրներ» հայրենասիրական պարտականութիւն կը սեպեն Թուղթ մրոտել, հայերէն եւ անգլերէն, սեւցնելու համար այս կամ այն հոսանքը: Մինչեւ անգամ ափ առնելով ամերիկեան թերթերու դուռը: Եւ կը գտնուին թերթեր որոնք ոչ միայն տեղ կու տան զանազան ցնդաբանութեանց, այլեւ կ'խրացնեն զանոնք ...

Բարեբախտաբար, արթուն են ամերիկեան մամուլին գլխաւոր օրկանները: Եւ արթուն են մեր անգլիագէտ հայրենակիցները, խելքի կանչելու համար խառնակիչները:

Մխիթարական երեւոյթ մը, այս առթիւ: Նիւ Եորքի ռուսական օրկանը, «Ռուսկոյէ Սլովօ», ձայն բարձրացուցած էր վերջերս (16 *Յուլիս*), *հակաճառելով լեհական «Ռոբոդնիկ Պոլսկի» թերթին, որ Թուրքիոյ կողմը բռնած է:*

Լեհական օրկանը — դժբախտաբար ընկերվարական — կը ժխտէր հայկական իրաւունքները Կարսի եւ Արտահանի վրայ: Ռուս թերթը դիտել կու տայ արդար բարկութեամբ.

— «Առաջին անգամ չէ որ Լեհերը բարեկամութիւն կ'ընեն Թուրքերուն հետ, որոնք միշտ կեղեքած են եւ այժմ ալ կը կեղեքեն ոչ-թուրք ազգութիւնները: Այս պարագան չի կրնար չյարուցանել մասնաւոր կասկածներ»:

Ուրիշ նպաստաւոր պարագայ մը,— «Քրիսչըն Սայէնս Մօնիթոր», որ քաջածանօթ է Մոտաւոր Արեւելքի գործերուն, Յուլիս 20*ի խմբագրականով կը յայտարարէ թէ «Թուրքիա կրնայ կորսնցնել որոշ մաս մը իր վարկէն եւ հողերէն, իբրեւ հետեւանք Երեք Մեծերու համաձայնութեանց»:*

Ամերիկեան թերթին կարծիքով, «Թրքական հարցը» անգլեւռուսական խնդիր մըն է եւ պիտի կարգադրուի երկու պետութեանց փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Եզրակացութիւն,— անվհատ եւ անընդհատ աշխատանք ամէն ճակատի վրայ, կանխելու համար խելացի թշնամիներու եւ անխելք բարեկամներու խաղերը:

Եւ մանաւանդ քիչ մը լռութիւն:

Շ.

ԻՒՐԱՆԻՈՄ ԵՒ ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲ

Ճափոնի Հիրոշիմա եւ Նակազաքի քաղաքներուն վրայ արձակուած հիւլէական ռումբերուն (bombes atomiques) *պատճառած ահռելի աւերներն ու քանդիչ ահաւոր ուժը ամէն երեւակայութիւն կը գլեն կ'անցնին: Այդ ռումբերը պայթած տեղեն երկրաշարժի նման մեծատարած հողամասեր հիմէն կը սարսեն: Մէկ ռումբին ազդեցութիւնը համարժէք է երկու հազար վիթխարի օդանաւերու պատճառած վնասներուն:*

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», վերոյիշեալ քաղաքները հիւլէական ռումբի ազդեցութեան տակ աւերակոյտի վերածուեցան, բնակիչներուն մեծագոյն մասը ածխացած էր անճանաչելի ըլլալու աստիճան, իսկ անոնք որ տուներու մէջ կը գտնուէին, օդին ահաւոր ճնշումէն եւ տաքութեան աներեւակայելի սաստկութենէն մեռած էին:

Այս մահասփիւռ ռումբին պատրաստութեան մէջ խիստ կարեւոր դեր մը ունի իւրանիոմ կոչուած պարզ մետաղը, որ ռատիոմին պէս բնական վիճակի մէջ իբր իւրանիոմի օքսիտ, perchblende *պարունակած հանքերէն կը հանեն:*

Ելեկտրական փուռի մէջ իւրանիոմի օքսիտը *պակսեցնելով, կը ստացուի ճերմակ մետաղ մը, որուն տեսակարար ծանրութիւնը* 18.6 *է: Ան օդին մէջ չափազանց ենթակայ է այլափոխումի եւ կը հալի* 1.800 *աստիճան տաքութեան մէջ:*

Իր հիւլէական ծանրութիւնը 238 *է. թթուածինին հետ կը կազմէ շատ մը* օքսիտներ, *ինչպէս՝ իւրանական օքսիտ կամ իւրան:*

Իւրանիոմէն առաջ եկած կարգ մը աղեր փլիւօր *արձակելու յատկութիւնն ունին, այսինքն՝ ճառագայթարձակ են եւ ծանօթ՝ «իւրանիոմական ճառագայթներ». անունով: Իւրանիոմը նկատուած է ռատիոմի անջատողական տարր մը:*

Իւրանիոմը բնութեան մէջ կը գտնուի 100*է աւելի մետաղներու հետ խառն, սակայն* carnotite *կոչուած մետաղը ամէնէն աւելի հարուստ է իւրանիոմով, այսինքն՝* 64 *առ հարիւր համեմատութեամբ:* Carnotite*ի հանքեր կը գտնուին Հիւս. Ամերիկայի Քօլօրատօ նահանգին մէջ, ինչպէս նաեւ Քանատա, Պոհեմիա, Աւստրալիա եւ հարաւային Ափրիկէ:*

Եթէ 235 *հիւլէ ծանրութիւն ունեցող իւրանիոմ մը բախի* Neutron*ի մը, որ իր կորիզին մէջ կը թափանցէ, իր հիւլէական ծանրութիւնը* 236*ի կը բարձրանայ, ինչ որ կու տայ պայթուցիկ հիւլէ մը, որ դիւրաւ կ'անջատուի:*

Զինուորական մասնագէտները մեծ գաղտնապահութիւն ցոյց կու տան հիւլէական ռումբին պատրաստութեան եղանակի մասին, այնպէս որ առայժմ անկարելի է թափանցել այդ մահասփիւռ ռումբին շինութեան գաղտնիքին:— Այս չէր բաւեր, վերջերս Ամերիկացիները արուեստական եղանակով ձեռք բերած են «Pluton» անունով քիմիական նոր տարր մը, որուն շնորհիւ պիտի ստեղծուի գերհիւլէական (superatomique) *զօրութեան նոր աղբիւր մը, օժտուած հիւլէական ռումբէն շատ աւելի պայթուցիկ յատկութիւններով:*

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ *յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կը յիշեցնէ թէ ամբողջ երկրին գերագոյն իշխանութիւնը պիտի վարեն Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի կառավարութիւնները: Այս նպատակով, հաստատուած է վերատեսուչ խորհուրդ մը, ամէն լիազօրութեամբ: Արգիլուած է գերման համազգեստը: Ռուսերը ծրագիր մը ներկայացուցած են, Գերմանիոյ զինուորական կարողութիւնը ոչնչացնելու համար: Զօր. Այզընհաուըր յայտարարեց թէ քաղաքապետական ազատ ընտրութիւնները կրնան տեղի ունենալ ձմեռէն առաջ, նախ գիւղերու, յետոյ քաղաքներու մէջ: «Գերմանները պէտք է սորվին կառավարել իրենք զիրենք: Տակաւին կարելի չէ նախատեսել թէ որքան պիտի տեւէ գրաւումը: Այժմ գլխաւոր հոգն է սնունդ, վառելիք եւ բնակարան ապահովել գերման ժողովուրդին»: Զօրավարը աւելցուց թէ ամերիկեան գրաւման բանակը, որ* 2.500.000 *էր, պիտի իջնէ* 400.000*ի, ձմեռէն շատ առաջ»:*

ԵՐԹԵՒԵԿԸ ԱԶԱՏ Է *ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, տեղացիներու թէ օտարականներու համար, համաձայն* 1945 *Օգոստոս* 20*ի հրամանագրին որ հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին Օգոստ.* 22*ի թիւին մէջ:*

Անշուշտ կարգ մը վերապահումներ կը մնան:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ

Հայաստանէն վերադարձողները

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Եգիպտոսի առաջնորդին՝ Մամբրէ արք. Սիրունեանի հետ: Հրատարակուած չորս յայտարարութիւններէն ալ կը քաղենք ինչ որ շահեկան է եւ նորութիւն, լրացնելու համար պատկերը.—

Առաջնորդը կը պատմէ թէ իրենց ճամբորդութիւնը եղած է հրաշալի: Պաղտատի, Թեհրանի, Թաւրիզի մէջ, թէ երթալու եւ թէ գալու ատեն, գտած են մեծ ընդունելութիւն:

Թեհրանի մէջ խօսած է: Ընդունելութենէն դուրս, նաեւ Մշակութային Միութեան մէջ, որ 400 *երիտասարդ անդամներէ բաղկացած գործօն Միութիւն մըն է. ինչպէս նաեւ Ուսանողական Միութեան առջեւ,* 180 *անդամներէ բաղկացած, բոլորն ալ խանդավառ ու հայրենասիրութեամբ տոգորուած երիտասարդներ:*

— *Հանդիպեցա՞ք Մելիք Թանգեան Արքեպիսկոպոսին:*

— *Այո՛, Թաւրիզի մէջ: Դժբախտաբար չկրցաւ Էջմիածնի Համագումարին գալ, ուր կրնար շատ օգտակար ըլլալ: Էջմիածնի մէջ շատ կը սպասէին որ գար: Մէկէ աւելի անգամներ հրաւէրներ եղան, բայց չկրցաւ գալ: Նորընտիր Կաթողիկոսը յայտարարեց թէ շատ կը փափաքէր որ Մելիք Թանգեան Սրբազան հոս ըլլար, «այս պատմական մոմէնտում»: Հաւանաբար, ուրիշ առիթով մը երթայ սակայն:*

Երբ անցանք Արաքսը, ու մտանք Ջուլֆա (ազրպէճանական հող) երկու երիտասարդներ յանուն կառավարութեան բարի գալուստ մաղթեցին մեզի: Առտուն հասանք Ջուլֆա, ուր փառաւոր ճաշ պատրաստած էին մեզի ի պատիւ: Այս առթիւ եղան ուղերձներ եւ ճառեր խօսուեցան, ողջունելով հայրենիքը, Էջմիածինը եւ ոգեւորուելով կատարուելիք գործերով: Կառավարութիւնը մասնաւոր վակոններ տրամադրած էր պատուիրակներուն, որոնք ճամբու ընթացքին, ամէն կայանի մէջ անօրինակ ընդունելութեան կ'արժանանային հայ գիւղացի բազմութիւններու կողմէ: Ցաճախակի կը լսէինք բացագանչութիւնը.— «Տէրտէր ջան, մեր գիւղում էլ ժամ ունենալո՞ւ ենք. տէրտէր ունենալո՞ւ ենք»: Ճամբու ընթացքին, շատ մը հայրենակիցներ եւ ծանօթներ ալ գտանք:

Նկարագրելէ վերջ Երեւանի եւ Էջմիածնի մէջ եղած ընդունելութիւնները,—

Իւղր այժմ Էջմիածին կը կոչուի (Նախապէս Վաղարշապատ): Աւելցնեմ այս առթիւ որ շաբթուան օրերը նոր կարգադրութեամբ կը կոչուին իրենց սովորական անուններով (Երկուշաբթի, երեքշաբթի եւն.). առաջ թուական կոչում ունէին, եւ կիրակին կը կոչուէր հանգստեան օր:

Կաթողիկոսին ընտրութենէն վերջ.— *Ամէնէն յուզիչը՝ երդման արարողութիւնն եղաւ, բոլոր պատգամաւորներուն կողմէ: Նորընտիր Կաթողիկոսը, ինչպէս ներկաներէն շատերը, ուրախութեան եւ յուզումի արցունքներ կը թափէին: Պահ մը յուզումը այն աստիճանին հասաւ, որ տաճարը լեցուեցաւ հեկեկանքներով:*

Անմիջապէս «Էջմիածին ի Հօրէ» շարականը երգուեցաւ, թնդացնելով տաճարին կամարները: Յուզումի, լացի եւ ոգեւորութեան պատմական պահ մը եղաւ, երբ երկու Հայրապետները՝ Վեհ. Գէորգ Զ. եւ Վեհ. Գարեգին Ա. ողջագուրուեցան գիրկընդխառն, եւ պատգամաւորները մօտեցան Նորընտիր Հայրապետին՝ Աջը առնելու համար:

Կաթողիկոսը յայտարարեց. «Պիտի աշխատիմ որ Ազգ. Եկեղեցական ժողովը յաճախակի գումարուի: Մի՛ սպասէք որ Կաթողիկոսը մեռնի եւ հոս գաք, Կաթողիկոս ընտրելու համար»:

— *Եկեղեցական Սահմանադրութիւնը մշակուեցա՞ւ: — Ոչ ամբողջապէս: Որոշուեցաւ որ ամէն առաջնորդութիւն իր դիտողութիւնները ներկայացնէ: Կաթողիկոսը նկատի պիտի առնէ բոլոր դիտողութիւնները, հրահանգներով կարգադրութիւններ պիտի ընէ, մինչեւ որ յարմարագոյն ժամու մը ամբողջանայ եւ վաւերացուի Սահմանադրութիւնը:*

— *Համագումարը ի՞նչ հեռագիրներ տուաւ:*

— *Գիտէք արդէն թէ ժողովի բացումին, ինչպէս փակումին, շնորհակալութեան հեռագիրներ ղրկուեցան Մոսկուա, մարաջախտ Ստալինին՝ եկեղեցական ժողովին գումարման տրուած դիւրութիւններուն համար: Ապա յիշատակուեցան նաեւ հայկական բաղձանքները: Ամենակարեւորը՝ երրորդ հեռագիրն էր, որ երկար յուշագիր մըն էր եւ պատմականը կ'ընէր Հայկական Դատին, պահանջելով ազգ. իրաւունքներու վերահաստատումը: Այս յուշագիրը եկեղեցական համագումարին մէջ չկարդացուեցաւ եւ պաշտօնական հանգամանք չառաւ: Ժողովէն վերջն էր որ կարդացուեցաւ եւ վիճարանուելէ ետք անհատ պատուիրակներու կողմէ ստորագրուեցաւ, Մոսկուա ղրկուելու համար: Աւելցնեմ որ հարիւրաւոր ստորագրողներ կային, պատգամաւորներու եւ ոչ-պատգամաւորներու կողմէ, ակադեմականներ, ծանօթ մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւն., ինչպէս նաեւ հոգեւորականներ:*

— *Ի՞նչպէս գտաք ժողովուրդի կեանքը Հա -*

յաստանի մէջ։

— 1933ին այցելած էի Հայաստան, այժմ կարելի չէ բաղդատել կացութիւնը։ Երեւանը գիւղաքաղաք մըն էր այնատեն, այժմ արդէն արդիական մայրաքաղաք մըն է։

Ժողովուրդը պատերազմէն առաջ աւելի լաւ կ՚ապրէր, իսկ հիմա, պատերազմի պատճառով, ունի դժուարութիւններ։ Բայց աշխատանքները սկսած են եւ կացութիւնը բարւոքելու վրայ է։

— Ի՞նչ է վերաբերումը առհասարակ գաղութներու հանդէպ։

— Գաղութներու նիւթական օժանդակութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած է։ Խնդիրը դրամական օգնութեան մասին չէ, որ մեծ նշանակութիւն մը չի կրնար ունենալ։ Բայց, այս առթիւ ի յայտ բերուած ոգին մեծ տպաւորութիւն գործած է։

Մեր կառավարական պալատ այցելութեան ընթացքին, Խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչը (Փոլեանսքի) մեծ համակրանքով խօսեցաւ Հայաստանի հանրապետութեան եւ բանակի մասին, աւելցնելով որ Խորհրդային Միութեան մէջ մասնաւոր նախընտրութիւն տրուած է Հայաստանի, արտօնելով որ էջմիածինը տիրանայ իր կալուածներուն, մամուլ ունենայ ու գիրքեր հրատարակէ։ Այս գնահատութիւնը արդար է, որովհետեւ Հայերը մեծ քաջութեամբ կռուած են մասնաւորաբար Կերչի մէջ եւ առհասարակ բոլոր ճակատներուն վրայ, կարեւոր զոհեր տալով եւ նիւթապէս ու ամէն կերպով ալ օժանդակելով պատերազմական ճիգին։ Կարեւորը այն է՝ որ ներշնչուած է նաեւ այն համոզումը՝ թէ հայ եկեղեցականութիւնը դէմ չէ եղած կառավարութեան։

Ընտանեկան կեանքը բնականոն վիճակի մէջ կը մտնէ հետզհետէ։ Նախկին ծայրայեղութիւնները մէկ կողմ ձգուած են։ Ամուսնութիւնները օրինաւոր են եւ լուծումը՝ շատ դժուար։ Ուտելիքը ճոխ չէ, բայց անբաւարար ալ չէ։ Հագնելիքն ալ համեստ է։ Երբ կը հարցնենք իրենց վիճակի մասին, կ՚ըսեն. «Ոչինչ, կ՚ապրինք մի կերպ, էլի»։ Գոհ են որ հայրենիքին մէջ են եւ բաժին ունին յաղթանակին մէջ, եւ ամէնէն աւելի խանդավառ են ապագայով, յոյս դնելով ազգային ցանկութիւններու իրականացման վրայ։

Երիտասարդութիւնը մեծ մասով բանակ մեկնած է, պատանիները շատ են։ Բոլորը կ՚ուսանին, մանաւանդ աղջիկները, կայտառ, խելացի եւ վայելչակազմ։

Այցելեցի տասնամեայ աղջկանց վարժարան մը, որ 800 ուսանողուհի ունի։ Հետաքրքրուեցայ. ամէն դաս կ՚ուսուցուի սարկայական կերպով։

Կրօնական զգացումն ալ զօրաւոր գտայ, նոյնիսկ երիտասարդներուն մօտ։ Ամէն տեղ, գիւղերուն մէջ, եկեղեցի եւ քահանայ կ՚ուզեն։ Անշուշտ ժամանակի ընթացքին պիտի ունենան, բայց ներկայիս կարելի չէ. չկան պէտք եղած ոյժերը, որոնք պիտի պատրաստուին Գէորգեան Ճեմարանին մէջ։ Եկեղեցիները պիտի բացուին։ Առայժմ երեք եկեղեցիներ բաց են Լենինականի եւ Թիֆլիսի մէջ։

բակալութեան։ Աւելորդ է ըսել թէ անգլիական, ամերիկեան եւ Ֆրանսական կեանքեր պիտի փտանդուին, եթէ որ եւ է փորձ կատարուի բռնի կատարելու այդ ձերբակալութիւնները։

Ինչպէս կ՚երեւայ, Ռուսերը վճռած են կարելի եղածին չափ մաքրել, հաւաքել արեւմտեան շրջաններու տարագիրները։ Հինգշաբթի օր ռուս սպաներ արտօնութիւն խնդրեցին Դաշնակից հրամանատարութենէն՝ հետեւեալ ազդը հրատարակելու համար արեւմտեան երեք շրջաններու թերթերուն մէջ.— «Կը ծանուցուի Խ. Միութեան բոլոր այն քաղաքացիներուն որ այժմ կ՚ապրին Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանի քաղաքներուն եւ փոքր վայրերուն մէջ, թէ իրենց հայրենիք վերադարձին համար կրնան դիմել խորհրդային դրաման ուժերու կեդրոնի ներկայացուցիչին, հետեւեալ հասցէով.— Frankfort, 25 Holzhausenstrasse»։

Բռնի վերադարձը չի վերաբերիր այն տարագիրներուն որոնք Ռուսիայէն տարբեր երկիրներու կը պատկանին։ Անոնք որ չեն ուզեր վերադառնալ, կը դասակարգուին իբրեւ «ոչ-վերադառնալի» եւ կը գտնուին Եւրոպայի պարենաւորման վարչութեան խնամքին տակ։ Ցետագային նոր բնակավայրեր պիտի ճարուին անոնց, տարագիրներու միջկառավարական յանձնաժողովին աջակցութեամբ։ Ռուսերը կը պնդեն թէ «ոչ-վերադառնալի» (non-repatriable) չեն կրնար նկատուիլ անոնք որոնց խորհրդային հպատակութիւնը ապացուցուած է։ Այս տրամադրութիւնը չի վերաբերիր էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ քաղաքացիներուն, քանի որ այդ երկիրները նախապէս մաս չէին կազմեր Խ. Միութեան։ Ոչ ալ այն Ռուսերուն եւ կամ ուրիշ երկիրներու այն քաղաքացիներուն որոնք ամբաստանուած են իբրեւ ոճրագործ եւ ենթակայ են ձերբակալութեան, դրաման ո՛ր շրջանին մէջ ալ գտնուին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԵԹԷ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ՊԱՀԱՆՋԷՔ ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄ...»

Մ. Նահանգներու նախագահը հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը ուղղեց ամերիկեան ժողովուրդին, որով կը յայտնէ թէ Փոխ-Վարձի օրէնքով եղած պարտքերը եթէ պահանջուին բարեկամ ազգերէն, հետեւանքը պիտի ըլլայ քաոս, եւ հաւանաբար երրորդ մեծ պատերազմ մը։ Նախագահը այս ազդարարութիւնը կ՚ընէ խորհրդարանին ուղղուած տեղեկագրով մը, կը յիշէ թէ բարեկամ ազգերու պարտքն է տասը միլիառ անգլ. ոսկի, 1941 մարտէն մինչեւ 1945 Յունիս 31 Ֆրանսայի պարտքն էր 1.205.000.000 տոլար, որուն 396 միլիոնը տրամադրուեցաւ այս տարուան առաջին կիսուն։ Այս գումարէն Ֆրանսա վճարեց (կամ վճարելու յանձնառու եղաւ), 400 միլիոն տոլար արժէքով քաղաքային պիտոյքներ ղրկելով գլխաւորաբար Հիւս. Ափրիկէ։

Նախագահը իր տեղեկագրին մէջ կ՚ազդարարէ թէ եղած պարտքերը այնքան մեծ գումար մը կը կազմեն որ, եթէ անոնց վճարումը պահանջուի, զինակիցները պիտի հարկադրուին յուսահատական միջոցներու դիմել, ինչպէս տեղի ունեցաւ պատերազմէն առաջ, Առանցքի պետութեանց համար։ Անոնք պիտի ստիպուին յաւելեալ արտածումներ կատարել իրենց պարտքերը վճարելու համար։ «Տեւական խաղաղութիւն մը ապահովելու համար մենք պէտք է փոխադարձաբար նպաստաւոր յարաբերութիւններ հաստատենք միւս ազգերուն հետ»։ Խօսելով Անգլիոյ պարենաւորման վտանգաւոր վիճակին վրայ, Նախագահը հաստատեց թէ ուտեստի հայթայթումը տագնապալի խնդիր մը պիտի ըլլայ այդ երկրին համար, բաւական ատեն։ Այս առթիւ գնահատեց Անգլիոյ ահագին ճիգն ու զոհողութիւնները պատերազմին համար։ «1939էն — երբ պատերազմը պայթեցաւ Եւրոպայի մէջ — մինչեւ 1941 երբ Ճափոն մեր վրայ յարձակեցաւ, բրիտանական կայսրութիւնը եւ Խ. Միութիւնը շատ աւելի մեծ բաժին ծախսեցին իրենց ազգային եկամուտներէն քան Մ. Նահանգները իրենց պաշտպանութեան համար։ 1943էն ասդին Մ. Նահանգները, բրիտանական կայսրութեան գլխաւոր ազգերը եւ Խ. Միութիւնը իրենց ազգ. տնտեսութեան գրեթէ կէսը ծախսեցին պատերազմին համար, մէջն ըլլալով Փոխ-Վարձը։ Մեծն Բրիտանիոյ գիտական եւ ճարտարագործական մեծագործութիւններէն մէկը եղաւ նաւթուղին՝ ովկիանոսի տակէն (Փլութօ) եւ «Ֆիտօ»ն, մշուշը փարատելու գիւտը։ Փոխ-Վարձի օրէնքով Մ. Նահանգներու Խաղաղականի բանակները 90 առ հարիւր նոյնքան միս ստացան Աւստրալիայէն եւ Նոր Զելանտայէն որքան իրենք ղրկեցին միւս բոլոր երկիրներուն։ Անգլիա աւելի քան 125.000 սաւառնակներ շինեց։ Մ. Նահանգները Անգլիա ղրկեցին աւելի քան 10.000 միջին եւ թեթեւ ռմբաձիգներ եւ զանազան օդանաւեր։ Անգլիան զինագործարան մը դարձաւ Միացեալ Ազգերուն համար, իսկ Մ. Նահանգները 1.925.000.000 տոլարի ռազմանիւթ եւ այլ պիտոյքներ ճարեցին։ Իրենց ազատագրութենէն վերջ Ֆրանսա, Պելժիա եւ Հոլանտա իրենց նիւթական հարստութիւնները եւ ռազմական ուժը դրին Միացեալ Ազգերու տրամադրութեան տակ։ (Փոխ-Վարձի օրէնքով տրըուած գումարը կը հաշուեն 42 միլիառ տոլար)։

Ճափոնի գրաւումը

Անգլեւամերիկեան բանակը Թոքիօ մտաւ հարիւրաւոր օդանաւերու եւ բազմաթիւ մարտանաւերու պաշտպանութեան տակ։ Սպարապետը, զօր. Մէք Արթըր, ցամաք ելլելով, յայտարարեց, — «Վերջապէս հասանք։ Ճամբան շատ երկար էր Մէլպուրնէն (Աւստրալիա) Թոքիօ, բայց յոգնութիւնը արժեց։ Անձնատուութեան ծրագիրը կը գործադրուի սքանչելապէս։ Բոլոր կարեւոր ռազմադաշտերուն մէջ կուիը դադրած է։ Թշնամին կը պատրաստուի անձնատուր ըլլալու։ Այս շրջանին մէջ (Եոքոհամա) մէկ շաբաթ առաջ կային 300.000 զինուորներ որոնք զինաթափ եղած են։ Թշնամին կը փորձի կատարեալ ուղղամտութեամբ»։

Թերթերը կը գրեն թէ Ճափոնի ժողովուրդը հանդարտ էր եւ ոչ այնքան յուզուած։ Կը կարծուի թէ Ամերիկացիները պիտի յարգեն Կայս. գահը։ Եոքահամա սարսափելի տեսարան մը կը ներկայացնէ։ Ամբողջ տարածութիւններ աւերակի վերածուած են եւ հազարաւոր քաղաքացիներ տուն-տեղ չունին։ Թոքիօն ալ մեծ մասով աւերակ է։ Ոը եւ է միջադէպ չպատահեցաւ եւ ժողովուրդը քաղաքավար էր։ Իրազեկներ կ՚ըսեն թէ Թոքիոյի աւերակները այնքան սարսափելի չեն որքան Պերլինի մէջ։ Ճափոնցի աղջիկները կը ծածկուէին հովանոցներու տակ, երբ կ՚անցնէին դաշնակից զինուորները։

Ամերիկեան թերթերը 250 թղթակիցներ ղրկած են, ներկայ ըլլալու համար անձնատուութեան հանդիսաւոր արարողութեան որ տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի։ Աշխարհի ամէն կողմերէն 400 թղթակիցներ գացած են Ճափոն։

Մոսկուա կը պահանջէ գերիները եւ տարագիրները

Անգլեւամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը կը պահանջէ իրեն յանձնել արեւմըտեան Գերմանիա ապաստանած խորհրդային քաղաքացիները, համաձայն Եալթայի ժողովին որոշման։ Եթէ նոր եւ աւելի գոհացուցիչ մեկնութիւն մը չտրուի Եալթայի որոշման, հաւանական է որ անգլիական եւ ամերիկեան զինուորները միջամտեն, քանի որ յանձնուելիք տարագիրները եւ գերիները կը գտնուին իրենց գրաւման շրջաններուն մէջ։

Եալթայի համաձայնութեամբ, Ռուսերը իրաւունք ունէին մասնաւոր կայաններ (քէմփ) հաստատելու արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ, իրենց տեղափոխուած հպատակներուն համար, յատուկ իրաւունքներով, որ պիտի սահմանափակուէր այդ կայաններուն շուրջը։ Մինչեւ հիմա այդ կայաններէն անցած են աւելի քան 2 միլիոն ռուս տարագիրներ եւ գերիներ, եւ խորհրդային քաղաքացիներու մեծ մասին վերադարձը վերջացած է։ Բայց կան քանի մը հազար խորհրդային քաղաքացիներ որոնք ընդդիմանալով բռնի վերադարձին, փախած են արեւմտեան Գերմանիա։ Եալթայի համաձայնութեան մէկ յօդուածին վրայ հիմնուելով, Ռուսերը կ՚ըսեն թէ արեւմտեան Դաշնակիցները պարտաւոր են իրենց յանձնելու այս փախստականները։ Դաշնակիցները կ՚առարկեն թէ քանի որ Ռուսերուն տրուած մասնաւոր իրաւասութիւնը որոշ կայաններէն անդին չանցնիր. հետեւաբար այդ փախստականներուն ձերբակալութիւնը կը վերաբերի տուեալ շրջաններու զինուորական ուժին։ Կացութիւնը ծանր կը համարուի մանաւանդ անոր համար որ, շատ մը Ռուսեր պատրաստուած են զէնքով դիմադրելու քան համակերպելու ձերբակալութեան։

ԱՇՈՒՆԻ ՄԹԵՐՔԸ հաշուելով, այժմէն որոշուած է առ նուազն 200 քիլօ բաժնել երկու հոգինոց ընտանիքներու։ Ասկէ զատ, նոյեմբեր 1էն սկսեալ 150 քիլօ յաւելուածական ածուխ պիտի բաժնուի E. J1 եւ V. տոմս ունեցողներուն, ինչպէս եւ մէկ ստեր (400 քիլօ) փայտ անոնց որ նախապատուութիւն կը վայելեն։ Պէտք չէ այժմէն վառնել ածուխը եւ փայտը։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼ Փարիզ վերադարձաւ հինգշաբթի իրիկուն։ Շատ գոհ կ՚երեւայ իր պտոյտէն, որուն արդիւնքը հաղորդեց երէկ նախարարական խորհուրդին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՄԻԹԻՆԿ Առնուվիլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Ա. Ը. Միութեան, վաղը, կիրակի, ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն։ Կը խօսին Մեթր Մարմարեան եւ Գ. Ֆէնէրճեան, որոնք նոր վերադարձան Հայաստանէն։ Շոգեկառք կառ տիւ Նոռէն ամէն ժամ։ Ճոխ պիւֆէ եւ դեղարուեստական բաժին։ Անձրեւի պարագային ժողովը տեղի կ՚ունենայ D. C. A.ի սրահը, ժամը 3ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Բարսեղեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկեպսակով կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր տարաբախտ ամուսնոյն ԱԲՐԱՀԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի մահուան առթիւ, զոհ ռումբի մը պայթումին։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքին վերաբացումը՝ Սեպտ.ի առաջին հինգշաբթին, Սեպտ. 6։ Աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասէն։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի փութացնել անվճար բաժնեգինները։ Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրեցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ։

× Ձերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնը։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:
Dimanche 2 Septembre 1945 Կիրակի 2 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4495-Նոր շրջան թիւ 124 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՓՈՐՁԻ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Երկրին ազատագրումէն ի վեր, մեր գաղութին մէջ ալ աչքի կը զարնէ բնորոշ երեւոյթ մը, — բազմաթիւ մարդիկ որոնք վերէն կը նայէին հանրային գործերու վրայ, սկսան հետաքրքրուիլ: Համախմբուիլ ու գործել: Ուրիշներ ալ որ քէն կապած էին եւ օրը իրիկուն կ'ընէին պատն ի վեր, նոյնպէս աշխուժացան: Մէկ խօսքով, իրար խառնուեցան հինն ու նորը: Ճերմակն ու սեւը: Երիտասարդն ու ալեւորը:

Անոնք որ թերթ կը կարդան, ամէն օր կը հանդիպին խայտաբղէտ անուններու: Կուսակցական, բոլորտիքեան կամ չէզոք:

Շատեր կը հարցնեն թէ մինչեւ հիմա ո՞ւր էին այս երեւելի կամ աներեւոյթ արժէքները, աւելի կամ պակաս փաւերական: Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա հեռու կը մնային հանրային կեանքէն, որ այնքան կը կարօտի աշխատանքի եւ վերանորոգման:

Անհրաժեշտ չէ հարցումին պատասխանը փնտռել: Կարեւորը այն է, որ անոնք հրապարակ իջած են այժմ, «հրաշիւք իմն», եւ կ'ուզեն ծառայել հայրենիքին եւ ժողովուրդին:

Մենք ուրախութեամբ կ'արձանագրենք այս բարենշան իրողութիւնը: Եւ կը մաղթենք որ պարզ «պատահմունք» մը չըլլայ այս երեւոյթը, հետեւանք՝ բացառիկ շրջանի մը:

Այս թերթը տարիներով ապարէզ հրաւիրած է ոչ միայն երիտասարդները, այլ եւ բոլոր պիտանի տարրերը:

Ի՞նչ օգուտ իմաստութիւն ծախել չորս պատի մէջ: Կամ պատուհանէն դիտելով եւ տեսակէտ յայտնելով:

Հանդիսատեսներ չեն որ պիտի վերանորոգեն մեր հանրային կեանքը: Անհրաժեշտ է դիրքեր գրաւել: Պատասխանատուութիւնն[illegible] - Ըլլել: Ֆրտնիլ: Ծառայել: Այնպէս ինչպէս տառապեցան ամբողջ սերունդներ:

Ցոգնութիւնը, տարիքի բեռը, մահերը ահագին բաց մը ձգած են հայկական ճակատին վրայ, մասնաւորապէս մեր գաղութին մէջ: Օրուան պահանջներն ալ բոլորովին տարբեր են:

Զի բաւեր «ազգասէր» ըլլալ աւանդական ըմբռնումով: Հայրենասիրութիւնը եւ աշխատանքի տենդը կը պահանջեն նաեւ պաշար: Մանաւանդ այս ափերուն վրայ:

Հիմա որ, մէկ տարիէ ի վեր իրար խառնուած են բազմաթիւ ծանօթ եւ անծանօթ հայրենակիցներ, հաւատա՞նք թէ ափ մը նոր, թանուկ եւ վստահելի դէմքեր պիտի հասնին, վերակազմելու համար այս գաղութին կեանքը: Ոչ թէ «ամաթէօր»ներ կամ փառամոլներ, այլ մարդիկ որ հաւատան իրենց կոչումին եւ այս ժողովուրդի ճակատագրին:

Փորձի շրջան մըն է որ կը բոլորենք: Տեսակ մը «սթաժ»:

Անշուշտ ինքնին պիտի մաղուին, պիտի զըտուին շատ մը «թեկնածուներ»: Ժամանակն ալ պիտի հարթէ, կամ աւելի ցայտուն դարձնէ այս ու այն «շրջանաւարտ»ը:

Ամէն պարագայի մէջ, չօչափելի, կազդուրիչ հետք մը պիտի մնայ մէկ տարուան ժխորէն: Եւ բացուած ակօսները պիտի ծաղկին, փոխանակ աւալի վերածուելու:

Մեր խօսքը ուղղուած է մասնաւորապէս երիտասարդութեան, որ կենդանի մասը կը կազմէ նոր գործունէութեան:

Շատ ենք խօսած նոր սերունդի արժէքներուն եւ թերութեանց մասին: Ու պիտի գրաղինք միշտ, քանի որ ահա ճամբան բացուած է իրենց առջեւ:

Օրինակ, հիմա որ Թրքահայ Դատ կը հետապնդենք, նորերէն, Լոյս - Քաղաքի շրջանաւարտներէն քանի՞ն պատրաստ են որոշ յանձնառութեանց տակ մտնելու, քանի՞ն ձեռնարկած են լրացնելու իրենց փորձի շրջանը: Գոնէ հարիւրին տասը, որ հիմա չփման մէջ է երէցներուն հետ, մտքէն կ'անցընէ՞ հայերէնի շրջան մըն եւս բոլորել, որպէսզի կէս ճամբան չմնայ...

Որ եւ է պատրուակ խուսափելու համար այս տարրական պարտականութենէն, պարզապէս արդահատանք պիտի շարժէր:

Այսօր, ինչպէս վաղը, անոնք պիտի դառնան միջակութիւններ, խեղճութիւններ, առանց մայրենի լեզուի:

Միջոցնե՞րը, — Թող իրենք փնտռեն գտնեն, Եղած-չեղած մտաւոր ուժերը իրենց տրամադրութեան տակ են: Թող տեսակ մը ուխտ կնքեն, — «Ես վճռած եմ հայերէն սորվիլ»: Եւ կէս ճամբան կտրած կ'ըլլան:

Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ԵՐԵՔ ՄԵԾԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ. — Հայաստանի նախկին վարչապետ եւ առաջին Մեծ Պատերազմին խաղաղութեան խորհրդաժողովի Հայաստանի Հանրապետութեան երեք պատուիրակներէն մէկը, Տոքթ. Հ. Օհանջանեան, 1945 Մայիս 28ին, Միացեալ Ազգերու շահած յաղթանակին առթիւ, նոյնանման բովանդակութեամբ շնորհաւորական հեռագիր մը յղած է Երեք Մեծ ազգերու պետերուն՝ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետ՝ Ու. Չըրչիլի, Խ. Միութեան գերագոյն հրամանատար՝ սպարապետ Ի. Սթալինի եւ Ամերիկեան Հանրապետութեան նախագահ՝ Հ. Թրումընի: Այս առթիւ ընկեր Հ. Օհանջանեան իր դիմումին մէջ Երեք Մեծերու ուշադրութեանը կը յանձնէ Հայկ. Դատը:

Հեռագիրը յղուած է Երեք Մեծերուն Գահիրէի դեսպանատուններուն միջոցով՝ անգլիական, խորհրդային եւ ամերիկեան: Ահաւասիկ թարգմանութիւնը. —

Թոյլ տուէք իմ ջերմ շնորհաւորութիւնները յայտնել դարաշրջան կազմող յաղթանակին առթիւ, զոր Դաշնակից Ազգերը, միացած Ատլանտեան Ուխտով, շահեցան Ձեր իմաստուն ղեկավարութեանը տակ, ի խնդիր ժողովրդապետութեան եւ ազատութեան վերջնական յաղթանակին:

Առենը հասած կը նկատեմ Ձեզի յիշեցնելու ժողովուրդի մը մասին, որուն Դատը կը մնայ անլոյծ, Դատ մը, որ քաղաքականապէս ծնունդ առաւ 1878ին եւ որ այդ թուականէն ասդին կը զբաղեցնէ բովանդակ քաղաքակիրթ աշխարհը:

Փոքր ժողովուրդներու մէջ քիչերը այնքան առատօրէն արիւն թափեցին ի խնդիր իրենց Դատին, որքան հայ ժողովուրդը:

Միայն առաջին մեծ պատերազմին, կռուելով Դաշնակիցներու [illegible] հանելով շուրջ 200.000 զինուոր:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին եւս բովանդակ հայութիւնը, զէնքով թէ դաւանանքով, կեցաւ Դաշնակիցներու կողքին եւ ռազմաճակատ ղրկեց աւելի քան 300.000 զինուոր:

Իբրեւ արդիւնք երկու մեծ պատերազմներու, Թրքապատկան Հայաստանի ժողովուրդէն շուրջ մէկ միլիոն Հայեր բռնադատուեցան լքել իրենց հայրենիքը եւ զանգուածաբար գաղթել դէպի աշխարհի հեռաւորագոյն անկիւնները: Այս մէկ միլիոն Հայերը ակնդէտ կը սպասեն, որ ճանչցուի իրենց իրաւունքը իրենց հինաւուրց հայրենիքին վրայ:

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը գգուշացան Ձեզի դիմելէ՝ կնճիռ մը եւս չաւելցնելու համար արդէն իսկ հոգերով ծանրաբեռն Ձեր ուսերուն վրայ: Սակայն այսօր, երբ վերջնապէս ջախջախուած է Ֆաշական պլոքը, եւ աշխարհի գէթ մէկ մասին մէջ աննախընթաց յաղթանակով մը պսակուած է պատերազմը, մենք թէ մեր պարտքը եւ թէ իրաւունքը կը նկատենք դիմելու Ձեզի եւ պահանջելու, որ ճանչցուի Հայոց տեղը գալիք նոր աշխարհին մէջ: Վստահ եմ, որ թէ՛ Դուք եւ թէ Ձեր երկիրը, որ այնքան խոր համակրանք տածած էք միշտ դէպի հայ ժողովուրդը, պիտի ընէք Ձեր բովանդակ կարելին՝ արդար լուծում մը գտնելու համար Դատի մը, որ իբրեւ գերագոյն պարտք կը ճնշէ քաղաքակիրթ աշխարհի խղճին վրայ»:

ԾԽԱԽՈՏԻ պաշարը գգալապէս աւելցած ըլլալով, Հոկտեմբերէն սկսեալ պիտի բաժնուի ամսական ութ տուփ, 1946ի վերջը՝ 12 տուփ, իսկ «ծխատոմս»ը պիտի ջնջուի 1947ին:

ԿԱԹԻՆ ԼԻՏՐԸ պիտի ծախուի 8 ֆրանքի, Սեպտ. 2էն սկսեալ (այսօր) — Ելեկտրականութեան քիլովաթը 4.60էն բարձրացած է 5.33ի, Օգոստ. 1էն հաշուելով:

ԿԵՂԾ ՀԱԶԱՐՆՈՑՆԵՐԸ Պանք տը Ֆրանսի կողմէ պիտի փոխուին, պայմանաւ որ ունեցողները ուղղամիտ մարդիկ ըլլան: Դրամատան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հրապարակ հանուած կեղծ դրամները այնքան մեծ գումար մը չեն կազմեր որքան կ'ըսուի: Համախորհուրդ ելմտական նախարարութեան հետ, Պանք տը Ֆրանսը 1945 Յուլիսէն ի վեր ձեռնարկած է վերջնական հազարնոցներ տպելու որոնք պիտի փոխանակուին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ պատրաստուած հազարնոցներուն հետ:

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին մօտերս: Նոյնպէս Լիբանանի հետ: Այս առթիւ պիտի որոշուի Ֆրանսայի վերջնական դիրքը երկու երկիրներուն մէջ:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՈԹՈՂԸ

Ոտքերիս տակ, խորունկ ձորում, գալարւում է մի բարակ գետ,
Ջրի եզրին ինձ է նայում հնադարեան մի ձեռակերտ:
Կիսաւեր է այդ կոթողը, չկայ նակատը գեղեցիկ,
Ցած են թափուել, փշրուել են սիւների ամուր, վեհ ու վերձիգ:
Եւ ամրաշէն պատերի մէջ ժամանակի ձեռքը քանդիչ
Անդունդ նեղքեր է բաց արել, բաժանել է քարը քարից.
Բայց հիմքը կայ. հիմքի վրայ՝ հէքիաթային ու հաստատուն՝
Բարձրանում է մարմընացած մի փառահեղ գեղեցկութիւն:
Փա՛ռք քո հոգուն, փա՛ռք քո մտքին, ժողովուրդ իմ մեծաքանքար,
Քո հանճարն է փառաբանում այս հրաշքի ամէն մի քար:
Այս վայրկեանին հոգիս լցուած է անպատում հպարտութեամբ.
Եւ յոյզերիս էլ չի իջնի վհատութեան ո՛չ մի սեւ ամպ.
Գուցէ թոռան ծոռան ծոռն եմ ես վարպետի այն անանուն,
Որ քարերից հիւսել է այս հէքիաթն անմեռ ու հմայուն,
Եւ ձորերում, ժայռի գլխին, քաղաքներում հնամենի
Կերտել է լոյս կոթողների մի աստղախումբ, որ մահ չունի:
Փա՛ռք քեզ, վարպետ իմ նախահայր, փա՛ռք քո գործին լուսապայծառ,
Դու յար - յաւէտ պիտի մնաս, որպէս գարնան ծաղկավառ ծառ:

ՍԱՐՄԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Ջոր. տը Կօլ [illegible] խորհուրդի վերջին նիստին, մանրամասնօրէն պարզեց Ամերիկայի մէջ կատարուած բանակցութեանց արդիւնքը: Առաջին առթիւ 240 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի բացուի, ուտեստի տագնապը թեթեւցնելու եւ վերաշինութիւնը փութացնելու համար: Այս վարկը կրնայ բարձրանալ մինչեւ 660 միլիոն տոլարի: Այս առթիւ կարծողներ կան թէ ֆրանքին արժէքը կրնայ փոփոխութեան ենթարկուիլ: (Իւմանիթէ երէկ արձանագրած էր զրոյց մը, որուն համաձայն ֆրանքը պիտի արժեզրկուի քանի մը շաբաթէն):

Ջոր. տը Կօլ իր զեկուցման մէջ շեշտեց թէ սրտաբաց խօսեցան Եւրոպայի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մասին, թէ երկու կառավարութեանց տեսակէտները համաձայն էին եւ շատ մը թիւրիմացութիւններ փարատեցան: Մ. Նահանգները պատրաստ են օգնելու Ֆրանսայի վերաշինութեան եւ մասնաւորապէս տնտեսական փոխանակութիւններ կատարելու: Ամերիկայի վարիչները լիովին հասկցած են թէ Ֆրանսայի վերելքը կենսական է ամբողջ Եւրոպայի կեանքին համար: Քանատայի հետ ալ կարգադրութիւններ եղած են, մեծաքանակ ապրանք եւ մեքենաներ փոխադրելու համար: Դահլիճը գոհունակութեամբ լսեց այս տեղեկութիւնները: Նիստէն վերջը հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցն ալ կը հաստատէ թէ Ամերիկա լայն վարկեր պիտի բանայ:

Ամերիկեան գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա 900 միլիոն տոլարի ապրանք պիտի գնէ Մ. Նահանգներուն մէջ, իսկ 400-450 միլիոնի՝ Քանատայի մէջ: Այս գնումները մասնաւորապէս պիտի ծառայեն Ֆրանսայի տնտեսական վերակազմութեան: Գնումներուն 30 առ հարիւրը կանխիկ պիտի վճարուի, մնացեալ 600 միլիոնին համար վարկ պիտի բացուի երկար պայմանաժամով: Նոյն ձեւով համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Քանատայի հետ:

Գերմանական առաջին կառավարութիւնը

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ մօտէշալ ժուկով գերման կառավարութիւն մը հաստատած է ռուսական շրջանին համար եւ առաջին նախարարները հասած են արդէն Պերլին, Վիլհէլմշթրասէի այն կիսաւեր շէնքը ուր երբեմն կը գտնուէր Կէօրինկի օդանաւային նախարարութիւնը: Այս գործողութիւնը կատարուած է գաղտնի: Նորակազմ շրջանային կառավարութիւնը պիտի վայելէ լայն ինքնավարութիւն:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԳԵՏՆԻՆ ՎՐԱՅ

Մեր գաղութը աւելի կազդուրիչ եւ իր նիւթական մակարդակին համապատասխան պատկեր մը կրնար ներկայացնել, եթէ փոքր ճիգ մը ընէր թօթափելու համար իր անհոգութիւնը որ քիչ մը շատ ասիական է: Այլապէս զգացումի պակաս չկայ մեր հայրենակիցներուն մօտ:

Դիտած եմ թէ ինչ մեծ հետաքրքրութեամբ կը կարդան «Հայրենիք»ի անգլերէն շաբաթաթերթը,— Hairenik Weekly, ամէնէն շատ տարածուած հայ օրկանը այստեղ — որուն չունչը արդէն սկսած է վարակել նորահաս երիտասարդները:

Ահաւասիկ կարգ մը մանր - մունր տեղեկութիւններ, իբրեւ սփոփանք:

1943*ին Սուրիոյ վարժարաններուն ի նպաստ հանգանակութիւն կատարուելով, Հալէպի Առաջնորդին ղրկուեցաւ* 550 *սթերլին՝ բոլոր կրթական հաստատութեանց բաժին հանելու թելադրութեամբ:*

1944*ին Բարեգործականի Մանչեսթրի մասնաճիւղին նախաձեռնութեամբ (Լոնտոնի անդամները ցրուած էին հոս ու հոն) հաւաքուեցաւ, ամբողջ Անգլիոյ մէջ, մօտ* 4000 *սթերլին: Այս հանգանակութեան մասնակցեցան Պ. Գ. Կիւլպէնկեան եւ Արգարեան Հիմնադրամը, իւրաքանչիւրը* 1000 *սթերլինով, ու Պ. Մ. Պագրճեան եւ Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան իւրաքանչիւրը* 300*: Այս չորսէն զատ ուրեմն Լոնտոն ու Մանչեսթր կրցած են իրարու քով բերել* 1400:

1944*ի Դեկտեմբերին «Կաղանդի Ծառ» մը սարքուած էր Անգլեւխորհրդային ընկերակցութեան մը կողմէ, ի նպաստ պատերազմի աղէտեալներուն:* «Յառաջ»ի թղթակիցը ընդ առաջ երթալով իրեն եղած խնդրանքին, բարեկամներու նեղ շրջանակի մը մէջ կրցաւ հաւաքել **120** սթերլին: Գումարը յանձնուեցաւ խորհրդային դեսպանին, «հայ ժողովուրդին եղբայրական ողջոյններով»:

ԱԲՈՒ ԼԱԼԱ ՄԱՀԱՐԻՆ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

Մշակոյթի ճակատին վրա՞յ:

Օր. Զապէլ Պոյաճեան, մեր տաղանդաւոր արուեստագէտ ու միանգամայն նկարիչ է, բա- [illegible] «Աբու Լալա Մահարի»ն [illegible] օրերս պիտի հրատարակէ, եթէ մեկենաս մը գտնէ...

Հակառակ տարիներու ծանրութեան, Օր. Պոյաճեան կ՚աշխատի առանց յոգնելու, առանց վհատելու: Մշակոյթի մեր վաստակաւորներէն ու նորերէն քանի՞ հոգի կը ճանչնան զինքը, քանի՞ հոգի հետաքրքրուած են իր գործով: 1943*ին Ամերիկայի մէջ հրատարակեց* «էջմիածին» *անուն անգլերէն թատերգութիւն մը տաղաչափեալ, Գրիգոր Լուսաւորիչի շրջանէն առնուած: Ո՞վ կարդաց, ո՞վ կը կարդայ մեր բանաստեղծներէն:*

Նամակ մը ունիմ իրմէ 15 *Օգոստոս թուակիր.*

—« Կը լսեմ թէ «*էջմիածին*»ը օփերայի կը վերածեն Ամերիկա, բայց առանց ինծի հարցնելու եւ առանց գիտնալու թէ ինչ տեսակ երաժշտութիւն է... «Աբու Լալայ»էն զատ երեք նոր գիրքեր եւս ունիմ՝ հրատարակութեան համար պատրաստ, — Ա. The death of Tiberius. պատմական.— Բ. Four Fairy Plays. չափաւոր ու յանգաւոր .— Գ. **Short** Stories. անբնական ու անհաւատալի հէքեաթներ, որոնցմէ մէկը Արտաւազդի կեանքէն...

Ինչո՞ւ չէք գար տեսնելու զիս, աշխատանոցս, նկարներս, հայկական նիւթերու շուրջ պատրաստած յօդուածներս ...»:

Թելադրած էի վերջերս որ հայերէն բանաստեղծութեանց նոր շարք մը անգլերէնի թարգմանէ, 50—60 *կտոր, ամբողջացնելու համար իր* «Armenian Legends»*ը զոր այնքան յաջողութեամբ հրատարակեց* 1917*ին: Օր. Պոյաճեան սիրայօժար կ՚ուզէ կատարել այս աշխատանքը, եթէ իրեն յանձնուի ընտրուած ու հայաշունչ քերթուածներու փունջ մը՝ մեր հին ու նոր բանաստեղծներէն:* (Այս աշխատանքը քաջալերողներէն կը խնդրեմ որ *Յառաջ*ի միջոցաւ ինծի ուղարկեն ինչ որ յարմար կը նկատեն):

«ԵԶՆԻԿ»Ն ԱԼ ԱՆԳԼԵՐԷՆ

Օքսֆըրտի համալսարանին անդամ յայտնի եկեղեցական մը, քաջ գրաբարագէտ, բնագիրէն անգլերէնի թարգմանեց Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ Աղանդոց»ին չորրորդ գիրքը — Եղծ Աղանդոյն Մարկիոն»ի:

Եթէ չեմ սխալիր, սկսած է թարգմանել առաջին երեք գիրքերն ալ — Եղծ հեթանոսացն — Եղծ Քէշին Պարսից, Եղծ կրօնից Յունաց իմաստնոցն: *Թարգմանիչը այնքան ընտելացած է մեր գրաբարին որ, զարմանքով տեսայ թէ ամբողջ թարգմանութեան մէջ միայն ութ կարճ ու անջատ նախադասութիւններ չէր կրցած ճշգօրէն վերածել իր բարբառին:*

Օքսֆըրտը Եզնիկ կը կարդայ, մե՞նք...

ՀԱՅԵՐԷՆԷ - ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Ուրիշ Անգլիացի մը՝ նախկին ուսուցիչ Պըռնօյի (Զեխոսլովաքիա) համալսարանին, հայերէնէ անգլերէն բառարան մը կը պատրաստէ օժանդակութեամբ այս տողերը գրողին: Հեղինակը քաջահմուտ է բազմաթիւ լեզուներու ստուգաբանութեան: Իր առաջադրած բառարանին մէջ տեղ պիտի ունենան միայն արմատ բառեր՝ մօտաւորապէս 5 — 6000, *լատին տառերով, բայց արեւմտահայ արտասանութեամբ: Հարցուցէք իրեն թէ ինչպէս ծագում առած են, օրինակ,* գիր, մատ, կաթ, սագ, սուրն, քաջ, օձ, ձագ, բադ, արեւ, օդ, ծառ, սունկ, տիւ, նու *եւայլն բառերը, եւ Սթիւըրթ Մէն ձեզի կը համրէ անոնց համարժէքները ուրիշ լեզուներու մէջ — լիթուաներէն, հնդկերէն, ալպաներէն, իրլանտերէն, սպաներէն եւն.: Կրնայ նոյնպէս բացատրել թէ ինչու եւ ինչպէս կը փոխուին տառերը մէկ լեզուէն միւսը:*

ԱՆԿԼԻՔԱՆ - ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

Նամակս կէս մնացած պիտի ըլլար, եթէ մոռնայի յիշել «Անկլիքան - հայ Շրջանակը» որ կազմուեցաւ տարուան սկիզբը:

Անգլիոյ Ազգային Եկեղեցին ունի մասնաւոր կազմակերպութիւն մը որ կ՚աշխատի կապհաստատել Արեւելքի եկեղեցիներուն հետ: Նախագահն է Արքեպիսկոպոսը, իսկ Ատենապետը Սըր Րոնըլտ Սթորզ, Կիպրոսի նախկին կառավարիչը: Պատեբազմի ընթացքին այս մարմինը (Church of England Council on Foreign Affairs) *հետզհետէ ստեղծեց, օրինակ, Անկլիքան - լեհ, Անկլիքան - ռումանական, Անկլիքան-հելլէն «շրջանակ»ները ուր տեղացիները պատեհութիւն կ՚ունենան ծանօթանալու օտար գաղութներուն, անոնց պատկանած եկեղեցիներուն, անոնց պատմութեան ու մշակոյթին:*

Երկար վարանումներէ վերջ, մենք ալ ուզեցինք գոհացում տալ մեզի եղած խնդրանքներուն ու անցեալ Մարտին կազմեցինք Անկլիքան - հայ Շրջանակը, ապահովութիւններ ստանալէ ետք թէ ձեռնարկը պիտի դրուի զուտ կրօնական - մշակութային հողի վրայ: Քէնթըպըրիի Արքեպիսկոպոսը պատուոյ նախագահն է. կ՚անդամակցին Ճիպրալթարի եպիսկոպոսը (Հարոլտ Պըքսթըն), Երուսաղէմի եպիսկոպոսը, բազմաթիւ անգլիացի կղերականներ — որոնց մէջ մեր հին բարեկամը՝ Տակլըս — ինչպէս նաեւ Սըր Րոնըլտ Սթորզ (ատենապետ), Սըր Հէրի Լիուք, Երիք Քինկ (քարտուղար) եւ ուրիշներ: Հայ անդամներն են Ճէյմս բժ. Իւթիւճեան եւ Ժիրայր Միսաքեան (օգնական քարտուղար):

Ծրագրուած է պարբերաբար թէյասեղան - դասախօսութիւններ սարքել յառաջիկայ աշունէն սկսելով, պատմական ու գրական նիւթերու շուրջ: Գաղութը այս ձեռնարկին հանդէպ ալ կը պահէ «բարեացակամ չէզոքութիւն», որովհետեւ չափէն աւելի «փոլիթիքոս» է երբեմն:

Այս առթիւ պէտք է յայտարարեմ, առանց կեղծ համեստութեան, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գրեթէ միակն է որ կրցած է կապ ու օղակ հաստատել Լոնտոնի պատասխանատու շրջանակներուն, մամուլին, մշակութային հաստատութեանց ու հանրային դէմքերու հետ: «Յառաջ»ի դրասենեակը այստեղ հայկական միակ կեդրոնն է, տեսակ մը «Տեղեկատու Դիւան» ուր աջէն ձախէն կը դիմեն հայկական զանազան նիւթերու համար: Դաշնակցութիւնը կը հաւաքէ ու կը դասաւորէ անգլիական մամուլին մէջ երեւցած ամէն հայկական լուր՝ կտրօններու ընկերութեան մը բաժանորդագրուած ըլլալով, ու անմիջապէս կը պատասխանէ, երբ յարձակում գործուի հայ ժողովուրդին դէմ: Ուրիշ առթիւ աւելի լայնօրէն՝ այդ մասին:

ԺԻՐԱՅՐ

ԻՏԱԼԻՈՅ հաշտութիւնը ամէնէն առաջ պիտի կնքուի: Անգլիա եւ Ամերիկա չեն ուզեր հատուցում պահանջել այդ երկրէն, որ չարաչար տուժեց պատերազմէն:

ԿԵՂԾ ՀԱԶԱՐՆՈՑՆԵՐՈՒ խնդրին առթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Փարիզի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Ամբաստանեալներէն մէկը խոստովանած է թէ 500*նոցներ ալ պիտի հանէին:*

ԵՐԿՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԶԱՐԴՈՒԵՑԱՆ Նանսիի մէջ: Մէկը՝ մայր մը, աղջիկը եւ երեք տարեկան թոռնուհին: Երկու ժամ վերջը, երկրորդը. — Հայրը, կինը եւ երկու զաւակներ, երկու եւ հինգ տարեկան: Բոլորն ալ ծակ ծակ եղած էին գնդացիրի գնդակներով: Կը կարծուի թէ վրէժխնդրութեան հետեւանք է:

ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ մը երեւան հանուեցաւ Փրակայի մէջ, փոխ-վարչապետին եւ կրթական նախարարին դէմ: Դաւադիրներէն մէկը սպաննուեցաւ, միւսը փախաւ:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ վեց միլիոնի պիտի հասնի տարուան վերջը, իսկ 8 միլիոնի՝ մինչեւ գարուն, Մ. Նահանգներուն մէջ: Կը խորհուի շաբաթական 25 *տոլար վճարել* 26 *շաբթուան համար:*

ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐ

Բարձունքնե՛ր, բարձունքնե՛ր ոսկեհուռ,
Քայլում եմ ես, ահա՛ դէպի ձեզ,
Տքնաջան անցնելով խառնիխուռ
Բիւրաւոր ուղիներ տօթահեղձ:

Թռչում եմ օրերի վազքի հետ՝
Դէպի ձեզ, բարձունքներ վեհութեան,
Առլցուն յոյզերով կենսաւէտ
Եւ յուրթի երգերով ձեր վաղուան:

Գալիս եմ բեռնաթափ, ձեռնունայն,
Դէպի ձեր լոյսերը մշտախինդ
Եւ ինձ հետ բերում եմ ես միայն
Յուշերի մի մշուշ լաբիրինթ:

Թողնելով խոհ ու խոկ յեղյեղուկ
Եւ աշնան ցուրտ ցոլքեր վաղաշէջ,
Վարդագոյն երազներ յուսազուրկ
Եւ պատրանք, եւ ցնորք սնամէջ:

Գարուններ անծաղիկ ու անսէր,
Արշաւող գաղջ խաւար անձնահանջ,
Միշտ աշուն, միշտ մշուշ, միշտ գիշեր,
Ամենուր մթնշաղ, մղձաւանջ:

Թողնում եմ ես ամէն, ամէն ինչ,
Ինչ հին է ու մահին մատնուած,
Եւ գալիք օրերի լուսաջինջ
Իղձերն եմ բերում իմ փայփայած:

Բարձունքնե՛ր խոհերի եւ փառքի,
Իմաստի ամրոցներ լուսագէս,
Ուխտում եմ գլուխ բաց, ծնրադիր,
Որ անշեղ, անվարան հասնեմ ձեզ:

ԳՈՐԵԱՆ

ԳԵՐԻԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

20 Յուլիս.— *Այսօր ծանօթացայ Տիկին* Peuvrier*ին հետ:*

Ընկեր Զադըրչեան Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեաններու ուսանող՝ իր գերմաներէնի տկար պաշարովն իսկ, յաջողած էր 107*րդ խումբին — մեր խումբին — խմբապետ ըլլալ: Եւ հարիւր հոգիի միջեւ զիս էր նշանակեր... գործի համար քաղաք գացող միւս խումբերու ընտրեալներուն հետ: Մե՜ծ շնորհ:*

Առաջին անգամ կ՚ելլեմ քաղաք: Հակառակ երկու պահակներու հսկողութեան՝ մեր շարքը [illegible] ներով՝ որոնք բուռ բուռ ուտելիքներ կը նետեն մեզի. եւ կամ անուններ կը հարցնեն:

Արեւը կը խաշէ: Անօթի ենք եւ ծարաւ: Խումբը կը յառաջանայ լուռ, հեւալով, քաշկռտուելով...:

Ի՞նչ: Զինուորական քայլերո՞վ քալեցնել կ՚ուզեն մեզ: Ինչպէ՞ս: Կօշիկներս նետած են շատերը: Ուրիշներ՝ աղտոտ քուրջերով են ծածկած իրենց դեռ արիւնող ոտքի վէրքերը: Ինչպէ՞ս ոտքի կրնանք կենալ...: Պուտ մը ջուրով՝ երեք նահանգներ ենք կտրեր:

Կը պայթի՜ գանկս: Աչքերս ու ականջներս գործածելու են հաշակած: Ուղեղս՝ ուղեղս միայն՝ աչքերը հոգիիս՝ կը տեսնէ դեռ քչիկ մը: Նուաղուն, խորունկ, նայուածք մը, որ սարսուռը, հաւատքը ունի՝ արիւնիս ինծի ներարկած աղուոր ցեղիս անմահութեան աղբիւրին...:

Ո՜վ, կը ճանչնամ եսայդ խումբը...: Բայց, ինչո՞ւ ոստիկանները հագուստ են փոխեր...:

— Հայրի՜կ, հայրի՜կ, ծրա՜ր մը...:

Այդ շարքին մէջ ճանչցայ զինքը: Կապեցի՜ն, միացուցին զինքն ալ իր երեք ընկերներուն... : Մայրիկիս արցունքով պատրաստած ծրարը ձեռքըս մնաց...: Արթնցան աքաղաղները՝ մենք դեռ առաջքն ենք Եօզկատի բանտին: Ես ալ հայրիկիս ուտելիք էի բերած: Զընդունեցին...: Տեսայ զինքը...: Պոռացի ...:

— Աղա պապա՜...:

Փղձկելով՝ անէծքով, ատելութեամբ լեցուն՝ երերցուցի ծրարս...: Իրեն, իրե՜ն համար էր...: Ամէն բան կար մէջը...:

Զիմացայ պատասխանը: Ձեռքը շարժե՞ց: «Մնաք բարով» ըսել էր ատիկա...: Կրցա՞ւ ձեռքը շարժել...:

Շարքին քովէն՝ հրէշ շուք մը՝ խարազանը երերցուց...: Ու մորթին ուժով իջնող կաշիի ձայն մը սարսռացուց պատանի էութիւնս:

Ու կը յառաջանայ երկար կարաւանը...:

Խումբ մը լաճեր կը հետեւինք դացողներուն: Հաց, պաշար, ծրար, չիշ մը ունինք տալիք մեր «մեծ»երուն, որ՝ չըթայուած կր տանին...:

— Ետ դարձէ՛ք, լակոտներ...: Հրացան մը կը պայթի...:

« Վանի մէջ Թուրքերը ջարդեր են: «Պէյլիկ» են ուզեր...: »

Ուզե՞ր են...: Ինչո՞ւ պիտի չուզեն: Ինչո՞ւ պիտի չունենան: Պիտի չմեռնի Հայրիկս ... : Հայրիկս չի կրնար մեռնիլ ...:

— Ես եմ, Տիկին ե՛ս: Շնորհակալ ենք, Տիկին Peuvrier*: Երեք հոգիի ազատարարուհին էք դուք: Եւ...*

— Ոտո՛ւս....:

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

ԽՕՍՔ ԱՌ ՏՂՃԻԿՍ…

Հայոց հողերուն Թուրք վարձակալները կըրկին իրար անցած են, Հայկական Հարցին առթիւ:

Օտար թերթեր վարձելով, իրենց երեւակայական «քաղաքակրթութեան» նմոյշներով զար - դարել կուտան զանոնք: Թուրք մարդկուհիներու նկարներն ալ զանց չեն առներ այդ առթիւ…

Մենք Հայերս, այդ բոլոր միջոցներ- հորձեցինք ժամանակին, երբ տակաւին Օսմանցիները իրենց աղջիկներ կնարգելանոցներու մէջ պահդնելով՝ իրենց մանչերն ու երիտասարդներն ալ նամագի կամ կեավուր հալածելու «նուիրական» գործին լծած էին…

Հայ սկաուտներն եւ սկաուտուհիները, Պոլսոյ մայթերը թնդացուցին՝ ծափեր եւ «հուրրա՜»-ներ խլելով եւ չքանչաններ շահելով, Պոլսոյ միջազգային դրաւման բանակներու Բարձր Կոմի - սէրներէն: Կը յիշէ՞ք, Թաքսիմի մարզարանին Միջազգային Սկաուտական Հանդէսը, ուր Հայերը քանակով եւ որակով առաջնութիւնը շահեցան բոլորին վրայ:

Հիմայ, մեր Թուրք «հայրենակից»ները նոյն միամիտ ձեւերը կը փորձեն: Եթէ այդ միջոցներով դատ շահիլը կարելի ըլլար, մենք Հայերս, կայսրութիւն մը հիմնած կ'ըլլայինք անպայման..

Այս օրերս Պոլսոյ Թուրք ղազէթաճիները չեն գիտեր չոյե՞ն թէ պարսաւեն իրենց հայ «եղբայրները» …

Սարէն-ձորէն տղայական փաստեր կը հաւաքեն թէ՝ Հայկական Հարց մը գոյութիւն չունի, թէ Հայերը խիստ գոհ են Թուրք «հանրապետական ազատամիտ» կառավարութենէն, թէ՝ անոնք ազատ են Թուրքիոյ մէջ: Այնքան ազատ, որ հայ վարժարաններու ուսուցիչներն իսկ՝ կառավարութիւնը ինք կը հայթայթէ: Այդ վարժարաններուն համար հայ ծնողքներէն հաւաքուած դրամները, ամբողջութեամբ լեցնելով, անունը հազիւ գրելու կարող հաճի Հիւսէյիններու կամ Ապտուլլահ է - ֆէնտիներու գրպանները, որոնք իբր «վարժապետ» կամ «հսկիչ» կը պաշտօնավարեն հայ դըպրոցներու մէջ…

Ապերախտ չըլլա՛նք, մարդիկը «չեն կասկածիր Թուրքիոյ իրենց հայ «եղբայր»ներուն վրայ, որովհետեւ Հայ գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ՝ Պոլսէն զատ: Չեն ուրանար, Ամերիկայի մէջ, «Ամասիացի եւ Ակնցի, իրենց նախկին հայ հայրենակիցներու կողմէ եղբօր պէս հիւրասիրուելու» պարագան…

Արդեօ՞ք չեն հարցուցած այդ «նախկին հայրենակից»ներուն թէ՝ ինչո՛ւ իրենց ծննդավայրը լքած են և հոն օտար երկիրներու մէջ անօրկարօտը կը քաշեն: Եւ կամ, իրենք ալ փոխադարձաբար հրաւիրա՞ծ են այդ հայրենակիցները, դալ իրենց երկրին շնորհները ճաշակելու …

Թուրք լրագրողները, «սրտցաւօրէն» կը յիշեն նոյնպէս, Ս. Ֆրանչիսկոյի մէջ «երեւելի կարգ մը Հայերու ծայր աստիճան ազդուած ըլլալը՝ հայ «քոմիթէճի»ներու ապերախտ ձեռնարկէն: Նոյնպէս ուրիշ հայ ծանօթ փիրմայի մը խոստովանութիւնը, «Հայերու յանցաւորութեան մասին» … Կ'երեւայ այդ «ծանօթ փիրման», չուանի կամ եաթաղանի վաճառական մըն է անպայման…

Վերջապէս, մարդիկը Պոլսէն դուրս բնակելէ զատ, ամէն ազատութիւն տուած են մեզի Թուր - քիոյ մէջ… Թէեւ երբեմն, ձիւն-ձմեռ օրով, պտոյտի կը ղրկեն Հայերը, դէպի հեռաւոր գաւառներ, գոյքէ եւ հարստութենէ թեթեւցնելով զանոնք….

Հապա ի՛նչ կ'ըսէք կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ պատգամաւորներու տրուած արտօնութեան: Կրնային եւ չարտօնել: Շնորհակալութի՛ւն իրենց եւ ռուսական հիւպատոսարանին…

Ուրիշ աւելի զօրաւոր փաստ մըն ալ Թուրք կառավարութեան ազատամտութեան այն է որ թոյլ կուտան, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ «պոռալ» հայ լրագիրներուն անունները,— «Մարմարա՛», «Նոր Լո՛ւր», «Ժամանա՛կ»… Ըսէք, ո՛վ Հայեր, կրնա՞ք այս մեծ շնորհին ալ կոթ մը յարմարցնել…

Գիտեմ, առաջ պիտի ըսէք թէ՝ Համիտի եւ Իթթիհատի օրով, Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, նոյն իսկ Եըլտըզի պատերուն տակ, կը պոռայինք «Հայրենի՛ք», «Մասի՛ս», «Ազատամա՛րտ»… Ապերախտութի՛ւն է ըրածնիդ, հայրենակիցներ..

Աղա Թուրքեր, վերցուցէք սա «քոմիթէճի» բառը, որ շատ մաշած է: Համիտ կը հոտի այդ բառը, մանաւանդ որ ձերՔէմալականչէթէներն ալ դէշ տեսակէն ընդօրինակելով զայն, ձեր այսօր - ուան դիրքը ապահովեցին ձեզի:

Դուք որ, «վարպետ դիւանագէտ»ի անուն հանած էք, աւելորդ յոգնութիւն չէ՞, օտար թերթերու մէջ ձեր պատկերազարդ իրարանցումը: Այդ աճպարարութիւնները, դիւանագէտներու խուցերէն ներս չեն կրնար թափանցել…

Խնայեցէք այս մասին ձեր վատնելիք դրամն ալ, որովհետեւ, ասկէ ետքը դժուար է ձրի դրամ ձեռք անցընել, քանի որ, ոչ ջարդելիք կեավուր մնաց ձեր երկրին մէջ եւ ոչ ալ «հարստութեան տուրք»ի անունով կողոպտելիք հայ - վաճառական:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Պայուսակս լեցուն վերադարձայ:

Մեր Ֆրանսացի դրացիներուն եւ Մարսի - լիայէն երեք հայ երիտասարդներու եւս բաժին հանեցի պաշարէս:

25 Յուլիս.— Քաղցը նորէն կը պրկէ մեր մկանները: Ստամոքսս քացախով եւ կամ քիմիական թթուով լեցուն է կարծես:

Գերման տեղակալը բացարձակապէս արգիլած է դուրսի հետ շփում ունենալ: Շատ խիստ են պահակները: Իբրեւ թէ ծրարներուն մէջ «սիվիլ» հագուստ եւ զէնք անցուցած են գերիներուն:

26 Յուլիս.— Նոր հրաման: Գերիներուն ար - տօնուած է այսօր՝ մուտքի դրան մօտ՝ պահակներուն եւ ընդհ. թարգմանին առջեւ՝ հայր, մայր եւ զաւակներու հետ հինգ վայրկեան տեսնուիլ: Անոնց բերած ծրարները տեղին վրայ կը խուզարկուին:

27 Յուլիս.— Խմբապետը ձեռքին թուղթին կտոր մը շարժելով՝ ուրախութեամբ դէպի ինծի կը վազէ:

— Վազէ՛, վազէ, բախտաւոր տղայ, կինդ եկած է քեզ տեսնելու համար:

— Կի՞նս… իմ կի՞նս… մինչեւ հոս…

Քառակուսի թղթիկը ձեռքս է արդէն: Ձեռագիրը անծանօթ է ինծի…: Բայց ճիշդ են գըր - ուած անունս, մականունս եւ հասցէս:

Գրասենեակ: Ձեռքի թուղթս կը քննեն, ի՞նչ քննեցին …: — Եա՛:

Զինուոր մը կ'ընկերանայ ինծի, կի՞նս… կը դողամ…: Մարդկութենէ դուրս եմ ելած: Ներկայանալի վիճակ ունի՞մ: Շաբաթներով չեմ կըրցած ածիլուիլ, լուացուիլ: Ջուրը խմելու համար միայն՝ դեղ է եւ դարման…: Ժամերով պոչ կը բռնենք չիչ մը ջուր ստանալու համար հորէ մը, որ պարպուած՝ որդերով լեցուն պղտոր բան մը միայն կ'արտաքսէ դուրս:

Դռան առջեւ՝ խումբ մը պահակներու, խուզարկիչներու մօտ՝ կը ճանչնամ… Տիկին Peuvrierն՝ որ թեւերը բացած՝ թաց աչքերով կը մօտենայ ինծի …:

Կը համբուրուինք… «կնկանս» հետ: Ու յանկարծ մեր քովէն երկու գեղեցիկ աղջիկներ, մէկը խարտեաշ, միւսը թուխ, կը մօտենան ինծի ու կը համբուրեն զիս զսպուած արցունքով… :

— Bonjour, papa!

— Մէկը աղջիկս է, միւսը՝ հարսս: Երկուքին ալ ամուսիններէն լուր չունինք,կը փափսայ ֆրանսուհի բարերարուհին, թաշկինակը աչքերուն մօտեցնելով …:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Gavroche գրական շաբաթաթերթը իր վերջին թիւին մէջ քրոնիկ մը յատկացուցած է ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտին, «William Saroyan, le flâneur», (30 Օգոստ.):

Յօդուածագիրը, Judith Paley, որ երեւի լաւ սերտած է Սարոյեանի գրականութիւնը եւ յաճախ թարգմանած, ճշգրիտ գիծերով կը նկարագրէ անոր գրելու եղանակը: (Զըսեր թէ Հայ է. չգիտնալո՞վ, թէ… տպաւորութիւն գործելու համար, մինչդեռ Սարոյեան երբեք չէ ծածկած իր հայկական ծագումը):

— « Ամերիկացի գրագէտ Սարոյեանի նորավէպերը նոր արուեստ մը կը յայտնեն,— միաժամանակ ճարտար եւ անկշռելի ստուերագիծեր, ուր զուգընթաց կ'երթան անփութութիւնը եւ սրութիւնը. անոնք գրի առնուած են լեզուով մը որ շատ քիչ անգամ սերտուած է, բայց գրեթէ միշտ ճոխ եւ խորոխ: Իր ոճին ինքնատպութեամբ, Սարոյեան ուշադրութիւնը գրաւած է ամերիկեան հանրութեան որ կը հրապուրուի գրական որ եւ է եղանակէ զուրկ գրուածքներով: Սարոյեան ինքնաբեր թափն իսկ է: Առանց հոգն ընելու ընթերցողներուն ճաշակը, ան կը գրէ միշտ պարզապէս հետեւելով իր դըչին: «Ես գրել սկսայ ինը տարեկանին», կ'ըսէ, «առով ըսել չեմ ուզեր թէ խորհեցայ այդ հարցի մասին: Պարզապէս սկըսայ»: Եւ միեւնոյն պարզութեամբ շարունակած եւ արտադրած է աւելի քան 300 նորավէպեր(ԽՄԲ. — Ամերիկացիները կ'ըսեն «կարճ պատմութիւն - ներ») նոր սեռով մը, կտորներ որոնք աւելի շատ կը նմանին «Օրագիր»ի մը քաղուածքներուն քան առանձին բանուած գործերու:

Սարոյեան կ'ատէ ճիգը: Իր ամենամեծ հա - ճոյքն է թարթափիլ - շրջիլ կեանքի մէջէն: «Ես ժամանակիս մեծ մասը կ'անցընեմ ովկիանոսին ափը քալելով: Շատ քիչ անգամ կը կարդամ: Այդ բոլոր պատմութիւնները կը ձանձրացնեն զիս: Կը սիրեմ դրսաւ բռնել արշաւներու մէջ, խմել, փոքէր խաղալ: Ոչինչէն ոչինչ գիտեմ, եւ մանաւանդ բան չեմ գիտեր գրականութենէն »:

Հակառակ այս կենդանագրին ուր հեղինակը հաճոյք կը զգայ ինքզինքը անփոյթ եւ ծոյլ ցու - ցնելով, Սարոյեան կը յաջողի օրը քանի մը ժամ նուիրել աշխատանքի. մինչեւ անգամ կ'ըսէ թէ բաւական նիշեր եւ նախագիծեր ունի ամբողջ կեանքի մը համար: Ամէն օր նոր գաղափարներ կուգան, նոր գոյներ իր երանգապնակին վրայ: Զինուած՝ վրձինով մը որ անփոյթ կ'երեւայ, վառ գոյներով կը նկարէ էակներ զոր կը լքէ հեղնու - թեամբ եւ քաղցրութեամբ:

Սարոյեան մեծ համակրանք ցոյց կուտայ այն մարդոց համար զոր կեանքը չարչրկած եւ անժառանգ ձգած է. խորապէս կը հետաքրքրուի ամէն բանով որ մարդկային զգացում է: Իր բոլոր գործերը լեցուն են խորշանքով՝ իր դիտած տմարդի հակազդեցութեանց հանդէպ: Ան կը գերազանցէ մանուկներու կենդանագիրներ գծած ատեն. ան այդ պատկերները կ'արտադրէ թարմութեամբ եւ վաւվռուն կեանքով: Մնաց որ, իր գրուածքներու մեծ մասին մէջ, կարծես խօսքը կ'ուղղէ մանուկներու հասարակութեան մը որուն պատկերներ կը ցուցնէ: Ինքն իրեն հանդէպ զուռող է, եւ միշտ հաճոյք կը զգայ անողորմաբար նկարագրելով իր թերութիւնները:

Կ'իմանանք թէ մէկ, նոյնիսկ քանի մը վէպեր գրած է պատերազմին սկիզբէն ի վեր որոնք մեզի չեն հասած տակաւին: Հետաքրքրական պիտի ըլլար տեսնել թէ ի՛նչ կրնայ ընել Սարոյեան, երբ կ'որոշէ յաղթել իր անփութութեան եւ նուիրուիլ աշխատանքի, երկարաշունչ աշխատանքի մը:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ին մէջ հրատարակուած «ելոյթ»ով մը (զեկուցում), Եղ. Թոփչեան շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Սովետական Հայաստանի Գրականութիւնը Հայրենական պատերազմի շըրջանում »:

— « Պատերազմում դարբնուեց մեր ժողովուրդը. է՛լ աւելի խորացաւ համամարդկայինի գիտակցութիւնը սովետական ժողովրդի մէջ: Նա հասու եղաւ ատելութեան գիտութեանը եւ կենսահաւաստման(?) սիրոյն, եւ մեր գրականութիւնը դարձաւ մարդկային ամենավեհ արժանիքների մարմնացումը»:

— « … Հայրենիքի թեման միշտ էլ առաջատար է եղել հայ գրականութեան մէջ: Հնագոյն ժամանակներից հայ գրականութիւնը ոգեշընչուել է հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարներով. բայց պատերազմի օրերին այդ թեման (նիւթ) դարձաւ գերիշխող: Հայ գրողներն իրենց մարտական բանաստեղծութիւններում, ակնարկ - ներում եւ յօդուածներում արտացոլեցին հայ ժողովրդի անսահման հայրենասիրութիւնը եւ նրա թեժ (վառ) ատելութիւնը փաշիզմի նկատմամբ»:

Զեկուցանողը այս առթիւ մասնաւորապէս կը գնահատէ Ա. Իսահակեանը, որ «հանդէս եկաւ փաշիստական խաւարապաշտութեան եւ ռասայական (ցեղային) բանդիտիզմի դէմ (աւազակութ.):

— « Իսահակեանն իր յօդուածներով նորից կենդանացրեց մեր յիշողութեան մէջ հայկական ահաւոր կոտորածները Թուրքիայում, որոնց ոգեշընչողը արիւնարբու Վիլհելմ Բ.ը ու իր արբանեակներն էին»:

Զեկուցանողը յետոյ կը խօսի միւս գրագէտներուն եւ բանաստեղծներուն վրայ, հին թէ նոր: Կը փառաբանէ «բոցաշունչ եւ հմայիչ Նաիրի Զարեանի ստեղծագործական ձիրքերը»:

— « Այս իսկական տրիբուն բանաստեղծի ամէն մի նոր գործը բոցավառեց հազարաւոր սրտեր թէ Մոլգոբեկի ու Մոզդոկի, Կերչի ու Նովորոսիյսկի հեռաւոր խրամատներում, թէ Ղափանի հանքահորերում եւ Արարատեան դաշտի կոլտնտեսութիւններում: Նրա ամէն մի նոր գործը աւերող մեծ ռումբի նման էր պայթում եւ իր բեկորներով պատռում մեր երդուեալ թշնամու բարոյական քստմնելի դէմքը, նրա ստոր մտադրութիւնները, իրէշաւոր գործերը: Հայկական Թամանեան - Բերլինեան հրաձիգ դիվիզիայի (զօրաբաժին) հերոսական գնդերը Թերեքից մինչեւ Բերլին գնացին Զարեանի բոցաշունչ ու ոգեշնչող խօսքը շուրթներին »:

Երկրորդ երիտասարդ բանաստեղծ մը, Գեղամ Սարեան, իր «լիրիքական բալլադներում » (քնարական գեղօններ) նկարագրած է սովետական ժողովուրդին հերոսութիւնը եւ անձնազոհութիւնը, սովետական մարդու անսահման սէրը եւ հաւատարմութիւնը հայրենիքի եւ ժողովուրդի հանդէպ»:

Երրորդ մը, Գուրգէն Բորեան, իբրեւ զինուորական թղթակից «բանաստեղծօրէն լուսաբանած է սովետական ռազմիկի ծանր, բայց հերոսութեամբ լեցուն ուղին»:

Չորրորդ մը, Յովհ. Շիրազ, որմէ յաճախ արտատպումներ կը կարդաք «Յառաջ»ի մէջ, տուած է «մի շարք յաջող, ժողովրդական ստեղծագործութեան ոգով գրուած գործեր»: Նշանա - կելի գործեր տուած են նաեւ Ս. Տարոնցի, Ս. Վահունի, Սարմէն, Վ. Գրիգորեան:

Պատերազմի ընթացքին երեւան եկած են խումբ մը նոր բանաստեղծներ,— Ս. Կապուտիկեան, Համօ Սահեան, Հր. Յովհաննիսեան, Գ. Էմին եւ Մ. Մարգարեան:

Յաջորդով՝ արձակագիրներու մասին:

Գերման վարչապետ պիտի չգտնուի նոր կառավարութեան մէջ: Մառէշալ Ժուկով ինք պիտի վարէ այդ պաշտօնը: Իւրաքանչիւր նախարարութեան գլուխը պիտի գտնուին խորհրդային սպաներ: Այս 12 նախարարութիւնները յարմարցուած են խորհրդային զինուորական կառավարութեան 12 բաժանումներուն: Գերման նախարարները պատասխանատու պիտի ըլլան խորհրդային սպաներուն, բայց պաշտօնէութիւնը գերմանացի պիտի ըլլայ: Նախարարները առաջարկուած են գերման չորս կուսակցութեանց կողմէ եւ նշանակուած՝ Ռուսերու հաւանութեամբ: Երեք - չորս շաբաթ առաջ իւրաքանչիւր կուսակցութեան առաջարկուած էր 12 թեկնածուներ ներկայացնել, որոնց մէկը պիտի ընտրէին Ռուսերը իւրաքանչիւր աթոռի համար: Նշանակուած նախարարներուն մէջ կան չորս համայնավարներ, չորս ընկերվարականներ, երկու քրիստոնեայ ռամկավարներ, մէկ ազատական ռամկավար եւ մէկ անկուսակցական: Ճարտարարուեստական նախարարը 40 տարեկան գործարանատէր մըն է որ 1942ին ձերբակալուած էր Նացիներուն կողմէ, եօթը տարի գաղտնի գործունէութեան նուիրուելէ վերջը: Երկաթուղիներու նախարարն ալ նախապէս արգելափակուած էր: Վառելանիւթի եւ Ուժի նախարարը Պերլինի ոստիկանութեան նախկին նախագահն է: Միւս նախարարներն են առեւտրական, ելմտական, աշխատանքի, հողագործական, ընկերային բարօրութեան, առողջապահութեան եւ հաղորդակցութեանց:

2.000.000 հոգի անօթի աւերակ Թոքիոյի մէջ

Հիմա որ Դաշնակիցները տեղաւորուած են Ճափոնի մայրաքաղաքին մէջ, նոր երեւան կը հանուին սարսափելի մանրամասնութիւններ Թոքիոյի մասին: Քաղաքը աւերակոյտի վերածուած է ռմբակոծութիւններէն եւ երկու միլիոն բնակիչներ գրեթէ սովամահութեան դատապարտուած են: Մէկ վառեակը, որ միայն սեւ շուկայով կը ճարուի, կ'արժէ 25 տոլար, մէկ հաւկիթը՝ 25 սէնթ: Սաստիկ տաքին մէջ անտանելի դարձած է դիակներու գարշահոտութիւնը: Ամերիկեան դեսպանատունն ալ վնասուած է, թէեւ զոր. Մէք Արթըր երբեմն հոն կը բնակի: Կարելի պիտի չըլլայ ճշդել մեռեալներու թիւը, որովհետեւ հրդեհները փճացուցած են մարդահամարի տոմարները:

× Ամերիկեան եւ անգլիական զինուորները հետզհետէ կը տեղաւորուին Ճափոնի կենսական կէտերուն վրայ: Մինչեւ 500.000 զինուոր ցամաք պիտի հանուի: Հինգ հազար օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Օքինավա կղզին (ուր շատ մը հայ զինուորներ ալ սպաննուած են): Ճափոնցիները զրօսաշրջիկներու տեղ կը դնեն ամերիկացի օդաչուները որոնցմէ առաջին անգամ ցամաք իջան 6000 հոգի:

Ճափոնցիները իրենք սկսած են ցրուել բանակները: Ժողովուրդը հագուստ - կապուստ չունի, այնպէս որ հազարաւորներ զինուորական զգեստով կը մնան:

Նախապատրաստական ժողով Լոնտոնի մէջ

Հինգ արտաքին նախարարներու ժողովը, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, Սեպտ. 10ին, պիտի ըլլայ նախապատրաստական խորհրդակցութիւն մը խաղաղութեան դեսպանախորհուրդին համար: Անոր առաջին գործերը պիտի ըլլան մշակել Իտալիոյ եւ ուրիշ պետութեանց հետ կնքուելիք դաշնագիրներու նախագիծերը: Այս առաջին քննութենէն վերջը, ծրագիրները պիտի ներկայացուին բուն խորհրդաժողովին, որուն մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր Միացեալ Ազգերը,— 50 պետութիւններ:

Շատ մը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ իտալական խնդիրը: Կը կարծուի թէ Ափրիկեան Տրիպոլիսը Եգիպտոսի հովանաւորութեան տակ պիտի դրուի, Թունուզը՝ ամբողջովին Ֆրանսայի: Մէկ խօսքով Իտալիա պիտի կորսնցնէ իր գաղթային կայսրութիւնը:

Հինգ նախարարները պիտի պատրաստեն նաեւ Ռումանիոյ, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ հաշտութեան դաշնագիրները եւ ծրագիրներ պիտի մշակեն, սահմանային վէճերը լուծելու համար: Պիտի զբաղին նաեւ Նեղուցներու խնդրով: Ժողովը պիտի փակուի թղթակիցներուն առջեւ, բայց պաշտօնական զեկոյցներ պիտի հրատարակուին կատարուած աշխատանքներու մասին: Նախարարները Լոնտոն պիտի մնան 10—15 օր, յետոյ պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, զեկուցում տալու համար: Աշխատանքները պիտի շարունակուին օգնականներու կողմէ:

Մասնակցող նախարարներն են,— Պըրնզ (Մ. Նահանգներ), Պիտօ (Ֆրանսա), Մոլոթով (Խ. Միութիւն), Պէվին (Անգլիա) եւ Քուանկ (Չինաստան):

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբէն ստացանք զեկոյց մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յառաջիկայ Սեպտ. 10ին Լոնտոնի մէջ գումարուելիք հինգ ազգերու արտաքին գործոց նախարարներու ժողովին ղրկուելու նպատակով, Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբին կողմէ ընդարձակ յուշագիր մը եւ ատոր կցուած խնդրագիր մը յանձնուեցաւ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Չինաստանի Փարիզի դեսպաններուն եւ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան: Վեցերորդ օրինակ մը ղրկուած է Խ. Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Սահակ Կարապետեանի:

Յուշագիրը հիմնուած՝ Թրքահայ Դատին պատմական եւ իրաւական փաստերուն վրայ, կը պահանջէ արդար լուծում մը տալ Թրքահայ Հարցին, եւ Ուիլսընի սահմանագծին մէջ գտնուող հողերը միացնել Խ. Հայաստանին: Յուշագրին կցուած է քարտէս մը որ ցոյց կուտայ. 1.— Խորհ. Հայաստանը իր ներկայ սահմաններուն մէջ. 2.— 1914ի ռուսեւթուրք սահմանագիծը. 3.— Դաշնակիցներու խնդրանքով նախագահ Ուիլսընի սահմանագծած Թրքահայաստանի հողամասը:

× Մարսէյլի, Լիոնի, Պորտոյի, Վալանսի, Իսի լէ Մուլինոյի, Արժանթէօյի գաղթական հոծ բազմութիւնները «Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Ենթայանձնախումբեր» կազմած եւ հաղորդակցութեան մէջ մտած են Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին հետ, խոստանալով նիւթական եւ բարոյական ամէն աջակցութիւն եւ գոհողութիւն, հասնելու համար ցանկալի նպատակին: (Դիւան)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ (Յապաղած).— Հ. Ա. Մ. մասնաճիւղը անցեալ հինգշաբթի ժողովի հրաւիրած էր շրջանիս բոլոր կազմակերպութիւնները, հրապարակային ժողով մը կազմակերպելու համար: Բոլոր ներկաները համաձայն էին եւ ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 28ի գիշերը, թաղապետական ընդարձակ սրահին մէջ, որ լեցուած էր: Պատուոյ նախագահն էր Իսիի քաղաքապետ F.Maillet որ ժողովը բանալով ըսաւ թէ պիտի չմոռնանք որ մեզ փաշականութեան վտանգէն փրկեց Խ. Միութեան բանակը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ ձեր հայրենիքը: Յետոյ խօսք տրուեցաւ նախագահ Պ. Ա. Կէնճեանի որ Հայկական Հարցի պատմականը ըրաւ սկսելով 1890ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը: Յիշեց բոլոր կնքուած դաշնագիրները եւ տրուած խոստումները: Ըսաւ որ ահա այսօր կրկին մեզի առիթ կը ներկայանայ պաշտպանելու մեր ազգային Դատը: Բանախօսութիւններէն վերջ, լսելով Հայաստանէն վերադարձած երեք պատգամաւորները, կարդացուեցաւ բանաձեւ մը որ Հայկ. Դատի յանձնախումբին հաւանութիւն կը յայտնէ մեր դատը պաշտպանելու գաղութին անունով: Բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ ե ծափերով:

Ժողովի կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները, իսկ գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին «Խրիմեան»ի սաները:

× Շավիլի մէջ ալ անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը, նոյն առաջադրութեամբ: Բանախօսութիւններէն վերջբանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ:

ՏԷՍԻՆ, 29 Օգոստոս (Յառաջ).— Հ. Ա. Ը. Միութեան մասնաճիւղը հրապարակային ժողովի հրաւիրած էր գաղութը, կազմելու համար Թրքահայ Դատի յանձնախումբ մը: Ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 26ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ժողովրդային Տան մէջ: Ներկայ էին հարիւրի մօտ հայրենակիցներ: Հ. Ա. Ը. Միութեան նախագահ Պ. Հայկ Ղուկասեանի առաջարկին վրայ, ձեռամբարձ քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ դիւանը,— նախագահ՝ Պ. Ս. Առաքելեան, քարտուղարներ՝ Պ. Պ. Գ. Պօյաճեան եւ Հ. Գույումճեան: Լիոնի Շրջ. յանձնախումբին կողմէ ներկայ էին Պ. Պ. Աչքըրպացեան եւ Ց. Տէյիրմէնճեան: Առաջինը պարզեց Հայկ. Դատին զանազան երեսները ու շեշտեց ներկայիս ստեղծուած նպաստաւոր պայմանները: «Մեր ձեռքին մէջ ունինք պողպատէ ոյժը՝ մեր իրաւունքները պահանջելու եւ Խ. Միութեան նման զօրաւոր պաշտպան մը՝ մեր պապենական դարաւոր հողերուն տէր կանգնելու համար»:

Ներկաներու կողմէ եղած հարցումներու գոհացուցիչ լուսաբանութիւններ տրուելէ վերջ, ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ հաւանութիւն կը յայտնէր Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին պատրաստած յուշագրին: Թեր ու դէմ կարծիքներէ վերջ, որոշուեցաւ 13 անդամներէ բաղկացած յանձնախումբ մը ընտրել, հինգը Հ. Ա. Ը. Միութեան վարչութենէն, իսկ մնացեալը ներկաներէն: Ընտրուեցան Պատուելի Կ. Պարսամեան, Պ. Պ. Հ. Ղուկասեան, Ս. Առաքելեան, Ց. Մովսէսեան, Վ. Պալեան, Ա. Միքայէլեան, Հ. Գույումճեան, Ս. Հէքիմեան, Ս. Քէօսէեան, Ց. Ճօրճալեան, Ն. Շանլեան, Տ. Տէյիրմէնճեան, Ց. Զաթալեան: Յանձնախումբը յաջորդ օրն իսկ ունեցաւ իր առաջին նիստը եւ ընտրեց իր դիւանը.— Նախագահ՝ Ս. Առաքելեան, փոխ-նախագահ՝ Ց. Մովսէսեան, Ա. քարտուղար՝ Ա. Միքայէլեան, Բ. քարտուղար եւ հաշուապահ՝ Հ. Գույումճեան, գանձապահ՝ Ց. Ճօրճալեան:

Յաջողութիւն մաղթելով նորակազմ յանձնախումբին, վստահ ենք որ, իր անունին համապատասխան նուիրումով պիտի լծուի վսեմ գործին, Տէսինի գաղութին նիւթական թէ բարոյական առաւելագոյն աջակցութիւնը բերելով մեր ընդհանուր սրբազան Դատին իրականացման համար:

Թղթակից

ՎԱԼԱՆՍ, 30 Օգոստ. (Յառաջ).— Հ. Ա. Ը. Միութեան մասնաճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Օգոստոս 26ին, 42 հայրենակիցներ խորհրդակցութեան հրաւիրուած էին Հ. Ե. Միութեան սրահին մէջ: Անմիջապէս կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, Վալանսի մէջ գործելու եւ գըլխաւորապէս Փարիզի Կեդր. Մարմնին աջակցելու համար:

Վալանսի եւ շրջաններու (Ռոման, Մօնթէլիմար, Արտէշ, եւն.) մօտաւորապէս 5000 Հայերը համերաշխ՝ հաստատակամօրէն պատրաստ են նիւթական ու բարոյական կարելի ամէն օժանդակութիւն ընծայելու Կեդր. Յանձնախումբին:

Թղթակից

ՍԷվրանի Հ. Ա. Միութեան կազմակերպած միթինկը տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 9ին (փոխանակ Սեպտ. 2ի): Դպրոցի սրահը ժամը 3ին:

ՊԻՍԷԹՐ - ԺԱՆԹԻՅԻ Հ. Ա. Ը. նորակազմ յանձնախումբը ժողով մը կազմակերպած է Դշ. 5 Սեպտեմբեր, իրիկուան ժամը 8ին, Ժանթիյի քաղաքապետարանին սրահին մէջ, նախագահութեամբ Հրանտ Իպրասանեանի: Պիտի խօսի Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն մէկը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ գերման մառէշալներ Պրաուխիչ եւ Մանշթայն, Պորման, Հիթլէրի աջ բազուկը որ պատերազմի գլխաւոր ոճրագործներէն կը համարուի: Անձնատուր եղաւ Հիթլէրի մամուլի տեսուչը Տիթրիխ, որ թաքստոցկըփոխէր երեք ամիսէ ի վեր, անգլիական շրջանին մէջ:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ պահանջուեցաւ Նորվեկիոյ նախկին վարչապետին, Քուիսլինկի համար, որ կը դատուի իբրեւ հայրենադաւ:

ՎԱՐՁԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԸ ջնջուած են Օգոստոս 30էն սկսեալ: Բայց արգելափակման ենթակայ են, բացառաբար եւ առժամապէս, 15 օրուան համար՝ անոնք որ կասկածելի կը համարուին իբրեւ լրտես կամ դաւադիր պետական ապահովութեան դէմ, իսկ մէկ ամսուան՝ սեւ շուկացիները, որպէսզի կարելի ըլլայ կազմել թղթածրարները: Նոյեմբեր 30էն առաջ պէտք է վերաքննուին բոլոր թղթածրարները, որոնց ենթակաները կա՛մ դատի պիտի յանձնուին եւ կամ ազատ պիտի արձակուին:

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ծագեցան Քանի (Քալվատոս) գիւղերուն մէջ, երկու ամբաստանեալներու ձերբակալման առթիւ: Երկու պաշտօնեաներ եւ ոստիկան զինուորներ խոշտանգուեցան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէփոյեան (Սէն Մորիս տը Պէյնօ), Տէփոյեան ընտանիքը եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւկին՝ իննամեայ ՍՏԵՓԱՆի արկածալի մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ՝ Յուլիս 25 — 31

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ՝ Պօղոսեան 200 ֆրանք, ԳԱԶԱՊԼԱՆՔԱ՝ Սիւրմէնեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Դաւիթեան 750, ՔՐՈԶ՝ Մկրտիչեան 750, ԼՈՒԱՐԷ՝ Սէմէրճեան 400, ԼԻՈՆԷՆ՝ Պուրսալեան 400, Մերճանեան 200, Գրիգորեան 200, Առաքելեան 550, ՊՈՒՐԿ ԼԷ ՎԱԼԱՆՍ՝ Խանցեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Բէգզատեան 200, ԷՓԻՆԷ՝ Տէր Յարութիւնեան 500, ՍԵՎՐԱՆ՝ Նազարէթեան 200, ՆԷՕՎԷԼ՝ Տիւվէլեան 400, ՊՐԻՒՔՍԷԼ՝ Մարտիրոսեան 1000, ՊԱՆԵԷՕ՝ Աբրահամեան 200, ԼՈՒԱՐԷ՝ Սէյրանեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Կարապետեան 1000, Նիքսարլեան 750, ԼԱՆՍԷՑ՝ Շահինեան 400, ԹԱՐՊ՝ Այվազեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Քիպրիթճեան 200, Հալաճեան 250, Գործ. Ստեփանեան 2100, ՄԵՏՕՆ՝ Դարբինեան 750, ՇԱՎԻԼ՝ Քէօսէեան 1000, ՎԱԼԱՆՍ՝ Գործ. 1170, ԹՈՒՆՈՒԶ՝ Եղիշէեան 1000, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Ջէքեան 589.50, Աբրահամեան 200, ԱՆԻԷՌ՝ Զերթաֆեան 750, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ՝ Գործ. 3800, ԼԻՈՆԷՆ՝ Տայեան 200, Առաքելեան 200, Պաղտասարեան 400 ֆրանք:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքին վերաբացումը՝ Սեպտ.ի առաջին հինգշաբթին, Սեպտ. 6: Աշակերտները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ առաջին իսկ դասէն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 4 Septembre 1945 Երեքշաբթի 4 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4496-Նոր շրջան թիւ 125 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

Այսօր, 4 Սեպտեմբեր, Դիմադրական ճակատին զանազան հոսանքները հանդիսաւորապէս պիտի տօնեն Գ. Հանրապետութեան հաստատման տարեդարձը:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ օրուան կառավարութիւնը, որ գիտէր Սետանի անձնատրութիւնը, առեն մը ծածկեց դառն իրականութիւնը, սուտ լուրեր տարածելով: Բայց Սեպտ. 3ին Փարիզի մէջ արդէն իմացեր էին ամէն բան: Ժողովուրդը փողոց թափելով, կը պահանջէր որ կայս. գերդաստանը քշուի անմիջապէս:

Նոյն առեն գիշերային նիստ մը գումարուեցաւ եւ պատերազմական նախարարութիւնը հարկադրուեցաւ խոստովանիլ ճշմարտութիւնը: Յեղափոխական երեսփոխան մը, Հ. Ֆավռ պահանջեց գահընկեց հռչակել Լուի-Նափոլէոնը, ամբողջ արքայական տունով, եւ ամէն գնով դիմադրել արշաւանքին: Իբրեւ պատասխան, խնամակալ կայսրուհին կառավարութեան եւ ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդ մը կազմեց: Ձախակողմեան երեսփոխանները չհամակերպեցան եւ նորէն Գահին անկումը պահանջեցին աւելի չափաւորութեամբ, համաձայն Թիէռի թելադրութեան:

Մինչ երեսփոխանները կը խորհրդակցէին, բազմութիւնը խուժեց ժողովարահին վրայ, ուր տեղաւորուեցան հանրապետական երեսփոխանները: Վերջապէս, հռչակաւոր տրիբունը, Կամպէթթա, քաղաքապետարան հրաւիրելով ժողովուրդը, հանրապետութիւն հռչակեց:

Ուրեմն ժողովուրդը յաղթեց առանց արիւն թափելու: Հիմա կը հրաւիրուի տօնելու տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ այլապէս յեղափոխական հոսանքներու:

Պատմութեան ձայնն է որ կը փոխանցուի մէկ սերունդէն միւսը: Ներշնչումի, ոգեւորութեան աղբիւր մը: Ճիշդ այն պահուն երբ Դ. Հանրապետութեան հիմերը կը դրուին:

Տօնակատարութիւնը կը զուգադիպի ընտրական պայքարին, որ արդէն բացուած է բոլոր ճակատներուն վրայ, եւ հետզհետէ պիտի ծաւալի, մինչեւ հոկտեմբեր 21: Ֆրանսայի նոր կարգուսարքն է որ պիտի ճշդուի, այս ընտրութիւններով: Բազմազան հոսանքներ մթնոլորտ կը պատրաստեն թերթերով, թռուցիկներով եւ ճառերով: Տեսակէտներ է որ կ'ընդհարին, լայն ճեղքեր բանալով զանազան հոսանքներու, ինչպէս հանրային կարծիքին մէջ: Դիմադրական ճակատն անգամ թեւերու բաժնուած է:

Այսուհետեւ շատ պիտի զբաղինք այս պայքարին ելեւէջներով: Ուրիշ խնդիր մըն է որ կը զբաղեցնէ մեզ, Սեպտ. 4ի տօնախմբութեան առթիւ:

Ահաւասիկ մեծ ժողովուրդ մը, յեղափոխական սերունդ մը, որ հազիւ թօթափած թշնամի լուծը, հազիւ իր վէրքերը կապած, կը թղթատէ իր պատմութիւնը: Կ'ուզէ լսել անոր ձայնը: Հաղորդուիլ: Ի հարկին դասեր առնել:

Այս ժողովուրդը ունի իր ազգ. տօնը, — Յուլիս 14, զոր այս տարի փառաբանեց արտակարգ հանդիսաւորութեամբ, հինգ տարուան բռնութենէն վերջը: Եւ սակայն կը տօնէ նաեւ 1870 Սեպտ. 4ը:

Կը կարդանք եւ կ'արձանագրենք այս պարագան: Եւ բնազդաբար մեր մտածումը կը թառի մեր «փոքր ածու»ին վրայ:

Այս ժողովուրդն ալ ունի ազգ. տօն մը, — 1918 Մայիս 28: Քսան-քսանըհինգ տարի առաջ, ամբողջ բազմութիւններ, առանց դաւանանքի եւ հոսանքի խտրութեան, հպարտութեամբ կը փառաբանէին զայն: Հռետորներ բեմէ բեմ կը ցատկէին: Թերթերը բացառիկ թիւեր կը հրատարակէին: Ժողովուրդը կը ցնծար: Հօգիները կը պաշկէին, վարդավառ երազներ հիւսելով:

Պատահեցաւ որ Հայաստանի կարգուսարքը փոխուի, — 1920 դեկտ. 2: Եւ մարդիկ հին դրօշը վար առած, սկսան նորը փառաբանել:

Այդ ոչինչ: Մարդիկ հերոսակա՛ն պայքարի մը ձեռնարկեցին, հինը — ափ մը հողին ծնունդը — ժխտելու, վարկաբեկելու, ոեւցնելու համար: Պատմութեան թելը կտրելու համար: Եւ նորէն դարձանք «անուս մանուկ»:

1870 Սեպտ. 4ի տօնակատարութիւնը բան մը չի՞ խօսիր այս նոր «խաչակիրներ»ուն: Մանաւանդ անոնց որ Դիմադրական ճակատով կ'երդնուն օրն ի բուն...

Շ.

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ.— Աթէնքի Ազգ. վարչութեան ատենապետը, Պ. Գ. Բարաղամեան, որ էջմիածին գացած էր իբրեւ պատգամաւոր, վերադարձին Եգիպտոս հանդիպելով, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է «Յուսաբեր»ի, (Զանց կ'առնենք հարցումները). —

Գերման գրաւման շրջանին՝ երկրին տնտեսական կացութիւնը հիմնովին խանգարուեցաւ, որմէ տառապեցաւ ընդհ. բնակչութիւնը, ըսել է նաեւ մեր ժողովուրդը: Յունահայութեան մեծամասնութիւնը աշխատաւորներէ եւ արհեստաւորներէ կը բաղկանայ, որոնք առաւելագոյն չափով նեղուեցան. իսկ փոքրաթիւ առեւտրականներ եւ ճարտարարուեստականներ ալ զգալի վնասներ կրեցին: Կացութեանը դիմագրաւելու համար համագործակցական Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը արտակարգ միջոցներու դիմեց, ընդառաջ գնաց համազգային Խնամատարութեան մը կազմութեան, որուն կը մասնակցէին Ազգ. Վարչութեան, Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, Կ. Խաչի, Աղքատախնամի, յարանուանութիւններու եւ զանազան հոսանքներու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչները: Միացեալ ճիգերով եւ առաւելապէս տեղական կարելիութիւններով, Միջազգ. Կարմիր Խաչի, Բարեգործականի եւ մասամբ հելլէն բարեսիրական կազմակերպութեանց յատկացումներով եւ օժանդակութիւններով, կարելի եղաւ մասամբ ամոքել թշուառութիւնը: Փարիզէն Կարմիր Խաչի (Յառաջ.— եւ Կապոյտ) միջոցաւ ղրկուեցան դեղօրայք, որոնց շնորհիւ բազմաթիւ չքաւոր հայրենակիցներ հիւանդութիւններու ճիրաններէն փրկուեցան:

Գերման բռնակալութեան լուծին դէմ ծագած հելլէն ազատագրական շարժումին մասնակից էին հելլէն ժողովուրդին բոլոր խաւերը, ստուար մեծամասնութեամբ: Երախտագիտական զգացումէ մղուած՝ մեր ժողովուրդէն բազմաթիւ երիտասարդներ, հայրենասիրական նուիրական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու համոզումով եւ գոհունակութեամբ, մասնակցեցան յիշեալ շարժումին, որու հետեւանքով հայ երիտասարդներ եւս գնդակահարուեցան, աքսորուեցան, բանտարկուեցան իրենց հելլէն եղբայրներուն կողքին: Հրկիզուեցան նաեւ իրենց թաղամասերը: Հայերու այս հայրենասիրական ելոյթը այն ատեն մեծապէս գնահատուեցաւ հելլէն ժողովուրդի բոլոր խաւերէն:

Գրաւման շրջանին Յունաստանի հայութիւնը ազգովին ցոյց տուաւ ամբողջական նուիրում Հելլադայի շահերուն: Անհերքելի իրականութիւն մըն է սա՝ որ պատիւ կը բերէ մեր ազգին: Այսուամենայնիւ, հաւանաբար մեր մէջ ալ գտնուած ըլլան փոքրաթիւ բախտախնդիրներ, որոնք անձնական շահու ակնկալութեամբ գործած ըլլան ապօրինութիւն եւ սխրագործութիւններ: Սակայն անոնց այս դատապարտելի արարքը կը կրէ բացարձակապէս անհատական պատասխանատուութեան բնոյթ, որմէ ոչ կարելի, ոչ ալ ներելի է եզրակացնել հաւաքական պատասխանատուութիւն: Յունահայութեան ազգովին օրինապահութիւնը եւ ուղղամտութիւնը է եւ պիտի մնայ օրինակելի եւ անհերքելի իրականութիւն մը:

— Ի՞նչ է հելլէն մամուլին հակահայ արտայայտութիւններու շարժառիթը:

— Ոչ կառավարական եւ պետական պաշտօնական շրջանակներ եւ ոչ ալ հելլէն ժողովուրդի գիտակից դասը հակահայ ծրագիր եւ ուղղութիւն որդեգրած չեն, եւ ոչ ալ հելլէն մամուլի արժանահաւատ եւ հեղինակաւոր մասը հակահայ արտայայտութիւններ ունեցած է. անոնք գիտեն եւ համոզուած են հայ ժողովրդի օրինապահութեան եւ ուղղամտութեան: Գտնուեցան սակայն քանի մը թերթեր, որոնք գձուձ հաշիւներէ տարուած, պահ մը ընդհանուր չփոթութենէ օգտուելով, հակահայ ամբոխավարական հրատարակութիւններ ըրին զրպարտական հոգեբանութեամբ. բայց անոնք ձախողեցան իրենց թաքուն նպատակներուն մէջ: Դարերէ ի վեր գոյութիւն ունեցող հելլէնահայ եղբայրակցութիւնը հետզհետէ պիտի ամրանայ: Այս երկու ժողովուրդները իրարմէ բաժնող տնտեսական եւ քաղաքական ոչ մէկ ազդակ եւ պատճառ գոյութիւն ունի: Հելլէնները իրաւունք ունին պահանջելու յունահայ ժողովուրդէն երախտագիտութիւն, իսկ վերջինները Հելլէններէ՝ եղբայրութիւն: Երկու կողմերը այս պահանջքի պարտաւորութեանց մէջ չեն թերացած եւ պիտի չթերանան:

Ազգ. դպրոցները կը պահեն իրենց գոյութիւնը, անշուշտ, անբնական կացութեան հետեւանքով ոչ գոհացուցիչ կերպով, սակայն Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը որոշած է բոլոր վարժարանները — անհատական եւ յարանուանական — միացնել Ազգային վարժարանին: Այս որոշումին կը հաւանին բոլորը, կը յուսամ: Այս պարագան կատարուած իրողութիւն մը պիտի ըլլայ յառաջիկայ կրթական տարեշրջանին համար. նկատի պէտք է ունենալ, որ վարժարանային հարցի մէջ Բարեգործականի հակակշիռը եւ տոհմային կրթական ծրագիրը հիմ են: Մեր ուշադրութիւնը ներկայիս նուիրուած է առաւելագոյն չափով խնամատարական գործին, ամոքելու համար չքաւորութեան հետեւանքները: Հայերուն մէջ մուրացկան չկայ, սակայն բազմաթիւ պատանիներ ներկարարի տուփին կառչած՝ փողոցները կը դեգերին պատառ մը հացի դրամը ապահովելու համար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտ. 1ի առտուն ժամը 10ուկէսին (ճափոնական ժամ, եւրոպականով՝ Սեպտ. 2ի առտուան 3ին) ճափոնական պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս ստորագրեց անպայման անձնատրութիւնը, ամերիկեան «Միսուրի» զրահաւորին մէջ: Այս առթիւ զօր. Մէք Արթըր, դաշնակից բանակներուն սպարապետը ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Այստեղ, համաձայն իմ ներկայացուցած երկիրներուս աւանդութեանց, կը յայտարարեմ թէ մտադրած եմ ինծի յանձնուած պաշտօնը կատարել արդարութեամբ եւ ներողամտութեամբ, ձեռք առնելով հանդերձ բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, ապահովելու համար անձնատրութեան պայմաններուն կատարեալ, արագ եւ հաւատարիմ գործադրութիւնը: Մենք այս տեղ հաւաքուած ենք իբրու ներկայացուցիչները պատերազմիկ մեծ պետութեանց, կնքելու համար հանդիսաւոր համաձայնութիւնը որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Հոս տեղը չէ քննել այն խնդիրները որոնց խառնուած են ներհակ գաղափարներ: Այդ խնդիրները լուծուեցան աշխարհի ռազմադաշտերուն վրայ: Դարձեալ, մեզի չի'ինար, իբրեւ ներկայացուցիչները աշխարհի ժողովուրդներուն մեծամասնութեան, իրար դիմաւորել արհամարհանքով, ոխակալութեամբ կամ ատելութեամբ. այլ մեզի կը վայլէ — յաղթականներուն թէ պարտեալներուն — բարձրանալ այն արժանաւոր դիրքին որ միայն կրնայ ծառայել մեր նուիրական նպատակներուն: Ես ջերմապէս կը յուսամ — ամբողջ մարդկութիւնը կը յուսայ — թէ ներկայ հանդիսաւոր ժամէն սկսեալ, լաւագոյն աշխարհ մը պիտի ծնի երէկուան սպանդէն. աշխարհ մը հիմնուած ուղղամտութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան, մարդու արժանապատուութեան եւ իր ամէնէն թանկագին բաղձանքին վրայ, — Ազատութիւն, ներողամտութիւն, արդարութիւն »:

Զօրավարը յետոյ հրաւիրեց Ճափոնի պատուիրակները ստորագրել անձնատրութեան գիրը: Ինքն ալ ստորագրելէ վերջ, կարգով իրենց ստորագրութիւնը դրին Չինաստանի, Անգլիոյ, Խ. Միութեան, Աւստրալիոյ, Քանատայի, Ֆրանսայի, Հոլանտայի եւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչները:

Նախագահ Թրումընի ճառը

Ճափոնի անձնատրութեան առթիւ, Մ. Նահանգներու նախագահը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ գիշերը: Նախագահը համառօտակի յիշելով Փըրլ Հարպըրի դէպքը, շեշտեց թէ շատ երկար եւ արիւնալի եղաւ Թոքիոյի ճամբան եւ աւելցուց.— «Մենք պէտք չէ մոռնանք Փըրլ Հարպըրը: Ճափոնի ռազմապաշտներն ալ պիտի չմոռնան «Միսուրի»ն: Ճափոնի պաշտօնական անձնատրութիւնը տակաւին չի նշանակեր Ծայր. Արեւելքի պատերազմի վախճանին յայտարարութիւնը, բայց այդ օր մըն է որ միշտ պիտի մնայ ամերիկեան պատմութեան մէջ իբրեւ խորհրդանշանը մեր վրէժին: Մենք կը յիշենք ուրիշ օր մը, — Փըրլ Հարպըրի անպատուութեան օրը: Բայց այսօր մեզի համար կը բացուի նոր շրջան մը ապահովութեան, եւ, բովանդակ աշխարհի համար, դարաշրջան մը միջազգային խաղաղութեան, բարեհաճութեան եւ գործակցութեան: Աստուած մեզ առաջնորդեց մինչեւ այս յաղթանակի օրը: Իր օգնութեամբ, մենք պիտի ստանանք բարօրութեան խաղաղութիւնը մեզի եւ բովանդակ աշխարհի համար, գալիք տարիներուն մէջ»: Նախագահը փառաբանեց նաեւ Ռուզվէլթի յիշատակը:

× Անձնատրութեան պայմանագրին ստորագրութենէն վերջը, ծովակալ Նիմից ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.— «Վերջացաւ այն երկար եւ դաժան ճակատամարտը զոր սկսած էին

Ճափոնցիները այնքան դաւաճանօրէն։ Ես շատ հպարտ եմ ամերիկեան ուժերէն որոնք նպաստեցին այս յաղթանակը տանելու, հպարտ՝ սպաներով, զինուորներով եւ նաւազներով, որոնք իրենց արիւնով գրեցին հայրենիքի պատմութեան այս հերոսական էջը։ Մենք երախտապարտ ենք նաեւ այն մեծ դերին համար զոր կատարեցին մեր քաջարի զինակիցները այս յաղթանակին մէջ»։

Ճափոնի կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակեց այս առթիւ.—«Ընդունելով դաշնակից պետերուն պարտադրած պայմանները, կը հրամայեմ կայսերական կառավարութեան եւ Ճափոնի ընդհ. բանակատեղիներուն իմ անունով ստորագրել անձնատրութեան գիրը եւ այս իմաստով հրահանգներ տալ մեր բոլոր ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերուն։ Կը հրամայեմ ամէն բանակի անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները, վար դնել զէնքերը եւ հաւատարմօրէն գործադրել անձնատրութեան բոլոր պայմանները։

╳ Ճափոնի արտաքին նախարարութեան բանբերը պարզելով Ճափոնի ապագայ քաղաքականութիւնը, բացատրեց թէ իրենք անհրաժեշտ կը գտնեն Մ. Նահանգներուն բարեկամութիւնը։ «Մենք պատրաստ ենք վճարելու մեր պարտութեան գինը։ Գիտենք որ հաստատակամութեամբ պիտի վարուին մեզի հետ, որովհետեւ կ'ըմբռնենք որ պարտուած ենք։ Բայց կը յուսանք թէ Ամերիկացիները շատ խիստ պիտի չըլլան։ Փոցտամի պայմանները շատ ծանր են»։ Ամերիկեան թղթակիցները հարցուցին թէ Ճափոն յոյս ունի՞ նորէն աշխարհի տիրապետութիւնը փորձելու, օրինակ՝ յիսուն տարիէն։ Բանբերը ուսերը թօթվելով, պատուհանէն նայեցաւ Թոքիոյի աւերակներուն վրայ եւ յայտարարեց.

— «Մենք շատ սուղ վճարեցինք մեր առաջին փորձը։ Բայց եթէ շատ խիստ վարուիք մեզի հետ, Ճափոնի ժողովուրդը պիտի մաքառի»։

Անձնատրութեան պայմանները

Անձնատրութեան գրով, Ճափոնի լիազօրները յանձն կ'առնեն ընդունիլ Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Չինաստանի յուլիս 26 թուակիր յայտարարութեան պայմանները որոնք մշակուեցան Փոցտամի մէջ եւ որոնց յետոյ միացաւ Խ. Միութիւնը։ Ուրիշ խօսքով, կ'ընդունին անպայման անձնատրութիւնը։ Հետեւաբար կը հրամայեն բոլոր ճափոնական ուժերուն, ո՛ւր որ ալ գտնուին, ինչպէս եւ Ճափոնի ժողովուրդին անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները, վար դնել զէնքերը։ Բոլոր իշխանութիւնները պէտք է իրենց պաշտօնին վրայ մնան եւ կատարեն իրենց պարտականութիւնը, գործադրելով դաշնակից հրամատարութեանց հրամանները։ Անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին բոլոր գերիները եւ քաղաքային արգելափակեալները։ Կայսեր եւ կառավարութեան իշխանութիւնը ենթակայ պիտի ըլլայ դաշնակից պետութեանց սպարապետութեան, որ ամէն միջոց ձեռք պիտի առնէ, գործադրելու համար անձնատրութեան պայմանները։

Մեծ վարկեր Ֆրանսայի համար

Թերթերը լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Ամերիկայի կողմէ բացուած վարկերու մասին։ Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին որոնց շնորհիւ Ֆրանսայի ստանալիք վարկերը կրնան բարձրանալ մինչեւ 1450 միլիոն տոլարի։ Ինչպէս գրած ենք արդէն, առաջին վարկը պիտի ըլլայ 240 միլիոն տոլար։ Ասկէ զատ, ամերիկեան կառավարութիւնը ուրիշ երեք մեծագումար վարկեր պիտի բանայ,— մէկը՝ 400 միլիոն տոլարի, երկրորդը՝ 500 միլիոնի, երրորդը՝ 300 միլիոնի, ուրեմն համագումար 1450 միլիոն տոլար։ Առաջին 240 միլիոնի եւ 400 միլիոնի վարկերը կրնան միացուիլ եւ տրուիլ այն պայմանով որ Ֆրանսա կանխիկ վճարէ 20 առ հարիւրը, ստացուած ապրանքներու համար, իսկ մնացեալը 30 տարիէն, 3 առ հարիւր տոկոսով։ Բանակցութիւններ կը կատարուին նաեւ 350 միլիոն տոլարի գնումներ կատարելու համար Ֆրանսայի մէջ (ցորեն, հողագործական մեքենաներ, նաւեր եւն.)։

ՖՐԱՆՔԵԻԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ մը կնքելու համար ուղղակի բանակցութիւններ պիտի կատարուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն միջեւ, Սեպտ. 10ի ժողովին առթիւ, որ պիտի զբաղի խաղաղութեան դաշնագիրներու պատրաստութեամբ։ Այս առթիւ պիտի քննուին գերմանական հարցը, ինչպէս եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի խնդիրները։ Կը յուսացուի թէ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ բոլոր կենսական հարցերու մասին, ճամբան հարթելով զինակցութեան մը համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՌՈՒՍԱԿԱՆ շրջանին մէջ գերման կառավարութիւն մը կազմած է մառէշալ Ժուկով, ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր։ Այս կարգադրութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւած է դաշնակից երկիրներու մէջ, որոնք անակնկալի եկած են եւ միջոցներ կը խորհին, իրենց շրջաններուն համար։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԻՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒՆ

Ֆրանսահայ Կանանց Միութեան կեդր. վարչութիւնը փոքր նուէր մը ղրկած էր Երեւան, եւ նամակով մը պարզած իր գործունէութիւնը՝ Դիմադրական շրջանին եւ ներկայիս։ Երեւանի Կանանց Յանձնաժողովը Յունիս 30 թուակիր գրութեամբ մը շնորհակալութիւն յայտնելով, հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ. —

Մեր ռազմիկներն արիաբար կռուեցան իրենց սրբազան հայրենիքի, օջախի, մայրերի, կանանց ու քոյրերի պատուի եւ ազատութեան համար եւ յաղթեցին։ Մենք հպարտ ենք որ փառապանծ կարմիր բանակի շարքերում, որին ղեկավարում է մեր իմաստուն եւ մեծ մարշալ Ստալինը, հերոսաբար մարտնչում էին հայ գեներալներն ու մարտիկները։ Նրանցից շատ շատերը արժանացան Սովետական Միութեան հերոսի պատուաւոր կոչմանը։ Պատերազմի տարիներին շատ երիտասարդ հայ աղջիկներ եւ կանայք կամաւոր կերպով ռազմաճակատ գացին եւ աշխատում էին որպէս գթութեան քոյրեր եւ բժշկուհիներ. բազմաթիւ հայ կանայք այժմ պարգեւատրուած են քաջութեան ու փառքի շքանշանով։

Թիկունքում մնացած կանայք մեծ մասամբ փոխարինեցին իրենց ամուսիններին եւ եղբայրներին եւ անձնուիրաբար աշխատում էին գործարաններում եւ գիւղատնտեսութեան մէջ. դրանով իսկ օգնում էին բանակին եւ մեր ժողովուրդը քաղցի ուրուականը չտեսաւ, ինչպէս այդ լինում էր անցած պատերազմների ժամանակ։ Մեր առջեւ ծառացած էր մի շատ կարեւոր խնդիր. ապահովել մեր ռազմիկների մանուկների դաստիարակութիւնը ու խնամքը։ Ճշմարիտ է, այդ հոգն իր վրայ է վերցրել մեր կառավարութիւնը, սակայն մեր խնդիրն է նպաստել մեր կառավարութեան մարմիններին այդ կարեւոր գործում։ Հէնց այդ նպատակով, «Սովետական Հայաստան» թերթին կից ստեղծուեց մեր յանձնաժողովը եւ մենք կարողացած չափով օգնեցինք եւ այժմ էլ օգնում ենք այդ գործին։

Կառավարութեան միջոցներով բացուած մանկատներում տեղաւորեցինք զոհուած ռազմիկների երեխաներին, եւ Լենինգրադից եւ այլ վայրերից էվակուացուած (պարպուած) մանուկներին, կազմակերպեցինք մանկապարտէզներ եւ ամառնային մանկական հրապարակներ՝ ճակատայինների երեխաների համար, որպէսզի նրանց մայրերն ազատ լինեն հոգից եւ կարողանան աշխատել։ Այդ մանուկներին խնամում եւ դաստիարակում են փորձուած մանկավարժուհիներ։ Տօն օրերին յանձնաժողովն իր միջոցներով երեխաներին ուղարկում է քաղցրաւենիք, մրգեղէն, հագուստ, կօշիկ։ Նոր տարում մենք կազմակերպեցինք տօնածառեր, որպէսզի մեր ռազմիկների երեխաները լաւ տօնեն մանուկների ուրախութեան այդ տօնը։ Մենք չափազանց ուրախ ենք, որ դուք էլ, այդ նոյն բարձր նպատակներով նիւթական եւ բարոյական օգնութիւն էք հասցնում զոհուած մարտիկների երեխաներին եւ կարօտեալ ընտանիքներին։ Մենք եւ դուք մեծ երախտագիտութեամբ ենք լցուած դէպի զոհուած հերոսները, որոնք ընկան մեր պատուի եւ ազատութեան համար եւ նրանց երեխաների խնամքը մեր պարտքն է։ Ուստի զարմանալի չէ, որ թէպէտ իրարից հեռու՝ այդպէս են մտածում եւ գործում թէ Ֆրանսիայի Հայ Կանանց Միութիւնը, եւ թէ մենք։

Մենք ջերմօրէն ողջունում ենք հայ կնոջ մտաւոր մակարդակը բարձրացնելու եւ նրան հասարակական աշխատանքի ասպարէզ հանելու ձեր գովելի նախաձեռնութիւնը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՆՃԷՐԻ կնճռոտ հարցին առթիւ համաձայնութիւն գոյացաւ Փարիզի մէջ, շահակից պետութեանց միջեւ։ Այս առթիւ որոշուեցաւ պահանջել զօր. Ֆրանքոյէն որ ետ քաշէ սպանիական զօրքը, վերահաստատելով Թանճէրի շրջանին միջազգային հանգամանքը։ Միեւնոյն ատեն ճնշում կը գործադրուի Սպանիոյ վրայ, որպէսզի հիմնովին փոխէ վարչաձեւը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ արտակարգ ցոյցերով տօնուեցաւ 1922ի յաղթանակը, որուն շնորհիւ Սեվրի դաշնագիրը ջնջուելով կազմուեցաւ Լոզանի խայտառակ դաշնագիրը եւ Մ. Քէմալ կրցաւ հանրապետութիւն հռչակել 1923 Հոկտ. 29ին։

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր դէպքեր պատահեցան Թարթուսի մէջ, Լաթաքիէի հարաւակողմը։ Ֆրանսացի զինուորներ յարձակում կրեցին անցորդներէ։ Մէկ հոգի սպաննուեցաւ, ուրիշ մը վիրաւորուեցաւ։

ԽՈՇՈՐ ՋԵՂՏՈՒՄ մը երեւան հանուեցաւ Տոմպալի (Նանսի) գերիներու կայանին մէջ։ Ութ հոգի ձերբակալուեցան անմիջապէս։ 20 հոգի ամբաստանութեան տակ են։ 400.000 հոգիի յատուկ բաժնեչափ (ուտելիք) եւ ահագին քանակութեամբ հանդերձեղէն եւն. իւրացուած են, 60.000 հոգիի համար, տետրակները խարդախելով։ Գերիներու նախարարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԻԷՆ, 28 Օգոստ.— Հպարտութեամբ կարելի է ըսել որ Կիրակի օրուան (26 Օգոստ.) Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտահանդէսը յաջող ձեռնարկ մը եղաւ։ Իրապէս գեղեցիկ օր մը, անսովոր տաքուկ եւ պայծառ արեւով, խուռներամ համակիր բազմութիւն մը, եւ շատ գոհացուցիչ հասոյթ մը, մօտաւորապէս 35 հազար ֆրանք։ Հիւրեր՝ Վալանսէն, Մարսէյլէն եւ Շասէն աւելի փայլ եւ խանդավառութիւն տուին հանդէսին, իսկ ձայնասփիւռը՝ անընդհատ խօսեցաւ, երգեց, արտասանեց եւ կատակեց հայերէն։

Մէկ կողմը պուրակին՝ սկաուտները եւ գայլուկները իրենց վրանները լարած՝ մեղուաջան աշխատանքի լծուած էին, ասդին, ցիրուցան ժողովուրդը կ'ուտէր ու կը խմէր։ Վառվռուն տեսարան մը, հայկական բանակումի տեսարան մը։

Ձայնասփիւռի առջեւ երգելու մրցակցութիւնը նոր անակնկալ մը ստեղծեց ամէնուն համար։ Եւ այսպէս, շատ յաջող կերպով երգեցին Օր. Մարի Տէրվիշեան (Շասս), Օր. Մարգրիտ Գաբրիէլեան (Մարսէյլ), իսկ Վիէնէն՝ Տիկին Ովսաննա Խօքխիզեան, Օր. Փայլիկ Թէրզեան, Օր. Ա. Կարապետեան եւ Օր. Մաթոսեան Սիրվարդ։ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սանուհիները, ղեկավարութեամբ տիկիններ Արշալոյս Մաղաքեանի եւ Ա. Խաչիկեանի, երգեցին քառաձայն, եւ պարեցին հայկական պարեր։ Սկաուտները եւ գայլուկները հայրենաշունչ արտասանութիւններ ըրին ձայնասփիւռին առջեւ, ուրախացնելով եւ յուզելով պահիկ մը ներկաները։ Հայրենիքի կարօտը ամէնուն աչքին մէջ կը կարդացուէր։

Գիրուկ սագ մը աճուրդի դրուեցաւ, որուն կնքահայրը եղաւ Վալանսէն Պ. Ժան Կօշկակարեան։ Ամէնքը անխտիր եւ լիառատ մասնակցեցան աճուրդին, մասնաւորապէս նոյն ինքն կնքահայրը եւ Պ. Պ. Կէվէկեան եւ Մանտոյեան (Վալանսէն)։ Կարճ ժամանակի մէջ գոյացաւ 26.800 ֆրանք, եւ սագը շահեցաւ Պ. Ե. Պաքալեան, որ 500 ֆրանքի նուէր մը եւս ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ին։

Կարճատեւ եւ յաջող աճուրդէն վերջ տեղի ունեցան քանի մը զուարճալի խաղեր եւ մրցումներ։ Երբ հանդէսը փակուեցաւ, մութը կոխած էր արդէն։

Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը հազիւ երեք ամիս կ'ընէ որ վերակազմուած է եւ արդէն ուշագրաւ դիրք մը գրաւած է։ Ունի 25 սկաուտ-գայլուկներ 3 խումբակներու բաժնուած, 1. Առիւծ, 2. Արծիւ, եւ 3. Անդրանիկ։ Իսկ ֆութպոլի խումբը՝ մեծ պատրաստութեանց մէջ է։ Կը յուսանք թէ ճիշդ ժամանակին պիտի կարենայ ասպարէզ իջնել եւ անուն շահիլ ինչպէս անցեալին։ —Թղթակից **1945**

ՈՍԿԻԻ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ վեց հոգի ձերբակալուեցան Լոնտոնի, 40 հոգի ալ Փարիզի մէջ։ Կալանաւորները մեծ մասով Պալքանեան երկիրներէն են։ Կ'ըսուի թէ քանի մը զօրականներ իբրեւ միջնորդ ծառայած են։ Միլիոնաւոր ֆրանքի գործառնութիւններ կատարուած են։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ Վայս կոչուած հրապարակագիր մը, որուն կառքը խուզարկելով Զուիցերիոյ սահմանին վրայ, 5.244.000 ֆրանքի թղթադրամ, 500 տոլարնոց մը եւն. գտնուեցան։ Այս մարդը 22 անգամ Ֆրանսայէն Զուիցերիա գացած էր Մարտ 15էն ի վեր։ Պելժիոյ սահմանին վրայ եւս ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

1944ի ԶՕՐԱԴԱՍԻՆ մեկնումը, որ տեղի պիտի ունենար Սեպտեմբերին, յետաձգուեցաւ, մինչեւ 1946ի սկիզբը, գլխաւորաբար հանդերձեղէնի եւ տեղաւորման դժուարութեանց հետեւանքով։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալաքեան եւ իրենց զաւակը՝ Պ. Աշոտ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քիրազեան եւ զաւակները (Ֆիլիպէ), Օր. Գայիանէ Քիրազեան, խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝ Օր. ԱՆՆԻԶԱ ՔԻՐԱԶԵԱՆի, իրենց քենիին, քրոջ, մօրաքրոջ, որ երկարատեւ հիւանդութենէ ետք, կնքեց իր մահկանացուն, 65 տարեկանին, խոր սուգի մատնելով իր ազգականները եւ պարագաները։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոստոս 31ին։ Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ հաճեցան իրենց վշտակցութիւնը յայտնել անձամբ կամ գրաւոր։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ.— Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարբերով եւ հին դէպքերով ճոխացած։ Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ։ Տպ. Տէր-Յակոբեան։

ՏԷՍԻՆԷՆ Վահան Հագվէրտեան կը փնտռէ իր հօրեղբօր տղան՝ Պարոյր Հագվէրտեան եւ հօրաքրոջ տղան՝ Գայիա Զէքմէեան, որոնք պատերազմէն առաջ Պէյրութ կը բնակէին։ Տեղեկացնել V. Hakverdian, 9 Cours Lavoisier, Décines (Isère)։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 5 Septembre 1945 Չորեքշբ. 5 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4497-Նոր շրջան թիւ 126 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Բոլոր քաղաքական հոսանքները եւ մանաւանդ ձախակողմեան կուսակցութիւնները արտակարգ ճիգեր կը թափեն այս միջոցին:

Ընտրական պայքարը բացուած է արդէն: Թերթերուն երկու լայն էջերն ալ անբաւական կուգան, հրատարակելու համար տեսութիւններ, հին ու նոր պատմութիւններ, ճառեր եւ բանաձեւեր:

Միեւնոյն ատեն մեծագումար հանգանակութիւններ կը կատարուին, հոգալու համար ծախքերը: Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ընտրութիւններն ալ տեսակ մը պատերազմ են: Ճակատամարտ, որ ահագին դրամ կը պահանջէ:

«Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, ցանկեր բացած է քանի մը շաբաթէ ի վեր: «Լը Փոփիւլէռ», ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, Սեպտ. 2ի թիւին մէջ նոյնպէս դրամ կը պահանջէր, Լէօն Պլումի խմբագրականով.

— «Կուսակցութիւնը դրամի պէտք ունի, Սեպտեմբերի եւ Հոկտեմբերի ընտրական կրկնակ պայքարին համար: Իր հատուածները դրամի պէտք ունին. իր շրջանային վարչութիւնները դրամի պէտք ունին. իր կեդրոնական կազմերը դրամի պէտք ունին: Կուսակցութիւնը այս դրամը կը պահանջէ իր անդամներու եւ «համակիր»ներու զանգուածէն: Կուսակցութիւնը պէտք ունի դրամի, մեծագումար դրամի, որովհետեւ չի հարցներ փնտռեր թէ իր թեկնածուները պիտի կրնա՞ն իրենց գոցել ընտրական ծախքերը, որովհետեւ ամէն բան սուղ է, շատ սուղ: Ազդեր պէտք են, թռուցիկներ, տետրակներ, ինքնաշարժներ, վառելանիւթ, իսկ այս բոլորը շատ սուղ կ'արժեն... Շատ դրամի պէտք ունինք եւ դրամ չունինք»:

Միւս հոսանքներն ալ՝ իրենց կարգին: Կան աւելի կամ նուազ կարեւոր խմբակցութիւններ որ հարուստ են, իրենց կռնակը տուած ըլլալով ջոջերու եւ դրամատիրական հաստատութեանց: Ժողովրդական հոսանքները ընդհանրապէս անդամավճարներով եւ հանգանակութիւններով կ'ապրին: «Ընկերվարական կուսակցութիւնը միշտ աղքատ եղած է», կ'ըսէ Լէօն Պլում, եւ «այսօր աւելի քան երբեք, ամէն բան կորսնցուցած ըլլալով փոթորիկին մէջ»:

Թող սրբապղծութիւն չհամարուի յիշեցնել թէ՝ գաղափարներու, գործունէութեան ուժին չափ, եթէ ոչ աւելի, նիւթական կարողութիւնն ալ վճռական դեր կը կատարէ, այս կամ այն յաղթանակը շահելու համար: Որքան լայն կարենաս ծախսել, այնքան աւելի գետին կը շահիս, այս ափերուն վրայ: Ինչպէս ամէն տեղ:

Գալով բուն ճակատամարտին, հեռանկարը այնքան ալ պարզ չէ:

Ձախերը, եւ առ հասարակ Դիմադրական Ճակատին հոսանքները դժգոհ են ընտրական կանոններէն: Կառավարութիւնը քանի մը անգամ բարեփոխեց զանոնք, բայց բողոքները մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին: Վերջին փորձ մը պիտի կատարուէր առջի օր, առաջնորդութեամբ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, բայց զօր. տը Կօլ մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը:

Ուրիշ պարագայ մը, որ կը պղտորէ մթնոլորտը, համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց խուլ պայքարն է:

Համայնավարները ամիսներէ ի վեր «Միութի'ւն, միութի'ւն» կ'աղաղակեն, պահանջելով ձուլել երկու հոսանքները եւ կազմել մէկ Բանուորական Կուսակցութիւն: Ընկերվարականները այս առաջարկը մերժեցին իրենց վերջին համագումարին մէջ: Մերժեցին ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, շարք մը պատճառաբանութիւններով:

Անոնք հակառակ չեն գործակցութեան եւ արդէն կը գործակցին: Բայց, կը խրտչին ձուլումէն, մասնաւորապէս պնդելով թէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը ազատ եւ անկախ կազմակերպութիւն մը չէ, հակառակ բոլոր բարեփոխումներուն (ջնջում Կոմինթերնի— Գ. Միջազգային եւն.) եւ զանազան հաւաստիքներու:

Համայնավարները չեն յուսահատած, եւ իրենց վրդովումը յայտնելով հանդերձ, ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի կապերը բոլորովին չխզուին: Ընտրական պայքարը նոր ճեղք մըն ալ բացաւ երկու հոսանքներուն միջեւ:

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսայի ապագայ կարգուսարքն է որ պիտի վճռուի ընտրական ճակատամարտով:

Շ.

ՄԻՀՐԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1918ի Ձինադադարն է: Համաձայնական բանակները հազիւ Պոլիս մտած են: Ֆրանսական կապոյտ եւ անգլիական խաքի համազգեստները կը նշմարուին հոս ու հոն: Տօլմա Պահչէի պալատին դէմը իր ահարկու թնդանօթները ուղղած է անգլիական Iron Duke զրահաւորը: Թուրք ամբոխը ծակամուտ եղած՝ հազիւ կը համարձակի դեղեւկոտ քայլերով փողոց իջնել: Քրիստոնեայ բնակչութիւնը տօնի եւ խրախճանքի մէջ է:

Այս ուրախառիթ պարագան չէր կրնար անմշմար անցնիլ քանի մը հայ սպաներուս համար, որ հիւանդանոցի անհրապոյր մթնոլորտին մէջ առողջանալու կը սպասէինք:Անմիջական որոշում մը,— եւ դուրսն ենք արդէն, յաջորդ առտու կրկին հիւանդանոց վերադառնալու խոստումով:

Եւրոփէք Քալտըրըմի վերելքէն դէպի Բերա՝ Հօրեզրօրս տունը կ'ուղղուիմ: Յանկարծ անգլիացի զինուոր մը ուսովը ուժով մը ինծի կը զարնուի: Կը նայիմ իրեն ջղայնացած ու ճամբաս կը շարունակեմ: Քանի մը քայլ առած, նոյն զինուորը նոյն շարժումը կը կատարէ աւելի կոպիտ ու կը սկսի բարձրաձայն խնդալ.— Ծօ, չճանչցա՞ր զիս:

— Վա՛յ, Միհրան, ուրկէ՞ց ուր. երբէ՞ն ի վեր Անգլիացի եղար:

Կ'ողջագուրուինք: Ու կը պատմէ: Զանաք Գալէի մէջ իր Թրքական զումարտակը ձգելով կը յաջողի գիծին միւս կողմը, Անգլիացիներուն մօտ փախչիլ: Կը ղրկուի Սելանիկ, ապա Պոլիս իբրեւ թարգման: Կը զարմանայ ու կը զարմանայ որ դեռ թրքական համազգեստ հագած եմ:— Հայտէ, եկո՛ւր, Հարպիյէ երթանք. թարգման կ'ըլլաս: Բոլոր պատճառաբանութիւններս անզօր կ'ըլլան զինքը ետ կեցնելու, գէթ առժամաբար, այդ անահկընկալ գաղափարէն:

Հարպիյէի դրան առջեւ անգլիացի սպառազէն պահակները խոժոռադէմ՝ վերէն վար կը զննեն թուրք սպան, որ պիտի համարձակի ներս մտնել: Միհրան խնդիրը բացատրելով զանոնք զինաթափ կ'ընէ ու կ'աւելցնէ. «Այս տղան ինծմէ աւելի Անգլիացի է»: Գրաւոր փոքր քննութիւն մը եւ կ'ընդունուիմ Ն. Կ. Վեհափառութեան բանակներուն մէջ, իբրեւ թարգման: Յորխափոխութիւն քանի մը վայրկեանի մէջ, մէկ Վեհափառութենէն միւսը, սա տարբերութեամբ որ մէկուն մէջ մտեր էի բռնի ու չկամ, մինչ միւսին մէջ կը մտնէի կամովին, հաճոյքով....

Ճարպիկ, չարաճճի ու յախուռն Միհրանը Պարտիզակի Ազգ. վարժարանի դպրոցական խլէզ աշակերտներուս մէջ նշանաւոր էր: Իր «հերոսական» արկածախնդրութիւններէն մէկին ես ալ մեղսակից եղայ անգամ մը, Ջէնկիզ պախչալը խանութէն երկու կտոր օճառ թռցնելով, որ ինծի արժեց մէկ օր ճաշազրկում, լուսահոգի Տնօրէն հայրիկիս հրամանով: Ու Միհրանի մեծ հայրը, Մկրտիչ քահանան, որ խոհական զաւկին՝ Աղասի էֆ.ի դեղարանը նստած՝ ամէն անգամ մեզ տեսնելուն դողդոջուն ձեռքը երկարելով կը պօռար, «հոս եկէ՛ք, ծօ սապօնի գողեր»:

(Հայրենասէր եւ պատուական քահանայ մըն էր ան որ 1896ի Նիկոմիդիոյ շրջանի Ագսար գիւղի ջարդին զոհ գացած հայրը թաղելու տխուր պաշտօնով գացեր էր հոն եւ այդ սրտաճմլիկ տեսարանէն չափազանց ազդուած՝ ձեռքերուն ու ոտքերուն ջիղերը թուլցած էին ու կը դողդղային):

Մեր չերամատունները, խաները, դէմ դիմաց էին եւ Թաշմանենց արտի չուննն անգամ աչք կը գոցէր այլեւս մեր սովորական պտղահաւաքումին եւ ձմերուկներու գողութեան: Տէր պապային ձորի քարերը օրական հարիւր անգամ կը շրջուէին բռամատա (խեչափառ) կամ «Մարիամ Գորտ» փնտռելու համար: Ու չէինք վախնար, քանի Միհրանին փայտէ տապանճան կար...

Միհրան յետագային իր ծնողքին հետ փոխադրուեցաւ Ատափազար եւ յաճախեց Կեդր. վարժարանը: Ու մեր կապը երկար ժամանակ խզուեցաւ:

Ինծի համար շատ դժուար է, նոյնիսկ անկարելի Պոլսոյ գրաւման շրջանին Միհրանի ունեցած ազգանուէր եւ հանրային գործունէութիւնը գէթ մասամբ ներկայացնել: Թուրքերուն սարսափն էր ան եւ Հայերուն, նոյնիսկ Յոյներուն պաշտպան փաստաբանը: Անգլիական ոստիկանութիւնը որ եւ է դէպքի առեն Միհրանի խորհուրդին կամ միջամտութեան կը դիմէր: Առանց չափազանցած ըլլալու կարելի է ըսել որ, բազմաթիւ Հայեր ուղղակի թէ անուղղակի օգտուած էին իրմէ: Թուրքերն անգամ թէեւ ակռայ կը կճրտէին, բայց կը յարգէին զինքը:

Հարպիյէի ընդարձակ սրահներուն մէջ, մինչ միւս թարգմանները զանազան գործերով զբաղած կ'ըլլայինք, Միհրան յանկարծ եւ խորհրդաւոր կերպով կ'աներեւութանար: Ու երբ կը վերադառնար ծեքծեքուն քայլերով՝ խոշոր ատրճանակը մէկ կողմէն կախուած եւ խարազանը ձեռքին, կը գուշակէինք թէ կարեւոր բան մը պատահած էր.— տուն խուզարկել, ջարդարար ձերբակալել, առեւանգուած հայուհի փնտռել...

Լեզուական արտակարգ ընդունակութիւն ունէր: Ամէն կողմէ հարցում կ'ուղղուէր.— Փափա՛զ, այսինչ բառին անգլիերէնը ի՞նչպէս է, թուրքերէնը ինչ է, յունարէնը, ֆրանսերէնը ինչպէ՞ս է: Ու կը հիանայինք իր անսահման պաշարին վրայ, հակառակ անոր որ ընթերցամոլ մը չէր, այլ աւելի շատ քէյֆ ու հաճոյք սիրող...

Տարագրութեան մէջ հօրը մահը մեծ վիշտ պատճառած էր իրեն: Պատահմամբ մօտս ունէի Տէր Զօրի կողմերէն անոր ինծի ուղղած թուրքերէն մէկ բացիկը, որով Միհրանի մասին տեղեկութիւն կը խնդրէր: Առաւ բացիկը, կարդաց թըրջուած աչքերով ու գրպանը դրաւ: Բոլոր խընդրանքս ինծի վերադարձնելու համար անօգուտ եղաւ:— Հօրս միակ յիշատակն է, կը կրկնէր:

Յունաստանի հայ գաղութը անշուշտ Միհրանի ծառայութիւններէն շատ աւելի օգտուեցաւ, քանի որ ան իր ետեւը ունէր տարիներու հասուն փորձառութիւն: Հոն ունեցած գործունէութիւնը պէտք է որ ներկայացնեն Յունաստանի իր ընկերները:

Այսպէս, ան որ իր անձն ու կարողութիւնը ի սպաս դրած էր իր ազգակիցներու բարօրութեան, վայրագօրէն կը սպաննուի, իր կնոջ ու զաւկին եւ ուրիշ ազնիւ հայորդիի մը հետ, հայ կոչուած մարդերու ձեռքով:

Վա՛խ, Միհրան: Կոռպէկոռ ըլլան:

Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻՆ

Գրած էինք թէ Փարիզ եկած է Մոսկուայի մետրոպոլիտը, Նիկոլա արք., հաշտեցնելու համար ռուս տարագիրները եւ եկեղեցիները որոնք պառակտուած են տարիներէ ի վեր:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մետրոպոլիտը լիովին յաջողած է իր պաշտօնին մէջ: Եկեղեցիներու պառակտումը վարդապետական հանգամանք չունէր, այլ հետեւանք էր քաղաքական տեսակէտներու: Անոնք որ չէին ուզեր հպատակիլ Մոսկուայի եկեղեցիին, կը գանգատէին թէ այդ եկեղեցին ենթակայ է խորհրդային իշխանութեան. հետեւաբար ոչ-ազատ: Այս տեսակէտին յարած էին Պալքաններու (մասնաւորապէս Եուկոսլաւիոյ) ռուս օրթոտոքս եպիսկոպոսները, որոնք խզելով յարաբերութիւնները Մոսկուայի հետ, կազմեցին Քարլովացի եկեղեց. ժողովը: Այս խմբակցութեան պետն էր մետրոպոլիտ Անաստաս, որ այժմ Գերմանիա ապաստանած է: Փարիզի մէջ իր ներկայացուցիչն էր մետրոպոլիտ Սերաֆիմ, որուն մատուռին մէջ (Միշէլ Անժ փողոց) գոհաբանական պատարագներ կը մատուցանէին Հիթլէրի համար, գերման գրաւման շրջանին, ինչպէս կը գրէ տեղական թերթ մը:

Ֆրանսայի օրթոտոքս եկեղեցին կը վարէր մետրոպոլիտ Եւլոգէ, որ նոյնպէս չուզեց հպատակիլ Մոսկուայի պատրիարքութեան, բայց մերժեց նաեւ մասնակցիլ Քարլովացի կրօնական ժողովին (Կոնսիստորիա) եւ նախընտրեց առժամապէս մտնել Կ. Պոլսոյ պատրիարքին հովանաւորութեան տակ: Այս եպիսկոպոսը միեւնոյն ատեն մնաց թունդ հակագերման:

Արդ, Մոսկուայի արքեպիսկոպոսը, որ 53 տարեկան է, երկու շաբթուան մէջ յաջողեցաւ հաշտեցնել բաժան - բաժան եղած եկեղեցին եւ վերահաստատել միութիւնը: Ուրիշ խօսքով, բոլորն ալ կապել Մոսկուայի պատրիարքութեան: Հեռաւոր Մանչուրիայէն եւ Մոնկոլիայէն, ինչպէս եւ Պալքաններէն ալ դիմում կատարուած էր, միութիւնը վերահաստատելու համար: Մնաց որ, Մոսկուայի եպիսկոպոսը վերջերս Ալէքսիյ պատրիարքին հետ այցելելով Միջին Արեւելքի երկիրները, մինչեւ Երուսաղէմ եւ Եգիպտոս, մեծ տպաւորութիւն գործած էր:

Կիրակի օր հանդիսաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Ռիւ Տառիւի օրթոտոքս եկեղեցիին մէջ, ուր միասին պատարագեցին Նիկոլա եւ Եւլոգէ եպիսկոպոսները, նուիրագործելու համար հաշտութիւնը: Բազմութիւնը այնքան մեծ էր որ շատեր ստիպուեցան բակին մէջ կամ փողոցը կենալ: Քաղաքական տեսակէտով, նշանակալից էր Փարիզի խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Պոկոմոլովի եւ ցարական դեսպան Մաքլաքովի ներկայութիւնը: (Մաքլաքով տարագիր Ռուսերուն պաշտօնական ներկայացուցիչն է): Ներկայ էին նաեւ

Երկու խօսք Զէյթունի մասին

Հայկ. Դատի Յանձնախումբի վերաբերեալ տեղեկութեանց մէջ, կարդացի խօսք մը, «Զէյթունի ապստամբութիւն»։

Թոյլ տուէք ըսել թէ այս բացատրութիւնը ճիշդ չէ, թուականի տեսակէտով ալ տարտամ։ Զէյթունցիներու պատերազմները շրջակայ աշիրէթներուն եւ Թուրք կառավարութեան զօրքերուն դէմ, կ'ընդգրկեն գրեթէ մէկուկէս դարու միջոց մը, բոլորն ալ ինքնապաշտպանութեան կռիւներ, որոնց չի յարմարիր ապստամբութիւն բառը։ Այս վերջինը կը նշանակէ, սովորական իմաստով, կանխաւ ծրագրուած զինեալ շարժում մը։ Մարդ ապստամբած չըլլար երբ իր կեանքն ու ինչքը կը պաշտպանէ արտաքին յարձակումի մր դէմ։ Զէյթունցիներու բոլոր կռիւներն ալ այս նկարագիրն ունին։

Զէյթունցիները, դարերէ ի վեր թխմուած լեռնային երկրի մը մէջ, անբեր՝ քաղաքակըրթուած կառավարութեան մը չգոյութեան պատճառով, մասնաւոր բանակցութիւններով իրենց ազատութեան համաձայն տուրքի սակ մը ձեռք բերած էին, կայս. հրովարտակներով կնքուած, սկսեալ Սուլթան Սուլէյմանի օրերէն, մանաւանդ Մուրատ Դ.ի, Սուլթան Մահմուտի եւ Սուլթան Մէճիտի ստորագրութիւններով վաւերացուած ու վերանորոգուած։ Բայց կառավարութիւնը ինքն էր որ չէր յարգեր իր ստորագրութիւնը, եւ բանակներ կը ղրկէր Զէյթունի վրայ, որոշուածէն տասնապատիկ աւելի տուրք պահանջելով եւ ժողովուրդը բնաջինջ ընելու սպառնալով։ Այս էր այդ պատերազմներուն արտաքին պատճառը, բայց կառավարութեան թաքուն նպատակն էր տկարացնել, քայքայել ու ցրուել այդ լեռներու տակուն հայութիւնը որ զօրանալու միտում ցոյց կուտար։

Յիշեմ քանի մը օրինակներ.— 1860ի ամառը Խուրշիտ փաշա եկաւ Զէյթունի վրայ ստուար բանակով մը եւ մեծ գումար մը պահանջեց իբրեւ 12 տարուան տուրք, իր ըմբռնած սակովը։ Զէյթունցիները ցոյց տուին կայս. հրովարտակը որ 30 հազար ղուրուշ տուրք կը ճանչնար Զէյթունի համար, կէսը Այա Սոֆիա մզկիթին եւ կէսը Զէյթունի եկեղեցիներուն յատկացնելու պայմանով։ Փաշան բորբոքեցաւ, «Պէն ֆէրման թանըմամ» ըսելով, իսկ Զէյթունցիները պատասխանեցին իր պատգամաւորին՝ «Մատէմ քէնտիսի իւչ փատիշահըն ֆէրմանը թանըմայօր, պիզտէ քէնտիսինի թանըմայըզ»։

Կռիւն սկսաւ եւ Խուրշիտ փաշա պարտուելով փախաւ, խնդրելով Զէյթունցիներէն որ շնորհք ընեն չհալածելու զինքը իր փախուստին առեն։

Երկու տարի վերջ Ազիզ փաշա եկաւ շատ աւելի խոշոր բանակով մը եւ աւելի մեծ պարտութիւն մը կրեց։ Սուլթան Ազիզ վճռեց ջնջել Զէյթունը ի գին ամէն զոհողութեան, եւ երբ նոր բանակ մը կազմակերպելու վրայ էր, Փարիզահայ սեղանաւոր մը, Իզմիրցի Յովհաննէս Սալօեան, որ Պոլիս կը գտնուէր այդ առեն եւ կը տեսնէր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, Զէյթունցի Գրիգոր վարդապետի ծախքերը հոգաց, որպէսզի Փարիզ գայ եւ Նափոլէօն Գ.ի միջամտութիւնը խնդրէ։ Այդ միջամտութիւնը տեղի ունեցաւ եւ Զէյթուն առժամապէս փրկուեցաւ նորէն։

Ռուսեւթուրք պատերազմի օրերուն ալ, նորահաստատ Թուրք կառավարութիւնն էր Զէյթունի մէջ յառաջ եկած խռովութեանց բուն պատճառը։ Գայմագամը դիշերային անլուր չարչարանքներու մէջ սպաննած էր հայ պաշտօնեայ մը։ Զէյթունցիները ուզեցին լինչել (բզկտել) ոճրագործը, բայց հայ վարդապետի մը աղաչանքներուն վրայ թոյլ տուին որ Մարաշ մեկնի ան եւ հոն պատժուի կառավարութեան ձեռքով։ Այդ պատիժը սակայն չտրուեցաւ, որով Զէյթունցիները ստորադաս պաշտօնեաներն ալ վռնտելով երեք տարի անկախ ապրեցան վերստին, Պապիկ փաշայի ղեկավարութեան տակ։ Յետոյ Զէյթունցիներու ընթացքը արդարացաւ Պոլսէն եկած փաշաներու յանձնաժողովի մը առջեւ։ Նոյնիսկ 1895ի մեծ փոթորիկը կարելի չէ ապստամբութիւն կոչել բառին բուն իմաստով, քանի որ Զէյթունցիները նախայարձակ եղան միայն քաղաքին շուրջը կազմուած բանակի մը դէմ, մինչ անդին ընդհանուր հայութիւնը արեան մէջ կը լողար, Սասունի կոտորածէն մէկ տարի վերջը։ Այս բոլոր կէտերը պարզուած են Զէյթունի պատմագիրներուն գրիչովը, ինչպէս եւ մէկ աշխատութեամբս որուն առաջին հատորը լոյս տեսած է այժմ։

Առանց երկարելու ըսեմ որ լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր «Զէյթունի ինքնապաշտպանութեան կռիւները Թրքական բռնութեանց դէմ» բացատրութիւնը, փոխանակ «ապստամբութիւն» բառը գործածելու, ինչ որ պիտի նշանակէր թէ Հայերն էին որ երկրին անդորրութիւնը խանգարեցին, ապստամբութեան դիմելով։

Մասնաւորելով խօսքս նորէն Զէյթունցիներու վրայ, յիշեմ Աղասիի բառերը իր պատմութեան վերջը՝ — «Զէյթունցին սովորաբար աշխատասէր է եւ հոգւով բարի։ Երբ արդարութեամբ կառավարուի, հաւատարիմ քաղաքացի մ'է եւ գիտէ օրէնքին հնազանդիլ։ Բայց երբ իր կեանքին ու պատուոյն կը սպառնան, ան կը զոհէ ամէն ինչ ինքզինքը պաշտպանելու համար»։

Եւ այս է ճշմարտութիւնը. ինքնապաշտպանութիւն եւ ոչ թէ ապստամբութիւն։

Գ. ՏԷՕՎԼԷԹ

բազմաթիւ Ֆրանսացիներ եւ օտարականներ։ Արարողութենէն վերջ Մոսկուայի մետրոպոլիտը սրտաշարժ քարոզ մը խօսեցաւ, իսկ տարագիրներուն կողմէ պատուիրակ մը խնդրեց եպիսկոպոսէն Փարիզի բոլոր Ռուսերուն ողջոյնը տանիլ Մոսկուա։

Արեւելեան խնդիրները եւ Անգլիա

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, լայն խորհրդակցութեան մը հրաւիրեց Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի դեսպանները եւ խումբ մը մասնագէտներ, քննելու համար քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուէին Սուրիա-Լիբանանի, Պաղեստինի հրէական պետութեան, Միջին Արեւելքի քարիւղի հանքերու, Իրանի եւն. խնդիրները։ Լոնտոն հրաւիրուած են Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Իրաքի անգլ. ներկայացուցիչները։

Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան լայն ժողով մը կը գումարուի, արեւելեան երկիրներու մասին, ուր շահերու հակամարտութիւնը կրնայ վտանգաւոր կացութեան մը յանգիլ։ Այսպէս, Լիբանանի եւ Սուրիոյ խնդիրը սերտ կապ ունի անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց հետ։ Յետոյ, Պաղեստինի Հրէական Տան հարցը խորապէս յուզած է արաբական աշխարհը։ Կայ նաեւ Իրանի խնդիր մը։ Անգլիա, Ռուսիա եւ Ամերիկա որոշեր էին իրենց զինուորները քաշել այդ երկրէն, պատերազմի դադարումէն վեց ամիս վերջը։ Երբ գերմանական պատերազմը վերջացաւ, Պարսիկները պահանջեցին որ գործադրուի այս յանձնառութիւնը։ Բայց կարելի չեղաւ ճշդել հետեւեալ կէտը,— վեց ամիսը գերմանակա՞ն պատերազմէն պիտի հաշուէին թէ ճափոնական։ Ամերիկացիները սկսան քաշել իրենց զօրքը, բայց Ռուսերը եւ Անգլիացիները կը ձգձգեն։ Աւելի ճիշդ, մէկը կը սպասէ որ միւսը առնէ առաջին քայլը։ Փոցտամի մէջ գոյացած համաձայնութեամբ, երկուքն ալ պիտի պարպէին Թէհրանը, իբրեւ միջին ճամբայ։

---

80 ՄԻԼԻՈՆ ԹՈՆ ԱԾՈՒԽ պէտք է այս ձմեռ, Եւրոպայի ազատագրեալ երկիրներուն, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանըմարքայի, Պելճիոյ, Յունաստանի եւ Իտալիոյ համար։ Այս երկիրները տարեկան 135 միլիոն թոն կը սպառէին պատերազմէն առաջ։

Զօր. տը Կօլ եւ Զախերը

Ձախակողմեան հոսանքները որոշեր էին պատուիրակութիւն մը ղրկել զօր. տը Կօլի, նախագահութեամբ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, Պ. Ժուհօյի, կարգ մը առաջարկներ ներկայացնելու համար, յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ։ Պ. Ժուհօ նամակով մը ժամադրութիւն խնդրած ըլլալով, զօրավարը դրաւորապէս մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը, որուն պիտի մասնակցէին արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց եւ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները։

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը իր ժխտական պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը արհեստակցական կազմակերպութիւն մըն է եւ ոչ թէ քաղաքական կուսակցութիւն. հետեւաբար չի կրնար անոր հետ խօսիլ քաղաքական հարցերու մասին։ Այս առթիւ կը յիշեցնէ կազմակերպութեան իրաւական հանգամանքը, որ ճշդուած է 1884ի օրէնքով։ «Պաշտօնական խօսակցութիւն մը այս տեսակ նիւթի մը մասին ձեր եւ կառավարութեան նախագահին միջեւ՝ չի համապատասխաներ Աշխատանքի Դաշնակցութեան հանգամանքին, այնպէս ինչպէս ճշդուած է օրէնքով»։ (Այս օրէնքին Գ. յօդուածին տրամադրութեամբ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կրնայ զբաղիլ միայն տնտեսական, ճարտարարուեստական, առեւտրական եւ հողագործական շահերու պաշտպանութեամբ)։

Այս պատասխանին վրայ, անմիջապէս ժողովի հրաւիրուեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։ Այս առթիւ իրենց թերթերը դիտել կուտան թէ «այս ժխտական պատասխանը անշուշտ մտահոգութեան պիտի մատնէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան հինգ միլիոն անդամները, ամբողջ բանուոր դասակարգը եւ բոլոր հանրապետականները»։

Մինչ այս մինչ այն, ընտրական պայքարը հետզհետէ կը սաստկանայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈԶԱՆԷՆ կը գրեն մեզի.— Գերմանիայէն հոս եկած են քանի մը պոլսահայ ուսանողներ, թըշուառ վիճակի մէջ։ Թէեւ ունեւորի տղաք, չեն կրնար դրամ ստանալ Պոլսէն (Թուրքիա տըվիզի հրաման չի տար Զուիցերիոյ համար)։ Ունեւորներ չեն պակսիր գաղութին մէջ, բայց անտարբեր են։ Հազիւ 1600 ֆրանք կրցանք հաւաքել, գումար մը որ շուտ սպառեցաւ եւ տղաքը բացը մնացին։ Մէկը, որ այս աշնան պիտի լրացնէր բժշկական համալսարանը, ճարահատ Պոլիս վերադարձաւ խումբ մը Թուրք ուսանողներու հետ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ընդդիմադիրները դահլիճին հրաժարումը պահանջեցին, թօթափելու համար համայնավարական ազդեցութիւնը։ Վարչապետը յայտարարեց թէ ընտրական օրէնքը պիտի բարեփոխուի, որպէսզի բոլոր հոսանքներն ալ կարենան մասնակցիլ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ազգ. խորհուրդին մէջ, վարչապետը եւ արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեցին օտար զինուորներու հեռացման եւ Պաղեստինի մասին։ Ֆրանսա միշտ կրկնած է թէ իր զօրքերը պիտի քաշէ Անգլիացիներուն հետ միաժամանակ։ Արդ, Լիբանանի կառավարութիւնը խնդրած է Անգլիացիներէն ճշդել թէ երբ պիտի պարպեն իրենց զօրքը։ Կառավարութիւնը մօտերս օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ, ճշդելու համար թէ ինչ պայմաններով կարելի է հող ծախել Սիոնականներուն, որոնք միեւնոյն առեն մեծ գումարներ կը տեղաւորեն Լիբանանի մէջ։

ՃԱՓՈՆԻ անձնատրութեան ստորագրութենէն կէս ժամ վերջը 42 նաւեր խարխսխ նետեցին Թոքիոյի առջեւ, եւ 13.000 զինուորներ ցամաք ելան։ Արդէն իսկ 35.000 ամերիկեան զինուորներ ցամաք ելած են, իսկ բուն բանակը սպարապետին հրամաններուն կը սպասէ։ Ճափոնի կայսրը եւ կայսրուհին աւանդութեան համաձայն ծունկի եկան երեք խորաններու առջեւ, անձամբ իրենց նախահայրերու հոգիներուն հաղորդելու համար պատերազմին վախճանը։ Ճափոնական բոլոր թերթերը կը յորդորեն համակերպիլ նոր կացութեան, ապահովելու համար նոր քաղաքականութեան սկզբունքները,— խաղաղութիւն, ազատութիւն, միջազգային արդարութիւն։

ՍԵՊՏ. 4Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ տօնուեցաւ երէկ, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ։ Զօր. տը Կօլ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ իրիկուան դէմ, փառաբանելով հանրապետութեան սկզբունքները։

ՍՈՎԸ ԵՒ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿՆԵՐԸ անխուսափելի կը համարուին Գերմանիոյ անգլիական շրջանին մէջ։ Հունձքերը կէս առ կէս փտած են խոնաւութենէն։ Կացութիւնը բաղդատաբար լաւ է ռուսական եւ ամերիկեան շրջաններուն մէջ։

ՍՊԱՐԱՊԵՏ ՍԹԱԼԻՆ Սեպտ. 3ին պաշտօնապէս հաղորդեց ճափոնական պատերազմին վախճանը։ Այս առթիւ յիշելով ռուսեւճափոնական յարաբերութիւնները 1904էն ի վեր, հաստատեց թէ Սախալին կղզին հարաւային մասը եւ Քուրիլեան կղզիները Խ. Միութեան պիտի վերադարձուին։

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԴԷՄ բուռն գրութիւն մը հրատարակեց Մոսկուայի «Փրավտա»ն, ամբաստանելով թէ «սուտ կը խօսի» եւ կը խեղաթիւրէ պատմական դէպքեր (Միւնիխ, Չեխոսլովաքիա եւն.)։

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան ոսկիի առեւտուրի համար։ Անգլ. ոստիկանութիւնը ձերբակալեց վեց Ֆրանսացի օդաչուներ։ Փարիզի կալանաւորներուն թիւը 60ը անցած է։ Մէկը 22 տարեկան աղջիկ մըն է, որ ծրար մը ձոյլ ոսկի եւ ոսկեդրամ կը փոխադրէր օդանաւով։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ պաշտօնեաներուն մէջ պժգոհութիւն կը տիրէ թոշակներու անբաւականութեան մասին։ Կը հերքուի թէ գործադուլ պիտի հռչակեն։

ՁԱՅՆ ՄԸ ՌՈՄԱՆԷՆ

ՌՈՄԱՆ.— Սիրելի «Յառաջ», շատոնց է որ կ'ուզէի լուրեր տալ քեզի։ Բայց ի՞նչ լուր։ Որովհետեւ ամէն ինչ գրեթէ լռութեան դատապարտուած է։

Ռոմանի գաղութը որ ժամանակին (պատերազմէն առաջ) քեզի կը հրճուեցնէր իր բարի լուրերով, այսօր կը յօրանջէ։ Գրել գիտցողները պակաս չեն։ Ոչ ալ գործելու կարողութիւնն է որ կը պակսի, սակայն գերութենէ վերադարձէս ի վեր կը տեսնեմ որ բոլորն ալ թմրած են։ Ինչո՞ւ։ Պարագանե՞րը նպաստաւոր չեն։ Բայց ի՞նչպէս կը գործեն միւս գաղութները։ Ազգ. Միութի՞ւն մըն ալ չեն կրնար կազմել։— Սուրէն

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆի հայկական դպրոցը կը բացուի Սեպտեմբեր 6ին, հինգշաբթի։ Կը հրաւիրուին բոլոր աշակերտները։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 8 Սեպտեմբեր, շաբաթ երեկոյ ժամը 7ին, ընկերվարականներուն սրահին մէջ, Provence, 2 Cours Liautaud։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Վեցամս. 400, Եռամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 6 Septembre 1945 Հինգշաբթի 6 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4498-Նոր շրջան թիւ 127 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Յուլիս 14ի խմբագրականով, ընկեր Հ. Օհանջանեանի դիմումին առթիւ զոր հրատարակեր էինք կիրակի օր (ուղղուած Երեք Մեծերուն).—

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը Եւրոպայի մէջ տեւեց շուրջ վեց տարի. իրողութիւն է, որ այս վեց տարիներու ընթացքին երբեք չարծարծուեցաւ Հայկական Դատը, վարիչ ուժերէն եւ ոչ մէկը բերան առաւ մեր Հարցը եւ գէթ բառով մը յիշեցուց անոր գոյութեան մասին քաղաքական աշխարհին:

Բնաւ տրամադիր չենք խորհելու, որ այսպէս եղաւ, որովհետեւ ի սպառ ուրացուեցաւ մեր Դատը: Երբեք դիւրին չէ ուրանալ Դատ մը, որ միլիոնաւոր նահատակներով կը ներկայանայ աշխարհի եւ որ իր ձեռքին մէջ ունի չվճարուած քաղաքական մուրհակներու ամբողջ դէզ մը:

Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան չարծարծուեցաւ Հայկ. Դատը, որովհետեւ կար այդ Դատի հիմնական պարտապանի՝ Թուրքիոյ պարագան, որուն բարեկամութեամբ չահագրգռուած էին դաշնակից ոյժերը:

Այլ է կացութիւնը այսօր. յաղթանակը չահած Միացեալ Ազգերը այսօր այլեւս ոչ թէ պատերազմի, այլ խաղաղութեա՛ն հոգեր ունին իրենց ուսերուն, ու ճիշդ այդ պատճառով մեր Դատը, որ այլեւս ոչ թէ պատերազմի կապուած է (Թուրքիոյ հետ եւ կամ Թուրքիոյ դէմ), այլ կապուած է խաղաղութեան, կապուած է սկզբունքներուն եւ ոգիին այն Ուխտին, որ վերջերս Միացեալ Ազգերու կողմէ որդեգրուեցաւ Ս. Ֆրանչիսկոյի մէջ, չի կրնար լրջօրէն չմտահոգել աշխարհի վարիչ ոյժերը, որոնք կոչուած են խաղաղութեան այդ շէնքը կերտելու:

Երեք Մեծերու ուշադրութեանը յանձնելով Հայկ. Դատը՝ ընկ. Հ. Օհանջանեան արդար իրաւունքով կը նկատէ.

— «Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Հայերը զգուշացան Ձեզի դիմելէ՝ կնճիռ մը եւս չաւելցնելու համար արդէն իսկ հոգերով ծանրաբեռն Ձեր ուսերուն վրայ: Սակայն այսօր, երբ վերջնապէս ջախջախուած է Փաշական պլոքը, եւ աշխարհի գէթ մէկ մասին մէջ աննախընթաց յաղթանակով պսակուած է պատերազմը, մենք թէ մեր պարտքը եւ թէ իրաւունքը կը նկատենք դիմելու Ձեզի եւ պահանջելու, որ ճանչցուի Հայոց տեղը գալիք նոր աշխարհի մէջ»:

Նման դիմում մը, ինչպէս յայտնի է, առաջին անգամ կատարուեցաւ Սան - Ֆրանչիսկոյի մէջ, ուր Հայ Ազգային Կոմիտէն սեղմ, այլ բովանդակալից յուշագրով մը Հայկ. Դատը յանձնեց Խորհրդաժողովի ուշադրութեան:

Այդ Յուշագրէն ետք, ընկ. Հ. Օհանջանեանի դիմումը թիւով երկրորդ պաշտօնական քայլն է, որ կը կատարուի Երեք Մեծերու առջեւ, ի պաշտպանութիւն Հայկ. Դատի:

Այս դիմումը տարբեր բան չէ, քան կրկնութիւնը Հայ Ազգային Կոմիտէի կողմէ Ս. Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին ներկայացուած Յուշագրին:

Ու նաեւ այն լուծումին, որ մատնանշուած է այդ Յուշագրին մէջ:

«Միացեալ Ազգերու պարտականութիւնն է,— կը վկայէր Հայ Ազգային Կոմիտէն իր Յուշագրով,— այս ժողովուրդին կրած անիրաւութիւնները դարմանել եւ միակ կերպով լուծել Հայկական Հարցը համաձայն այն սկզբունքներուն, որոնք մեծ պետութեանց կողմէ իբր հիմ հռչակուեցան արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը:

« Թէ արդար եւ թէ մարդասիրական լուծում մը պիտի ըլլար պետութեանց կողմէ առաջարկուած եւ Նախագահ Ուիլսընի կողմէ իբր բուն Հայաստան սահմանագծուած Հայաստանի այն մասը, որ ցարդ Թուրքերուն ձեռքը կը մնայ ամուլ եւ ամայի, կցել այժմու ՀայՀանրապետութեան»:

Խորքին մէջ այս նոյն իմաստով արտայայտուեցաւ նաեւ Ազգային Եկեղեցական այն ժողովը, որ վերջերս գումարուեցաւ Էջմիածնի մէջ:

Զուր չէ, որ համայն հայութիւնը սրտատրոփ կը սպասէ այն որոշումին, զոր, ի վերջոյ, Երեք Մեծերը համաձայնաբար պիտի առնեն Հայկ. Դատի մասին, եթէ երբեք անոնք որոշած են խաղաղութիւն հաստատել մեր աշխարհին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ 300 զինուորներ աւարի տուին կարգ մը ֆապարիկներ, ջարդուփշուր ընելով ամէն բան: Միայն մէկ հաստատութեան վնասը կ'անցնի մէկ միլիոն ֆրանքը:

Ճառեր Հայկ. Դատի մասին

Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. 52րդ պատգ. ժողովին առթիւ, մեծ դաշտահանդէս մը սարքուած էր Պոսթըն, «Հայաստան» քէմփին մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան 3000 ներկաներու: Տեղի ունեցան խրախճանք եւ, առաջնորդութեամբ Թմբուկի եւ փողի՝ պարեր Վանեցիներու, Խարբերդցիներու, Քէսրիկցիներու, Չմշկածակցիներու, Զարսանճաքցիներու, Սեբաստացիներու եւն.:

Յետոյ յաջորդաբար խօսք առին օրուան բանախօսները.—

Ընկեր Կոպեռնիկ Թանտրճեան արագ ակնարկ մը նետելէ ետք վերջին Պատգ. ժողովի կատարած աշխատանքներուն վրայ, շեշտեց, որ հակառակ ստեղծուած դժուարին պայմաններու, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօր ալ կանգնած իր դիրքերուն վրայ, կը շարունակէ կատարել իր պարտականութիւնը,— ստեղծել ազատ հայրենիք եւ անոր վրայ տեղաւորել Սփիւռքի ցանուցրիւ հայութիւնը: Այսօր, ունինք փոքրիկ հայրենիք մը, որուն հիմերը դրաւ ազատատենչ հայութիւնը Դաշնակցութեան առաջնորդութեամբ, բայց մենք կը պահանջենք որ, Սեւրի դաշնագրով խոստացուած հայկական հողերն ալ կցուին ներկայ Հայաստանին: Եւ, ինչ որ մեծապէս ուշագրաւ է, Սեւրի դաշնագրի իրագործումը ներկայիս կը պահանջեն ամէնքը, հայ քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները. կը նշանակէ յաղթանակած է այն տեսակէտը, որուն համար տարիներով պայքարեցանք:

Յաջորդ բանախօսը՝ ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան ընդգծեց այն աշխատանքները զոր Դաշնակցութիւնը կատարած էր յամառ հետապնդումով:

« Երբ 1918ին, աշխատեցանք անկախ հայրենիք ստեղծել, մարդիկ մեզ ծաղրեցին եւ մեզ կոչեցին յամառ երազատեսներ: Բայց ստեղծուեցաւ այդ Հայաստանը: Մեր փոքրիկ Հայաստանի մէջ թաթարական հոծ զանգուած մը կար, որ նստած մեր սրտին, կ'աշխատէր մեզ խեղդել: Մենք վերցուցինք այդ վտանգը՝ երբ շատեր ցնորք համարեցին այդպիսի վտանգ մը վերացնելու մեր ձգտումը: Խորհրդ. իշխանութեան ստեղծումէն յետոյ գտնուեցան շատեր, որոնք ըսին թէ այլեւս Հայկ. Դատ չկայ, բայց այսօր ոչ միայն Հայ Ազգային Կոմիտէն, այլեւ Ռամկավարներէ, Հնչակեաններէ եւ Պոլշեւիկներէ կազմուած մարմին մըն ալ կայ, որ կ'ըսէ թէ կայ Հայկ. Դատ եւ կը պահանջէ Սեւրի իրագործումը: Ասիկա մեր յամառութեան արդիւնքն է: Այսօր ալ մենք կ'ըսենք թէ պէտք է ունենանք մեր անառարկելի հողերը եւ մենք յոյս ունինք որ Հայաստանի սահմաններու ընդլայնումը պիտի իրականանայ՝ ուշ կամ կանուխ, թերեւս մօտիկ ապագային:

Վերջին բանախօսը, ընկեր Ս. Վրացեան, ըսելէ վերջ թէ Հայկ. Դատը յամառօրէն հետապնդուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, աւելցուց որ Համաժողովի սկիզբը շատ պետութիւններ կարելի է ըսել բացարձակապէս բան չէին գիտեր մեր Դատի մասին, իսկ ոմանք ալ կը կարծէին որ մենք արդէն համակերպած էինք մեզի վիճակուած ճակատագրին: Բայց երկու ամսուան յամառ աշխատանքի շնորհիւ, կենդանացաւ մեր Դատը: Մենք ըսինք այնտեղ, որ հայ ժողովուրդը, շնորհիւ իր ստեղծագործ հանճարի, այսօր ունի փոքրիկ բայց ամէն տեսակէտով յառաջադէմ հայրենիք մը, ու եթէ Թրքահայ ժողովուրդէն դատարկուած մեր հողերն ալ կցուին մեր այսօրուան փոքրիկ հայրենիքին, ընդարձակուած եւ մեր ժողովուրդի պահանջին գոհացում տուող այդ հայրենիքը եւս պիտի չէնանայ: «Խորհրդաժողովի սկիզբը մենք հանդիպեցանք սառն անտարբերութեան. բայց Խորհրդաժողովի վախճանին բոլոր պատուիրակներու, միջազգային մամուլի եւ ռատիոներու համար այլեւս կար Հայկական Դատ մը՝ իբրեւ միջազգային քաղաքական խնդիր: Հայկ. Դատը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ Խաղաղութեան Վեհաժողովին եւս, իսկ մինչ այդ մենք պէտք է աշխատինք ամէն տեղ մեր գաղափարներու ծաւալման, ժողովրդականացման, վստահ ըլլալով որ կատարուած յամառ աշխատանքները պիտի չանցնին ապարդիւն »:

ՀԱՑԻ բաժնեչափը 200 կրամէն 250ի բարձրացաւ Զուիցերիոյ մէջ:

«ՓԷՆԻՍԻԼԻՆ»Ի ՀՆԱՐԻՉԸ, Սըր Ալէքսանտր Ֆլէմինկ, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ իր համայնադարմ դեղը շուտով մատչելի պիտի ըլլայ բոլոր քաղաքներուն, Ֆրանսայի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՕԼԻ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

Չորրորդ Հանրապետութիւն

Աժամեայ կառավարութեան նախագահը առաջի օր ճառ մը խօսելով Հանրապետութեան 75ամեակին առթիւ, ըսաւ թէ Գ. Հանրապետութիւնը ծնաւ աղէտէ մը (Սըտան 1870) եւ քշուեցաւ ուրիշ աղէտէ մը (1940 յունիս): Փառաբանեց անոր բարիքները, բայց պարզեց նաեւ արատները: «Այս տարեդարձը կը տօնենք Ճափոնի անձնատուութենէն երկու օր եւ Գերմանիոյ անձնատուութենէն չորս ամիս վերջը. եւ այսպէս Ֆրանսացիները կը տօնեն թէ յաղթանակը եւ թէ ազատութիւնը»: Զօրավարին կարծիքով, Գ. Հանրապետութեան գլխաւոր թերութիւնը կը կազմէր իր անհաստատ վիճակը: Երկու համաշխարհային պատերազմները իրարմէ բաժնող 21 տարիներու ընթացքին քսան տարբեր մարդիկ գտնուեցան Ֆրանսական կառավարութեան գլուխը, եւ 45 դահլիճներ կազմեցին, առանց հաշուելու կարկտանները: Եւ այս՝ այնպիսիատեն մը երբ նոր ընդհարումի մը սպառնալիքը կ'աճէր եւ ամէն բան անհրաժեշտ կը դարձնէր ներքին բարեփոխումները: Այս չարիքներէն շատերը հետեւանք էին այն իրողութեան որ Ծերակոյտը, ընտրուած՝ անուղղակի քուէարկութեամբ, շարունակ կ'ընդդիմանար երեսփ. ժողովի որոշումներուն: Ասով կը խափանուէին բարենորոգումները, մանաւանդ ընկերային բարենորոգումները: Օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնները տարակոյսի, յաճախ անկարողութեան մատնուելով, կը ստեղծուէր մթնոլորտ մը քաղաքական խռովքի, կուսակցութեանց, խմբակցութեանց կամ անձերու մրցակցութեան, ուր երկրին կենսական շահերը կ'անտեսուէին: Պատերազմին պայթումը աւելի բացայայտ կերպով երեւան հանեց այս թերութիւնները, եւ Ֆրանսացիներ հասկցան թէ անհրաժեշտ է նոր դրութիւն մը հաստատել, եթէ կ'ուզեն որ երկիրը ապրի: Ատոր համար էր որ 1940 Յունիս 18ին յայտարարուեցաւ թէ պէտք է վերադառնալ ժողովուրդի գերիշխանութեան, եթէ կ'ուզենք թշնամին վտարել զինու զօրութեամբ եւ վերահաստատել անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Բայց, միեւնոյն ատեն յայտարարուեցաւ որ եթէ Հանրապետութիւնը պիտի վերահաստատուի, պէտք է ըլլայ վերանորոգուած Հանրապետութիւն մը, Չորրորդ Հանրապետութիւնը:

Զօրավարը յետոյ խօսեցաւ յառաջիկայ ընտրութեանց վրայ, ուր ժողովուրդը պիտի վճռէ իր ճակատագիրը. բայց այս անգամ հիմնական նորութեամբ մը, որ կը կոչուի հանրաքուէ (referendum) որուն շնորհիւ ուղղակի պիտի յայտնէ իր կամքը, պիտի որոշէ թէ ինչպիսի հաստատութիւններ կ'ուզէ:

« Արդարեւ, երկու հարցումներ պիտի ուղղուին: Առաջինը սա է,— կ'ուզէ՞ք որ ձեր ընտրած ժողովը ըլլայ սահմանադիր ժողով: «Այո» պատասխանելով, Ֆրանսացի ժողովուրդը ըսած պիտի ըլլայ թէ կ'ուզէ նոր դրութիւն մը, տարբեր անկէ որ կար պատերազմէն առաջ: Երկրորդ հարցումը սա է,— եթէ ժողովը սահմանադիր ըլլայ, կ'ընդունի՞ք որ գործադիր իշխանութիւնը կազմակերպուի համաձայն յարակից ծրագրին: «Այո» պատասխանելով, Ֆրանսացի ժողովուրդը ըսել պիտի ուզէ թէ իր կամքն է որ սկիզբէն իսկ այդ գործերը կազմակերպուին եւ առարկայ չդառնան շարունակական վէճերու, այսինքն արկածախնդրութեանց: Ես բոլորովին համոզուած եմ թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը այո պիտի պատասխանէ երկու հարցումներուն: Հինգ տարի, երկու ամիս եւ 17 օրէ ի վեր կը բարձրանանք անդունդին յատակէն: Հակառակ մեր բոլոր դժբախտութեանց, ահաւոր դժուարութեանց, աննորմ սեղմումներու, մենք միջոցը գտանք ազատագրութեան, յետոյ յաղթանակի հասնելու: Օրէ օր մենք կը վերագտնենք ազատութիւնը: Կեանքը հետզհետէ կը վերակազմուի: Մեր երկաթուղիները կը բանին: Մեր գործարանները կը բանին: Մեր դաշտերը կը մշակուին: Մեր աւերակները կը մաքրուին: Մեր բացակաները գրեթէ բոլորն ալ վերադարձած են: Մենք կը վերագտնենք մեր կայսրութիւնը: Մենք տեղաւորուած ենք Հռենոսի վրայ եւ մեր տեղը կը վերագրաւենք աշխարհի մէջ»:

Զօրավարը ճառը վերջացուց բացագանչելով.
— « Ֆրանսացիներ, Ֆրանսուհիներ, դուք պիտի ստեղծէք Չորրորդ Հանրապետութիւնը: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ Ֆրանսան»:

Նոյն օրը խօսեցան նաեւ երեք նախարարներ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ընտրական պայքարը սկսած է կառավարութեան համար: Պ. Փինօ, պարենաւորման նախարարը, որ Յունիս 1ին պաշտօնի ձեռնարկելով չորս ամիս պայմանաժամ խնդրած էր, ըսաւ թէ զգալի բարեփոխումներ կատարուած են արդէն: Սեւ շուկային դէմ պայքարը պիտի շարունակուի նոյն խստութեամբ: Հաղորդակցութեանց նախարարը պարզեց ձեռք բերուած արդիւնքները: Արտադրութեանց նախարարն ալ տեղեկութիւններ հաղորդեց կատարուած յառաջդիմութեանց մասին:

Կսկծալի կորուստ մը

Ուրեմն Մկրտիչ Գարակէօզեանն ալ (Մ. Գարա) ոչ եւս է:

Հայգիւ չրջանաւարտ Պոլսոյ բժշկական համալսարանէն, վրայ կը հասնի Ապրիլեան եղեռնը: Երբ իր ծնողքը, քոյրերն ու քեռայրները իրենց զաւակներով, մօտ քսան հոգի Օվաճըքէն կը քշուին անծանօթ ուղղութեամբ, Մկրտիչն է որ իբրեւ զինուորական սպայ օգնութեան կը հասնի եւ կը փրկէ ամբողջ գերդաստանը Քոչհիսարի մէջ (Գոնիա), ուր կը մնայ ամբողջ աքսորի տարիներուն, իբրեւ քաղաքապետական բժիշկ:

Բազմաթիւ են իր աջակցութիւնները, նիւթապէս թէ բարոյապէս, հայ աքսորեալներուն:

— «Մեր տունը՝ կ'ըսէ իր կրտսեր քոյրը, տեսակ մը հիւպատոսարան էր, ամէն օր տասնեակներով կը դիմէին Տոքթորին, Տէր Զօրէն սարսափած՝ Գոնիայի նահանգին մէջ մնալու համար: Ան իր միջոցներուն ներած չափով, կ'աշխատէր գոհացում տալ բոլոր դիմողներուն, որքան կարելի է մեծ թիւով հայրենակիցներ ազատելու համար սպանդանոցէն, շատ անգամ անտեսելով թուրք մեծաւորներու սպառնալիքները»:

Տոքթէօրը զինադադարէն վերջ կը փոխադրուի Նիւ Եորք եւ կ'ունենայ բեղուն գործունէութիւն ազգային, կուսակցական եւ մշակութային մարզերու մէջ: Եղած է նաեւ պատուական հայր մը, իր զաւակները հասցնելով նախանձելի վիճակի: Գաղափար մը տալու համար քանի մը հատուածներ իր նամակներէն,—

«16 Հոկտ. 1936, Հերմինը անցեալ տարի աւարտեց բարձր. վարժարանի չրջանը եւ այժմ արուեստից վարժարան կը յաճախէ, կը հետեւի հիւսուածեղէններու գծագրութեան: Պերճը 16 տարու եղաւ: Յունուարի կէսին կը լրացնէ բարձրագոյն վարժարանը եւ կ'անցնի գոլէժ: Քսանը չորսին մէջ բժիշկ պիտի ըլլայ: Լեզուներու եւ երաժշտութեան մէջ չատ ընդունակ է: Ցամառ աշխատող եւ հաստատակամ: Սոնիկը 15 տարու եղաւ. տարիէ մը ան ալ կ'աւարտէ բարձր. վարժարանը: Արուեստագէտի խառնուածք եւ կոչում ունի, Շատ զօրաւոր երեւակայութիւն, գեղեցիկ ձայն եւ նուրբ ճաշակ ունի: Դեռ տասներկու տարեկան էր երբ մէկ արարուածով մանկական pièce մը գրեց, կը թուի թէ կամ երգիչ պիտի ըլլայ կամ գրագիտուհի:

Երեքն ալ երաժշտութեան կը հետեւին: Աղջիկները դաշնակի, իսկ Պերճը ջութակի դաս կ'առնեն տարիներէ ի վեր»:

Ուրիշ նամակէ մը, 6 փետրուար 1940.— «Երեւակայեցէք որ Ամերիկա գալէս ասդին 1923—1939 մօտաւորապէս տասնը վեց տարի առաւել եւ նուազ չափով ապրած ենք նեղութեամբ, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, ես զրկուած եմ՝ որպէսզի Պէաթրիսը եւ երախաները նեղ օրեր չտեսնեն»:

13 Դեկտ. 1941.— Պերճս թէեւ 21 տարու եղաւ, սակայն բժշկական ուսանող ըլլալուն զերծ մնաց զօրակոչէ: Երեք տարիէն պիտի աւարտէ համալսարանը եւ պիտի հագնի հայրիկին կօշիկները: Հէրմինէն կ'աշխատի, ինքնաբաւ է, իր անձնական աշխատանքով կը գնէ իր հագուստները: Սօնան ըստ առաջնոյն երաժշտութեան դպրոցը կը յաճախէ: Երէկ գիշեր առաջին անգամ ըլլալով բեմ ելաւ Օփերայի խումբին հետ՝ Gillienի, Sullivoի եւ «Gondolien»Օփերէթին մէջ: Քանի մը ամիս առաջ ալ իբրեւ սոլիսթ 15 կտոր անգլերէն, իտալերէն եւ ֆրանսերէն երգեր երգեց քոնսէրթի մէջ, այդ առթիւ տեղական թերթերու մէջ գովեստներ գրեցին իր մասին: Տարիէ մը կ'աւարտէ դպրոցը՝ յետոյ, եթէ պատերազմը վերջացած ըլլայ Եւրոպա, հաւանաբար Միլանօ պիտի ղրկենք, գոնսէրվաթուարի մէջ կատարելագործելու համար իր ձայնը ու արուեստը: Սօնան նկարիչ է եւ դերասան միեւնոյն ատեն: Կարելիս կ'ընեմ որպէսզի զաւակներս հասնին տեղ մը, ուր ես չկրցայ հասնիլ, քաղաքական անկայուն վիճակի պատճառաւ»:

Այսպէս տիպար մըն էր Տոքթ. Գարակէօզեան, պարտաճանաչ, համեստ եւ ընկերային: Ափսո՜ս որ չատ չուտ փակեց աչքերը, առանց վայելելու տարիներու զոհողութեան արդիւնքը:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի բժիշկ, զաւակներդ եւ ընկերներդ կը շարունակեն քու աշխատանքներդ:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՎԱԼ չորս ժամ հարցաքննուեցաւ առջի օր: Թերթերը կը գրեն թէ այնքան ջղայնացած էր որ ձեռքերը կը դողային եւ չկրցաւ գրիչը բռնել եւ ստորագրել կարգ մը թուղթեր: Քիչ մը վերջը բաւական հանդստանալով, հազիւ կրցաւ գրիչը շարժել: Հարցաքննութիւնը տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովի փոքր մէկ սենեակին մէջ: Մասնաւորապէս հարցումներ ուղղուեցան իր ելմտական գործառնութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալին անձնական հարստութիւնը 30 միլիոն ֆրանք է, թերեւս աւելի: Դատաւորը երկու ժամ քրտնցուց Լավալը, հասկնալու համար թէ ինչո՛ւ Գերմանիոյ ձգեց Պորի (Եուկոսլաւիա) պղինձի հանքերը: Ամբաստանեալը ըսաւ թէ կ'ուզէր կարգ մը զիջումներ ընել, որպէսզի զրաւման ծախքերը կրճատուին եւ գերիները վերադառնան: Բայց պատասխանատուութիւնը ձգեց Փէթէնի վրայ:

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը Սեպտ. 4ին բացաւ խորհրդարանին 88րդ նստաշրջանը եւ արցունքը աչքերուն մէջ՝ կարդաց կայս. հրովարտակը, որով կը յորդորէ 80 միլիոն ճափոնցիները «չահիլ աշխարհի վստահութիւնը, խաղաղութիւն հաստատել եւ աջակցիլ մարդկութեան յառաջդիմութեան»: Այդ միջոցին ամերիկեան զինուորները կը տեղաւորուէին մայրաքաղաքին մէջ, մինչ ժողովուրդը անտարբեր կը դիտէր: Ցաղթականները ճափոնի համար ալ պատերազմի ոճրագործներու ցանկ մը կը պատրաստեն:

E. եւ V. ՊԱՐԵՆԱՏՈՄՍ ունեցողները փայտ պիտի ստանան Սեպտ. 10էն սկսեալ (եւ ոչ թէ 5էն), դիմելով իրենց քաղաքապետութեանց, Օգոստոսի թիւ 5 կտրօնով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՆ ալ դժգոհ են իրենց թոշակներէն: Ամսական 1000 ֆրանքի յաւելում կը պահանջուի անոնց համար որ կը ստանան 3200 ֆրանք:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ծանուցագիր մը ուղղելով Զօր. Ֆրանքօյի, պահանջեցին որ սպանիական զօրքը քաշէ Թանճէրի միջազգային չրջանէն: Սպանիա պիտի կորսնցնէ ինչ որ ստացած էր 1940ին, Թանճէրի վրայ քալած ատեն եւ թերեւս աւելին:

Ձախերու խրարանցումը եւ նոր դիմում

Ինչպէս գրած էինք, զօր. տը Կօլ մերժեց ընդունիլ ձախերու պատուիրակութիւն մը, առաջնորդութեամբ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին, դիտել տալով թէ այդ կազմակերպութիւնը արհեստակցական հանգամանք ունի եւ չի կրնար քաղաքական խնդիրներով զբաղիլ կառավարութեան հետ:

Այս պատասխանը խոր յուզում պատճառեց Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ձախակողմեան կուսակցութեանց չրջանակներուն մէջ: Նախարարական խորհուրդն ալ, որ պիտի գումարուէր երեքշաբթի օր, յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան, թէեւ կ'ըսէին թէ այս յետաձգումը կապ չունի բացուած վէճին հետ: Մինչեւ անգամ կարգ մը թերթեր կը խօսէին նախարարական տագնապի մը մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, տագնապ մը ծագած է, սակայն ծանրակշիռ հանգամանք չունի: Աշխատանքի Դաշնակցութեան խորհուրդը ժողով գումարելով, իր վրդովումը յայտնեց ժխտական պատասխանին առթիւ: Ընդհ. քարտուղարը, Պ. Ժուհօ, բացատրեց թէ խնդիրը եղերական հանգամանք չունի: «Աւելի չատ քիչ մը զաւեշտական միջադէպ մըն է: Բայց եւ այնպէս միտում մը որուն պէտք է հակազդել»: Ցետոյ բողոքի բանաձեւ մը առաջարկեց որ անմիջապէս քուէարկուեցաւ միաձայն: Բանաձեւը կը մերժէ որ եւ է սահմանափակում արհեստակցական միութեան իրաւունքներու մասին, Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ: Կը յիշեցնէ թէ 1934 փետրուարին Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը յաջողութեամբ ծառացաւ խռովարարական փորձերու դէմ, թէ գրաւման ատեն պայքարեցաւ Վիշիի կառավարութեան եւ Գերմանիոյ դէմ, եւ այդ պայքարի ընթացքին իր պատասխանատու գործիչներէն 7000 հոգի գնդակահարուեցան, 8000 հոգի աքսորուեցան, թէ Աշխ. Դաշնակցութիւնը առաջնակարգ դեր կատարեց Դիմադրական Ճակատի կազմակերպումին մէջ, թէ կառավարութեան իսկ հրաւէրով ներկայացուցիչներ ղրկեց Խորհրդակցական ժողովին, թէ ինքն էր որ յայտարարեց 1944 օգոստոսի ապստամբական ընդհ. գործադուլը: «Ո՞ւր պիտի հասնէին Ֆրանսան եւ ժողովրդապետութիւնը, եթէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը Զօր. տը Կօլի պէս մեկնէր 1884ի օրէնքին Գ. յօդուածը»:

Նոյն օրը ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լուի Սայեան, Դիմադրական Ճակատին Ազգ. Խորհուրդի նախագահը, չեշտելով թէ ոչ ոք իրաւունք ունի ժխտելու Աշխատանքի Դաշնակցութեան իրաւունքը ընտրութեանց մէջ:

Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը, արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները յայտարարութեամբ մը իրենց կատարեալ համաձայնութիւնը յայտնեցին Աշխատանքի Դաշնակցութեան խորհուրդի բանաձեւին: Որոշուեցաւ յուշագիր մը խմբագրել յանուն հինգ ձախակողմեան կազմակերպութեանց եւ ներկայացնել զօր. տը Կօլի:

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը իր մօտ հրաւիրելով Պ. Լէօն Պլումը, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ, գլուխ գլխի: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զօրավարը տրամադիր է հաւաքաբար կամ զատ զատ ընդունելու ձախակողմեան կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին եւ խզումի վախ չկայ:

Ամերիկեան ծրագիր մը Արեւելեան Եւրոպայի մասին

Արտաքին նախարարներու խորհուրդը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ, երկուշաբթի օր, զբաղելու համար հաշտութեան դաշնագիրներով եւ սահմանային խնդիրներով: Այս առթիւ տեղական թերթ մը կ'արտատպէ ամերիկեան մեծ օրկանի մը կողմէ 1945 Յունուարին հրատարակուած քաղաքական ծրագիր մը, որ մշակուած է եղեր Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան կողմէ: Ծրագիրը կը բաղկանայ 12 կէտերէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1. Երկոտասան կղզիները, որ Իտալիոյ կը պատկանէին, պիտի ձգուին Յունաստանի,— 2. Կիպրոսը Անգլիոյ կողմէ պիտի ձգուի Յունաստանի.— 3. Տարտանէլը պիտի մնայ Թուրքիոյ իսկողութեան տակ.— **4.** Ծովային ելք պիտի տրուի Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ, Սելանիկի մէջ.— 5. Ալպանիա անկախ երկիր մը պիտի դառնայ, անկիւն մը ստանալով Եուկոսլաւիայի հարաւակողմէն, բայց իր հողէն անկիւն մը պիտի ձգէ Եուկոսլաւիոյ, հիւսիսակողմէն.— 6. Սասնօ կղզին, որ կ'իշխէ Ադրիականի մուտքին վրայ, պիտի ձգուի Ալպանիոյ, Իտալիոյ կողմէ.— 7. Պուլկարիոյ 1939ի սահմանները պիտի վերահաստատուին, բայց Պուլկարիա պիտի պահէ հարաւային Տոպրուճան որ Ռումանիոյ կողմէ ձգուեցաւ 1940ին.— 8. Իտալիան Եուկոսլաւիոյ պիտի ձգէ Զարան, ինչպէս եւ Ադրիականի կարգ մը կղզիները, Իսթրիան եւ Ֆիումէն, բայց ոչ Կորիցան եւ Թրիէսթէն.— 9. Պեսարապիան Ռուսիոյ պիտի ձգուի.— 10. Ամբողջ հիւսիսային Թրանսիլվանիան որ Հունգարիոյ յանձնուած էր Հիթլէրի կողմէ, պիտի վերադարձուի Ռումանիոյ.— 11. Ռուսեւլեհական սահմանագլուխը պիտի ըլլայ Քըրզընի գիծը. բայց Լեհաստան պիտի պահէ, եթէ կարելի է, Լվովի (Լէմպէրկ) եւ Պիալիսթօքի չրջանները.— 12. Լեհաստան իբրեւ հատուցում պիտի ստանայ Արեւելեան Փրուսիան եւ գերման Շլէզիան, Չեխոսլովաքիոյ ձգելով Թեշէնը:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 8ին: Օրակարգի խնդիրներն էին.— Ա. զեկուցում, Բ. մէկ տարուան հաշուետուութիւնը, Գ. վարչութեան ընտրութիւն: Դ. Ազգ. Ճակատին կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ին զրկուած նամակները:

Ժողովը բացաւ նախագահ Պ. Մնացականեան, որ առաջարկեց յոտնկայս յարգել մեր նոր նահատակները: Ցետոյ անցաւ օրակարգի: Պ. Շամլեանի զեկուցումը կարդալէն վերջ լսուեցան հաշիւները: Մէկ տարուան մուտքը եղած է 2.336.50 ֆր., իսկ ելքը՝ 3900 ֆրանք: Վարչութեան չրջանը լրացած ըլլալով, ընտրուեցան օրուան նախագահը եւ քարտուղարը: Ժողովականները գնահատելով վարչութեան մէկ տարուան աշխատանքը, Աչոտ Վարդանեանի առաջարկին վրայ միաձայնութեամբ վերընտրեցին զայն եւ նախագահը, Պ. Մնացականեան: Վարչութիւնը յիչեցնելով այս տարուան ծանր լուծը, առաջարկեց քանի մը հոգի աւելցնել: Ընտրուեցան Պ. Պ. Աչոտ Վարդանեան, Վարդգէս Մրճոյեան, Գառնիկ Տէրոյեան, Գալուստ Գալուստեան, Պօղոս Գալէնտէրեան: Ազգ. Ճակատին նամակները եւ տրուած պատասխանները կարդալէ վերջ, Տոքթ. Բագըճեան բացատրութիւններ տուաւ: Ընդհանուր ժողովը որոշեց որ Հ. Մ. Ը. Մ. առանձին եւ Նորքը առանձին գործեն, միայն ընդունելով Ազգ. Ճակատի բարոյական օժանդակութիւնը: Ժողովը նաեւ բաղձանք յայտնեց որ Ազգ. Ճակատի ընդհ. ժողովին մէջ ունենայ իր ներկայացուցիչը:

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսան տարուան չրջանին մէջ չատ մը վարչութիւններ եւ մարզիչներ եկած գացած են: 1944—1945ի չրջանին բարոյական մեծ արժէք մը ներկայացուցին ֆրանսական չրջանակներուն մէջ եւ ֆրանսական թերթերը միշտ գովասանքով կը խօսին: Ինծի պէս հարիւրներով կը հետեւին իրենց խաղարկութեանց: Հ. Մ. Ը. Մ.ը 1944էն 1945 ջախջախիչ յաղթութիւններով 1 Divisionէն բարձրացաւ Promotion d'Honneur եւ Champion de Provence et de Basses — Alpesի: Մեր հայրենակիցները ամէն ճիգ թափեցին բարոյապէս եւ նիւթապէս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներն ալ իրենց կարելին ըրին, ինչպէս վարչութիւնը եւ մանաւանդ Պ. Մնացականեան եւ Պ. Աթթարեան: Կը մաղթեմ որ Նորք մարզական միութիւնն ալ այս եղանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի աստիճանին բարձրանայ: Ջերմապէս գնահատելի է Հ. Մ. Ը. Մ.ի բարոյական արժէքը: Մէկ խաղէ բացակայ եղած չեմ եւ ամէն անգամ որ տղաքը դաշտ կ'ելլէին, կը հետաքրքրուէի իրենց վարմունքով: Իրարու հանդէպ ոչ մէկ վիրաւորական խօսք, այլ սիրալիր եղբայրակցութիւն: Ցաջողութիւն եւ կարողութիւն բոլորին անխտիր:— Եղգովանեան

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE
HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:
Vendredi 7 Septembre 1945 Ուրբաթ 7 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4499-Նոր շրջան թիւ 128 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՒՂԻ ԵՒ ՋՈՒՐԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Երկուշաբթի, 10 Սեպտեմբեր, կը բացուի հինգ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը, մշակելու համար խաղաղութեան առաջին դաշնագիրները:

Եթէ տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, թիւ մէկ դաշնագիրը պիտի ըլլայ իտալականը: Յետոյ պիտի հրաւիրուին Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա, Ֆինլանտա,— այն պարտեալ պետութիւնները որ հանգուցեալ Առանցքին արբանեակները կը համարուին: Այս առթիւ պիտի քննուին բոլոր սահմանային եւ գաղթային խնդիրները, որոնք ահաւոր հանգոյց մը կը կազմեն: (Զանազան առիթներով գրուեցաւ թէ արդէն 30 սահմանային խնդիրներ կը գտնուին օրակարգի վրայ, միայն Եւրոպայի մէջ...):

Իտալական դաշնագիրը փորձաքար մը պիտի ըլլայ յաղթականներուն համար: Արդէն իսկ տեսակէտները բաժնուած են Դաշնակիցներու միջեւ:

Այսպէս, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մ. Նահանգները շատ աւելի բարեացակամ են այդ ջախջախուած երկրին հանդէպ, քան միւս յաղթականները: Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ Ամերիկա կ'ուզէ որ վերադարձուին Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերը, մինչդեռ ուրիշներ կ'առաջարկեն խնամակալութեան տակ առնել զանոնք (Թրըսթիշիփ), բաժնելով յաղթականներուն միջեւ: Ինչպէս եղաւ նախորդ պատերազմին, երբ հաստատուեցաւ հոգատարութիւնը (mandat):

Բայց տասնապատիկ աւելի կնճռոտ խնդիրներ կան օրակարգի վրայ: Հարցեր որոնք անգամ մը եւս երեւան պիտի հանեն Մեծերու միջեւ եղած թիւրիմացութիւններն ու մրցակցութիւնները:

Ամերիկեան գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, Պ. Պըրնզ, միասին Լոնտոն տարած է ստուար թղթածրար մը, լայն լիազօրութիւններով: Թղթածրարը կը պարունակէ Մ. Նահանգներու նախագահին տեսակէտները՝ բոլոր վիճելի հարցերու մասին: Նիւթերը այնպէս մը մշակուած են որ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Մ. Նահանգները այլեւս վճռած են տուն-տեղ ըլլալ Եւրոպայի քաղաքականութեան մէջ, փոխանակ հեռուէ հեռու հետեւելու, իբրեւ դիտող կամ «դէտ»:

Անշուշտ աշխարհի — եւ մեր — ճակատագիրը տարբեր հանգամանք առած կ'ըլլար, եթէ այս քաղաքականութեան հետեւած ըլլային նախորդ պատերազմին:

Ինչ որ է: Համաձայն ամերիկեան մամուլի հրատարակութեանց, Մ. Նահանգներու նախագահը կ'ուզէ որ հսկողութեան տակ առնուին Եւրոպայի ջուրի գլխաւոր ճամբաները,— Հռենոս, Դանուբ, Քիլի ջրանցքը, եւ մանաւանդ Վոսփորն եւ Տարտանէլը, որոնք Սեւ Ծովը կը կապեն Միջերկրականի:

Միայն այս հարցը ինքնին կը կազմէ զարհուրելի թնճուկ մը, որուն ծալքերը նոր պիտի բացուին: Թերեւս աւելի դիւրաւ համաձայնին Հռենոսի եւ Դանուբի, քան Վոսփորի եւ Տարտանէլի մասին, ուր երկու մրցակիցները, Լոնտոն եւ Մոսկուա, բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին:

Առաջինը, Անգլիա, կ'ուզէ պահել իր դիրքերը Միջերկրականի վրայ, միեւնոյն ատեն նոր խարիսխներ ապահովելով (իտալական կղզիներ եւն.): Իսկ երկրորդը, արդէն դրացի «տաք ջուրերու»,— Եգէականի, Ադրիականի եւ Միջերկրականի, ատենր եկած կը նկատէ իրականացնելու իր դարաւոր երազը: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Բայց, միայն ջուրի ճամբաները չեն որ պըղտոր կ'երեւան: Թերթերը կը խօսին նաեւ իւղի (քարիւղ) ճամբաներու մասին, որոնց հաւասարապէս հետամուտ են Երեք Մեծերը:

Այս խնդիրն ալ սերտ կապ ունի Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի հետ, ուր արդէն ոտք դրած է նոր մրցակիցը, Ամերիկա: Եւ զարմանալի չէ որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, աշխատաւորական, Լոնտոն հրաւիրած է Եգիպտոսի, Սուրիա-Լիբանանի, Իրաքի, Իրանի եւ միւս արեւելեան երկիրներու բրիտանական ներկայացուցիչներն ու մասնագէտները: Ճիշդ այն պահուն երբ ժողով պիտի գումարեն Հինգ Մեծերը:

Ի՛նչ խօսք որ բոլորին համար ալ, եւ մանաւանդ Ամերիկայի համար, այս պատերազմը էապէս տնտեսական հանգամանք ունէր: Ազատութիւն ոչ միայն քաղաքական դետնի վրայ, այլեւ տնտեսական: Նախագահ Րուզվէլթ երբ կրակելու հրամանը կ'արձակէր 1941ին, յատկապէս կը յիշէր այս պարագան:

Շ.

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն հասած ճամբորդէ մը կը տեղեկանանք թէ Ա. Ահարոնեանի վիճակը անփոփոխ է,— կռնակի վրայ պառկած: Երբեմն կարելի կ'ըլլայ նստեցնել աթոռի մը վրայ: Դժբախտաբար կինն ալ տկարացած է, եւ աղջիկը, մայր երկու զաւակներու, առժամապէս կը խնամէ հիւանդը: Կարելի խնամքը եւ հոգածութիւնը կը տանին տեղին վրայ կազմուած խնամակալութեան անդամները,— Պ. Պ. Բժ. Սիվրիհիսարլեան, Խ. Թէլեան, Տոքթ. Յ. Փափազեան, Նշան Կակոսեան եւ Ն. Դարբինեան: Պիտի ջանան հիւանդապահուհի մը կամ Գթութեան քոյր մը ճարել, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ, ներկայ պայմաններուն մէջ:

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԸ ԱՌԹԻ

1922 Օգոստոս ամիսը ճակատագրական եւ պատմական թուական մը եղաւ, նոր Թուրքիոյ եւ Յունաստանի պետական կեանքին համար:

Յաղթական թուրք բանակը, Իզմիրը, գեղեցիկ քաղաքը գրաւեց Սեպտ. 10էն 12: Յունական բանակը, զոհ դացած էր քաղաքական օտար խաղերու եւ կուսակցական հակառակութեանց:

Ժողովուրդը, Հայ եւ Յոյն, ահուսարսափի մատնուած, իրենց տուներու փեղկերէն հազիւ կը համարձակէին դիտել մօտակայ տուներու մէջ գործուած սպանութիւններն ու ոճիրները: Զինուած Թուրքեր, Հայերու եւ Յոյներու տուները մտնելով կ'առեւանգէին կիներն ու աղջիկները, տուները աւարի կուտային, կը սպաննէին մարդիկը եւ կամ խումբ խումբ լեռները կր տանէին, ջարդելու համար: Քանինե՛ր այսպէս գացին:

Զօրանոցը գլխաւոր սպանդանոցը դարձած էր այդ անօրինակ ողջակիզումին:

Թուրք նոր սերունդը գոհունակութեամբ կ'ողջունէր հարիւրաւոր դիակներու հրկիզումը, հանրակառքերու մէջէն կր ծափահարէր այրող դիակներու բոցն ու ծուխը, դէպի երկինք, դէպի Ալլահ բարձրացումը: Քէպապը շատ համեղ կր հոտի», կ'ըսէին շատեր, իրար կը շնորհաւորէին եւ փառք կուտային որ այս նուիրական օրը տեսնելու արժանի եղան:

Իսկ անդին, յաղթական զօրավարներ յաղթանակի բաժակներ կր պարպէին քաղաքակիրթ աշխարհի ներկայացուցիչներուն հետ:

Մինչ զոհերը մութ սենեակներու մէջ պահուըտած, վախճանին կը սպասէին, ահա կրակը:

— «Կեավուրը», Հայը, պօմպաճին, քօմիթէճին քաղաքը կրակի տուին, գոռաց գազանը, անգամ մր եւս կրկնապատկելու համար ոճիրին սաստկութիւնն ու հալածանքը:

Հայ եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ առաջնորդարանի մէջ պահուըտած հայ ընտանիքներ վճռեր էին կռուիլ եւ պաշտպանել, հոն համախմբուած ընտանիքներու կեանքն ու պատիւը:

Ի՛նչ համարձակութիւն, կ'ըսէին Թուրքերը...:

Հրդեհէն վերջ, հրամանը խիստ էր: Կիները և մանուկները պէտք է որ արտասահման մեկնէին, եթէ չէին ուզեր աքսորի ճամբան բռնել: Իսկ այր մարդիկ կը մնային գերի, մինչեւ հաշտութեան ստորագրութիւնը:

Եւ ահա, չարան, չարան գերիներ փողոցներու մէջէն, մացառներու վրայով, եւ դաշոյններու եւ սուիններու հարուածներու տակ, անօթի ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, գիւղէ գիւղ, քաղաքէ քաղաք կր քշուէին ի ցոյց հաւատացեալ ժողովուրդին: Ամէն գիւղ իր ողջակէզի բաժինը ունէր:

Կորուստը անհաշուելի էր: Ի՞նչ կ'արժէր կեավուրին կեանքը...

1922 Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներուն, Թուրքը, ընդհանուր հաշուեյարդարի կ'ենթարկէր Ֆաթիհներու գործած սխալը ... : Փոքր Ասիոյ վրայէն կը ջնջէր, քաղաքակրթութեան միակ ընդունակ տարրը եւ կրակի կուտար դարերու աշխատանքն ու վաստակը:

Այսօր, չեմ գիտեր թէ ինչպիսի խոտեր բուսած են այդ մոխիրներու տակէն, չեմ գիտեր, թէ Վասպուրականէն մինչեւ Եգէական, այդ տարածութեան վրայ սփռուած հայ եւ յոյն հարիւր հազարաւոր զոհերու հոգիները ինչպի՞սի երգեր է որ կ'երգեն: Չեմ գիտեր թէ նոր Թուրքիան որքան յստակօրէն կրցած է ըմբռնել կեանքի պայքարն ու անոր օրէնքները: Եթէ միայն բիրտ ուժն է որ կ'որոշէ ազգերու ճակատագիրը, է՛հ, այդ հողամասը քանի քանի տէրեր է տեսեր: Յաղթութիւններն ալ, ինչպէս պարտութիւնները փոփոխական են:

Կ. Տ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կը յուսան ելք մը գտնել

Նախարարական խորհուրդը նիստ ունէր առջի օր, բայց չզբաղեցաւ ընտրական վէճով, որ սուր հանգամանք ստացած էր, զօր. տը Կոլի եւ Պ. Ժուհոյի միջեւ փոխանակուած նամակներուն հետեւանքով: Ձախերը կը շարունակեն խլրտիլ եւ բողոքի բանաձեւեր մշակել, բայց նախարարներու հրաժարման առաջքը առնուած է: Առժամեայ կառավարութեան նախագահը հասկցուցած է թէ չուզեր որ կիրքերը բորբոքին ընտրական ձեւակերպութեանց առթիւ: Այսօր, ուրբաթ, ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները յուշագիր մը պիտի ներկայացնեն զօր. տը Կոլի, եւ թերեւս ունկնդրութեան ընդունուին:

Ձախերը կը վախնան թէ բանուորական ներկայացուցիչներուն թիւը պիտի կրճատուի, կառավարութեան մշակած ընտրական օրէնքով: Տըրուած որոշման համաձայն, Սէնի նահանգը, որ ձախերու ամէնէն զօրաւոր ամրոցներէն մէկն է, 47 երեսփոխան պիտի ունենայ նոր խորհրդարանին մէջ, (27 հոգի Փարիզ, 20 արուարձանները), նախորդ 60ին տեղ: Ուրիշ հինգ մեծ նահանգներէ իւրաքանչիւրը աւելի քան ինը երեսփոխաններ պիտի ունենայ: Այս նահանգներուն մէջ են Լիլի, Մարսէյլի եւ Լիոնի շրջանները: (Վերջին երկուքը պիտի ունենան 11ական աթոռ):

× Պ. Տանիէլ Մայէր, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ճառ մը խօսելով Հավրի մէջ, բացատրեց թէ իրենք հակառակ չեն հանրաքուէին եւ յորդորեց «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն: Համայնավարները եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հակառակ են այս տեսակէտին, եւ կր պահանջեն «ոչ» պատասխանել երկրորդ հարցումին,— այն որ կը վերաբերի փոխանցման շրջանի կառավարութեան: Ուրիշ խօսքով, երկիրը երկու մասի բաժնուած է,— 1. Անոնք որ կուսակից են գերիշխան Սահմանադիր Ժողովի մը, անսահման իրաւասութիւններով. 2. Անոնք որ կ'ուզեն վերադառնալ 1875ի սահմանադրութեան, իբրեւ մեկնակէտ անհրաժեշտ բարեփոխութեանց: Զօր. տը Կոլ չուզելով քաղաքական պայքարներու մէջ խրիլ, կուսակից է Սահմանադիր Ժողովի, որոշ սահմանափակումներով: Ուստի կ'առաջարկէ «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն: Շատեր կը վախնան որ Սահմանադիր Ժողովը առտու մը գերիշխան հռչակէ ինքզինքը, առանց որ եւ է սահմանափակման:

Այս անցուդարձին մէջ, նշանակալից է Լէոն Պլումի Լոնտոն մեկնումը: Նախկին վարչապետը Լոնտոն պիտի մնայ տասը օր, եւ պիտի զբաղի շարք մը հիմնական խնդիրներով: Այս ճամբորդութիւնը առաջին քայլ մը կր նկատուի անգլեւ-ֆրանսական զինակցութեան վերահաստատման:

Յետաձգուած զօրադասերու զինուորագրութիւնը

Նախարարական խորհուրդը մասնաւորապէս զբաղեցաւ 1939—43ի զօրադասերու զինուորագրութեան խնդրով: Ահաւասիկ տրուած որոշումները.— Զինուորագրութիւնը մէկ տարի պիտի ըլլայ այն երիտասարդներուն համար որ կը պատկանին 1939ի (Գ. շարք), եւ 1940ի, 1941ի, 1942ի եւ 1943ի զօրադասերուն: Նոյն տեւողութիւնը՝ 1944ի զօրադասին համար որ պիտի հրաւիրուի 1946ի սկիզբը: Մէկ տարուան ծառայութիւնը երեք ամիս պիտի կրճատուի 1. իւրաքանչիւր զաւակի համար.— 2. Իւրաքանչիւր եղբօր կամ քրոջ վրայ, սկսելով չորրորդ զաւակէն, բազմանդամ ընտանիքներու երէց զաւակներուն համար.— 3. Անոնց համար որ վէրք ստացած կամ մասնաւոր յիշատակութեան արժանացած են, պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքին ընդդիմացած ըլլալով:— Վեց ամիս պիտի կրճատուի 1. պարտաւորիչ աշխատանքի համար աքսորուածներու, 2. պատերազմի որբերու.— 3. Այն արկածեալներուն համար որոնց ապրուստի միջոցները ուղղակի խանգարուած են: Դարձեալ վեց ամիս կրճատում՝ F. F. I. կամ 1944 Սեպտեմբերէն առաջ արձանագրուած կամաւորներու համար՝ պայմանաւ որ իրական ծառայութիւնը վեց ամիսէն պակաս չըլլայ: Զինուորագրութենէ ազատ են նոյն զօրադասերու այն երիտասարդները որ քաղաքական տարագիր եղած են կամ վեց ամիս բանտարկուած ազգային ծառայութեան համար կամ կորսնցուցած են երկու մօտիկ ազգականները, պատերազմական գործողութեանց հետեւանքով: Վերջապէս, յետաձգում պիտի շնորհուի ընտանեկան պատճառներու, ազգ. տնտեսութեան հետ կապուած գործունէութեան մը կամ ուսումը շարունակելու համար մինչեւ 30 տարեկանը:

Այս բոլոր կարգադրութիւնները կը վերաբերին 1919 Հոկտեմբեր 1ի եւ 1923 Դեկտ. 31ի միջեւ ծնած երիտասարդներուն: Նախարարական խորհուրդը անգամ մը եւս հաստատեց թէ զինուորութիւնը պարտաւորիչ է եւ հաւասար բոլորին համար, այնպէս ինչպէս որոշուած է 1928 Մարտ 31ի հրամանագրով:

Յակոբ Միմոնիի յիշատակին

Ուրեմն, երբեմնի եռանդուն եւ հայրենասէր Յակո՞բն ալ առ յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ, հայրենի կարօտը սրտին...

Մեր տաղջահար ընկերը շատ կանուխէն, մատաղ տարիքէն կը մտնէ Հ. Յ. Դ. փառապանծ ընտանիքին մէջ: 1915ի տարագրութեան հազիւ չափահաս կ'աքսորուի ծնողքին հետ, դէպի անապատները, ուր շատ չանցած դժբախտութիւնը կ'ունենայ կորսնցնելու հայրը, այրիացած մօր եւ փոքր եղբօր՝ Եղուարդին հետ մնալով անպաշտպան:

Թափառումին ընթացքին կը հանդիպին վրանաբնակ պէտեւիներու, որոնք գերելով կը տանին իրենց վրանաքաղաքը: Հոն արկածի մը շնորհիւ բախտը կը ժպտի: Հազիւ մէկ երկու օրուան հասած, չէյխին ձին կից մը կուտայ, տղուն աջ աչքի բիբը կը պատռի եւ միւսը կը կախուի այտոսկրէն դէպի վար, մինչեւ շրթունքը:

Յակոբը, ծնունդով դեղագործի զաւակ, յանդուգն ու խիզախ փորձ մը կը կատարէ: Ճարպիկ ու մասնագէտ վիրաբոյժի մը նման գործողութեան կը ձեռնարկէ, հօրմէն մնացած կարգ մը նախնական դեղերու ապաւինելով:

Եւ, ի՞նչ հրաշք, կարճ ժամանակի մէջ տղուն աչքը կը փրկուի անխուսափելի վտանգէն: Այնուհետեւ ոչ միայն չէյխին բարեխնամ հոգածութեան կ'արժանանայ, այլեւ կը դառնայ վրանաքաղաքին «կեավուր տոքթորը»: Օգտուելով այս առիթէն, կը նուիրուի որբերու ազատման գործին: Կը փրկէ բազմաթիւ անօգնական ընտանիքներ, անպաշտպան որբեր եւ որբուհիներ, պատսպարան ալ ճարելով:

Զինադադարին, վերադառնալով իր ծննդավայրը, Պանտրմա, կը զբաղի կուսակցական գործերով: Կը ստանձնէ շրջաններ կազմակերպելու հոգը: Քանի մը տարի յաջորդաբար, Վիշապի շրջանի պատգ. ժողովին ներկայացուցիչ կ'ընտրուի իր շրջանէն: Մինչեւ Յոյներու հեռանալը կը մնայ տեղական կոմիտէի անդամ:

Հակառակ իր արտաքին համեստ երեւոյթին եւ վատառողջ վիճակին, օժտուած էր առողջ իմացականութեամբ եւ անշահախնդիր նկարագրով: Դիւրահաղորդ էր եւ անվեհեր: Ուրիշներուն նման յաւակնոտ չէր. արհամարհել չէր գիտեր և փոխադարձաբար կը յարգուէր: Անզիջող էր կուսակցական կամ ազգային որ եւ է ոտնձգութեան դէմ: Իր կեանքը լեցուն է յանդուգն դէպքերով ու քայլերով, Պանտրմա, Յունաստան եւ այլուր:

Օժտուած էր նաեւ բանաստեղծական խմորով: Երբ գինքը ճանչցայ 1920ին, Պանտրմա փոխադրուած ատենս, ունէր տասնեակ մը տաղաչափեալ բանաստեղծութիւններ, սիրային եւ զանազան նիւթերու վրայ: Չեմ գիտեր, հրատարակուեցա՞ւ թէ ոչ:

Յունական գրաւման շրջանին զինուորական իշխանութեան կողմէ, նշանակուեցաւ գրաքննիչ նամականի: Շրջանի ընդհանուր գործիչ ողբացեալ Արսէն Արծրունիի ժամանակաւոր բացակայութեան թէ հիւանդութեան պատճառով, իբրեւ փոխ գործիչ կ'երթայ շրջանները կուսակցական կարգադրութիւններ ընելու: 1922 Մայիսին երբ կը պատրաստուէի Փարիզ գալու, խնդրեց որ բնակելի անկիւն մը տրամադրեմ իրեն: Հազիւ չոգենաւ մտած, երկտող մը կը ստանայի — Գնա՛, Կարօ, գնա ազատ երկիր, ազատ ապրէ, ազատ շնչէ: Ես պիտի մնամ հոս, ժողովուրդին մէջ, անոր հետ, անոր կողքին, ապրիմ կամ մեռնիմ»:

Անկէ ի վեր, լման 23 տարի ի զուր սպասեցի իր բարի գալուստին: Եւ ահա սեւ օր մը՝ սիրելի «Յառաջ»էն կ'իմանամ գոյժը... Այո, անմոռանալի Յակոբը յարգեց իր խոստումը, կատարեց իր պարտականութիւնը, անբաժան մնալով ժողովուրդէն, — Յունական աղետալի նահանջին, նախ Պոլիս, յետոյ Մուտանիա եւ Եալովա, Յունաստան եւ ի վերջոյ Սուրիա եւ Լիբանան, որ պիտի դառնար վերջին հանգստարանը իր բզկտուած ոսկորներուն:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, անբա՛խտ Յակոբ:

Կարօ Երանեան

Ֆրանսա եւ Անգլիա կը բանակցին

Արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ, Լոնտոն կը մեկնի վաղը, շաբաթ, մասնակցելու համար հինգ նախարարներու ժողովին որ պիտի բացուի երկուշաբթի օր: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս ժողովին, որուն շնորհիւ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատեհութիւն պիտի ունենան լայնօրէն խորհրդակցելու կացութեան մասին, եւ անգլեւֆրանսական զինակցութեան մը հիմերը դնելու:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Պիտօ հետեւեալ առաջարկները պիտի ներկայացնէ.— 1. Ֆրանսա եւ միւս Դաշնակիցները պէտք է համաձայնութիւն մը կնքեն, Հռենոսի արեւմտեան շրջանը Գերմանիայէն անջատելու համար, մէջն ըլլալով Ռուրի աւազանը: Ֆրանսա կ'ուզէ տիրական դիրք մը ապահովել Հռենոսի արեւմտեան ափին հսկողութեան մէջ: Գալով Ռուրի շրջանին, կ'առաջարկէ միջազգայնացնել զայն, ենթարկելով խումբ մը պետութեանց հսկողութեան (այդ պետութիւններէն մէկը պիտի ըլլայ Խ. Միութիւնը). — 2. Գերմանիոյ իրական հսկողութեան մասին համաձայնութիւն մը գոյացնել անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց միջեւ: Այդ պարագային պիտի դիւրանայ անգլեւֆրանսական զինակցութեան վերահաստատումը:

Ֆրանսա կրնայ պահանջել նաեւ մասնաւոր վարչաձեւ մը Սարի շրջանին համար: Երկու պետութեանց նախարարները անշուշտ պիտի զբաղին նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի խնդիրներով:

Ճափոնի ահռելի կորուստները

Ճափոնի վարչապետը խորհրդարանին առջեւ պարզեց պարտութեան պատճառները, առաջին անգամ գործածելով «անձնատրութիւն» բառը: «Մեր նաւային եւ օդանաւային կորուստները այնքան ծանր էին որ այլեւս անկարելի էր շարունակել պատերազմը»: Նախարարը խոստովանեցաւ թէ կորսնցուցած են 19 օդանաւակիր եւ 12 գրահաւորներէն 8ը: 1277 մարտանաւերէ 684ը ընկըղմած կամ վնասուած են: Ճափոն կորսնցուցած է նաեւ 51.059 օդանաւեր: Անձնատուր եղած ատեն մնացած էր միայն 15.886 օդանաւ: Մեծ քաղաքները սատիճանաբար քանդուեցան արագօրէն: Սարսափելի եղան այս քանդումներուն հետեւանքները,— 2.200.000 տուներ այրած են, հարիւր հազարաւոր մարդիկ սպաննուած. ընդհ. զոհերու թիւը կը հասնի տասը միլիոնի: «Այս պարագաներուն մէջ, Ճափոնի կը մնար կա՛մ յուսալ հակառակ ամէն յոյսի եւ շարունակել պայքարը բնաջնջումի մատնելով 100 միլիոն մարդ, եւ կամ դադրեցնել պատերազմը: Որոշուեցաւ ընդունիլ Փոցտամի յայտարարութեան պայմանները: Դաշնակից ուժերը արդէն տեղաւորուած են մեր երկրին մէջ: Աննախընթաց դէպք մըն է այս եւ ամենածանր կացութիւնը որուն դիմագրաւելու ստիպուած է մեր ազգը 3000 տարուան պատմութենէ մը վերջ»: Վարչապետը յորդորեց անկեղծօրէն ընդունիլ պարտութիւնը եւ ապացուցանել աշխարհի թէ Ճափոնցիները հաւատարիմ են իրենց խօսքին:

× Բրիտանական զօրքեր ցամաք ելան Սինկափուր, առանց որ եւ է դիմադրութեան հանդիպելու:— Ամերիկացիները այսօր ցամաք պիտի ելլեն Քորէա:— Զօր. Մէք Արթըր, որ Եոքահամա կը գտնուի, հանդիսաւորապէս Թոքիօ պիտի մտնէ վաղը, շաբաթ, 12.000 հեծելազօրքի գլուխն անցած եւ պիտի տեղաւորուի ամերիկեան դեսպանատան մէջ: Առաջին առթիւ 100.000 ամերիկեան զինուորներ պիտի մտնեն Թոքիօ: Մինչեւ մէկ ամիս մէկ միլիոն ամերիկեան զինուորներ պիտի տեղաւորուին Ճափոնի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ աքսորական 100.000 Հըրեաներէն 8000ը միայն վերադարձած են մինչեւ հիմա, համաձայն հրէական աղբիւրներու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԱՀԻՃԸ, զօր. Օպէրկ, ֆրանսական իշխանութեանց յանձնուեցաւ Ամերիկացիներուն կողմէ: Ամբաստանեալը Հիմլէրի ներկայացուցիչն էր Ֆրանսայի մէջ եւ ամէն լիազօրութիւն կը վայելէր: Շատ ընկճուած է եւ կ'ըսէ թէ հիւանդ է:

ԼԱՎԱԼ, ՏԱՐՆԱՆ եւ ուրիշներ պիտի դատուին Հոկտեմբերի սկիզբը, որպէսզի դատավարութիւնը վերջանայ ընտրութիւններէն առաջ:

ԿԱԶԻ գործածութեան սահմանափակումները պիտի մեղմանան հետզհետէ: Այս ձմեռ պիտի արտօնուի կազով ջերմութիւնը որ արգիլուած էր Փարիզի շրջանին մէջ:

100 ԿՐԱՄ ԿԱՐԱԳ կը բաժնուի Սեպտ. 6էն սկսեալ, Սեպտեմբերի GA կտրոնով: Նաեւ գինի:

40 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 33 հոգի վիրաւորուեցան Թիօնվիլի մօտ, ահռելի արկածի մը հետեւանքով: Զինուորական կառախումբ մը, որուն կապուած էին Էսսէն բեռցած 19 վակոն - շտեմարաններ եւ երեք վակոն ալ Գերմաններ, զարնուեցաւ կիր փոխադրող կառախումբի մը: Ընդհարումը այնքան բուռն էր որ վակոնները պայթեցան եւ հրդեհ ծագեցաւ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ վարչապետը Մոսկուա գնաց, ջերմ ընդունելութիւն գտնելով: Այս առթիւ իբրեւ դաւադիր կ'ամբաստանուին երկու կարեւոր քաղաքագէտներ, որոնք մոլորեցուցած են եղեր թագաւորը: Վարչապետը սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցաւ սպարապետ Ստալինի հետ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խնամակալը, Դամասկինոս արք. Լոնտոն կը հասնի այսօր: Պիտի այցելէ նաեւ Ֆրանսա:

ՎԻԷՆՆԱՆ ԱՆՕԹԻ է, հակառակ ձեռք առնուած բոլոր միջոցներուն: Լոնտոնի ժողովը այս հարցով ալ պիտի զբաղի:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ

ՎԻԷՆ, (Յառաջ) — Հայ բանուորները կ'աշխատին ընդհանրապէս կերպասեղէնի, մանարաններու եւ կօշիկի գործարանները: Մինչեւ այսօր շարունակ բանած են ու կը շարունակեն ներկայիս ալ իրենց սովորական ութժամեայ աշխատանքները:

Վերադարձող գերիներն ու պարտադիր աշխատանքի տարուածները գրեթէ բոլորն ալ գործի եղած են, մեծ մասը իրենց նախկին աշխատած գործարաններուն մէջ, եւ քանի մը հոգիներ ալ նոր տեղեր գտած:

Անցնող Մարտ 15ի եւ Յունիս մէկի յաւելումներով, աշխատանքի ժամերը հետեւեալ սակերն ու կարգերը ունին.— Կօշիկի ճիւղը 18էն վեր տարիք ունեցողները բաժնուած են հինգ կարգերու, այր թէ կին: Այսպէս, այրերը կը ստանան. — 18, 20.70, 23.75, 27.90, 30.60 ֆրանք: Կիները. — 16.20, 18.65, 21.35, 25.10, 27.55: Իսկ 14էն 18 տարեկաններուն համար ժամական կը վճարուի 9էն մինչեւ 24 ֆրանք:

Բարձր կարգերու տոկոսը չնչին թիւ մը կը կազմէ, հետեւաբար աշխատաւորութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը դժգոհ է թէ կարգերու բաժանումէն (առաջ 3 կարգ էր), եւ թէ ժամերու սակագինէն:

Օրինակ, առաջին կարգէն մինչեւ 5րդ կարգը 12 ֆրանք տարբերութիւն ունի ժամական, ու բանուորը կը զարմանայ թէ՝ «Աշխատանքի Դաշնակցութեան» այս ճիւղը — «Մորթ եւ կաշի» — ի՞նչպէս իրեն թոյլ տուած է, որ «քաթէկօրի»ները այսքան խոշոր տարբերութիւններ ունենան իրարմէ...:

Մանարան - կերպասեղէնի գործարաններուն մէջ մօտաւորապէս չորս կարգերու բաժնուած են ժամերու սակերը: Այսպէս, այրերը կը շահին.— 20.30, 21.90, 20.10, 19.80 ֆրանք: Կիները.— 21.20, 20.90, 19.75, 16.20: 18էն 14 տարեկանները կը ստանան 7էն մինչեւ 20.40 ֆրանք: Ինչպէս կը տեսնուի, այս ճիւղին եւ կօշիկին սակերը զգալի տարբերութիւն ունին: Կը յուսացուի թէ նոր յաւելում մը պիտի ըլլայ իրենց: Ապրուստի տարապայման սղութեան քով, ներկայ օրականները, մանաւանդ վարի կարգերունը, հազիւ պուտըի դրամ են: Մինչեւ այսօր, մեր քաղաքին մէջ խաղողը 35—40էն վար չիջաւ: Նոյնպէս կրակի գին ունին բանջարեղէնները:— Իրազեկ

Այրի Տիկին Ե. Ֆէրմանեան եւ որդին՝ Անդրանիկ, Տէր եւ Տիկին Օ. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ղ. Քամբարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զ. Կիւլպասեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ռ. Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Զօքզարեան, Այրի Տիկին Ն. Զօքզարեան եւ զաւակները, բոլոր իր ընտանեկան պարագաները, խորին ցաւով կը ծանուցանեն մահը՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ԶՕՔԶԱՐԵԱՆԻ

իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, հօրեղբօր կնոջ եւ ազգականին, որ տեղի ունեցաւ, 5 Սեպտ. 86 տարեկան հասակին մէջ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ 8 Սեպտեմբեր, ժամը 9.30ին, իր բնակարանին մէջ, 9bis R. J. J. Rousseau Sarcelles (S. et O.) ու պիտի փոխադրուի տեղին գերեզմանատունը:

Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն առտուան 8.30ին:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Այրի Տիկին Թ. Մուրատեան եւ զաւակները, Ժանէթ եւ Ալիս (Մուսուլ), Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Մուրատեան (Տէսին), Այրի Տիկին Լուսիա Պետրոսեան եւ զաւակները (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Լ. Տէր Ղազարեան (Տէսին), սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն դառնագէտ մահը, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆի, որ Պէյրութի Ազգ. հիւանդանոցին մէջ կնքած է իր մահկանացուն, 44 տարեկան հասակին, 1944 Նոյեմբեր 21ին: Յառաջիկայ կիրակի, 9 Սեպտեմբերին Փոն տը Շէրիւի Հայոց եկեղեցին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ողբացեալին հոգւոյն: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կացութիւնն ալ անորոշ է: Ընդհարում մը տեղի ունեցաւ Ֆիլիպէի մէջ եւ երկու հոգի սպաննուեցան:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆի վարիչ պատուիրակ Պ. Վ. Մալէզեան Նիւ Եորք մեկնեցաւ Սեպտ. 1ին, իր տիկնոջ հետ: Այդ պատճառաւ, Ընդհ. Ժողովը որ Սեպտ. 3ին պիտի գումարուէր Նիւ Եորք, յետաձգուած է Դեկտեմբերին: Պ. Մալէզեանի բացակայութիւնը պիտի տեւէ առնուազն վեց ամիս: Ցնոր տնօրէնութիւն իր հասցէն է Միութեան Նիւ Եորքի Կեդր. գրասենեակը, 295 Fifth Avenue, New York, N. Y. USA:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 8 Septembre 1945 Շաբաթ 8 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4500-Նոր շրջան թիւ 129 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կապերը կը վերահաստատուին հետզհետէ, գաղութէ գաղութ:

Կաղն ի կաղը կ'ընթանար թղթատարը, բայց որոշ բարուոքում կը նշմարուի քանի մը շաբաթէ ի վեր: Նամակ եւ թերթ աւելի շուտ կը հասնին Անգլիայէն, Հիւս. եւ Հարաւ. Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Ալժերիայէն: Սուրիոյ թերթերը, որ մէկ ամիսէն կը հասնէին, դադրած են յունիսէն ի վեր: Բայց նամակները կանոնաւոր են, շնորհիւ օդային թղթատարին: Հեռաւոր Իրաքէն եւ Իրանէն ալ բարեւագիրներ պակաս չեն: Պոլսոյ հետ կապը կարկտան է: Իսկ Պալքաններուն հետ ուղղակի յարաբերութիւն չէ հաստատուած դեռ:

Գրաքննիչներն ալ մեկնած են կարմիր, կապոյտ կամ սեւ մատիտները եւ դեղերը, բացի կարգ մը արեւելեան երկիրներէ:

Ուրեմն, այսուհետեւ աւելի սերտ կապեր պիտի հաստատուին միւս գաղութներուն հետ: Պիտի կրնանք հետզհետէ ծանօթանալ իւրաքանչիւրի կեանքին, հինգ-վեց տարուան ընդհատումէն վերջը: Փոխադարձաբար:

Կը յուսանք թէ Երեւանի Մշակոյթի Ընկերութեան կապերն ալ պիտի դառնան աւելի բանուկ, ինչպէս խոստացած էին:

Յարաբերութեանց վերահաստատումը եւ կանոնաւորութիւնը անշուշտ պիտի նպաստեն ոչ միայն փոխադարձաբար հաղորդուելու, այլեւ զարկ տալու շինարար գործունէութեան եւ մասնաւորապէս Հայկական Մշակոյթի զարգացման:

Այս բոլորէն վեր, հիմա որ Հայկ. Դատը կը հետապնդենք ամէն տեղ, յարաբերութեանց վերահաստատումը պիտի ծառայէ փոխադարձաբար ծանօթանալու իւրաքանչիւր շրջանի աշխատանքին: Իմանալու աւելին-պակասը: Ծուռն ու շիտակը: Ներկայանալով իբրեւ իսկապէս միացեալ ճակատ, այս ճակատագրական շրջանին մէջ:

Այսպէս կամ այնպէս, նոր լոյսեր պիտի ծագին բոլորիս համար:— Շ.

ՁԱՅՆ ՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԺԸՆԵՒ, 2 Սեպտ. (Ցառաջ).— Վեց տարուան կատարեալ կղզիացումէ մը վերջ, որուն ընթացքին Զուիցերիոյ հայ գաղութը իր խղճմը տագնապեցաւ, սահմանագլուխներու բացուիլը կրկին կեանք տալ սկսած է այս մեկուսացած գաղութին: Հայերէն թերթերու ժամանումը, հայկական ոգեւորիչ լուրերը կը խանդավառեն ցիրուցան հայրենակիցները:

Այս տեսակէտէն մեծապէս գնահատելի ձեռնարկ մը եղաւ Փարիզի Պետրոս քահանայ Քասարճեանի Լօզան եւ Ժընեւ այցելութիւնը: Յարգելի կրօնաւորը մի առ մի այցելեց գաղութիս ընտանիքներուն, բարոյապէս մխիթարելով բոլորը:

Ուրեմն Հայ Եկեղեցին, որ բացի կրօնականէ կատարած է մեր ցեղին պահպանման եւ յարատեւման համար անգուգական դեր մը, դարերէ ի վեր, ինչպէս կը վկայէ նոյնիսկ զուիցերիացի գիտուն Քէլլէրը, այսօրուան իր յօդուածով «Նէօյէ Ցիւրխէր Ցայթունկ»ի մէջ, կը շարունակէ իր սրբազան առաքելութիւնը:

Այսօր, Զուիցերիոյ հայ գաղութը տարիներէ ի վեր կարօտցած հայկական պատարագը վայելեց Ժընեւի Սալ Սանթրալի մէջ, որ պատշաճ կերպով զարդարուած էր: Պալէն, Ցիւրիխէն, Վալէէն, Լօզանէն բազմաթիւ հայրենակիցներ եկած էին լսելու համար մեր պոհմիկ եկեղեցիին աղօթքը: Կարճեմ հազուադէպ պարագայ մըն էր տեսնել Զուիցերիոյ գաղութին համախմբումը: Պետրոս քահանայ բազմաթիւ ամուսնութիւններ օրհնեց եւ կնունքներ կատարեց:

Մաղթելի է որ գաղութը այս առթիւ ի մի հաւաքուելով մէջտեղ բերէ գաղթային կազմակերպութիւն մը որուն դերը, այս բախտորոշ օրերուն կրնայ կարեւոր ըլլալ, մանաւանդ որ այս երկրին մէջ Թրքական քարոզութիւնը գրեթէ գրաւած է բոլորին սիրտերը ու միտքերը: Այս տեսակէտէն հոս շատ գործ կայ, մասնաւորապէս կարգ մը թերթերու մօտ որոնք Թրքական քաղաքականութեան ու քարոզութեանց կը ծառայեն Եւրոպայի սրտին վրայ:

Հոգեւոր հովիւը Փարիզ կը վերադառնայ մօտերս: Երանի թէ իր ցանած սերմերը ծիլ արձակեն հոս: Անշուշտ Ծնունդի տօնակատարութեանց առթիւ ալ այցելութիւն մը պիտի վայելենք:

Թղթակից

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Տօնական օրեր են Ֆրանսայի համար:

Ամէն քաղաք, մեծէն փոքր, իւրաքանչիւր գիւղ կամ աւան իր ազատագրութեան օրը ունի, ու, հաւատքով, հպարտութեամբ եւ խանդավառութեամբ կը տօնէ զայն: Զայնասփիւռը առաւօտէն մինչեւ իրիկուն անդադար, կը փառաբանէ հերոսները,— անոնք որ կենդանի «Դիմադրական»ը կազմեցին եւ իրենց արեան գնով մեծ հերոսականը կերտեցին... անոնք որ ապրեցան, ճզմեցան, տառապեցան եւ ի վերջոյ ինկան այդ պայքարին մէջ, յանուն պատուի, ազատութեան եւ հայրենիքի...

Արդարեւ, ո՞վ կրնայ առանց յուզումի եւ սարսուռի անցնիլ սա քարէ նշանակներու մօտէն, պարզունակ արձանագրութիւններ, որոնք հերոսի մը, նահատակի մը անունը կը ցուցնեն, յիշելով այն վայրը ուր մղուած է անհաւասար ռազմամարտը: Ո՞վ կրնայ իր գլխարկը գլուխը պահել այդ անուններուն առջեւ: Եւ ո՞վ պիտի համարձակի հարցնել ցոյնը, տարիքը, սեռը հերոսաբար մեռնողներուն: Չէ՞ որ անոնք բոլորն ալ մեռան հայրենիքի համար:

Կամքէս անկախ պտոյտ մըն է որ կը կատարեմ, շրջանէ շրջան, վայրէ վայր, փողոցէ փողոց: Ի՞նչ կը փնտռեմ: Ես ալ չեմ գիտեր: Մեր քաղաքին (Լիոն) ազատագրման տօնը կը տօնուի: Մարդիկ, բազմութիւնները, անհոգ, ուրախ զուարթ կ'երգեն, կը պարեն, կը խմեն: Կեանքը կը խայտայ, օրերը ծաղկիլ սկսան եւն.: Ազատութիւնը թեւ եւ չունչ տուած է բոլորին ու մարդիկ գինովցած են այդ ազատութեան հաշիշէն: Թափորներ, ցուցարարներ, դրօշներ գոյնզգոյն, ալեծածան ամէն կողմ, իւրաքանչիւր անկիւն եւ ամէն պատուհանի առջեւ: Եւ նշանախօսքեր որ կը փառաբանեն հայրենիքը եւ անոր համար զոհուած հերոսները:

Կը դիտեմ այս բոլորը, կը հիանամ, կը խանդաղատիմ եւ կը տրտմիմ: Միտքս կը թռչի հեռուները, շատ հեռուները: Աչքիս առջեւ կը պատկերանան մեր հերոսները, մեր նահատակները: Մեր Հերոսականը, մեր երկունքը, այնքա՜ն երկար եւ նոյնքան տաժանելի: Ո՞վ չափեց, ո՞վ կրնայ չափել այն ճիգը, այն ահաւոր «Դիմադրական»ը զոր ապրեցան մեր նախնիքները, մեր արի-արանց հերոսները, տաժանելի պայմաններու մէջ, ապաւինած միայն իրենց սեփական ուժին եւ յամառ ճիգին, տոկուն կամքին եւ անխախտ հաւատքին: Անոնց բռնաւորները նոյնքան արիւնադանդ էին որքան այս օրերու Հիթլէրները: Փա՜ռք արդարութեան եւ ազատութեան համար մեռած բոլոր հերոսներուն:

Ու կը մտածեմ նորէն — Եթէ տուրք էր մեր վճարելիքը, վճարեցինք բոլոր ճակատներուն վըրայ: Ուր որ զինուորները կռուեցան ազատութեան համար, այնտեղ գտնուեցաւ հայորդի մը: Բոլոր հոսող արեան գետերուն մէջ հայկական արիւնն ալ խառնուեցաւ: Կանոնաւոր բանակներէն մինչեւ «Դիմադրական»ը կամ « մաքի »ն Հայ մը երեւցաւ: Գոնէ այս անգամ պիտի վարձատրե՞ն մեր ճիգերը, մեր թափած արիւնը: Արդար չէ՞ որ մենք ալ ունենանք մեր բաժինը ազատութեան արեւէն, որուն անունով այնքան բանաձեւեր եւ խոստումներ կը շռայլուին դարձեալ:

Եղբայրութիւն, այո՛: Հաւասարութիւն եւ ազատութիւն, բոլորի՜ն, բոլորի՜ն համար:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ պիտի վերաքննուի մամուլի օրէնքը, կատարեալ ազատութիւն շնորհելով թերթերուն: Ներկայ օրէնքով պաշարման վիճակի մէջ է Պոլիսը եւ կառավարութիւնը կրնայ դադրեցնել որ եւ է թերթ, առանց վերաքննութեան. թէեւ շատ քիչ անգամ գործադրուած է այդ իրաւունքը:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ քաղաքական կացութիւնը խախուտ է Սուրիոյ մէջ: Պայքարը կը շարունակուի կառավարութեան եւ ընդդիմադիրներուն միջեւ: Միւս կողմէ գործի վրայ են միապետականները, որոնք «Մեծ Սուրիա» կ'ուզեն ստեղծել, թագաւոր հռչակելով Անդրյորդանանի էմիրը, Ապտուլլահ: Ուրիշներ խորհրդարանին լուծումը կը պահանջեն:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Հիւկօ Շթիննէս, Գերմանիոյ սեղանաւորական ջոջերէն մէկը, 40 գործաբանատէրներու հետ, անգլիական շրջանին մէջ (Ռուր): Ձերբակալութիւնները շարունակուեցան ամբողջ գիշերը: Ձերբակալուեցաւ նաեւ կափամարտի հռչակաւոր ախոյեանը, Մաքս Շմէլինկ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«Ոչ կուտանք, ոչ կ'առնենք»

Սարաճօղլու, Թուրքիոյ վարչապետը, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն: «Արտաքին քաղաքականութեան մէջ մեր կառավարութիւնը կը ջանայ խոր եւ անկեղծ կապեր հաստատել բոլոր պետութեանց, մասնաւորապէս Թուրքիոյ դրացի երկիրներու հետ: Մենք ոչ մէկէն բան կը պահանջենք, ոչ ալ բան մը տալիք ունինք ո եւ է մէկուն»: Վարչապետը յետոյ շեշտեց թէ ամուր կապեր ունին Անգլիոյ եւ Յունաստանի հետ:

Անգլիա, Ռուսիա Պալքանները եւ Միջերկրականը

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա վճռական դիրք մը պիտի բռնէ Խ. Միութեան հանդէպ, երբ սեղանի վրայ գան Պալքաններու եւ Միջերկրականի խնդիրները, արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովին առթիւ: Պ. Պէվին, արտաքին նախարարը, չի ծածկեր իր դիտումները այս հարցերու մասին: Բայց, Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը միայն այն ատեն պիտի կրնայ ճնշում բանեցնել Խ. Միութեան ներկայացուցիչներուն վրայ, եթէ վստահ ըլլայ թէ ուժ պիտի գտնէ Մ. Նահանգներու պաշտօնակիցէն: Արդ, տակաւին յայտնի չէ թէ ո՛ր աստիճան զօրաւոր պիտի ըլլայ այդ աջակցութիւնը: Կը թուի թէ Անգլիա վճռած է նախ եւ առաջ ձեռք առնել իտալական խնդիրը, ինչպէս որոշուած էր Փոցտամի մէջ: Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա նոյնքան վճռական պիտի ըլլայ Եուկոսլավիոյ հանդէպ, մերժելով որ եւ է հողային զիջում Մորկընի գիծէն անդին, որ Եուկոսլաւիոյ կը ձգէ Իսթրիոյ թերակղզին եւ Ֆիումէն, բայց Իտալիոյ կը վերապահէ Թրիէսթէն: Գալով Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն, կը հաւաստեն թէ Անգլիա չուզեր հողեր կցել եւ համաձայն է նորահաստատ խնամակալութեամբ (Թրըսթիշիփ) վարելու զանոնք, բացի արեւմըտեան Կիւրենիոյ (Ափրիկեան Տրիպոլիս) մէկ մասէն, որ Եգիպտոսի պիտի յանձնուի: Գալով Դանուբի, կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա համաձայն են որ միջազգային վարչութեան մը յանձնուին Եւրոպայի նաւարկելի ջուրերը: Բայց եւ այնպէս, անհաւանական չեն բուռն վիճաբանութիւններ, քանի որ ջրային փոխադրութեան այդ ճամբաները առաջնակարգ դեր ունին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի տնտեսութեան մէջ:

× Դամասկինոս արք., Յունաստանի խնամակալը, Լոնտոն հասաւ առջի օր եւ պիտի մնայ երկու շաբաթ, խորհրդակցելու համար անգլ. կառավարութեան հետ: Վերադարձին պիտի տեսակցի նաեւ զօր. տը Կօլի հետ: Լոնտոնի յունական (արքայական) շրջանակները կ'ըսեն թէ արքեպիսկոպոսը պիտի խորհրդակցի նաեւ Եօրկիոս թագաւորին հետ, որ Սկովտիա կը գտնուի:

Ինչպէս յայտնի է, Յունաստան կը պահանջէ Երկոտասան կղզիները (Հոտոս եւն.), որոնք Իտալիոյ յանձնուեցան Թուրքեւիտալական պատերազմէն վերջը: Ֆրանսա եւ ուրիշ պետութիւններ կը պահանջեն որ միջազգային խնամակալութեան մը յանձնուին ոչ միայն Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերը, այլեւ այս կղզիները, որոնք Եգէական ծովէն կ'իշխեն Տարտանէլի մուտքին վրայ, հետեւաբար կը կազմեն ռազմագիտական սքանչելի խարիսխներ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա կը նախընտրէ որ Տարտանէլը եւ Վոսփորը միջազգային վարչութեան մը յանձնուին, փոխանակ դառնալու ռուսական ազդեցութեան շրջան մը: Տեղական թերթ մը յիշելով այս պարագան եւ ուրիշ վիճելի խնդիրներ, հաւանական կը գտնէ որ Երեք Մեծերը ժողով մը գումարեն Մոսկուայի մէջ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: Նոյն թերթին կարծիքով, եթէ Խ. Միութիւնը ուժ կուտայ Պալքաններու համայնավարական կամ համայնավարամիտ կարգուսարքին, գաղափարական պատճառներէ աւելի ապահովութեան հոգեր ունի: Հետեւաբար այս խնդիրները ոչ Պուքրէշի մէջ կրնան լուծուիլ, ոչ Սոֆիայի, ոչ ալ Պելկրատի, այլ միայն Մոսկուայի մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ բանակէն 5.500.000 զինուորներ տակաւին զէնքի տակ ըլլալով, զօր. Մէք Արթըր հրամայեց անմիջապէս զինաթափ ընել զանոնք: Զօրավարը Թոքիօ պիտի մտնէ այսօր, շաբաթ, շքեղ զօրահանդէսով մը: Ճափոնական գործակալութիւնը վերջին անգամ ըլլալով հաղորդեց այս լուրը: Այսուհետեւ գործակալութիւնը եւ մամուլը, ինչպէս ամէն բան պիտի ենթարկուի դաշնակից բանակներու իշխանութեան: Ամերիկեան, անգլիական, ռուսական եւ չինական զօրագունդեր հետզհետէ կը գրաւեն Ճափոնը, որ պիտի բաժնուի չորս շրջաններու: Անոնք պիտի ոչնչացնեն Ճափոնի ռազմական ճարտարարուեստը, ինչպէս Գերմանիոյ մէջ:

ՄՈՒԹ ԽԱՂԵՐ (Նամակ խմբագրութեան)

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 Սեպտ.— «Յառաջ»ի (Թիւ 59) մէջ կը հարցնէի թէ՝ ինչո՞ւ չգացին Էջմիածնի կաթ. համագումարին Հարաւ. Ֆրանսայի երկու պատուիրակները։ Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան կողմէ 1945 Յուլիս 6 եւ 1311 Թուահամար նամակ մը մանրամասնօրէն կը պարզէ իրականութիւնը։

Վարչական ժողովի նախագահ Պ. Գամէր Պաղտասարեան այդ նամակով խորապէս կը ցաւի որ մեր պատգամաւորները չեն կրցած մեկնիլ, հակառակ անոր որ բոլոր պատգամաւորներու վիզաները ստացած էին։ Ու կ՚աւելցնէ թէ՝ վարչութեան հրաժարեալ նախկին ատենադպիր եւ Ազգ. Ճակատի կեդր. վարչութեան գանձապահ Մ. Մալումեան, հակառակ իր յանձնառութեան թէ՝ «ես կը հեռագրեմ Մարսէյլ» եւայլն, իր խոստումը չէ յարգած, եւ Թելադրած է Հ. Ա. Ճ.ի քարտուղար Մ. Ասատուրեանին նամակ մը գրել (Յունիս 6 Թուակիր) Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանին եւ ըսել թէ «կը յուսայինք որ Մարսէյլի պատգամաւորները մինչեւ Յունիս 4 Բշ. օր Փարիզ հասած պիտի ըլլային, Փարիզի պատգամաւորներուն հետ մեկնելու համար. դժբախտաբար մինչեւ այսօր ո եւ է մէկը ներկայացած չըլլալով, այլեւս հնարաւոր չի Թուիր անոնց անցագրի ստացումը»։ Ու կը յանձնարարեն որ, եթէ՝ Առաջնորդարանը կը ցանկայ չզրկուիլ իր քուէի իրաւունքէն, կրնայ, Ազգ. Ճակատի Կեդր. վարչութեան կողմէ Երեւան ղրկուած երեք պատգամաւորներէն (Մարմարեան, Մալումեան եւ Զորմխեան), երկուքը նշանակել իբրեւ պատգամաւոր։ «Ձեր ընտրած անձերու անունները հեռագրով հաղորդեցէք ուղղակի Ս. Էջմիածին։ Պարտականութիւն կը նկատենք այսքանը ձեզի հաղորդել» եւայլն։

Պ. Պաղտասարեան իր Յուլիս 6 Թուակիր պաշտօնագրով նոյնպէս կը յայտնէ թէ՝ քանի մը օր վերջ մեր Վարչութեան կողմէ իրեն (Մալումեանի) եղած հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ պէտք եղածը կատարուած է։ «Պատճառ մը չունէինք կասկածելու որ այդ հեռագիրը ստացած չէք։ Ձենք կարծեր որ մենք Թերացում մը ունեցած ըլլանք այս խնդրոյն մէջ, որովհետեւ, 1. Արտաւազդ Սրբազանէն հրահանգ ստանալէ անմիջապէս ետք, ձեզ տեղեկութիւն տուինք։ 2. Ձեր պատգամաւորներուն անունները իմանալնուս պէս, պէտք եղած պաշտօնական դիմումները կատարեցինք անոնց վիզաները ստանալու համար։ 3. Արտաւազդ Սրբազանէն համագումարի յետաձգման եւ նոր Թուականին որոշումը իմանալէ անմիջապէս ետք, ձեզ տեղեկացուցինք »։

Ուրեմն, 1. Պ. Մալումեան յանձնառու եղած էր հեռագրելու Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութեան, որպէսզի Մարսէյլի պատուիրակները Յունիս 4ին Փարիզ գտնուին, ու չէ կատարած իր խոստումը։ 2. Փարիզի Ազգ. Ճակատի Կեդր. վարչութիւնը Յունիս 6 Թուակիր նամակով մը կը տեղեկագրէր թէ Փարիզի պատուիրակները մեկնեցան Յունիս 8ին, սոյն զեկոյցը ճշմարտութեան չի համապատասխաներ, որովհետեւ Փարիզի պատուիրակները Յունիս 13ին միայն կրցած են մեկնիլ։ 3. Եթէ ճիշդ է որ Փարիզի պատուիրակները Յունիս 13ին միայն կրցած են մեկնիլ, ի՞նչ պատճառ կար արգելք հանդիսանալու Մարսէյլի պատուիրակներու մեկնումին, Մարսէյլի պէս կարեւոր գաղութ մը եւ ամբողջ Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմը զրկելով իր արդար իրաւունքէն։

4. Կը գնահատենք Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. վարչութիւնը որ քաջութիւնը ունեցած է ազդու կերպով բողոքելու խորհրդային հիւպատոսին Փարիզ եւ Մայր - Աթոռ, կատարուած անարդարութեան դէմ։ 5. Նկատելով որ Ազգ. Ճակատի Մարսէյլի Շրջ. վարչութիւնը որոշած է կրօնական գործերու միջամուխ չըլլալ, ինչո՞ւ այս ոտնձգութիւնը կը կատարուի ուրիշ շրջանի մը, այն ալ կեդր. վարչութեան կողմէ։ 6. Պ. Մալումեանի հերքումը (Ապագայի մէջ) անբաւարար է ինքնարդարացման համար։ Հարաւային Ֆրանսահայութիւնը բացատրութիւն կը պահանջէ իրմէ ու իրաւասութիւն կուտայ Փարիզի Կրօնական ընկերակցութեան եւ Հարաւային Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. Իշխանութեան՝ տէր կանգնիլ մեր արդար պահանջին։ — Իրազեկ

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼԻՈՆէն ստացանք պաշտօնական զեկոյց մը (3 Սեպտ.) որ հաղորդելով Կեդր. Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնախումբին կազմութիւնը Օգոստոս 18ին, կը յայտարարէ.—

Նկատելով որ, դարերէ ի վեր հետապնդուած այս գործը չափազանց նուրբ է եւ անոր իրականացման համար պէտք է լուրջ աշխատանք եւ ամէն զոհողութիւն բարոյապէս թէ նիւթապէս, ժողովը ընտրած է 25 հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը, որուն պարտականութիւն տրուած է յարաբերութեան մէջ մտնել Փարիզի Կեդր. յանձնախումբին հետ եւ յանուն Կեդր. Ֆրանսայի 20 հազար հայութեան զօրավիգ ըլլալ Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան կեդր. մարմնին ։

Ընտրուած վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէ.— Ատենապետ՝ Տօքթ. Սէփէթճեան, փոխ ատենապետ՝ Պ. Կ. Խրայեան, ատենադպիր՝ Պ. Մարկոս Շահպազեան, փոխ ատենադպիր՝ Պ. Յակոբ Շահպազեան, գանձապահ՝ Պ. Եղիշէ Փափազեան, խորհրդականներ՝ Պ. Պ. Աչքըրպացեան Ս., Տայըեան Կ., Պօզոյեան Կ., Տէյիրմէնճեան Յ., Ֆէլլահեան Գ., Գեղունի Մ., Օպօղեան Ա., Մուրատեան Մ., Աճէմեան Գ., Հացադործեան Յ., Միքայէլեան Մ., Պօյաճեան Զ., Մուրատեան Արտ., Թաղէօսեան Հ., Թավշանեան Վ., Թովմասեան Գ., Պըլըքեան Ն., Ճընկըլըրեան Կ., Փափազեան Գ., Ճանիկեան Խ.։ Երեք յարանուանութեանց պետերը պատուոյ նախագահներ ընտրուած են։ Ընտրուած են նաեւ ֆոնտի եւ փրոփականտի յանձնախումբեր ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 4 Սեպտ. (Յառաջ).— Սեպտ. 3ին տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողովը։ Ներկայ էր գաղութին մեծամասնութիւնը։ Օրուան նախագահը, Պ. Սթամպուլեան բացատրեց ժողովին նպատակը։ Յետոյ կարդացուեցաւ յուշագիրը, հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Ազգ. Միութեան կեդր. վարչութեան կողմէ Պ. Ազատ խօսք առնելով, պարզեց 30 տարուան ճիգերը զանազան հօսանքներու կողմէ եւ շեշտեց թէ մեր զոհողութեանց գինը պահանջելու ատենն է, աւելի քան երբեք։

Այս առթիւ եղան հարցումներ։ Ընկեր Ս. Սիսլեան, բացձանք յայտնեց որ Ամերիկայի անջատ յանձնախումբերը միանան եւ ամբողջ աշխարհի մէջ կեդր. մարմին մը կազմուի, ապահովելու համար մեր Դատին յաջողութիւնը։ Ներկաներու համերաշխութիւնը կատարեալ էր, բաղձանքները եւ պահանջները նոյնը։

Անմիջապէս կազմուեցաւ 13 հոգիէ բաղկացեալ մարմին մը։ Սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք :— Տ. Ս.

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Յառաջ).— Ազգ. Միութեան մասնաճիւղի վարչութեան նախաձեռնութեամբ Սեպտեմբեր 4ին քաղաքական եւ հանրային կազմակերպութիւններէն, ինչպէս նաեւ ժողովուրդի բոլոր խաւերէն 21 ներկայացուցիչներ խորհրդակցութեան հրաւիրուած էին Հայոց Մատուռին մէջ։ Լիոնի Շրջ. վարչութենէն եկած յուշագիրը կարդացուելէ վերջ, ընտրուեցաւ գործադիր մարմին մը հետեւեալ անդամներով.— Նախագահ՝ Պատ. Գարեգին Սիսլեան, քարտուղար՝ Գ. Պէրպէրեան, գանձապահ՝ Տիկին Աննիկ Գասպարեան, խորհըրդականներ՝ Յ. Սուճեան, Տ. Չէքեան, Լ. Պայընտըրեան, Կ. Միքաբանեան, Յ. Պալճեան եւ Ս. Ներսէսեան։ Որոշուեցաւ Փարիզի կեդր. մարմինին հետ յարաբերութիւն ստեղծել եւ խնդրել որ Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն մէկը ղրկէ, ժողովրդային միթինկի մը մէջ խօսելու համար։ Տրամադրութիւնները բարձր են եւ մեր գաղութը պատրաստ է բարոյապէս թէ նիւթապէս իր լուագոյնը զոհելու, յանուն Թրքահայ արդար Դատի պաշտպանութեան :— Թղթակից

Այո՞ թէ ոչ

Զօր. տը Կօլի եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան միջեւ ծագած վէճը բաց պայքարի մը ձեւն առաւ հինգշաբթի օր, երբ Արհեստակցական Միութեան Ազգ. Խորհուրդը երեք օր նիստ գումարելէ վերջ, որոշեց առաջարկել քուէարկուներուն որ «ոչ» պատասխանեն հանրաքուէի երկրորդ հարցումին։ Ուրիշ խօսքով, մերժեն լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, այն եօթն ամսուան շրջանին համար որ պիտի տեւէ ընդհ. ընտրութիւններէն մինչեւ նոր սահմանադրութեան լրացումը ։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ՚ըսէ թէ «կառավարութեան պետը հանրապետական սկզբունքներու հակառակ մտավիճակ մը ցոյց տուաւ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ուղղուած նամակին բովանդակութեամբ։ Վճռական դիրք մը բռնելով ռէֆէռանտօմի խնդիրներուն մէջ, եւ մանաւանդ իբրեւ անկարգութեան եւ արկածախնդրութեան կուսակից ամբաստանելով անոնք որ կատարեալ գերիշխանութիւն կը պահանջեն Սահմանադիր ժողովին համար եւ կը մերժեն իր սեղմիչ ծրագիրը, կառավարութեան պետը կը հաստատէ, ինչպէս իր անվստահութիւնը ժողովուրդին եւ անոր պատգամաւորներուն հանդէպ, նոյնպէս հանրաքուէին վճիռի հանդամանքը։ Այս պայմաններուն մէջ, Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութիւնը պարտականութիւն կը սեպէ հրաւիրել Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները « ՈՉ » պատասխանել հանրաքուէի երկրորդ հարցումին եւ այսպէս ապահովել ժողովրդապետութեան երաշխիքները որոնց պէտք ունի Ֆրանսան»։

Տագնապին ծանրութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ունի 5.500.000 անդամ, եւ առջի օրուան նիստին մէջ երկրորդ ընդհ. քարտուղար մը ընտրեց, Պընուա Ֆրաշօն (համայնավար)։ Բայց, հակառակ այս նոր վէճին, նախարարական տագնապին առաջքը առնուած է, որովհետեւ բանուորական հոսանքներէն ոչ մէկը կ՚ուզէ ստանձնել ներքին պառակտումի մը պատասխանատուութիւնը, ընտրութիւններէն քանի մը շաբաթ առաջ։ Թէեւ զօր. տը Կօլ յայտնած է թէ Թեկնածու պիտի չներկայանայ ընտրութեանց մէջ. բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ պիտի հարկադրուի գործօն դեր կատարել ընտրական պայքարին մէջ, որ անխուսափելի կերպով իր անձին շուրջը պիտի դառնայ։

Ձախակողմեան մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը։ «Իւմանիթէ» միշտ «յետադիմական» կը կոչէ հաստատուած ընտրական դրութիւնը եւ շրջաններու բաժանումը, պահանջելով «Հանրապետական Միութիւն»։

ԻՐԱՆ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ միաձայնութեամբ վաւերացուցին Միացեալ Ազգերու դաշինքը։

1940 - 42ի զօրադասերը պիտի կանչուին ձմեռէն առաջ

Պատերազմական նախարարը առջի օր ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ 1936—37—38ի զօրադասերը պիտի արձակուին Սեպտեմբերի ընթացքին, իսկ 39ի զօրադասը հոկտեմբերին։ Այնպէս որ, յառաջիկայ նոյեմբերին ամբողջ Ֆրանսական զօրքը քաղաքային կեանքին վերադարձած պիտի ըլլայ, բացի գաղթային զինուորներէն որոնք առ այժմ չեն կրնար տուն վերադառնալ, իբրեւ հետեւանք փոխադրութեանց դժուարութեան։ Այս զանգուածային արձակումներուն տեղը լեցնելու համար, դրօշի տակ պիտի կանչուին 1940—42ի զօրադասերը։ (Երէկ հաղորդած էինք թէ որոնք պակաս պիտի ծառայեն կամ պիտի յետաձգուին)։ Կանչուելիք երեք դասերով պիտի ունենան 300.000 զինուոր։ 1944ի եւ յաջորդ զօրադասերը պիտի չկանչուին 1946 ապրիլէն առաջ։ Այսպէս կազմուած բանակը պիտի բաւէ Գերմանիոյ Ֆրանսական շրջանին գրաւման պէտքերուն համար (8 զօրաբաժին, այսինքն մօտ 300 հազար զինուոր)։ Հաղուստի խնդիրը պիտի կարգադրուի մինչեւ տարուան վերջը, տեղական միջոցներով եւ ամերիկեան ապրանքներով։

Գալով կին - զինուորներուն, անոնց թիւը 12 հազար է։ Եթէ ուզեն, կրնան մնալ։ «Մեր երկիրը մարդու պակաս ունի. եւ օգտակար է որ կիները ծառայեն երկրի կեանքին ամէն ուր որ կրնան» ։ Բռնագրաւման ենթարկուած շէնքերու խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի։ Այժմ բռնագրաւման տակ են 15.000 շէնքեր, որոնց 3271ը զինուորական։ Գերման գերիներուն թիւն է 600.000, եւ պիտի բարձրանայ 1.500.000ի ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ տեղի ունեցան Անթիպի մէջ։ Սենեկալցի եւ ֆրանսացի զինուորներու միջեւ։ Թերթերը կը գրեն թէ երկու ֆրանսացի զինուորներ գողութիւն կատարած ըլլալով Սենեկալցիներու կայանին մէջ, բռնուեցան յիսնապետի մը կողմէ։ Ֆրանսացիները կրակ բացին, սպաննելով Սենեկալցի մը։ Ասոր վրայ 300 Սենեկալցիներ որոնք զինուած էին դանակներով, բիրերով եւ ռումբերով, փողոց Թափեցան, աւարի տալով խանութներ եւ նեղելով անցորդները։ Ստուարաթիւ խումբ մը մտաւ սինէմա մը ուր զինուորներ եւ քաղաքացիներ կը գտնուէին։ Խռովութեանց հետեւանքով մօտ քսան հոգի վիրաւորուեցան, չորսը ծանրապէս։ Գիշերը ուշ ատեն կարելի եղաւ վերահաստատել անդորրութիւնը։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ կեղծ հազարնոցներու տագնապին առաջքը առնուած է։ Ամէն օր հազարաւոր կեղծ Թըղթադրամներ կը քաշուին հրապարակէն։ Ձերբակալուած են հարիւրէ աւելի ամբաստանեալներ։ Եթէ կեղծարարները յաջողած ըլլային քշել բոլոր կեղծ հազարնոցները, որոնց գումարը 100 միլիոն ֆրանքը կ՚անցնի, ծանրապէս պիտի վտանգուէր ազգին վարկը։ Մէկ միլիոնի կեղծ հազարնոցներ շրջաբերութեան հանուած են Պոտոյի մէջ։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ջարդարարը, Քիւրթ Հէլանկէր, ձերբակալուեցաւ Ճափոնի մէջ, ուր կը գտնուէր 1941էն ի վեր։ Ամբաստանուած է իբրեւ ջարդարարը աւելի քան 100.000 Հրեաներու։

ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ԺԱՄՈՒԱՆ մէջ դատուելով հրապարակաւ կախուեցաւ Փրակայի քաղաքապետը, Տօքթ. Եոզէֆ Փֆիցնէր։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ մահապարտը դաւադրած էր չեխական հանրապետութեան դէմ, Գերմանիա ղրկել տուած էր համալսարանին ուսանողները որոնցմէ շատեր մեռան կամ անհետացան եւն.։ Դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ այն սրահին մէջ ուր Գերմանները հարիւրաւոր մահավճիռներ արձակած էին, միայն մէկ օրուան մէջ 141 վճիռ։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.236

Directeur-Propriétaire : SCH. NISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԳԻՆ.— Տար. 750, Վեցամս. 400, Եռամս. 200 Ֆրանք:

Dimanche 9 Septembre 1945 Կիրակի 9 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4501-Նոր շրջանի թիւ 130 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՉՔ ԱՄԷՆՆԵՑՈՒՆ..

Դիւանագիտական չքախումբերը արդէն իսկ համախմբուած են Լոնտոնի մէջ, ուր կը բացուի հինգ մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը, երեքշաբթի օր:

Ցաղթական թէ պարտեալ, ամէն երկիր լարած է իր ուժերը, եւ անհամբեր կարգի կը սպասէ:

Պարտեալները անշուշտ չեն կրնար ներկայանալ առանց հրաւէրի: Անոնց դաշնագիրները պիտի մշակուին իրենց գլխուն վրայ, եւ պիտի հաղորդուին իբրեւ սուրի վճիռ: Թէեւ, բարեացակամ տրամադրութիւններ պակաս չեն, եւ շատ մը բաղձանքներ կամ դիտողութիւններ պիտի լսուին: Մանաւանդ որ, իւրաքանչիւր պարտեալ իր հովանաւորն ունի:

Այսպէս, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Հունգարիա ճարահատ ապաւինած են Խ. Միութեան, Յունաստան՝ Անգլիոյ, Իտալիա՝ Մ. Նահանգներուն, Ֆինլանտա՝ Խ. Միութեան եւ Ամերիկայի եւն.: Տակաւին խօսք չկայ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի մասին, որոնք զինուորական գրաւման ենթարկուած ըլլալով, երկար ատեն պիտի մնան հրամանի տակ: Փորձի ու համբերութեան շրջան մը պիտի բոլորեն, սպասելով յաղթականներու բարեհաճութեան: Թէեւ Խ. Միութիւնը գերմանական կառավարութիւն մը հաստատեց իր գրաւած շրջանին մէջ, բայց միւս Դաշնակիցները չախորժեցան այդ նախաձեռնութենէն, եւ ձեւեր կը մտածեն, խնդիրը համախորհուրդ կարգադրելու համար:

Ուրեմն, բոլոր աչքերն ուղղուած են Լոնտոն:

Բուն պատերազմիկներէն զատ, այնտեղ կը գտնուին նաեւ ներկայացուցիչները հալածական, անիրաւեալ ժողովուրդներուն: Բոլոր անոնք որ նախապէս ափ առեր էին Սան-Ֆրանչիսկօ, արդարութիւն եւ հատուցում պահանջելու համար: Սան Ֆրանչիսկօն բուն հասցէն չէր: Բայց, ո՞վ իրաւունք ունի քաշելու անճարին թեւէն, երբ գլուխը ամէն քարի կը զարնէ, ելք մը գտնելու համար:

Մարդոց յիշողութիւնը շատ կարճ է: Իսկ անոնք որ աշխարհի ճակատագիրն ունին իրենց ափին մէջ, շատոնց վարժուած են անցուկը մոռցուկ հռչակելու: Մանաւանդ երբ լեռներ եւ անապատներ կը տեսնեն իրենց առջեւ, փոխանակ իւղի եւ ջուրի ճամբաներու...

Այս մտահոգութեամբ էր որ, Ամերիկայի Հայկ. Ցանձնախումբերն ալ փութացին յուշագիրներ հասցնել Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, ձայն բարձրացնելով 50 ազգերու առջեւ:

Եւ հիմա, աշխարհի բոլոր հայկական համքանքներն ալ իրենց աչքերը յառած են Լոնտոն:

Ճշմարիտ լաբիւրինթոս մը կը կազմէ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովին օրակարգը: Հաւանաբար մէկ ամիս տեւէ ժողովը, իբրեւ առաջին նստաշրջան, ձեւակերպելու համար դըլխաւոր հարցերը,— Իտալիա, Պալքաններ, Ջուրի ճամբաներ եւն.:

Անշուշտ ձեւ մը պիտի գտնուի, Թրքահայ Դատն ալ սեղանի վրայ դնելու: Եթէ ոչ Երեք Զօրերուն, գոնէ Խ. Միութեան միջոցաւ:

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, որ 15 տարիէ ի վեր հայկական գործերու պաշտօնական ներկայացուցիչն է Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, արդէն իսկ յուշագիր մը յանձնած է (Սեպտ. 6): Այդ յուշագրէն 3000 օրինակ ալ ղրկուած են բոլոր երեսփոխաններուն, Լորտերուն, անգլիական թերթերուն, զանազան հաստատութեանց, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, Բրիտանական Կայսրութեան եւ Ամերիկայի Լոնտոնի զրասենեակներուն, դեսպաններու, համալսարաններու, քաղաքական կարեւոր դէմքերու եւն.:

Գիտենք արդէն,— այստեղ ալ Ազգ. Միութեան Համապատասխան Ցանձնախումբը իր յուշագիրը յանձնեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան, ինչպէս եւ խորհրդային, անգլիական, ամերիկեան եւ չինական դեսպաններուն:

Կարճ խօսքով, հայկական մեքենան եւս լարուած է, եւ կարելի միջոցները պիտի փորձուին, որպէսզի մեր առջեւ ալ բացուին դուռները: «Դուներն յուսոյ»:

Անհրաժեշտ չէ գուշակութիւններ կատարել, այս ձեռնարկներու արդիւնքի մասին:

Քսանըհինգ տարիէ ի վեր առաջին պատեհութիւնն է որ կը ներկայանայ, ճեղքելու համար Հայկ. Դատին շուրջ հաստատուած չինական պարիսպը: Որքան աւելի միակամ եւ վճռական ըլլանք, այնքան կը հարթուի ճամբան, գոնէ Ռուսերնի սահմաններն ապահովելու համար: Շ.

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

«Սովետական Հայաստանէն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ հրատարակուած է ողբացեալ գրագէտին սպանութեան 30ամեակին առթիւ, անցեալ Մայիսին: (Թերթը տպած է նաեւ Զօհրապի նկարը).—

«Ազգային ժամանակակի փառքերէն մին», — այսպէս է բնորոշում Երուանդ Օտեանը հայ ժողովրդի տաղանդաւոր զաւակներից մէկին՝ Գրիգոր Զօհրապին, որի եղերական մահուան երեսնամեայ տարելիցը լրանում է այսօր:

Այս բնորոշման մէջ Օտեանը նկատի ունի Զօհրապին ոչ միայն որպէս խոշորագոյն նովելիստի, այլեւ իր ժողովրդին նուիրուած խիզախ նկարագիր ունեցող ազգային գործչի, կուռ եւ համարձակ հրապարակախօսի, մեծ համբաւի տիրացած օրէնսգէտ - իրաւաբանի եւ փայլուն հռետորի: Սակայն Զօհրապի մնայուն փառքը անտարակոյս նրա նովելներն են, կամ գործածենք իր կիրառած եւ պաշտպանած բառը, նորավէպերը, որոնցմով նա դարձաւ այդ ժանրի չգերազանցուած վարպետը մեր գրականութեան մէջ, եւ որոնք անառարկելիօրէն կարող են դասուել համաշխարհային նորավիպագրութեան լաւագոյն մոյշների շարքը:

Գր. Զօհրապը իր գրական գործունէութիւնը սկսեց վէպով, եթէ չհաշուենք մինչեւ այդ հրապարակուած կեղծ կլասիկական ոճի մի քանի բանաստեղծութիւնները: Այդ վէպը՝ «Անհետացած սերունդ մը» (1886 թ.), չնայած իր թերութիւններին, ցոյց տուեց հեղինակի ակնառու տաղանդը եւ ժամանակին շատ բարձր փահատուեց, որպէս առաջին ռէալիստական վէպ սրեւմտահայ գրականութեան մէջ: Սակայն նրա ժանրը վէպը չէր, եւ կիսատ մնացած երկրորդ վէպից յետոյ («Նարդէկ») նա այլեւս թողեց այդ ժանրը:

Զօհրապի ոյժը խտացնելու մէջ է եւ ոչ ծաւալուելու: Դրան համապատասխանում է նրա ոճը: Երկու բառով երեւոյթը ամփոփող, վրձնի մի շարժումով ամենախուսափուկ զգացմունքներ, հոգեկան ամենանուրբ ապրումներ պատկերող, սեղմ, արտայայտիչ, ճկուն և քնդակող մի ոճ, որ միաժամանակ պարզ է, յստակ եւ նուրբ: Դրան նպաստում է նաեւ պատկերներով մտածելու Զօհրապի բացառիկ կարողութիւնը:

Իր նորավէպերի մէջ Զօհրապը երեւան բերեց գրելու նուրբ ճաշակ, գեղեցիկը զգալու եւ հաղորդելու մեծ կարողութիւն, զարմանալի ինքնատպութիւն: Այս յատկութիւնները՝ միացած դիտելու, վերլուծելու, համադրելու, խորհելու ընդունակութիւններին, մատնանշում են նրան որպէս մտածող եւ մեծ արուեստագէտ:

Զօհրապի մէջ ապրում էին արձակագիրն ու բանաստեղծը: Այս երկուսի ներդաշնակ միացումը տուեց կենսուրախութեամբ, ժպիտով, բազմերանգ զգացմունքներով եւ գեղեցկութեան զգայնութեամբ թրթռուն նորավէպեր: Հանդիսանալով սուր դիտող, վերլուծող եւ ամադրող, նա գծեց իր ժամանակաշրջանն որոնու իրական (ռէալիստական) պատկերներ, այնքան ճշմարտացի, այնքան համոզիչ, եւ նրանց մէջ կարողացաւ դնել իրականութեան բոյր ունեցող, ապրուած լինելու այնպիսի պատրանք առաջացնող զգացմունքներ եւ ապրումներ, որ նրա նորավէպերը համարուել են յուշատետրից պոկուած էջեր:

Սրա մէջ է Զօհրապի մեծագոյն վարպետութիւնը, սրանով է, որ նրա հերոսները մեզ յուզում են, ստիպում են վերատերմունք ցոյց տալ, ստիպում են իրենց հետ տխրել եւ ուրախանալ, ատել եւ սիրել: Կարողանալով որսալ ժամանակի երեւոյթների բնորոշ, էական գծերը, Զօհրապը դրանով չի բաւականանում. ա այդ երեւոյթները դարձնում է խորհրդածութեան նիւթ, հանում է փիլիսոփայական եւ արդարութեան ձայնի մատնանշող եզրայանգումներ, որոնցմով սովորաբար աւարտւում են նրա նորավէպերը:

(Մնացեալը յաջորդով) Մ. ՀԻՍԵԱՆ

ԶԱԽԱԿՈՒՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ յուշագիր մը ներկայացուցին զոր. տը Կօլի, ընտրական ձեւակերպութեանց առթիւ:— Համայնավարները կ'առաջարկեն հաւաքական ցանկով ներկայանալ հոկտ. 21ի ընտրութեանց. ընկերվարականները կը նախընտրեն որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն իր անունով հրապարակ իջնէ, բացէի բաց պարզելով իր դրօշը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ նախարարութենէն կը հաղորդեն թէ 1943ի զօրադասը մէկ տարի պիտի ծառայէ, իսկ 1944ի զօրադասը՝ հաւանաբար միայն ութ ամիս:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԿՆՃՌՈՏ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Նախատեսուած թուականէն մէկ օր ուշացած ըլլալով, հինգ արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը պիտի գումարուի երեքշաբթի օր, փոխանակ երկուշաբթիի: Ժողովին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ հարթել Դաշնակիցներու միջեւ ծագած թիւրիմացութիւնները, դիւրացնելու համար խաղաղութեան դաշնագիրներու խմբագրութիւնը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ օրակարգի վրայ կը գտնուի նաեւ Իրանի խնդիրը: Այդ երկրին արտաքին նախարարը առջի օր յայտարարեց թէ Մոսկուայի եւ Լոնտոնի դեսպանները հրահանգ ստացած են բողոքել Դաշնակից զօրքի միջամտութեան դէմ: Նախարարին յայտարարութեան համաձայն, այդ միջամտութիւնը կը խանգարէ Իրանեան զօրքին գործողութիւնները՝ Հիւս. Իրանի ըմբոստութեան դէմ: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այս խնդիրը կրնայ կարգադրուիլ, երբ անգլեւամերիկեան եւ խորհրդային զինուորները քաշուին Իրանէն, ինչպէս խոստացած են: Գաղտնիք չէ որ վերջերս վէճ մը ծագած է խորհրդային եւ իրանեան իշխանութեանց միջեւ, ինչպէս կ'ապացուցանէ Մոսկուայի կողմէ իրանեան կառավարութեան դէմ բացուած պայքարը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Պ. Պիտօ, Լոնտոն մեկնեցաւ երէկ: Նախարարական խորհուրդը անհրաժեշտ հրահանգները տուած է բոլոր հարցերու մասին: Լոնտոնի ժողովին օրակարգի առաջին խնդիրն է իտալականը: Ֆրանսա թէեւ շատ ծանր վնասներ կրեց իտալական նախայարձակումէն, բայց կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել այդ երկրին հետ: Բազմաթիւ խնդիրներ կան երկու երկիրներուն միջեւ: Նախ՝ սահմանագլուխի սրբագրութիւն մը Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսա կը պահանջէ իրեն կցել կարգ մը շրջաններ Ալպեան լեռներու արեւմտեան կողմը, մասնաւորապէս Թանտ եւ Պրիկ գիւղերը, որոնք Ֆրանսայի միանալ կ'ուզէին 1861ին եւ որոնց բնակիչները Ֆրանսերէն կը խօսին:

Գալով իտալական գաղթավայրերուն, Ֆրանսա պահանջներ չունի այն հողերու մասին որ Իտալիոյ կը պատկանէին Փաշական իշխանութենէն առաջ, ինչպէս Ափրիկեան Տրիպոլիս, Կիւրէնիա եւ Էրիթրէա, մանաւանդ որ Հռոմ գնահատելի աշխատանքներ կատարած է, գաղթականներ ղըրկելու եւ այդ երկիրները շէնցնելու համար: Խնդիրը կը տարբերի Փաշական իշխանութեան օրով եղած գրաւումներու մասին: Եթովպիան պէտք է անկախ ըլլայ: Ֆրանսա կը պահէ իր պահանջները Զատի շրջանին եւ հարաւային Թունուզի մասին որոնք 1935ին Մուսոլինիի յանձնուեցան Լավալի կողմէ:

Հռոմէն տրուած լուրերու համաձայն, Իտալիա հրաժարած է Եթովպիայէն եւ Երկոտասան կղզիներէն, բայց պիտի պահանջէ պահել ափրիկեան գաղթավայրերը,— Լիբիա, Էրիթրէա եւ Սոմալի: Ցայտնի չէ թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի հրաւիրուի՞ Լոնտոն, պաշտպանելու համար Իտալիոյ շահերը:

«Էլ Ահրամ», Գահիրէի ամէնէն ազդեցիկ օրկանը, կը գրէ թէ Եգիպտոս ալ ձայն պիտի ունենայ իտալական հարցին մէջ, համաձայն Անգլիոյ խոստումներուն որ տրուած են 1942ին: Արաբական թերթը կը յայտարարէ թէ իտալական կարգ մը գաղթավայրեր, օրինակ Ճարապուպի ովասիսը (Լիբիա), Մասովա (Էրիթրէա), Զէյլա (անգլ. Սոմալի) եւ Հարրար (Եթովպիա) նախապէս Եգիպտոսի կը պատկանէին եւ Իտալիոյ յանձնուեցան առանց իրենց հաւանութեան:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը պիտի յուզէ նաեւ գերմանական հարցը, միջազգային հսկողութիւն կամ ուրիշ կարգադրութիւն մը պահանջելով Հռենոսի արեւմտեան ափին, Ռուրի շրջանին համար եւն.: Կայ նաեւ Սուրիա-Լիբանանի փշոտ խնդիրը, որ ծանր թիւրիմացութիւններ յառաջ բերաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

ՕՐԼԻԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ (Փարիզ) միջազգային օդագնացութեան կեդրոն պիտի դառնայ, նախարարական խորհուրդին որոշումով:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐԸ (Allocations Familiales) 25 առ հարիւր եւ աւելի չափով յաւելում պիտի կրեն Օգոստոս 1էն սկսեալ: Մանրամասնութիւնները ճշդուած չեն տակաւին:

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ թեկնածուները 20 հազար ֆրանք երաշխաւորութիւն պիտի ձգեն: Անոնք որ ձայներու 5 առ հարիւրէն աւելին չեն շահած, պիտի կորսնցնեն այդ գումարը:

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ԳԱՂՏՆԻ կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Վայմարի մէջ: Դաւադիրները 600 քիլօ ուժանակ ունէին եւ պիտի պայթեցնէին ամերիկեան բանակին կենսական գիծերը: Ձերբակալուեցան քառասունէ աւելի Գերմանացիներ: Միւնիխի մէջ ալ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պէյրութի Հայ Ճեմարանին Շրջանաւարտներու Միութիւնը կը հրատարակէ պարբերական մը, «*Ակօս*», նուիրուած Հայկ. Մշակոյթին: Առաջին թիւէն իսկ, զոր չենք տեսած տակաւին, անխոնջ բանասէրն ու հմուտ քննադատը, ընկեր Ն. Աղբալեան կը սկսի իր նոր գործը, «Պատմութիւն Հայոց Գրականութեան»: Ահաւասիկ նախաբանը, *Խօսք ընթերցողին*, այնճան եփուն եւ ինքնատիպ .—

Այս գիրքը ես չեմ գրած հմուտների համար: Ես բաւական հմուտ չեմ նրանց օգտակար լինելու համար: Նրանք աւելի թերթերս կարող են մատնանշել, քան նոր փաստեր կամ ճշդումներ գտնել այս գրութեան մէջ: «Դեռ շատ սակաւ օրեր էին իմ կեանքիս», երբ ես մի խիզախ մտածում ունեցայ. գրել Հայոց գրականութեան մի «լաւ» պատմութիւն: Այն ժամանակ ես կարծում էի, մենք մի փոքրիկ «ածու» լինելով՝ մեր գրականութիւնն այնքան ընդարձակ չէ, որ ջանասէր մէկը չկարենայ ընդգրկել լայնքին ու երկայնքին: Սկսայ մի կողմից կարդալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը, միւս կողմից կազմել Ռուսաստանի Հայոց պարբերական մամուլի — լրագիրների եւ ամսագիրների — բովանդակութեան ցանկը: Երեք տարիս անցաւ շատ արագ եւ ես տեսայ թէ դեռ ծայրն եմ ծրարոց: Բնոյթիս եւ կեանքիս բերումով յարատեւ չեղայ, բազմակողմանի էր հետաքրքրութիւնս եւ քաղաքական կեանքը գրաւիչ եւ պարտադիր՝ իմ ըմբռնումով: «Նախ քաղաքացի եւ ապա պօէտ», այս ոգիով էի մեծցած: Երիտասարդ էի, զգայուն, չէի կարող սահմանափակուիլ ու նեղնալ:

Բարեբաստիկ առիթով ես ընկայ Մոսկուա, յետոյ Պետրոգրադ: Անկշիռ ենթադրութեամբ կարծելով թէ կեանքն ինձ կարող է եւ ուրիշ ոստաններ տանել՝ ես մտածեցի ամէն երկիր ինքն իր մէջ ուսումնասիրել եւ մոլեկան եռանդով անձնատուր եղայ Ռուսաց գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստին, միաժամանակ շարունակելով ընթերցումներս ու ցուցակագրութիւնը մեր գրականութեան: Ռուսաց իմաստասիրական գրականութեան մէջ թարթափումիս ընթացքին ծանօթացայ Օ. Կոնտի գրական իմաստասիրութեան եւ գիտութեանց դասակարգութեան եւ խիզախեցի մարդկային գիտութիւնն ընդգրկել, մեծ իմաստասէրի մշակած կարգին հետեւելով: Մտայ ուսողական եւ բնական գիտութեանց բաւիղների մէջ եւ հազիւ նրանց հիմունքներին տիրացած՝ ընկերական գիտութեանց մէջ մխրճուեցայ, որ ըստ Կոնտի պսակն էր գիտութեանց: Եւ այս ամէնի հետ միասին պէտք է օրապահիկս շահէի ···

Յեղափոխական շարժումը դուրս հանեց ինձ իմ ակօսից. տարուբերուեցայ կեանքի ալիքների հետ, բայց եւ հետամուտ մի կողմից մեր գրականութեան, միւս կողմից հանուր գիտութեանց: Սակայն կեանքն անողոք է եւ չի նայում մեր սրտին ու տենչերին: Սիրել պէտք է լիովին: Հմտութիւնը պահանջում է անձնուէր նեղացում: Կեանքը բազմազան էր, գրաւիչ, իսկ հանուր գիտութիւնը լայն ու հմայիչ: «Սուրբը չթողեց, որ երգիչ դառնամ, երգը չթողեց , որ մարտիկ դառնամ»: Ես կ'ուզէի այնպիսի մի հմտութեան տիրանամ , որ հայերէն ամէն գիրք ու թերթ կարդացած լինեմ: Չհասայ իմ ուզածին. թէեւ տարիներ աշխատեցայ կեանքիս ներածի չափով: Աստանդական կեանքիս ընթացքին աշխատեցայ անտես արածս գրքերն ու թերթերը նայել. ամէնին հասնիլ չկարողացայ: Կենսական եւ գրական նոր խնդիրներ առաջս ելան, այս ու այն գիտանքս խորացնելու պահանջն ունեցայ, մտաւորական ճիգս ու եռանդս շռայլօրէն ծախսեցի եւ տեսայ թէ լաւագոյնին ձգտելով՝ լաւին չհասայ: Շատ բան իմացայ , բայց ոչ հիմնովին: Գիտութիւններն ինձ սնունդ դարձրի, մինչդեռ պէտք էր նրա մի ածուն մշակէի: Ուրիշ վայելքներիս զուգահեռ՝ գիտութիւնն ինձ համար վայելք եղաւ՝ փոխանակ պարտիք դառնալու: Հայոց գրականութեան «լաւ» պատմութիւնս կորչում էր մուժի մէջ եւ տեսնում էի թէ նրա բարձունքին ես չեմ հասնելու. կեանքս ու հոգիս շատ էին շեղում աջ ու ձախ: Միշտ շարունակելով մերձուստ հետեւիլ մեր գրականութեան՝ ես ներքուստ, գաղտնի հաշտւում էի արդէն այն մտքի հետ թէ իմ լաւ օրերի խիզախ մտածումը իրանալու չէ երբեք :

Առագաստ բացած լայն ծով է մտնում խիզախ պատանին,
Մի խարխուլ նաւակ ափին կապւում է անզօր ծերունին:

Շիլլէրի այս երկտողն իմ կեանքի պատմութիւնն եղաւ: Մեր գրականութեան գիտական եւ հմտալից «լաւ» պատմութիւնս իմ լաւ օրերի հետ դարձաւ մի յուշ ու մշուշ ···

Այսպէս նկուն՝ հաշտուած էի կացութեանս հետ, որի պատասխանատուն ես էի անշուշտ, երբ Համազգային Ընկերութեան Պէյրութի ճիւղն ինձ առաջարկեց հրապարակային դասախօսութեանց մի շարք նուիրել Հայոց գրականութեան: Դժկամակեցայ. գիտէի, որ պահանջիս չափով հմտութիւն չունիմ, որ պէտք եղած գրքերը մէջտեղ չկան, որ գրադարաններ թափառելու սիրտ ու ժամանակ չունեմ, որ նոր ճիգեր անելու վիճակի մէջ չեմ, ուստի եւ ծանր երեւաց ինձ այն բեռը, որ ուզում էին դնել յոգնած ուսերիս: Բայց պէտք էր տեղի տալ բարեկամներիս թախանձանքին: Մտածեցի. ունկնդիրներս հմուտներ չեն եւ ոչ հմտութեան հետամուտ. նրանք ուզում են մի գաղափար կազմել Հայոց հին ու նոր գրականութեան մասին. այդքանը տալ կարող եմ. յիշեցի հին խօսքը, որ ասում է. «Կոյրերի մէջ մինը չորեքթաթ տուած՝ ասին փահլեւան է». անտեղեակ ունկնդիրներիս համար ես բաւական հմտութիւն ունեմ .— փորձենք, ասացի. եւ յանձն առայ:

Փորձն յաջող անցաւ: Ես աշխատեցայ մեր հին գրականութիւնը մատչելի դարձնել ունկնդիրներիս եւ տեսայ, թէ յաջողած եմ, քանի որ անձանձրոյթ լսեցին եւ գոհ մնացին: Մտածեցի թէ հարիւրաւոր ընթերցողներ կան, որ կարող էին նոյն գոհունակութեամբ ունկնդրել խօսքիս, եթէ հնար ունենային. ուստի աւելի վստահութեամբ ընդունեցի Համազգային Ընկերութեան առաջարկը՝ դասախօսութիւններս գրի առնելու: Հմուտների համար չէ, որ պիտի գրեմ, մտածեցի, եւ համարձակութիւն եկաւ վրաս գրիչ շարժելու:

Ահաւասիկ ես եւ իմ գիրքը. մենք յաւակնութիւն չունենք: Նպատակս է իմ ունեցած քչով գոհացնել բնաւ չունեցողին: Գիտեմ, որ շատ բան պակասում է ինձ. հմուտներին կը մնայ շտկել ու լրացնել: Եթէ կարենամ իմ ընթերցողին սիրել տալ մեր հին ու նոր գրականութիւնը՝ դրանով արդէն ես գոհ կը մնամ: Հնար չունենալով մի հմտալից ու գիտական պատմութիւն գրել մեր գրականութեան՝ պիտի աշխատեմ մի կենդանի պատկերը գծել այդ գրականութեան եւ իր պատմութեան: Բայց հիմա, որ վերջնապէս պիտի թաղեմ իմ հին բայց սիրելի երազը Հայոց գրականութեան մի «լաւ» պատմութեան, այս նոր գործի շէմքին պիտի խօսիմ թէ ի՞նչ էի հասկանում «լաւ» ասելով եւ թէ որքան միամիտ ու խիզախ էի, կարծելով թէ հնարաւոր է այդպիսի մի պատմութիւն գրել մեր պայմաններում :

Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ՌՈՒՌ... ՌՈՒՄ... ՌՈՒՄ...

Քրուփը կ'ոռնայ, կը սուլէ, կը տքայ ու փքայ ... Անոր բարձրաբերձ ծխնելոյծները, ցածլիկ ամպերուն մէջ կը փսխեն իրենց մահաբոյր մուխն ու ծուխը, որոնք կ'երթան ու կը հասնին հեռո՜ւն, հեռուն անծայրածիր հորիզոնին մէջ: Բաբանները կ'ելլեն ու կ'իջնեն համաչափ ու համաբախ իրենց ծանրութեան տակ, կը ճզմեն ու կը ճխլեն, ձեւ ու կերպարանք կուտան չիկացած երկաթին: Քսաներորդ դարու քաղաքակրթուած մարդը իր մահացու զէնքերու ամէնէն կատարեալը եւ ամէնէն աւերիչն է որ կը դարբնէ ···:

Սիրան, քոյր իմ, կեցած ես դուն հոն, մեքենաներու թոհ ու բոհին մէջ, անոնց հոգեհան եւ աղմկարար ճիչը ականջիդ: Սթալինօ հոգւոյդ մէջ, սիրելիներդ, հայրդ, մայրդ, երազանքդ սեւեռած քսան գարուններուդ տիրապետող երազ արքայիդ եւ անոր երբեմնի համբոյրներու խանձը շրթներուդ, հայրենիքի տենչն ու կարօտը հոգւոյդ խորը, կը սեղմես կոճակին վրայ, կը հրես մղլակը որ մարդակեր մեքենան դուրս թափէ հազար ու հազար մահուան գործիքներ:

Ցուրտ է, Սիրան, ցուրտ: Սառն հովը կը պաշէ չուրջդ, ցնցոտիներուդ հետ կը դիրկընդխառնուի, քեզի կը փաթթուի, կը համբուրէ քեզ, կը խածնէ այտերդ եւ անոնց թուխութեան մէջ կը խառնէ ցուրտ ձմրան հրապուրիչ կարմիրը: Հայաստանի քնքոյշ վարդ, սակէ տարիներ առաջ քու քոյրերդ տարին դէպի անապատ եւ հիմա բարբարոսութեան տակ նոյն մարդիկ պոկեցին քեզ եւ բերին հոս··· բերին Քրո՛ւփը, անիծեալ Քրուփը: Գիտեմ, անօթի ես, բոկոտն ու թշուառ, մեքենաներուն սեղմումին հետ ակռաներդ ուժգին կը սեղմես, կուլ կուտաս բարկութիւնդ, դգալ մը չողդամ ապուրին հետ կուլ կուտաս արցունքդ յորդառատ ··· Ցորեկդ է տանջանք, գիշերդ տառապանք, աղքատիկ փոքր մահիճիդ վրայ ընկողմանած, հայրենի տան փարթամութիւնը վերյիշելով, Հայուհիի հպարտութիւնը հոգւոյդ մէջ լացիր եւ արտասուեցիր անվերջ ···:

Մարդիկ անգութ են, վայրագ են, Սիրան , քեզ չխղճացին, չօժանդակեցին: Մազերդ բռնած քաշքշեցին քեզ հոս ու հոն, հրմշտկեցին անվերջ , եւ ոչ մէկ վայելք քեզի թողլատրեցին: Եւրոպայի զաւակ ճերմակ մարմինով սեւ հոգի մարդիկ գիշերդ մղձաւանջի եւ ցորեկդ թիարանի փոխեցին: Արիական ցեղի դու արի զաւակ, արիական ցեղի անարի մարդիկ բարբարոսաբար քեզ չարչրկեցին:

Ռու՛ւ. ռու՛ւ···. ռու՛ւ··· Ահազանգ է, Սիրան, շուտ փախիր, քոյրիկ: Գիտեմ իրաւունք չունիս բարձրադիր ապաստաններուն (Hoch Bunker) *մէջ, կուրծքիդ* OST *մը կայ, անոնք դրած են այդ իբրեւ նախատինք, բայց անոր տակ քու հոգիդ հպարտ, Հայուհիի վսեմ սիրտդ կ'ուռի , կը յորդի ···:*

Ռու՛ւ··· ռու՛ւ··· ռո՛ւմ, ռո՛ւմ: Շուտ փախիր, Սիրան, եւ լաւ պահուըտէ: Հաչուեյարդար է այս··· Արցունքիդ կաթիլները չոգիացած եւ բարձրացած վեր, մինչեւ ամպերը, կարծես անոնց բախումէն փրթած ահարկու կտորներ վար կը թափթփին··· վերը շարժում կայ: Կը շրջին անվերջ, վար կը տեղացնեն անվերջ պայթուցիկները մահացու, անխնայ, ամէն տեղ: ··· Տե՛ս, ինչպէս կը խորտակուի բոլորը, ինչպէս կ'ըլլայ այդ բոլորը գետնին հաւասար··· Ամպերը կ'իջնեն վար, իսկ փոշին ու ծուխը կը բարձրանան վեր, կրակը կը ծուարէ երկինքին եւ իրենց միջեւ···

Մահն է, Սիրան, մահ եւ ջարդը··· Աւերակ եւ կոտորած:

ԱՒ. Գ. ՄԵՍՐՈՒՄԵՆՑ

Զօրաշարժը

Վեց տարի առաջ, ճիշդ այս օրերուն յանկարծ ձայն մը, — Պատերազմի ձայնը,— ռումբի մը պէս պայթեցաւ: Ազատութեան պաշտպան այս ժողովուրդը ըմբոստացաւ դրօշակը ձեռքը.

— Հայրենիքը վտանգի տակ է···

Քաղաքակրթութեան այս օրրանը, Փարիզ, յանկարծ արտակարգ երեւոյթ մը առաւ: Երբեմնի իր լուսաշող պողոտաները փոխեցին իրենց դիրքերը: Պատկերները տարբեր գոյն ստացան: Ժողովուրդը դարձաւ լուռ եւ անժպիտ: Փողոցներու, թատերասրահներու, զբօսավայրերու խանդավառ մթնոլորտը իւղահատ լապտերներու պէս մարեցաւ: Այս բոլորին հետ՝ սակայն, մէկ բան միայն կը տեսնուէր, որ ձեւ ու մարմին առած՝ կը սաւառնէր ամէն կողմ: Ամէն տուն, ամէն բոյն:

Ո՞վ կրնար նկարագրել պատկերը այդ օրուան Փարիզին:

Զօրաշարժի հետեւեալ առաւօտը, ամէն օրուան պէս դուրս կ'ելլեմ, կը դնեմ թերթ մը եւ կը շարունակեմ ճամբաս: Սակայն երէկուան անհոգ, ժպտուն դէմքերը չէի տեսներ: Ամէն կողմ լուռ , ամէն կողմ սեղմ, ամէն կողմ հանդարտ:

Թաղիս թաղապետարանը գորշ աղաւնիի մը նման թառած է լայն հրապարակի մը վրայ : Դրանը առջեւ հսկայ բազմութիւններ կեցեր ազդեր կը կարդան: Ես ալ կը կենամ: Օրուան կարգախօսէն զատ ուրիշ բան չես գտներ:

— Հայրենիքը վտանգի մէջ է···

Կ'անցնիմ ուրիշ փողոց մը: Պատկերը նոյնն է: Նոյնն է ամէն կողմ:

Այս ժամուն, ուր արեւը հազիւ սկսեր էր ոսկի շողերը ցրուել մայրաքաղաքին վրայ, ահա ուրիշ պատկեր մը: Մարդիկ իրենց կազարդել դիմակներով, պատերազմական պայուսակներով լուրջ եւ արթուն: Զբօսակառքերը կանգ առին: Միայն պատերազմական մեքենաները շարան շարան կ'երթան ու կուգան: Ահա ամէն փողոցի մէջ դուռներ կը ճռնչեն ու, այդ տուներէն պայուսակներն իրենց կռնակը, երիտասարդներ դուրս կ'ելլեն, կ'ելլեն ուրիշներ ալ: Համբոյր եւ մաղթանքներ: Կ'աճապարեն, կը վազեն, կը միանան իրենց զօրաբաժնին ու կը պատրաստուին:

Եւ ահա զօրաշարժը սկսաւ:

Պողոտաներուն վրայ ուրիշ բան չես տեսներ եթէ ոչ զինուոր: Նուագախումբերն իրենց ոգեւորիչ եղանակներով յոյս եւ կորով կը ներշնչեն բոլորին: Ու բանակը կը քալէ յաղթանակի երգ մը շրթներուն:

Եւ ահա իրենց զինուորական հագուստներուն տակ, հրացաններն իրենց ուսերուն՝ կը տեսնեմ սեւ աղուորիկ աչքեր,— Հայու աչքեր :

— Հէ՛յ մնաս բարի, մնաս բարի, կը պոռան մէկ երկուքը անոյշ ժպիտով մը:

Ուժ կ'առնեմ: Աւելի կը մօտենամ: Մեր թաղի Մարքզեան եղբայրներն են, Սենեքերիմն ու Սեդրակը: Որքա՞ն աղուորցեր էին այդ իրենց հագուստներուն տակ:

Անդին ուրիշ դէմքեր: Նոյն աչքերը կը փայլին անոնց յօնքերուն տակ: Յովհաննէս Տէր Մինասեանն ու մեր Սարգիս Էֆխանեանն են: Ինչէ՞ր չեմ կարդար անոնց բոցավառ աչքերուն մէջ: Ու դեռ երկարե՞մ շարքը այն միւս սեւ աղուորիկ աչքերուն , որ չէի ճանչնար եւ որ կը ժպտէին ու կ'անցնէին իրենց Ֆրանսացի եղբայրներուն հետ՝ երգ մը շրթներուն.

— Յառա՛ջ հայրենիքի զաւակներ···

Այդ օրը առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզ կ'ապրէր պատերազմի սեւ շուքին տակ:

Ու աշխարհն ամբողջ կը գտնուէր արիւնի ապագայ հեղեղի մը առջեւ՝ որ արդէն սկսեր էր փրփրիլ եւ յորդիլ:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 8000 *ոստայնանկներ գործադուլ հռչակած ըլլալով, թիւը* 12.000*ի բարձրացաւ երէկ: Աթէնքի մանարանի* 3000 *բանուորներն ալ կը սպառնան գործադուլ հռչակել : Բանուորները յաւելում կը պահանջեն, բաւական չգտնելով օրական* 4—5 *շիլինը:*

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈՒՓ ԿԵՂԾ ԾԽԱԽՈՏ հրապարակ հանուած է Ֆրանսայի մէջ: Ամերիկեան կեղծ տուփեր շինելով, ծխախոտի տեղ տաշեղ եւ յարդ կը լեցնեն եւ կը ծախեն հատը 100—120 *ֆրանքի :* 30.000 *տուփ ձեռք անցած է, իսկ* 60.000 *ծախուած է արդէն Փարիզի մէջ:*

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

ՊԻՏԻ ԽՐԱՏՈՒԻ՞ՆՔ...

Եթէ պատերազմը ահ ու սարսափ տարածեց աշխարհի վրայ, աւերելով գիւղեր ու քաղաքներ, հնձելով միլլիոնաւոր մարդկային կեանքեր, իր օգտակար կողմերն ալ ունեցաւ: Կարգ մը խելագարներու վտանգաւոր երազները փշրելով, Ամերիկան հրաժարեցնելով «չէզոք դիտող»ի դերէն ու Հայոց կրօնական - եկեղեցական խնդիրն ալ կարգի դնելով:

Հայաստանի Եկեղեցին մէջքը շտկեց եւ ձայն տուաւ Վաղարշապատին: Մեր անուշ - բերան կաթ. պատուիրակներն ալ անոր կը պարտին իրենց օգաթիւ ճամբորդութիւնը՝ դէպի Հայաստան...

Երկար ատեն է, որ լռած էին Էջմիածնի եւ Հայաստանի եկեղեցիներուն մէջ՝ «Տէր զի բազում»ն ու «խորհուրդ խորին»ը: Տէրտէր, վարդապետ պէխ ու մօրուք ածիլած՝ խաչի տեղ բահ ու բրիչ կը շարժէին...

Կար ու կը մնար Էջմիածնի վանքը եւ «Գէորգեանի անուան» ճեմարանի շէնքը:

Այսօր սակայն, Հայոց ընդհ. հայրապետը իր գահին վրայ կը նստի «վեհափառ» տիտղոսով ու Էջմիածնի կոչնակները ձայն կուտան չորս կողմ: Զենք գիտեր, անոնց ձայնը կը հասնի՞ մինչեւ Ամերիկահայերու ականջը՝ ուր, երկու մասի բաժնուած, մանգաղ կը ճօճեն իրարու, յանուն կարմիր, «կապոյտ» եկեղեցիներու, կիրքը իրենց ժամկոչ ունենալով...

Հոս, մեր մէջ, կարգ մը նախկին հում կուսակցամոլներուն տեղ որոնք ժամանակին «եկեղեցի» բառը իբր հոմանիշ կ'ընդունէին յիմարանոցի կամ դժոխքի... հրապարակ եկան նոր, խելանի ընկերներ, որոնք ոչ միայն ժամ - աղօթքէ չեն խրտչիր, այլեւ տէրտէր - վարդապետի հետ «բարեւ - Աստծու բարին» կուտան կ'առնեն: Եկեղեցւոյ մէջ ալ, մոմ ու նշխարք կը բաժնեն կամ պնակ կ'երկնցնեն՝ հաւատացեալներէն ժամուց պանձելու համար... Ուրախալի՜ երեւոյթ:

«Յառաջ» գրեց թէ Մոսկուայի մետրոպոլիտը, Նիկոլ արքեպիսկոպոս, Փարիզ եկած է, տեղին օրթոտոքս ձախ ու աջ եկեղեցիները իրարու շաղկապելու համար եւ յաջողած է: Անոնք միասին պատարագած ու հաղորդուած են: Այս կրօնական արարողութեան ներկայ եղած են խորհրդային Միութեան դեսպանը եւ ցարական Ռուսաստանի նախկին ներկայացուցիչը...

Ահա, կրկին խթանիչ դաս մը մեզի, եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի Հայերուն համար....

Ժամանակին, Լեհահայերուն հայութենէ ուծացումը կը պարտինք փառամոլ եպիսկոպոսի մը: Ներկայիս, պիտի գտնուի՞ մեզի համար ալ Մոսկուայի հայրենասէր մետրոպոլիտ Նիկոլ արք.ի պէս հայ եպիսկոպոս մը որ գայ եւ վերջ տայ սա ամերիկահայ կոտոշամարտին, իրարու քով բերելով զանոնք երգել տալու համար.— «եղբայր եմք մենք, որ մրրկաւ էինք զատուած»..

Սպասելով այդ հրաշքին, կը յուսանք թէ նորընտիր հայրապետը, գոնէ իր կաթողիկոսական գաւազանին ծայրովը պիտի մշտէ պառակտիչները, միանգամ ընդ միշտ զիրենք կարգի հրաւիրելու համար ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆԻՆ (ՋՖՕՍԱՆՔ)

ԽՄԲ.— «Յառաջ»ը հազիւ լոյս տեսած, մեր բարոկամք տաղ մը կը ղրկէր, «Օղիին երգը»: Այն պահուն երբ թերթին իւրաքանչիւր տողը կը համրենք, կարելի՞ էր տեղ տրամադրել այդպիսի երգերու: Եւ ահաւասիկ նոր նամակ մը.— «Այս անգամ ձեզի կը ղրկեմ Գինիին Երգը: Թերեւս աւելի բախտաւոր ըլլայ: Եթէ այս ալ ձախողի, պիտի ջանամ Բացախին փառաբանութիւնը փորձել»...

Գինիներուս մէջ, ինչո՞ւ, չեմ գիտեր,
Միշտ կարմիրն է իմ լաւագոյն ընկեր,
Շունչ մը կայ անոր մութ զանգուածին մէջ,
Կարծես պահուըտած ոգի մը անշէջ:
Կարմրրուկ գինին կեանքին է պատկեր,
Չէ՞ որ արիւնն ալ կարմիր է ներկուեր:
Կարմիր կը շարուին ծառերու վըրան
Կեռասն ու խնձոր, դեղձերն ու ծիրան:
Գինին թանգարան յուշերուս անգին,
Ա՜խ, կարմիր էին թշերն իմ եարին:
Ան կարմիր թշերն, նրկար մ'եդեմին,
Գերի տարին զիս սիրոյ քարայրին:
Բաժակներ կարմիր լիք լիք փրփրուն
Բիւր այցեր տուին մեր տաք շրթներուն,
Կարմրրուկ այտերն դարձան շէկ կըրակ,
Ի՞նչպէս դիմանալ անոնց գոյին տակ:
Գինին բոցաշունչ սրտերն իրդեհեց
Կոնծաքան մը հայր մեզի պսակեց,
Աստուծոյ մարդուն օրհնէնքն ու գինին
Զոյգ զոյգ զաւակներ մեզ պարգեւեցին:
Անեցաւ սերունդ ուրախ, խանդավառ,
Տան նիմքերն էին շիշ, բաժակ, տակառ,
Ջուրի պէս առատ գինին հոսեցաւ,
Տուն չէր, այլ դրախտ: Երկինք զարմացաւ:

Հ. ՏԻՐԿԷՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓԱՍԹԷՕՐ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Մեծ գիտնականին մահուան յիսնամեակն է այս տարի, Սեպտ. 28ին: Տարեդարձը պիտի տօնուի մեծ հանդիսաւորութեամբ, ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ արտասահմանի մէջ, Արդարեւ, Փասթէօր եղաւ ճշմարիտ բարերար մը մարդկութեան, իր բազմաթիւ գիւտերով:

Զաւակը հինաւուրց ընտանիքի մը, ծնած էր 1822ին ֆրանսական քաղաքի մը մէջ: Ուսումնական շրջանը լրացնելէ վերջ, նուիրուեցաւ գիտութեան, մանաւանդ քիմիաբանութեան, եւ այնուհետեւ սրընթաց վերելք մը եղաւ իր կեանքը, շնորհիւ յամառ աշխատանքին եւ անբաւ գիտութեան: Մինչ կը տքնէր կեանքի եւ տիեզերքի գաղտնիքները լուծելու համար, «Պիտի չյաջողիք», ըսեր էին իրեն: «Պիտի փորձենք», պատասխանեց Փասթէօր, եւ շարունակեց տքնիլ:

Միեւնոյն ատեն պայքար մը եղաւ իր կեանքը տգիտութեան եւ միջակութեան, նախանձի եւ անկարողութեան դէմ: Յաճախ կը ճակատէր եւ կը ջախջախէր հակառակորդը, մնալով միշտ պարկեշտ եւ համեստ: Նափոլէոն Գ. հետաքրքրուելով, իր ամառանոցը հրաւիրած էր զինքը եւ Փասթէօր առիթէն օգտուելով իրագիտական դասեր տուաւ անոր: Մինչ շերամի հիւանդութիւնները կ'ուսումնասիրէր, հայրը մեռաւ, յետոյ կրտսեր աղջիկը: Եւ հազիւ Ֆրանսայի շերամարուծութիւնը փրկած, ուղեղային արիւնահոսութիւն մր կը ջլատէր զինքը 46 տարեկանին: «Դեռ այնքան ընելիքներ ունէի», կ'ըսէր, եւ թիկնաթոռին մէջ բազմած կ'ուսումնասիրէր շերամը:

1887էն 1889 ուսումնասիրեց ածուխի հիւանդութիւնը (շառպօն), իսկ հիւանդանոցներու մէջ՝ ծննդաբերական տենդը: Յետոյ հնարեց պատուաստները՝ խորապէս ուսումնասիրելով հաւերու քոլերան: Յուցմունքներ կուտար ժանտախտի մասին պրպտումներ կատարելու համար, եւ առաջին փորձերը կը կատարէր կատաղութեան եւ դեղին տենդի մասին: Կ'ուսումնասիրէր խոզերու կարմրախտը եւ մանաւանդ սա անողորմ ժանտատենդը որ առաւ տարաւ իր երկու աղջիկները: 1884—85 աւելի մօտէն կը քննէ կատաղութեան խնդիրը: 1885ին վերջապէս իր առաջին փորձը կը կատարէր Ալզասցի տղու մը վրայ զոր խածած էր կատղած շուն մը: Այս յաջողութեան վրայ նամակներու տեղատարափ մը աչաւ Եւրոպայէն եւ Ամերիկայէն: Երկրորդ փորձն ալ յաջող անցաւ, եւ այս առթիւ փառաւոր հանդէս մը սարքուեցաւ ի պատիւ Փասթէօրի, Թրոքատէրոյի մէջ:

Փասթէօրեան հաստատութիւնը բացուեցաւ 1888 Նոյեմբեր 14ին, հանդանակութեամբ: Փասթէօրի յոբելեանին առթիւ, գիտունին անունով կոչուեցան գաւառակ մը՝ Քանատայի եւ գիւղ մը՝ Ալժերիոյ մէջ: 1895 Մայիսին բոլորովին անդամալոյծ, կր փոխադրուէր հիւանդանոց, չիջելու համար Սեպտեմբերին:

Քանի մը զոհարներ՝ իր մտածումներէն որոնք հրատարակուած են առանձին հատորով, իր դասկին կողմէ, նոյնպէս գիտուն եւ ակադեմական.—

« Մարդկային գործքերու մեծութիւնը կը չափուի այն ներշնչումով որ ծնունդ կուտայ անոնց: Երանի՜ անոր որ աստուած մը կը կրէ իր մէջ, գեղեցկութեան իտէալ մը եւ որ կը հնազանդի անոր, — իտէալ արուեստի, իտէալ գիտութեան, իտէալ հայրենիքի, իտէալ Աւետարանի առաքինութեանց: Ասոնք են կենդանի աղբիւրները մեծ մտածումներու եւ մեծ գործքերու:

X Գիտութիւնը տիրական կիրքն եղած է իմ կեանքիս: Ես ապրած եմ միայն անոր համար, եւ դժուարին ժամերուն, որոնք անբաժանելի են երկար ճիգերէն, հայրենիքի գաղափարը կը բարձրացնէր քաջութիւնս: Ես անոր մեծութիւնը կը կապեմ գիտութեան մեծութեան հետ.... Գիտութիւնը պէտք է ըլլայ հայրենիքին ամէնէն բարձր անձնաւորումը, որովհետեւ բոլոր ժողովուրդներէն առաջինը միշտ այն պիտի ըլլայ որ առաջինը պիտի հանդիսանայ իր մտածումին եւ իմացականութեան աշխատանքներով: Եթէ մարդիկը կ'անցնին, իրենց գործերը կը մնան:

X Ճշմարիտ ժողովրդապետութիւնը այն է որ իւրաքանչիւր անհատի թոյլ կուտայ իր ճիգերուն առաւելագոյնը տրամադրել աշխարհի մէջ: Ինչո՞ւ համար այդ բեղնաւոր ժողովրդապետութեան կողքին պիտի ըլլայ ուրիշ մը, ամուլ եւ վտանգաւոր, որ չեմ գիտեր ի՛նչ ցնորական հաւասարութեան պատրուակով կ'երազէ կլանել եւ անէացնել անհատը պետութեան մէջ: Այդ կեղծ ժողովրդապետութիւնը ճաշակը, պիտի ըսէի պաշտամունքն ունի միջակութեան: Ինչ որ գերազանց է՝ կասկածելի է իրեն համար: Շրջելով զօր. Ֆուայի նշանաւոր մէկ խօսքին իմաստը, կարելի էր այսպէս սահմանել այդ ժողովրդապետութիւնը,— միութիւնը բոլոր անոնց որ կ'ուզեն ապրիլ առանց աշխատելու, սպառել առանց արտադրելու, պաշտօնի հասնիլ առանց պատրաստուած ըլլալու, պատիւներու բարձրանալ առանց արժանի ըլլալու:

X Ես միշտ սիրած եմ երիտասարդութիւնը, եւ կեանքիս մէջ չեմ յիշեր որ ուսանողի մր հանդիպած ըլլամ առանց անոր ըսելու,— «Աշխատէ

ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳ

Հնադարեան Հայրենիք, ստնտու Մայր Հայաստան,
Թող անսպառ քո փառքի լուսերանգողը լինեմ.
Հանդերից մէջ դեգերող՝ գիշեր-ցերեկ երգասան
Ծղրիդների համերգում զովերգ յանգողը լինեմ:

Մասսի թիկունքից ելած աստղերի պէս բազմիմաստ՝
Արեւների կենսատու ոսկեկաթ շողը լինեմ:
Ջրանցքների կապուտակ երակներից կեանքառած
Այն խնկաբոյր մարգերից վաղորդեան ցօղը լինեմ:

Կուի ժամին միշտ անպարտ մարտիկների շարքերում,
Արիւնառուշտ ոսոխից վրէժ ուզողը լինեմ:
Քանի դարեր երազած արշալոյսից հարազատ
Եւ ակնդէտն առաջին եւ ողջունողը լինեմ:

Երբ ժամն հնչէ փրկութեան, վերածնման օրերից,
Ազատութիւն աւետող շեփորի փողը լինեմ:
Արարատեան սուրբ դաշտում՝ երկնքի տակ հաբազատ,
Շինականից հօտաղը՝ գութան քշողը լինեմ,

Զմրան բուքին հայրենի օջախի շուրջը նստած,
Տատիկների բարեպաշտ հէքեաթ լսողը լինեմ:
Այնուհետեւ անվրդով կեանքս քեզ տամ, Հայրենի՛ք,
Եւ քո յուռթի արտերի արգաւանդ հողը լինեմ:

ԳՈՐԵԱՆ

եւ յարատեւէ. աշխատանքը իսկապէս կը զուարճացնէ եւ օգտակար է մարդուն, քաղաքացիին, հայրենիքին»...

X Ես զաւակն եմ խաղախորդի մը: Բանուոր էր ան եւ սորվելու տենդն ունէր: Ան իմ առաջին վարպետս եղաւ եւ ան էր որ ինծի ներշնչեց աշխատանքի սէրը, եւ, իբրեւ խթան աշխատանքի՝ հայրենիքին սէրը: Թող այս կրկնակ սէրը տիրապետէ միշտ ձեր գործին վրայ...»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Անցեալ կիրակի ամփոփեր էինք Եղ. Թոփչեանի զեկուցումը՝ «Սովետական Հայաստանի գրականութիւնը հայրենական պատերազմի շըրջանում», ներկայացնելով բանաստեղծները: Ստորեւ կ'ամփոփենք արձակագիրներու մասը, քաղելով «Սովետական Հայաստան»էն.—

Պատերազմին սկիզբը առանձնապէս զարգացաւ «ակնարկների ժանրը» (սեռ), դէպքերու գեղարուեստական նկարագրութիւնը: «Սակայն այդ ժանրը արմատապէս տարբերւում է անցեալի տրադիցիոն (աւանդութիւն, աւանդական) նմոյշներից: Հայրենական պատերազմի օրերին ակնարկը ձեռք է բերել գեղարուեստական ընդհանրացման բնոյթ: Ակնարկի պատկերած սովետական ռազմիկի հերոսական կերպարը (տիպար), խիզախութիւնը, կայունութիւնը եւ մահն արհամարհելը այնքան տիպական են մեր իրականութեան մէջ, այնքան սովորական ու ընդհանուր, որ դադարում են անհատական հերոսական գծեր լինելուց »:

Զեկուցանողը այս առթիւ կը յիշէ ծանօթ արձակագիրները,— Դ. Դեմիրճեան, Ստ. Զօրեան, Արազի, Հր. Քոչար, Արաքս, Հ. Մկրտիչեան, Վ. Անանեան, Գ. Բես, Քր. Թափալցեան, Գ. Աբով, Լ. Թարգիւլ, Ա. Սահինեան եւ անոնց գրած ակնարկներու մէկ մասը կը համարի «գեղարուեստական լիարժէք գործ»: Յետոյ կը յիշէ մասնաւորապէս Հր. Քոչարը, որ պատերազմին մասնակցած է իբրեւ զինուորական թղթակից, տալով ակնարկներ եւ պատմուածքներ, երեւան հանելով «սովետական գրականութեան ինտերնացիոնալ (միջազգային) ոգին, սովետական ժողովուրդների բարեկամութեան եւ եղբայրութեան վեհ եւ ազնիւ գաղափարը: Հայրենական պատերազմի հայ հերոսների հետ Քոչարը նկարագրեց Ստալինի մեծ ու միասնական բանակի ռուս, ուկրայինացի, վրացի եւ այլ մարտիկների կերպարները: Հեղինակն այս բանն արել է այնպիսի անկեղծութեամբ եւ ճշմարտացիութեամբ որ հեռաւոր Ռուսաստանի, Ուկրաինայի եւ սովետական միւս ռեսպուբլիկաների (հանրապետութեանց) մարդիկ ընկալուեցին հայ ժողովուրդի կողմից որպէս մերձաւոր եւ հարազատ մարդիկ»:

Պատերազմի ընթացքին «նոր ստիճանի բարձրացաւ» Դ. Դեմիրճեանի ստեղծագործութիւնը, «տոգորուած սոցիալիստական հայրենիքի կենսաբար գաղափարներով»: Հեղինակը նոր ձեւերով եւ յաջողութեամբ նկարագրած է սովետական ժողովուրդի զօրութիւնը, անոր պայքարին վեհութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը: «Իր պատմուածքների մէջ նկարագրելով գերմանական օկուպացիայի (գրաւում) արհաւիրքները ժամանակաւորապէս գրաւուած վայրերում՝ Դեմիրճեանը ցոյց է տալիս թէ ինչպէս սովետական մարդը տիրապետում է ատելութեան գիտութեանը: Դեմիրճեանի պատմուածքները գեղարուեստական փիլիսոփայութիւն է սովետական մարդու եւ նրա հողի աննուաճելիութեան»:

Երրորդ գրագէտ մը, Ստ. Զօրեան պատերազմի տարիներուն գերազանցօրէն նկարագրած է թիկունքի մարդիկը: Անոր հերոսները սովետական

մարդիկ են, որոնք հանդէս են բերած ներքին մեծ ուժ, աշխատանքի հերոսութիւն եւ ճշմարիտ մարդկութիւն։

Պատերազմի շրջանին սովետահայ արձակը հարստացած է նոր գրողներու գործերով,— Հ. Մկրտիչեան, Վ. Անանեան, Վ. Խեչումեան։

Զեկուցանողը այս առթիւ ջերմապէս կը գնահատէ Դ. Դեմիրճեանի պատմավէպը, «Վարդանանք», որ կը նկարագրէ հայ ժողովուրդի պայքարը պարսիկ բռնապետութեան դէմ, Ե. դարուն, գլխաւորութեամբ Վարդան Մամիկոնեանի, «Այս երկի արժէքը այն է որ կրօնական կեղեւի միջից երեւան բերելով ժողովրդական շարժման հասարակա - քաղաքական բովանդակութիւնը՝ հեղինակն ստեղծել է գրական մեծածաւալ մի երկ, որին վիճակուած է արժանի տեղ գրաւել պատմական ընտիր վէպերի շարքում»։

Նոր լոյս տեսած է նաեւ Ստեփան Զօրեանի պատմական վէպը, «Պապ Թագաւոր», ուր հեղինակը կը պատկերացնէ «Երիտասարդ Պապ Թագաւորին պայքարը այն նուաճողական, ձուլող քաղաքականութեան դէմ որ մղում էին Հայաստանի պետականութիւնն ու կուլտուրան (մշակոյթ) ջնջել նկրտող հարեւանները՝ Պարսկաստանն ու Բիւզանդիան»։ Զեկուցանողը այս գործն ալ կը գտնէ շատ գնահատելի, «դասակարգային փոխյարաբերութիւնների ճշմարտացի նկարագրութեամբ, մարդկային բնաւորութիւնների եւ տիպերի կերտման բարձր վարպետութեամբ»։

Պատմական վէպ մը գրած է նաեւ Նաիրի Զարեան, «Արա Գեղեցիկ», պատմա - դիցաբանական ողբերգութիւն մը, «որի մէջ բանաստեղծը մեծ վարպետութեամբ պատկերում է հայ պետականութեան ծնունդը Ուրարտուի պետութեան ու կուլտուրայի հիման վրայ»։

Գնահատելի նուաճումներ կատարուած են նաեւ հայկական թատերգութեան ասպարէզին մէջ։ Վերջին տարիներս բեմադրուած են Դ. Դեմիրճեանի, Ն. Զարեանի, Տ. Հախումեանի, Ա. Գուլակեանի, Վ. Վաղարշեանի եւ Արաքսմանի նոր խաղերը։ Նշանակալից կը համարուի Վ. Վաղարշեանի «Վանքաձոր» դրաման որ կը ներկայացնէ կոլտնտեսական գիւղը պատերազմի օրերուն։

Ռուսերը կը պահանջեն իրենց քաղաքացիները

Զօր. Կոլիքով, Խ. Միութեան Հայրենադարձի Յանձնաժողովին նախագահը, գանգատեցաւ թէ Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններու զինուորական իշխանութիւնները արգելքներ կը յարուցանեն, խորհրդային քաղաքացիներու վերադարձին դէմ։ Զօրավարը անցեալ Յունիսին ալ գանգատած էր թէ Անգլիացիները դէշ կը վարուին ազատագրուած Ռուսերուն հետ, վատառողջ վայրերու մէջ կը տեղաւորեն զանոնք եւ կ՚ուշացնեն անոնց վերադարձը։ Այս անգամ, յայտարարութիւն մը ուղղելով Մոսկուայի գործակալութեան, զօր. Կոլիքով ըսաւ թէ անգլեւամերիկեան իշխանութիւններ թոյլ չեն տար որ խորհրդային պաշտօնեաները մտնեն ռուս գերիներու եւ աքսորականներու կայանները, թէ «գերմանական ծառայութեան մէջ գտնուած ֆաշական տարրերու մնացորդներ քարոզութիւններ կը կատարեն խորհրդային քաղաքացիներուն մէջ, որպէսզի արգիլեն անոնց վերադարձը»։

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» այս առթիւ պրպտումներ կատարած ըլլալով անգլեւամերիկեան զինուորական շրջանակներու մէջ, դիտել կուտայ թէ անոնք համոզուած են որ Ռուսերը Կէփէուի (նախկին Չեկան) գործակալներ կը ղրկեն իբրեւ հայրենադարձի պաշտօնեաներ եւ կ՚օգտուին կացութեան խառնակութենէն, ձերբակալելու համար Խ. Միութեան վաղեմի թշնամիներէն շատերը,— Թրոցքիականներ, Սպիտակ Ռուսեր, ցարականներ եւն։ Այս պարագան իմանալով, շատ մը գերիներ եւ աքսորականներ Դաշնակիցներու պաշտպանութեան դիմած են։ Այս փափուկ հարցի մասին քաղաքականութիւն չէ ճշդուած եւ զինուորական իշխանութեան պաշտօնեաները խնդիրը ձեռք առնելով, երբեմն ջանացած են այդպիսի անձերը հեռու պահել ռուսական ձեռքերէն։

Այս տեղեկութիւններէն վերջ, ամերիկեան թերթը կը գրէ թէ զօր. Կոլիքով իր յայտարարութեան մէջ մասնաւորապէս յիշած է որ «Սպիտակ Ռուս մը, Միթքովիչ, խմբակի մը գլուխն անցած՝ ամէն տեսակ արգելքներ կը յարուցանէ խորհրդային քաղաքացիներու վերադարձին դէմ»։ Զօրավարը խօսած է նաեւ Ուկրայնացի ֆաշականներու գործունէութեան մասին։ «Տակաւին 150.000 խորհրդային քաղաքացիներ Լիթուանիայէն, Էսթոնիայէն եւ Սպիտակ Ռուսաստանէն կը գտնուին բրիտանական եւ ամերիկեան շրջաններու կայաններու մէջ։ Այդ կայաններուն վարիչներն են այնպիսի մարդիկ որոնք ծառայած են գերման բանակին մէջ»։

Մինչեւ Սեպտեմբեր 1 հայրենիք վերադարձած են 5.115.709 խորհրդային քաղաքացիներ, որոնց աւելի քան երկու միլիոնը յանձնուած են անգլեւամերիկեան իշխանութեանց կողմէ։

Տէսինի ազատագրութեան տարեդարձը

ՏԷՍԻՆ, 4 Սեպտ. (Յառաջ).— Աշխարհաւեր պատերազմի յայտարարութեան թուականէն ճիշդ վեց տարի վերջ, 2 Սեպտեմբերի կիրակին, խրախճանքի եւ ոգեւորութեան օր մը եղաւ Տէսինի համար։ Իր ազատագրութեան առաջին տարեդարձն էր եւ Դիմադրական Ճակատը ձեռք ձեռքի տեղական իշխանութեանց, ընկերվարականներու, համայնավարներու, բանուորական սէնտիքաներու եւ զինուորական զանազան միութեանց՝ ջանք չէր խնայած արժանավայել կերպով տօնելու զայն։

Շաբաթ իրիկուն ժողովրդային պարահանդէս սարքուած էր. իսկ կիրակի թափօր մը տեղի պիտի ունենար, որուն հրաւիրուած էին Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը եւ 1939—45ի Հայ Ռազմիկներու նորակազմ կազմակերպութիւնը։

Առաւօտուն, արտակարգ եռուզեռ մը կը նշմարուէր Ժան-Ժոռէսի պողոտային վրայ։ Շատեր կ՚ուղղուէին որոշուած հաւաքավայրը։ Հայ ռազմիկներ ալ, երէց թէ երիտասարդ, խմբովին կ՚ուղղուէին դէպի ժամադրավայր։ Յաճախ սովորութիւն է յիշել մեր անճշդապահութիւնը. սակայն այս անգամ մեր խումբերն էին որ յարգեցին ժամադրութիւնը։ Ժամ մը վերջ միայն հոն հասաւ կազմակերպիչ յանձնախումբը եւ անմիջապէս լծուեցաւ թափօրի կազմակերպումին։ Ընկեր Փիլոս, ծխամորճը բերնին, լայն ու գոհունակ ժպիտով իր խումբը կը դիտէր։ Յովսէփ Զավուշ, առոյգ կեցուածքով հայկ. եռագոյնը պինդ գրկած, դրօշակիրի իր անխախտ հաւատքով, անհամբեր կը սպասէր մեկնումի պահուն։ Կարծես այդ բոպէին երիտասարդական աւիւն մը կը հոսէր իր երակներուն մէջ։ Քիչ անդին, նորակազմ Ռազմիկներու Միութեան նախագահը, տենդագին եւ փութաջան, աջ ու ձախ հրամաններ կ՚արձակէր, իր խումբը կարգի բերելու մտահոգութեամբ։ Կազդուրիչ էր տեսարանը որ պահ մը մեզ կը փոխադրէր մեր հայրենի երկիրը։

Վերջապէս թափօրը յառաջ շարժեցաւ, փանփառին ուղեկցութեամբ։ Մեր երկու խումբերը մնացին Ֆրանսական խումբերուն միջեւ։ Գերիներու խումբին մեծ մասը Հայեր էին։

Ամբողջ պողոտային երկայնքը հետաքրքիրներու բազմութիւն մը։ Տուներէն եւ խանութներէն Ֆրանսական ազգային դրօշը կը ծածանէր։ Ամէն կողմէ ժպիտներ ու խանդավառ ծափեր։ Ամէնուն ակնարկը, կամայ թէ ակամայ, կը յառէր դէպի հայկ. եռագոյնը, որ պճնուած ոսկեթել տառերով, վեր ի վեր կը ծածանէր խումբերու առջեւէն, Ֆրանս. դրօշին հետ, նոյնքան հպարտ և վառ գոյներով վայելուչ։ Ֆրանսացիներու շրթներուն վրայ կը դրոշմուէր «Les Arméniens»ը, զարմանքի ու գնահատութեան արտայայտութիւններով։ Բացի մեր եռագոյնէն, աչքի կը զարնէին նաեւ Հայ Ռազմիկներու Նորակազմ Միութեան ցուցատախտակը եւ մանաւանդ ծաղկեփունջը՝ ամէնէն ներկայանալին ու խոշորը։

Մեր խումբերը, կարգապահ եւ հպարտ կը հետեւէր թափօրին, որ քիչ վերջ կը հասնէր Անծանօթ Զինուորին յուշարձանին առջեւ։

Դրօշակիրները կը փութան առաջ, կը զետեղուին ծաղկեփունջերը եւ կը կարդացուի Տէսինի պատերազմի զոհերու ցանկը։ Վայրկեան մը երկիւղած լռութիւն անոնց յիշատակին համար։ Այդ ցանկին մէջ կային երեք հայ զոհեր, որոնց մին՝ տարաբախտ Կարապետ Տէր Պօղոսեանը։ Դժբախտաբար սխալ կարդացին այդ անունները, հազիւ կարելի եղաւ Տէր Պօղոսեանի անունը զատորոշել, իսկ մնացեալ երկուքին ինքնութիւնը մնաց անորոշ։ Յետոյ արտասանուեցան ամփոփ ճառեր եւ հանդէսը պաշտօնապէս փակուած յայտարարուելով ժողովուրդը ցրուեցաւ։

Գ. Պ.

Ճափոնի գրաւումը

Զօր. Մէք Արթըր Թոքիօ մտաւ շաբաթ առտու, ստուարաթիւ բանակի մը գլուխն անցած։ Զօրանցքը տեղի ունեցաւ կայս. պալատին մօտ, բռնելով հինգ քիլոմեթր տարածութիւն մը Թոքիոյի գլխաւոր պողոտաներուն վրայ։ Այս առթիւ պարզուեցաւ Մ. Նահանգներու պատմական դրօշը։ Ամերիկացիները 18 զօրաբաժին տրամադրած են Ճափոնի գրաւման, առանց հաշուելու օդազօրքը եւ ծովային ուժերը։ Հաշիւ եղած է թէ 400 հազար զինուոր պէտք է, ամէն պատահականութիւն դիմադրաւելու համար։ Այս ուժը ցամաք պիտի հանուի երկու ամիսէն։ Ճափոնի գերիներուն թիւն է եօթը միլիոն, երեք միլիոնը երկրին մէջ, չորսը գրաւեալ երկիրներու մէջ։

Դաշնակիցները տեղեկագիրներ կը պատրաստեն ճափոնական ոճիրներու մասին։ Կը կարծուի թէ պիտի ամբաստանեն հազարաւոր Ճափոնցիներ։ Լուրի մը համաձայն, Գերմանիոյ եւ Սիամի մէջ արգելափակուած 50.000 Դաշնակիցներէն 20 հազարը մեռած են ուժասպառութենէ եւ հիւանդութիւններէ։

Մինչ վերջին պատրաստութիւնները կը տես-

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻԷՆԷՆ պատահական թղթակից մը, Վ. Հովիւեան կը գրէ թէ Օգոստոս 30ին ժողով գումարուելով, ընտրուեցաւ ինը հոգինոց յանձնախումբ մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն.— Սիմոնեան Մեսրոպ, Մկրեան Յակոբ, Թադէոսեան Բիւզանդ, Հովիւեան Վահան, Զուլլէրեան Վարդան, Զաքարեան Արտաշէս, Ալթունեան Մամբրէ, Զօպոյեան Մարտիրոս, Սանճեան Նազարէթ։ Յանձնախումբը մասնաւոր բանաձեւով մը կը պահանջէ վերարծարծել Հայկ. Դատը, Թրքահայաստանի հողերը միացնել Խ. Հայաստանի, համաձայն Ուիլսընի ծրագրին, Գերմանիան պատասխանատու նկատել 1914—18ի ջարդերուն, պահանջել անհամար զոհերու արեան գինը, շարժուն եւ անշարժ գոյքերու հատուցումը, ապօրինի հռչակել Լօզանի մէջ տրուած որոշումները Հայերու մասին եւն.։ Բանաձեւը ընդունուած է մեծ խանդավառութեամբ։

Նուէին զօր. Մէք Արթըրի յաղթական մուտքին առթիւ, Ճափոնի արտաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, մեծ զարմանք պատճառելով.— « Զինուորական կառավարութիւն պիտի չհաստատուի Ճափոնի մէջ։ Դաշնակիցները առաջարկներ պիտի ներկայացնեն, որոնք լիովին պիտի գործադրուին»։

Ճափոնի անձնատրութեան պաշտօնագիրը, Միքատոյին ստորագրութեամբ, Ամերիկա փոխադրուելով յանձնուեցաւ նախագահ Թրումընի։

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ խումբ մը Ճափոնցի մոլեռանդ սպաներ դաւ մը սարքելով, սպաննած են այն զօրավարը որ անթելով պիտի հաղորդէր կայսեր անձնատրութեան հրամանը։ Ասոր վրայ մէկ օր ուշացաւ յայտարարութիւնը։ Դաւադիրներէն ոմանք անձնասպան եղած են։

Ամերիկացիները գրաքննութիւն հաստատեցին Ճափոնի մէջ եւ հսկողութեան տակ առին դպրոցները։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը ամերիկեան ընկերութեան մը յանձնեց քարիւղի բոլոր հանքերու շահագործումը, 50 տարուան համար։

ՀԱՅ ՄՈՐՄՈՆ ՆԱՀԱՊԵՏ ՄԸ

Լոս Անճէլէսի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ, կաթուածի հետեւանքով վախճանեցաւ Նշան Շիրինեան, 86 տարեկան։

Նշան Շիրինեան այն առաջին Հայերէն էր, որոնք աւելի քան կէս դար առաջ բաժնուելով Հայ Աւետարանական եկեղեցիէն, Կ. Պոլսոյ մէջ ընդունեցին Մորմոնութիւնը, Ամերիկայէն հասած Մորմոն միսիոնարութեան միջոցաւ։ Շիրինեան այդ օրերուն Մորմոն միսիոնարութեան օժանդակութեամբ ամբողջ գերդաստանով Ամերիկա փոխադրուելով, 50 տարիներէ աւելի հաստատուած էր Եութայի Սոլթ Լէյք Սիթի քաղաքը, ուր կայ Մորմոններու նշանաւոր տաճարը եւ նահանգը ծանօթ է իբրեւ Մորմոն նահանգ մը Ամերիկայի պատմութեան մէջ։

Անիկա Մորմոն տաճարի մէջ իր յատնաբերած աշխատանքներու ինչպէս նաեւ իր դաւանանքին իբրեւ հաւատաւոր հետեւորդ մը բարձրացած էր երիցութեան աստիճանի (եպիսկոպոս)։ Թարգմանած է հայերէնի մորմոն դաւանանքի վերաբերող գիրքեր, ինչպէս օրինակ՝ «Գիրք Մորմոնի» եւ «Յայտնութիւն Ճոզեֆ Սմիթի»։ Մեծահատոր եւ փառակազմ են այս երկու գիրքերը ինչպէս նաեւ մեծածախս եղած է անոնց հրատարակութիւնը հայերէն լեզուով։ Ասոնցմէ դուրս կան նաեւ՝ իր թարգմանութեամբ՝ նոյն դաւանանքին վերաբերող քանի մը տետրակներ ալ։ Այս բոլորին համար անիկա վայելած է բարձր պատիւներ Մորմոն հաստատութեան մէջ։

Հանգուցեալը Սեբաստիոյ նահանգէն էր, սակայն կը պատմէր որ իր նախահայրերը ամենահին ժամանակներէ ի վեր հոն գաղթած էին Պարսկաստանէն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ազգ. Ընդհ. Միութեան (Հ. Ա. Ճ.) Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կազմակերպած է հրապարակային մեծ ժողով մը Խ. Հայաստանի եւ մասնաւորաբար Հայկ. Դատի մասին, այսօր, կիրակի, 9 Սեպտ. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։ Կը խօսին Զորմիսեան, Ֆէնէրճեան եւ Կոստանդինեան։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ դաշտահանդէսին առթիւ (2 Սեպտեմբեր) ընկեր Արփիար Մարտիրոսեան մէկ եռամսեայ «Յառաջ» նուիրած էր վիճակախաղի համար։ Կը խնդրուի շահողէն (թիւ 323) ներկայանալ Ազգ. Միութեան մասնաճիւղին կամ «Յառաջ»ի։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 11 Septembre 1945 Երեքշաբթի 11 Սեպտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année Nº 4502-Նոր շրջան թիւ 131 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՏԸ ՀԵՏԱՊՆԴԱԾ ԱՏԵՆ

Ընթերցողները օրը օրին կ՚իմանան այն աշխատանքները որ կը կատարուին մեր գաղութին մէջ եւ այլուր, լայնօրէն արծարծելու համար Թրքահայ Դատը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, յետին համայնքն ալ գործի լծուած է, ձայն բարձրացնելու համար: Խանդավառ ատենախօսութիւններ եւ գոյնզգոյն բանաձեւեր ամէն կողմ: Եւ յանձնառութիւններ նիւթապէս օգնելու:

Իսկ ամէնէն կազդուրիչ իրողութիւնը այն է որ կը տիրէ «միասնաբանութիւն», էջմիածնական բացատրութեամբ: Երբեմն խորթ ձայներ կը լսուին, բայց ճակատը ճեղքուած չէ, գոնէ այս հարցին մէջ: Եւ կը հաւատանք թէ այսպէս ալ պիտի շարունակուի:

Օրհնութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ միւս գաղութներն ալ եւ մասնաւորապէս Ամերիկան օրինակ առնէին այս երեւոյթէն, գոնէ առժամեայ զինադադար մը կնքելով: Պայքարի, բանակռիւի համար միշտ ալ ժամանակ պիտի ունենանք, ինչպէս ունեցանք լման 25 տարի: Փոխանցման շրջաններ, հոգեբանական պահեր կան, ուր անճոռնի ակնարկ մը, ծուռ քայլ մը կրնան տուն քանդել:

Այդպիսի շրջանի մը մէջ կը գտնուինք Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր: Եւ մանաւանդ այսօր, երբ օրուան հզօրները, Երեք Զօրեր ձեռնարկեր են աշխարհի ճակատագիրը վճռելու:

Շատ միամիտ չըլլանք, մեր ոտքերը գետնէն կտրելով, ինչպէս 1918—21ին, երբ Եւրոպան մշուշ եւ երազ էր մեզի համար:

Ճիշդ է. Դաշնակիցները ջախջախիչ յաղթանակներ տարին բոլոր ճակատներուն վրայ, եւ կրնան իրենց կամքը պարտադրել այս կամ այն պետութեան: Բայց, չմոռնանք որ անոնց շահերը միշտ ներդաշնակ չեն: Անոնք միաձայն եւ միակամ էին՝ պատերազմը շահելու համար: Ո՛ր եւ է գնով: Հիմա որ յաղթանակը տարած են եւ խաղաղութիւնը կազմակերպելու կ՚աշխատին, արդէն իսկ ճեղքեր կ՚երեւան միացեալ ճակատին վրայ:

Բազմաթիւ վիճելի խնդիրներ կը սպառնան խորացնել այդ ճեղքերը: Մասնաւորապէս արեւելեան եւ պալքանեան ճակատին վրայ:

Միւս կողմէ, մեր թշնամին չի քնանար: Եւ յաճախ աւելի պաղարիւն կ՚երեւայ քան մենք:

Անշուշտ ան լրջօրէն կը վախնայ իր հզօր հարեւանէն, որ կրնայ մէկ հարուածով վեր ի վայր շրջել Թուրքիոյ քարտէսը, փոխանակ միայն սահմանագլուխի սրբագրութիւն պահանջելու:

Բայց, — ուշադրութի՛ւն: Պատերազմին սկիզբէն ի վեր, ոչ մէկ պետութիւն իր թղթածրարին մէջ ամփոփած է Հայկ. Դատը: Թերեւս աս ու ան արձանագրութիւններ պահած են իրենց յուշատետրին մէջ: Սակայն պաշտօնական պահանջ եւ ձեւակերպում չկայ, որքան կրցած ենք ստուգել:

Նոյնիսկ Մոսկուան կամ Երեւանը կը նախընտրեն լռութիւն պահել այս մասին: «Սովետական Հայաստանը» միայն մէկ անգամ արձանագրեց Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ կատարուած դիմումը: Ինչ որ տեսանք մինչեւ հիմա, գրագէտ Դ. Դէմիրճեանի մէկ յօդուածն է, «Արդարութեան Ձայնը» (15 Յունիս), եւ անոր հետ, միեւնոյն թիւին մէջ, Եւրոպայէն Հայաստան գացած քանի մը հայրենակիցներու սրտառուչ գրութիւնները: Բոլորն ալ բաղձանքներ, — «Տարագիր հայութեան իղձերը կարող է իրագործել ռուս ժողովուրդը եւ մեծ Ստալինը, որոնք նրա մի մասին՝ Սովետական Հայաստանի ժողովրդին երկու անգամ փրկեցին ֆիզիքական բնաջնջումից»: (Դ. Դէմիրճեան):

Հայաստանի կառավարութիւնը, որ արտաքին գործավարութիւն ալ ունի, կը մնայ միշտ վերապահ: Որքան կրցանք իմանալ էջմիածնի պատգամաւորներու յայտարարութիւններէն, անոնք «հակառակ չեն» որ մենք արծարծենք մեր Դատը:

Ուրեմն մեզի կը մնայ Դատը հետապնդել հասուն գիտակցութեամբ և մանաւանդ լրջութեամբ:

Վերջերս Անգարայի թերթերը կը գրէին թէ «Թուրքիոյ միջազգային դիրքը զօրացած է»: Կրնայ ըլլալ: Մեզի տրուած չէ բանալ դիւանագիտական գաղտնիքներու բոլոր ծալքերը:

Անհրաժեշտ է զգուշանալ ուռուցիկ եւ սնամէջ արտայայտութիւններէ եւ գործել այնպէս ինչպէս կը գործէ թշնամին, իր ուժերը լարելով ամէն ուղղութեամբ, սակայն խստօրէն պահելով իր գաղտնիքը:

Շ.

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զօհրապի ստեղծագործութեան ժամանակաշրջանը համիդեան դաժան ռէակցիայի տարիներն էին, երբ մարդը հոգեպէս տրորւում էր, մանրանում, երբ նա չէր զգում իր ոտքի տակ ամուր գետին, անընդունակ էր դառնում խիզախ սլացումների, հոգեկան լիաքուռ ապրումների եւ դրանց դրսեւորման: Այս երեւոյթը իր բազմազան արտայայտութեամբ հեղինակը պատկերել է մի շարք նորավէպերում («Կատակ», «Յակոբիկ», «Դիմակը», «Մամայիդ բարեւ ըրէ», «Երջանիկ մահը» եւայլն):

Միւս կողմից կապիտալիզմը բերում է իր անողոք օրէնքները, իր երկաթէ թաթերի տակ ճըզմում ժողովրդական լայն զանգուածներին, առաջացնում թշուառութեան համատարած մի ծով, որի մէջ խեղդւում էին թոյլերը, անպաշտպանները: Կարիքը իր ոսկրոտ ճանկերի մէջ ճմլում էր ժողովրդին, կեանքը դարձնում ողբերգութիւն, («Ծիտին պարտքը», «Մագդաղինէ», «Փոստալ», «Այրին» եւայլն):

Տեսնելով ահա այդ պայմաններում մարդու հոգեկան եւ բարոյական պատկերի աղարտումը, բարքերի անկումը, եսամոլութիւնը, իրար յօշոտելու բնազդները, Զօհրապը ցաւատանջօրէն որոնում է մարդը, իսկական մարդը՝ բռնապետութեան, կապիտալիզմի եւ բուրժուական քաղաքակրթութեան ազդեցութեամբ դեռ չաղարտուած, չայլասերած մարդը: Այդպիսիներին Զօհրապը գտնում է հեռաւոր, մեկուսացած, լեռների մէջ կորսուած վայրերում, նրանց օժտում է հոգեկան եւ մարմնական գեղեցկութեամբ, պոէտական քընքշութեամբ, զուլալ հոգիներով եւ ինքը հիանում է նրանցով («Թեֆարիկ», «Փոստալ»): Այսպէս է Զօհրապը, երբ նրա մէջ խօսում է բանաստեղծը: Իսկ երբ երեւան է գալիս քննադատող ռէալիստը, նա պատռում է դիմակներ, բարձրացնում վարագոյրներ, եւ ընթերցողը տեսնում է բարքերի ապականութիւն («Պարահանդէսին վաղորդեանը», «Կանանց բժիշկը»), վաշխառուական զազիր հակումներ («Մեղա՛յ, տէր»), կեղծ բարեպաշտութեան եւ անբասիր բարոյականութեան դիմակի տակ թաքնուած անբարոյականընտանիքներ, յատկապէս բուրժուական վերնախաւից («Փոստալ»), աւանդական նախապաշարումների և հասկացողութիւնների զոհեր («Լուսահոգին»), ամուսնութեան եւ հաւատքի վաճառականական ձեւ ընդունելը («Վերադարձը», «Յակոբիկ», «Խարխուլը») եւն.:

Զօհրապը որպէս գրող վաղուց դարձել է մեր կլասիկ եւ ամենասիրուած հեղինակներից մէկը: Նրա երկերով դաստիարակուել եւ ոգեւորուել է մի քանի սերունդ: Յատկապէս նրա նովէլները ունեն կրթիչ, ազնուացնող, մտաւոր եւ հոգեկան հաճոյք պատճառող բացառիկ յատկութիւններ: Զօհրապի գործերից լաւագոյնները վաղուց դարձել են մեր դասագրքերի մնայուն զարդերը: Ինչպէս Մոպասանը ֆրանսական գրականութեան մէջ, Չեխովը ռուս գրականութեան, Զօհրապն էլ մեր գրականութեան մէջ նորավէպի խոշորագոյն վարպետն է: Նրա նորավէպերը մի նոր աստիճան են մեր արձակի, յատկապէս այդ ժանրի (սեռ), զարգացման մէջ, եւ առանց ստեղծագործօրէն իւրացնելու Զօհրապի վարպետութիւնը՝ չի կարելի նպաստել հայ նորավիպագրութեան առաջընթացին:

Զօհրապի գրական ժառանգութեան մէջ չափազանց արժէքաւոր են նաեւ դիմանկարները («Ծանօթ դէմքեր»), որոնցմով հեղինակը դարձաւ մի նոր ժանրի հիմնադիր մեր գրականութեան մէջ եւ ունեցաւ բազմաթիւ հետեւորդներ: Այդ ժանրի մէջ էլ նա միանգամայն ինքնատիպ է եւ մնում է չգերազանցուած:

Մ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՉԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ հոսանքներու կողմէ զօր. տը Կօլի ներկայացուած յուշագրին բովանդակութիւնը պիտի հրատարակուի այսօր: Յուշագիրը մասնաւորապէս կը բողոքէ ընտրական շրջաններու բաշխումին դէմ: Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը անխախտ պիտի մնայ իր որոշման վրայ:

ՏՐԱՆՍԻԻ արգելարանը, ուր հազարաւոր կասկածելիներ թխուեցան ազատագրութենէն վերջը, բոլորովին պարպուեցաւ: Հոն մնացած 280 կալանաւորները փոխադրուեցան Թուրէլի զօրանոցը:

ՓԱՐԻԶԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ, որ դադրած էր պատերազմէն ի վեր, վերաբացուեցաւ շաբաթ օր:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Տարտանէլ, Պալքանները եւ ուրիշ թնճուկներ

Հինգ Մեծերու ժողովը կը բացուի այսօր, Լոնտոնի մէջ: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ օրակարգի առաջին խնդիրը՝ պիտի կազմէ Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագիրը: Բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ Խ. Միութիւնը պիտի յետաձգէ իր համաձայնութիւնը, մինչեւ որ կարգադրութիւններ ըլլան նաեւ միւս «արբանեակ» երկիրներու համար (Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունգարիա, Ֆինլանտա): Կը նշանակէ թէ մեծապէս պիտի ուշանայ Իտալիոյ հաշտութիւնը, որովհետեւ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը մերժեն քննել արեւելեան Եւրոպայի դաշնագիրները, մինչեւ որ Ռումանիա եւ Պուլկարիա այնպիսի կառավարութիւններ կազմեն որոնք ճանչցուին արեւմտեան պետութեանց կողմէ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ պուլկարական խնդիրը այնքան ծանր չէ որքան ռումանականը: Եղած տագնապին վրայ նոր մը եւս աւելցաւ, — «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, բուռն բողոք մը հրատարակեց Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ (տես քիչ անդին): Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը առաջարկած է Երեք Մեծերու ժողովին մէջ քննել Ռումանիոյ խնդիրը, բայց Մոսկուա մերժած է: Այս հարցը խորհրդաւոր հանգամանք մը առած է նաեւ անոր համար որ յայտնի չէ թէ Ռումանիոյ վարչապետը ի՛նչ բանակցութիւններ կը կատարէ Մոսկուայի մէջ:

Լոնտոնի լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիա ուժ պիտի տայ ամերիկեան առաջարկին՝ միջազգայնացնելու համար Եւրոպայի գլխաւոր ջուրի ճամբաները: Այսպէս, Մ. Նահանգները կ՚առաջարկեն միջազգային յանձնաժողովի մը միջոցաւ վարել Հռենոսի եւ Դանուբի նաւարկութիւնը, ինչպէս եւ Վոսփորի եւ Տարտանէլի անցքը: Կարծողներ կան թէ Ռուսիա պիտի հակառակի Դանուբի միջազգայնացման, բայց կրնայ ի վերջոյ համաձայնիլ, եթէ ազատ անցք ստանայ Տարտանէլէն: Հաւանական է որ Տարտանէլի խնդիրը առանձին քննուի: Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Անգլիա պիտի առաջարկէ որ Տարտանէլը, ինչպէս եւ Թրիէսթէն ու Սելանիկը բացուին բոլոր պետութեանց առջեւ, համաձայն տնտեսական նոր քաղաքականութեան մը: Այս ծրագրին համաձայն, մարդ մը Լոնտոնէն տոմսակ առնելով Եւրոպայի որ եւ է մէկ վայրին համար, Մանշը պիտի անցնի, Ֆրանսայէն կառախումբ պիտի նստի եւ ճամբան պիտի շարունակէ առանց նեղուելու անցագրի վիզաներէ եւ ուրիշ ձեւակերպութիւններէ: Երթեւեկի այս ազատութեան հակառակ են շատ մը պետութիւններ:

Յունաստանի պահանջները.— Յունաստանի խնամակալը, Դամասկինոս արք. երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, թարգմանի միջեւ: Խօսակցութիւնները պիտի շարունակուին: Գլխաւոր խնդիրներն են.— 1. Յունաստանի ազգային իղձերը եւ միջազգային կացութիւնը.— 2. Ներքին կացութիւնը: Յունաստան կը պահանջէ վերաքննել սահմանները Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ. ուրիշ խօսքով՝ կցել որոշ հողամասեր: Կը պահանջէ նաեւ Երկոտասան կղզիները եւ Կիպրոսը, բայց այս վերջինը անշուշտ մեծ զգուշութեամբ, քանի որ խնդիրը Անգլիոյ հետ է: Յունաստան գանգատներ ունի նաեւ Եուկոսլաւիայէն եւ կը խնդրէ Երեք Մեծերուն միջամտութիւնը:

Մոսկուա կը մեղադրէ Անգլիան եւ Ամերիկան

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, երկար եւ բուռն խմբագրական մը հրատարակեց Սեպտ. 8ին, գրաւելով Ա. էջին երեք չորրորդը: Խմբագրականը ջերմապէս պաշտպանելով Ռումանիոյ ներկայ կառավարութիւնը, (Տոքթ. Կրոզէա) կ՚ամբաստանէ Անգլիան եւ Մ. Նահանգները թէ խաղեր կը սարքեն զայն տապալելու համար: Ամբաստանութիւնները երկու գլխաւոր մասերու կը բաժնուին.— 1. Պուքրէշի Դաշնակից Վերստուգիչ Յանձնաժողովին անգլիական եւ ամերիկեան ներկայացուցիչները ճնշում բանեցուցած են Միհալ Թագաւորին վրայ, որպէսզի տապալէ Կրոզէայի կառավարութիւնը,— 2. Գործած են առանց Խ. Միութեան կարծիքն առնելու, այսպէս խանգարելով Վերստուգիչ Յանձնաժողովին կարգուսարքը:

Ռումանիոյ Թագաւորը վերջերս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն միջամտութիւնը խնդրած էր, որպէսզի օգնեն աւելի ժողովրդավար կառավարութիւն մը հաստատելու համար: «Իզվեստիա» գիտել կուտայ իր խմբագրականին մէջ.— «Այս երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները

պնդեցին Ռումանիոյ Թագաւորին առջեւ որ հրաժարեցնէ Կրոզեայի կառավարութիւնը, ազդարարելով թէ իրենց կառավարութիւնները պիտի չրանակցին ներկայ դահլիճին հետ, հաշտութեան դաշնագիր կնքելու համար... Նշանակալից է որ նոյն խկ իր նամակը երեք պետութեանց ղրկելէ վերջ Ռումանիոյ Թագաւորը պաշտօնապէս կը յայտարարէր խորհրդային ներկայացուցիչին թէ ինք բան մը չի պահանջեր Կրոզեայի դահլիճէն եւ թէ հրաժարման խնդիրը դրաւ պարզապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ներկայացուցիչներուն յայտարարութեան պատճառով»:

Անգլիական կառավարութեան ներկայացուցիչը անմիջապէս եւ ուժգնօրէն հերքեց եղած մեղադրանքները, աւելցնելով թէ անշուշտ չի կրնար Մ. Նահանգներուն անունով խօսիլ, բայց վստահ է թէ Ուոշինկթըն ալ նոյն դիրքն ունի:

Այս միջադէպը կը պատահի ճիշդ այն ատեն երբ արտաքին նախարարները Լոնտոն հաւաքուած են: Ուշագրաւ է նաեւ որ Ռումանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Թաթըրէսքու մեծ պատիւներու արժանացան Մոսկուայի մէջ: Սպարապետ Սթալին փառաւոր ճաշ մը սարքած էր ի պատիւ հիւրերուն:

Խորհրդային քաղաքացիները պիտի յանձնուի՞ն

Անգլեւամերիկեան մամուլին տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները մօտերս պիտի պահանջեն Խ. Միութենէն ջնջել կամ գոնէ վերաքննել Եալթայի համաձայնութեան այն յօդուածը որ կը տրամադրէ օգնել Խ. Միութեան՝ դրաւեալ շրջաններու ռուս քաղաքացիները հայրենիք վերադարձնելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ռուսերը արեւմտեան Դաշնակիցներէն կը պահանջեն իրենց յանձնել ոչ միայն խորհրդային քաղաքացիները, այլեւ 65.300 էսթոնացի, Լիթուանիացի եւ Լեթոնացի գերիներ եւ աքսորականներ որոնք այժմ Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ կը գտնուին: Մոսկուա կ'ըսէ թէ Պալթեան երկիրներու այս բնակիչները խորհրդային քաղաքացիներ են, քանի որ 1939ին այդ երկիրները կցուեցան Խ. Միութեան: Յետոյ կը յիշեցնէ նաեւ Եալթայի համաձայնութիւնը:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամերիկեան կառավարութիւնը չուզեր ճանչնալ այդ բնակիչներուն խորհրդային հպատակութիւնը, եւ այդպէս ալ պիտի պատասխանէ Ռուսերուն: Բայց խնդիրը ասով չի վերջանար: Բուն հարցը հետեւեալն է,— Մ. Նահանգները պիտի մասնակցի՞ն բռնի վերադարձին, քանի որ հազարաւորներ չեն ուզեր վերադառնալ: Եալթայի համաձայնութիւնը վերաքննելու առաջարկը եղած է Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններէն, ուր սպաներ եւ զինուորներ դժկամակութեամբ օգնած են ռուս գործակալներուն, բռնի Ռուսաստան ղրկելու համար այրեր, կիներ եւ մանուկներ: Անգլիացի ատեանաւոր սպայ մը վերջերս գաղտնի լուր ղրկած էր իր մեծաւորներուն թէ կը վախնայ որ անգլիացի զինուորները ըմբոստանան, փոխանակ մասնակցելու այս տեսակ բռնի վերադարձի: Ամերիկացի սպաներ կը խոստովանին թէ կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ ամերիկեան արիւն կրնայ թափիլ:

Անգլիացի սպայ մը զինուորական ատեանի յանձնուեցաւ, որովհետեւ մերժած էր հպատակիլ հրահանգի մը որ կը տրամադրէր հնազանդիլ ռուս գործակալներու հրամանին: Ամերիկեան զինուորներուն հրամայուած է կրակ չբանալ, բայց վերջերս 21 հոգի վիրաւորուեցան, զի 80 Ռուսեր ըմբոստացան, երբ 25 ամերիկացի զինուորներ կ'ուզէին բռնի կառախումբ դնել զիրենք, Ռուսիա ղրկելու համար: Ռուսերէն երկուքը փորձեցին անձնասպան ըլլալ:

Բռնի վերադարձի այս խնդիրը շատ բարդ հանգամանք ունի, մարդկային թշուառութեան տեսակէտով: Օրինակ, երիտասարդ Ռուս մը եւ իր կինը գերման արգելարանի մը մէջ իրար ճանչնալով ամուսնացեր էին, ազատագրումէն անմիջապէս վերջը: Ռուս գործակալները եկան գտան եւ ըսին թէ Ռուսը պէտք է իր երկիրը դառնայ: Մարդը պատասխանեց.— Լաւ, բայց կինս ալ պէտք է գայ: Գործակալը առարկեց թէ ան չի կրնար, քանի որ Ռուս չէ: Եւ իրարմէ բաժնելով, Ռուսը ղրկեցին իր երկիրը, լեհ կինը մնաց Գերմանիա: Խումբ մը ռուս մանկամարդուհիներ լաւ գործեր ունէին ամերիկեան զօրամասի մը հետ, լաւ կ'ուտէին եւ լեցուն վճարում կը ստանային, զինուորներէն ոմանք ալ կը խորհէին ամուսնանալ անոնց հետ, բայց բոլորն ալ բռնի Ռուսաստան ղրկուեցան, հակառակ իրենց եւ ամերիկացի բարեկամներու բողոքներուն: Եւ ասոնք ոչ դասալիքներ էին, ոչ դաւաճաններ, ոչ ալ գործակիցներ, այլ Գերմանիոյ զոհերը:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ կացութիւնը աւելի փափուկ հանգամանք ստացած է անոր համար որ, Խ. Միութիւնը այս օրերս 50 նոր գործակալներ ղրկած է ամերիկեան շրջանը, հետապնդելու եւ թաքստոցներէն դուրս հանելու համար պահուած Ռուսերը: Կ'ըսուի թէ նոյն կարգադրութիւնը եղած է նաեւ անգլիական շրջանին համար: Այս գործակալները մեծ մասով ընտրուած են բուն իսկ տարագիրներէն եւ գերիներէն, եւ ամէն կերպով յարմար կը նկատուին այս գործին համար: Մինչ խորհրդային իշխանութիւնները այսպէս կը ճնշեն, Դաշնակիցներու աջակցութիւնը պահանջելով, հալածականները յաճախ թաքստոց կը մտնեն եւ կը սպառնան անձնասպան ըլլալ, եթէ երեւան հանուին: Զօր. Ալէքսանդր Տաւիտով, ռուս գլխաւոր ներկայացուցիչը, քաղաքավար է, բայց յամառօրէն կը պահանջէ Ամերիկացիներուն աջակցութիւնը:

Ռուսերը համաձայնութիւն կնքած են արեւմտեան Դաշնակիցներուն հետ, Լեհաստան փոխադրելու համար 1.200.000 Լեհեր, որոնք արեւմտեան Եւրոպա կը գտնուին այժմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ գործադուլները հետզհետէ կը ծաւալին եւ խռովութիւներէ կը վախցուի: Համայնավար կուսակցութիւնը կը հրաւիրէ իր հետեւորդները նոր պայքարի մը պատրաստուիլ:

300.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի գան Ֆրանսա, Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանէն, իբրեւ բանուոր ծառայելու համար:

ՀԻԹԼԵՐԸ ՈՂՋ Է, կ'ըսէ Պերլինի փոխ-քաղաքապետը, այն պատճառաբանութեամբ թէ վարչապետարանին մէջ գտնուած հինգ դիակներէն ոչ մէկը անոր կը նմանի: Անգլ. գաղտնի սպասարկութիւնն ալ (ինթէլիճընս) կը կարծէ թէ Հիթլէր չէ մեռած:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը արտօնեց ընդդիմադիր հոսանքներու թերթերուն հրատարակութիւնը: Բազմաթիւ կալանաւորներ պիտի արձակուին:

100 ԿՐԱՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի այս շաբթու, Սեպտեմբերի BB կտրօններով: Երկարաձգուած են DZ, DO (Օգոստ.), BA (Սեպտ.) DQ (Օգոստ. խոզեղէն), BC (Օգոստոս, ձիու միս) կտրօնները:

ԼԱՎԱԼ պիտի դատուի ծերակոյտի շէնքին մէջ, որ շատ աւելի ընդարձակ է քան Փէթէնի յատկացուած դատասրահը: Միայն անձի մը դատավարութիւնը չէ որ տեղի պիտի ունենայ, այլ ամբողջ շրջանի մը: Նախկին վարչապետին հետ պիտի դատուին բոլոր անոնք որ իր գործակիցներն եղան: Հաւանական չէ որ Փէթէնն ալ հրաւիրուի իբրեւ վկայ: Անցեալ օր վեցերորդ անգամ հարցաքննուելով, Լավալ յայտարարեց թէ ինք դեր չունէր լէգէոնականներու կազմակերպութեան մէջ եւ մեղքը ձգեց Պրնուա Մէշէնի վրայ: Իր հարստութեան առթիւ ըսաւ թէ դրամ շահած է նախապէս իբրեւ փաստաբան, շահագործելով ջերմուկ մը Վիշիի մօտ, գնելով թերթ մը եւ անթելի երկու կայաններ: Հասկցուց թէ շատ կարեւոր վկաներ պիտի կանչէ իր պաշտպանութեան համար:

400.000 ՆԱՑԻՆԵՐ պիտի դատուին, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ, համաձայն ամերիկեան մամուլի տեղեկութեանց: Գլխաւոր ամբաստանեալները պիտի կախուին, մնացեալները տաժանակիր աշխատանքի պիտի դատապարտուին, ծառայելով Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ, աւերակներու վերաշինութեան համար: Յայտնի չէ թէ գերման ընդհ. սպայակոյտն ալ պիտի դատուի՞ հաւաքաբար:

Այրի Տիկին Տիրուհի Տէտոյեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Տէտոյեան, Վաղինակ Քէօսէեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բենիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մէնտուհի Մխալեան, Տէր եւ Տիկին Մատթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մխալեան եւ քոյրը Զեփիւռ, խորին ցաւով կը ծանուցանեն կսկծալի մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, փեսային, քեռայրին՝

ՋԱՒԷՆ ՏԷՏՈՅԵԱՆԻ

որ մեռաւ Սեպտ. 8ին, 46 տարեկան, իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, չորեքշաբթի, 12 Սեպտ. ժամը 11ին եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատան մէջ: Կը խնդրուի յուղարկաւորներէն հաւաքուիլ հանգուցեալին բնակարանը, 92bis, Ave. de Verdun:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը՝ 14, Cours Lafayette: Կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) մէջ «Յառաջ»ի բաժանորդագրուելու համար, դիմել Պ. Յակոբ Մկրտիչեանի, 37Campagne Perrier Vallon des Tuves:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

Տարեկից մը առթիւ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Սիրելի «Յառաջ», խնդրեմ անկիւն մը տրամադրել, տարաբախտ հայորդիի մը մահուան տարելիցին առթիւ, որուն կսկծալի կորուստը լսելու դժբախտութիւնը ունեցայ միայն վերջերս, Մարսէյլ այցելութեանս միջոցին:

Այդ զոհն է երիտասարդ Վարդգէս Քէչէճեանը, որ ոչ միայն եռանդուն Հ. Մ. Ը. Մ.ական մը եղած է, այլեւ փնտռուած դերասան մը, բոլոր հայաշատ թաղերուն մէջ: Տասը տարիէ ի վեր իրար չէինք տեսած, եւ կը գոհանայինք նամակներով: Վերջերս այցելեցի իր ծնողքին, մօտէն իմանալու համար իր մահուան չարժառիթները: Եւ որպէսզի վստահին, ցոյց տուի Վարդգէսին թատերական մէկ լուսանկարը, զոր ինծի ուղարկած էր իբրեւ յիշատակ: Հէք մայրը սկսաւ նորէն ողբալ ու կոծել իր միակ զաւկին կորուստը եւ արցունքներով համբուրել անոր անխօս լուսանկարը... Հակառակ ծնողքին խուսափողական պատասխաններուն, կրցայ վերջապէս իր մտերիմներէն ստուգել, որ Վարդգէսը իսկապէս զոհ գացած էր ազատագրման շրջանին իրեն դէմ եղած չարամիտ սպառնալիքներուն: Ըսեր էին թէ՝ Վարդգէսը գերմանական համազգեստով, ռուսահայ զինուորներ հիւրասիրած է...: Ճիշդ է թէ Վարդգէս իր չոր ու ցամաք հացէն բաժին հանած է հեռաւոր ազգակիցներուն, բայց այդ ըրած է միայն ազգասիրութեամբ տոգորուած: Իսկ ազատագրման շրջանին, ոչ միայն երկու հայորդիներ պահած է իր տանը մէջ՝ վտանգելով իր իսկ կեանքը, այլեւ իր ու հօր հագուստները հանելով, հագուեցուցած է զանոնք, ամէն կասկած փարատելու համար:

Ներէ ինծ, սիրելի Վարդգէս, քու հեռաւոր բարեկամին, որ տարի մը վերջը միայն կուգամ յարգանքի տուրքս մատուցանել քու թարմ գերեզմանիդ: Թող այս քանի մը տողերը դոյզն սփոփանք մը կազմեն քու սրտահատորներուն, որոնք յաւէտ մոռցուած կը կարծեն քու անմոռանալի յիշատակը:

Վարդգէս իր ետին կը ձգէ ոչ միայն իր զոյգ մը որբուկները, այլեւ շատ համեստ գրական փրնջիկ մը, իբրեւ յիշատակ ...:

Բարսեղ Հայպէշեան

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆՀԱՄԱՐ ԶՈՀԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», Օգոստոս 29ի խմբագրականով կը հարցնէիք.— «Ի՞նչ տպաւորութիւն կրեցիք աչքէ անցընելով Թուրք մամուլի արտայայտութիւնները»: Տեղին էր այդ հարցումը, որ կ'երթայ ուղղակի ու մասնաւորապէս այն Հայերուն որոնք մարդ գազաններու ճանկերէն մազապուր ազատած, այսօր կ'ապրին Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ: Եւ Հայուհիներուն որոնք հարէմներէն փախան, իրենց անձերը զոհելու յօժարութեամբ: Անոնց մէջ կան բժիշկ, փաստաբան, ուսուցիչ, ուսուցչուհի, քահանայ, եպիսկոպոս, բոլորն ալ գրելու կարող: Թուրք մամուլին իրարանցումը կարդալով, արդեօք իրենց սրտերուն մէջ ալ իրարանցում չզգացի՞ն, չյուզուեցա՞ն, պոռթկալու ատեն:

Վաթսուն տարեկան Ուշտունցի ծերուկ մըն եմ: Երբ կարդացի Թուրք մամուլին իրարանցումը («Յառաջ» 26 եւ 28 Օգոստոս), մարմնիս փուշ փուշ ըլլալը յայտնապէս զգացի եւ յուզումէս աչքերս թրջեցան, ջիղերս պրկուեցան, Օ՜հ, հօրս գլուխը կացինի հարուածով պատող Մէհմէտ Ալիներու ետին պահուըտած «քաղաքակրթուած» բռնեխներ նորէն գործի են անցեր, փայփայելով, չոյելով այս անգամ որսալու Ամասիացի, Ակնցի փիրմաներ, սպանդանոցէն փախած մսացուներ ...

Հակառակ գործադրուած այնքան վայրագութեանց, հայկական «սիրուած ֆիրմաներու» համակրանքը ձեզի երեւակայել տուա՞ւ պահ մը չարանը՝ ձեր աքսորած հայրենակից կարաւանները եւ ողբ ու կոծ այդ անմեղ զոհերու: Անոնց ուրուականէն դուք չսարսափեցա՞ք ու քչիկ մնալ չկարմրեցա՞ք:

«Հայկական հարց չկայ», կ'ըսէ «Վաթան»: Ճիշդ է, այլ կայ Հայոց հողերու Թուրք վարձակալներ արտաքսելու նուիրական ուխտ: Ուխտ մը ամբողջ հայութեան, մէջն ըլլալով նաեւ «սիրուած հայ ֆիրմաներ»:

«Հայերը ուղղամիտ եւ գործունեայ են», կ'ըսէ «Թասվիր»: Այո, էֆէնտիրներ, այդ մեղքն էր որ քաւել տուիք անոնց:

Նիզամէտտին Նազիֆ «արկածախնդիրներ» կ'անուանէ Թուրքի օճիքը բռնող եւ իր սեփական հողը ետ պահանջող հայրենասէր ուժեր: Ոչ, պայ Նազիֆ, հայ ազգը արկածախնդրութիւն չի խաղար, այլ իր բռնագրաւուած եւ սրբապղծուած հողին տէր դառնալու ծրագրին կառչած է, առանց դաւանանքի եւ հոսանքի խտրութեան:

Ընթերցող հայրենակից, կարդացի՞ր Թուրք լրագրողներու դուրգուրանքը իրենց հայ «եղբայրներու» վրայ: Ան որ եղբայր կը կոչէ սուրը սրտին մէջ խոթած իր զոհերը՝ բանականութենէ զուրկ հրէշ մը կարելի է անուանել: Շ.ն իրաւամբ կ'ըսէր— «Խղճով քար՝ մօքով փուշի»:

Ուշտունցի մը

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Վեցամս. 400, Եռամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 12 Septembre 1945 Չորեքշաբթի 12 Սեպտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4503-Նոր շրջանի թիւ 132 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Ֆրանսայի տեսակէտները օրուան հարցերու մասին

«Թայմզ»ի թղթակիցը շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ զօր. տը Կօլի հետ, ֆրանքօ-անգլիական յարաբերութեանց եւ ան հասարակ օրուան հարցերու մասին: Զօրավարին յայտարարութիւնները մեծ արժէք ունին մանաւանդ անոր համար որ կը զուգադիպին Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Աժամեայ կառավարութեան նախագահը բացատրեց թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա զինակիցներ էին այս պատերազմին ինչպէս նախորդին մէջ, եւ տարակոյս չկայ որ եթէ ապագային Գերմանիա նորէն յարձակի, երկու պետութիւնները միասին պիտի ըլլան: Այս նախատեսութեամբ է որ իւրաքանչիւրը համաձայնութիւն մը կնքած է Խ. Միութեան հետ, խոր բարեկամութեան կապեր կը պահէ Մ. Նահանգներուն հետ, եւ վերջապէս առաջնակարգ դեր մը կը ստանձնէ Միացեալ ազգերու կազմակերպութեան մէջ: Ծչդելէ վերջ երկու պետութեանց շահերու համերաշխութիւնը, զօրավարը յայտարարեց.

— «Հակառակ օդագնացութեան զարգացման եւ հիւլէ-ռումբի գիւտին, արեւմտեան Եւրոպան բնական ամբողջութիւն մը կը կազմէ. ըսել կ'ուզեմ միանգամայն աշխարհագրական, տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային իրողութիւն մը, որ հիւսիսէն, արեւմուտքէն եւ հարաւէն իբրեւ սահման ունի ծովը, իսկ արեւելքէն Հռենոսի աւազանը: Ան գոյութեան անհրաժեշտ միջոցներն ունի բաւարար քանակութեամբ, տնտեսական ամբողջութիւն մը կազմելու համար: Հոլանտա, Պելժիա, Իտալիա, արեւմտեան Գերմանիա, սովորական ժամանակի մէջ նաեւ Իբերեան թերակղզին (Սպանիա) եւ ուրիշ երկիրներ բնականօրէն կը ձգտին տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեան մը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ: Եթէ այս պատմական աւանդական ազդակը զանց առնուի, մտահոգութեան աղբիւր մը պիտի դառնայ Եւրոպայի համար»:

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Զօրավարը յետոյ ցաւով դիտել տուաւ թէ ֆրանսական եւ անգլիական քաղաքականութիւնները միշտ ներդաշնակ եղած չեն: Իբրեւ վերջին օրինակ յիշեց Սուրիան եւ Գերմանիան: «Մօտաւոր Արեւելքը շրջան մըն է ուր, իբրեւ արեւմտեան պետութիւն, նաեւ իբրեւ համաշխարհային պետութիւն, Ֆրանսա եւ Անգլիա պարտաւոր էին հաւաքական քաղաքականութիւն մը վարել: Պէտք է կարգադրութիւն մը գլուխ հանել հիմնուելով ոչ թէ կատարուած իրողութեան վրայ, այլ նկատի առնելով թէ ի՛նչ պէտք է ընել Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ֆրանսա եւ Անգլիա հաւասարապէս շահագրգռուած են արաբական երկիրներու յառաջդիմութեամբ: Իրենցմէ ոչ մէկը շահ չունի միւսին ազդեցութիւնը չէզոքացնելու Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, որովհետեւ այդ պարագային յառաջ եկած պարապը ձախող պիտի ըլլայ մինակ մնացած պետութեան համար: Հետեւաբար երկուքը մէկ պարտին օգնել Մօտաւոր Արեւելքի երկիրներուն, որպէսզի անոնք ճշդեն իրենց փոխադարձ յարաբերութիւնները եւ երկուքը պէտք է այդ երկիրներէն իւրաքանչիւրին հետ իրենց յարաբերութիւնները կարգադրեն զատ զատ: Եթէ այսպէս եղած ըլլար, կարգ մը խնդիրներ, ինչպէս Պաղեստինի ներգաղթը կամ քարիւղի աղբիւրներու բաշխումը շատ աւելի պարզ պիտի ըլլար քան այսօր»:

Անցնելով գերմանական հարցին, զօր. տը Կօլ դառնութեամբ յիշեց թէ Անգլիա համակերպեցաւ որ գերմանական խնդիրը — շատ աւելի ծանր — կարգադրուի Ֆրանսայի բացակայութեանը: Այս պարագան «ոչ միայն զայրացուցիչ է Ֆրանսայի համար, այլ եւ այլանդակութիւն մըԵւրոպայի հանդէպ: Ցայտարարել թէ Անգլիան կ'ուզէ դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի հետ եւ միաժամանակ Ֆրանսան դուրս ձգել խորհրդակցութիւններէն՝ կը նշանակէ հակասական առաջարկներ ներկայացնել: Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներով, Գերմանիան անդամատուած է Արեւելքէն, բայց ոչ արեւմուտքէն: Ուրեմն գերման կենսունակութեան ալիքը կը դառնայ դէպի արեւմուտք: Օր մը գերման նախայարձակման կամքը կրնայ նոյն կողմ ուղղուիլ. ուրեմն անհրաժեշտ է այնպիսի կարգադրութիւն մը գտնել որ արեւմուտքը հաւասարակշռէ արեւելքը: Այնտեղ հիմնական շրջաններն են Հռենոսը եւ Ռուրը: Անհրաժեշտ է մասնաւոր կարգադրութիւն մը իւրաքանչիւրին համար»:

Այստեղ զօրավարը ռազմագիտական տեսութիւններ պարզելով, եզրակացուց թէ անհրաժեշտ է Գերմանիայէն անջատել այդ շրջանները եւ դնել միջազգային վարչութեան տակ: «Զօրս ազգերուն զինուորական եւ քաղաքական ապահովութիւնը կը պահանջէ որ այդ շրջանները դրուին իրենց ռազմագիտական եւ քաղաքական հսկողութեան տակ, եւ միանգամ ընդ միշտ անոնք անջատուին Գերմանիոյ մնացեալ մասէն. այնպէս որ իրենց բնակիչները գիտնան թէ իրենց ապագան Գերմանիոյ մէջ չէ: Ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի տնտեսական ապահովութիւնը կախում ունի Ռուրի ապագայէն: Եթէ Գերմանիոյ ձեռքը մնան տարեկան 140 միլիոն թոն ածուխի արտադրութիւնը, ինչպէս եւ Ռուրի ճարտարարուեստները, Գերմանիա պիտի վերագտնէ իր տնտեսական ուժը եւ, միաժամանակ, նորէն սպառնալիք մը դառնալու միջոցները: Գերմանիան պէտք է ածուխ ունենայ ապրելու համար, բայց ան պէտք չունի Ռուրի ամբողջ արտադրութեան, մանաւանդ իր ճարտարագործութեանց ներկայ վիճակին մէջ: Մինչդեռ այդ ածուխը կենսական կարեւորութիւն ունի ուրիշ եւրոպական երկիրներու համար,— Իտալիա, Զուիցերիա, Հոլանտա, Ֆրանսա, Լիւքսէնպուրկ, Պելժիա»:

Զօրավարը մասնագիտօրէն բացատրեց թէ ինչու պէտք է միջազգայնացնել նաեւ Հռենոսը, ապահովելու համար արեւմտեան Եւրոպայի գործակցութիւնը: Եւ վերջացնելով, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է կարգադրել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եղած բոլոր դժուարութիւնները եւ հաստատել ամուր գործակցութիւն:

Այս յայտարարութիւնները մեծ տպաւորութիւն գործեցին Անգլիոյ մէջ եւ «Թայմզ» մասնաւոր խմբագրական մը նուիրեց:

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻ ՎԵՐԱՐԾԱՐԾՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամիսներ առաջ, Ամերիկայի Հայերը յուշագիրներ յղեցին Սան Ֆրանչիսկոյի միջազգային ժողովին:

Հիմա ալ, Փարիզի մէջ, Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան Յանձնախումբը դիմումներ կը կատարէ, ի նախատեսութիւն խաղաղութեան վեհաժողովին: Դաշնագիրներուն պատճէնները արդէն յանձնուած են կարգ մը հինգ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներուն:

Հայկական հարցի առթիւ մեր պահանջքները օտարներուն ներկայացնելու եւ զայն հետապնդելու խնդիրը նորութիւն մը չէ մեզի համար: Անիկա, մանաւորապէս մեր վերջին մէկ դարու պատմութեան ամէնէն ընդարձակ էջերը կը կազմէ:

Բազմաթիւ անգամներ, ժամանակի պահանջքին ու պարագաներու բերումին համաձայն, մենք մեր ազգային դիմումները ներկայացուցած ենք վեհապետներու, արքունական տուներու, դեսպաններու, բազմազան խորհրդաժողովներու եւ վեհաժողովներու:

Ծիշդ է որ, մեր այս դիմումներով միշտ կենդանի պահած ենք մեր ազգային ձգտումներուն կենսունակութիւնը եւ բարոյական պայքարի աշխուժութիւնը, սակայն, դրական գետնի վրայ շատ քիչ բան կրցած ենք ձեռք ձգել: Եղած են նոյնիսկ ժամանակներ ուր մեր նուիրական եւ ազնուական, հին ու ալեւոր ազգը օտարներուն ճանչցնելու, սիրցնելու, պատուել տալու եւ շահեցնելու տեղ ծանրօրէն վնասած ենք անոր, ենթարկած ենք զայն դժնդակ հետեւանքներու:

Պատճառը՝ եթէ վրայ հասնող անակնկալ դէպքերն ու պատահարները, մեր երկրի աշխարհագրական աննպաստ դիրքը եղած են, կայ նաեւ ուրիշ պարագայ մը, չհերքուած իրողութիւն մը, զոր պատմութիւնը իբրեւ հայելի կը ցուցնէ մեզի: Արդ՝ աշխատանքի ծուռ ձեւն է, կիրարկումի տկար մեթոտը:

Այսպէս, դիւանագիտական ասպարէզ նետուիլ ուզած ենք առանց դիւանագիտական ճարտարութեան ու ճկունութեան կանոնները սերտելու: Աւելի երեւոյթին հետեւելու մարմաջէն տարուած ենք քան իրականութիւնը իր խկութեան մէջ փնտռելու իմաստութենէն:

Մէկին չէ միւսին կամ նոյնիսկ միջազգային երեւութական պաշտպանութեան եւ պետական գիջողութեան վրայ վստահիլ բաւական համարելով՝ գերակշիռ պետութեանց եւ իշխող անձնաւորութեանց հաշիւը նկատի չենք առած, ու այս վերջիններու հանդէպ խրոխտ ու խիզախ դիրք մը բռնած ենք: Փոխանակ յաջողութիւնը վարպետ աշխատանքէն սպասելու, մէկուն ուղղակի կամ անուղղակի խոստումէն տարուած՝ անհաշիւ յանդգնութիւնը ունեցած ենք ուծացնելու միւսը:

Ազդուելով հաստատամտութեան, իրաւապահանջութեան եւ ճշմարտութեան մարմաջէն, զանց առած ենք քաղաքավարական այն նրբին ուսումը որ ճարտար կը դարձնէ մարդը ձեւակերպութեանց մէջ եւ բացատրութիւններ տալու ընթացքին:

Կ'ընդունինք թէ օտարներու դիւանագիտութեան եւ կեղակարծ քաղաքականութեան անփորձ եղած են յաճախ մեր պատուիրակները, եւ անփորձ ըլլալը յանցանք մը չէ: Բայց, պատասխանատու մարդը առանց յանցանքի ալ կրնայ վնասակար ըլլալ, երբ զայն իր բնոյթին անատակ եւ բերմունքին անյարմար ասպարէզին մէջ դնելու դժբախտութիւնը կ'ունենանք:

Մենք, աւելի շատ ուզած ենք յուզելու, լուսաբանելու, տեղեկացնելու ջանք կատարել քան շահագրգռելու աշխատանքին լծուիլ: Տեսակէտն ու սկզբունքը զոհելու վիջողութիւնը չունենալով, ուզած ենք աւելի գութ արթնցնել քան շահ ցոյց տալ, իրաւունք պահանջել քան առաւելութիւններ ցոյց տալ քաղաքական գետնի վրայ:

Հին առած մը կ'ըսէ. «Աւելի հատու է ճկուն պողպատը քան անթեքելի երկաթը»: Ձեռնարկը որքան ալ հեռատեսութեան եւ նախատեսութեան գգուշաւորութեամբ մը պատրաստուած ըլլայ, զայն յաջողցնելու լաւագոյն պայմանը միշտ գործը վարող անձնաւորութեանց աշխատանքի սիստէմէն կախում ունի: Պէտք է ունենալ քաղաքագիտական ճկունութիւն, ճարտարամտութիւն եւ այս հատու զէնքերը շարունակ զօրացնել փորձառութեան եւ խոհականութեանց խորհուրդներով:

Գործելու կերպն է որ կը հարթէ ճամբան: Այս ուղղութեամբ ուշադրութիւն չենք դարձուցած ընտրելու հարկաւոր վարիչները որ ըլլան ջղուտ բայց երբեք ջղայնոտ, յանդուգն բայց երբեք դիւրագրգիռ, անկքելի բայց երբեք բուռն, անձնուէր բայց երբեք ցուցամոլ: Մարդիկ որ իրենց ամբողջ էութեամբ համոզուած ըլլան թէ չկայ աւելի մեծ ու նուիրական սրբութիւն քան ազգն ու հայրենիքը, չկայ աւելի մեծ իտէալ քան ազգային ընդհանուր շահերու յաջողութիւնը:

ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԸ

Հինգ պետութեանց արտաքին նախարարներու խորհրդաժողովը բացուեցաւ երէկ, երեքշաբթի կէս օրէն վերջը, նախագահութեամբ Անգլիոյ արտաքին նախարարին: Օրակարգը այնքան ծանրաբեռնուած է որ, 15 օր խորհրդակցելէ վերջ, հինգ նախարարները իրենց երկիրները պիտի վերադառնան, օգնականներու եւ մասնագէտներու ձգելով աշխատանքներու շարունակութիւնը:

Օրակարգի մասին օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդած ենք արդէն: Իբրեւ վերջին նորութիւն, յիշենք անգլ. թերթերու մէկ լուրը.— Խ. Միութիւնը, Ֆրանսա եւ Չինաստան պիտի խնդրեն որ Ամերիկա եւ Անգլիա իրենց ալ յայտնեն հիւլէ-ռումբին գաղտնիքը: Ետոյ, պիտի առաջարկեն նաեւ որ ռումբին պատրաստութեան տարազը (ֆորմիւլ) չյանձնուի ո եւ է առեւտրական — քիմիագիտական հաստատութեան: Կը կարծուի թէ այս հարցին քննութիւնը պիտի յանձնուի Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան խորհուրդին:

Յունաստան անօթի է

Օրէ օր ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին Յունաստանէն: Վախ կայ որ այս ձմեռն ալ այնքան ծանր ըլլայ որքան 1941—42ին եւ հազարաւորներ մեռնին անօթութենէ: Պատերազմին հետեւանքներէն զատ, 25 տարիէ ի վեր չտեսնուած երաշտ մը կը սպառնայ փճացնել հունձքերը: Կառավարութիւնը ջնջեց գիներու հսկողութիւնը, բայց ապրուստը աւելի սղեց երեք օրուան մէջ, 40 — 50 առ հարիւր: Ուրիշ ծանր պարագայ մըն ալ այն է որ հազարաւոր Յոյներ կը վերադառնան Գերմանիայէն, ուրեմն կը կարօտին օգնութեան; մինչեւ որ կարենան գործ գտնել:

Կեանքը այլեւս անտանելի դարձած ըլլալով, գործադուլները իրարու կը յաջորդեն: Շաբաթ օր գործադուլ հռչակեցին աւելի քան 3000 հացթուխներ, 3000 մանարանի բանուորներ եւ 4000 ուրիշ աշխատաւորներ: Վախ կայ որ եթէ օրական միջին վճարքը, 400 տրախմի, չբարձրանայ, ընդհանուր գործադուլը անխուսափելի պիտի դառնայ:

Պարենաւորման նախարարին հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, հացին գինը 200 տրախմիի բարձրացաւ, թէեւ կարծողներ կային թէ հողագործները գիներու բարձրացումէն հրապուրուելով չուկայ պիտի թափեն իրենց պաշարը: Ձիթապտուղը, որ կենսական ուտելիք մըն է յոյն ժողո—

Թուրք մամուլի աղմուկը

Ինչպէս կը հաղորդեն թերթերու թղթակից – ները Անգարայէն, թրքական մամուլը կատաղի պայքար մը սկսած է Մոսկուայի ծանօթ պահանջ-ներուն դէմ: Թուրք թերթերը կը յայտարարեն, թէ Թուրքիա պիտի գերադասէ պատերազմ մղել Խորհրդային Միութեան դէմ, քան թէ կատարել վերջինիս պահանջները:

Կասկած չկայ, որ թրքական թերթերը այդ-պայքարը կը մղեն իրենց կառավարութենէն թե – լադրուած եւ այդ կ'ընեն՝ վախցնելու համար Ե - րեք Մեծերը, որպէսզի նման սպառնալիքներով ի– րենց օճիքն ազատեն Մոսկուայի ձեռքէն:

Եթէ հաւատալու ըլլանք «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Անգարայի թղթակցին, Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն իբր թէ առաջարկած են Մոսկուայի չափաւորել իր պահանջները: Սակայն, կ'աւելցնէ թղթակիցը, այդ տեղեկութիւնը ո եւ է կերպով չէ հանգստա-ցուցած Թուրքերը, որոնք չափազանց մտահոգ – ուած են ոչ միայն այն պատճառով, որ Փոցտամի քոնֆէրանսը առկախ ձգած է թուրքեւխորհրդա - յին վէճը, այլեւ այն պատճառով որ Մոսկուայի ընթացքին մէջ կը տեսնեն խիստ վտանգաւոր ու չարաշուք նշաններ իրենց համար: Թուրքերն այն– քան կասկածամիտ են դարձած, որ զիրենք կ'ան– հանգստացնեն չարք մը դէպքեր, որոնց առթիւ ուրիշ ժամանակ թերեւս հոգ ալ պիտի չընէին:

Օրինակ, զանոնք կ'անհանգստացնէ այն պա – րագան, որ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ Ռուսերը «կը քաջալերեն» հայ ազգայնականները եւ Թոյլ կուտան, որ Երեւանի ռատիօկայանը հայ ազգա - յին երգեր հեռարձակէ հարեւան երկիրներու Հա– յերուն:

Թուրքերը կ'անհանգստացնէ եւ այն, որ Խոր-հրդային դեսպանը Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ պաշտօնական այցելութիւն տուած է Հայոց կա– թողիկոսին, կամ որ Խորհրդային դեսպանատունը Գահիրէի մէջ անցագրեր կուտայ անհայրենիք Հա– յերու, առանց ո եւ է ձեւականութեան. եւ կամ որ Պուքրէշի մէջ (Ռումանիա) քանի մը հազար փախստական Թրքահայեր հրապարակային մեծ ժողովի մը մէջ հանած բանաձեւով մը բողոքած են Թուրքիոյ մէջ եղած հայկական հալածանքնե – րու դէմ եւ կը պահանջեն թրքահայ հողերու վե– րադարձը Խորհրդային Միութեան:

Թուրք յայտնի հրապարակագիր Ահմէտ Է – մին Եալման, բուռն կերպով ընդդիմանալով Կար-սը եւ Արտահանը Հայաստանին վերադարձնելու պահանջին, կ'ըսէ, թէ 1921ին Ռուսերը կամովին Թուրքիոյ վերադարձուցած են այդ շրջանները եւ թէ Ռուսերը չեն կրնար իրենց պահանջը արդարա– ցնել այն բանով որ կացութիւնը այժմ փոխուած է, որովհետեւ այն ատեն ալ գոյութիւն ունէր Խորհրդային Հայաստանը: Սակայն, Եալման մի-այն միամիտ կը ձեւանայ, որովհետեւ շատ լաւ գիտէ, թէ կացութեան փոփոխութեան ակնարկը, զոր ըրած է Մոսկուա, ոչ թէ տեղական, այլ համաշխարհային կացութեան փոփոխութեան կը վերաբերի: Եալման, անշուշտ, շատ լաւ գիտէ, թէ այդ տեսակէտէն կացութիւնը 1921էն ասդին հիմնովին փոխուած է:

Արդարեւ, այն ատեն Խորհրդային Միութիւ–նը տկար էր այնքան, որ ստիպուած էր ողոքել Թուրքերն անգամ, իսկ այսօր ան այնքան զօրաւոր է, որ ի վիճակի է վճռականօրէն իր կամքը քալե-ցնելու իր սահմաններուն մօտ գտնուող բոլոր եր– կիրներու մէջ:

(Հայրենիք)

վուրդին համար, վեց տոլար կ'արժէ (օխան) եւ դժուար կը ճարուի:

Անցեալ ապրիլէն ի վեր Եւրոպայի պարէնա - ւորման վարչութիւնը 750.000 թոն ուտեստ փո – խադրած է Յունաստան, բայց եղած օգնութիւնը անբաւական է, եւ կացութիւնը հետզհետէ պիտի ծանրանայ մինչեւ ձմեռ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ յուշագիրը զօր. տը Կօլէն կը խնդրէ որ 1. բոլոր ընտրողները հաւասար ըլլան քուէտուփին առջեւ. այսինքն մի– եւնոյն թիւով ընտրողներու համապատասխանեն նոյն թիւով ընտրեալներ:— 2. Ընտրական ցանկե-րու կոտորակները բաժնուին կուսակցութեանց եւ հոսանքներու միջեւ, համաձայն իրենց ստացած քուէներուն: Յուշագիրը անարդար կը գտնէ կա-ռավարութեան ծրագիրը, որուն համաձայն աւելի քան 90.000 բնակիչ պէտք է Սէնի նահանգին մէջ, մէկ երեսփոխան տալու համար, մինչ ուրիշ նա– հանգներու մէջ միայն 40.000 պէտք է եւն.: Իբրեւ եզրակացութիւն, յիշեցնելով զօրավարին հանդի - սաւոր յանձնառութիւնները, կը խնդրէ որ վերա-քննուի ծրագիրը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Քուիսլինկ, Նորվեկիոյ վարչապետը, որ կը դատուէր Օգոս – տոս 20էն ի վեր: Կառավարութիւնը միեւնոյն ա-տեն պիտի գրաւէ մահապարտին ամբողջ հարըս-տութիւնը: Կ'ըսուի թէ վճիռէն մէկ օր առաջ Քուիսլինկի կուսակիցները փորձեր էին փախցնել կալանաւորը: Ընդհ. դատախազը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ Քուիսլինկ «ամենացած դաւա – ճանն է որ երբեք ունեցած ըլլայ այս երկիրը»:

ՃԱՓՈՆԻ նախկին վարչապետը, զօր. Թոժօ, — այն որ պատերազմը յայտարարած էր, ձերբա-կալուեցաւ առջի օր: Երբ հարցուցին թէ ո՞վ է պատերազմի պատասխանատուն, կալանաւորը յայտարարեց.— «Դուք յաղթական էք այսօր եւ կրնաք մատնանշել պատասխանատուն, բայց 500 կամ հազար տարի վերջը պատմագիրները տարբեր կերպով պիտի դատեն»:— Զօր. Մէք Արթըր հրա-մանագրով մը լուծեցՃափոնի ընդհ.սպայակոյտը եւ բոլոր զինուորական կազմակերպութիւնները: — Դաշնակիցները գրաւեցին Քորէան, առ այժմ պահելով ճափոնցի պաշտօնեաները:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ Հիւս. Հնդկա– չինի մէջ: Հասած լուրերուն համաձայն, 100 Ֆր - րանսացիներ կացինով ջարդուած են ճափոնցի յառաջապահներու կողմէ, երբ իմացուած է անձ-նատրութեան լուրը: Թերթերը զարհուրելի ման– րամասնութիւններ կը հրատարակեն: Սայկոնի մէջ պաշարուած է մեծ հիւրանոց մը ուր կը գըտ-նուին բազմաթիւ Ֆրանսացիներ: Մոլեռանդ հայ-րենասէրներ, «Վիթ - Նամ» (հարաւ. երկիր) կազմակերպութեան հետեւորդները կը ջանան գրաւել երկիրը, ֆրանսական մեծ ուժերու ժամա-նումէն առաջ:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարը յայտարարեց թէ միսի վաճառումը ազատ պիտի հռչակուի մօ-տերս: Սեպտեմբերին շատ բան չսպասուիր, բայց Հոկտեմբերին պիտի բաժնուի շաբաթը 250 կրամ: Հացի վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ: Ճարպեղէնի բաժնեչափը 600 կրամ

Ժողովրդական մեծ միթինկ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒ-ԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ ՊԱՏ-ԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԶԵԿՈՒՑՄԱՆ

Ազգ. Միութեան Կեդր. Վարչութենէն ստա-ցանք հետեւեալ ազդը.—

Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութիւնը կազմա– կերպած է համաժողովրդական մեծ միթինկ մը նուիրուած «Ազգ. Դատի» պաշտպանութեան եւ մեր հայրենիքէն նոր վերադարձած պատգամա - ւորներու զեկուցման, կիր. 16 Սեպտ. ժ.ը 12.30ին Մութիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, 24 ռիւ Սէն Վիք-թոռ (մէթրօ Միւթիւալիթէ եւ Փլաս Մոպէռ): Խօսք պի-տի առնեն Ազգ. Դատի Պաշտպանութեան Կեդր. Յանձնախմբի անդամներ, պիտի զեկուցանեն էջ - միածնի եկեղեցական ժողովին եւ Կաթող. ընտ - րութեան մասնակցող Ֆրանսահայութեան պատ - գամաւորները, ինչպէս նաեւ Փարիզահայութեան իրենց տպաւորութիւնները պիտի հաղորդեն Հա – յաստանի Կառավարութեան հրաւէրին վրայ երկիր մեկնած Ֆրանսահայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան պատգամաւորները:

Կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջականերու հա-յութիւնը փութալ լսելու հայրենիքէն բերուած սրտապնդիչ եւ խանդավառ լուրերը, եւ միաժա – մանակ հանդիսաւորապէս հռչակելու անգամ մը եւս քաղաքակիրթ աշխարհի առջեւ իր պապենա-կան հողերուն տիրելու անժխտելի իրաւունքը:

պիտի ըլլայ Հոկտեմբերէն սկսեալ, թերեւս աւե - լի: Գինիի վաճառումը ազատ չէ, բայց թերեւս բաժնեչափը աւելնայ: Արտադրիչները կրնան 50 քիլօ գետնախնձոր զրկել ուղղակի յաճախորդին, քաղաքապետութեան արտօնագրով:

ԿԷՍԹԱՓՈՆ գաղտնի համաձայնութիւն կնքած էր 13 ազգերու քաղաքական ոստիկանութեան հետ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Այս գաղտնիքը երեւան հանուած է Գերմա– նիոյ պետական դիւանաթուղթերուն մէջ զոր Նա-ցիները ոչնչացնելու ժամանակ չեն ունեցած: Պայ-մանաւորուած պետութիւններն են.— Պելժիա, Պուլկարիա, Ֆինլանտա, Իտալիա, Եուկոսլաւիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Ռումանիա, Հունգարիա եւ ամերիկեան երկիրներ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի փութա-ցնել անվճար բաժնեգինները: Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրե-ցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ:

✕ Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր, երե - կոյեան ժամը ճիշդ 8.30ին, ընկերվարականներու սրահը՝ 14, Cours Lafayette: Կը խնդրուի ճիշդ ժա–մանակին ներկայ ըլլալ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) մէջ «Յառաջ»ի բաժանորդագրուելու համար, դիմել Պ. Յակոբ Մկրտիչեանի, 37Campagne Perrier Vallon des Tuves:

ՄԱՀ ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՄԱՏԵԱՆԻ

«Յուսաբեր»էն ցաւով կ'իմանանք թէ Օգոս-տոս 11ին Գահիրէի մէջ մեռած է Միհրան Տա – մատեան, աւելի քան 80 տարեկան: Երկար ատե-նէ ի վեր անկողին գամուած էր: Յեղափոխու – թեան ասպարէզը նետուած է իբրեւ Հնչակեան, վարելով Սասունի ապստամբութիւնը 1894ին, Համբարձում Պօյաճեանի հետ (Մուրատ): Ինքն է հեղինակը երկու ծանօթ երգերու, «Հեռաւոր եր-կիր» եւ «Տալուորիկ»: Եթէ չենք սխալիր, Օսմ. Սահմանադրութենէն վերջ միացաւ Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան: Գործօն դեր կատա-րած է Կիլիկիոյ մէջ, 1920—21ին, երբ միաժամա– նակ քանի մը «ինքնավարութիւններ» յայտարար-ուեցան, մէկը՝ ողբացեալ Մ. Վերածինի կողմէ: Վերջին արտադաղթէն ի վեր կը գտնուէր Սուրիա, յետոյ անցաւ Եգիպտոս:

ԱՐՈՒՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորնե–րը հարեւանցի հաղորդեցին մեր տաղանդաւոր դերասանուհիին մահը: Ոչ իսկ ճշդուեցաւ թուա-կանը, միայն ըսին թէ զոհ գացած է Թիֆլիսի, ուրկէ այնքան կը սոսկար:

Արուս Ոսկանեան Պոլսեցի էր, Բերայէն եւ Էսաեանի աշակերտուհի: 1911ին երբ Արմէնեան – Աբէլեան խումբը Պոլիս եկած էր Կովկասէն, եւ Պոլսեցիներուս համար գեղեցիկ նորութիւն մը ըլ-լալէն աւելի, շատ աւելի՛, խանդավառ ոգեւորու– թիւն մը կը բերէր մեզի.— հայ լեզուն բեմի վրայ, ամէնքս ալ քիչ մը խենդեցած էինք կարծես: Ո՞վ ռուսահայերէն չէր խօսեր այդ օրերուն, դիմացդ-եղողը «սիրում եմ քեզ, պաշտում եմ», կը կրկ – նէր բարեւի տեղ: Ու այդպէս էր որ Օր. Արուս-եակ Դարպասեան եղաւ Տիկին Ոսկանեան, ամուս-նանալով խումբին երիտասարդ տաղանդաւոր ան–դամներէն Պ. Ոսկանեանի հետ:

Անոր հետ գնաց Հայաստան եւ դարձաւ դե-րասանուհի: Յաջողութենէ յաջողութիւն քալեց հաստատ քայլերով եւ մենք անոր տաղանդին ար– ձագանգը լսեցինք արտասահմանի մէջ: Եւ ահա մահը, հազիւ 56—57 տարեկանին: Հայաստանի մէջ իր բեմական գործունէութեան հետեւողի մը կը մնայ տալ ողբացեալ Արուսին իրական ար - ուեստագէտի դէմքը: — Պոլսեցի

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ 31 Յուլիսէն 10 Օգոստոս

ԿԱՐԿԱՆ՝ Հարութեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պա-մաճեան 750, ՍԷՎՐԱՆ՝ Քէօսէեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Ազարէկեան 200, ՄՈՆՖԵՐԱՆ՝ Քէշիշեան 400, ԻՍՍԻ՝ Մանիսեան 200, ԼԻՈՆ՝ Թերզեան 400, ՍԷ-ԹԻՖ՝ Էլպէզեան 750, Առաքելեան 750, ԱԼԺԷ՝ Տէրտէրեան 1000, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ.— 1687.50, ՍԷՆ ԼՈՒ՝ Գործ.— 2750, ՊՐԻՆԵՕԼ՝ Լըպօեան 750, ԼԻՈՆ՝ Մինասեան 750, ՎԱԼԱՆՍ՝ Սարոյեան 200, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Ռաֆաէլեան 200, ԿԱՐԿԱՆ՝ Ալ - թունեան 750, ՊՈՒՐԿՎԷՆ՝ Անկիզեան 750, ՍԵՎ-ՐԱՆ՝ Տիկին Շաթեր 750, ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ՝ Անաս - եան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պանոսեան 550, ՍԷՆ ԺԷ-ՐՈՄ՝ Կորոյեան 879.50, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Գործ. 1755, ՌՈՄԱՆ՝ Օհանեան 750, Փափազեան 400, ՎԻԷՆ՝ Գործկ. 3050, ԲՕ՝ Աբրահամեան 400, ՖՐԵԺԻՒՍ՝ Փուլեան 200, ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ՝ Աքնազարեան 400, ՓԱՐԻԶ՝ Թորոսեան 400, ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Պալեան 200, Տուրկութեան 400, ՎԻԼՄՈՊԼ՝ Եկաւեան 400, ՊԵԼՖՈՐ՝ Միքայէլեան 200, ՄԱՑԵՆ՝ Ալիքսանեան 200, ԱՆԹՈՆԻ՝ Փափազեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Տէ - յիրմէնճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Պէնքլեան 200, ԼԻՈՆ՝ Պէչլէրեան 750, ՆԻՍ՝ Գարակէօզեան 200, ՓԱ - ՐԻԶ՝ Տիկին Ժերմէն 400, ՔԼԱՄԱՐ՝ Օնոսեան 750, ՏԵՍԻՆ՝ Գործ. 2473, ԼԱՊՕՔԱ՝ Ասատուրեան 200, ՄԷՕՏՈՆ՝ Ութէյիզեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Գալբաք-ճեան 400, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Պօղիկեան 200, ՄՈ - ՄՈՐԱՆՍԻ՝ Էզիկեան 800, ՎԱԼԱՆՍ՝ Ստանպոլ - եան 800, ՓԱՐԻԶ՝ Փիւսկիւլեան 200, ՎՕՔԼԻՒԶ՝ Շիրոեան 200, ԱՎԷՅՐՈՆ՝ Աւագեան 700, ԽՎՐԻ՝ Կարապետեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Կարապետեան 200, ՆԻՍ՝ Քարա 300, ՌՕԱՆ՝ Գարակէօզեան 400, ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ Տիարեան 250, ԱՆԻԷՌ՝ Ադամեան 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Ժամկոչեան 200, ՎՕՔԼԻՒԶ՝ Գաբրիէլեան 296, ՓԱՐԻԶ՝ Ինճէ Յակոբեան 350, ԼԻՈՆ՝ Մարգարեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Նուրի 400, ՊԱՆԵԷՕ՝ Հէքիմեան 750, ՌՈՄԱՆ՝ Մահմուրեան 750 ֆրանք:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 13 Septembre 1945 Հինգշաբթի 13 Սեպտմ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4504- Նոր շրջան թիւ 133 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի մեր աշխատակիցը, Ժիրայր Միսաքեան, իբրեւ ներկայացուցիչը հայկական գործերու, Սեպտ. 6ին անձամբ Անգլիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան յանձնած է երկու օրինակ իր կազմած յուշագրէն, մէկը՝ նախարար Պ. **Bevin**ի, միւսը՝ մնայուն խորհրդական **Sir Alexander Cadogan**ի, նաեւ Պ. **Molotov**ի (խորհրդային դեսպանատուն), Պ. **Byrnes**ի ամերիկեան դեսպանատուն), Պ. **Bidault**ի (ֆրանսական դեսպանատուն) եւ Պ. **Vang**ի (Չինաստան): Իւրաքանչիւր յուշագրի կցուած են մասնաւոր նամակներ:

Միեւնոյն ատեն յուշագիրը բաժնուած է մամուլին, խորհրդարանի անդամներուն, անկլիքան եկեղեցւոյ պետերուն, գրագէտներու, արեւելեան հարցին ծանօթ հեղինակներու, դեսպաններու, մարզպաններու, պատմագիրներու, փրոֆէսէօրներու եւն.: Ընդամէնը **3000** օրինակ:

Յուշագրէն օրինակ մը ղրկուած ըլլալով մեզի, կը սկսինք թարգմանել.—

Այն շատ մը քաղաքական խնդիրներուն մէջ որոնք արմատական լուծում չստացան, Համաշխարհային Առաջին Պատերազմէն վերջը, Հայկական Հարցը ամէնէն կարեւորներէն մէկն է, սա իրողութեամբ որ միայն ազգային խնդիր մը չէ, ինչպէս կրնայ երեւալ պատահական դիտողին, այլ միջազգային խնդիր մը որ կենսական է Մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութեան պահպանման եւ ամրապնդումին համար:

Եթէ ուղղամտութեամբ եւ անկողմնակալութեամբ քննուի հայ ժողովուրդին վերջին 60—70 տարիներու քաղաքական պատմութիւնը, եւրոպական կառավարութեանց ձեռքն եղած փաստացի նիւթերու լոյսին տակ, Դաշնակից Գլխաւոր Կառավարութեանց համար դժուար պիտի չըլլայ արգիւնաւոր ծրագիր մը պարզել Հայկական Հարցին խաղաղ եւ վերջնական լուծման համար, համաձայն արդարութեան այն վսեմ եւ ազնիւ սկզբունքներուն որ պաշտպանուեցան յաղթական Ազգերուն կողմէ, զանազան միջազգային դաշինքներու մէջ, 1939էն առաջ եւ անկէ ի վեր:

Հանրածանօթ իրողութիւն մըն է թէ հակամարտ չահեր Հայաստանի մերձաւոր շրջաններու մէջ եւ համերաշխութեան պակասը 1920ական թուականներու սկիզբը՝ Համաձայնութեան աւագ պետութեանց միջեւ, գլխաւոր պատճառներն եղան որ պետութիւնները չկրցան կատարել իրենց բազմաթիւ խոստումները հայ ժողովուրդին:

Եթէ եւրոպական ազգերը նոյնքան վճռական եղած ըլլային Հայկական Հարցին արդար եւ տեւական լուծում մը գտնելու իրենց որոշման մէջ որքան անկեղծ էին իրենց համակրանքի արտայայտութիւններով հանդէպ Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի տառապանքներուն, ոչինչ կրնար արգիլել, 1918—1923 տարիներուն միջեւ, ապահովելու գործադրութիւնը Սեվրի դաշնագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները Հայաստանի մասին:

Կարելի է վստահօրէն պնդել թէ այսօր քաղաքական հանգամանքները աւելի նպաստաւոր են շատ մը տեսակէտներով, դարմանելու համար, Գլխաւոր Դաշնակիցներուն հաւաքական գործողութեամբ, ակներեւ անարդարութիւն մը եւ հայ ժողովուրդին վերադարձնելու իր պատմական հողերը, այնպէս ինչպէս սահմանագծուած են նախագահ Ուտ. Ուիլսընի կողմէ, 1920ին, յանուն Դաշնակից Պետութեանց Գերագոյն Խորհուրդին:

Ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայերուն միջեւ բացարձակ միաձայնութիւն կը տիրէ այս կենսական հարցի մասին եւ անոնք վստահօրէն կը յուսան եւ կ'անկնկալեն որ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը եւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յարմար պիտի գտնեն կատարել համաձայնութեամբ չարժիլ Խ. Միութեան կառավարութեան հետ, եթէ եւ երբ որ այս վերջինը պահանջ մը ներկայացնէ, Թրքական Հայաստանի նահանգները միացնելու սահմանակից Խորհրդային Հայաստանի: Այն ատեն այս վերջինը պիտի դառնայ — ինչպէս բոլոր Հայերու ջերմ բաղձանքն է — հողային տեսակէտով ամբողջական եւ անբաժանելի պետութիւն մը սովետական ընկերվարական հանրապետութեանց Միութեան մէջ:

(Շար.)

ԼԱՎԱԼ նորէն հարցաքննուեցաւ առջի օր, եւ Տարլանի վրայ ձգեց բացառիկ ատեաններու, հակաբոլշեւիկ վաշտերու, կամաւորներու եւն. կազմակերպութեան պատասխանատուութիւնը: Կրկնեց թէ իր իշխանութեան օրով 25.000 արդելափակեալներու ճիւր իջաւ 5000ի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«*Ցուսաբեր*» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (*Նախօրեակին*), պատերազմի վախճանին առթիւ.—

Այժմ, պատերազմի դադարով նոր շրջան կը բացուի. գաղութէ գաղութ հաղորդակցութիւնները կը վերսկսին. կը վերահաստատուի կապը, որ խզուած էր եւ կը պարզուի գործը, որ իւրաքանչիւր գաղութ ինքն իր մէջ կատարած է: Դժուարութիւնները կան դեռ եւ մեկուսացումը կը շարունակուի, բայց չանցնիր շատ ժամանակ եւ կը հարթուին արգելքները ու գաղութահայութիւնը, դարձեալ, կը դառնայ միացեալ այն զանգուածը՝ որ եթէ ֆիզիքապէս ու աշխարհագր. կազմակերպութիւններով աշխարհագրական անջատ միաւորներու բաժնուած էր հոգեպէս ու մտաւորապէս մի էր եւ ներդաշնակ, խոշոր չափով մը: Ամերիկան հեռու էր մեզմէ, բայց իր ազգային ու իմացական շարժումի արձագանգը կը հասնէր մեզի դիւրաւ: Պատերազմը դժուարացուց հաղորդակցութիւնները, եթէ չխզեց բոլորովին: Նոյնը կրնանք ըսել Միջին Արեւելքի երկիրներուն համար, որոնք Եգիպտոսի հետ գաղթային ու ազգային մէկ զօտի կը կազմէին գրեթէ:

Այսպէս չեղաւ պարագան սակայն այլ երկիրներու համար, Յունաստանի, Պալքաններու եւ մասնաւորաբար Ֆրանսայի, որոնք բացարձակապէս խզուեցան գաղութահայութեան ազատ ու հոծ զանգուածներէն, իրենք ընկղմած ըլլալով թշնամի գրաւման ստեղծած տագնապներուն մէջ: Յաղթանակը ազատագրեց այս երկիրները, եւ եթէ Պալքանները լուռ են դեռ մեզի ու աշխարհին համար, Յունաստանը արձագանգ կուտայ, ու Ֆրանսան կը խօսի արդէն: Յունաստանէն կան տեղեկութիւններ, որոնք ցոյց կուտան թէ մութ օրերէն ետք, ներկայիս, ազգային արթնութիւն մը ծայր տուած է եւ գրական - իմացական շարժումը սկսած է գործել աշխոյժ թափով, երիտասարդ ու հաւատաւոր տարրերու կողմէ, որոնք հաստատած են սեփական օրկան, շունչով տաք ու հաւատքով ամուր՝ վաղուան հանդէպ:

Ֆրանսան ոտքի կը կենայ հեզհետէ: Հակառակ իր կրած հարուածներուն եւ խռովայոյզ ու ցաւագին օրերուն, հայ գաղութը, իր կարգին, կազդուրուելու վրայ է, իր ազգային կեանքով ու մտաւորական յառաջապահ դիրքով ու հաւատաւոր օրկաններով: Կը հրատարակուի արդէն այս օրկաններէն ամէնէն վաստակ ու հաւատք ունեցողը, «Յառաջ»ը, ամիսներէ ի վեր: Կը գործէ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը, նոր հրատարակութիւններով: Եւ ինչպէս ստացուած ցուցակէ մը կը պարզուի, անցնող հինգ տարիներու ընթացքին հրատարակուած են քանի մը տասնեակ գործեր (աւելի քան 60 հատ), գրական, պատմական ու բանասիրական, մեծ մասով աշխատուած ու արժէքաւոր, դատելով հեղինակներու եւ գիրքերու անուններէն:

Ուրախ պէտք է ըլլալ հայ մտքի ծաղկումին համար, նոյն իսկ պատերազմի դաժան տարիներու ընթացքին: Խանդավառ, որովհետեւ այս հրատարակութիւններուն մէջ բաժին ունին ոչ միայն երէցները, այլեւ երիտասարդները, հրատարակուած են ոչ միայն ողջերու գործերը, այլեւ նահատակներու եւ մեռածներու, (Ե. Սրմաքէշխանլեան, Լ. Բաշալեան, Վահր. Թաթուլ): Գործեր՝ գաղութներէն թէ հայրենիքի գրողներէն, որոնք կուգան իրենց իմացական ու հոգեկան յուզումները խառնելու արտասահմանի գրականութեան:

Շատ չանցած, ապահովաբար, աւելի լայն տեղեկութիւններ պիտի ունենանք մեկուսացած գաղութներու ճիգերու մասին եւ պիտի ունենանք տրամադրելի՝ բուն իսկ գործերը, ուղղակի հաղորդակցելու համար հայ մտաւորական անջատ հատուածներուն հետ եւ վերականգնելու խզուած միութիւնը:

Նախօրեակին կը գտնուինք բնականոն օրերու վերադարձին: Նախօրեակին պատմական այն մեծ թուականին, որ կը հաւատանք թէ մեր ժողովուրդի դարաւոր երազներուն մարմին պիտի տայ եւ մեր հայրենիքը՝ ջախջախուած ու արիւնոտ, ոտքի պիտի կանգնի իր արդար ու բնական սահմաններուն մէջ, իր ծոցը հրաւիրելով աշխարհացրիւ իր զաւակները:

Այս օրերուն մէջ կ'ապրինք եւ անշուշտ, այս օրերուն է որ ամէնէն աւելի կոչուած ենք զօրանալու եւ վերահաստատելու փշրուած ներդաշնակութիւնը: Վերահաստատելու, ամէնէն առաջ, հոգեկան ու իմացական միութիւնը, առանց որուն բառ մը կրնայ դառնալ հողերու միացումն իսկ եւ տկար՝ հայրենիքը, այօրուանը թէ վաղուանը, մանաւանդ վաղուանը:

Վեր մասնակի, առօրեայ ու տխուր մտադրութիւններէ, հայ մտաւորականութեան առաքելութիւնն է՝ արժանի ըլլալ գալիք օրերուն, ըմբռնել ժամանակի ոգին ու կերտել հայ մտքի ու հոգիի այն ներդաշնակութիւնը, որ ապրեցուցած է մեր ժողովուրդը դարերու մթութեան մէջէն, շունչով ազատ, ոգիով առողջ ու հաւատքով հաստատ ու աննասան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ

Տաժանելի աշխատանք

Հինգ մեծ պետութեանց արտաքին նախարարներու ժողովը բացուեցաւ Լոնտոնի պատմական մէկ հաստատութեան, Լէնքէսթըր Հաուզի մէջ որ ունի 200 սենեակ: Ամէնէն բազմանդամ պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ Պ. Մոլոթով, 89 խորհրդականներով, մասնագէտներով եւ ապահովութեան պաշտօնեաներով: Փոքր պետութեանց մէջ, ամէնէն կարեւոր պատուիրակութիւնը ղրկած է Եուկոսլաւիա, որ լայն տեղ մը կը բռնէ օրակարգին վրայ: Իսկ «պատկերալից» պատուիրակութիւն մը կը ներկայացնէ Յունաստանը, նախագահութեամբ խնամակալ Դամասկինոս արք.ի, յիշեցնելով Խրիմեան Հայրիկի պատմութիւնը (1878, Պերլին):

Փոցտամի ժողովին մէջ խրախճանքները, հացկերոյթի հրաւէրները անպակաս էին: Այս անգամ որոշուած է ընդունելութիւնները կարճ կապել, պահելով տեսակ մը խստամբեր մթնոլորտ: Ժողովին մէջ մեծ դեր մը վերապահուած է Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին, Պ. Պըրնզի, որ միասին բերած է որոշ առաջարկներ վիճելի խնդիրներու մասին: Պ. Պըրնզ չի ծածկեր գործին դժուարութիւնները:

Առաջին նիստին առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացաւ որ նախ քննուին Պերլինի մէջ մշակուած խնդիրները: Բայց ժողովականները կրնան նոր առաջարկներ աւելցնել օրակարգին վրայ: Գլխաւոր պատուիրակները,— Պըրնզ (Ամերիկա), Պիտօ (Ֆրանսա), Պէվին (Անգլիա), Մոլոթով (Խ. Միութիւն) եւ Վանկ Շէչի (Չինաստան) բազմած էին կլոր սեղանի մը շուրջը, շրջապատուած իրենց խորհրդականներով: Լեզուի խնդիրն ալ մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Որոշուած է բոլոր նիստերը վարել երեք լեզուներով,— անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն: Գլխաւոր փաստաթուղթերն ալ պիտի խմբագրուին այդ լեզուներով, ինչպէս եւ չինարէն: Յետոյ, որոշուած է նախագահութիւնը վարել փոխն ի փոխ: Առաջին նախագահն էր Անգլիոյ ներկայացուցիչը, յաջորդը՝ Պ. Մոլոթով: Հինգ նախարարներուն փոխանորդները ամէն առտու նիստ պիտի գումարեն, մասնաւոր խնդիրներ ուսումնասիրելու եւ օրակարգ պատրաստելու համար լիագումար նիստերուն որ պիտի գումարուին ամէն կէս օրէ վերջ: Պարբերաբար զեկոյցներ պիտի հրատարակուին կատարուած աշխատանքներու մասին: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը խիստ գաղտնապահութիւն պատուիրած է իր պատուիրակութեան անդամներուն:

Առաջին փշոտ խնդիրները

*Բայց եւ այնպէս, միջազգային մամուլին թղթակիցները յաջողած են որոշ տեղեկութիւններ քաղել: Այսպէս,*իտալական հարցի *մասին կը գրեն թէ ամերիկեան պատուիրակութիւնը պիտի առաջարկէ կարգ մը զիջումներ կատարել, գնահատելով Իտալիոյ պատերազմական ճիգը՝ անձնատուութենէն վերջ: Կ'ըսուի թէ Պ. Պըրնզ պիտի առաջարկէ* Թրիէսթէ քաղաքը ձգել Եուկոսլաւիոյ, *իսկ նաւահանգիստը դարձնել բաց դուռ, զօրացնելու համար Դանուբեան աւազանին տնտեսական արժէքը: Յետոյ, Մ. Նահանգները համաձայն են որ* Երկոտասան կղզիները ձգուին Յունաստանի, *հարաւային Թիրոլը՝ Աւստրիոյ, ինչպէս եւ սրբագրութիւններ կատարուին իտալեւֆրանսական սահմանին վրայ, ի նպաստ Ֆրանսայի: Իտալական Փանթէլէրիա կղզիները, որ կը գտնուին Միջերկրականի կեդրոնը, Մալթայի մօտ, պիտի ձգուին Անգլիոյ, համաձայն խնամակալութեան օրէնքին:*

Գալով Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն, Մ. Նահանգները կը նախընտրեն որ անոնք մնան Իտալիոյ վարչութեան տակ, Միացեալ Ազգերու խնամակալութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, իտալական խնդիրը օրակարգին գլուխը կը գտնուի եւ քանի մը օրէն կը պարզուին մանրամասնութիւնները:

Կը կարծուի թէ հինգ նախարարները մինչեւ երկու շաբաթ գետինը հարթելէ վերջ, պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, սպասելով փոխա-

Ազատութեան համար

Որքա՜ն չքնաղ եւ դիւթիչ է բառը եւ սիրելի ու պաշտելի ամէնուս :

Ամէն անհատի, ամէն ընտանիքի ու ազգի մէջ փնտռուած ու գնահատելի, բայց եւ այնքան սուղ եւ դժուար, երբ կը փորձեն ձեռք բերել:

Ո՞վ չուզեր իր տան մէջ, իր երդիքին տակ, իր գործին մէջ, նոյնիսկ իր կենակցութեան մէջ ըլլալ ինքնիշխան, առանց արտաքին միջամտութեան :

Ազատութեան սէրը բնածին է մարդուս մէջ եւ կը սկսի օրօրոցէն: Երբ երեխայ է, կարծես կը զգայ թէ իր ծնողքին յանդիմանութիւնը ծանր կու գայ եւ հետզհետէ աճելով իր մէջ, իրեն հետ, երբ քիչ մըն ալ մեծնայ, կարծես բեռ մը կ'ըլլայ իրեն մեծերուն հսկողութիւնը ու օր առաջ կ'ուզէ ազատիլ ու հեռանալ, դառնալ ինքնագլուխ ...

Եթէ այդպէս է պահանջքը ներքին կարգուսարքին մէջ, ո՞ւր կը մնայ ազգերու, ժողովուրդներու կեանքին մէջ, ուր երբ ազատութիւնը կը կապտուի, ծայր կու տան եւ վէճ եւ կռիւ: Ազատութեան յարգը այն ատեն կը գիտնանք, երբ կը գտնուինք օտարի ձեռքի, օտարի լուծին տակ:

Ի՞նչպէս կ'ուզէք որ աշխարհի մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, հաշտութիւն ըլլայ, երբ մէկ ազգը կ'ուզէ ճնշել միւսին վրայ, ոտքի տակ առնել անոր իրաւունքները, մէկ բառով՝ ստրուկ ու գերի, միշտ իրեն ենթակայ, հարկատու ու հնազանդ պահել :

Հայ ժողովուրդը մէկն է եղած այն ազգերէն, որ սկիզբէն ի վեր ուզած է թօթափել օտարին լուծը, օտարի շղթան: Ան հազարաւոր հերոսներ ունեցած է ժողովուրդի ծոցէն, անոր տառապանքովը մկրտուած ու խմորուած, քաջեր որոնք զգալով լուծին ծանրութիւնը ու դառնութիւնը, զոհած են իրենց կանանչ արիւնը, իրենց կարճ կեանքերը ի սպաս ազատագրութեան :

Մեր ժողովուրդը դարերով մարտնչեր է, միայն իր արդար իրաւունքներուն ու պահանջին համար, բողոքեր, ընդվզեր եւ յաճախ բռունցք է բարձրացուցեր:

Վարդանանց մեծ պատերազմէն ի վեր, ուր կրօնի ազատագրութեան հարցին հետ անբաժան ազգային գոյութեան հարցն էր վտանգուած, միշտ պայքարի մէջ է եղած հայ ժողովուրդը:

Պայքա՜ր, շարունակ պայքա՜ր, ըլլայ գրչով թէ լեզուով, խաչով ու զէնքով, երբեմն յաղթող, երբեմն պարտուած, բայց միշտ պատնէշին վրայ, իր պատիւովը ու փառքով :

Այսպէս խոշտանգուած ու չարչարուած Հայաստանն իր արի զաւակներով անգամ մը եւս իյնալով նոր ժամանակի երկու պատերազմներու մէջ, այսօր ամենայն իրաւամբ կը սպասէ իր այնքան զոհողութեանց արդար հատուցումին, ըսելով թէ աշխարհի ազատութեան համար ինկանք, ազատութեան համար կ'ուզենք ապրիլ :

Ալ կը բաւէ որքան ուրիշներ օրօրեցին մեզ եւ քնացուցին, խաբեցին եւ մեր արիւնով ապրեցան ու վայելեցին: Այժմ թողէք որ մենք ալ ազատ շունչ քաշենք, մեր հայրենիքին արեւուն տակ, ծառայելով մարդկութեան եւ ազատութեան:

ՄԷՆ-ՍԷ

...նորդներու եւ մասնագէտներու աշխատանքի արդիւնքին: Յետոյ նորէն Լոնտոն պիտի գան, վերջնական խորհրդակցութիւններ կատարելու եւ որոշումներ տալու համար: Այնուհետեւ հետզհետէ պիտի յայտնուին հաշտութեան զանազան դաշնագիրները: Օրակարգի կնճռոտ խնդիրներուն մէջ կը գտնուին նաեւ ռումանականը, պուլկարականը եւ յունականը :

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ամերիկեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ժողովը հաւանաբար պիտի զբաղի Եւրոպայի ուտեստի, ածուխի, փոխադրութեան խնդիրներով, ինչպէս եւ ջուրի ճամբաները միջազգայնացնելու հարցով:

Անդարայէն անգլ. գործակալութեան հասած հեռագրի մը համաձայն, նախագահ Թրումըն Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան հաղորդած է իր ծրագիրը, Տարտանէլի միջազգայնացման մասին: Այս խնդիրն ալ ծանրակշիռ հանգամանք ունի, քանի որ Մոսկուա կր ճնշէ Թուրքիոյ վրայ, վերաքննելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը: Նոյն հեռագրին համաձայն, Մ. Նահանգներու նախագահին ծրագիրը «լաւ տպաւորութիւն գործած է» Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Անգլիա պաշտօնապէս բան մը յայտնած չէ այդ ծրագրի մասին, բայց կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը ընդհանրապէս համաձայն է Եւրոպայի ջուրի ճամբաները միջազգայնացնելու գաղափարին :

╳ Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, Հինգ նախարարներու խորհուրդին պաշտօնն է «շարունակել անհրաժեշտ նախապատրաստական աշխատանքը խաղաղութեան շրջանի կարգադրութեանց համար եւ քննել այն բոլոր նիւթերը որ կրնան իրեն ներկայացուիլ ատեն ատեն, խորհուրդին անդամներուն հաւաքական համաձայնութեամբ» :

Ճափոնի նախկին վարչապետը անձնասպանութիւն փորձեց

Զօր. Թոժօ, Ճափոնի նախկին վարչապետը, — այն որ հրաման տուած էր յարձակիլ Փըրլ Հարպըրի վրայ, 1941 դեկտ. 7ին, փորձեց անձնասպան ըլլալ, երբ ամերիկացի սպաներ իր ապարանքը ներկայացան, ձերբակալելու համար, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ: Զօրավարը փոխանակ սուրով փորը ճեղքելու (հարա քիրի), ատրճանակ մը պարպեց կուրծքին, սրտին տակ, բայց չմեռաւ: Ամերիկացի բժիշկներ ամէն միջոց կը փորձեն, որպէսզի ապրի: Նոյն իսկ ամերիկեան արիւն ներարկեցին: Վիրաւորին վիճակը անորոշ է տակաւին, բժիշկները 50—55 առ հարիւր յոյս ունին կեանքը փրկելու:

Երբ ամերիկացի սպաները ապարանքին դուռը զարկին, նախկին վարչապետը պատուհան մը բանալով գոչեց.— «Ես Թոժօն եմ»: Սպաները տակաւին ներս չէին մտած, երբ ատրճանակի ձայն մը լսուեցաւ: Սպասաւորներէն մէկը սենեակը մտաւ եւ սկսաւ բարձրաձայն հեծկլտալ: Ուրիշ երկու Ճափոնցիներ ծունկի եկած կ'աղօթէին :

Թոքիոյի անթելը կը ծանուցանէ թէ Թոժօ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է ատրճանակը պարպելէ վերջ:

— «Կը ցաւիմ Մեծագոյն Ասիոյ ժողովուրդներուն համար: Ուսերուս վրայ կ'առնեմ ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Մեծագոյն Ասիոյ պատերազմը արդար էր: Մեր բոլոր ուժերն սպառած ըլլալով, ի վերջոյ պարտուեցանք: Ես չէի ուզեր յաղթականներուն առջեւ դատուիլ իբրեւ պատերազմի ոճրագործ: Կ'ուզէի անձնասպան ըլլալ մէկ հարուածով: Նախ մտածեցի սուրս գործածել, բայց նախընտրեցի ատրճանակը, վախնալով որ կը վրիպիմ եւ ողջ կը մնամ» :

Զօր. Թոժօ ճափոնական բանակին մէջ ծանօթ էր իբրեւ «Ածելի», իր կտրուկ որոշումներուն եւ վճռական կարգադրութեանց համար:

╳ Ճափոնի ամերիկեան բանակին սպարապետութիւնը հրամանագրով մը կ'արգիլէ զինուորներուն մտերմանալ Ճափոնցիներուն հետ, կայսերական պալատը կամ որ եւ է մեհեան մտնել, մասնաւոր տուներ, պանդոկներ կամ զբօսարաններ այցելել: Անսաստողները խստիւ պիտի պատժուին :

╳ Ճափոնի պողպատի ընկերակցութեան անդամները արտօնութիւն խնդրեցին տարեկան առնուազն 3 միլիոն թոն պողպատ արտադրելու, որպէսզի գոնէ երկու միլիոն բանուորներ կարենան գործ գտնել:

╳ Ձերբակալուեցան զօր. Թոժոյի դահլիճին բոլոր անդամները եւ 28 երեւելիներ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ նկատի առնելով ձախակողմեան հոսանքներու յուշագիրը, որոշեց քննութիւնը շարունակել վաղը, ուրբաթ : Հաւանական է որ կարգ մը բարեփոխումներ կատարուին ընտրական շրջաններու բաշխումին մէջ, յաւելուածական աթոռներ տրամադրելով հոծ բնակչութեանց: Յուշագիրը կը դանգատէր թէ կառավարութեան ծրագրով գիւղացիները կ'օգտուին ի վնաս քաղաքացիներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողովը պահանջեց բոլոր չէզոք երկիրներէն իրենց յանձնել այն գերման պաշտօնատարները եւ նացիները որ ամբաստանուած են իբրեւ ոճրագործ: Հրաւէրը ուղղուած է հետեւեալ պետութեանց:— Սպանիա, Շուէտ, Փորթուկալ, Զուիցերիա, Իրլանտա, Թանճէրի միջազգային շրջան, Վատիկան եւ Աֆղանիստան :

ՉՆԶՈՒԵՑԱՒ անգլիական գրաքննութիւնը Յունաստանի մէջ:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ նացիները ազդեր փակցնելով պատերուն վրայ, կ'ըսեն թէ «Թագաւորը եւ արքայական գերդաստանին մէկ անդամը պիտի գնդակահարուին, եթէ Քուիսլինկի դէմ տրուած մահավճիռը գործադրուի»:

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութիւնը 70 տարուան մենաշնորհ մը տուաւ երկու ամերիկեան ընկերութեանց, քարիւղի զտարաններ, նաւարաններ, երկաթուղիներ եւ անթելի կայաններ հաստատելու համար Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Այրի Տիկին Ս. Փաչաճեան եւ աղջիկը՝ Օր. Մարի - Ֆրանսին, ինչպէս նաեւ Փաչաճեան եւ Մախոխեան եւ Paillet ընտանիքները խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

Պ. ԱՐԱՄ ՓԱՉԱՃԵԱՆի (Ատամնաբոյժ)

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը, Ուրբաթ, 14 Սեպտեմբեր, ժամը 2ին, Հայոց եկեղեցին, Ժան Կուժոն թիւ 15:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Lingèreներ, որոնք Point de Paris, Bordé գիտնան: Դիմել Միքայէլեանի, 1 Rue Marcelin Berthelot, Vanves, Métro Porte de Versailles:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Սեպտ.— Այս առտու ժամը 9.45ին, Roxy սինէմային մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը ուր խօսեցան Հայաստանէն վերադարձող պատուիրակները: Առաջին բանախօսը, Պ. Ասատուրեան, թուանշաններով ներկայացուց մեր հայրենիքի վերելքը տնտեսական, մշակութային եւ այլ մարզերուն մէջ՝ վերջին 25 տարիներուն ընթացքին: Երկրորդ բանախօսը, Պ. Մալումեան խօսեցաւ մասնաւորաբար Հայաստանի մարզական կեանքի մասին, թուելով խրախուսիչ օրինակներ: Երրորդ բանախօսն էր Պ. Լ. Զորմիսեան, որ պատմելով իր տպաւորութիւնները Հայաստանէն, ըսաւ թէ Հայը աշխարհի ամէնէն շինարար տարրերէն մէկն է: Վկայ այն մեծ յառաջդիմութիւնները որոնք կատարուած են մեր երկրին մէջ, կեանքի բոլոր ասպարէզներուն վրայ: Ապա ծանրանալով Հայկ. Դատին վրայ, շեշտեց անոր արդար բնոյթը եւ դրական լուծում մը տալու անհրաժեշտութիւնը: Առանց Հայաստանի հողերու ընդարձակման, արտասահմանի Տաճկահայութեան մնացորդները դատապարտուած են կորսուելու: Որով՝ ամէնէն շատ, արտասահմանի Հայերն են որ պիտի արծարծեն եւ տէր կանգնին իրենց Դատին՝ մէկ սիրտ, մէկ հոգի, պիտի ձգտին զայն իրականացնելու: Այս տեսակէտը արժանացաւ բոլորին հաւանութեան :

Հայկ. Դատի Մարսէյլի Յանձնախումբին կողմէ խօսք տրուեցաւ Պ. Վ. Սահաթճեանի որ քանի մը բառով տեղեկութիւն տուաւ իրենց կատարած աշխատանքներու մասին, իր կարգին, շեշտելով համերաշխութեան եւ միակամ գործելու անհրաժեշտութիւնը: Ապա, Հ. Ա. Ը. Մ. քարտուղարը՝ Պ. Թ. Խաչիկեան կարդաց Հայաստանի վերելքին եւ Հայկ. Դատին վերաբերող բանաձեւ մը որ ներկաներու հաւանութեան արժանացաւ երկար ծափերով: Մէջ ընդ մէջ, եղան երգ եւ արտասանութիւններ, եւ, օրուան նախագահը՝ Պ. Կ. Քիւրէճեան քանի մը խօսքով փակեց ժողովը:

Թղթակից

ԼԱՆՍԷՅ,10 Սեպտ.— Սեպտեմբեր 8ին Ազգ. Միութեան մասնաճիւղը, հրապարակային ժողովի մը հրաւիրած էր գաղութը որ կը բաղկանայ 26 ընտանիքէ: Այս առթիւ հրաւիրուած էին Լիոնի Շրջ. Վարչութեան անդամ Պ. Ս. Պաղտասարեան եւ Տապանեան՝ Կրընոպլէն : Առաջինը գեղեցկօրէն բացատրեց մեր Դատին հանգամանքը եւ յայտարարեց.

— «Մենք չենք մուրար, այլ կը պահանջենք քաղաքակիրթ աշխարհէն, որոնք կռուեցան ազգերու ազատագրման համար, մեր ազգին դարերէ ի վեր թափած արեան գինը, մենք կը պահանջենք ոչ թէ Կարսն ու Արտահանը, որոնք կը նկատենք մերը, այլ նախագահ Ուիլսընի գծած Հայաստանը զոր հանդիսաւոր կերպով ճանչցած են մեծ պետութիւնները եւ որ Թուրքը չէ վերադարձուցած մինչեւ այսօր»:

Ներկաները խանդավառութեամբ եւ վճռականութեամբ խոստացան տանիլ ամէն զոհողութիւն եւ աշխատանք, համերաշխ եւ եղբայրօրէն, որպէսզի մեր դարաւոր երազն իրականանայ եւ մեր անջատ հայրենիքները միանան:

Ներկաներու միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան Յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներէ.— Նախ. Ս. Ամարեան, քարտ. Ա. Օհանեան, գանձ. Խ. Խանէտանեան եւ խորհրդականներ Յ. Տէրտէրեան, Վ. Յարութիւնեան, Պ. Ունանեան եւ Մ. Նազարէթեան:

Դիւան

ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՅՆՈՅԻ Հայերը կը հրաւիրուին արտակարգ ժողովի մը՝ Սեպտ. 15ին, իրիկուան ժամը 8ին Քաֆէ Վինուայի մէջ (Ավընիւ տէ գ'Իլ): Պիտի խօսի Պ. Յովսէփ Տէյիրմէնճեան, Ազգ. Միութեան եւ Թրքահայ Դատի մասին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Տիրուհի Տէտոյեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Տէտոյեան եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝ ԶԱՒԷՆ ՏԷՏՈՅԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ: (Իսի լէ Մուլինօ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Գառնիկ Կէօզալեանը՝ Աշտարակ Փարպեցի որ Ֆրանսայի քաղաքներէն մէկուն մէջ կը բնակէր: Լուր ունեցողներէն կամ զինքը ճանչցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին. T. Gueuzalian, 524 Chemin de Mazargue, St. Anne, Marseille: (ԽՄԲ.— Եթէ ուսուցիչ Գառնիկ Գիւզալեանն է, կը գտնուի Պէյրութ):

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ.— Ժանթիյիէն Պ. Ներսէս Պարսամեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Լեւոն Պէրպէրեանի, Լառիւտէ :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 14 Septembre 1945 Ուրբաթ 14 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4505-Նոր շրջան թիւ 134 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմէն առաջ, տարին քանի՞ անգամ կը լսէինք այս բառը, որ այժմ ձիւթի պէս կը ծամուի բոլոր երկիրներուն մէջ :

Ամէնէն միահեծան, յեղափոխական կամ յետադիմական իշխանութիւնն ալ այդ փրկարար բառով կ'երդնու, պատերազմին պայթումէն ի վեր : Մանաւանդ հիմա, քանի որ յաղթականները բարի վարուց վկայական կը նկատեն զայն, համաձայն իրենց հռչակած նշանախօսքերուն :

Ժողովրդապետութի՛ւն (démocratie) Սպանիայէն մինչեւ Թուրքիա, անցնելով Պալքաններէն, որոնք ճշմարիտ անելի մը մատնուած են այսօր, իբրեւ հետեւանք Երեք Մեծերու հակամարտութեանց :

Այդ ջոջերէն երկուքը, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգները, մինչեւ այսօր ալ կը մերժեն ճանչնալ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնները, (ինչպէս եւ Հունգարականը), իբրեւ ոչ – ժողովրդավար : Ի. Միութիւնն ալ, որ կը հովանաւորէ այդ իշխանութիւնները, իր կարգին չի ճանչնար Յունաստանի կառավարութիւնը, որ իր կոնակն ունի բրիտանական հովանին : Եւ վէճը փոխադրուած է արդէն Լոնտոն, Հինգ Մեծերու ժողովին :

Մինչ այս մինչ այն, այդ չորս երկիրներու կառավարութիւնները հազար կտոր կ'ըլլան, ապացուցանելու համար թէ ծնած են ժողովուրդի կամքէն, կը գործեն անոր անունով : Անոր բարիքին համար ...

Ահաւասիկ մառէչալ Թիթօն, որ տակաւին երկու օր առաջ կը յայտարարէր թէ Եուկոսլաւիան անկախ պետութիւն մըն է եւ չի հանդուրժեր որ եւ է արտաքին միջամտութեան : Թէ յառաջիկայ ընտրութիւնները պիտի ըլլան խիստ ժողովրդական, բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ, դուրս ձգելով միայն դաւաճանները :

Անդին, Ռումանիոյ վարչապետը, որ մեծ պատիւներու արժանացաւ Մոսկուայի մէջ, ամուր կը մնայ իր աթոռին վրայ, հակառակ անգլեւամերիկեան բողոքներուն եւ Թագաւորին եւ զանազան հոսանքներու վերապահութեան :

Պուլկարիոյ մէջ ալ յեղափոխական իշխանութիւն մը հազարաւորներ անխնայ «մաքրագործելէ» վերջ, տիրաբար կը վարէ երկիրը : Դեռ քանի մը օր առաջ էր որ, տեղի տալով անգլեւսաքսոն ճնշումին առջեւ, յայտարարեց թէ պիտի արտօնէ ընդդիմադիր թերթերուն հրատարակութիւնը, ինչպէս եւ փոքրամասնութեան հոսանքներու մասնակցութիւնը յառաջիկայ ընտրութեանց : Թէ ընդհ. ներում պիտի շնորհուի մօտ հազար կալանաւորներու եւն. :

Որոշ զիջումներ կատարելով հանդերձ, այս իշխանութիւններէն իւրաքանչիւրը կը մերժէ բռնատիրութեան մեղադրանքը, ինքզինք հռչակելով բուն իսկ ժողովուրդին ներկայացուցիչը :

Ո՞վ ճիշդ կը խօսի, այս խառնաձայն ժխորին մէջ, ուր ժողովուրդները ամէն բանէ առաջ օրուան հացին, աշխատանքի եւ ապահովութեան մասին կը խորհին :

Այս հարցումին պատասխանը գտնելու համար, կը բաւէ յիշել, օրինակ, Անգլիոյ աշխատաւորական (ընկերվարական) կառավարութեան դիրքը :

Առաջին օրէն իսկ, այդ իշխանութիւնը ճիշդ այն տեսակէտն ունեցաւ ինչ որ նախորդը, — Չըրչիլի պահպանողական կառավարութիւնը : Ան ալ մինչեւ այսօր չի ճանչնար պալքանեան կառավարութիւնները, դեսպան չի ղրկեր, եւ կը պահանջէ ազատ, խիստ ժողովրդապետական ընտրութիւններ :

Այս տեսակէտէն, ուշագրաւ է Անգլիոյ վարչապետին ճառը՝ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ : Պ. Էթլի պարզելով Եւրոպայի ներկայ վիճակը եւ լուծելի խնդիրներու բարդութիւնը, յայտարարեց.

— «Ժողովրդապետութիւն բառը կարգ մը երկիրներու մէջ կը գործածուի նորանշան եղանակով մը : Ժողովրդապետութիւնը բուն մեծամասնութեան տիրապետութիւնը չէ, այլ մեծամասնութեան տիրապետութիւն յարգելով փոքրամասնութեանց իրաւունքները : Ան կը նշանակէ թոյլատրել ընդդիմադիր կարծիքները : Ուր որ կը տեսնէք ջնջում ամէն փոքրամասնութեան կարծիքի, այնտեղ ճշմարիտ ժողովրդապետութիւն չկայ» :

Հասկցողին շատ բարեւ, պիտի ըսէր ժողովրդական իմաստութիւնը : Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

2.

1. ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հայերու պատմութիւնը Թուրքիոյ մէջ եղած է անվերջ արձանագրութիւն մը խարխուլ գոյութեան մը, նշանաւոր՝ պարբերական ջարդերով զոր ապականած եւ ապիկար կառավարութիւն մը դրդէր եւ կը գործադրէր անսահելի վայրագութեամբ :

Ենթակայ՝ շատ ստորադաս ցեղի մը թշնամական բռնակալութեան, եւ զրկուած՝ ինքնապաշտպանութեան որ եւ է ազդու միջոցէ, Հայերը 19րդ դարու ընթացքին շարունակական եւ ստիպողական կոչեր ուղղեցին արեւմուտքի քրիստոնեայ պետութեանց եւ Ռուսիոյ, իրենց պաշտպանութեան համար :

Թուրքիոյ յաջորդական կառավարութեանց կողմէ իրենց հաւատարիմ եւ անվնաս հայ հպատակներուն դէմ գործուած հարստահարութիւնը, ճիշդ է, խոր համակրանք եւ զայրոյթ յառաջ բերաւ Եւրոպայի մէջ, բայց պատմութիւնը վկայ է թէ քաղաքակիրթ աշխարհը գրեթէ ոչինչ ըրաւ, որ եւ է պաշտպանութիւն ընծայելու համար այս հինաւուրց եւ քաղաքակիրթ ժողովուրդին :

Հայկական Հարցը առաջին անգամ եւրոպական դիւանագիտութեան բեմին վրայ երեւցաւ անցեալ դարու եօթներորդ տասնեակին, այնպիսի ատեն մը երբ Արեւմտեան Պետութիւնները, ենթադրաբար՝ ասպետական ոգիէ մղուած ,— բայց իրականին մէջ մեծապէս ազդուած Օսմանեան կազմալոյծ՝ փլուզումերձ պետութեան ժառանգութեան հարցէն — ստանձնեցին Օսմ. կայսրութեան քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց պաշտպանի դերը, եւ, իբրեւ ամոքիչ միջոց, ջատագովեցին վարչական բարենորոգումներու հաստատումը Թուրքիոյ մէջ : Նշանակալից է որ ամէն անգամ երբ դաշնագիր մը կը մշակուէր որուն մէջ Թուրքիան շահակից կողմն էր, մեծ պետութիւնները անոր մէջ կը տեղաւորէին տարտամ յօդուածներ յօգուտ Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց :

Թէ պետութեանց կողմէ քրիստոնեաներու բարօրութեան համար ցոյց տրուած շահագրգռութիւնը ակադեմական համակրանքէ աւելի բան մը չէր, կ'ապացուցուի այն անժխտելի իրողութեամբ որ երբեք համապատասխան միջոցներ ձեռք չառնուեցան անոնց կողմէ, գործադրելու համար ծրագրուած բարենորոգումները, որովհետեւ այդպիսի բարենորոգումներու կիրարկումը կրնար յառաջ բերել օտար հսկողութեան հաստատումը Թուրքիոյ մէջ եւ այդ երկրին անխուսափելի անդամատումը :

Ռուսիոյ կողմէ Կովկասի գրաւումէն ի վեր, արեւմտեան պետութեանց քաղաքականութիւնը Արեւելեան Հարցին հանդէպ առաջնորդուած է Թուրքիոյ վեհապետական անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը ապահովելու հիմնական սկզբունքէն : Այս քաղաքականութիւնը, որուն յարած են յիշեալ պետութիւնները տարօրինակ յարատեւութեամբ, վնասակար եղած է Հայոց ազգային շահերուն եւ թոյլ տուած է որ Թուրքիան շունչ առնէ եւ ապաւինի այն հանգստաւէտ ապահովութեան թէ Եւրոպան միտք չունի խիստ միջոցներ ձեռք առնելու իրեն դէմ, պաշտպանելու համար իր քրիստոնեայ հպատակները :

Թուրքիան այնքան խորապէս կը գնահատէր այս հիմնական իրողութիւնը որ, ամէն անգամ երբ եւրոպական պետութիւններ փորձի համար ձեռնարկ մը կը կատարէին բարուոքելու համար Օսմ. կայսրութեան ոչ-թուրք տարրերուն վիճակը, Թուրքերը կա՛մ ձեռնարկէն առաջ եւ կամ վերջը կը խոստանային բարենորոգումներ ներմուծել : Այսպիսի ճարտար քաղաքականութեամբ մը Օսմ. կայսրութեան քաղելիք մէկ առաւելութիւնն էր ժամանակ շահիլ լրացնելու համար իր քրիստոնեայ տարրերուն բնաջնջումի գործը : Հակառակ 1839ի եւ 1856ի երկու կայս. հրովարտակներու մէջ զետեղուած տրամադրութեանց՝ երաշխաւորելու համար կեանքը, պատիւը եւ գոյքը, ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց վիճակը նիւթապէս չբարւոքեցաւ, որովհետեւ Օսմ. կայսրութիւնը ոչ կամք, ոչ ալ կարողութիւն ունէր գործադրելու Բարենորոգումներ :

2. ՌՈՒՍԵՒԹՈՒՐՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ղրիմի պատերազմէն վերջը, Թուրքիան ընդունուեցաւ եւրոպական ազգերու խմբակցութեան մէջ եւ Փարիզի դաշնագրին (1856 Մարտ 30) 9րդ յօդուածով, մեծ պետութիւնները հրաժարեցան Թուրքիոյ մէջ միջամտելու որ եւ է իրաւունքէ : Հետեւաբար, Սուլթանը ազատութիւն ստացաւ իր հպատակներուն հետ վարուելու իր ուզածին պէս :

1875ին Թուրքիոյ յոռի վարչութիւնը (բռնակալութիւն) երկիւղալի համեմատութեանց հասած էր : Ապստամբութիւններ ծագեցան Պալքաններու մէջ, եւ Ռուսիոյ ուժեղ միջամտութիւնը յանգեցաւ Ռուսեթուրք պատերազմին (1877) :

1878 Մարտ 3ին Ռուսիա Թուրքիոյ պարտադրեց Սան Սթէֆանոյի դաշնագիրը որուն մէջ (յօդ. 16) տրամադրութիւն մը դրուած էր բարենորոգումներ մտցնելու համար Հայաստանի մէջ : Բայց այս դաշնագիրը չվաւերացուեցաւ եւ Ռուսեթուրք Պատերազմին վերջնական կարգադրութիւնը ձգուեցաւ Պերլինի վեհաժողովին, 1878 Յունիս 13ին : Մինչ այս մինչ այն, Մեծն Բրիտանիա եւ Թուրքիա 1878 Յունիս 4ին կնքած էին Կիպրոսի պայմանագիրը որով Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը յանձն կ'առնէր միանալ Սուլթանին, պաշտպանելու համար անոր Արեւելեան Նահանգները Ռուսիոյ նոր յարձակումներուն դէմ : Այս յանձնառութեան փոխարէն, Սուլթանը կը խոստանար անհրաժեշտ բարենորոգումները մտցնել եւ կը հաւանէր որ Մեծն Բրիտանիա գրաւէ Կիպրոս կղզին :

Պերլինի դաշնագրին մէջ որ ստորագրուեցաւ 1878 Յուլիս 13ին, Սան Սթէֆանոյի համաձայնութեան 16րդ յօդուածը փոփոխութեան ենթարկուեցաւ այնպիսի եղանակով մը որ կը վնասէր Հայկական Դատին : Մինչ Սան Սթէֆանոյի դաշնագրին 16րդ յօդուածը կը տրամադրէր թէ Ռուսերուն կողմէ գրաւուած հայկական հողերը պիտի չպարպուին մինչեւ բարենորոգումներու ներմուծումը, այսպիսի ազդու ճնշում մը նախատեսուած չէր Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածով :

(Շար.)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶՕՐ. ՀԱՅԿ ՇԷՔԷՐՃԵԱՆԻ ԴԵՐԸ ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ Ամերիկ. տեղեկատու դիւանը կը հաղորդէ Օգոստոս 17 թուականով. —

Ամերիկեան Սպարապետութիւնը 1940էն ի վեր շարժման մէջ դրած էր բոլոր հռչակաւոր փորձագէտները, Քէմպրիճի եւ Օքսֆորտի համալսարաններուն մէջ, գլուխ հանելու համար առաջին հիւլէ – ռումբը, որուն համար երկու միլիառ տոլար ծախսուեցաւ :

Զինուորական Քիմիագիտարանի մէջ, ռումբի պատրաստութեան ընթացքին, կարեւորագոյն դերը ունեցաւ Զօր. Հայկ Շէքէրճեան, որ Պետն է ամերիկեան քիմիական Սպայակոյտին : Զօրավարը Թրքահայ է, եւ 1915ի սպանդին՝ գաղթած Ամերիկա : Հայ զօրավարը գործօն մասնակցութիւն ունեցած է ինչպէս հիւլէ-ռումբի, նոյնպէս եւ քիմիական պատերազմի պատրաստութեանց մէջ : Հինգ տարիէ ի վեր, ան փայլուն կերպով կը շարունակէ իր պատասխանատու պաշտօնը :

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Իտալական դաշնագիրը եւ Պալքանները

Չորեքշաբթի օր Հինգերու ժողովին նախագահեց Անգլիոյ արտաքին նախարարը : Կը վախցուէր ծանր ընդհարումէ, այն ենթադրութեամբ թէ Մոսկուա պիտի մերժէ նկատի առնել իտալական դաշնագիրը, մինչեւ որ չլուծուի պալքանեան կառավարութեանց խնդիրը : Բայց վտանգը փարատեցաւ, գոնէ առ այժմ :

Օրակարգի առաջին խնդիրն էր Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագիրը : Այս առթիւ հարց դրուեցաւ թէ իտալական պատուիրակութիւն մը պիտի հրաւիրուի՞ : Խնդիրը մնաց առկախ, Լոնտոնի իտալական ներկայացուցիչին ձգելով այդ պարտականութիւնը :

Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագիրը կազմելու համար, պէտք է կարգադրուին հետեւեալ խնդիրները .—

1. Սահմաններ, մասնաւորապէս Թրիէսթէ եւ Իսթրիոյ սահմանագլուխը Եուկոսլաւիոյ հետ : Հարաւային Թիրոլ եւ սահմանագլուխ Աւստրիոյ հետ : Աօսթոյի հովիտ եւ սահմանագլուխ Ֆրանսայի հետ :

2. Իտալական կայսրութեան ապագան, մասնաւորապէս նկատի առնելով Յունաստանի եւ Եթովպիոյ պահանջները եւ Կիւրենիոյ եւ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ ցեղախումբերուն բաղձանքները (կ'ուզեն ազատիլ իտալական լուծէն) :

3. Խորհրդային իշխանութիւնը կը մերժէ նկատի առնել իտալական դաշնագրին պայմանները, մինչեւ որ անգլեւսաքսոն պետութիւնները դադրեցնեն իրենց միջամտութիւնը պալքանեան երկիրներու ներքին գործերուն մէջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը չուզեր պատժել ներկայ Իտալիան, բայց պէտք է հատուցում տալ փաշականութեան զոհերուն: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ֆրանսական կառավարութիւնը հողային զիջումներ պիտի պահանջէ Իտալիայէն, թէ Եւրոպայի եւ թէ Ափրիկէի մէջ: Այսպէս, Ֆրանսացիները կը պահանջեն փոխել Լիբիոյ եւ Ֆրանսական Արեւմտեան Ափրիկէի միջեւ եղած սահմանագլուխը եւ Ֆիզանի շրջանը Ֆրանսայի ձգել: Ֆիզանը, որ ռազմագիտական օղակ մըն է Չատ գետի շրջանին եւ Հիւս. Ափրիկէի միջեւ, կէս - Ֆրանսական եւ կէս - իտալական էր մինչեւ 1935, երբ Իտալիոյ տրուեցաւ Լավալի կողմէ: Ֆրանսա կարգ մը փոփոխութիւններ կը պահանջէ նաեւ Թունուզի համար: Փարիզի մէջ կ՚ընդունին թէ Իտալիա պէտք է ելք մը ունենայ գաղթականներու համար, բայց չեն ուզեր որ հոսանքը Թունուզ թափի: Եթովպիան ալ շատ մը հողեր կը պահանջէ Իտալիայէն:

Ջուրի ճամբաները եւ Տարտանէլ

Մ. Նահանգներու նախագահը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Տարտանէլի միջազգայնացման խնդիրը պիտի քննուի Լոնտոնի ժողովին մէջ: Նախագահը հաստատեց թէ խնդիրը ընդհանուր գիծերով քննուած էր Փոցտամի ժողովին մէջ, բայց ճիշդ չէ թէ որ եւ է ուղղակի տեղեկութիւն հաղորդուած է թրքական կառավարութեան:

Այս առթիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Մ. Նահանգները պիտի պնդեն որ միջազգայնացուին Եւրոպայի ջուրի ճամբաները, ըլլան նաւարկելի գետեր, նեղուցներ կամ ջրանցքներ:

Իրազեկ աղբիւրներէ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարը առաջարկած է որ Տարտանէլի խնդիրն ալ քննուի Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, բայց Մոլոթով առարկած է եւ հարցը առկախ կը մնայ առ այժմ: Այն օրէն ի վեր որ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութիւնը պահանջեց, Մոսկուա կ՚ուզէ Թուրքիոյ հետ կարգադրել այդ խնդիրը եւ կը մերժէ ուրիշ պետութեանց մասնակցութիւնը, թէեւ Մոնթրէօյի պայմանագիրը ստորագրուած է խումբ մը պետութեանց կողմէ:

Գալով միւս ջուրի ճամբաներուն, կ՚ըսուի թէ Ամերիկա նկատի ունի ոչ միայն Հռենոսը, Էլպան, Դանուբը, Քիլը, այլեւ Սուէզի ջրանցքը:

✕ Պալքանեան խնդիրը միշտ կը պահէ իր կնճռոտ հանգամանքը: Անգլիոյ վարչապետը ճառ մը խօսելով Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, առանց Խ. Միութեան կամ Պալքաններու անունը յիշելու, յայտարարեց թէ Անգլիա խստօրէն պիտի ընդդիմանայ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ ներկայ կառավարութեանց, որովհետեւ անոնք ժողովրդավար չեն եւ չեն ճանչնար ընդդիմադիր փոքրամասնութեանց իրաւունքները:

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա եւ Ամերիկա կը մերժեն ճանչնալ այդ կառավարութիւնները, իսկ Խ. Միութիւնը ոչ միայն կը ճանչնայ, այլեւ ուժ կուտայ անոնց: Կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել, ինչպէս եղաւ Լեհական հարցին մէջ:

Աւստրիոյ խնդիրն ալ որոշ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ:— Ժողովին յաջորդ նիստը յետաձգուեցաւ ուրբաթի (այսօր), որպէսզի կարելի ըլլայ քննել եւ դասաւորել բազմաթիւ թղթածրարներ եւ օրակարգ մշակել:

Կ՚ըսուի թէ Մոսկուա նաւակայան մը պիտի պահանջէ Կարմիր ծովուն մէջ, հաւանաբար Էրիթրէայի ափերուն վրայ:

Սինկափուր անձնատուր

Խաղաղականի Հարաւ. Արեւելեան շրջանին եւ Հոլանտական Հնդկաստանի բոլոր ճափոնական ուժերը անձնատուր եղան Սեպտ. 12ին, ծովակալ լորտ Մաունթպէթընի, որ 11 տարբեր գրիչներ գործածեց, 11 պաշտօնագիրներ ստորագրելու համար: Ճափոնի կողմէ անձնատրութեան գիրը ստորագրեց զօր. Իթակաքի, բուն սպարապետը հիւանդ ըլլալով (կաթուածահար):

Անձնատրութեան գործողութիւնը տեղի ունեցաւ Սինկափուրի քաղաքապետարանին մէջ: Անգլ. հզօր նաւատորմիղ մը խարիսխ նետած էր նաւահանգստին առջեւ: Այս անձնատրութեամբ Ճափոն կը վերադարձնէ աւելի քան մէկ միլիոն քառ. մղոն տարածութեամբ հող եւ 120 միլիոն բնակիչ, միեւնոյն ատեն կորսնցնելով ստուարաթիւ բանակ մը, նաւեր եւ ահագին պաշար: Ճափոնի եօթր պատուիրակները քաղաքապետարան առաջնորդուեցան զինեալ պահակներով, մինչ հազարաւոր Չինացիներ փողոց թափած կը ծաղրէին: Անձնատրութեան գործողութեանց առթիւ, անգլիացի ծովակալը ճառ մը խօսելով ազդարարեց թէ պիտի

ՀՈՂԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«Հողային բարենորոգում» համեստ անունին տակ, ընկերային եւ տնտեսական յեղափոխութիւն մը կը կատարուի այս միջոցին Գերմանիոյ ռուսական շրջանին մէջ, խորհրդային իշխանութեան քաջալերութեամբ: Հողերու մեծ մասը պիտի բաժնուի այն հողագործներուն որոնք նախապէս կը մշակէին ազնուականներու (Եունքըր) հողերը, արեւելքէն եկած գաղթականներուն եւ այն գիւղացիներուն որոնց հողաբաժինները անբաւական են ապրուստի համար:

Արդէն իսկ օրէնքներ հրատարակուած են Սաքսոնիոյ եւ Պրանտէնպուրկի նահանգներուն մէջ եւ պիտի հրատարակուին ռուսական շրջանի միւս մասերուն մէջ: Անշուշտ Անգլիա, Ամերիկա եւ Ֆրանսա չեն կրնար առարկել, քանի որ իսկապէս ժողովրդավար յեղափոխութիւն մըն է եղածը, եւ կը կազմալուծէ աւանդաբար զինադաշտ դասակարգի մը՝ Եունքըրներու ամենակարող ուժը: Այս դասակարգը նոյնքան կարեւոր ազդակ մը եղած է նախայարձակ պատերազմի համար որքան արեւմտեան Գերմանիոյ գործարանատէրները որ այժմ կը սրբուին իրենց հաստատութեանց քանդումով: Ըստ էութեան 1789ի ֆրանսական քաղքենի յեղափոխութեան պէս բան մըն է որ տեղի կ՚ունենայ:

Շարժումին գլուխն անցած է էմիլ Հէօրնլէ, գերման տարէց համայնավար մը, իբրեւ նախագահ հողագործական վարչութեան: Իր յայտարարութեան համաձայն, բարենորոգման առաջին նպատակը քաղաքական է, խորտակելու համար փրուսիական զինապաշտութեան ընկերային եւ տնտեսական հիմքերը, երկրորդը՝ ընկերային, քանդելու համար այն կէս-աւատական դրութիւնը որ կը տիրէ մինչեւ այսօր: Երրորդը՝ տնտեսական, հողին արտադրութիւնը բարձրացնելով ժողովուրդը ապրեցնելու համար:

Բարենորոգումը հիմնուած է անհատական նախաձեռնութեան եւ ոչ թէ հաւաքական տնտեսութեան վրայ (կոլխոզ): Թէեւ Ռուսիոյ մէջ նախ հողերը գիւղացիներուն բաժնեցին, յետոյ համայնացուցին: Հողաբաժին սահմանուած է հինգ հէքթար, բայց կրնայ 8, նոյնիսկ 10 հէքթարի բարձրանալ, եթէ հողին տեսակը լաւ չէ: Կարելի չէ աւելի ընդարձակել հողաբաժինը, որովհետեւ հազարաւոր փախստականներ հասած են եւ մշակելի հողը չի բաւեր:

Հակառակ այս արմատական բարենորոգման, չի յուսացուիր որ ժողովուրդը մարդ գլուխ գոնէ 1500 գոլ (քալորի) ունենայ յառաջիկայ ձմեռ, եւ երկար ատեն պիտի վարժուի քիչ ուտելու:

Ջախջախէ ճափոնական զօրութիւնը: «Մենք արդարութեամբ եւ մարդասիրութեամբ պիտի վարուինք մեր թշնամիներուն հետ, բայց իրենց տէրերը պիտի ըլլանք: Մենք պիտի համոզենք Ճափոնցիները թէ պարտուած են: Համապատասխան միջոցներ ձեռք պիտի առնուին պատերազմի ոճրագործներուն դէմ»:

✕ Զօր. Թոժօ, Ճափոնի նախկին վարչապետը որ անձնասպանութիւն փորձած էր, բուժական գտած է ինքզինքը, 21.000 միութիւն փէնիսիլինի ներարկումէն վերջը. բայց կը մերժէ ճաշել, նախընտրելով մեռնիլ: — Անձնասպան եղաւ մարէշալ Սուկիյամա, որ 1944 փետրուարին հրաժարած էր ընդհ. սպայակոյտի նախագահութենէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒԼԷՈՎ բանելիք վայրաշարժ մը շինել սկըսած են Մ. Նահանգներուն մէջ: Կը հաւաստեն թէ այս գիւտին շնորհիւ, թէյի գաւաթի մը մէջ ամբարուած նիւթին ուժով 120 վակոններէ բաղկացած կառախումբ մը պիտի կրնայ 45 անգամ երթեւեկել Նիւ Եորքի եւ Սան Ֆրանչիսկոյի միջեւ..

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ.— Զօր տը Կօլ պատասխանեց ձախակողմեան հոսանքներու յուշագրին, որ կը պահանջէր բարեփոխել ընտրական օրէնքը եւ շրջաններու բաժանումը: Թերթերը կը գրեն թէ նոր բաշխումի մը շնորհիւ Փարիզ պիտի ունենայ 30 երեսփոխան փոխանակ 27ի, արուարձանները՝ 23ի փոխան 20ի, Ռոն 12 (11), Պուշ-տիւ-Ռոն 13 (11) եւն.: — Ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշած է «այո» պատասխանել երկու հարցումներուն ալ: — Լէօն Պլում թեկնածու պիտի չներկայանայ ընտրութեանց մէջ: Կ՚ըսուի թէ համաձայնութիւն մը կը տիրէ Զօր. տը Կօլի եւ ընկերվարականներուն միջեւ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ 11 ամբաստանեալներ Օրլէանի մէջ, աննախընթաց դատավարութենէ մը վերջ որ տեւեց տասը օր: Մահապարտներէն մէկը, Փիէռ լը Պօզ, Լօռ-է-Լուառի նախկին նահանգապետն է: Ուրիշ ամբաստանեալներ ալ դատապարտուեցան զանազան պատիժներու: Բոլորն ալ կը մեղադրուէին իբրեւ Կէսթափոյի գործակալներ եւ դաւաճաններ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը խնդրեց Եւրոպայի պարենաւորման կազմակերպութենէն, որ այժմ յոյն ժողովուրդին ուտեստի 60 առ հարիւրը կը հոգայ, այդ քանակը 80 առ հարիւրի բարձրացնել այս ձմեռ: Աթէնքի 1.500.000 բնակիչներէն 200.000ը իրենց ուտեստը ձրի կը ստանան այդ կազմակերպութենէն:

ԿԻՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ԾԽԱԽՈՏ պիտի բաժնուի, կ՚ըսեն, ամիսը մէկ բաժին: Թերթ մը կը գրէ թէ 12 միլիոն ծխատոմս տպուած է կիներուն համար:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի յանձնուին Ֆրանսայի, երկրին վերաշինութեան համար: Միւս կողմէ 500.000 ֆրանսացի ճարտարապետներ, ճարտարագէտներ եւ արհեստագէտներ կ՚արձանագրուին, այս վիթխարի վերաշինութեան համար որուն ծախքը կը հաշուեն երկու միլիառ տոլար: Գլխաւոր աշխատանքները պիտի լրանան 1947ի վերջը:

ՀԻՒԼԷ ՌՈՒՄԲԻՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ երեւան հանողներուն մահապատիժ կը պահանջէ ամերիկացի երեսփոխան մը, օրինագիծ մը ներկայացնելով խորհրդարանին:

30.000 ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ կը սպասուին Քառթիէ Լաթէն, այս տարեշրջանին, 8000ը օտար: Բնակարանի եւ պարենաւորման խնդիրը շատ ծանր հանգամանք ստացած է, պանդոկները կը նախընտրեն օրական 70 ֆրանքի վարձու տալ սենեակները, կարճատեւ բնակութեանց համար, փոխանակ ամսականով պայմանաւորուելու: Ուսանողներու Միութիւնը հազիւ 5000 անկողին կրցած է ճարել Սիթէ Ինիվէրսիթէռի մէջ: Կառավարութիւնը պայմանաւորուած է կարգ մը ճաշարաններու հետ, 20 ֆրանքի ճաշ եւ 16 ֆրանքի ընթրիք տալու համար, բայց պիտի կրնան օգտուիլ միայն 3300 ուսանողներ: Ուս. Միութիւնը կոչ մը ուղղեց Փարիզի 2300 պանդոկապետներուն, որպէսզի մէկդի դնեն շահախնդրութիւնը եւ օգնեն ուսանողներուն: «Ի՞նչպէս կարելի է ամսական 3000 Ֆրանքի միջին եկամուտով 2000 Ֆր. վճարել բնակարանի»:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ, Օգոստոս 11 — 15

ԱՐՔԵՕՅ՝ Ճօրճեան 200, Պ. ՔՈԼՈՄՊ՝ Վարդապետեան 200, Ս. ՇԱՄՈՆ՝ Գործ. 1710, Ճապուրեան 3000, Օպօղեան 1000, Թիւթիւնճեան 750, Աքըլլըեան 750, Տէմիրճեան 750, Ընտրիկեան 400, Քէշէճեան 400, Յարութիւնեան 200, ՊՈՄՈՆ՝ Գործ. Ն. 1150, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գործ. 2250, ԼԱԹԱԼՈՏԻԷ՝ Պալաեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գալանեան 400, Պօղոսեան 400, ՔԱՇԱՆ՝ Գարակէօզեան 500, ՆԻՍ՝ Իշխ. Արղութեան 200, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Ինճէեան 200, ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ՝ Թաթարեան 200, ՎԻԷՆ՝ Տոլմաճեան 400, ԺԻՐՍ՝ Մկրտիչեան 400, ԼՕԶԵՐ՝ Պօղոսեան 200, ՎԱԼԱՆՍ՝ Սարոեան 200, Խաչատուրեան 200, Թերզեան 200, Ս. ԼՈՒ՝ Տոնիկեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Աջպահեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Եղիազարեան 750, Մուրատեան 400, ՊՈԼԷՆ՝ Մալէզեան 200, ԼԱՐՈՇԷԼ՝ Սանտալճեան 200, ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ՝ Ազատխանեան 750, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ՝ Մկրտիչեան 1120, ԼԱՍԻՈԹԱ՝ Տաշտեան 400, ՆԻՍ՝ Տէր Մարգարեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Մահտէսեան 400, ՄԷՕՏՈՆ՝ Բարատեան 200, ԼԷ-ԶԱՐՔ՝ Սաղըրեան 200, ԼԻՈՆ՝ Գործ. 2304, ՍԷՆԹ ԱՆ՝ Գործ. 1400, ԿՐԸՆՈՊԼԸ՝ Գործ. 1685, ՎԻԼԺՈՒԻՖ՝ Սիմոնեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Քէհեաեան 750:

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Րաֆֆի» խումբին ժողովը՝ շաբաթ երեկոյ, 15 Սեպտեմբեր, ժամը 8ին, իր սովորական հաւաքատեղին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ երկուշաբթի 17 Սեպտ. հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցին, իրենց մօրը՝ Այրի Տիկ. Մարի Տէր Դանիէլեանի (Նշանեան) մահուան տարելիցին առթիւ:

ՏԷՍԻՆԷՆ Կիւլպէնկ Երեմեան կը փնտռէ քոյրը, Մարթա Քարեան (Եոզկատի Ջաթ գիւղէն) որ պատերազմէն առաջ կը գտնուէր Յունաստան (հասցէն Hadjithomas, Rue G. Candili 101 Nea Kokinia, Pirée): Տեղեկացնել եղբօրը՝ 10 Rue Arago, Décines (Isère):

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 15 Septembre 1945 Շաբաթ 15 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4506- Նոր շրջան թիւ 135 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՇՏԱՐԱԿԻ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Տարին եկաւ ու անցաւ Ֆրանսայի ազատագրութենէն ի վեր: Տարեդարձներն ալ տօնուեցան:

Կեանքը հետզհետէ կը վերստանայ իր սովորական երեւոյթը: Աւերակները կը վերաշինուին: Հաղորդակցութիւնները կը կանոնաւորուին: Երկիրը շունչ կ'առնէ աստիճանաբար: Հետզհետէ աւելի արագ:

Ձեռնհաս իշխանութիւնները կը յուսան զգալապէս մեղմացնել ձմրան խստութիւնները, որոնք անտանելի դարձած էին 1943ին եւ 1944ին:

Ճիշդ է, ապրուստը երթալով կը սղի: Պարենաւորման բաժնեչափը երկար պիտի տեւէ տակաւին: Եւ սակայն, հեռանկարը այնքան ալ մռայլ չէ: Մ. Նահանգները յանձն առած են կարելի օգնութիւնը հասցնել, պաշար ղրկելով եւ մեծագումար վարկեր բանալով, իբրեւ հետեւանք պարենաւորման նախարարին եւ զօր. տը Կօլի այցելութեան:

Ինչո՞ւ ծածկել, որքան ալ տաժանելի դարձած ըլլայ կեանքը, անհամեմատ աւելի տանելի է, քան ուրիշ երկիրներու մէջ, կեդր. Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները: Նոյնիսկ մեծազօր Անգլիան աւելի ծանր անձկութեան մը մատնուած է, քան այս երկիրը, որ կը վայելէ հարուստ բնութեան մը բոլոր բարիքները:

Կացութեան բարելաւումը անշուշտ պիտի ազդէ նաեւ հայկական կեանքին վրայ, որ հետզհետէ գոյն եւ ձեւ կը ստանայ: Թէեւ, յաճախ ճռճռան ցոյցերն ու ժխորը աւելի լայն տեղ կը բռնեն քան իրական գործը:

Ամէն պարագայի մէջ, կ'ուզենք հաւատալ թէ նոր վերամուտին, այս աշնան եւ ձմեռ գաղութը անգամ մը եւս պիտի փայլի բեղնաւոր աշխատանքով:

Դեռ կը խօսինք այդ մասին:

Այսօր կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել պարագայ մը, որ բոլորովին մոռացութեան տրուած է, ընդհանուր աղմուկին մէջ:

Աւելի քան մէկ տարի առաջ, ազատագրուեցան նաեւ ուրիշ երկիրներ որոնք նոյն գերութեան մատնուած էին,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան: Երկիրներ ուր հոծ համրանք ունինք: Երկիրներ որոնց հետ կապը վերահաստատուած չէ տակաւին, գոնէ հայկական տեսակէտով:

Արդ, երբ լայնօրէն կը վայելենք Փարիզի պատմական աշտարակին բարիքները, մեր միտքէն անցա՞ւ աչք մըն ալ այդ կողմերը նետել: Ակնարկ մը՝ լեռներէն եւ ծովերէն անդին, իմանալու համար արեւելեան գաղութներուն վիճակը: Ի հարկին եղբայրական օգնութիւն հասցնելու համար:

Իրողութիւն է, օրինակ, որ Յունաստանը կը գալարուի անօթութեան ճիրաններուն մէջ:

Տակաւին քանի մը օր առաջ՝ Եւրոպայի պարենաւորման կազմակերպութիւնը ահռելի մանրամասնութիւններ կը հաղորդէր այդ երկրի թշուառութեան մասին: Երկու հարիւր հազար հոգի ձրի կը կերակրուին միայն Աթէնքի շրջանին մէջ: Իսկ ձմրան հեռանկարը այնքան սեւ է որ, կը վախցուի թէ պիտի կրկնուի 1941—42ի պատմութիւնը, երբ Թուրքիան անգամ պարտք սեպած էր ուտելիք հասցնել:

Այդ շրջանին էր որ, մեր հաղորդած տեղեկութիւններուն վրայ, եղբայրական օգնութեան մարմին մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու եւ Բարեգործականի: Այս ձեռնարկին շնորհիւ, կարելի եղաւ մօտ մէկ միլիոն ֆրանքի ուտեստ եւ դեղ փոխադրել Աթէնք: Կաթիլ մը՝ համատարած թշուառութեան մէջ, բայց եւ այնպէս մխիթարական, բարոյական տեսակէտով:

Արդ, հիմա որ ազատագրուած ենք, որ եւ է կապ ունեցա՞նք Յունաստանի բազմաչարչար գաղութին հետ: Գոնէ «ի հոգեւոր մխիթարութիւն»: Ի հարկին պատուիրակ մը ղրկելով, Բարեգործականի կամ Կ. Խաչերու միջոցաւ:

Նոյն հարցումը՝ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գաղութներու մասին, որոնց վրայ կը տիրէ չարաշուք, իսկապէս վրդովիչ լռութիւն մը, աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր:

Թէեւ Յունաստանի չափ եղերական չէ այդ երկու երկիրներուն կացութիւնը, նիւթական տեսակէտով: Բայց, գիտե՞նք, հետաքրքրուեցա՞նք թէ ի՛նչ մթնոլորտ կը տիրէ հոն, առաջին օրերու փոթորիկներէն վերջը ...

Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

3.

3. ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Առ ի չգոյէ որ եւ է ազդու միջոցի պարտադրելու համար բարենորոգումները, Սուլթանը սկսաւ ծրագրեալ փոխ-վրէժներու քաղաքականութիւն մը Հայերուն դէմ, լիովին օգտուելով պետութեանց մրցակցութիւններէն: Դարուն վերջերը Հայերու կացութիւնը վատթարացած էր անչափելի համեմատութեամբ: Այդ ժամանակի Օսմ. կառավարութիւնը վճռած էր Հայկական Խնդիրը կարգադրել ամէնէն վայրագ մեթոտներով, եւ մեծ պետութեանց կողմէ 1895 Մայիսին առաջարկուած Բարենորոգումներու նոր ծրագրին պատասխանը եղաւ ջարդերու նոր քաղաքականութիւն մը:

Իրերու այս վիճակը շարունակուեցաւ մինչեւ ներկայ դարուն առաջին տարիները: 1908ին (23 Յուլիս) Օսմ. Սահմանադրութեան հաստատումը եւ յետագային Սուլթան Ապտիւլ Համիտի գահընկէցութիւնը յոյս ներշնչեցին թէ կեանքի, պատուի եւ ստացուածքի ապահովութիւնը վերջապէս պիտի երաշխաւորուի նոր եւ լուսամիտ վարչութեան մը տակ: Սակայն շատ չանցած դէպքերը ցոյց տուին թէ Թուրքիոյ նոր վարիչները իրենց նախորդներուն վրայ որ եւ է կերպով բարեփոխած չէին վերաբերումը իրենց հայ հպատակներուն հանդէպ: Իրենց իշխանութեան հասնելէ հազիւ մէկ տարի վերջ 30.0000 Հայեր ջարդուեցան Ատանայի մէջ:

Հայերը անգամ մը եւս հարկադրուեցան պաշտօնապէս դիմել այն պետութեանց որ ստորագրած էին Պերլինի դաշնագիրը:

Երկարաձիգ եւ տաժանելի բանակցութիւններէ վերջ, 1914 Յունուար 26ին Բարենորոգումներու լայն ծրագիր մը ստորագրուեցաւ մեծ պետութեանց եւ թրքական կառավարութեան միջեւ:

1914ի պատերազմին պայթումը անկարելի դարձուց Բարենորոգումներուն գործադրութիւնը: Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն կոմիտէին (Իթթիհատ) կառավարութիւնը ինքզինքը բոլորովին ազատ զգալով եւրոպական ճնշումէն, վերսկսաւ Հայերու բնաջնջումի քաղաքականութիւնը:

4. ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

1914ի ընդհանուր պատերազմին սկիզբէն իսկ, թրքական կառավարութիւնը դիրք բռնեց իբրեւ կարելի զինակիցը Կեդրոնական Պետութեանց: 1914 Յուլիսին, Միութիւն եւՅառաջդիմութիւն կոմիտէն առաջարկներներկայացուց հայԸնկերվարական Կուսակցութեան, Դաշնակցութեան, որ ընդհ. ժողով կը գումարէր Էրզրումի մէջ, որպէսզի Թուրքիոյ հայ վարիչները թելադրեն ռուսական սահմանի իրենց եղբայրներուն զէնք առնել եւ կռուիլ Թուրքիոյ կողքին: Այս առաջարկներուն կցուած էին շողշողուն խոստումներ (փաստաթուղթ 21, Կապոյտ Տետրակ, Զանազանք թիւ 31 (1916):

Մինչ Հայ Ընկերվարական Կուսակցութիւնը ջանք չէր խնայեր տարհամոզելու թրքական կառավարութիւնը, որպէսզի պատերազմի չմտնէ կեդր. պետութեանց կողքին, բացայայտ էր իրենց համար թէ զինեալ ընդհարումի մը պարագային Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, սահմանին երկու կողմերը Հայերը պիտի կատարեն իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնը իրենց պատկան երկիրներուն մէջ:

Սակայն եւ այնպէս Թուրքիա անխախտ մնաց իր որոշման մէջ եւ պատերազմին միացաւ կեդր. պետութեանց կողքին:

Տեսնելով որ Հայերը կը մերժեն հետեւիլ իրենց հակառուս քաղաքականութեան, Թուրքերը կատղեցան եւ Հայերուն վրայ յարձակեցան դիւային բարբարոսութեամբ, եւ, 1915ի միջոցին ջարդեցին ոչ նուազ քան մէկ միլիոն հայ այրեր, կիներ եւ մանուկներ, յուսալով թէ այս կերպով պիտի լուծեն Հայկական Հարցը: Նոյն միջոցին Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու Հայերը սրտանց յարեցան Դաշնակիցներու դատին եւ անոնց համար կռուեցան քաջութեամբ եւ հերոսութեամբ, ամբողջ պատերազմի ընթացքին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ, ՀԱՅԵՐԸ՝ ԴԱՒԱՃԱՆ...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Օգոստոս 23ի բոլոր թուրք թերթերը, մասնաւոր ... հոգածութեամբ տեղ կուտան Անատոլու Գործակալութեան Աթէնքի թղթակցին հետեւեալ հեռագրին.

— «Թրակիոյ մէջ վերահաստատուած է անդորրութիւնը: Հեռաձայնի հաղորդակցութիւն գոյութիւն ունի սահմանագծի բովանդակ երկայնքին: Օդանաւային սպասարկութիւնը վերահաստատուած է Քոմոթինի — Սելանիկ — Աթէնք գծին վրայ: Տէտէաղաճի նաւահանգիստը մաքրուած է ականներէն:

«Թրակիոյ Թուրք ժողովուրդը ուղղամիտ վարմունք ունեցած է, բաղդատմամբ Հայերուն, որոնք գրաւման ուժերուն գործակցելով՝ դաւաճանած են Հելլէններուն»:

60 ՀԱՅԵՐ՝ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Նո՛յն թղթակիցը, 26 Օգոստոսին կը հաղորդէ.

— «Կիւմիւլճինէի մէջ սկսած է դատավարութիւնը 60 Հայերու, որոնք ամբաստանուած են թէ գրաւման շրջանին գործակցած են Պուլկարներու հետ: Անոնք, քարոզութիւններ կատարած են ի նպաստ Մակեդոնիոյ ինքնավարութեան եւ հակահելլէն գործունէութիւն ունեցած են: Կ'ըսուի, թէ այս Հայերը Պուլկարներուն եւ Գերմաններուն յանձնած են բազմաթիւ հելլէն հայրենասէրներ, որոնց մեծ մասը իրենք սպաննած են, ու բռնագրաւած՝ անոնց կալուածները: Երբ պուլկար բանակները մտած են հելլէն հող, ամբաստանեալ այս Հայերը պատռած են հելլէն դրօշը, եւ խրախճանութիւններ կատարած են, յայտնելով թէ փրկուած են հելլէն լուծէն»:

ԱՐԱՄ ԿԱՅԾԱԿ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ «Մարմարա»ի խմբագիրներէն մին, այս լուրերուն առթիւ շփումներ ունեցած է Հելլէն Մամուլի Ընկերակցութեան Նախագահ Պ. Զարիֆիսի հետ, որ Պոլիս կը գտնուէր այդ օրերուն: Զարիֆիս մեծ դրուատիքով խօսած է հելլէնահայ գաղութի մասին, յայտնելով թէ Յունաստանի Հայերը քաջաբար մասնակցած են հելլէն ժողովուրդի պայքարներուն, ու մասնակից դարձած անոնց տառապանքին:

Պ. Զարիֆիս հաստատած է նաեւ, թէ Արամ Կայծակի նման հայ «խմբագիրներ», եւ հելլէն հայրենասէրներու գործակցող հարիւրաւոր Հայեր, գնդակահարուած են Գերմաններու կողմէ:

Ականատեսի այս արժանահաւատ վկայութիւնները, կ'եզրակացնէ Պոլսահայ թերթը, բաւական են հաստատելու՝ թէ հեռաւոր Թրակիոյ Կառավարիչը տեղեակ չէ Աթէնքի եւ Յունաստանի անցուդարձերուն, ու ցաւալի թիւրիմացութեան մը արդիւնք են Յունաստանի ուղղամիտ Հայերուն վերագրուած անդոյ արարքները:

ԹՈՒՐՔ=ՏԳԷՏ, ՄՈԼԵՌԱՆԴ ԵՒ ԱՆԳՈՒԹ...

«Ուէպսթըր»ի նոր բառարանը, որ լոյս է տեսած 1943ին, ոչ մէկ բառ կը պարունակէ Թուրքիոյ մասին: Բառարանը կ'անդրադառնայ միայն Թուրք բառի իմաստին, ու կը գրէ.— «Թուրք = Թուրքիա ծնած կամ Թուրքիաբնակ, մոլեռանդ, բռնակալ, տգէտ, անգութ մարդ, տեսակ մը թըրթուր՝ որ վնասակար է պտղատու ծառերուն»:

Այս առթիւ, «Վաթան»ի մէջ (17 Օգոստ.) Վետատ Նետիմ Թէօր կը գրէ.— «Ուէպսթըր կ'անգիտանայ Թուրքիոյ գոյութիւնը իբրեւ երկիր, ու տգէտ, մոլեռանդ, բռնակալ, անգութ մարդ, թըրթուր կ'որակէ մեզ: Մեր դեսպաններուն միջոցաւ, անյապաղ պէտք է բողոքենք հրապարակային այս հայհոյանքներուն դէմ»:

ՃԱՓՈՆԻ նախկին վարչապետը, իշխան Քոնոյէ, շատ կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ կնքուած զինակցութեան մասին, հաստատելու համար թէ Հիթլէր խաբած էր Ճափոնը: Գերմանական դեսպանը հաւաստած էր թէ Ռուսիան ալ իրենց հետ է եւ քառանդամ զինակցութիւն մը պիտի կնքուի եւն.:— Ճափոնի նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց, իմացած ըլլալով որ դահլիճին անդամներէն տասը կը գտնուին պատերազմի ոճրագործներու ցանկին վրայ:— Կ'ըսուի թէ խմբովին անձնասպան եղած են «Սեւ Վիշապ» կոմիտէին եօթը վարիչները: Այս կոմիտէն մասնագէտ էր քաղաքական ահաբեկումներու համար եւ լուծուեցաւ ամերիկեան իշխանութեանց կողմէ: — Մ. Նահանգները եւ Անգլիա ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն, Ճափոնը բոլորովին զինաթափ ընելու եւ երկրորդական պետութեան մը վերածելու համար: Պարտեալ երկրին գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ այնքան արտադրել որ ժողովուրդը անօթութենէ չմեռնի: Այժմէն իսկ հաշիւ եղած է թէ 80 միլիոնէն 8 միլիոնը անօթութեան դատապարտուած են:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռած է, Յուլիս 17ին, մառէշալ Պուշ, որ երեք անգամ անձնասպանութիւն փորձած էր: Գործօն դեր ունեցած է արեւմտեան եւ արեւելեան ճակատներու վրայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ռուսական ծրագիր մը Պալքաններու մասին

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Մոլոթով նախագիծ մը ներկայացուցած է Հինգերու ժողովին, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ և Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրներու մասին: Հինգշաբթի օր դադար ըլլալով, արտաքին նախարարներու խորհուրդը երէկ պիտի գրաղէր այդ հարցով, որ կատարեալ թնճուկի մը վերածուած է:

Մինչ այս մինչ այն, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը Լոնտոն հրաւիրեց Պալքաններու ամերիկեան ներկայացուցիչները: Յետոյ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Յունաստանի խնամակալին՝ Դամասկինոս արք. ի եւ Նուկոսլաւիոյ Թագաւորին հետ: Վերջին տեսակցութիւնը, որ տեւեց կէս ժամ, տեղի ունեցաւ Թագաւորին մասնաւոր հրաւէրին վրայ: Երիտասարդ արքան Մ. Նահանգներուն աջակցութեան ապաւինած է, պարզելու համար իր երկրին կացութիւնը:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոլոթով նախագիծ մը պատրաստելու նախաձեռնութիւնն ստանձնելով, կ'ուզէ տիրական դեր մը կատարել պալքանեան գործերուն մէջ, սպասելով օրակարգի քննութեան որ պիտի սկսի իտալական դաշնագրով: Իր ծրագիրը կը վերաբերի մասնաւորապէս Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ դաշնագիրներուն: Ծրագրին կցուած է յուշագիր մը որ Խ. Իշխանութեան տեսակէտները կը յայտնէ Յունաստանի մասին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ յուշագիրը խստորէն կը քննադատէ հելլենական կառավարութիւնը: Գալով միւս երեք երկիրներուն, Մոլոթով պարզապէս կ'առաջարկէ զինադադարի պայմանագիրները վերածել հաշտութեան դաշնագիրներու, որոշ յաւելումներով: Այսպէս, Ռումանիոյ դաշնագրին համար կ'առաջարկուի յօդուած մը աւելցնել, հաստատելով Թրանսիլվանիոյ փոխանցումը Հունգարիայէն Ռումանիոյ, իսկ Պուլկարիոյ համար կ'ըսէ թէ Նուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի պահանջած հատուցումներու խնդիրը պէտք է քննուի աւելի վերջը:

Յունաստանի ներկայ կառավարութեան մասին, Մոլոթովի յուշագիրը կը յայտարարէ թէ այդ իշխանութիւնը չի ներկայացներ յոյն ժողովուրդը եւ կը բողոքէ անգլեւամերիկեան միջամտութեան դէմ, յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ:

Մոսկուայի ներկայացուցիչը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի իտալական դեսպանին հետ: Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ Մ. Նահանգներու պատուիրակութիւնը կ'ուզէ որ Իտալիա վերստանայ իր նախապատերազմեան իրաւունքներուն մէկ մասը, իբրեւ Միջերկրականեան պետութիւն, գնահատելով իր աջակցութիւնը Դաշնակիցներու դատին: Անգլիոյ արտաքին նախարարը յուշագիր մը ներկայացուց, ուր ընդհանուր գիծերով կը պարզէ իր կառավարութեան տեսակէտները իտալական դաշնագրի մասին: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ յուշագիրը չափազանց տարտամ է եւ չի պարզեր Անգլիոյ բուն գիտումները:

Եգիպտոսի կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Հինգերու խորհուրդին, պարզելով իր տեսակէտները Լիբիոյ մասին: Եգիպտոս կ'առաջարկէ հանրաքուէ կատարել, իմանալու համար ժողովուրդին կամքը: Իտալական այդ գաղթավայրին բոլոր ցեղապետները յուշագիր մը ուղղեցին Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, կատարեալ անկախութիւն պահանջելով Լիբիոյ համար:

Ձախերը դժգոհ մնալով ժողովուրդին կը դիմեն

Աշխատանքի Դաշնակցութեան, Մարդու Իրաւունքներու Լիկային, արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պատուիրակները առջի օր ժողով գումարելով, կարդացին զօր. տը Կօլի պատասխանը իրենց վերջին յուշագրին, ընտրական օրէնքի մասին: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կը յայտարարէ.

— «Պատուիրակները կը ցաւին որ այդ պատասխանը վիրաւորական է թէ ըստ ձեւի եւ թէ ըստ էութեան: Ըստ ձեւի, որովհետեւ Առժամեայ Կառավարութեան Նախագահը հարկ դատած է գայն չուղղել Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան: Ըստ էութեան, որովհետեւ առժամեայ կառավարութեան նախագահը անտարբեր կը մնայ պարզ արդարութեան այն նկատումներուն հանդէպ զոր պարզած են կուսակցութեանց ներկայացուցիչները եւ ստորագրող կազմակերպութիւնները, լիակատար համեմատական ներկայացուցչութեան մասին: Պատուիրակները վիրաւորուած են այն իրողութենէն որ, առժամեայ կառավարութեան նախագահը իրենց կ'առաջարկէ, փոխան արդար լուծումի մը քանի մը յաւելուածական աթոռներ կ'առաջարկէ, սկզբունքի խնդիր մը վերածելով նուաստացուցիչ սակարկութեան: Ստորագրող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք ընտր. չահերու համար չէ որ կը պայքարին, այլ քուէարկութեան հաւասարմութեան համար, կ'որոշեն, իրենց տրուած ժխտական պատասխանին առջեւ, հարցին քննութիւնը ներկայացնել Ֆրանսայի ժողովուրդին»:

Պատուիրակներուն յառաջիկայ նիստը պիտի գումարուի երեքշաբթի օր: Ուրեմն, բացայայտ պայքար մըն է որ կը բացուի Առժամեայ կառավարութեան եւ ձախակողմեան հոսանքներուն միջեւ: Զօր. տը Կօլ իր պատասխանին մէջ կարգ մը թեթեւ բարեփոխումներ կատարելէ վերջ, կը յայտնէր թէ պատճառ մը չի տեսներ արմատապէս փոխելու ընտրական դրութիւնը, որ կը շարունակուի 1889էն ի վեր:

Ռուսիոյ անհեղի կորուստները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ արտակարգ յանձնաժողովը հրատարակեց իր տեղեկագիրը, պատերազմի կորուստներու մասին: Նացիներու կողմէ քանդուած, աւարի տրուած կամ գողցուած գոյքերը կը ներկայացնեն վիթխարի գումար մը, 679 միլիառ ռուբլի, հետեւեալ համեմատութեամբ.— Խ. Ռուսիա 249 միլիառ, Ուկրայնա 285 միլիառ, Սպիտակ Ռուսիա 75 միլիառ, Լեթոնիա 20 միլիառ, Լիթուանիա 17 միլիառ, Էսթոնիա 16 միլիառ եւն.: Նացիները ամբողջովին կամ մասամբ քանդած են 1710 քաղաքներ եւ աւելի քան 70.000 գիւղեր, վեց միլիոն տուներով: Անապաստանպար կը մնան **25.000.000** բնակիչներ:

Բոլորովին քանդուած կամ ծանրապէս վնասուած քաղաքներուն մէջ կը գտնուին Ստալինկրատը, Սեւաստափոլը, Լէնինկրատը, Քիէվը, Մինսքը, Օտէսան, Սմոլէնսքը, Նովկորոտը, Փսքովը, Օրէլը, Խարկովը, Ռոստովը (Տօնի վրայ): Քանդուած են նաեւ 65.000 քիլոմեթր երկաթուղի, 4100 կայաններ, 36.000 նամակատուններ: Քանդուած կամ վնասուած են 1135 ածխահանքեր, որ տարեկան 100 միլիոն թոն ածուխ կ'արտադրէին եւ 3000 նաւթահորեր, տարեկան 5 միլիոն թոն արտադրութեամբ: Վերջապէս անգործածելի դարձած են անհամար ճամբաներ, ամբողջովին կամ մասամբ քանդուած են 1400 նաւեր եւ բազմաթիւ նաւահանգիստներ եւն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնները խնդրեցին Անգլիայէն եւ Ֆրանսայէն ճշդել թէ ե՞րբ միաժամանակ պիտի քաշեն իրենց զօրքը: Այս իմաստով յուշագիր մը ղրկուած է Հինգերու խորհուրդին: — Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կացութիւնը խառնակ է Սուրիոյ մէջ:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնն ալ ծանուցագիր մը ուղղելով խորհրդային եւ անգլիական կառավարութեանց, պահանջեց որ ամէնէն ուշը մինչեւ 1946 Մարտ 2 պարպեն իրենց զօրքը, այսինքն Ճափոնի անձնատուութենէն ճիշդ վեց ամիս վերջը, ինչպէս համաձայնած էին պատերազմի ընթացքին: Ծանուցագիրը կ'աւելցնէ թէ «այդ թուականէն անդին որ եւ է օդային, ցամաքային կամ ծովային զօրք պէտք չէ գտնուի Իրանի մէջ»: Ծանուցագիրը ուղղուած է նաեւ Մ. Նահանգներուն: Երկրորդ ծանուցագրով մը կը գանգատի թէ Ռուսերը վերջերս կեցուցած են 200 պարսիկ ոստիկան զինուորներ որոնք հիւս. Իրան պիտի երթային, ըմբոստութիւնը զսպելու եւ բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար:

ԾԽԱՄՈՂՆԵՐՈՒՆ.— Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ հոկտեմբերէն սկսեալ չորս անգամ ծխախոտ պիտի բաժնուի այրերուն, իսկ դեկտեմբերի կէսէն կիներն ալ մէկ բաժին պիտի ստանան (երկու տուփ գլանիկ):

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՆԱՄԱԿԱԼԸ, Դամասկինոս արք. Փարիզ պիտի գայ յառաջիկայ շաբթու, տեսակցելու համար զօր. տը Կօլի հետ:

ԲՐՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որ հիւս. Իրաքի քիւրտ ցեղերը կը ներկայացնէ, բողոքագիր մը ուղղեց հինգ մեծ պետութեանց, գանգատելով թէ դէպքի մը առթիւ օդանաւեր եւ ծանր հրետանի գործածուած են, ամբողջ գիւղեր քանդելու եւ անպաշտպան կիներ եւ մանուկներ ջարդելու համար:

ԲԱՆԱԿԸ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ եւ երկրին վերաշինութեան նուիրուելու կոչ մը ուղղեց ելմտական նախարարը, Պ. Փլէվէն: Ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդը հակառակ է այս ծրագրին եւ եթէ պնդէն, նախարարը պիտի հրաժարի: Այդ պարագային տագնապ մը եւս պիտի ծագի, ընդհ. ընտրութեանց նախօրեակին:

МԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Սեպտ. 18ին, երեքշաբթի կէս օրէն վերջը, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ եւ հաշուետուութիւն Օգոստոս 5ի դաշտահանդէսին:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՎԻԼ.— Մեր գաղութն ալ անցեալ կիրակի ընտրեց Թրքահայ Դատի պաշտպանութեան յանձնախումբը: 60 հայրենակիցներ ամէն դասակարգէ եւ ամէն դաւանանքէ, հաւաքուած մատուռ — մանկապարտէզի սրահը, լսելով այդ առթիւ եղած զեկոյցները, միաձայնութեամբ որոշեցին կատարել առաւելագոյն զոհողութիւնը, այս անգամ վերջապէս հասնելու համար մեր դարաւոր երազներու իրականացման: Ժողովը գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուած յանձնախումբին յանձնարարեց կազմակերպել գաղութին բարոյական թէ նիւթական պարտականութեան բաժինը: Անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկուելով, գոյացաւ 16.390 ֆրանք: Հանգանակութիւնը դեռ կը շարունակուի: Այդ օրուան ժողովին նշանաբանը եղաւ «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»:

Թղթակից

ՖԻՐՈՒՖԱՆ ՀԱՅԵՐ

ԹԱՐԱՐ.— Այս գիւղաքաղաքը մօտ 11.000 բնակիչ ունի: Կան 26 տուն Հայեր, բոլորն ալ բանուոր, բացի երկու արհեստաւորներէ որոնց մէկը իր Հայ ըլլալը ցոյց չիտար: 1944 Դեկտեմբերին ինը հայրենակիցներով հիմնուեցաւ Հ. Ա. Ճ. ի մասնաճիւղը, որուն կազմակերպութեան աջակցեցան Ռօանի գաղութէն Պ. Պ. Յարութիւն Ստեփանեան եւ Հաճի Պահանեան: Մասնաճիւղը, որ կապուած է Լիոնի Ազգ. Միութեան, տուաւ իր բացման հանդէսը ի նպաստ դպրոցին որմէ բաւաբար հասոյթ մը գոյացաւ, տօնեց ապրիլեան սգատօնը, ունեցաւ դասախօսութիւններ եւ վերջապէս վարձեց Ազգային տուն մը եւ բացաւ իր դպրոցը վեց նոր գրասեղաններով եւ մօտ 30 աշակերտներով: Դպրոցը ձրի է, ունի երկու ուսուցչուհի, վճարովի, բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ, ժամը 7էն մինչեւ 9, բացի շաբաթ եւ կիրակիէ: Այս գործերուն համար արհեստաւոր մը քսակը լայն բացած է:

Յուլիս 29ին Թաղապետական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընդհ. ժողով: Ներկայ էին 50 անդամներէն 41ը: Այս առթիւ համերաշխութեան կոչեր ուղղուեցան դիւանին կողմէ:

Մեր գաղութն ալ ունէր գերիներ եւ բռնի Գերմանիա տարուած աշխատաւորներ: Բոլորն ալ ողջ եւ առողջ վերադարձան: Ազգ. Միութեան մասնաճիւղի անդամուհի Օր. Անթառամ Փափազեանի եւ Պ. Օննիկ Քիւրքճեանի (Թուլոնէն) նշանտուքին առթիւ փոխան ծաղկեփունջի 500ական ֆրանք նուիրեցին Պ. Պ. Ռուբէն Եէմէնէճիեան (Թարար) եւ Պ. Յարութիւն Պալանեան (Ռօանէն):— Թղթակից

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Մեզպուրեան ուրախութեամբ կ'իմացնեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ Նուարդ-Էլէն-Լիլիանի: 24 Օգոստոս 1945: 6, Allée Gambetta, Villemomble (Seine):

Այրի Տիկին Կ. Էսմէրեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Գույումճեան եւ Տէր եւ Տիկին Ցկ. Թոքաթլեան կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ երկուշաբթի Խաչվերացի մեռելոցի օրը առտուն ժամը 11ին հոգեհանգիստ պիտի կատարուի ողբացեալ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՍՄԷՐԵԱՆԻ համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պոլսեցի Յարութիւն Տիգրանեան, հօր անունը՝ Տիգրան, մօրը՝ Ամպեր: Մարսիլիա ըլլալ կը կարծուի, 1914ին մեկնած է Ռուսիա, 1920ին անցած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել եղբօրը, Ալէքս Տիգրանեանի՝ Hovhannes Mamasianի միջոցով, 420 Third, Ave. New York(16) N. Y. U.S.A.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Մինաս Քէսքինեան որ 1923ին Յունաստան Քորֆուի որբանոցը կը գտնուէր: Տեղեկացնել քրոջը, Գոհարիկ Պալպալեանի, Պ. Վարդգէս Սիմոնեանի միջոցով, 16 Bld. du Centre, Beaumont, Մարսէյլ:

ՓԱՐԻԶԻ Աղքատախնամը որոշած է Նոյեմբեր 11ին Կիրակի օրը սարքել թէյասեղան մը ի նպաստ աղքատներուն: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այս թուականը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Տէր եւ Տիկին Ս. Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ երկուշաբթի 17 Սեպտ. հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի եկեղեցին, իրենց մօրը՝ Այրի Տիկ. Մարի Տէր Դանիէլեանի (Նշանեան) մահուան տարելիցին առթիւ:

ԼԻՈՆԻ Ազգ. Միութիւնը կը խնդրէ ծանուցանել թէ վաղը առաւօտ, կիրակի, 16 Սեպտ., Ս. Խաչի տօնակատարութեան առթիւ, մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Հայ Դատի յաջողութեան համար:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 16 Septembre 1945 Կիրակի 16 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4507-Նոր շրջան թիւ 136 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՋՈՒՐԸ ՉՏԵՍԱԾ...

Ոգեւորութիւնը գագաթնակէտին հասած է, հրահրելու համար Թրքահայ Դատը: Իրար կը հրմշտկեն ժողովներն ու ճառերը: Մինչեւ անգամ հանդիսաւոր պատարագ եւ աղօթք:

Այսօր ալ՝ հրապարակային ժողով փարիզեան մեծ սրահի մը մէջ, նախաձեռնութեամբ Կեդր. Յանձնախումբին:

Գաւառական յետին համրանքն ալ իր բաղձանքներն ու համամտութիւնը յայտնեց, միշտ խանդավառ եւ միաձայն:

Միւս կողմէ, աշխատանքները կը շարունակուին քաղաքական գետնի վրայ, Ամերիկայէն մինչեւ Լոնտոն, շահագրգռելու համար բոլոր յաղթականները:

Նիւ Եորքի Ազգ. Կոմիտէն, որ առաջին յուշագիրը պատրաստած եւ յանձնած էր Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին; նախագահ Ուիլսընի սահմանային վճիռն ալ անոր կցելով, սկսած է հրատարակել պարբերական տեղեկատու մը, Armenian Bulletin.

Ձեռքի տակ ունինք Ա. թիւը (1945 Օգոստոս), որ ութ էջերու մէջ ամփոփած է շահեկան տեղեկութիւններ, Երեք Մեծերուն ուղղուած յուշագիրը (1945 Յուլիս 5, Փոցտամի ժողովին առթիւ), փաստացի տեսութիւն մը՝ Թրքահայաստանի ներկայ կացութեան մասին, Հայերու թիւը աշխարհի մէջ եւայլն:

Ընթերցողները կարդացին, նաեւ, Հայաստանի նախկին վարչապետ ընկեր Հ. Օհանջանեանի յուշագիրը, դարձեալ ուղղուած Երեք Մեծերուն: Եւ չորս օրէ ի վեր կը կարդան Լոնտոնի հայկ. պատուիրակութեան ուղղած յուշագիրը:

Տակաւին յիշէ՞նք Փարիզի Կեդր. Յանձնախումբին երկարապատում յուշագիրը Հինգ Մեծերուն, եւ առանձին կոչ մըն ալ Պ. Մոլոթովի: Ու վերջապէս Մ. Նահանգներու «Ազգ. Խորհուրդ»ին դիմումները, նոյն հասցէներուն: Թերեւս ուրիշ ձեռնարկներ ալ, հաւաքական կամ անհատական: Ինչպէս նախորդ պատերազմին:

Ու վերջապէս Էջմիածնի Եկեղց. ժողովին առթիւ յայտնուած բաղձանքներն ու հանդիսաւոր ուղերձները՝ սպարապետ Ստալինի (այլեւս մառէշալ չէ, բարձրացած ըլլալով գերագոյն հրամանատարութեան, իրենց խորթ բառով՝ Գեներալիսիմուս: Հրամանագիր 1945 Յունիս 27ի):

Մէկ խօսքով, աշխատանք ամէն ճակատի վրայ, վարդավառ ակնկալութիւններով: Ինչպէս 1918ի զինադադարին: (Թող աւելորդ չհամարուի այս կրկնութիւնը, բաց աչքով դատելու համար ամէն բան):

Իսկ անդին, Լոնտոնի մէջ, ահա մէկ շաբաթ է որ կը տքնին Հինգ Մեծերը, բուն օրակարգը մշակելու համար բաղձանքներու, ծրագիրներու, բողոքներու, պահանջներու լաբիւրինթոսի մը մէջ...

Ձենք ուզեր պաղ ջուր լեցնել համատարած խանդավառութեան վրայ: Բայց, կը կարծենք թէ իմաստութիւն չէ բոպիկնալ, ջուրը, մանաւանդ ծովը չտեսած:

Լեռ ու ձոր, մանաւանդ ջուրի ճամբաներն ու դարչահոտ քարիւղը կը սպառնան դարձեալ պղտորել մթնոլորտը, փոքր, անճար ժողովուրդներուն համար:

Ինչպէս նախորդ զինադադարին, այս անգամ ալ բազմաթիւ փշոտ, բարդ հանգոյցներ եւ թնճուկներ կան ճամբուն վրայ: Յաղթականները այդ հանգոյցներով զբաղած ատեն, կրնան հետզհետէ յոգնիլ, եւ կարճ կապել շատ մը խնդիրներ:

Ուրեմն մե՞նք ալ կարճ կապենք, թուլնալով եւ մնալով կէս ճամբան:

Ընդհակառակն: Որոճալ, տքնիլ,, հետապնդել նոյն ուժգնութեամբ եւ յարատեւութեամբ: Սակայն, հետզհետէ ամփոփուիլ եւ աշխատանքները կեդրոնացնել այն ճակատին վրայ որ կրնայ իրական եւ տիրական յենարանը դառնալ, իր իսկ շահերուն բերումով:

Եւ մանաւանդ, գործել այնպէս ինչպէս կ'ընէ թշնամին: Աւելի լուրջ: Եւ ծրագրեալ: Մեթոտիկ:

Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար ծածկել անողոք իրականութիւն մը,— թշնամին ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ, շնորհիւ իր միջազգային դիրքին եւ յայտնի կամ թաքուն յենարաններու: Ան բռնած է գլխաւոր դիրքերը: (Ազատասէր Զուիցերիոյ մամուլն անգամ Թրքական «էզան» կը կարդայ, ամիսներէ ի վեր):

Փնտռել - գտնել այն ճեղքերը որ կրնան լուսաւորել մեր ճամբան: Եւ տքնիլ ձեռք ձեռքի:

Շ.

ԴԻՄՈՒՄ ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱՅԿ. ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Լոնտոնի մէջ ներկայացուած յուշագիրը)

(4 եւ վերջին մաս)

5. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ռուսիոյ քաղաքական դէպքերը ի վերջոյ յանգեցան Հայկական Հանրապետութեան հաստատման (28 Մայիս 1918), Հայաստանի կովկասեան մասին մէջ, որ շուտով ճանչցուեցաւ Դաշնակից պետութեանց կողմէ:

1920 Ապրիլ 26ին, Դաշնակիցներու Գերագոյն Խորհուրդը, որ նիստ գումարած էր Սան Ռէմոյի մէջ, հրաւիրեց նախագահ Ուիլսընը իբրեւ իրաւարար գծել Հայաստանի հարաւային արեւմտեան սահմանները Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէջ որոնք տակաւին թրքական իշխանութեան տակ էին, եւ որոնք, նախագահին որոշման համաձայն պիտի կցուէին Հայկական Հանրապետութեան, այսպէս միացնելով ռուսական Հայաստանը թրքական Հայաստանի որոշ մասերուն հետ: Դաշնակիցներուն այս պաշտօնագիրը յետագային կցուեցաւ Սեվրի դաշնագրին (10 օգոստոս 1920): Նախագահը իր վճիռը տուաւ 1920 Նոյեմբեր 22ին, Հայաստանի յատկացնելով մօտ 40.000 քառ. մղոնի տարածութիւն մը:

Սեվրի դաշնագրին 88րդ յօդուածով (Գ. մաս, 6րդ հատուած), «Թուրքիա, համաձայն Դաշնակից Պետութեանց կողմէ արդէն իսկ կատարուած գործողութեան, այսու կը ճանչնայ Հայաստանը իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն»: Յօդուած 89ին մէջ արձանագրուած է իրաւարարութեան յիշատակութիւնը:

Սակայն Թուրքիա դրժեց Սեվրի դաշնագրով ստանձնած պարտաւորութիւնները եւ 1920 Սեպտեմբերին յարձակեցաւ Հայկական Հանրապետութեան վրայ: Այս առթիւ կրցաւ բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւն ապահովել կարգ մը շրջանակներէ: Յամառօրէն կռուելով հանդերձ ջախջախիչ ուժերու դէմ, Հայաստան ստիպողական կոչեր ուղղեց Դաշնակիցներուն, անմիջական օգնութեան համար: Ազգերու Դաշնակցութեան միջնորդութեան ջանքերը չյաջողեցան եւ այս հանգամանքներուն մէջ Հայերը պարտուեցան, յուսահատօրէն զրկուած որ եւ է արտաքին աջակցութենէ: 1920 Դեկտ. 2ին պատերազմը վերջացաւ Ալեքսանտրոպոլի դաշնագրով եւ ատով ալ Հայաստանի Հանրապետութիւնը որ նոյն օրն իսկ անցաւ Խորհրդային Միութեան իշխանութեան տակ:

Հակառակ այս ձախողանքներուն, Հայերը, միշտ անվհեր, եռանդուն ճիգեր թափեցին վառ պահելու համար Դաշնակից պետութեանց շահագրգռութիւնը հայ ժողովուրդի ճակատագրին հանդէպ: Բայց մեծ պետութիւնները, առաւելապէս առաջնորդուած իրենց շահերէն, աստիճանաբար հեռացան Սեվրի դաշնագրին տրամադրութիւններէն:

1921 Սեպտեմբեր 22ին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը տրամադրէր հայկական հողի վրայ հիմնել Ազգային Տուն մը Հայերու համար, բոլորովին անկախ թրքական իշխանութենէ:

1922 Մարտ 27ին արտաքին գործերու նախարարները, որոնք ժողով գումարած էին Փարիզի մէջ, հաստատեցին այս ծրագիրը, «գոհացնելու համար հայ ժողովուրդին աւանդական իղձերը»:

Յետագային Սեվրի դաշնագրին յաջորդեց Լօզանի դաշնագիրը, ստորագրուած 1924 Յուլիս 23ին, որուն մէջ հայ ժողովուրդին օրինաւոր եւ էական իրաւունքները բոլորովին կը ժխտուէին: Հակառակ իրենց անգերազանցելի զոհողութեանց եւ իրենց հաւատարմութեան՝ Իրաւունքի եւ Արդարութեան դատին, միակ վարձատրութիւնը զոր Հայերը ստացան՝ եղաւ լքում իրենց բարեկամներուն կողմէ, յաղթանակի պահուն:

Ամփոփում.— Ինչպէս դիւրաւ կը հասկցուի Հայկական Հարցին այս համառօտ նախադիծէն, հայ ժողովուրդը զոհը եղած է ամենակոպիտ անարդարութեանց:

Մեծ յաղթանակի մը վաղորդայնին, յաղթանակ մը ուր Հայերն ալ իրենց համեստ բաժինն ունեցան, բոլոր Հայերը կը յուսան թէ մեծ պետութիւնները, իբրեւ ախոյեանները փոքր ազգերու դատին, խոհեմութիւն պիտի չհամարեն անգամ մը եւս ուշացնել իրենց Հարցին կարգադրութիւնը:

Միակ տեւական եւ արդար լուծումը որ ինքնին կը թելադրուի, ինչպէս պարզուեցաւ այս յուշագրի առաջին մասին մէջ, պիտի ըլլար կազմել յարմար ծրագիր մը որով Թուրքիա (որ միակողմանի կերպով դրժեց Սեվրի դաշնագիրը) հրաւիրուի ի նպաստ սովետական Հայաստանի հրաժարիլ ամէն իրաւունքէ եւ պահանջէ նախագահ Ուիլսընի կողմէ Հայաստանի յատկացուած հողերուն վրայ: Այսպէս, Հայաստան լիուլի պատեհութիւն պիտի ունենայ զարգացնելու իր մշակութային եւ տնտեսական հարստութիւնները եւ իր ուժերը նուիրելու ի սպաս քաղաքակրթութեան եւ ի պաշտպանութիւն խաղաղութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

«ՊԷՏՔ Է ՎԱԽՆԱՆՔ ԵՒ ԶԳՈՒՇԱՆԱՆՔ ՀԱՅԵՐԷՆ»

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ»ի թերթին խմբագիրներէն Տողան Նատի, (կրտսեր որդին ծանօթ ամբոխավար հանգուցեալ Եոնուս Նատիի), վերջերս կը հրատարակէր տպաւորութիւններ՝ Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովէն: Այլ տպաւորութիւններու կարգին, Տողան Նատի կ'անդրադառնայ նաեւ Հայ Ազգ. Կոմիտէի յուշագրին, ու յետագայ շնական ու թրքաբարոյ տողերը կը ստորագրէ («Ճումհուրիէթ»ի մէջ (31 Յուլիս):

— «Առանց հաւատ ընծայելու ամերիկեան թերթերու հրատարակութեանց՝ թէ Հայ Ազգ. Կոմիտէի կողմէ Յուշագիր մը յանձնուած է Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին, քննութիւններ կատարեցի, ստուգելու համար թէ ճի՞շդ են լուրերը: Հաստատեցի, թէ սուտ չկար: Յուշագիրը ստորագրուած էր Նիւ Եորքի Հայկ. Ազգ. Կոմիտէի նախագահ այսինչեանի մը, ու նոյն Կոմիտէի Սան Ֆրանչիսկոյի նախագահ այնինչեանի մը կողմէ:

Ո՞վ էին այս մարդիկը: Պահ մը խորհեցայ, թէ անոնցմէ մին այն Սարոյեանն է, որուն հեղինակութիւնները խիստ գնահատուած եւ սիրուած են Ամերիկայի մէջ: Մինչդեռ, սխալած էի: Այդ օրերուն, համբաւաւոր հայ գրագէտը հիւանդանոց կը գտնուէր, ծանրապէս վիրաւոր՝ ինքնաշարժի արկածէ մը:

Յուշագրին տակ ստորագրող Սարոյեանը Քալիֆորնիոյ մէջ առեւտրական մըն է եղեր (Յառաջ.— Հօրեղբայրը Ուիլեըմ Սարոյեանի): Իսկ Կոմիտէի բուն նախագահն ալ, Նիւ Եորքի մէջ վաճառականութեամբ կը զբաղի եղեր:

Հարց տրուի, թերեւս, թէ որքա՞ն կարեւորութիւն կը ներկայացնէր տրուած Յուշագիրը:

Պէտք է ըսել, ամէն բանէ առաջ, թէ այդ կարգի դիմումի մը տեղը Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովը չէ: Այդ ժողովը գումարուեցաւ կարելի չափով պահպանելու համար միջազգային արդի գոյավիճակը: Ան իրաւասութիւն չունի սահմանային փոփոխութիւններ կատարելու, կամ գանգուածային գաղթեր կազմակերպելու: Այս տեսակէտով, հիմնապէս սխալ հայկ. դիմումը, նկատի չառնուեցաւ բնականաբար: Շատ հաւանական է, որ մեր հայ հերոսներու ստորագրութիւնները գըտած ըլլան իրենց արժանաւոր տեղը, կարգ մը ճմրթկուած այլ թուղթերու ու աւելորդ թուղթերու հետ մտնելով զամբիւղ:

Լա՛ւ:— Ի՞նչ կ'ուզէին, սակայն, այս Հայերը:

Այս Հայերը կ'ուզէին ու կ'ուզեն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ: Անոնք կ'ուզէին, ու կ'ուզեն, աշխարհի սա խառնակ շրջանին բան մը կորզել: Ու ասիկա, իրենց գրպանը պարարտացնելու համար միայն: Որովհետեւ, անոնք որ այդ դիմումը կատարեցին, երկար ատենէ ի վեր հաստատուած են Ամերիկա, մեծ հարստութեան տէր են, ու դիւրաւ չեն շարժիր... Հայաստանի դուռները ափ առնելու համար: Իմ կարծիքով, Սարոյեաններ, Շահինեաններ եւ դեռ չեմ գիտեր ինչեաններ, արկածախնդիրներ են միայն:

Մեր Սան Ֆրանչիսկօ բնակութեան ընթացքին անոնք զանազան յօդուածներ ու յերիւրածոյ լուրեր հաղորդեցին տեղական զանազան թերթերու: Յաճախ կ'երեւէր «Թուրքերը ջարդեցին մեզ, մենք ալ զիրենք պէտք է պատժենք» խորագիրը: Նոյն այդ Հայերը, Սան Ֆրանչիսկոյի բոլոր օտար պատուիրակութեանց ցրուեցին յայտարարութիւններ, որոնցմով կը պահանջէին Կարսի եւ Արտահանի նման Հայկական (!) նահանգներու կցումը Մեծ Հայաստանին...:

Անշուշտ, ոչ ոք հետեւանք տուաւ այդ դիմումին, որովհետեւ Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին մասնակից պատուիրակութեանց իրաւասութենէն դուրս էր նման քայլ մը:

Հարցնէք, հաւանաբար, թէ ի՞նչ բանի ծառայեցին ուրեմն թափուած աշխատանքները:

Պիտի չգործածեմ, իբրեւ պատասխան, այն ասութիւնը՝ թէ «սիրտ խառնուք» միայն պատճառեցին: Թէեւ, այդ խօսքը կը պատշաճի կարգ մը Հայերու: Պիտի ուզեմ, միայն, ընդգծել կարեւոր ճշմարտութիւն մը: — Շատ դիւրին է գրտնել, աշխարհի ո՛ եւ է մէկ անկիւնին մէջ ո եւ է Հայ, որ դիւրաւ գործիք դառնայ ո՛եւէ գաղափարի: Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է վախնանք ու զգուշանանք Հայերէն: Կը գտնուին համաշխարհային

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

Ազատագրութենէն ի վեր Ֆրանսայի ներքին քաղաքական կեանքը զբաղեցնող կարեւոր խնդիրներէն մէկն է «Բանուորական Միութիւն»ը, այսինքն ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութեանց ձուլումը, միակ կազմակերպութեան մը ծոցին մէջ։

Բանուորներու եւ գիւղացիներու շահերը պաշտպանելու կոչուած այս երկու կուսակցութեանց միացման գաղափարը յղացուած էր՝ գերմանական գրաւման շրջանին, երբ ձախակողմեան եւ հայրենասէր տարրեր ստորերկրեայ գործունէութեան նուիրուած էին՝ ընդդէմ թշնամիին ։ Այս միութեան կամքը չեչտուեցաւ Անժէի մէջ, յետոյ 1944 նոյեմբերին Փարիզի ընկերվարական համագումարին մէջ։ Համայնավար կուսակցութիւնն ալ անցեալ յունիսի իր համագումարին մէջ նոյն փափաքը արտայայտեց ջերմօրէն։

Գրաւման շրջանին ընկերվարականներն ու Համայնավարները մաս կը կազմէին Դիմադրական Ճակատին։ Սակայն ընկերվարականներու առաջարկը՝ երկու կուսակցութիւնները միացնելու մասին, մերժուած էր այն ատեն Համայնավարներու կողմէ։

Անցեալ նոյեմբերի ընկերվարական համագումարէն վերջ, երկուստեք համաձայնութիւն գոյացաւ կազմելու «Համաձայնութեան Յանձնախումբ» մը՝ բաղկացած կէս առ կէս ընկերվարական եւ Համայնավար պատասխանատու դէմքերէ։ Այս մարմնին կից երեք օժանդակ մասնախումբեր նշանակուեցան։ Մէկուն պաշտօնն էր իրաւախոհութեամբ լուծել երկու կուսակցութեանց անդամներուն միջեւ ծագած վէճերը, երկրորդինը՝ գործունէութեան միութիւն ստեղծել, իսկ երրորդին վիճակուած էր բուն իսկ երկու կուսակցութեանց միութիւնը իրագործել։

Առաջինը ո եւ է գործունէութիւն չունեցաւ, քանի որ ընկերվարականի եւ Համայնավարի միջեւ ծագած վէճերը տեղական միջոցներով կարգադրուած էին՝ առանց այս վերին մարմնին հասնելու։ Երկրորդը արդիւնաւէտ գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ. ո՛չ միայն ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութիւնները զանազան հրապարակային ցոյցեր կազմակերպեցին միասնաբար, այլեւ հրատարակութեան տուին միասին խմբագրուած «Յայտարարութիւն» մը, որով կ'առաջարկէին ազգայնացնել արտադրութեան բոլոր միջոցները, ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը, դրամատուները, ապահովագրական ընկերութիւնները, եւայլն, այսինքն ինչ որ միջազգային ընկերվարութիւնը իր հիմնարկութեան օրերէն ի վեր մտցուցած է իր ծրագրին մէջ, իբրեւ վերջնական նպատակ ։

Այս Յայտարարութիւնը ջերմօրէն ընդունուեցաւ Դիմադրական Ճակատին պատկանող բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութեանց կողմէ։ Ներկայ ժամանակաւոր կառավարութիւնն ալ կողմնակից է արդէն մասամբ իրագործելու այդ ծրագրին որոշ մասերը։

Մինչ երկու կուսակցութեանց միջեւ այս գետնին վրայ բանակցութիւններ կը շարունակուէին եւ կարգ մը խնդիրներու շուրջ ալ իրագործուած էր միացեալ ճակատը, վրայ հասան թաղապետական ընտրութիւնները։ Ասիկա լաւագոյն առիթն էր գործակցութիւնը աւելի սերտացնելու եւ մէկ ցանկով ներկայանալու ընտրողներուն առջեւ։ Բայց կարելի չեղաւ այդ։ Մասնաւորաբար գաւառական կարգ մը շրջաններու մէջ ընկերվարական եւ Համայնավար կրցան համաձայնիլ եւ միացեալ ցանկով ներկայանալ։ Սակայն ընդհանուր առմամբ երկու կուսակցութիւնները բաժնուեցան իրարմէ եւ ճակատ կազմեցին՝ երկուքն ալ կոթնած տարբեր հոսանքներու վրայ։ Արդիւնքն այն եղաւ որ շատ տեղեր իրարու դէմ պայքարեցան եւ տակէ տուժեց «Բանուորական Միութեան» գաղափարը ։ Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարները Մօրիս Թորէզ եւ Ժագ Տիւքլօ իրենց ընտրական պայքարի ճառերուն մէջ չքաշուեցան «փէթէնական» եւ այլ վիրաւորիչ ածականներով որակել ընկերվարականները, ճիշդ ինչպէս պատերազմէն առաջ կ'ընէին՝ «դաւաճան – ընկերվարական» յորջորջելով զանոնք ։

Հակառակ այս բոլորին, միութեան գաղափարը չլքուեցաւ։ Անցեալ ամիս Փարիզի ընկերվարական համագումարին օրակարգի գլխաւոր խնդիրներէն մէկն էր այդ։ Նախ քան համագումարը, ընկերվարական կուսակցութեան Ֆրանսայի բոլոր մասնաճիւղերը զբաղած էին այդ խնդրով եւ համապատասխան բանաձեւեր քուէարկած, յայտնի ընկերվարական գործիչ Վէնսան Օրիոլի պատրաստած յուշագրին հիման վրայ։

Համագումարը երկու օր զբաղեցաւ այս կարեւոր խնդրով եւ մանրամասնօրէն քննեց զայն ։ Երկու կուսակցութիւններու միացման կողմնակիցներն ու հակառակորդները երկարօրէն պարզեցին իրենց տեսակէտները։ Միութեան դէմ խօսողները զանազան մեղադրանքներ կ'ուղղէին Համայնավար կուսակցութեան դէմ։

Ընդհանուր քարտուղար Դանիէլ Մայէր իր զեկոյցին մէջ կ'ըսէր, օրինակ, թէ Համայնավար կուսակցութիւնը իր հրամանները կը ստանայ Մոսկուայէն։ Սակայն Համայնավարները կը բարկանան՝ երբ իրենց ըսէք որ «Մոսկուայի վարձկաններն են»։ Ամէն բանէ առաջ անոնք կը պաշտպանեն Խորհրդային քաղաքականութիւնը։ «Ֆրանսայի Համայնավարներուն յարումը Խորհրդային Ռուսիոյ՝ հլու հպատակութենէն աւելի բան մըն է։ Ասիկա կը նմանի հաւատացեալին կապին իր Աստուծոյն հետ»։ Այս կոյր հնազանդութիւնը վտանգաւոր կը նկատեն ընկերվարականները, որոնք իրաւամբ գիտել կու տան թէ 1939 Օգոստոսէն մինչեւ 22 յունիս 1941 (Գերմանիոյ պատերազմ հռչակելու թուականը Խորհրդային Միութեան դէմ) Ֆրանսայի համայնավարները Հիթլէրի հետ էին, հակառակ անոր որ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ բանուոր դասակարգերու շահերը նոյնը չէին ։ 1939 Օգոստոսին Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը բարեկամական դաշինք կնքած էին, Ֆրանսացի համայնավարները ցարդ չեն պախարակած այդ դաշինքը։ Ու եթէ վաղը նոր 1939 մը ներկայանայ, ի՞նչ պիտի ըլլայ միացեալ կուսակցութեան դիրքը։

Ընկերվարականները կ'ուզեն ազատօրէն արտայայտել իրենց մտածումները ամէն ատեն։ Սակայն վաղը միացեալ կուսակցութեան մէջ... կը վախնան որ ազատ պիտի չըլլան յայտարարելու թէ՝ Ճափոն անձնատուր եղաւ ո՛չ միայն անոր համար որ Խ. Միութիւնը պատերազմ հռչակեց անոր դէմ, այլ նաեւ շնորհիւ ամերիկացի գիտնականներու, զինուորներու եւ օդանաւորդներու, առանց մոռնալու չինացի ժողովուրդը ։

Ըստ ընկերվարականներուն, երկու կուսակցութեանց միացումը մեծապէս կախուած է Խորհրդային Միութենէն։ Այն օրը՝ որ այս վերջինը միջազգային հաւաքականութեան մաս կը կազմէ, Համայնավար կուսակցութիւնն ալ կը մտնէ ազգային հաւաքականութեան մէջ եւ միութիւնը կ'իրագործուի ինքնին ։

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ.— 1.

Պուռժէի օդակայանը եռ ու զեռի մէջ է։ Մեքենաներու աղմուկը, երկինք բարձրացող փոշին, զանազան հրամաններ արձակող զինուորներու պոռչտուքները արեւելեան շուկայի մը երեւոյթը կու տան սպասման սրահին ։

Դուրսը, դաշտերու զորդին վրայ, մարզանքի համար կարգի կեցող տղոց նման շարուած են օդանաւերը։ Ոմանք՝ մութ կանանչ, պատերազմի համազգեստը դեռ իրենց կռնակը. մէկ մասը՝ դեղինի նմանող անբացատրելի գոյն մը, ուրիշներ՝ արծաթ հագած։

Երիտասարդ մը ձեռքի դրօշներով նշան կու տայ։ Մէկը կ'անջատուի շարքէն, ու դիւահարի նման շրջանակներ գծելով օդին մէջ՝ կուգայ կանգնիլ շէնքին առջեւ։ Մեծ մասով զինուորական ճամբորդներէն խումբ մը կը զատուի՝ բեռները շալկած եւ կ'անհետանայ օդանաւին փորին մէջ, քանի մը վայրկեան վերջ եթերին մէջ կորսուելու համար։

Բաղդատմամբ միւսներուն, խաղալիկի տպաւորութիւնը կը ձգեն Ֆրանսական «դպրոց-որ-սորդ»ները։ Ամերիկեան Curtissներուն հազիւ կէսը կ'ըլլան։ Նիհար, երկայն, այնքա՛ն փոքր կը թուին, որ բռնել գրպան կոխել կուգայ։ Մուկի պէս կ'անցնին մէկ ծակէն միւսը եւ հարիւր մեթր չգացած՝ հօ՛փ, օդին մէջն են։

Սրահը կը պարպուի քիչ առ քիչ, գրեթէ մարդ չէ մնացած։ Ֆրանսացի տեղակալը — միեւնոյն օդանաւը պիտի առնենք — կը սկսի անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ։ Քիչ վերջը կը հաստատեմ թէ իրաւունք ունի խեղճ տղան, որովհետեւ, կայանին հրամանատար հարիւրապետը կրակ կտրած աղբին – անդին կը վազէ ու ամիս մը պատիժ, տեղեկագիր բառերը յստակօրէն կը լուին։

Խնդիրը կը պարզուի։ Մեքենավարը առտուն կանուխ գլուխը տաքցնելով, օդանաւ նստած եւ թռած էր։

Թէեւ ծանր պայուսակս եռ տանելու հեռանկարը այդքան հաճելի չէ, սակայն ճիգ մը կ'ընեմ նորէն, սպասելով յաջորդին։

Միւս առտուն, Պուռժէն նոյն աղմուկին, շարժումներուն մէջն է, բայց նուազ ճամբորդ կայ։ Հարիւրապետս աւելի հանդարտ է։ Պերլինի սուրհանդակէն ճամբորդները կը կանչեն. մենք ենք։ Մեր պայուսակները վերցնելով պոչ կը բռնենք կշիռքին առջեւ։ Այո՛, կարգով կ'անցնինք կշիռքին վրայէն, որովհետեւ թեւերու իւրաքանչիւր քառակուսի սանթիմեդր իր տարողութեան չափն ունի։ Հոս, հատը չէ որ նկատի կ'առնուի, այլ՝ քիլոկրամը։ 125 քիլօ կշռող չորս հոգիի տեղ, 65 քիլօնոց ութ հոգի կրնան նստիլ։ Որպէսզի Ֆրանսական սրամտութիւնը իր իրաւունքը չկորսնցնէ, արձանագրութեամբ զբաղող տղան կը յայտնէ, թէ 35 քիլօ անցաւ չափը, պէտք է մէկուն սրունքները կտրել։ Եթէ ինծի համար նորութիւն է, երեւի միւսները լսած ըլլալու են որ չեն խնդար ։

Մեր նաւը գիրուկ Եունքըր մըն է, համակ արծաթ։ Հազիւ տեղաւորուած, երեք մեքենաներու պտուտակները կը սկսին օդը խածնել։ Եունքըրը ճնճղուկի պէս ցատկոտելով կը հասնի, բաւական մը անդին գտնուող, ժապաւէնի նման ձգուած արահետին (piste)։ Հոն, վայրկեան մը շունչ կ'առնէ։ Տասնըհինգ հոգիի կեանքին պատասխանատու են այս չորս տղեկները, որոնց տարիքներուն գումարը հարիւրի չի հասնիր անկասկած։ Երկու վարիչ, մէկ հեռագրող, պետ մը վրանին։ Խնամքով աչքէ կ'անցընեն գործիքները ու յանկարծ՝ մեքենաները կը դառնան իրենց ամբողջ ուժով։ Մետաղեայ թռչունը կը ցնցուի, բոլոր մասերովը կը թրթռայ, կը շտկէ պոչը, գետնին զուգահեռական դիրք մը կ'առնէ եւ կը տեսնենք որ, հողը հետզհետէ կը հեռանայ։ Ծառերուն կատարները կը հասկցնեն արդէն թէ օդին մէջ ենք։ Մինչեւ անհրաժեշտ բարձրութեան հասնիլը, վերելակի մէջ նստածի տպաւորութիւնը կ'ունենանք, անկէ վերջ՝ շոգեկառքէն տարբերութիւն չունի։ Միայն, երբ օդի «ծակ»երուն (ինչպէս կ'ըսեն իրենք) կը հանդիպինք, ալեկոծ ծովու վրայ գտնուող շոգենաւի նման վեր – վար կ'իջնէ, ուրկէ սիրտ խառնուելու պատմութիւնները։

Եթէ «Յառաջ»ի ծաւալը, խմբագրին անգութ մկրատը չըլլային, կ'արժէր քիչ մը բանաստեղծութիւն ընել, ի տես գետերով իրար կարուած անտառներուն ու դաշտերուն։ Այսքանը միայն ըսեմ, վերէն աւելի գեղեցիկ կ'երեւայ գետինը։ Երջանիկ երկրին մէջ թիզ մը անմշակ հող չկայ ։ Այլեւայլ ցանքերու գոյնը ակնախտիղ ծածկոց մը կը շինէ եւ ուղղանկիւններու, քառակուսիներու երկրաչափական գիծերը, հսկաներու համար շինուած ճատրակի տուփի մը երեւոյթը կու տան. օդանաւերն ալ վրայի կուտերը։

Կ'անցնինք ամպերու վրայէն։ Կ'անցնինք ամպերու մէջէն։ Ջրոս կողմը բամպակ. քնանալէն զատ ուրիշ բանով կարելի չէ յաղթել՝ եթէ երկար քշէ։ Բարեբախտաբար լեռներուն մօտեցած ենք եւ Եունքըրը քիթը կը տնկէ՝ երկինքն ի վեր մագլցելու համար ։

Արդէն Սթրազպուրկի մօտեցած ենք։ Որսին վրայ յարձակելու պատրաստուող բազէին նման բոլորակաձեւ կը դառնանք օդակայանին վրայ։ Հեռանկարը կը մեծնայ, կը խոշորնայ. ցնցում մը կը ստիպէ մեզ կառչիլ յենարանին։ Անձրեւին տակ, ցեխին մէջ, այս տաշտը բանի պէտք չէ գար, եթէ Ամերիկացիին հնարող միտքը բերած ու զետեղած չըլլար նախապէս պատրաստած ալիւմինիոմէ ուղիները, որոնց վրայէն օդանաւերը կ'ելլեն ու կ'իջնեն։

Կը յագեցնենք մեքենաներուն ծարաւը գինիի գոյն քարիւղով։ Սպաներուն տեղ կ'առնենք տպագրական գործիք մը իր զինուոր աշխատաւորներով։ Երեք քառորդ ժամ վերջը Ֆրանքֆորթ (Մայնի վրայ) ենք։

Դուրս կ'ելլեմ, սակայն տասը վայրկեանի չափ ականջներս կը դռան մեքենաներու աղմուկէն։ Կ'ըսեն թէ քաղաքային օդանաւերուն մէջ (մերինը զինուորական է) այս անպատեհութեան դարմանը գտած են։ Երկու պարագային ալ, ինչ կ'ուզեն թող ըսեն — իբրեւ միջոց արագ ու հանգիստ ճամբորդութեան ապագան օդանաւինն է ։ Հաճելի՞, — ոչ ։

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Opera շաբաթաթերթը օգոստոսի 22ի թիւին մէջ տեսութիւն մը հրատարակած էր Թուրք բանաստեղծութեան եւ գրականութեան մասին, Ապտ-էլ-Գատէր Պուլաքպէկ ստորագրութեամբ։

Հարեւանցի ակնարկ մը նետելով 1908էն մինչեւ մեր օրերը, յօդուածագիրը կը պարզէ գրական երկու սերունդներու կատարած նուաճումները։ Ազատագրական եւ անձկութեան տարիներուն, Քէմալական յեղափոխութեան փոթորիկներուն մէջ, եղան բանաստեղծներ որոնք արդիական, դաժան, երբեմն վայրագ տողեր հիւսեցին։ Օրինակ մը՝ Պէհճէթ Քէմալին.—

Որպէսզի Գիտելիքին արշալոյսը ուրուագծուի,—
Գիւղի հորիզոնին վերեւ,—Մենք պիտի տանք մեր
դարաշրջանին եւ մեր արիւնին բոլոր ուժերը :—
Թող ուրիշներ շարունակեն որոնալ իրենց գիրքերուն վրայ.— Մենք գիւղերուն մէջ պիտի մտնենք
ինչպէս առաջին ներշնչուած կեանքը :

Յօդուածագրին վկայութեամբ, վէպը, բայց մանաւանդ նորավէպը (պատմուածք) տիրական տեղ մը կը գրաւեն Թուրք արդի գրականութեան մէջ։ Առաջին ճշմարիտ վիպագիրը կը համարուի Եագուպ Գատրի, եւրոպական իմաստով։ Բայց ամէնէն աւելի նորավէպին մէջ է որ կը փայլին Թուրք արդի վիպագիրները, իրենց ճշգրտութեամբ, դիտելու եւ ոգեկոչելու նրբութեամբ։ Շատ են այս ճիւղը մշակողները, — Րէֆիք Խալիտ, որ կը նկարագրէ գաւառական փոքր քաղաքներու կեանքը եւ գիւղացիներու հոգեբանութիւնը Րէշատ Նուրի, Սատրի Էթհէմ, Էօմէր Սէյֆէտտին եւն.։

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

Իշխանն ժողովրդեան...

Պատերազմի ճակատագիրը բախտաքուէի դրուած է կրկին :

Մեծ հնդեակին հաւաքումը սկսած է Լոնտոնի մէջ եւ զոհասեղանի վրայ դրուած են երկիրներու սահմանները եւ անոնց բնակիչներուն լինել - չլինելու խնդիրը...

Բոլորն ազգերն ու ժողովուրդները, իրենց շունչը բռնած՝ կը սպասեն դրան առջեւ: Այդ ժողովին բարեացակամութենէն կախում ունի, կ'ըսեն, անոնց բոլորին չղթաներուն պրկուիլը կամ թուլացումը ...

Ամէն ազգ, մէյմէկ խնամիի ետին կծկտած՝ շնորհի կը սպասէ, իբրեւ անկախ ազգ կամ իբրեւ ստրուկ՝ կնքուած դուրս գալու համար այդ ժողովէն: Ամէնքը ունին իրենց անառարկելի իրաւունքներն ու պահանջները :

Իրաւո՛ւնք, արդարութի՛ւն, կը պոռան բոլորը մէկ բերան... Ո՞ր մէկուն հասնին մեր Հինգերը:

Անոնք մոռցած իրենց անձնական հանգիստն ու շահը, ամբողջ աշխարհի խաղաղութեան եւ մարդոց երջանկութեան մտատանջութիւնովը բռնուած, կ'աշխատին դրախտը վար բերել երկինքէն եւ ժողովուրդները բազմեցնել անոր մէջ...

Սակայն ներեցէ՛ք, ես իբր սկեպտիկ, հաւատք չունիմ «ժողով» կոչուած մեքենային վրայ: Ինչ որ ժողովով կը սկսի, անորոշութիւնով կը վերջանայ: Փաստ՝ աս մեր հայ կեանքը: Հարիւրներով Միութիւններ ունինք եւ տարին քանի մը հարիւր ժողովներ տեղի կ'ունենան այդ Միութիւններուն մէջ, բայց ոչ մէկ խնդիր լուծուած է և լուծուելու ալ յոյս չկայ, բացի առանց ժողովի եւ ձեռքի տակէ՝ խնամիաբար կարգադրուած գործերէ...

Ժողով ըսուածը վարագոյր մըն է, որուն ետեւը դերասանները, իրենց արդուզարդը եւ դիմակները կարգի դնելէ վերջ, դուրս կուգան, ժողովուրդին առջեւ նետելու՝ փոց եղած խօսքեր եւ յղկուած շարժումներ՝ անոր ծափերը կամ սուլոցը դանձելով, իրենց տուները դառնալու համար... Անոնք լաւ գիտեն թէ՝ անյաջող ներկայացումէ մը ետքն ալ, ժողովուրդը, իր պատժելու ուժին արժէքը մոռնալով, կրկին պիտի գայ թառիլ՝ թատերասրահի աթոռներուն վրայ...

Ներկայ եղանք, Սան Սթէֆանոյէն մինչեւ Սեվռի, Լոզանի, Ժընեւի եւ Սան Ֆրանկիսկոյի խումբի ներկայացումներուն, որոնցմէ վերջ, երկրագունդը կրկին արեւին շուրջ կը դառնայ նոյն ծիրին վրայէն: Կրկին, առտուն կանուխ, բանուորները, իրենց պանիր - հացը դրպանած՝ կ'երթան գործարաններու ծխնելոյզէն դուրս տալու՝ իրենց պարուն կեանքի փշուրները: Կրկին, Հայոց ազգը «ափ մը հող» կ'աղերսէ իր գառները արածելու համար եւ «անհայրենիք» տիտղոսով շքաւոր աշխատանքի դռներուն առջեւ, պուտ'մ գործ կը խնդրէ: Կրկին Թուրքերը, Հայոց ամայացած հողերուն վրայ, գայլերու փոհմակներ կ'արածեն... Եւ, կրկին Հայերս, Հ. Ա. Ճ. անունով նոր խումբ կազմելով, բախտ փորձել կը սկսինք...

Բայց, յոռետես չըլլանք: Ներկայիս գումարուող Հինգերու ժողովը կրնայ շատ մը անակնկալներ բերել մեզի: Օրինակ, կրնայ թերեւս, պատերազմներուն տեւողութիւնը կարճեցնել: Անիրաւուած ազգերու համար նոր թմրեցուցիչ մը հնարել: Հայկական Հարցին՝ քաղաքացիական իրաւունք տալ կամ ձեւի մը բերել զայն: Թուրքերուն չփացածութեան ալ չափ մը դնելով, անոնց ոտքերուն յարմար տրեխ մը հագցնել եւ դռնապանութեան պաշտօնէն հանգստեան կոչել զանոնք ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՐԱԿԱՆ ՀՈՒՆՁՔԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Եգիպտոսէն նոր ստացանք «Ցուսաբեր» ի գրական, գեղարուեստական եւ գիտական բաժինը (ամսագիր), թիւ 3—12 (1944 Հոկտ.էն 1945 Յուլիս): Կ'աշխատակցին թերթին խմբագիրները, Վ. Նաւասարդեան, Գ. Մխիթարեան, Բ. Թաշեան, Լ. Նազարեանց, ինչպէս եւ ծանօթ գրողներ: Յ. Օշական, Արսէն Երկաթ, Ա. Ալպօյաճեան, Տօքթ. Պ. Միսաքեան, Տոքթ. Եր. Խաթանասեան, Գ. Լաչեան, Հայկ Ժամկոչեան, Եղ. Տարօնեան, Գ. Մըսըրլեան, Վ. Վանանդեան եւն.: Պատկերազարդ: Կը խօսինք աւելի լայն, բովանդակութիւնը ուսումնասիրելէ վերջ:

Առ այժմ քանի մը տեղեկութիւններ, պատահարար քաղուած:—

Յ. Օշականի «Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան» ընդարձակ գործին առաջին հատորը հրապարակ կ'ելլէ յառաջիկայ ամիս (օգոստոս):

Այս հատորը նուիրուած է Զարթօնքի Սերունդին (Ռուսինեան, Օտեան եւն.): Երկրորդ հատորը՝ Հայ Ռոմանթիզմին (Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Դուրեան եւն.): Պատրաստ են, ամբողջութեամբ, ձեռագիրները դէպի Իրապաշտները, Արուեստագէտները հատորներուն. ընդամէնը 7000 էջ, «Հայ Գրականութիւն» հատորին ծաւալովը:

Երկու ամիսէն լոյս կը տեսնէ Օշականի մէկ նոր գործը, «Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը»: Միեւնոյն ատեն Օշական կ'աշխատի Ապուլ Ալա էլ Մաարի (Աբու Լալա Մահարի) մասին Ֆրանսերէն հատորի մը վրայ, մօտ 150 էջ: Ասոնցմէ զատ Օշական ունի չորս–հինգ թատերախաղեր, երկու մեծ վէպեր (Կոմիտաս եւ Պարթեւեան) որոնք կը սպասեն տպագրութեան:

Պէյրութի Հայ Ճեմարանի Շրջանաւարտներու Միութիւնը կը հրատարակէ երկամսեայ պարբերական մը, Ակօս, 128 էջ: Ա. տարին լրացած է արդէն: Լ. Շանթ այս պարբերականին մէջ կը հրատարակէ իր նոր վէպը, «Հոգիները ծարաւի», իւրաքանչիւր թիւին տալով 30 էջ: Ն. Աղբալեան կը հրատարակէ իր «Գրականութեան պատմութիւնը», տասնական էջ: (ԽՄԲ.— Անցեալ կիրակի հրատարակեր էինք այդ պատմութեան յառաջաբանը): Գ. Իփէկեան գրած է երկու տռամներ, «Փառանձեմ իշխանուհին» եւ «Փառանձեմ թագուհին», չափածոյ: Հ. Ն. Ակինեան տուած է երեք բանասիրական ուսումնասիրութիւններ: Գ. Գիւզալեան կը շարունակէ իր շարքը, «Ուրուագիծ հին Հայաստանի պատմութեան»: Ն. Աղբալեան բացի գրականութեան պատմութենէն, զանազան թիւերու մէջ գրած է քննադատական մը՝ Շանթի «Հին Աստուածներ»ու մասին, եւ Յուշեր Եղ. Զարենցէն (Եղիշէ Զարենց եւ ես):

Պարբերականը կը պարունակէ նաեւ բազմաթիւ գրական կտորներ, արձակ թէ ոտանաւոր:

Հալէպի մէջ, Ա. Ծառուկեան վերսկսած է իր պարբերականը, «Նայիրի»: (Դեռ չենք ստացած):

Շղթայուածներու հունձը եւ «Նարդեան Շիթեր»

Երբ կաշկանդուած էինք մենք, եւ սահմանէն անդին չղթայուած էին մերինները, հայ միտքը չէ դադրեցուցեր իր հունձքը :

Տասնըչորսի աղէտը՝ իր հակազդեցութիւնը ունեցաւ 1918—21ի զարթումով, ուր ազգը նոր շրջան մը կը բանար՝ պատմութեան թէ մշակոյթի նուաճումներով բեղուն:

Երկար զինադադարէ մը վերջ, շատ աւելի վայրագ ընդհարում մը եւ հայկական միտքը նորէն կը դալարուի երկունքի պրկող ցաւերով ...:

Մէկը վերականգնեց մէկ մասը հայրենիքի, միւսը պիտի տայ հայրենիքն ամենայն Հայոց: «Բաց մեզ, Տէ՛ր, զդրունս արքայութեան »:

Աչքի առջեւ չունինք գաղթաշխարհի թէ մայրենիքի վաստակները, բայց ոստայնանկեր է Փըրանսահայ մտաւորականութիւնը :

Երէցներէն վաստակաւոր մը՝ Ս. Զօպանեան, տուած է իր «Հայրէններու Բուրաստան»ը եւ երկու հատորներ երկերու ժողովածուէն,— Պատկերներ, Կեանք եւ Երազ: Ուրիշ մշակ մը՝ Շ. Միսաքեան՝ Հայկաշէն Ա. եւ Բ. հատոր, Արածանի Ա. եւ Բ. հատոր: Մ. Պարսամեան՝ ազգապահպանումի կենդանարար շիճուկներ իր արդիական դասագիրքերով (Արարատ):

Մեր սերունդէն՝ Նարդունի՝ Բաներ բաներ, ինչ բաներ, Ծաղկամատեան եւ Նարդեան Շիթեր Կանանչ բաժակովը: Գեղարուեստասէր բարեկամըս՝ Հր. Բալուեան՝ տուած է իր Զուարթնոց տարեգրքի Բ. հատորը: Մեր Նշանը՝ ինքզինքը գերազանցած է՝ իր Ծիրանի գօտիովը: Պ. Զարոյեան ունի փունջին մէջ իր մասնակցութիւնը :

Հակառակ Փարիզի մէջ հրատարակուած չորս լրագիրներուն, որոնց երկուքը շաբաթաթերթ եւ օրաթերթերուն կիրակի օրուան գրական գեղարուեստական բաժիններուն (չորս էջ), ցաւալի է որ տակաւին չենք հանդիպերգրախօսականներու շարքի մը :

Զենք պատկանիր այն խմբակին որ կ'ուրանայ քննադատին գոյութեան իրաւունքը: Պէտք չէ շփոթել անոր կոչումը՝ տարփողանքի բեհեզագործներու վարպետ խաղերուն հետ...: Քննադատը կնքահայրն է «ընտրեալ»ներուն: Կնքահայր մը ծնողքի սիրտ ունի:

Գրեթէ գրախօսական չեմ ստորագրած: Ցաւակնութիւնը չունիմ՝ պարապ դիրք գրաւելով մարդ շլմորելու: Տպաւորութիւններ: Եւ եթէ Նարդունին է «ընտրեալ»ը, ատիկա համոզումս՝ թէ ան արժանաւոր դրօշակիր մըն է մեր յառաջապահ սերունդին:

Կ'արժէր, պէտք էր, պարտք էր երբ տուի անուններ, տալ նաեւ ծաղկաքաղ մը նեկտարի, եւ վերցնել լեցուն բաժակը բիւրեղէ:

Կը հասնիմ, չնչասպառ, յոգնած բայց խանդավառ:

Պարապ աթոռները կը սպաննեն դերասանը: Լեցուն ճնշող սրահի մը հեւքը, ծափերու շառաչիւնը միայն արուեստի աննման թռիչքներ են տուած անոր: Նոյնպէս հեղինակի մը վարձատրութիւնը, ստեղծագործ մղիչ ազդակը կուգայ կը յորդի, իր ընթերցողներու համակրանքի արտայայտութենէն:

Կ'արժէ որ գոնէ սիրողները՝ որոնք գրիչ բռնելու ազնուական մոլութիւնը ունին, գան ձեռք սեղմումի իրենց համակրած մտքի մշակներուն:

Նարդունին կը խոստանայ մեզի «Նարդեան Շիթեր»ու վեց հատորներ: Կանանչ բաժակովը հիմնաքար մըն է, որ չէնքի գեղեցկութեան եւ տոկունութեան բոլոր յատկութիւնները ունի:

Երկը՝ ուսումնասիրութիւններ: Պարզ: Հիացումի, պանծացումի փառաբանում մը Մեծանձնչի: Ալէլուիա մը: Հեթանոս տաճարի մը խորքէն զոհաբերութեան մեղեդիներ, լարաւոր նուագարաններու երաժշտութեան հետ համանուագ :

Ինչ որ ալ աւելի հիացում կը բերէ, անիկա հեղինակին ինքնավստահութեան հետ, նիւթի արհամարհանքն ու ի գին բոլոր զրկանքներու (հայ մտաւորականի ճակատագիր հայրենիքէն դուրս) ուս զարնելն է իր առաջադրած գլխապտոյտ աշխատանքներուն :

Մոնթէրլան եւ Հայերը: Ըլլալթէին Gueuleը, եւ գրքին ամէն մէկ էջն իսկ զտուած, տարրալուծուած, դուրս կը բերեն հաւատարիմ պահակը հայ նշխարներուն:

Նարդունին տիրապետած է եւ կ'իշխէ իր գործիքին, հայ լեզուին: Ալիշաններու, Այտընեաններու, Հ. Ա. Ղազիկեաններու արժանաւոր աշակերտն է անիկա: Իր հմտութիւնը, անհունի ծարաւը մատենադարաններու փոշի, դեղնած մագաղաթներ շօշափել կուտան անոր անդադար: Ու իր ճոխ գրադարանը զրկանքներու արդիւնք վստահութեան գրաւական մը արդէն: Գիրք գնելու համար չապիկը ծախող մտաւորական:

Մեզի հետ գրասեղան նստողներուն մէջէն ամենահմուտ, բազմակողմանի, ճոխ պակաժով պատրաստուած բարձր մտաւորականն է Նարդունին: (Օշական իրեն այցելութեանս կ'ըսէր.— Նարդունին, խենթ կարդացող մըն է): Անոր քննադատի, գիտունի, բանասէրի առաւելութիւններուն վրայ կ'իշխէ արուեստագէտը, որուն գործը արդար իւղի, մեղրի խառնուրդ՝ վարդի, մեխակի, շուշանի բուրումն ունի որ կուգայ հէքեաթներու արեւելեան պարտէզներէն:

Ըսի ուսումնասիրութիւններ են Նարդեան շիթերը: Եւ երբ ընթերցողը կ'ուզէ հեղինակին ձեռք տալով իջնել անոր մրդաստանի արահետներուն, ամէն մէկ քայլին, ամէն մէկ գլգլուն ակի երաժշտութեան երջանիկ գինովութիւնը կ'ունենայ Արարատեան դաշտերու եւ Արաքսի հովիտներուն վայրի ծաղիկներու հարսնիքին:

Երկին տիրապետող ջիղն է հայ մշակոյթի աղբերակներուն մանրազնին պրպտումը, հետապնդումը եւ անոնց հրաշալի գեղեցկութիւններուն յայտնաբերումը կատարուած մաշտոցեան շունչով:

Ցոքելեան հայերէն աստուածաշունչին, պատմութիւն Աստուածաշունչին թարգմանութեան, Աստուածաշունչին գրական, ազգային եւ քաղաքական արժէքը, ոսկեդար ու հրաշագործները, Աստուածաշունչին սխալ թարգմանութիւնները, եւ թագուհի թարգմանութեանց գլուխներուն ընթերցումը հայ մշակոյթի նուիրուած աշխատութիւններուն հետ ընթերցողը կ'առաջնորդեն մեր սրբազան ուխտատեղիները ուր այցելուն, երբ հայրենակարօտ մըն է ան մանաւանդ, պաշտումի կ'ունենայ այն անապատի ճամբորդին, որ ովասիսի մը փշչուն ծառերուն տակ կիսամերկ աղջկան մը մատներովը լեցուն սափորին կ'երկնցնէ իր պապակած շրթները:

Ուրիշ տպաւորութիւն մը: Dédoublement: Ինքնաբաժանումի հազուագիւտ յատկութիւն: Այդ գիծը կանանչ բաժակին հետ որ ալ աւելի կը շեշտուի կը բիւրեղանայ Նարդունիի երկերու ամբողջութեան հետ :

Անիկա վարպետօրէն գիտէ լեզու եւ միջավայր փոխել: Մտերմութիւն՝ ամէն դասակարգի հետ: Մեղեդիներ, մեղեդիներ, (գրական, բանաստեղծական արտադրութիւններուն էն բարձրն ու արժէքաւորը): Լոյի՞կ թէ խնձոր: Ճաշակի խնդիր: Երուսաղէմ, Երուսաղէմ, Ծաղկամատեան, ինքնատիպ երկի մը չափ հարազատ թարգմանութիւն, Կանանչ բաժակովը ունին իրենց առանձին հրապոյրները:

Ու այս ամէնուն փոխարէն գիտենք թէ ինչ կը պահանջէ մեզմէ մեր աշխարհական Կոմիտասը:

Մինչեւ որ ունենանք թիկունքը հայրենի պետութեան, տայինք իրեն թեւ բանալու «աշխատել»ու, հունձք ամբարելու խաղաղ միջոցը, որպէսզի թրթուրը քաշուի իր մանարանը հայ մշակոյթին: Թել թել մետաքսը հիւսելու համար:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

ՍՊԱՆԻՈՅ դիկտատորը, զօր. Ֆրանքօ ջնջեց Ֆաշական բարեւը եւ ուրիշ բարենորոգումներ կը խոստանայ, գոհացում տալու համար Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ պահանջներուն:

ԱՄԻՍԸ 2000 ՀՈԳԻ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ Ֆրանսայի մէջ, գերմանական ականներու հետեւանքով, ինչպէս կը ծանուցանէ պատերազմական նախարարութիւնը: Այս համեմատութեամբ, տակաւին 20 հազար հոգի պիտի մեռնին, մինչեւ որ բոլոր ականները մաքրուին: Տակաւին 100 միլիոն ականներ կը մնան :

խառնակ ու անհաւասարակշիռ կացութեան մը մէջ, ուր, յանկարծ, մեր դէմ կ'ելլեն Հայերը կարգ մը գաղտնի ուժերու կռթնած, կարծես:

Մենք կ'ըսենք, թէ Հայկ. խնդիրը, իր ատենին, Օսմ. Թուրքիոյ եւ Ցարական Ռուսիոյ միջեւ կարգադրուած, պատմութեան անցած, ու այդ պատմութեան հետ ալ անհետացած հարց մըն է: Չենք գիտեր, հետեւաբար, թէ ո՞վ եւ որո՞ւ գործիք կ'ըլլայ, այսպիսի հին ութաղուած խնդիրներու վերարծարծումին մէջ: Արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ մարդ ուղղակի կը ջղագրգռուի:

ԼԱՒ ՉԷ՞Ր ԸԼԼԱՐ ԵԹԷ ԼԻՆՉԻ ԴԻՄԷԻՆՔ «ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՊ»

Որքան ալ համեմատութեան եզր չունենանք, կը տարուինք խորհելու երբեմն, թէ արդեօք լաւ գործ մը տեսած չէի՞նք ըլլար, եթէ մենք եւս Հայերու հանդէպ ի գործ դնէինք ա՛յն խժդժութիւնները, զորս Ամերիկացիները ի գործ դրին խափշիկներու դէմ: Երբեմն, կը զղջանք նոյնիսկ նման անգթութենէ մը մեր խորշանքին համար...:

ԽՄԲ. — Յաջորդով՝ «Մարմարա»յի բուռն պատասխանը եւ Թուրք յօդուածագրին զղջումը:

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ԻՐԱՐ ՉԵՆ ՀԱՍԿՆԱՐ

Իտալիան ատեան հրաւիրուեցաւ

Ուրբաթ օր Հինգերու ժողովին Գ. նիստը գումարուեցաւ, առանց որոշ արդիւնքի մը յանգելու: Թերթերը կը գրեն թէ յոռետեսութիւն կը տիրէ մասնաւորապէս ամերիկեան շրջանակներու մէջ:

Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ժողովը զբաղեցաւ Իտալիոյ հաշտութեան դաշնագրով: Բոլոր այն պետութիւնները որ պատերազմած են Իտալիոյ հետ, պիտի հրաւիրուին իրենց տեսակէտները յայտնելու գրաւորապէս, եթէ կ'ուզեն: Այս առթիւ որոշուեցաւ հրաւէրներ ուղղել Եուկոսլաւիոյ, Իտալիոյ, Աւստրալիոյ եւ Քանատայի, որպէսզի մէկ մէկ պատուիրակ նշանակեն, իրենց կառավարութեանց տեսակէտները յայտնելու համար իտալեւեուկոսլաւ սահմանագլուխի մասին, երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ:

Անգլիական թերթ մը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ իտալական դաշնագրին դժուարութիւնները. — Յունաստան կը պահանջէ Երկոտասան կղզիները եւ հիւսիսային Եպիրոսը, որ *մաս կը կազմէ հարաւային Ալպանիոյ: Հիւսիսային Եպիրոսի խնդիրը իտալական դաշնագրին կապուած է, որովհետեւ Ալպանիան մաս կը կազմէր իտալական կայսրութեան, երբ Իտալիա յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ: Յունաստանի խնամակալը, Դամասկինոս արք. եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն կը գտնուին, պաշտպանելու համար իրենց երկրին շահերը:* Ալպանիա *կը պահանջէ Սասէնօ կղզին, Վալոնայի մօտ:* Եգիպտոս *բաժին կը պահանջէ Լիբիայէն:* Հապէշիստան *հողեր կը պահանջէ Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերէն, — Էրիթրէա, Սոմալի եւն.: Անգլիա եւ մասնաւորապէս իր գաղթապետութիւնները աչք ունին կարգ մը իտալական գաղթավայրերու վրայ, ապահովելու համար կայսրութեան հաղորդակցութիւնները: Ֆրանսա ալ պահանջներ ունի Ափրիկէի ֆրանքեւիտալական սահմանագլուխի մասին,* Աւստրիա *կը պահանջէ Սուրին Թիրոլը, իսկ* Եուկոսլաւիա՝ *Թրիէսթէն, Ֆիումէն եւ Զարան, բացի մեծագումար հատուցումներէ, նաւերէ եւ պատերազմի ոճրագործներէն:*

Վերջին լուրերու համաձայն, Խ. Միութիւնը սկզբունքով ընդունած է որ նախ իտալական հարցը քննուի. բայց այս զիջումը կը վերաբերի միայն դաշնագրին խմբագրութեան եւ ոչ թէ ստորագրութեան: Մոսկուա միշտ կը պնդէ որ իտալական դաշնագիրը կնքուի պալքանեան պետութեանց դաշնագիրներուն հետ միաժամանակ: Հակառակութիւնը կը շարունակուի խորհրդային եւ անգլեւսաքսոն պատուիրակութեանց միջեւ, պալքանեան երկիրներու եւ Հունգարիոյ ներքին կացութեան մասին: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը մերժեն քննել Պալքանեան պետութեանց եւ Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրները, քանի չեն ճանչնար այդ երկիրներուն ներկայ կառավարութիւնները: Մոլոթով կը զարմանայ թէ ի՛նչու այսքան կարեւորութիւն կուտան այդ հարցին, քանի որ իր կառավարութիւնն ալ չուզեր միջամտել Յունաստանի գործերուն մէջ, թէեւ ժողովրդապետական չի նկատեր այդ երկրին կառավարութիւնը: Կարճ խօսքով, տակաւին համաձայնութիւն չէ գոյացած երկու կողմերուն միջեւ եւ նոր ընդհարումներ անխուսափելի են: Այս պայմաններուն մէջ, Ամերիկացիները, որ կը կարծէին արագօրէն լուծել իտալական հարցը, անելի մը պիտի մատնուին: Եթէ դաշնագրին պայմանները շատ խիստ ըլլան, Իտալիա պիտի չստորագրէ, եւ այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ գրաւման կառավարութիւն մը հաստատել այդ երկրին համար: Միւս կողմէ, Միջերկրականի խնդիրը նորէն կ'արծարծէ անգլեւռուս մրցակցութիւնը որ առ նուազն հարիւր տարուան պատմութիւն ունի: Անգլիա հաճութեամբ չի դիտեր Խ. Միութեան հաւանական պահանջները, — նաւահանգիստ մը Կարմիր ծովուն վրայ, *Թերեւս Մասովա, ինչպէս եւ Թրիէսթէի յանձնումը Եուկոսլաւիոյ: Անգլիա եւ Ամերիկա կ'ուզեն միջազգայնացնել այդ կարեւոր նաւահանգիստը:*

ԽՈՐՀՐԴ. ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԽՆԴԻՐԸ

Պ. Մոլոթով յուշագիր մը ներկայացուց բոլոր արտաքին նախարարներուն, Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններու խորհրդային տարագիրներու եւ գերիներու վերադարձի մասին: *Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս ձեռնարկը եղած է ոչ թէ խնդիրը օրակարգի մէջ անցընելու, այլ փարատելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Խորհրդային ծանուցագիրը կը գանգատի թէ կարմիր բանակին սպաները արտօնուած չեն մտնելու այդ կայանները եւ թէ անգլեւսաքսոն իշխանութիւնները դժուարութիւններ կը յարուցանեն խորհրդային գերիներու եւ տարագիրներու վերադարձի մասին:*

Բուռն յօդուած մը Ֆրանսայի դէմ

Խորհրդային բանակին պաշտօնական օրկանը, «Կարմիր Աստղ», որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ, բուռն յօդուած մը հրատարակեց Անգլիոյ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ զօր. տը Կոլի դէմ, մեղադրելով թէ կ'ուզեն արեւմտեան պետութեանց խմբակցութիւն մը կազմել, մեկուսացնելու համար խորհրդային հանրապետութիւնները եւ ուրիշ երկիրներ:

Յօդուածագիրը, Կոստանդին Հօֆման, կը յայտարարէ թէ Արեւմտեան Խմբակցութեան (պլօք) հեղինակները կը մոռնան որ Խ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները կ'օգնեն այս պատերազմէն վերջ հաստատելու խաղաղութիւն մը բոլորովին տարբեր՝ նախորդ պատերազմի խաղաղութենէն, որ դրուած էր անգլեւֆրանսական գործակցութեան «խախուտ հիման վրայ»: Յետոյ կը բացատրէ թէ Անգլիոյ կարգ մը պահպանողականները կը ջանան վերահաստատել արեւմտեան «առողջապահական շղթայ մը», յուսալով թէ իրենց աշխատաւորական յաջորդները պիտի վարեն եւրոպական քաղաքականութիւն մը՝ հիմնուած Ռուսաստանը մեկուսացնելու վաղեմի ուղղութեան վրայ:

Յօդուածագիրը այս առթիւ կը քննադատէ ոչ միայն զօր. տը Կոլը, որ վերջերս կարգ մը յայտարարութիւնք ըրած էր «Թայմզ»ի, այլեւ Լէօն Պլումը, որ իր բռնած դիրքով կը դիւրացնէ եղեր յետադիմական շրջանակներու խաղերը: «Պլում կը ցուցնէ իր բուն դէմքը եւ երազները՝ եւրոպական պետութեանց խմբակցութիւն մը կազմելու Խ. Միութեան դէմ»: Յօդուածագրին կարծիքով, զօր. տը Կոլ ձախողած է Ուաշինկթընի մէջ, ներած՝ Անգլիոյ հակաֆրանսական գործունէութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, եւ հիմա կը յուսայ արեւմտեան խմբակցութիւն մը կազմել մասնակցութեամբ Իտալիոյ, Պելժիոյ, Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանըմարքայի եւ Փորթուկալի: Հօֆման կը քննադատէ նաեւ Անգլիոյ ընկերվարականները, որոնց ձախ թեւը վերջերս առաջարկած էր քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւն մը հաստատել արեւմտեան Եւրոպայի յառաջդիմական եւ ժողովրդավար պետութեանց միջեւ: Այս ծրագիրն ալ պիտի ծառայէ երկուքի բաժնելու Եւրոպան, ինչ որ հակառակ է Միացեալ Ազգերու դաշինքին:

Ֆրանսայի ներքին հոգերը

Ինչպէս գրած էինք, ելմտական նախարարը առաջարկած է կրճատել ազգ. պաշտպանութեան վարկերը, որպէսզի կարելի ըլլայ զարկ տալ երկրին վերաշինութեան: Այս առթիւ վէճ մը ծագած է պատերազմական նախարարին հետ, եւ երէկ զրոյց կը շրջէր թէ ելմտական նախարարը հրաժարած է, բայց հերքուեցաւ: Նախարարը, Պ. Փլէվէն, կը գանգատի թէ բանակը շատ մեծ գումարներ կը ծախսէ եւ ներկայ եռամսեակին գումարը բարձրացած է 37 միլիառ ֆրանքի, այսինքն միայն հինգ միլիառ պակաս նախորդէն երբ տակաւին կը շարունակուէր պատերազմը: Նախարարը, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ ձեռնհաս անձեր դիտել կուտան թէ այդ քաղաքականութիւնը կը վընասէ երկրին տնտեսական բարւոքման, թէ բանակը եւ մասնաւորապէս սպաները շատ լաւ կ'ապրին, մինչդեռ քաղաքացիները չարաչար կը նեղուին եւն.: Իրենց կարծիքով, Ֆրանսա պէտք չունի մեծ բանակ մը պահելու, բացի Գերմանիոյ գրաւման զօրքէն եւ ուրիշ կարգ մը անհրաժեշտ զօրամասերէ: Կ'ըսուի թէ դահլիճին մեծամասնութիւնը համամիտ է Պ. Փլէվէնի: Զօր. տը Կօլ կ'աշխատի միջին ճամբայ մը գտնել, որպէսզի նոր տագնապ մը չծագի Ընտրութիւններէն առաջ:

Մինչ այս մինչ այն, ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց 60 միլիոն ֆրանք (մէկ երրորդը) կրճատել 1946ի զինուորական նախահաշիւէն:

× *Նախարարական խորհուրդը որոշեց հաստատուն վիճակի մը վերածել միսին, կարագին եւ շաքարին գիները, 506էն 522ի բարձրացնել երեսփոխաններուն թիւը, բարեկարգել պետական պաշտօնեաներու օրէնքը եւն.: Կառավարութեան ծրագիրը կը ձգտի պետական ծառայութեան բարձր պաշտօնները, որոնք մինչեւ հիմա մեծ մասով բռնուած են ազնուապետական ընտանիքներու կամ ազդեցիկ խաւերու անդամներու կողմէ, բանալ ընդունակ անձերու առջեւ, առանց նկատի առնելու անոնց ընկերային դիրքը կամ ծագումը: Թեկնածուները մասնագիտական կրթութիւն պիտի ստանան համալսարաններու կամ մասնաւոր վարժարաններու մէջ: Ջնջուած է Քաղաքական Գիտութեանց վարժարանը, որ 75 տարիէ ի վեր միակ հաստատութիւնն էր պետական բարձր պաշտօնեաներու պատրաստութեան համար, եւ պիտի դառնայ Քաղաքական Գիտութեանց ազգ. հաստատութիւն մը, ինչպէս Ռոքֆէլլէրի Հիմնարկութիւնը, Այս միակ վարժարանին տեղ պիտի բացուին շարք մը հաստատութիւններ քաղաքական գիտութեանց համար, կապուած Իրաւագիտութեան եւ Գրականութեան համալսարաններուն:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

45.000 ՊԵՏԱԿԱՆ *պաշտօնեաներ ցոյց մը կատարելով, պահանջեցին թոշակի յաւելում, եւ ամսական հազար ֆրանքի անմիջական հատուցում:*

ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ, Սեպտ. 15*էն* 16 *լուսնալու գիշերը, ժամը* 3*ին (այս գիշեր):*

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԵՑԱՆ Լեհաստանի եւ Վատիկանի միջեւ:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Ճափոնի մէջ: Քանի մը անուններ, — Քոզումի, որ առողջապահական նախարար էր Թոժոյի դահլիճին մէջ եւ պիտի դատուէր իբրեւ պատերազմի ոճրագործ, զօր. Հաշիմօթօ, նախկին նախագահ սպայակոյտի, Հաշիտա՝ կրթական նախարար, զօր. Եոշիմօթօ, որ սուրով մը փորը ճեղքելէ վերջ, գնդակ մը պարպած է գլուխին եւն.: — Ամերիկեան սպարապետութիւնը հրամայեց ճափոնական մամուլին նկարագրել գործուած խժդժութիւնները: Վաթսուն թերթերու ներկայացուցիչները յանձն առին անմիջապէս գործի սկըսիլ: Ջնջուեցաւ Ճափոնի հեռագրական գործակալութիւնը, Տոմէյ: — Ճափոնի վարչապետը կոչ մը ուղղելով Ամերիկացիներուն, խնդրեց մոռնալ Փըրլ Հարպըրը, քանի որ պատերազմը վերջացած է:

70 *ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Սպանիոյ մէջ:*

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ պիտի կազմուին Գերմանիոյ անգլիական շրջանին մէջ:

ԺԱՆ ՀԷՐՕԼՏ ՓԱՔԻ, Ռատիօ - Փարիի սոխակը, պիտի դատուի երկուշաբթի օր: Կը յուսան վճիռը արձակել մէկ անգամէն:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ հեռացաւ Թանճէրի միջազգային շրջանէն, համաձայն յաղթականներու որոշման:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 18 Septembre 1945 Երեքշաբթի 18 Սեպտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4508-Նոր շրջան թիւ 137 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ընկերվարական համագումարին մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմէին բանուորական մէկ կուսակցութիւն կազմելու կողմնակիցները: Եւ սակայն բազմաթիւ մտահոգութիւններ արգիլեցին զանոնք միութեան ի նպաստ քուէարկելէ:

Գլխաւոր մտահոգութիւնը, ինչպէս տեսանք, Խորհրդային Միութեան հանդէպ Համայնավարներու բռնելիք կողմնակցական դիրքն է: Ըստ ընկերվարականներուն, միացեալ կուսակցութիւնը ազատ պիտի չըլլայ իր շարժումներուն մէջ: Քանի որ անոր բաղկացուցիչ տարրերէն մին, ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ, խորհրդային իշխանութեան կողմը պիտի բռնէ: Ու երբ միջազգային մեծ տագնապ մը ծագի — Միւնիխի կամ 1939 Օգոստոսի գերմանեւխորհրդային դաշինքին նման — այն ատեն կուսակցութեան մէջ անպայման պառակտում առաջ պիտի գայ:

Ուրեմն գետինը պատրաստ չէ դեռ՝ անկեղծ հիմերու վրայ հաստատօրէն կառուցանելու համար Բանուորական Միութիւնը:

Ասկէ զատ պատգամաւորներէն շատեր՝ Անգլիոյ Աշխատաւորականներու յաղթանակին ազդեցութեան տակ կը գտնուէին: Եւ որովհետեւ Անգլիոյ մէջ համայնավարները բոլորովին հեռու կը պահուին ընկերվարական կուսակցութենէն, Ֆրանսացիները կը վախնան որ համայնավարներուն հետ միանալով՝ աշխատաւորական կուսակցութեան կասկածը կը հրաւիրեն իրենց վրայ եւ չեն կրնար կողք կողքի նստիլ նոյն Ընկերվարական Միջազգայինին մէջ:

Պատգամաւոր մը՝ Օկիւսթէն Լօրէն՝ յայտնեց թէ խնդիրը միջազգային հանգամանք կը ներկայացնէ քանի մը տեսակէտներով: Նախ՝ Ֆրանսայի ընկերվարականները չեն կրնար պատկանիլ նոր միացեալ կուսակցութեան մը, որ չի յարիր իրենց անգլիացի ընկերներու պատկանած Միջազգայինին: Երկրորդ՝ ընկերվարականները չեն կրնար համայնավարներուն նման քաղաքական ամէն խնդրի մէջ խորհրդային տեսակէտը պաշտպանել կոյրգկուրայն: Միութեան խնդիրը ինքնին կը լուծուի այն օրը՝ երբ Միութիւնը աւելի եւս կը մօտենայ միջազգային ընկերվարութեան տեսակէտներուն, ու երբ կ'իրականանայ միակ Միջազգայինը՝ որուն կը յարի նաեւ Խ. Միութիւնը:

Յիշենք կարգ մը պատգամաւորներու յատկանշական խօսքերը.

— «Ընկերվարական շարքերը վարժուած են ազատ վիճաբանութեան: Մինչդեռ համայնավար կուսակցութիւնը միշտ պաշտպանած եւ առանց վիճաբանելու ընդունած է Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը: Երբ կուսակցութիւն մը ամբողջ քսան տարի ինքզինքը ղեկավարելու վարժութիւնը կորսնցուցած է, դժուար կ'ըլլայ անոր համար, նոյնիսկ իր ազատութիւնը վերագտնելէ վերջ, գործելու ազատութիւնը վերստանալ. (*Փէլատան*):

— «Պէտք է որ ֆրանս. համայնավարութիւնը մտածէ իբրեւ Ֆրանսացի, գործէ իբրեւ Ֆրանսացի եւ ո՛չ թէ Մոսկուայի նշանախօսքերուն համաձայն: Միայն այս պայմանով է որ կրնանք նկատի ունենալ միութիւնը» (*Տիւֆիւիք*):

Վիճաբանութիւններէն ետք, յաջորդ օրը քուէ դրուեցաւ Ժիւլ Մոքի ներկայացուցած բանաձեւը, որ կ'ըսէ թէ համագումարը կրկին անգամ կը շեշտէ բանուոր դասակարգի միութիւնը իրագործելու իր կամքը, միութիւն՝ որ սակայն պէտք է ըլլայ ամբողջական ու տեւական: Այդ միութիւնը կարելի չէ կառուցանել միայն բառերով. ատոր համար անհրաժեշտ են ամէն բանէ առաջ պարկեշտութիւն եւ փոխադարձ վստահութիւն:

Հետեւաբար 1. Նախ քան միութիւնը երկու կուսակցութիւնները պէտք է ընդունին ուղեգիծ մը, որուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ անկեղծութիւնը: Պէտք չէ հետեւիլ երբեք «նպատակը կ'արդարացնէ միջոցները» վարդապետութեան, այլ կենալ միշտ շիտակ ճամբուն վրայ, առանց վարանումի եւ առանց ամբոխավարութեան:

2. Յարգել եւ պաշտպանել ամբողջական ժողովրդապետութեան սկզբունքները կուսակցութեան, ազգին եւ ամբողջ աշխարհի մէջ. հետեւաբար եւ պայքարիլ քաղաքացիներուն տալու համար անհատական բոլոր ազատութիւններն ու կատարեալ գերիշխանութիւն մը, մէջն ըլլալով ընդհանուր, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեան իրաւունքը:

Միջազգային կեանքի մէջ՝ ջանալ ձեռք բերել իրաւունքներու հաւասարութիւն բոլոր ազգերուն միջեւ, մեծ թէ փոքր, անոնցմէ իւրաքանչիւրը իր գերիշխանութենէն մաս մը զոհելով ի շահ հաւաքական ապահովութեան:

3. Ամբողջովին նուիրուիլ աշխատաւոր դասակարգին, որուն ազատութիւնը կը պահանջէ նաեւ Ազգին ազատութիւնը. հետեւաբար ոչ կապուիլ ո եւ է օտար կառավարութեան, ոչ իսկ ազգուիլ անկէ, այլ պահել քննադատութեան եւ դատողութեան կատարեալ ազատութիւնը:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը նկատէ որ առ այժմ այս պայմանները չեն իրականացուած համայնավար կուսակցութեան կողմէ:

Ասկէ զատ, ընկերվարական կուսակցութեան յաղթանակը անգլիական ընտրութեանց մէջ, աշխարհի ուրիշ ընկերվարական կուսակցութեանց տեւականօրէն ձեռք բերած յաղթանակները առաջին գիծին վրայ կը դնեն աշխատաւորներու միջազգային միութեան հարցը, առանց որուն ազգային գետնի վրայ կատարուած ո եւ է միութիւն դիւրաբեկ կ'ըլլայ:

Այս պատճառաբանութիւններով, բանաձեւը կ'եզրակացնէ թէ կարելի չէ ընդունիլ համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցած առաջարկները իբրեւ հիմ միութեան: Երկու կուսակցութիւնները 1936ին եղածին պէս յառաջիկայ ընտրութեանց ատեն համաձայնութեամբ պիտի գործեն: Իսկ ընտրութիւններէն վերջ, պիտի վերսկըսին ընդհատուած — եւ ոչ խզուած — բանակցութիւնները՝ օրգանական միութիւնը իրականացնելու համար: Մինչ այդ, պիտի շարունակուի գործունէութեան միութիւնը՝ 1944 դեկտ. 19ի համաձայնութեան հիման վրայ:

Քուէարկութեան արդիւնքը ջախջախիչ յաղթանակ մըն էր միութեան հակառակորդներուն համար, որոնք շահեցան 10.112 քուէ, 274ի դէմ:

Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն փութաց հրապարակային յայտարարութիւնով մը իր ցաւը յայտնել քուէարկուած բանաձեւի մասին, զոր վիրաւորիչ կը գտնէր համայնավար կուսակցութեան համար: Պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ» մէկէ աւելի յօդուածներ հրատարակեց՝ մեղադրելով համագումարը, իր այս դրեթէ միաձայն մերժումին համար, միաժամանակ յոյս յայտնելով սակայն որ շարքերը ստուար մեծամասնութեամբ կողմնակից են միութեան եւ ուշ կամ կանուխ երկու կուսակցութիւնները պիտի միանան:

Յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ որոշ գործակցութիւն կայ արդէն իրենց միջեւ, թէեւ ընկերվարականները կ'առաջարկեն որ ամէն կուսակցութիւն իր սեփական ծրագրով ներկայանայ ընտրողներուն առջեւ, որպէսզի պայծառօրէն հասկցուի թէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ո՞րուն հետ է:

Ներկայ, մանաւանդ յառաջիկայ ամսուան ընտրութիւններր ցոյց պիտի տան թէ ժողովուրդը իսկապէս որո՞ւն հետ է:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Ինքնաշխատ ջուր սառեցնող մեքենայ 100 ֆր.

Վերջին պահուն Հայ Գաղթ. Կեդր. Գրասենեակէն ստացանք պաշտօնական զեկոյց մը, որուն համաձայն անձնագրի համար միայն 100 ֆրանք պիտի վճարեն, փոխան 400ի, բոլոր այն աշխատաւորները որ տարեկան 120.000 կամ աւելի պակաս կը շահին. պիտի ջնջուի «կամաւոր» արձանագրութիւնը վերադարձի տոմսերուն եւ պարենատոմսերուն վրայ եւն.: Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պահանջին վրայ, արտաքին նախարարներու ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչները, կարծիք յայտնելու համար իտալական դաշնագրի եւ ուրիշ հարցերու մասին:

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԷՆ հրաժարեցաւ ծանօթ դրագէտը, Ֆրանսուա Մօրիաք, տարբեր կարծիքներ ունենալով ընտրութեանց մասին: Իսկ համայնավար կուսակցութեան միացաւ ծանօթ ընկերվարական մը, Զիրոմսքի:

22 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ պիտի յատկացուի արտադրիչներուն, որպէսզի գիները չբարձրանան: Այս գումարէն 7700 միլիոն սահմանուած է հացի, 7500 միլիոն միսի, 2400 միլիոն կաթի, 2400 միլիոն կարագի, 3200 միլիոն շաքարի, գիները պահելու համար:

ՌՈՒՍԻԱ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ ԻՋՆԵԼ Կ'ՈՒԶԷ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹԱՆՃԷՐ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն ֆրանսական գործակալութեան, Սեպտ. 15 թուականով.— *Հինգ նախարարներու երկրորդ ժողովին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը ամէնէն բացորոշ եղանակով հասկցուց թէ* Խ. Միութիւնը կ'ուզէ Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալ, հետեւաբար կարգ մը ռազմագիտական եւ հողային պահանջներ դրաւ որոնց տարողութեան մասին ժողովի ձեռնհաս շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ «մեծապէս» կը գլէ կ'անցնի Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի մէջ եղած բոլոր նախատեսութիւնները:

Խորհրդային պատուիրակութիւնը իր Թուղթերը բանալու համար ընտրեց այն վայրկեանը ուր կը քննուէր իտալական նախկին գաղթավայրերուն ճակատագիրը եւ կ'ենթադրուի թէ ռուսական պահանջները կը դառնան նոյնքան Ափրիկեան Տրիպոլսոյ որքան Երկոտասան կղզիներու շուրջ, որոնք կը փակեն Տարտանէլի մուտքը:

Այս պարագան, աւելնալով Ռուսերու կողմէ վերջերս Պալքաններու եւ Միջին Արեւելքի մէջ ցոյց տրուած գործունէութեան եւ Թանճէրի մասին յայտնուած շահագրգռութեան վրայ, կ'ապացուցանէ թէ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՎՃՌԱԾ ԵՆ ԱԶԱՏ ԵԼՔ ՄԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱՐ, ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷԿ ԾԱՅՐԷՆ ՄԻՒՍԸ:

Խորհրդային պատուիրակներու միջամտութեան հետեւանքով էր որ ժողովը որոշեց դիմել Իտալիոյ հետ պատերազմած բոլոր երկիրներուն, զանոնք հրաւիրելով գրաւոր առաջարկներ ներկայացնել հաշտութեան դաշնագրի մասին: Բայց, սպասելով շահակից պետութեանց յուշագիրներուն, կը կարծուի թէ պատուիրակութեան պետերը այսօրիկուան նիստը գլխաւորաբար պիտի նուիրեն կարծիքի շատ խոր փոխանակութեան մը՝ Միջերկրականի մասին եղած ռուս. պահանջներու եւ մանաւորապէս Իտալիոյ պատկանած միջերկրականեան հողերու մասին:

Արդարեւ, պատուիրակութեանց մէջ յայտնուած միաձայն կարծիքի մը համաձայն, այս պահանջները նոր եւ շատ փափուկ կացութեան մը առջեւ կը դնեն Հինգ Մեծերը, որովհետեւ դիւրին չերեւար միջին բանաձեւ մը գտնել Ռուսերու եւ անգլեւսաքսոն պետութեանց տեսակէտներուն միջեւ: Ինչպէս յայտնի է, այս վերջինները համաձայն են որ Յունաստանի վերադարձուին Երկոտասան կղզիները (Տոտեքանես) եւ իտալական վարչութիւն մը հաստատուի իտալական նախկին գաղթավայրերու ամենամեծ մասին վրայ, միջազգային հսկողութեամբ:

ՈՉ ՏԱՐՏԱՆԷԼ, ՈՉ ԱԼ ԿԱՐՍ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆ

Թուրքիա զէնքի պիտի դիմէ

Ռոյթէր հետեւեալ տեղեկութիւնը հրատարակեց Սեպտ. 15ին, իր դիւանագիտական խմբագրին ստորագրութեան տակ.—

Արտաքին Նախարարներու խորհուրդը այժմ գիտէ Թրքական կառավարութեան տեսակէտը խորհրդային իշխանութեանց հետ քննուած խնդիրներու մասին: Նախ եւ առաջ, Թրքական կառավարութիւնը համաձայն չէ Թուրքեւռուս հաշտարակաց խարիսխներու հաստատման, ոչ ալ պատրաստ՝ այդ խարիսխները միայն Ռուսիոյ տրամադրելու: Սակայն, տրամադիր է ընդունելու հաստատումը հասարակաց խարիսխներու՝ Միացեալ Ազգերուն համար, խարիսխներ որոնցմէ հաւասարապէս պիտի օգտուին Խ. Միութիւնը, Մ. Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա:

Երկրորդ, Թրքական կառավարութիւնը տրամադիր չէ քննելու Թուրքեւխորհրդային սահմանագլուխի «սրբագրութիւն» մը որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ Խ. Միութեան ձգել Կարսի եւ Արտահանի նահանգները:

Երրորդ, Թրքական կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Լոնտոն թէ իրեն համար կենաց եւ մահու խնդիր է այս գործը եւ թէ երբեք պիտի չհամակերպի որ եւ է որոշումի՝ հայկական սահմանագլուխի փոփոխման մասին որ պիտի տրուի առանց իմ հաւանութեան: *Այս առթիւ դիտել կուտան թէ Թուրքիոյ զինուորական իշխանութիւնները տակաւին չեն ձեռնարկած արձակելու բանակը* որ միշտ պատերազմի կազմ եւ պատրաստ վիճակի մը մէջ կը գտնուի, աւելի քան մէկ միլիոն զինուորներով:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔԵՐ գտնուած ըլլալով Վիէննայէն 70 քիլոմեթր դէպի հիւսիս-արեւելք, խորհրդային կառավարութիւնը պայմանագիր մը կնքեց Աւստրիոյ հետ: Տարեկան արտադրութիւնը կը հաշուեն մէկ միլիոն թոն: Այս լուրը դժգոհութիւն պատճառեց ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ որոնց տեղեկութիւն տրուած չէր նախապէս:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք թուրք խմբագրի մը գռեհիկ ցնդաբանութիւնները՝ հայ ժողովուրդին դէմ, զանազան սպառնալիքներով:
Ստորեւ՝ թղթակցութեան վերջին մասը.—

«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԲՈՒՌՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Օգոստոս 1ի եւ 3ի թիւերով, Պոլսահայ օրաթերթերէն «Մարմարա», «Կը սխալի՛ս, Տողան Նատի» եւ «Մենք խափշիկ չենք» խորագիրներուն տակ, կը գրէ.

— «Տողան Նատիի յօդուածին մէջ իրար կը հրմշտկեն թոյնը, խակութիւնը, նախանձը, հայհոյանքը, եւ վերջապէս՝ Խափշիկներու հանդէպ գործադրուած չարչարանքներ արդարացնելու տմարդի բաղձանքը:

Տողան Նատի կը մոռնայ, որ իր հայրը ու իր բովանդակ ընտանիքը, — մէջն ըլլալով նաեւ ի՛նք —, իրենց կեանքը կը պարտին Հայերու, Յարութիւն Գույումճեանի եւ ողբացեալ Վահան Թոմասեանին, որոնք իրենց անձը վտանգելով՝ փրկեցին Նատիներու գերդաստանը: Նոյնինքն Եունուս Նատի, երախտագիտութեամբ կը յիշէր իր ազատարարները, ու չէր վարաներ հրապարակաւ եւս յայտնելու իր լաւագոյն տրամադրութիւնները՝ Հայ տարրին նկատմամբ: Վկա՛յ՝ «Ճումհուրիէթ»ի հաւաքածոներ:

Տողան Նատի ոչ միայն ընտանեկան ապերախտութիւն մը գործած կ'ըլլայ այս կերպով, այլեւ կը խռովէ հոգին իր հօր, որ երբեք թոյլ պիտի չտար, որ Հայերու դէմ ոեւէ գրգռիչ յօդուած հրատարակէին իր զաւակները:

Հանրային տեսակէտով, շատ աւելի ընդվզեցուցիչ է Տողանի քայլը, որ կը ձգտի, ճշմարտապէս եւ ոչ կարծեօք, ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ, ու քսակ պարարտացնել:

Վերջին 25 տարիներու պատմութիւնը մէջտեղն է, վկայելու համար՝ թէ Թրքահայութիւնը անխախտ փարեցաւ Հանրապետական վարչաձեւին. մինչդեռ տակաւին երէկ, իբրեւ գերման լրտես ու հայրենադաւ կախաղան կը բարձրանային Թուրքեր...

Մի ոմն Տ. Նատիի անձնական կարծիքները չեն հետաքրքրեր մեզ: Չենք կրնար հանդուրժել, սակայն, որ անպատասխանատու գրիչներ՝ հանրային կարծիքը պղտորեն:

Տողան Նատի, որ պատմութիւն իսկ չի գիտեր, կը փորձէ ոճրապարտ վերագրումներ ընել ամերիկացի վեհանձն ժողովուրդի հասցէին. հաւանաբար կ'ակնարկէ լինչի դէպքերու, մոռնալով, որ օրէնքը կը պատժէ յանցաւորները, Ամերիկայի մէջ: Տողան պարկեշտութիւնը չունենար, միւս կողմէ, իր ներկայ յօդուածը հրատարակելու Ամերիկայի մէջ, ուր, հաւանաբար, տարբեր իմաստ ու տարողութիւն ունենային անոնք:

Կը կառչինք քաղաքացիական արիութենէ զուրկ այս խմբագրի օձիքէն, որովհետեւ, դէպքերու բերումով, ան կը գտնուի գլուխը թերթի մը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի թուրք հանրային կարծիքին վրայ:

Ոչ, Տողան Նատի: Մենք Խափշիկներ չենք: Նողկանքով կը մերժենք գրգռութիւնները, եւ պատասխանատուութեան կը հրաւիրենք քեզ: Եթէ չես գիտեր հանրային օգտին գործածել գրիչդ, կոտրէ՛ զայն»:

ՅԵՏՍ ԿՈՉՈՒՄԸ ԵՒ «ԺԱՄԱՆԱԿ»

Երեք օր վերջ, Տողան Նատի կը դիմէ «Մարմարա»ի, «լուսաբանելու համար հայ հանրային կարծիքը իր յօդուածին շուրջ, որ թիւրիմացութիւններու տեղի տուած է»: Թերթը կը մերժէ, առաջարկելով որ այդ լուսաբանութիւնը եւս հրատարակուի «Ճումհուրիէթ»ի մէջ: Տողան Նատի, այս անգամ իր ճշդումը հրատարակութեան կու տայ «Ժամանակ»ի մէջ:

Ահաւասիկ պարբերութիւն մը այդ լուսաբանութենէն.

— «Հայ հայրենակիցներուս ցաւ է պատճառեր «Ճումհուրիէթ»ի մէկ գրութիւնս: Իրականութեան մէջ, այդ տողերը գրի առնուած ըլլալով վայրկեանի տպաւորութեան տակ, բողոքական զգացումի եւ զգայնութեան հետեւանք են. թիւրիմացութեան տեղի տուող նախադասութիւնները»:

«Ժամանակ», հրատարակելէ վերջ այս չքնաղ տողերը, կ'եզրակացնէ.

— «Երբ մեզի ծանօթ են Պ. Նատիի զգացումները, գռեհիկ կ'որակենք իր հասցէին կատարուած յարձակումները: Թիւրիմացութիւնը փարատած է (!) ուրեմն, ու լուսաբանուած է հանրային կարծիքը»: — Մ.

ՃԱՓՈՆԻ կառավարութիւնը Ամերիկացիներուն յանձնեց եօթը աստիճանաւորներ որոնք ամբաստանուած են իբրեւ պատերազմի ոճրագործ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի օր Մութիւալիթէի Բ. յարկի մեծ սրահին մէջ որ ոչ իսկ հազար հոգի կ'առնէ, տեղի ունեցաւ Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան կողմէ կազմակերպուած հրապարակային ժողովը, նուիրուած Հայկ. Դատի պաշտպանութեան եւ Հայաստանէն վերադարձած պատգամաւորներու զեկոյցին: Սրահը ամբողջովին լեցուն էր:

Բեմին ճակատը զարդարուած էր մեծադիր քարտէսով մը, որ ցոյց կու տար արդի Հայաստանը (նարնջագոյն ներկուած) եւ Ուիլսընեան սահմանները: Սրահին մէջ տեղ տեղ վերտառութիւններ գրուած էին, «Հայ ժողովուրդը իր պատմական հայրենիքը կը պահանջէ», «Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդի միութիւնը» եւայլն: Կային նաեւ նկարներ (Ստալինի, Մացակ Պապեանի), խորհրդային եւ ֆրանսական դրօշներ:

Բացումը կատարուեցաւ ժամը 3ին Հայաստանէն նոր բերուած երգերով, որոնք երգուեցան ձայնապնակի վրայ:

Կը նախագահէր Ազգ. Ճակատի Կեդր. Վարչութեան փոխ-նախագահ Պ. Անդրանիկ Կէնճեան, որ իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ խանդավառ ուրախութեամբ եկած ենք այսօր հոս, որովհետեւ հայ ժողովուրդը կ'ապրի՝ հակառակ հայութեան դահիճ Թալէաթի յայտարարութեան թէ՝ Հայերը կօշիկ ներկող միայն պիտի ըլլան այսուհետեւ: Թալէաթը հայ Նեմեզիսի վրէժխնդիր գնդակով տապալեցաւ եւ այսօր Հայաստան կ'աճի ու կը բարգաւաճի, իր ծոցին մէջէն արտադրելով զինուորական մեծղէմքեր: Մեր սիրտերը ուրախութեամբ կ'ուռին այսօր՝ երբ Հայաստանէն եկած պատգամաւորները աւետաբեր լուրեր կը բերեն մեզի: Թրքահայութիւնը պիտի ապրի եւ երբեք պիտի չկորսուի, քանի որ մեր պաշտպաններուն մէջ է խորհրդային յաղթական պետութիւնը: Վստահ ենք թէ օր մը այսպէս թէ այնպէս արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ:

Առաջին խօսողն էր Թրքահայ Դատի պաշտպան Յանձնախումբի փոխ-նախագահ Հրանտ Սամուէլ: Ընկերը խանդավառ ճառի մը մէջ շեշտեց թէ հայութիւնը ոտքի կանգնած է այսօր ամէն կողմ, արդարութիւն պահանջելու համար հինգ մեծերէն, որոնք ներկայիս գումարուած են Թէյմըզի ափերուն վրայ՝ աշխարհի նոր քարտէսը գծելու համար: «Մեր պահանջը շատ պարզ է: Մենք կը պահանջենք մեր պատմական հայրենիքը, որ մեր հնադարեան ապրիւ ցեղին օրրանն եղած է: Հայ ժողովուրդը իր ձեռքին մէջ ունի երկու միջազգային մուրհակներ, որոնք անվճար մնացած են: Անոնց մէկն է 1920 օգոստոս 10ի Սեւրի դաշնագիրը, միւսը Ուիլսընի իրաւարութիւնը՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, որ կը կրէ 1920 Նոյեմբեր 22 թուականը: Այս մուրհակները անվճար մնացած են քառորդ դարէ ի վեր, սակայն ժամանցումի ենթարկուած չեն եւ հայ ժողովուրդը այսօր իբրեւ պահանջատէր կը ներկայանայ»: Ապա բանախօսը կարդաց Սեւրի դաշնագրին այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերին Հայաստանի, զոր իբրեւ անկախ եւ ազատ պետութիւն ճանչցած են Մեծ Դաշնակիցները եւ Թուրքիան՝ իր երեք պատգամաւորներով (Հատի փաշա, Տօքթ. Րիզա Թէվֆիք եւ Րէշատ Խալիս): Ուիլսըն կը պահանջէ Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի կարեւոր մասերուն միացումը Հայաստանի Հանրապետութեան: Դաշնակիցները լքեցին մեզ եւ աջակցեցան Թուրքերուն, որ 1923 Յուլիս 24ին Լօզանի մէջ դաշնագիր կնքեցին իբրեւ յաղթական, պատռելով Սեւրը եւ չյիշելով նոյնիսկ Հայաստանի անունը: Հայաստանը զոհուեցաւ Մուսուլի քարիւղներուն: Այսօր մէկ ճակատ կազմած են Հայերը՝ պահանջելու համար Թրքահայաստանի միացումը ներկայ Հայաստանին: Մենք, ըստ, ներկայ Հայաստանը նկատած ենք միշտ իբրեւ կորիզը ապագայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանի եւ չենք զլացած մեր աջակցութիւնը անոր պահպանման ու վերելքին: Ամբողջ քառորդ դար արտասահմանի մէջ կենդանի պահած ենք «Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան»ի գաղափարը, յոյսն ու հաւատքը տեւականօրէն արծարծելու համար մեր տարագիր հայութեան, մանաւանդ նոր սերունդի հոգիին մէջ: Այսօր մեծ յոյսեր ունինք, որ շնորհիւ ստեղծուած պայմաններուն, շնորհիւ Խ. Իշխանութեան պաշտպանութեան, վերջապէս պիտի իրականանայ այդ ծրագիրը: Պիտի մեծնայ Հայաստանը, իր մէջ առնելով Թրքահայաստանի կարեւոր հողերը: Ու մենք այն ատեն պիտի ուղղուինք դէպի Հայաստան, մեր աչքերը յառած յաւիտենական Արարատին, մեր ամբողջ հոգիով ու բարձրաձայն երգելով՝ «Ծաղկի՛ր, ազա՛տ իմ հայրենիք»:

«Ծաղկի՛ր, ազատ իմ հայրենիք»ը յոտնկայս ունկնդրուելէ վերջ, խօսք առաւ Յանձնախումբի նախագահ Պ. Ա. Զօպանեան, որ իր ճառին մէջ տեղեկութիւններ տուաւ Հայ Դատի Յանձնախումբին կատարած աշխատանքներուն, ներկայացուց յուշագրին եւ յարակից պատմական վաւերաթուղթի մասին: Այս առթիւ կարդաց յուշագրին ֆրանսերէն բնագիրը: Յետոյ կարդաց բանաձեւ մը որ յանուն հաւաքոյթին մասնակցող Հայերուն պիտի հեռագրուի Լոնտոն՝ հինգ արտաքին գործերու նախարարներուն: Ի վերջոյ յայտնեց թէ ազգ. դատի պաշտպանութեան յանձնախումբի ծախքերուն համար հանգանակութիւն պիտի կատարուի: Միջնարարին ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան, զոր Յանձնախումբին կողմէ կը վարէին Պ.Պ. Ա. Զաքըրեան, Վ. Թօսունեան եւ Արմենակ Աճէմեան: Կէս ժամ տեւող հանգանակութեան ընթացքին հաւաքուեցաւ 147.890 ֆրանք: 100 ֆրանքէն մինչեւ 10.000 ֆրանք տուողներ եղան: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի դուրսն ալ: Նուէրները պէտք է ղրկել Յանձնախումբին գանձապահ Պ. Վ. Թօսունեանի, 164 Fbg. St. Honoré:

(Մնացեալը յաջորդով)

Տնտես. տագնապը Թուրքիոյ մէջ

Ուրիշ բարդութիւն մը՝ քրտական ապստամբութիւնը Հիւս. Իրաքի մէջ, Մուսուլի նաւթահորերուն հիւսիսակողմը, թրքական սահմանին մօտիկ: Թրքական բանակին մէկ մեծ մասը կեդրոնացած է այս շրջանին մէջ, թէեւ մինչեւ հիմա խռովութեան որ եւ է նշան չի տեսնուիր թրքական կողմէն: Բայց ե այնպէս, Իրաքէն հասած ցանցառ լուրերը մեծ հետաքրքրութիւն շարժած են: Թէեւ, ինչպէս կ'երեւայ, բոլոր լուրերը խիստ գրաքննութեան ենթարկուած են, բայց կը թուի թէ քիւրտ ապստամբները կարգ մը յաջողութիւններ շահած են Իրաքի կանոնաւոր զօրքին դէմ եւ թէ օդնական ուժ ղրկուած է:

Միւս կողմէ, կ'իմացուի թէ վիճաբանութիւններ կատարուած են Թուրքիոյ տնտեսական կացութեան մասին: Որ եւ է նշան չկայ թէ դադրած է թղթադրամի շրջաբերութեան յաւելումը, որ հետեւանք է զանազան պատճառներու, մանաւանդ այս իրողութեան թէ Թուրքիա նախապէս իր ընթացիկ ապրանքները կը գնէր Գերմանիայէն կամ անոր գրաւած երկիրներուն մէջ: Այս կացութեան հետեւանքով, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիոյ ներկայ կառավարութեան հաստատուն վիճակը մեծ մասով կախում ունի տնտեսական տագնապին լուծումէն: Եթէ չյաջողի, պէտք է սպասել քաղաքական տագնապի մը որ կրնայ խոր անդրադարձումներ ունենալ Թուրքիոյ դիրքին վրայ հանդէպ իր խորհրդային եւ արաբ դրացիներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻ Յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, բաղկացած վեց հոգիէ, պատիժներ տնօրինելու համար այն գրող-բրոցներուն որ գործակցած են Գերմաններու, անկախ՝ դատական ատեաններու վճիռներէն: Յանձնախումբը կրնայ առժամապէս, առ առաւելն երկու տարի արգիլել ամբաստանեալներուն գրական գործունէութիւնը, գրաւել անոնց հեղինակի իրաւունքը եւն.:

ՊԱՅՈՆԻ մէջ (Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ) 5—6000 տանտիրուհիներ, որոնց խառնուած էին ուրիշ տարրեր ալ, աղմկալի ցոյց մը կատարեցին կառավարչատան վրայ, բողոքելու համար պարենաւորման դժուարութեանց դէմ: Խումբ մը ցուցարարներ շէնքէն ներս մտան, խորտակեցին կառավարիչին գրասենեակին դուռը, ուրիշներ պատուհաններէն վար նետեցին թղթածրարները եւ բարձերը: Ուրիշներ ալ խմորեղէնի գործարանի մը վրայ յարձակելով աւարի տուին կամ փճացուցին ամէն բան:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆԵՐԸ միս ստացած չըլլալով Թուլուզի մէջ, շուկան կոխեցին եւ աւարի տուին 8000 հաւեղէններ, համագումար 10.000 քիլօ: Յետոյ յարձակեցան նպարավաճառի մեծ խանութներուն վրայ եւ պարպեցին բոլոր ապրանքը, շաքար, խմորեղէն եւն.: Փարիզի Թաղերէնֆօպ.Սէնթ Անթուանի մէջ ալ 300 տանտիրուհիներ աւարի տուին հաւեղէններ եւ երէներ:

ԼԱՎԱԼԻ հարցաքննութիւնը վերջացած ըլլալով, դատավարութիւնը պիտի սկսի Հոկտեմբերին, ծերակոյտի շէնքին մէջ: Այս առթիւ ալ, ինչպէս Փէթէնի պարագային, պիտի ընտրուին դատաւորներ եւ 24 երդուեալներ, 12ը Դիմադրական ճակատէն, 12ը խորհրդարանի անդամներէն: Կը կարծուի թէ այս դատավարութիւնը աւելի շռնդալից պիտի ըլլայ, քան Փէթէնի դատը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ այս տարի պիտի կրնան ուխտի երթալ Մէքքէ: Այս իրաւունքը ջնջուած էր 27 տարիէ ի վեր, եւ հիմա Մոսկուա կը ջանայ սիրաշահիլ Միջին Արեւելքի ժողովուրդները: Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը պիտի վերաբանայ իր հիւպատոսարանը Երուսաղէմի մէջ եւ թէ նորէն իսլամական ուխտատեղի մը պիտի դառնայ Սմրղանտը (Ուզպէկիստան), ուր սքանչելի մզկիթ մը շինած է Լէնկթիմուր:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, Վեցամս. 400, Եռամս. 200 ֆրանք.

Mercredi 19 Septembre 1945 Չորեքշբ. 19 Սեպտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4509-Նոր շրջան թիւ 138 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՏԱՔ ՋՈՒՐԵՐԸ

Երկու չոնդալից լուրեր հրատարակուեցան երէկ, երկուքն ալ անգլիական աղբիւրներէ, —

1.— Խ. Միութիւնը վճռած է Միջերկրական իջնել, խարիսխներ ապահովելով այդ երանեալ ծովուն մէկ ծայրէն միւսը,— 2. Թուրքիա կը մերժէ խարիսխներ տրամադրել Վոսփորի եւ Տարտանէլի մէջ, միայն Ռուսիոյ, բայց, «տրամադիր է ընդունելու հաստատումը հաւասարակաց խարիսխներու՝ Միացեալ Ազգերուն համար, խարիսխներ որոնցմէ հաւասարապէս պիտի օգտուին Խ. Միութիւնը, Մ. Նահանգները, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա»: Միեւնոյն ատեն, Թուրքիա կը մերժէ որ եւ է սրբագրութիւն հայկական սահմանագլուխին վրայ, եւ ի հարկին զէնքի պիտի դիմէ, կեանքի եւ մահուան խնդիր համարելով այս կէտը:

Այս լուրերուն հրատարակութեան յաջորդեց պերճախօս լռութիւն մը, որուն գաղտնիքը դժուար է բանալ:

Սպասելով նոր տեղեկութեանց եւ մանաւանդ Հինգերու ժողովին եզրակացութեան, ամփոփենք չարք մը լուսաբանութիւններ եւս, որոնք երեւցան անգլեւսաքսոն մամուլին մէջ:

Այդ լուրերուն համաձայն, Մոլոթով ծրագիր մը ներկայացուցած է, որ կը թելադրէ խնամակալութեան ենթարկել գաղթավայրերը, տիրական դեր մը վերապահելով Խ. Միութեան: Մոսկուայի արտաքին գործավարը այս առթիւ բացատրեր է թէ Խ. Միութիւնը մեծ փորձառութիւն չահած է խառն ցեղերու եւ կրօններու հարցին կարգադրութեան մէջ. հետեւաբար ի վիճակի է յաջողութեամբ վարելու վիճելի գաղթավայրերը:

Այս ծրագրին վրայ էր որ, միւս պատուիրակութիւնները կասկածեցին թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալ: Մանաւանդ որ, Մոլոթով բացորոշապէս հասկցուցած է թէ Ռուսիա կ'ուզէ իշխանութիւն հաստատել Միջերկրականեան նաւահանգստի մը վրայ: Այս առթիւ մասնաւորապէս յիշած է ափրիկեան Տրիպոլիսը: Միւս կողմէ, Մոսկուա կ'ուզէ խարիսխ մըն ալ Կարմիր ծովուն մէջ ապահովել, եւ պիտի պնդէ այս պահանջին վրայ, եթէ իր ուզածը չըստանայ Միջերկրականի մէջ:

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ այս առաջադրութեամբ է որ Խ. Միութիւնը Երկոտասան կղզիներուն, Տարտանէլի եւ իտալական գաղթավայրերու ապագան կը նկատէ մէկ խնդիր:

Ուրեմն, Մոլոթով կը ջանայ ձգձգել Երկոտասան կղզիներու հարցին լուծումը, իբրեւ առանձին խնդիր, որպէսզի կարենայ օրակարգի վրայ դնել Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

Արդ, համաձայն միեւնոյն աղբիւրներուն, Մեծն Բրիտանիա երբեք տրամադիր չէ կորսնցնելու իր տիրական դիրքը Միջերկրականի մէջ: Ան աւելի քան երբեք մտահոգ է իր հաղորդակցութեանց ճամբաներուն համար, դէպի Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելք, Հնդկաստան եւ Ծայր. Արեւելք: Ասոր համար է որ, վերջին մէկ տարուան ընթացքին, Թուրքիոյ կողմը բռնեց, երբ Մոսկուա պահանջեց ռուսեւթուրք հսկողութիւն մը հաստատել Տարտանէլի վրայ: Դարձեալ, այս մտահոգութեամբ էր որ մերժեց Ռուսիոյ առաջարկը՝ հինգ պետութեանց մասնակցութեամբ քննելու Ֆրանքեւանգլիական վէճը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ. յետոյ չուզեց որ Մոսկուա մասնակցի Թանճէրի հարցին քննութեան, թէեւ ի վերջոյ պարտուեցաւ այս ճակատին վրայ:

Մէկ խօսքով, կատարեալ թնճուկ: Դարձեալ դարաւոր պայքարը Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, Միջերկրականի տիրապետութեան համար: Պայքար մը, որուն թեթեւացումը կամ սաստկացումը կախում ունի Մ. Նահանգներու միջամտութենէն:

Այս վերջինը արդէն քարիւղի մենաշնորհներ եւ ուրիշ առանձնաշնորհներ ապահոված ըլլալով Արաբիոյ, Լիբանանի մէջ եւ այլուր, ամէն բանէ առաջ իր տնտեսական շահերու մասին կը մտածէ: Բայց, հարկադրուած է իրաւարարի դեր մը կատարել, որպէսզի չխանգարուի Երեք Մեծերուն համերաշխութիւնը:

Այսպէս կամ այնպէս, կը թուի թէ Մոսկուա այս անգամ կէս ճամբան պիտի չմնայ, գոնէ մէկերկու կարեւոր խարիսխներ ապահովելու համար Միջերկրականի մէջ,— իրականացնելու տաք ջուրերու երազը:

Շ.

Անձնագիրներու նոր գիները եւ ուրիշ նորութիւններ

Ահաւասիկ այն զեկոյցը զոր Հայ Գաղթ. Կեդր. Գրասենեակը (Օֆիս) կը հաղորդէ ի գիտութիւն իրեն ենթակայ հասարակութեան (Նանսէնեան).—

1.— Ֆրանսական կառավարութիւնը նկատի առնելով որ ներկայ պարագաներուն մէջ անձնագիրներու (ինքնութեան թուղթ) վերանորոգման ծախքերը շատ ծանր են, եւ, միւս կողմէ, ազգային չահը կը պահանջէ որ քաջալերուի օտար բանուորութեան պահպանումը Ֆրանսայի մէջ եւ նոյն իսկ նոր աշխատաւորներու մուտքը, որոշած է.—

Ա.— Ամէն աշխատաւոր որ ունի աշխատաւորի կանոնաւոր անձնագիր եւ տարեկան 120.000 Ֆր.ի հաւասար կամ անկէ վար թոշակ մը կամ աշխատավարձ մը կը ստանայ, պիտի վճարէ 100 Ֆր.ի տուրք մը, փոխան 400ի, իր անձնագրին վերանորոգման համար:

Բ.— Վերոյիչեալ աշխատաւորներուն կողակիցները, ծնողները կամ չամուսնացած անչափահաս զաւակները ազատ պիտի ըլլան որ եւ է տուրքէ, հետեւաբար ձրի պիտի ստանան իրենց անձնագիրները, եթէ կրնան հաստատել թէ որ եւ է վճարովի աշխատանք չեն կատարեր եւ իբրպէս բեռ են իրենց վրայ:

Գ.— Նոյնպէս հարիւր ֆրանք պիտի վճարեն բոլոր անոնք որ մէկ կամ մէկէ աւելի ֆրանսացի զաւակներ ունին:

2.— Ներքին գործերու նախարարութիւնը որոշած է որ ջնջուի «կամաւոր աշխատաւոր» յիշատակութիւնը վերադարձի տոմսերուն եւ պարենատոմսերուն վրայ: (Խմբ.— Կ'ակնարկէ Գերմանիա եւն. գացած աշխատաւորներուն): Հանրապետութեան շրջանային քոմիսէրներուն եւ նահանգապետներուն լուր տրուած է այս որոշման մասին:

3.— Հայրենիք վերադարձած բոլոր պատերազմական գերիները ուղղակի ոստիկանական վերատեսչութենէն պիտի ստանան, առանց Աշխատանքի նախարարութենէն անցնելու, աշխատաւորի ձրի անձնագիր մը, իրենց իսկ ընտրած արհեստին համար:

4.— Բոլոր անոնք որ աքսորուած են պարտաւորիչ աշխատանքի համար, եւ հայրենիք վերադարձուած են, ուղղակի Ոստիկանական Վերատեսչութենէն (Préfecture de Police) կամ իրենց բնակավայրի նահանգապետութենէն պիտի ստանան, առանց Աշխատանքի նախարարութենէն անցնելու, աշխատաւորի անձնագիր մը այն արհեստին համար զոր ունէին իրենց աքսորէն առաջ: Եթէ կ'ուզեն արհեստ փոխել, անհրաժեշտ է Աշխատանքի նախարարութեան արտօնութիւնը:

5.— Գերմանիայէն վերադարձած բոլոր աշխատաւորները, որոնք գործ չեն գտներ իրենց շնորհուած փրկութեան արձակուրդէն անմիջապէս վերջը, անյապաղ պիտի օգտուին անգործ աշխատաւորներու սնուցէն (chômage), առանց բնակութեան տեւողութեան պայմանի, եթէ ապացուցանեն թէ իրենց աքսորէն առաջ ի գործ կը դնէին արհեստ մը, կանոնաւոր աշխատավարձ ստանալով:

Ասկէ զատ, կը յիչեցնենք բոլոր անոնց որ Գերմաններու համար աշխատած են եւ որոնց անձնագիրը «չրջաբերական 339» կնիքը կը կրէ, թէ պարտաւոր են անյապաղ փոխել այդ անձնագիրը, դիմելով Օտար Բանուորներու վարչութեանց:

Նոյնպէս կրկին կը յիչեցնենք չահակիցներուն թէ, երբ աշխատաւորի անձնագիրի մը պայմանաժամը կը մօտենայ, պարտաւոր են, վերանորոգման համար դիմել նախ Աշխատանքի նախարարութեան, յետոյ Ոստիկանական Վերատեսչութեան: Հարկ է այս դիմումը կատարել անձնագրի պայմանաժամին լրացումէն առ նուազն երեք ամիս առաջ:

ՀՆԴԿԱՉԻՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Չինացիները թոյլ չեն տուած որ ֆրանսական դիմադրութեան հերոսներէն զօր. Ալէքսանդրի թոնքին մտնէ իր զօրքով, ներկայ ըլլալու համար Ճափոնցիներու անձնատրութեան: Չինական չրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ Դաշնակիցները տակաւին ընդունած չեն Ֆրանսայի գերիշխանութիւնը Հնդկաչինի վրայ: Չինաստանի վարչապետը Փարիզ պիտի գայ այսօր, խորհրդակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ, զանազան խնդիրներու մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԵՌ ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հինգերու ժողովին Բ. նստաշրջանը Նոյեմբերին...

Հինգերու ժողովը երէկ նորէն զբաղեցաւ իտալական դաշնագրին քննութեամբ: Եուկոսլաւիոյ կառավարութիւնը 50 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկած է, արժեցնելու համար իր պահանջները որ հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփուին.—

1. Սրբագրել սահմանագլուխը Իտալիոյ հետ, Եուկոսլաւիոյ ձգելով ամբողջ Վենեցիայի եւ Իսթրիայի չրջանները եւ Տալմացիոյ հարեւան կղզիները: Կը նչանակէ ամբողջովին տիրապետել Թրիէսթէի վրայ:— 2. Հատուցում —մինչեւ 400 միլիոն տոլար — քանդուած չէնքերու, իտալական յարձակման զոհերու համար եւն.— 3. Հատուցում աւարի տրուած եւ Իտալիա փոխադրուած գոյքերու համար: 4. Յանձնում պատերազմի ոճրագործներու:

Մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ նաեւ իտալական գաղթավայրերու խնդիրը: Ամերիկա ծրագիր մը կազմած է զանոնք միջազգային խնամակալութեան ենթարկելու համար: Անգլիա չի համաձայնիր որ եւ է ծրագրի որ կրնայ խախտել իր գերակչռութիւնը Միջերկրականի մէջ: Խ. Միութիւնն ալ իր մասնաւոր ծրագիրներն ունի: Լաւատեսներ կը կարծեն թէ ի վերջոյ ամերիկեան ծրագիրը պիտի ընդունուի:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը անորոչ է տակաւին: Պաչտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հինգ նախարարներու խորհուրդը երկու նիստ ունեցաւ երկուչաբթի օր: Որոչուած էր լսել Անգլիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Իտալիոյ եւ բրիտանական գաղթապետութեանց տեսակէտները Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ սահմաններուն մասին: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութիւնը ուչ հասած ըլլալով, ժամանակ չունեցաւ ներկայացնելու իր զեկուցումը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինգ Մեծերու ժողովին առաջին նստաշրջանը պիտի վերջանայ քանի մը օրէն — թերեւս մինչեւ չաբթու մէջ, իսկ երկրորդը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբերին: Իրազեկներ կը բացատրեն թէ այս խորհրդաժողովներուն նպատակը սահմանափակ է եւ եթէ օրակարգին վրայ արձանագրուած բոլոր խնդիրները քննուին, ոչ մէկը վերջնապէս պիտի լուծուի: Սկզբունքով որոչում մը պիտի տրուի այն խնդիրներու մասին որոնց քննութիւնը յառաջ տարուած է: Լոնտոնի մէջ կազմուած մասնագիտական օրկան մը վերջնական ձեւ պիտի տայ այդ հարցերուն կարգադրութեան եղանակի մասին: Իսկ այն խնդիրները որոնք մասնաւորապէս փչոտ կ'երեւան, պիտի յղուին զանազան յանձնախումբերու:

Մինչ այս մինչ այն, կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ Թրիէսթէի մէջ: Կորիցիայի մէջ — դաչնակցային կառավարիչը յայտարարեց թէ ահուսարսափը կը ծաւալի քաղաքին մէջ: Սպառնալիքները եւ սպանութիւնները իրարու կը յաջորդեն: Քաղաքապետ մը եւ կինը ծուղակը ձըգուելով իրենց բնակարանի փողոցին մէջ, սպաննուեցան: Դաշնակիցները մահապատիժ սահմանեցին բոլոր անոնց որ զէնք կը կրեն առանց օրինական արտօնութեան:

47 հոգի կը դատուին

ԻԲՐԵՒ ԴԱՀԻՃՆԵՐԸ 45.000 ԶՈՀԵՐՈՒ

Երկուշաբթի օր Լիւնէպէրկի (Գերմանիա) անգլ. զինուորական ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը 47 Գերմաններու, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ պատասխանատու 45.000 զոհերու, Պէլզէնի չարաչուք արգելարանին մէջ: Գլխաւոր ամբաստանեալն է Եոզէֆ Քրամըր, 38 տարեկան, էս-էս հարիւրապետ: Ամբաստանեալներուն քանի կիներ են, գլխաւորը, Իրմա Կրէզէ, դարձեալ էս-էս: Թերթերը կը գրեն թէ բոլորը ընկճուած էին եւ միայն Իրմա Կրէզէն կը ժպտէր, դատավարութեան ատեն:

Ամբաստանեալները լուսանկարուած ատեն, կիներէն մէկը մարեցաւ, իսկ միւսները անչարժ կեցան քան վայրկեան:

Քրամըրի եւ բոլոր ամբաստանեալներուն դէմ եղած ընդհանուր ամբաստանութիւնը այն է թէ պատճառ եղած են Պէլզէնի եւ Աուշվիցի արգելարաններուն մէջ փակուած կալանաւորներու մահուան եւ տառապանքին: Կան մասնաւոր պարագաներ ալ, օրինակ՝ անգլիացի նաւազի մը եւ վեց տարբեր ազգերու պատկանող անձերու սպանութիւն եւն.: Կը կարծուի թէ դատավարութիւնը պիտի տեւէ երկու չաբաթ եւ դատավարութեան եղանակը նախընթաց մը պիտի կազմէ պատերազմի ոճրագործներու ապագայ դատերուն համար:

Անգլիացի գնդապետ մը, որ կը վարէ դատավարութիւնը, յայտարարեց թէ ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը մասնակցած է խժդժութեանց:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Միջնաբարէն վերջ խօսք առաւ Ազգ. Միութեան կողմէ Հայաստան գացող պատգամաւորներէն Պ. Մ. Աստուրեան, որ Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդի ողջոյնները հաղորդելով Փարիզահայութեան, տուաւ իր տպաւորութիւնները Խորհրդային Հայաստանէն: Բաղդատականն ըրաւ Հայաստանի 1920էն առաջ ունեցած վիճակին եւ այսօրուանին միջեւ: Այսօր Հայաստան գիւղատնտեսական եւ ճարտարարուեստական առաջնակարգ երկիր դարձած է: Պարզ արօրին տեղ թրաքթէօրը (մեքենաշարժ արօր) կը բանի, ջրանցքներ բացուած են եւ ոռոգումները աւելցուցած են արտադրութիւնը: Պատերազմի ընթացքին Հայաստանի ժողովուրդը եռապատիկ աւելի հաց, կարագ եւ միս կը ստանար քան Ֆրանսայի ժողովուրդը, շնորհիւ գիւղատնտեսութեան զարգացման: 1920էն առաջ ճարտարարուեստի երկու ձեռնարկներ կային, որոնցմէ քոնեաքի գործարանը ռուսական, Ալլահվէրտիի պղնձահանքերն ալ ֆրանս. ընկերութիւն մը կը շահագործէին: Իսկ այսօր 43 ճարտարարուեստական ձեռնարկներ կան հոն, ձգախէժի (քաուչու) քիլօն կ'արտադրուի 4 կոպէկի: Ներկայ պատերազմի ընթացքին 35 նոր գործարաններ շինուած են, որոնք պատերազմի ընթացքին ռազմանիւթի արտադրութեան յատկացուած էին, բայց այսուհետեւ օգտակար արդիւնաբերութեանց պիտի գործածուին: Յիշեց ալիւմինիոմի գործարանը, որուն վրայ 13 միլիառ ռուբլի պիտի ծախսուի, Քանաքեռի բարձունքին վրայ, Նոր Արաբկիրի մօտ: Գերման գերի ճարտարագէտներ սկսած են շինել զայն: Երկրորդը՝ օդանաւային գործարանն է, որ արդէն շատ մը օդանաւեր արտադրած է: Ունինք նաեւ օդանաւորդներ, որոնցմէ Պունազեան 27 գերման օդանաւ վար առած, յետոյ շոգեկառքի արկածի զոհ գացած է:

Մշակոյթի մարզին մէջ եւս Հայաստան զարգացած է, ունի 154 մանկապարտէզ, 1134 դպրոց, աւելի քան 200.000 աշակերտ եւ 11766 ուսուցիչ, բացի 11 բարձրագոյն վարժարաններէ: Ուսուցիչն ու մտաւորականը մեծապէս կը գնահատուին այնտեղ եւ ղեկավար դեր կը խաղան կառավարութեան մէջ: Բարձրագոյն վարժարանները տուած են 10.000 մասնագէտներ: Անդրկովկասի ամէնէն բարձր գիւղատնտեսական վարժարանը կը գտնուի Երեւանի մէջ, ուր աշակերտներ կուգան Վրաստանէն ու Ազրպէջանէն: Հայերէնը պարտադիր է բոլոր հայ վարժարաններուն մէջ, ուր յաճախող փոքրամասնութիւններն ալ կը սորվին հայ լեզուն, ինչպէս Քիւրտերն ու Թուրքերը: Յիշեց հայ գիտնականները, ակադեմականները, երաժիշտները, երգիչները, որոնք գնահատուած են ամբողջ Խորհրդ. Միութեան մէջ: Հայաստանի մէջ կան 1882 գրադարան, 4 միլիոն գիրքերով, իսկ ամէն տուն իր սեփական գրադարանն ունի: Րաֆֆիի գործերը երբ հրատարակուեցան՝ ժողովուրդը պոչ կապած էր տուտուն կանուխէն եւ քանի մը ժամուան մէջ սպառեցան: Փոխան 35 բժիշկի այսօր աւելի քան 1000 բժիշկներ կը գործեն Հայաստանի մէջ, մեծամասնութեամբ կիներ՝ շրջանաւարտ Հայաստանի համալսարանէն: Խորհրդային Հայաստանի ժողովուրդը ազատ է զարգացնելու իր մշակոյթը: Սահմաններու ընդարձակման հոգը աւելի շատ կը զբաղեցնէ Հայաստանի ժողովուրդը, եւ աւելի բազմամարդ հաւաքոյթներ կը գումարեն՝ պահանջելու համար Թրքահայաստանի նահանգներուն միացումը ներկայ Հայաստանին:

Ներգաղթի համար շատ կը մտածէ Խ. կառավարութիւնը: Առաջին հերթին Հայաստան պիտի առնուին Յունաստանի, Սուրիոյ եւ Իրանի Հայերը, որոնք նուազ բարեկեցիկ վիճակ կը ներկայացնեն: Հայ ժողովուրդը կրօնասէր է, աւանդութիւնները կը պահէ, կառավարութեան հետ է: Հայաստան արտաքին գործավար ունի եւ շուտով արտասահմանի մէջ ներկայացուցիչներ ալ պիտի ունենայ: «Հայմաթլըս»ներու հարցն ալ պիտի լուծուի, մէկ մասը Հայաստան ներգաղթելով, միւս մասն ալ Հայաստանի կառավարութեան պաշտպանութիւնը վայելելով:

Ժողովին փակումէն առաջ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը, որ իբրեւ ողջոյնի հեռագիր պիտի ղրկուի Հայաստանի կառավարութեան: Բանաձեւը իր խնդակցութիւնը յայտնելով Հայաստանի կատարած նուաճումներուն համար, յոյս կը յայտնէ թէ շուտով պիտի իրականանայ Հայաստանի սահմաններու ընդարձակումը, պատմական հողամասերու միացումով: Նոյն յոյսը յայտնեց նախագահը իր փակման խօսքին մէջ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Օր. ԱԼԻՍ ՃԻՆՃԵԱՆ եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, նշանուած: 15 Սեպտ. 1945

Փարիզի Ազգ. Տունը

ԽՄԲ.— Ազգ. Տան Յանձնախումբէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

Փարիզի Հայ Ազգային Տան գնման ու յարդարման ծախքերուն համար բացուած հանգանակութիւնը կը շարունակուի մեծ թափով, հայ գաղութին բոլոր խաւերուն մէջ գտնելով ջերմ վերաբերում: Արդէն հինգ միլիոն ֆրանքի գումար մը ապահովուած է, շնորհիւ այն դիմումներուն զոր կը կատարէ Ազգ. Տան Յանձնախումբը, որ, ինչպէս յայտնի է, կազմուեցաւ Փարիզի Հայ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան վարչութեան ներկայացուցիչներով: Դեռ կը մնայ երեք միլիոն ֆրանք զոր պէտք է հաւաքել մինչեւ Հոկտեմբեր 1:

Հայ Ազգ. Տան Յանձնախումբը մեր մամուլի միջոցով հրապարակաւ կոչ կ'ուղղէ Փարիզի բոլոր Հայերուն, ու նոյնիսկ Ֆրանսայի բովանդակ հայ գաղութին,— վասնզի Ազգային Տունը Ֆրանսահայ գաղութի ազգապահպանման էական գործին կարեւոր ծառայութիւն մատուցանող հաստատութիւն մը պիտի ըլլայ,— եւ կը խնդրէ մեր Ֆրանսաբնակ բոլոր գիտակից հայրենակիցներէն, որ առանց սպասելու իւրաքանչիւր անհատի մօտ դիմում կատարելուն՝ իրենք իսկ հաճին իրենց մասնակցութիւնը փութացնել այս ազգօգուտ ձեռնարկին:

Այդ մասնակցութիւնը կարելի է բերել երկու ձեւով, կամ այդ նպատակին համար գումար մը նուիրելով Փարիզի Հայոց եկեղեցիին, եւ կամ գնելով ինչքան որ կը փափաքին, «Հայ Ազգային Տան Բաժնետիրական Ընկերութեան» բաժնեթուղթերէն զոր Յանձնախումբը հրապարակ հանած է եւ որոնց իւրաքանչիւրը կ'արժէ հազար ֆրանք:

Փարիզի Հայ եկեղեցիին այս նպատակով գումար մը նուիրող մեր հայրենակիցներուն ինչպէս եւ որոշ թիւով բաժնեթուղթեր գնողներուն անունները մամուլին մէջ պիտի հրատարակուին:

Մասնակցիլ ցանկացող մեր հայրենակիցները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.— Հայ Ազգային Տան Յանձնախմբի նախագահ Պ. Երուանդ Պարկիրճեանին 52 Rue Lafayette, Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան գրասենեակին, 9 Place de la Madeleine, Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի գանձապահ Վ. Թօսունեանին 164 Rue du Fbg. St. Honoré, Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի քարտուղար Պ. Հրաչ Սարգիսեանին 261 Rue du Fbg. St. Martin, Փարիզի Հայ եկեղեցիի քարտուղարութեան, 15 Rue Jean Goujon եւ Հայ Ազգ. Տան Յանձնախմբի հետեւեալ անդամներուն, Պ. Կարապետ Յակոբեան 10 Rue du Caire, Պ. Յ. Գարակիւլեան 65bis Rue de Romainville, Պ. Մաքս Ճերմակեան, 35 Rue de la Boétie, Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 24 Rue Feydeau, Պ. Պ. Պոտոսեան 48 Rue de la Chine:

Հեռաձայնի հասցէ.— Tossounian ELY. 77-60, Bargherdjian TAI. 55-88:

— «Տանջուած կալանաւորները կը պատկանէին տասը տարբեր ազգութեանց: Մեծն Բրիտանիա ստանձնած է այս դատավարութեան պատասխանատուութիւնը, որովհետեւ բոլորովին անկարելի է ատեան մը կազմել, դատ վարելու համար այս բոլոր ազգերուն կողմէ: Աուշվիցի մէջ կանխամտածութեամբ սպաննուած են հազարաւոր մարդիկ եւ հաւանաբար միլիոններ: Ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրը իր բաժինը ունեցած է կանխամտածութեամբ կատարուած բնաջնջումի այս քաղաքականութեան մէջ: Այս տարուան ապրիլի երկրորդ շաբթուն բրիտանական Բ. բանակին կեդրոնը եկան կարգ մը գերման սպաներ, տեղական զինադուլ մը խնդրելով, որովհետեւ, կ'ըսէին, բծաւոր ժանտատենդ (թիֆիւս) եւ ուրիշ վարակիչ հիւանդութիւններ ծագած են 60.000 կալանաւորներու մէջ, եւ տեղափոխութիւններ պիտի կատարեն, որպէսզի համաճարակները չտարածուին բանակին մէջ: Թիւ 2 տաղաւարին մէջ, որ կիներու յատուկ էր, կային 300 հիւանդներ որոնք նոյն իսկ անջատուած չէին մնացեալներէն: Տասը հոգի թխմած էին տեղի մը մէջ ուր հազիւ մէկ հոգի կրնար տեղաւորուիլ: Սովորական տաղաւարի մը մէջ բաւական տեղ կար քսան հոգիի համար, բայց 600էն մինչեւ հազար հոգի թխմած էին: Տաղաւարներուն մէջ ողջը, մահամերձը եւ մեռելը բոլորը միասին էին: Արգելարանին շուրջը կային մինչեւ 13000 անթաղ դիակներ: Անգլիացիներուն գալէն քանի մը օր առաջ 2000 հոգի դիակներ կը քաշքշէին օրական 12 ժամ եւ կը թաղէին լայն փոսերու մէջ: Երբ Անգլիացիները հասան, տակաւին 13.000 մեռեալներ կային: Աներեւակայելի վիճակ ունէին դիակները: Այնքան նիհար էին որ կին մը կրնար փոխադրել զանոնք: Արտաքնոցներ չկային: Կալանաւորները իրենց տաղաւարներուն մէջ կը փակուէին գիշերը, չէին կրնար քնանալ եւ ստիպուած էին նստիլ իրարու վրայ խռնուած: 12.000 այրերէն 2242ը ծանրապէս հիւանդ էին եւ 7000ը դարմանի կը կարօտէին: 28.185 կիներէն 2000ը ծանր հիւանդ էին եւ 18 հազարը բժշկական խնամքի կը կարօտէին: Ամէն օր 125 նոր հիւանդներ կ'աւելնային: Բացի 13.000 դիակներէն որ փռուած էին այնտեղ, յաջորդ վեց շաբաթներու ընթացքին, հակառակ ամէն խնամքի, 13 հազար հոգի եւս մեռան: Ասկէ զատ, վեց շաբաթ վերջը, 11 հազար հոգի կը գտնուէին հիւանդանոցի մէջ: Մահուան պատճառներն էին անօթութիւն, ծարաւ եւ խոշտանգում: Մինչեւ մահ ծեծելով, դնդակահարելով կամ անօթի ձգելով կը մեռցնէին»: (Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Ժան Հէրոլտ Փաքի, Ռատիօ - Փարիի քարոզիչը, որ ամէն օր կ'ազդարարէր թէ «Անգլիան պիտի կործանի ինչպէս Կարքեդոնը»: Փաստերը այնքան անվիճելի էին որ գործը վերջացաւ մէկ դատավարութեամբ: Դատարան բերուած էին իր խօսած ճառերուն ձայնապնակները (տիսք), եւ Փաքի կը լսէր իր ձայնը,— «Գերման բանակը երբեք պիտի չպարտուի»: Պաշտպան փաստաբանը ի զուր ջանաց մեղմացուցիչ պարագաներ արժեցնել, ըսելով թէ անշահախնդիր էր ան: Ընդհ. դատախազը հասարակ ոճրագործ մը կը նկատէր ամբաստանեալը եւ ոչ թէ քաղաքական յանցաւոր: Երբ Փաքի ըսաւ թէ անկեղծօրէն կը հաւատար Գերմանիոյ յաղթանակին եւ կը գործակցէր առանց դրամի, դատաւորը պոռաց թէ ամիսը 30.000 ֆրանք կը ստանար: Փաքի պատասխանեց,— «Մոսիւ Շըվալիէ, մէկ գիշերուան մէջ կը շահի այդ գումարը»:

ԱՆՏՈՒԷ ԹԱՌՏԻԷՕ, նախկին վարչապետ եւ Քլէմանսոյի աշխատակիցը, որ միեւնոյն ատեն հրապարակագիր էր, մեռաւ առջի օր: Վեց տարիէ ի վեր անկողին գամուած էր անբուժելի հիւանդութեամբ: 69 տարեկան էր, եւ տխուր պատմութիւն մը կը ձգէ իր ետին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ հրաժարեալ նախարարներէն Զէմէճիէվ, ընդդիմադիր հոսանքին գլխաւոր վարիչներէն մէկը, սպաննուած է խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, համաձայն Անգարա հասած լուրերու:

ՃԱՓՈՆԻ գրաւման համար 200.000 զինուորը բաւական պիտի ըլլայ մինչեւ վեց ամիս, յայտարարեց Զօր. Մէք Արթըր: Միւս զինուորները պիտի արձակուին հետզհետէ:

ՁԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ գործադուլներ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Ֆորտի հաստատութիւնը փակած է բոլոր գործարանները, փողոց թափելով 200.000 բանուորներ: Նախագահ Թրումըն կը ջանայ ելք մը գտնել:

ՀՈԿՏ. 21Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ծախքերը ստանձնած է կառավարութիւնը (թուղթ ազդերու համար, տպագրութիւն, քուէթուղթ, առաքման ծախքեր եւն.): Առաջին անգամ է որ պետութիւնը կը ստանձնէ ընտրական պայքարի ծախքերը որոնք առ նուազն 50.000 ֆրանք պիտի ըլլան իւրաքանչիւր թեկնածուի համար: Ջեղծումները կանխելու համար, իւրաքանչիւր թեկնածու 20.000 ֆրանք պիտի վճարէ իբրեւ երաշխաւորութիւն եւ պիտի կորսնցնէ այդ գումարը, եթէ չէ շահած քուէներու առ նուազն 5 առ հարիւրը: Անգլիոյ մէջ ալ թեկնածուները գումար մը կը վճարեն, բայց պետութիւնը չստանձներ ծախքերը:

ՈՒԹ ՄԻԼԻՈՆ տեղահան Գերմաններ անցած են Պերլինէն եւ ամէն օր 2000 հոգի կ'անցնի: Դաշնակիցները կը հաշուեն թէ համագումար 14 միլիոն Գերմաններ այսպէս պիտի անցնին մայրաքաղաքէն, արեւելքէն արեւմուտք գաղթելով: Անօթութիւնը եւ հիւանդութիւնները կը ճարակին այս միլիոնաւոր բազմութեանց մէջ:

ՈՒՏԵՍՏԻ ԳԻՆԵՐԸ պիտի պահուին, հացը ազատօրէն պիտի ծախուի այս ձմեռ, ճարպեղէնի բաժինը պիտի աւելնայ եւ քիչ մը տաքութիւն պիտի ունենանք,— համաձայն ելմտական նախարարին յայտարարութեան:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ գործադուլ պիտի հռչակեն այսօր, չորեքշաբթի, բողոքելու համար նոր տուրքերուն դէմ: Բանուոր - սափրիչներն ալ յաւելում կը պահանջեն:

ՍՈՒՐԻՈՅ խորհրդարանը աղմկալի նիստ մը ունեցաւ առջի օր, երբ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կառավարական վերջին տագնապը հետեւանք էր օտարին կողմէ վճարուած գործակալներու դաւադրութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Գէորգ Պօյաճեան եռամսեայ Յառաջ կը նուիրէ իր աներոջ, Պ. Տէօլէնեանի:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4510-Նոր շրջանի թիւ 139

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 20 Septembre 1945 Հինգշաբթի 20 Սեպտեմբեր

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԷՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

Այլեւս ոչ մէկ տարակոյս՝ որ Խ. Միութիւնը վճռած է ոտք դնել Միջերկրականի ափերուն վրայ, խարիսխներ ապահովելով կամ գաղթավայրի մը «խնամակալութիւնն» ստանձնելով:

Այս դիտումը բացորոշապէս երեւան եկաւ առջի օր, երբ Մոլոթով ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, պատասխանեց զանազան հարցումներու:

Հակառակ իր դիւանագիտական լեզուին, թափանցիկ են եւ խօսուն՝ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին արտայայտութիւնները: Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, Լոնտոնի թերթերը շեշտեցին թէ Մոսկուա յայտնապէս կ'ուզէ ազդեցութեան գօտի մը ապահովել Միջերկրականի մէջ:

Կը նշանակէ թէ Նեղուցներու խնդիրն ալ մեծնաբար պիտի մտնէ վճռական փուլի մը մէջ: Որովհետեւ, ի՞նչպէս կարելի է Միջերկրական իջնել, առանց ապահով յենարան մը ունենալու Վոսփորէն Տարտանէլ:

Մնաց որ, Հինգ Մեծերը անելի մատնուած են արդէն, հազիւ աչքէ անցուցած իտալական խնդիրը: Այս պարագան կը հաստատէ նաեւ Ֆրանսական Գործակալութիւնը, պարզելով կացութեան քանի մը ծալքերը:

Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցած պահանջները քրտինք թափել կուտան արդէն: Անոր հողային եւ տնտեսական պահանջները քննուած ատեն, երեւան եկաւ որ Խ. Միութիւնն ալ 600 միլիոն տոլար հատուցում պիտի պահանջէ: Եւ որովհետեւ ջախջախուած Իտալիան ի վիճակի չէ այդ գումարը վճարելու, իրազեկներ կը հետեւցնեն թէ Մոսկուա հատուցումը պիտի ստանայ... Մ. Նահանգներէն: Վերջերս Եւրոպայի պարենաւորման ամերիկեան կազմակերպութիւնը (UNRRA,— տեսակ մը նոր Նպաստամատոյց) որոշեց 450 միլիոն տոլարի վարկ մը բանալ Իտալիոյ: Ուրեմն այդ գումարը պիտի փոխանցուի Խ. Միութեան, եթէ ընդունուի հատուցումի պահանջը: (Եւրոպայի պարենաւորման սնտուկին 75 առ հարիւրը կը հոգան Մ. Նահանգները):

Բայց այս մասնակի հարցէն շատ աւելի բարդ հանգամանք մը ունի Թրիէսթէի խնդիրը:

Եթէ Հինգերու ժողովը որոշէ Եուկոսլաւիոյ յանձնել այդ նաւահանգիստը, ամէնէն առաջ Խ. Միութիւնն է որ պիտի օգտուի, յենակէտ մը ապահովելով Ադրիականի վրայ:

Բայց, մասնագէտներ կը կարծեն թէ Մոսկուա պիտի չգոհանայ այդ խնդրական յենարանով, եւ պիտի պահանջէ աւելին: Իսկապէս խորհրդային խարիսխ մը, Միջերկրականի բացերը, եւ ոչ թէ խծկուած նաւահանգիստ մը:

Ահա թէ ինչո՛ւ խոր մտահոգութեան մատնուած են Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները, հակառակ իրենց զգուշաւոր շարժուձեւերուն:

Այդ կ'ապացուցանէ նաեւ տեղական թերթի մը կարեւոր լուրը, որ հրատարակուած է քիչ անդին:

Թերթին քաղաքական աշխատակիցը հաղորդելով Իրաքի խնամակալին եւ Նուրի փաշայի այցելութիւնը Անգարա, անգլիական նոր խաղ մը կը տեսնէ անոր մէջ: (Երկու հիւրերը Պոլիս գացած են անգլ. մարտանաւով մը):

— «Հիմա որ Պուլկարիան ռուսական մարզ մը դարձած ըլլալով, տեւական սպառնալիք մը կը կազմէ եւրոպական Թուրքիոյ մնացորդին համար եւ, ոչ Յոյները, ոչ ալ Սերպերը այլեւս չեն կրնար վստահութիւն ունենալ Անգարայի կառավարութեան վրայ, որ այնքան ճարպիկ երեւցաւ իր յանձնառութիւններէն շեղելու արուեստին մէջ, Թուրքիա նորէն ինքզինքը հարկադրուած կը զգայ յոյսը դնելու միայն անգլեւռուս մրցակցութեան վրայ, կարենալ ապրելու համար: Ենթակայ՝ ռուսական պահանջներուն, ան ապաստան կը փընտռէ Անգլիոյ ծոցին մէջ: Իսկ վերջինը, եթէ միշտ հակամէտ է աչքերը փակելու, երբ իր շահը այդպէս կը պահանջէ, մոռացկոտ չէ: Ան երաշխիքներ կը պահանջէ: Թուրքիան ի՞նչ աւելի թանկագին ծառայութիւն կրնայ մատուցանել եթէ ոչ իբրեւ դիմակ ծառայելով իրեն, միանկը տիրապետելու համար արաբական աշխարհին վրայ»: (L'Orde, 19 Սեպտեմբեր):

Լրացուցիչ լուսաբանութիւններ կը պակսին, անգլիական այս նոր ձեռնարկի մասին: Բայց երեւոյթը շատ պերճախօս է եւ մեկնութեան չի կարօտիր: Մանաւանդ որ, կը զուգադիպի ճիշդ այն պահուն երբ Հինգ Մեծերը ժողովի նստած են Լոնտոնի մէջ:

Շ.

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԱԿՆԱՏԵՍԻ ԱՉՔՈՎ.— 2.

Բարձրէն չենք թռիր, հազիւ երկու հազար մեթր, որով, յստակօրէն կը տեսնուին աւերակ քաղաքները, մանաւանդ գերմանական սահմանը անցնելէ վերջ:

Երկինքէն երբ կը դիտենք՝ այնքան սարսռազդեցիկ չեն տանիքները քանդուած, առանց կափարիչի տուփերու նման շարուած տուները: Տարբեր է տպաւորութիւնը,— ահաւոր եւ ճնշող — երբ կ'անցնինք կառքով քիչ վերջ:

Աջ՝ աւերակ, ձախ՝ աւերակ, եւ քիլոմեթրներով, այնպէս որ չես հասկնար, թէ ո՞ւր կը բնակի փողոցին մէջ հրջող բազմութիւնը: Պայթուցիկներու հետ նետած են նաեւ հրձիգ ռում-պատը ուրկէ կը սողոսկէր վերելակը՝ այժմ պանես ածխացած կմախքները հսկայ շէնքերու:

Տունէ մը մնացած է միայն այն բրդուճ մը պատը ուրկէ կը սողոսկէր վերելակը՝ այժմ պարապութեան մէջ կախուած: Քիչ անդին՝ դանակով կտրեր են տան մը բաղնիքները: Մեծ մայրիկի լուսանկար մը դեռ կը դիմանար անձրեւին ու արեւին: Փոքրիկի արդէն ժանգոտած մահճակալ մը, հրաշքով պատին փակած, ձգողութեան օրէնքին քթին կը խնդայ, իսկ ընդհանրապէս երկաթի, կրակիւսի լաւա մը ծածկած է չորս դին: Ի՞նչ սատանայական ուժ է այդ, որ մարդու մարմնին հաստութեամբ երկաթէ գերանները ծալլած է թուղթի պէս ու մետաղով պատած տախտակամածները բուրդի պէս գզած:

Գեղեցիկ եղած ըլլալու է Ֆրանքֆորթը: Ճոխ, ազնուապետական, հաստատուն միեւնոյն ատեն: Աւերակները վկայ: Երեք քառորդով մորթուած քաղաքը՝ արիւնաթաթախ պառկած է: Նախապէս կը կարծեմ, թէ իրենց սիրեցեալ գոյնն է այդ, կարմիր ներկած են շէնքերը: Բայց ուշադրութիւն կ'ընեմ, ո՛չ, ներկ չէ, այլ բնականէն մութ կարմիր քար մը տիրապետող շինանիւթն է: Յետագայ ճամբորդութեան ընթացքին կը հաստատեմ, որ բաւական ընդարձակ շրջան մը (Մանհայմ, Հայտէլպէրկ) օգտուած է նոյն հանքերէն:

Ահա մեզի ծանօթ ափիրին Պայէրը՝ ամբողջութեամբ նոյն քարէն: Հոն՝ ուրիշ շէնք մը եւ կամուրջներ՝ նմանապէս: Տարօրինակ բան, կարմիրի երանգ ունի նաեւ Մայնը, Ֆրանքֆորթը երկուքի բաժնող գետը: Կը խորհիմ թէ, իր փառքի օրերուն, երբ լոյսերը կը վառէին գիշերը, տօնավաճառի մը մէջ պտտելու պատրանքը պէտք է ունենային այցելուները:

Ճարտարարուեստական կեդրոնէ աւելի խոշոր գիւղաքաղաքի կը նմանի, այնքան կանանչութիւն կայ: Մաքուր եւ լայն պողոտաներ, փողոցներ: Տուները ընդհանրապէս ծառերով շրջապատուած, իսկ ծառերուն մեծամասնութիւնը լայկան ուռին ազգականներէն մին՝ հաճելի տեսքով: Նոյնիսկ սեղանաւորական հաստատութեանց կեդրոնին մէջ պարտէզներ կան շատ տուներու առջեւ: Ամէն քայլափոխիդ՝ վիրաւոր հանրային պարտէզ մը՝ որ ռմբակոծութեանց սաստկութիւնը կը պատմէ:

Առանց սկրտուքի կանգուն է միայն Ֆարպայնի դեղին քարէ, ամբողջութեամբ պատուհան ու ապակի շէնքը: Արդիական գլուխ գործոց մը, աւելի ճիշդ՝ լաբիւրինթոս մը, ուր պիտի անցընէի օրերուս մեծագոյն մասը՝ պաշտօնիս բերումով: Գործնական մարդիկ, Ամերիկացիները իրենց գրաւման բանակին սպասարկութիւնները տեղաւորելու նախատեսութեամբ խնայեր են, որովհետեւ, վստահ եմ, նոյնիսկ տասը հազար մեթր բարձրութենէն յստակօրէն տեսնուելու է յատկանշական ոճով այս շէնքը: Քանդեր են ամբողջ թաղը, սակայն ռումբ մը անգամ չեն ձգեր Ֆարպայնի պարտէզին մէջ: Չար լեզուներ միջազգային թրըսթի եւ զանազան պղտոր հաշիւներու պատմութիւն մը կը փսփսային ականջիս: Թող ուրիշները ճշդեն այս պարագան:

Զինուորական գաղտնիք մը երեւան հանած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ որ հոս կը գտնուի ամերիկեան մեծ սպայակոյտը, իր բոլոր ճիւղերով: Զօր. Այզընհաուըրի կեդրոնն է, որով կ'երեւակայէք ներս մտնելու գործողութիւնները: Դրախտ մըտնելու պէս բան մը:

Նախ՝ ամբողջ թաղը փշաթելերով գոցուած: Արտօնագիր՝ գլխաւոր մուտքին առջեւ, երկրորդ մը բուն Ֆարպայնի սահմանը անցնելու: Զօրավարները նոյնիսկ ստիպուած են իրենց թուղթերը ցոյց տալ, իսկ քաղաքային հագուստով այցելուներուն կ'ընկերանան օդային հետեւակազօրքի

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ՞Ն ԱԼ Արաբ. Դաշնակցութեան մէջ...

L'Ordre կը գրէ թէ անգլիական յածանաւով մը Պոլիս հասած են Իրաքի խնամակալը՝ Ապտուլլահ եւ իր նախարարը՝ Նուրի փաշա էլ Սայիտ: Երկուքն ալ օտարներ չեն Թուրքիոյ մէջ, առաջինն ըլլալով որդին եւ թոռը Թուրք պաշտօնատարներու, երկրորդը՝ սպայ թրքական բանակին մէջ, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին: Երկու հիւրերը Անգարայի մէջ ընդունուած են արքայական պատիւներով եւ իրենց հասած օրն իսկ յայտարարած են թէ «արաբական աշխարհը սրտագին ջերմութեամբ պիտի ընդունի Թուրքիոյ մասնակցութիւնը Արաբական Դաշնակցութեան մէջ»:

Թերթը այս տեղեկութիւնը տալէ վերջ կը հարցնէ թէ ո՛րն է այն կապը որ կը միացնէ Թուրքերը եւ Արաբները: «Արդեօք այն համակեցութի՞ւնը որուն դէմ ըմբոստացաւ արաբական աշխարհը, 30 տարի առաջ: Կամ կրօ՞նը, զոր ուրացաւ Անգարայի կարգուսարքին հիմնադիրը: Եւ այս ընդլայնուած դաշնակցութեամբ, ուր Թուրքիան միայն առաջին շարքին վրայ կրնայ գտնուիլ, ի՞նչ պիտի ըլլան Սուրիոյ մեղադրանքները Ալէքսանտրէթի Սանճաքի մասին: Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա վարպետ գործողութիւն մը կատարելու վրայ է: Չենք կրնար երաշխաւորել թէ ինչ կրնայ պատահիլ վաղը»:

«ՀԻՆԳԵՐԸ» ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Լոնտոնի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ մտահոգութիւն կը տիրէ, նկատելով որ դժուարութիւնները իրարու կը յաջորդեն, իտալական դաշնագրին առթիւ: Ոչ միայն Իտալիոյ եւրոպական սահմաններու խնդիրը կը սպառնայ պառակտել Հինգ Մեծերը, այլեւ իտալական գաղթավայրերու ապագայի հարցը հետզհետէ աւելի մեծ դժուարութիւններ կը պատճառէ: Երկու ձգտումներ կ'երեւան բացորոշապէս,— մէկ կողմէ Մ. Նահանգները որոնք կուսակից են միջազգային խնամակալութեան. ծրագիր մը որուն ուժ կուտայ Մեծն Բրիտանիա, իսկ փոքր չափով մը՝ Յունաստան, միւս կողմէ Ռուսիոյ պահանջը որ իրեն յանձնուի իտալական գաղթավայրերու մեծ մասին վարչութիւնը: Երկու ձգտումները անզիջելի կ'երեւան մինչեւ հիմա, եւ, իրազեկ շրջանակներու կարծիքով, խորհրդաժողովը բացարձակ անելի մը մատնուած է: Այս պարագան կը հաստատուի բուն իսկ նախարարներուն եւ իրենց շրջապատին ծայրայեղ զգաստապահութեամբ:

Ֆրանսական գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ անգլեւսաքսոն պետութիւնները չեն կրնար հաւանիլ խորհրդային յառաջխաղացութեան մը Միջերկրականի մէջ որ Ռուսերը պիտի բերէ մինչեւ Լիբիա, աւելի պակաս՝ Կարմիր ծովուն մէջ: Անգլիական այնքան շահեր վտանգի տակ են որ, Լոնտոնի կառավարութիւնը չի կրնար աչք առնել

տղաքը, ճերմակ ձեռնոց, նոյն գոյնը մետաքսեայ թաշկինակ մը վիզը, մաքուր եւ արդուկուած հագուստներով: Բանակին ընտրանին են, հարուածող զօրամասերը ու դժուար է իրենց հետ խօսիլ:

Չհասկցայ միայն, թէ ինչո՞ւ այսքան զգուշութիւն, երբ հարիւրաւոր գերմանացի աշխատաւորներ — այր, կին — կը մտնեն ու կ'ելլեն սեփական տան պէս:

Դէպի սպայակոյտը հանրակառք չկայ: Գըլխաւոր կայարանին մօտ գտնուող հիւրանոցէս՝ ստիպուած եմ ոտքով կտրել քաղաքին մեծ մասը: Սակայն գոհ եմ, հակառակ անդադար իջնող անձրեւին, որովհետեւ առիթը կ'ունենամ տեսնելու եւ ուսումնասիրելու:

Այսպէս է որ, տարօրինակ հանդիպում մը ունեցայ:

Դասական երգի սիրահար Գերմանացին, բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն նման, Ֆրանքֆորթի մէջ եւս ունի գեղեցիկ Օփերա մը: Ամբողջութեամբ այրած, կը մնան միայն արտաքին պատերը. սիւներու, արձաններու հաւաքածոյ մը: Յանկարծ աչքիս կը զարնէ ճակատին արձանագրութիւնը. տէմ վահրըն, շէօնըն, կութըն: Կը սկսիմ թարգմանել վերջաւորութենէն. բարին, գեղեցիկը, միւս բառը վստահ չեմ, բայց «ճշմարիտ»ը պէտք է ըլլայ, «տէմ»ն ալ հոլովի նշան: Ճիշդ մեր վարժարանի —Պէրպէրեան— նշանաբանը: Մեծ ուսուցչապետը — Ռ. Պէրպէրեան — սիրահար գերման մշակոյթին, անկէ վերցուցած է ուրեմն այս նշանախօսքը: (ԽՄԲ.— Աւելի ճիշդ՝ Վիքթոր Քուզէնէն):

Ճշմարիտի եւ գեղեցիկի երկիր, ժամանակին, ամենայետին գիւղացիդ, արդարութեան անունով նոյնիսկ թագաւորին կը սպառնար, ինչպէ՞ս եղաւ որ, տասնեակ տարիներու ընթացքին թոյլ տուիր բերանակապ մը անցընել եւ շղթայ մը՝ ոտքիդ, առանց ամենադոյզն ընդվզումի:

ՀՐԱՆՏ ՍԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ). — Մեր գաղութին ստեղծումէն ի վեր գոյնզգոյն միութիւններ սունկի նման բուսան եւ եւ սունկի պէս ալ չորցան: Միակ Միութիւնը որ կրցաւ տոկալ ու խարխուլ ձգել, Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնն էր:

Եւ ահա քոյր միութիւն մը եւս. խօսքս 1939-45ի Ֆրանս. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Նորակազմ Միութեան մասին է. առողջ, կենսունակ եւ գործելու ընդունակ: Կ'արժէր քիչ մը կանգ առնել այս Միութեան վրայ:

Կիրակի առաւօտ ան թը ունեցայ ներկայ ըլլալու իր ընդհ. անդամական ժողովին: Ցուցախաբ չեղայ բարեբախտաբար: Հոն կը տիրեն կարգապահութիւն, փոխադարձ յարգանք ու վստահութիւն եւ եղբայրական ոգի՝ ինչպէս պատերազմի դաշտին վրայ, վտանգի պահուն: Հոն էին ամէն դաւանանքի ու գաղափարի երիտասարդներ եւ ինչպէս նախագահը կրկին անգամ շեշտեց, Միութիւնը կազմուած է բոլորովին չէզոք գետնի վրայ. միայն զինուորական Միութիւն մը՝ ուր քինախնդրութիւնը եւ գաղափարական հակամարտութիւններ չեն կրնար հող գտնել:

Միութիւնը այժմ կը հաշուէ 43 անդամներ, իրար շաղկապուած նոյն եղբայրական համերաշխ ոգիով. տեսակ մը նահապետական ընտանիք, որ շարունակութիւնն է զինուորական կեանքին: Դժբախտաբար, տակաւին դուրսը մնացողներ կան, որոնք զանազան նախապաշարումներէ տարուած կը խրտչին ու կը տատամսին: Ամէն զինուոր պէտք է վստահութեամբ մօտենայ այս Միութեան: կը բաւէ միայն մէկ անգամ ներկայ ըլլալ ժողովներուն, համոզուելու համար ճշմարտութեան: Ուր՝ իւրաքանչիւր հարց կը լուծուի առանց վիճաբանութեան: Կարծէք իւրաքանչիւրին մտածումը կը համադրուի նոյն կէտին վրայ: Բոլոր անոնք որ առարկութիւն մը, դիտողութիւն մը կամ որ եւ է առաջարկ ունին, թող անկեղծ ըլլան նախ Միութեան մաս կազմելու եւ ապա ճակատաբաց արտայայտուելու, փոխանակ աջին թէ ձախին փսփսալու:

Վարչութիւնը ընտրուած է առաջին ընդհ. ժողովին, 29 անդամներու քուէարկութեամբ: Վարչական անդամները, բոլորն ալ դիտակից ու կարող տղաքներ են, անաչառութեամբ եւ լրջութեամբ փարած գործին: Ոչ մէկը յաւակնութիւնը ունի իր պաշտօնը մենաշնորհի վերածելու: Երկու ամսուան ընթացքին ունեցած են բեղուն գործունէութիւն: Իրենց յամառ աշխատանքին շնորհիւ, արդէն Միութիւնը վաւերացուած է Նահանգապետութենէն եւ մօտերս արձանագրութիւնը պիտի երեւայ պաշտօնաթերթին մէջ: Ուրախ եմ աւելցնելու որ Միութեան պատուոյ նախագահութիւնը սիրով ստանձնած է Իզէրի երեսփոխան եւ Վիէնի քաղաքապետ Պ. Hussel, մեր հայասէր բարեկամը որ, ինչպէս յաճախ, այս անգամ ալ իր պատասխան նամակով ի յայտ կը բերէր իր մարդասիրական վեհ զգացումները եւ մանաւանդ ջերմ համակրանքն ու սէրը հայ ժողովուրդին հանդէպ: Այս առթիւ ժողովը միաձայնութեամբ երախտագիտութեան բանաձեւ մը քուէարկեց: Մօտերս մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ Պ. Husselի, Միութեան անկեղծ համակրանքը եւ բարի զգացումները ներկայացնելու:

Միութիւնը ունի իր հաւաքատեղին, ակումբը, զոր սրճարանատէր Պ. Կարօ Օհանեան սիրով տրամադրած է, ձրի: Վարչութիւնը ծրագրած է հարկ եղած յարդարանքը տալու ակումբին, զինուորական ոգին եւ անհետացողներու յիշատակը յաւերժացնելու եւ զայն ներկայանալի դարձնելու համար:

Միութեան նպատակը կարելի է խտացնել երկու գլխաւոր հարցերու մէջ: Նախ՝ փոխադարձ օգնութիւն՝ բարոյական թէ նիւթական: Երկրորդ՝ հպատակութեան դիմող անդամներու հպատակութեան գործողութեանց եւ ամէն տեսակ պաշտօնական խնդիրներու հետապնդում, բոլոր կարելի միջոցներով:

Վարչութիւնը ծրագրած է յարմար առթիւ հոգեհանգիստ կատարել տալ տարաբախտ Կ. Տէր Պօղոսեանի յիշատակին:

Այժմ կը ձեռնարկուի Միութեան առաջին բացման հանդէսը տալու արտակարգ պատրաստութեամբ: Կը յուսանք որ ռազմիկներու այս միութիւնը պիտի հանդիսանայ բարոյական ամուր շաղկապ մը երիտասարդներու միջեւ:

Թղթակից

Ռուսիոյ նոյնիսկ վիճում ընելու կարելիութիւնը: Հաւանական է որ այս շաբթուան ընթացքին պարզուի եւ միեւնոյն ատեն կարծրանայ Մ. Նահանգներուն դիրքը:

Մոսկուան այլ ունի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ վրայ

Պ. Մոլոթով Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մէջ ընդունելով մօտ 50 անգլեւսաքսոն եւ ուրիշ դաշնակից թերթերու ներկայացուցիչները, կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ օրուան հարցերու մասին: Քովը նստած էին Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, Պ. Կուսեւ, եւ թարգմանը, Պ. Փավլով: Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերու մասին խօսած ատեն, Պ. Մոլոթով թէեւ զգուշութեամբ կ'արտայայտուէր, բայց չէր ծածկեր իր կառավարութեան տենչերը: Այսպէս, երբ թղթակիցները հարցուցին թէ Խ. Միութիւնը դիտումներ ունի՞ ափրիկեան Տրիպոլսոյ վրայ, արտաքին գործավարը պատասխանեց թէ. — «Ճշմարտութեան հատիկ մը կայ» շրջած զրոյցներուն մէջ. բայց խնդիրը օրակարգի վրայ ըլլալով, չեմ կրնար մանրամասնութեանց մէջ մտնել»: Գալով Էրիթրէայի (Կարմիր ծով), Պ. Մոլոթով ըսաւ թէ կը կարծէ որ Խ. Միութիւնը կրնայ «օգտակար» ըլլալ: (Կարծողներ կան թէ խարիսխ մը պիտի պահանջէ Մասսովայի մէջ):

Արտաքին գործավարը չահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ նաեւ գաղթավայրերու խնամակալութեան մասին (Թրըսթիշիփ), ըսելով թէ ինչպէս Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովին մասնակցող կառավարութիւնները, Խ. Միութիւնն ալ համաձայն եղած է հաւաքական եւ անհատական խնամակալութեան:

— Համաձա՞յն էք որ հաւաքական կամ անհատական խնամակալութիւնը գործադրուի իտալական գաղթավայրերուն վրայ:

Մոլոթով. — Ինչ կը վերաբերի հաւաքական խնամակալութեան, կը կարծեմ թէ մենք խոհեմութիւն ըրած պիտի չըլլանք անոր գործադրութեամբ, որովհետեւ անոր սկզբունքը գործադրուած չէ տակաւին: Պէտք է անհատական խնամակալութեան սկզբունքը նկատի առնել, իտալական գաղթավայրերու մասին:

— Բայց Ռուսաստանը ի՞նչ փորձառութիւն ունի անհատական խնամակալութեան մասին:

Պ. Մոլոթով պատասխանեց թէ «մենք, Սովետները» ըսել չուզեց, այլ «մենք», ընդհանուր առումով: Անշուշտ անհատական խնամակալութեան այս սկզբունքը չի պատշաճիր Երկոտասան կղզիներուն որոնք իտալական գաղթավայրեր չեն: Անոնց ապագայի խնդիրը կը մտնէ իտալական հողերու ընդհանուր հարցին մէջ եւ պիտի քննուի իբր այդ:

Պ. Մոլոթով երկարօրէն խօսեցաւ Եուկոսլաւիոյ պահանջներու մասին: «Եուկոսլաւները դեռ նոր յայտնեցին իրենց պահանջները եւ կը սպասենք որ Իտալիա եւ բրիտանական գաղթապետութիւնները պարզեն իրենց տեսակէտները: Այն ատեն աւելի դիւրին պիտի ըլլայ յայտնել մեր դիրքը: Արդար է որ Խրուաթներուն եւ Սլովէններուն պատկանող երկրամասերը վերադարձուին Եուկոսլաւիոյ, իսկ այն երկրամասերը ուր Իտալացիները մեծամասնութիւն են, պէտք է մնան իտալական սեփականութիւն: Եուկոսլաւիոյ թափած ճիգերը իրաւունք կուտան յուսալու արդար վճիռ մը Իսթրիոյ ե Թրիէսթէի մասին»:

Արտաքին գործավարը յետոյ բացատրեց թէ իրենց կարծիքով ժողովրդավար են Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ հաստատուած կառավարութիւնները եւ նոյնը մաղթեց Յունաստանի համար:

Զարհուրելի յայտնութիւններ Պելզենի դատին առթիւ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Լիւնէպէրկի անգլ. զինուորական ատեանին առջեւ կը դատուին 47 ամբաստանեալներ, իբրեւ պատասխանատու 45.000 կալանաւորներու մահուան:

Ընդհ. դատախազը, անգլիացի գնդապետ մը, իր ամբաստանագրին հետ ներկայացուց շարժանկարներ որոնց միայն տեսքը սարսուռ կ'ազդէ: «Եթէ մարդ մը ուղղակի չէր մեռներ անօթութենէ, այնքան կը տկարանար որ չէր կրնար դիմանալ հիւանդութեան: Եթէ անօթութենէ եւ հիւանդութենէ ալ չմեռնէր, կը մեռնէր չարաչար աշխատանքէ կամ ծեծէ: Թիւ 18 տաղաւարին մէջ մարդու մը միջին կեանքն էր 12 օր, իր ժամանումէն սկսելով: Առտուն իբրեւ նախաճաշ կուտային կեղծ սուրճ մը. կէս օրուան ճաշն էր շողգամէ ապուր մը երբեմն կտոր մը հացով: Իրիկուան ճաշ չկար... Ինչ որ շարժանկարը չի կրնար ներկայացնել, արգելարանին նողկալի գարշահոտութիւնը եւ աղտն էր որ մինչեւ երկինք կը բարձրանար: Կալանաւորները կ'արթննային առտուան ժամը 4ին: Բացառութիւն չկար: Հիւանդը եւ մահամերձը պէտք է դուրս քաշուէին, եւ ոտքի վրայ կը մնային, յաճախ ժամերով: Ո՛վ որ կը շարժէր, կը պատժէին գլխուն զարնելով եւ կոխոտելով, եթէ գետին ինկած էր, եւ յաճախ կը մեռնէր... Աշխատանքի ժամերն էին առտուն ժամը 6էն իրիկուան 4, ձմեռը, առտուան ժամը 6էն իրիկուան վեցը՝ ամառը: Մէկ ժամ սահմանուած էր ճաշի: Շատեր մարդակերութեան կը դիմէին, կտորներ կտրելով դիակներէն եւ ուտելով» եւն.:

Դատավարութեան երկրորդ օրը, իբրեւ վկայ վեց ժամ լսուեցաւ անգլիացի փաշտապետ մը, որ առաջին անգամ Պէլզէն մտած էր ազատութենէն վերջը: Վկան հաստատեց թէ կատարեալ հիւծում եւ անսուաղութիւն կը տիրէր: Միայն վերջին շաբաթը հասնողները քիչ շատ առողջ կ'երեւային: Ամէնէն զարհուրելի վիճակն ունէր կիներու թիւ 1 տաղաւարը ուր թխմուած էին 6000 հոգի: Բոլորն ալ ահուսարսափի մատնուած էին: Տեղ մը 208 հոգի թխմած էին դիակներու դէզի մը քով»:

Դատավարութեան ատեն գլխաւոր ամբաստանեալը, Քրամըր, թուղթի մը վրայ կը նշանակէր հարց-պատասխանները, որոնց գերմաներէն թարգմանութիւնը բարձրաձայն կը կարդար անգլիացի սպայ մը: Ամբաստանեալը անկարելին պիտի փորձէ իր գլուխը փրկելու համար: Դատավարութեան ներկայ են բազմաթիւ Գերմաններ որոնք բուռնցքով կը սպառնան ամբաստանեալին:

ՃԱՓՈՆԻ կայսեր աստուածային հանդամանքը ժխտել, ձերբակալել եւ դատել իբրեւ պատերազմի ոճրագործ, — այս առաջարկը ներկայացուած է ամերիկացի ծերակուտական մը: Մ. կառավարութիւնը հետզհետէ պիտի խստացնէ իր ընթացքը Ճափոնցիներուն հանդէպ: — Ճափոնի արտաքին նախարարը, Շիկումէցու, որ անձնատրութիւնը ստորագրեց, հրաժարեցաւ, իր տեղը տալով Լոնտոնի ճափոնական դեսպանին, որ բարեկամ կը համարուի Անգլիոյ եւ Ամերիկայի:

ԼԱՎԱԼ պիտի դատուի Հոկտ. 4ին, իսկ եթէ ընտրական պայքարը դժուարացնէ երդուեալներու ընտրութիւնը դատը պիտի յետաձգուի Հոկտեմբեր 24ին: Տարնան պիտի դատուի Հոկտ. 3ին եւ վճիռ պիտի ստանայ մէկ օրուան մէջ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ զսպելու համար Իրաքի կառավարութիւնը օդանաւերով ռմբակոծեց շարք մը գիւղեր: Զոհերու թիւը կը հաշուեն մօտ հազար, չորս օրուան մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ հրատարակել սկսան Սոֆիայի մէջ:

ԱԶԳ. ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Երէկ առտու Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Յանձնախումբի դիւանէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը. —

Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան ենթայանձնախումբեր կազմուած են ինքնաբերաբար եւ Ֆրանսայի բազմաթիւ շրջաններուն մէջ: Խաչաձեւումներու եւ կարգ մը աւելի ծանր անպատեհութեանց առաջքն առնելու համար, որոշուած է ունենալ միայն երեք շրջանային մարմիններ, Լիոն, Մարսէյլ եւ Փարիզ, որոնք կապուած են Կեդր. Յանձնախումբին: Բոլոր ենթայանձնախումբերէն կը խնդրուի յարաբերութիւն հաստատել եւ թղթակցիլ միմիայն վերոյիշեալ երեք շրջանային կեդրոններէն մէկուն հետ: Առանց անոր հաւանութեան եւ հրահանգին չընել ո եւ է ձեռնարկ կամ դիմում, եւ անոր ղրկել Թրքահայ Դատի Ֆոնտին ի նպաստ հաւաքուած գումարները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ 1945—46ի շրջանին հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 4 Հինգշաբթի օր, Rue de Liègeի ֆրանսական վարժարանին մէջ:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ համար խնամակալութիւն մը կազմուած է Մարսէյլի մէջ, ինչպէս գրած էինք անցեալ շաբթու: Անդամներուն մէջ մոռցուած էր յիշել Պ. Հայկ Զաթիկեանը, որ ոչ միայն ամէն հոգածութիւն ցոյց կուտայ իր կնոջը հետ, այլ եւ իր բնակարանին մէջ առանձին յարկաբաժին մը տրամադրած է հիւանդին եւ կնոջը՝ Տիկին Նուարդի:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ Ազգ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սալ Ռամոյի մէջ: Պիտի խօսին Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորները: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ. — Թրքահայ Դատի Պաշտպան Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած հրապարակային բանախօսութիւնը՝ ուրբաթ, 21 Սեպտ. իրիկուան ժամը 8ին, Rue Jean Claude Tissot, 16 Salle Jeanne d'Arcի մէջ, ուր պիտի խօսի Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն Պ. Մալումեան: Մուտքը ազատ է:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 21 Septembre 1945 Ուրբաթ 21 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4511-Նոր շրջան թիւ 140 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈԳ

1,500,000 զինուոր զէնքի տակ?

Լոնտոնէն կը հեռագրեն Սեպտ. 19 թուականով.— Լոնտոնի լաւատեղեակ շրջանակները կը հաւաստեն թէ Թուրքիա միշտ վախու մէջ է իր սահմաններուն համար: Իր դիրքը պիտի ըլլայ անհաշտ՝ Նեղուցներու հարցին եւ Հայաստանի սահմաններու սրբագրութեան մասին: Թուրքիա տակաւին զէնքի տակ կը պահէ 1.500.000 զինուոր: Մոլոթովի վերջին յայտարարութիւնները, որոնք բացորոշապէս կը հասկցնեն Խ. Միութեան տեսակէտները ափրիկեան Տրիպոլսոյ մասին ինչպէս եւ Ռուսիոյ միտքը՝ Միջերկրականեան պետութիւն մը դառնալու, ապահովութիւն չեն ներշնչեր Թուրքիոյ վարիչներուն :

ԹՐԻԷՍԹԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

Իտալիոյ հողային կորուստները

Հինգերու ժողովը չորեքշաբթի օր վերջապէս լրացուց իտալական դաշնագրին ուսումնասիրութիւնը եւ սկսաւ քննել պալքանեան դաշնագիրները: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ.— Արտաքին նախարարներու խորհուրդը երկու նիստեր գումարեց, երկուքն ալ նուիրուած իտալական դաշնագրին պայմաններուն քննութեան: Խորհուրդը համաձայնեցաւ որ պատուիրակները ուսումնասիրեն եւ տեղեկագիր մը մշակեն Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ սահմաններուն, ինչպէս եւ Թրիէսթէի մասին, հիմնուելով հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ.—

1. Սահմանագիծը պէտք է գլխաւորաբար ըլլայ ազգագրական գիծը, միայն նուազագոյն հող մը ձգելով օտար իշխանութեան տակ, պայմանաւ որ մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարուի տեղին վրայ, սահմանագլուխի վերջնական ճշդումէն առաջ :

2. Քննել միջազգային կարգուսարք մը որուն շնորհիւ Թրիէսթէի նաւահանգիստը եւ փոխանցումի (թրանսիթ) դիւրութիւնները հաւասարապէս տրամադրելի ըլլան բոլոր միջազգային առեւտուրին, ինչպէս եւ Եուկոսլաւիոյ, Իտալիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի պետութեանց համար, ինչպէս սովորութիւն է աշխարհի միւս ազատ նաւահանգիստներուն մէջ:

Ինչպէս կ'երեւայ զեկոյցէն, երկու կողմի տեսակէտները (Խ. Միութիւն եւ անգլեւսաքսոն պետութիւններ) բոլորովին հաշտ չեն եւ խոր քննութեան կը կարօտին: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Մոլոթով որոշ վերապահումներ դրած է, որոնք յայտնի չեն տակաւին: Միւս կողմէ, թէեւ պաշտօնապէս բան մը չի յայտնուիր, բայց կը հաւաստեն թէ Իտալիոյ հատուցումներու խնդիրն ալ դժուարութիւններ կը պատճառէ: Կը հաստատուի թէ Խ. Միութիւնը 600 միլիոն տոլարի ապրանք եւ մեքենաներ կը պահանջէ Իտալիայէն, բայց Մ. Նահանգները եւ Անգլիա կ'ընդդիմանան: Եթէ նոյն իսկ արեւմտեան պետութիւնները հրաժարին իրենց պահանջէն, այս գումարը կէս առ կէս պիտի կրճատուի, եւ Իտալիա պիտի վճարէ 300 միլիոն տոլար, ինչպէս որոշուած էր Ռումանիոյ եւ Ֆինլանտայի համար: Արեւմտեան պետութեանց կարծիքով, Իտալիոյ ամբողջ տնտեսական ապագան պիտի քանդուի, եթէ այդպիսի պարտք մը կամ որ եւ է պարտք բեռցնեն իր ուսերուն:

Կը վախցուի որ նոր եւ աւելի ծանր դժուարութիւններ ծագին Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ խնդիրներուն քննութեան առթիւ: Անգլիա եւ Մ. Նահանգները միշտ կը մերժեն հաշտութեան դաշնագիրներ կնքել այդ երեք պետութեանց հետ, ցորչափ անոնք ներկայացուցչական կառավարութիւններ չունին: Իսկ Խ. Միութիւնը բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունի այս մասին : Դժուար է ըսել թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ հաշտեցնել երկու տեսակէտները :

Սթալին պիտի խաշուի՞

Paris - Presse մասնաւոր յօդուածաշարքի մը մէջ, զոր ստորագրած է Իվ Տէլպար, հաւանական կը գտնէ որ Սթալին մօտերս քաշուի ամէն քաղաքական գործօն եւ ուղղակի մասնակցութենէ Խ. Միութեան կեանքին մէջ: Յօդուածագրին տեղեկութեանց համաձայն, այս որոշումը իրականութիւն պիտի դառնայ յառաջիկայ ձմրան ընթացքին: «Սթալինի հրաժարումը հետեւանք չէ խոր հրդաւոր կամ բարոյական տագնապի մը: Պատճառը պարզապէս առողջական է: Սթալինկրատի ամէնէն մռայլ օրերուն, Սթալին անձամբ եւ օդանաւով գացած էր ռազմական գիծերը, պաշտպանութեան միջոցները ստուգելու համար: Երբ վերադարձաւ այդ ճամբորդութենէն որ տեւած էր 48 ժամ, հիւանդացաւ: Այս յոգնութիւնը, միացած լեարդի հին հիւանդութեան մը հետ, մտահոգութիւն պատճառեց իր շրջապատին: Այդ պա-

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՊԱՅՔԱՐ՝ ՎԱՄՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ՀԱԼՔԸ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Երեք ամիսէ ի վեր, Թուրք Մամուլը լծուած է պայքարի մը, որ կ'առաջադրէ «հրապարակային վիճաբանութեան նիւթ դարձնել Հալքի գործունէութիւնը, ու երկիրը յանձնել կառավարութեան մը՝ որ աւելի լայն ժողովրդապետական ըմբռնումներով շարժի, ու կարենայ հասկացողութեան լեզու գտնել մասնաւորաբար «Արեւելքի Մեծ դրացի»ին՝ Խ. Միութեան հետ»:

Ինչպէս ամէն հանրային խնդրի, նոյնպէս եւ այս առիթով՝ կողմերը խտիր չեն դներ պայքարի միջոցներուն մէջ: Աղտոտ լաթերու ցուցադրութեան մը վերածուած է հետեւաբար վիճաբանութիւնը, ու, շատ հաւանական է, որ միջամտութիւններ կամ ազդարարութիւններ ըլլան, վերջ տալու համար պայքարին:

Ճշդենք, այս առիթով, որ գրչապայքարին մէջ դէմ դէմի են երեք ճակատ: Ա) Անոնք, որ կը ծափահարեն Հալքի գործունէութիւնը, ու հարկ չեն տեսներ որ եւ է հիմնական բարեփոխութեան՝ երկրի ընտրական օրէնքին, ու Հիմնական Կազմակերպութեան Օրէնքներուն մէջ: «Ուլուս» (Ֆալիհ Րըֆքը), «Թանին» (Հ. Ճահիտ Եալչըն) եւ «Վագըթ» (Ասըմ Ուս): Բ) Անոնք, որ կ'ընդունին կարգ մը բարենորոգութիւններու անհրաժեշտութիւնը, բայց կանխահաս եւ վտանգաւոր կը նկատեն, ներկայիս, դրադիլ ներքին յուզիչ խնդիրներով: «Ագշամ» (Նեճմէտտին Սատագ), «Սոն Փօսթա» (Սէլիմ Րաղըպ Էմէչ), «Թասվիր» (Էպուզզիա Վէլիտ) եւայլն): Գ) Անոնք, որ դժգոհ են իրերու ընթացքէն, ու «կործանարար» կը նկատեն Հալքի գործունէութիւնը: «Թան» (Սապիհա եւ Զէքերիա Սերթէլ) եւ «Վաթան» (Ահմէտ Էմին Եալման) թերթերը):

Կ'արտագրեմ քանի մը նմոյշներ, որոնց պիտի անդրադառնամ առանձին :

«ՁԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ԽԱԲԵԼ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐԸ... »

«Թան»ի խմբագրապետ Զէքերիա Սերթէլ, որ իր կնոջ՝ Սապիհայի հետ 1944ի Յունիսէն ի վեր հսկողութեան տակ կը պահուէր Անգարայի մէջ, իբրեւ համայնավար, կը գրէ իր թերթի 21 Օգոստոսի թիւին մէջ.

— «Կարելի չէ ըսել՝ թէ դեմոկրատ է երկիր մը, ուր միակ կուսակցութիւն մը կայ իշխանութեան գլուխ: Ձենք կրնար խաբել Միացեալ Ազգերը, որոնք կ'ուզեն ազատութեան ու անխտրականութեան յաղթանակը տեսնել ամէն տեղ: Թուրք ժողովուրդը ի վիճակի չէ, ներկայ մեր օրէնքներով, ազատօրէն գործածելու իր քուէն: Որքան ատեն որ միակ կուսակցութիւնով մը կը մնանք, ոչ ոք պիտի հաւատայ մեր ժողովրդապետութեան: Այսօր, ոչ թէ ժողովուրդի ծառաները, այլ դատաւորներն են բոլոր անոնք, որոնք իշխանութեան գլուխ եկած են, առանց ազատ ընտրութեան: Պէտք է վերջ տալ այս դրութեան, ու հրաժարիլ նշանակովի երեսփոխան ընտրելու սովորութենէն: Պէտք է ազատութիւն տալ նաեւ մամուլին, ու գաղափարի ազատութիւն՝ Թուրք ժողովուրդին: Այս երկրին մէջ շղթայի զարնուած է խօսքի ու գաղափարի ազատութիւնը, ու ամէն ինչ ենթարկուած է Հալքի քմահաճոյքին: Մեր օրէնքները դիկտատորական մայնութիւն կը բուրեն. ու համաձայն անոնց տրամադրութիւններուն՝ կարելի է թերթ մը փակել, կամ գրքի մը հրատարակութիւնը արգիլել՝ իբրեւ քմայք: Իրենց համոզումներուն պատճառով ձերբակալուած են ու ամիսներէ ի վեր հսկողութեան տակ կը մնան կարգ մը հայրենակիցներ: (Որոնց կարգին՝ 70ի մօտ հայ երիտասարդներ, Մ.) :

Այս բոլորէն վերջ, ո՛չ ոք կը խաբուի, այլեւս, մեր խօսքերէն: Անհրաժեշտ է գործի լծուիլ, անկեղծ ըլլալ, կարգի գալ»:

(Մնացեալը յաջորդով) Մ.

ՀԻԹԼԷՐԻ համար զրոյց շրջած ըլլալով թէ ծափոն կը գտնուի, հազարաւոր Գերմաններ հարցաքննութեան ենթարկուած են ամերիկեան իշխանութեան կողմէ :

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիոյ պատերազմի ոճրագործներուն դատավարութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ, պիտի հըլլայ անհատաբար, եւ շարքով, այլ հաւաքաբար, ինչպէս յայտարարեց հարցաքննիչ դատաւորը, Հարլըն Էմըն:

Յատուկ յանձնախումբը հրատարակած է արդէն ցանկը քանեւչորս ամբաստանեալներու, որոնց մէջ կը գտնուին նախկին օդային հրամանատար Հէրման Կէօրինկ եւ ծովակալ Քարլ Տէօնից: Չորս պետութիւններէ բաղկացած ատեանը — Խ. Միութիւն, Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա եւ Ֆրանսա — կը կարծէ թէ բախտաւոր պիտի ըլլայ, եթէ այս թիւը քառասունի վրայ մնայ:

Աւելի վստահ ըլլալու համար, բանտապահը՝ Գնդ. Պըրթըն Էնտրիուս, նուազագոյն վաթսուն խցիկներ վերապահած է ոճրագործներուն համար եւ քսան խցիկ ալ գործին վկաներուն համար: Քառասուն խցիկներ արդէն գրաւուած են վկաներուն ու պաշտպաններուն կողմէ:

Ծրագրուած է լուծել Միջազգային Ատեանը, խմբական դատավարութեան լրանալէն վերջ: Միւս բոլոր ոճրագործներուն դատավարութիւնները, մէջն ըլլալով նուազ յանցաւոր նացիները, տեղի պիտի ունենան Գերմանիոյ գրաւման բանակներու զանազան զինուորական ատեաններուն առջեւ եւ կամ ոճիրը գործուած երկիրներու ատեաններուն առջեւ: Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը եթէ նոյեմբեր 1ին սկսի, հաւանաբար մինչեւ փետրուար տեւէ:

Պատերազմի ոճրագործները հաւաքաբար դատելու որոշումը հիմնուած է երկու գլխաւոր պատճառներու վրայ.— Առաջին, իրենց ոճիրները իբրեւ նացի եւ խռովարար, շատ մը պարագաներու մէջ նոյնն են: Երկրորդ, անոնցմէ շատերուն համար եւ միաժամանակ միեւնոյն թղթածրարներուն դիմելու պէտք պիտի ըլլայ :

Քառասուն սաչափ նացի ղեկավարները եւ զօրավարները պիտի ամբաստանուին իբրեւ դաւադիրներ նախայարձակ պատերազմ սարքելու, եւ Եւրոպան քանդելու եւ սարկացնելու: Պատերազմի ոճրագործներու յանձնախումբին որոշումին համաձայն, որուն հաւանութիւն յայտնած են չորս պետութիւնները, նախայարձակ պատերազմ վարելը ինքնին ոճիր կը համարուի:

Երբ դատավարութիւնն սկսի Նիւրընպէրկի արդարութեան սրահին մէջ, ամբաստանող կողմին առաջին գործը պիտի ըլլայ, թերեւս, փաստական տուեալներով եւ վկայութիւններով հաստատել թէ եւրոպական ազգերուն դէմ դաւադրութիւն մը գոյութիւն ունէր: Դատախազութիւնը պիտի կանչէ ամբաստանեալները, որոնց կարգին Եուլիուս Շթրայխըրը՝ Հրեաներու դահիճին, Րոպըրթ Լէյը՝ աշխատանքի նախարարին եւ Եօաքիմ Ֆոն Ռիպպընթրոփը՝ արտաքին նախարարին նման քանի մը վաւահամբաւ նացիներ, եթէ դատին լուսաբանութեան համար իրենց վկայութիւնը անհրաժեշտ համարուի: Այդ պարագային ամբաստանող կողմը պիտի ջանայ ցոյց տալ իւրաքանչիւր ոճրագործի բաժինը դաւադրութեան մէջ եւ չափն ու ծանրութիւնը ոճիրին՝ որուն համար իրենք անհատաբար պատասխանատու են: Անոնք իրենց ամբաստանութիւնը պիտի հիմնաւորեն եւ զօրացնեն անհատական վկայութիւններով: Երկու հարիւր վկաներ Գերմանիոյ զանազան կողմերէն ներկայ պիտի ըլլան դատավարութեան: Իւրաքանչիւր ամբաստանեալի դէմ հարկ եղած պարագային փաստագրեր պիտի ներկայացուին, հաստատելու համար անոնց յանցանքին ծանրութիւնը: Այս կերպով իւրաքանչիւր նացի պատերազմական ոճրագործի պարագան առանձին պիտի ճշդուի :

Թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ տագնապը թեթեւցնելու համար, Մ. Նահանգներու նախագահը խոստացած է ղրկել, տարին չլրացած,— ամիսը 1.260.000 թոն ածուխ, համագումար 7.300.000 թոն տարին չվերջացած.— 72.000.000 քիլօ միս.— 70 միլիոն գրիւցորեն.— 28.000 թոն շաքար, 42 միլիոն թոն լուբիա եւ ոլոռն, 32 միլիոն քիլօ պանիր եւն.: Ապրանքները ուղղակի պիտի ղրկուին վճարող պետութեանց կամ Նպաստամատոյցի միջոցաւ:

Պատր. Տեղապահ՞ն թէ...

ԽՄԲ.— Շաբաթներէ ի վեր չէինք ստանար Լիբանանի թերթերը: Երէկ ցրուիչը ծրար մը յանձնեց, օրաթերթ եւ շաբաթաթերթ «Ազդակ» եւ «Ազդարար», բոլորն ալ Յունիսի թիւ...

Ազդարարէն (23 Յունիս) կը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք, թէ Արսլանեան Արք.ի մենատիրական գործունէութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ, ժողովրդային զայրոյթ ու ընդվզում յառաջ բերած է: Ծանօթ ազգայիններ, համայնքը չփոթորկելու ու դատարան ·չիյնալու համար, ամէն ճիգ փորձեցին: Եւ սակայն, Տեղապահ Արսլանեան ոչ միայն արհամարհեց իրաւախոհութեան ամէն փորձ, այլեւ դիմեց դատարան՝ պահանջելով որ իրեն յանձնուին Հոգելոյս Նարոյեան Պատրիարքի բոլոր աւանդ գումարները, մօտ 15.650 Թրք. ոսկի:

Արսլանեան Սրբազան պաշտօնական բողոքագիր մը գրկած է ծանօթ ազգայիններ Պ. Պ. Խաչիկ Պաթմանեանի, Տոքթ. Մանուէլեանի, Ստ. Կիւլպէնկեանի, Տոքթ. Փէշտիմալճեանի, Օ. Պաքեանի, Գէորգ Գայսէրլեանի եւ Տոքթ. Նահապետեանի, պահանջելով որ«քսանեւչորս ժամուան ընթացքին իրեն յանձնուի 15.650 ոսկիի այդ գումարը»:

Անպատկառ այս քայլը պատճառ է դարձած, որ նախկին վարչութեան անդամները գործի լծուին անմիջապէս, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար Տեղապահի սանձարձակ գործունէութեան:

Այս առիթով, Պ. Խաչիկ Պաթմանեան յայտարարած է.

— «Զարմանքով ստացայ բողոքագիր մը, որ 15.650 ոսկի կը պահանջէ ինծմէ եւ 8 ծանօթ ազգայիններէ: Զենք ըմբռներ թէ ինչ գումարի շուրջ կը դառնայ խնդիրը: Եթէ ո եւ է աւանդ գոյութիւն ունի, անմիջապէս քննութիւն պիտի կատարենք, զայն երեւան հանելու համար բուն տեղէն, եւ յատկացնելու համար իր նպատակին: Վարչութիւնը պարտականութիւն կը նկատէ պաշտպանել հանրային բոլոր հաստատութիւններու շահերը, ինչպէս Պատրիարքարանի իրաւունքները: Հարկ է միջոցներ ձեռք առնել անմիջապէս, ներկայ անիշխանութեան վերջ մը տալու համար, ու նաեւ՝ հակակշիռ հաստատելու, անխտիր բոլոր հաստատութիւններուն մէջ: Այս իմաստով, որոշած ենք ձեռնարկներ կատարել պատկան իշխանութեանց մօտ: Վստահ ենք, թէ Հանր. կառավարութիւնը այս անգամ եւս զօրավիգ պիտի հանդիսանայ ժողովրդային իրաւունքներու պաշտպանութեան: Իբրեւ հոգեւոր պետ, Արսլանեան Սրբազան իրաւունք չունի միջամտելու վարչական գործերու, երբ մանաւանդ գոյութիւն չունի հակակշռող ո՛ եւ է մարմին: Մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ քննել Պատրիարքարանի բոլոր տոմարներն ու հաշիւները, ստուգելու համար թէ իրենց նպատակին յատկացուա՞ծ են կտակները: Եթէ վտանգուած է ո եւ է հաստատութեան իրաւունքը, Վարչութեան պարտքն է պաշտպանել այդ իրաւունքը՝ ի հարկին դիմելով օրէնքի: Այդ պարտականութիւնն է որ պիտի կատարէ վարչութիւնը՝ դիմելով պատկան իշխանութիւններուն»:

ԸՆԿԵՐ ԶԱՔԱՐ ՏԱՐԱՔՃԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Գոյժը երբ լսեցի, կը մերժէի հաւատալ.... Քանի մը օր եւս եւ արդէն իր մահուան տարելիցն է: Ի՞նչպէս լռել, երբ իր յիշատակը, իր հերոսական կեանքն ու մահը սիրտդ կը ճնշեն:

Միջահասակ, լայնշի ուսերուն վրայ հայկական ինքնատիպ դիմագիծով խոշոր գլուխ մը ունէր: Կը քալէր աշխոյժ ու ինքնավստահ: Պարզ ու համոզիչ էին իր խօսքերը, անվհատ, կորովի բնաւորութեամբ, սոսյիկ ժպիտ մը միշտ իր դէմքէն անպակաս:

Օրինակելի Հայ էր, հայկական արժէքներու բծախնդիր պաշտպան, պատուհաս էր հայ կամ այլազգի բոլոր անոնց համար որ իր ներկայութեան ուղղակի կամ անուղղակի կ՚ուզէին արժեզրկել պատկառելի Հայերու յիշատակն ու գործը եւ կամ կը նսեմացնէին հայ անունը:

Ծնած էր հերոս Զէյթունի լեռնաշխարհը, Հասան պէյլի գիւղին մէջ: Մեծ Եղեռնին կը կորսնցնէ ծնողքը եւ ազգականները: Եղած է Ճիպէյլի որբանոցը: Լաւ գիտէր հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն, արաբերէն եւ ուրիշ քանի մը լեզուներ, հունգարերէն, լեհերէն եւայլն: Ուրիշ որբերու հետ Ֆրանսա կը գաղթէ ուսումը շարունակելու համար: Կը ստիպուի Մարսէյլ եւ Փարիզ գործարաններու մէջ աշխատիլ, յետոյ որոշ ժամանակ շրջուն վաճառորդ՝ թափառական կեանք մը նահանգէ նահանգ, քաղաքէ քաղաք, Փարիզ, Շէրպուրկ, Վալանս, Թուլուզ եւ այլուր: Գործերը կը ձախողին, նիւթական փոխ միջոցները կը սպառին, առանց նեցուկի 1935ին կը մտնէ Օտար Լեգէոնի մէջ: Երբեք կապերը չխզեց հայկական կեանքէն, կը հետաքրքրուէր, խորհուրդներ կու տար եւ կը խանդավառուէր ի տես որ եւ է լուրջ աշխատանքի:

Պատերազմի ընթացքին լուր չունէի: Ազատագրումէն վերջ լսեցի որ կը յուսայ շուտով վերադառնալ: Հրճուեցայ, բայց գոյժը աւելի շուտ հասաւ, հրճուանքս փոխելով կսկիծի:

Ուրիշ հայ հերոս մը, իր զէնքի ընկերը, Եղիա Յովակիմեան կը պատմէ ակնածանքով.— Մասնակցեցաւ Թունուզի կռիւներուն, Իտալիոյ պատերազմին, զօր. Պրօսէի բանակին մէջ Սէն Թրօփէզի ցամաքահանումին, Լիոնի ազատագրումին, Խօթէնի մէջ 3500 գերման գերիներ առին: Յանդուգն, խիզախ զինուորական, ունէր պատերազմական երեք յիշատակութեամբ խաչ: Սէրժան շէֆ էր: Սպաննուեցաւ Պէլֆորէն 18 քիլոմեթր հեռու, Ֆրէզի մօտերը անտառի մը մէջ 1944 հոկտ. 12ին:

Որր էր, որտակից ընկեր եւ բարեկամ բոլոր պարկեշտ Հայերու:

Հանգիստ յոգնատանջ աճիւններուդ, Զաքար:

Թղթակից

հուն արդէն կը խօսէին «Ստալինի խնայելու մասին», բայց ան չուզեց հանգչիլ, ոչ ալ նկատի առնել իր տառապանքը: Իր կատարած ահագին աշխատանքը միացած՝ հիւանդութեան, կանխահասօրէն ծերացուցին զինքը: Իր անհանգստութիւնները յաճախադէպ են այժմ: Փոցտամի ժողովին ատեն ունեցած տագնապը «դիւանագիտական հիւանդութիւն» մը չէր:

Յօդուածագիրը իր երկրորդ գրութեան մէջ կ՚ըսէ թէ յառաջիկայ ձմեռ պիտի գումարուի կուսակցութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը, «Յաղթանակի համագումարը», որ փառաբանելէ վերջ Ստալինը, տեսակ մը աստուածացումով, պիտի զբաղի հետեւեալ խնդիրներով.— 1. Վերաշինութեան ծրագիր.— 2. Վերակենդանացում երկրի կեանքին համաձայն 1936ի սահմանադրութեան, հիմա որ անհետացած է Փաշական վտանգը: Ժողովը մասնաւորապէս պիտի որոշէ գործնականացնել Ստալինի խոստումը 1942ին.— «Անկուսակցականները որոնք այս պատերազմի ընթացքին միեւնոյն ճիգերը կը թափեն ինչ որ համայնավարները, պատերազմէն վերջ պէտք է վայելեն միեւնոյն իրաւունքները ինչ որ վերջինները»:

Յօդուածագրին կարծիքով, Ստալինի քաշուելէն վերջ մառէշալ Վորոշիլով պիտի դառնայ նախագահ Քաղաքական Բիւրոյին, Մոլոթով վարչապետ, իսկ Ստալինի համար պիտի ստեղծուի նոր տիտղոս մը, «Յմահ պատուակալ ընդհ. քարտուղարութիւն կուսակցութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ որոշեցին հրապարակային ցոյց մը կատարել, բողոքելու համար ընտրական օրէնքին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ 550 միլիոն տոլարի վարկ մը պիտի ստանայ Մ. Նահանգներէն, 30 տարուան պայմանաժամով:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ կառավարութիւնը հետապնդումներ կը կատարէ խումբ մը միապետականներու դէմ որոնք մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն առէնէ մը ի վեր, Մեծն Սուրիոյ գահուն վրայ նստեցնելու համար Անդրյորդանանի էմիրը կամ Իրաքի Սէուտի տղաքերէն մէկը:

ԿԱԽԱՂԱՆԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Ուիլեմ Ճոյս, Անգլիոյ Ֆէրտօնէն, ուրիշ անունով՝ «Լորտ Հավ - Հավ», որ Գերմանիոյ կը ծառայէր անթելի վրայ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ կը ծաւալին Մ. Նահանգներուն մէջ: Քարիւղի եւ շարժանկարի ճարտարուեստներն ալ ջլատուեցան: Բանուորները 30 առ հարիւր յաւելում կը պահանջեն: Այս նոր տագնապը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն Ամերիկայի, այլեւ Եւրոպայի մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խնամակալը, Դամասկինոս արք. Փարիզ գալով, ընդունուեցաւ զօր. տը Կօլի կողմէ: Փարիզ եկած է նաեւ Զինաստանի վարչապետը, խորհրդակցելու համար Հնդկաչինի մասին որ ծանր տագնապի մը մատնուած է:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ մէկ օր գործադուլ ընելէ վերջ վերաբացին խանութները, երէկ, գիներու յաւելումով,— Բ. կարգի համար ածիլուիլ եւ մազ տրել՝ 18—12 ֆրանք այրերու համար, մազ կտրել եւն. 20 — 250 ֆրանք կիներու համար:

56 ԱԶԳԵՐ պիտի մասնակցին Սէնտիքաներու Համաշխարհային Բ. Խորհրդաժողովին որ պիտի գումարուի Փարիզի մէջ, Սեպտ. 25ին: Ժողովը կը ներկայացնէ 60 միլիոն աշխատաւորներ աշխարհի բոլոր մասերէն, առանց գոյնի, ցեղի եւ կրօնի տարբերութեան եւ պիտի ստեղծէ Սէնտիքաներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը:

ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ ուտելիք պիտի փոխադրուի գաւառէն Փարիզ: Օճառի բաժնեչափն ալ պիտի աւելնայ հոկտեմբերէն սկսեալ, առտնին գործածութեան համար՝ 50 առ հարիւր: Տեսակն ալ պիտի լաւանայ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՍԿԾԱԼԻ ՄԱՀԸ

ՎԻԷՆ.— Բնիկ Կէմէրէկցի Արամ Պէրպէրեան, 33 տարեկան, հայր հինգ ամսու մանչ զաւակի մը, շոգեկառքի գծին կը բանէր, իր զինուորագրութենէն ազատուելէ ի վեր:1940ի ֆրանքեւգերման արիւնալի կռիւներուն այնքան անկեղծօրէն մասնակցած ըլլալով, պատերազմական «Խաչի» արժանացած էր: Գաղութին համակրանքը կը վայելէր իր բնաւորութեամբ: Ծանօթ էր խելօք Արամ անունով: Ափսոս որ երկար չտեւեց իր կեանքը: Սեպտեմբեր 7ի առտուն ժամը 8ին երկու կառախումբերու մէջ կը մնայ եւ կը մեռնի, չհասած հայրենիք վերադառնալու երազին: Իր ջախջախուած մարմինը Վիէն փոխադրուելով, Սեպտեմբեր 9ին Վիէնի գերեզմանատան մէջ սեւ հողին յանձնեցինք եւ թաց աչքերով վերադարձանք տուն: Ինչպէս միշտ ամէնուն համար, այս անգամ ալ թէ գաղութը եւ թէ իր հայրենակիցները նկատի ունենալով իր ընտանիքին նիւթական վիճակը, իրենց կարելին ի գործ դրին եւ շօշափելի գումար մը յանձնեցին: Հողը ծանրութիւն չըգաս, սիրելի Արամ:— Հ. Թորոսեան

ԿԱՐՏԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Նիկօլ Դուման ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի եւ Պիվէնի բոլոր ընկերները այս կիրակի, 23 Սեպտեմբեր կէս օրէն վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, ընկերվարականներու ծանօթ սրահը:

ՀԱՅ ԱԶԳ. ՏԱՆ ԲԱԺՆԵԹՈՒՂԹԵՐԷՆ ԳՆԵԼ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ է.— Բաժնեթուղթեր կարելի է գտնել Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան բոլոր մասնաճիւղերու վարչութեանց ինչպէս նաեւ Հ. Ա. Ը. Մ.ի կեդր. վարչութեան անդամներուն մօտ, եւ կեդրոնը, 9 Place de la Madeleine:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի փութացնել անվճար բաժնեգինները: Թուղթի տագնապին պատճառով ստիպուած ենք Սեպտ.ի վերջ դադրեցնել բոլոր անվճար բաժանորդագրութիւնները, առաջին վեցամսեայի լրանալուն առթիւ:

✕ Ջերմապէս կը խնդրուի դրամի առաքման առթիւ Mandatի կտրօնին վրայ անպատճառ գրել ղրկուած գումարին մանրամասնութիւնը:

Լոյս տեսաւ ՆԱՐԴԵԱՆ ՇԻԹԵՐ

ԿԱՆԱՆՉ ԲԱԺԱԿՈՎ

(Ուսումնասիրութիւններ)

ԳԻՆ 150 ՖՐԱՆՔ Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Անհատական հասցէներու գիրք չի ղրկուիր՝ խնդրանք չեղած: Գրավաճառներու 10 օրինակէն աւելի գիրք չի տրուիր (զեղչ 20 առ հարիւր):

Ամէն խնդրանք եւ դրամ ուղղել ՅԱՌԱՋի:

(Ղրկել առանձին մանդայով՝ Յառաջի հաշիւներուն հետ չխառնելու համար):

ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. Միութեան Պէլվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ Պէլվիլի եւ մերձակայ շրջաններու հայրենակիցները, ԱԶԳ. ՏԱՆ բաժնեթուղթերը գնելու համար դիմել Պ. Ն. Դաւիթեանին, Rue Piat 32, Paris XX եւ Պ. Ո. Դանիէլեանին 7 Rue Vauqueleur, Paris XI:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆ ԼՈՒ.— Այրի Տիկին Մարիամ Աղապապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յրթ. Աղապապեան եւ զաւակները ու բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց կնոջ, մօրը, հարսին եւ ազգականին, Տիկին Պայծառ Աղապապեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Յ. Աղապապեանի՝ իր սիրեցեալ կնոջ մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Գ. Անդրիկեան մէկ տարեկան ՅԱՌԱՋ կը նուիրէ իր բարեկամին, Պ. Կրպ. Պէրպէրեանի, Նիս:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ԶԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարքերով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր - Յակոբեան տպարան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 22 Septembre 1945 Շաբաթ 22 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4512-Նոր շրջանի թիւ 141 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՖՐԱՆՍԱՆ

Միջազգային մամուլը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի Ֆրանսայի ներքին կացութեան: Մանաւանդ հիմա որ ընտրութիւններ պիտի կատարուին,— նահանգային խորհուրդներու համար՝ Սեպտ. 23ին եւ 30ին, Սահմանադիր ժողովի համար՝ Հոկտեմբեր 21ին:

Վաղուան ընտրութիւնները (նահանգային) չեն կրնար ամբողջական գաղափար մը տալ ապագայի մասին: Բայց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ անգամ մըն ալ պիտի չեշտուի դէպի ձախ հակումը, ինչպէս եղաւ քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ:

Բուն հետանկարը պիտի պարզուի Հոկտ. 21ի ընտրութեանց առթիւ: Անոնց արդիւնքէն կախում ունի երկրին ապագայ կարգուսարքը, որու մասին բուռն պայքար մը կը վարեն բազմաթիւ հոսանքներ:

Այսպէս, չափաւոր տարրերը կ'ուզեն որ վերահաստատուի 1875ի սահմանադրութիւնը, որոշ բարեփոխումներով, (Էռիօ եւն.): Այդ պարագային, Երեսփ. Ժողովը եւ Ծերակոյտը պիտի պահեն իրենց իրաւասութիւնները: Թերեւս բարեփոխուին Ծերակոյտին ընտրութեան եղանակները, աւելի ներկայացուցչական դարձնելու համար: Բայց, երկու ժողով:

Իսկ ձախերը կը պահանջեն միայն մէկ ազգ. գերիշխան ժողով,— այն որ պիտի ընտրուի Հոկտեմբեր 21ին:

Այստեղ ալ չերտաւորումներ պակաս չեն: Ձախեր կան որ համամիտ են երկու ժողովի, բայց երկրորդը ոչ թէ նախկին Ծերակոյտը, այլ բոլորովին տարբեր, նոր հաստատութիւն մը: (Այս տեսակէտն ունին շատ մը ընկերվարականներ):

Այս հոսանքները այլեւս կարելի չգտնելով 1875ի սահմանադրութեան վերահաստատումը, մեծ արժէք չեն տար վաղուան ընտրութեանց (Նահանգային): Անոնք իրենց ամբողջ յոյսը դրած են Հոկտեմբեր 21ի ընտրութեանց վրայ: Եւ ձեռնարկած են ընտրական պայքարի մը որ կրնայ աննախընթաց համարուիլ, իր նշանախօսքերով, ծաւալով եւ սաստկութեամբ:

Ձախերէն պայքարին գլուխ կը գտնուին, անշուշտ, ընկերվարականներն ու Համայնավարները, ինչպէս եւ Դիմադրական Ճակատին հոսանքները, թէեւ անոնք ալ ունին իրենց աջն ու ձախը:

Համայնավար կուսակցութեան վերջին համագումարին մէջ յայտարարուեցաւ թէ ունին մէկ միլիոն վճարովի անդամ: Ընկերվարականները աւելի բազմանդամ են: Անոնք այնքան վստահ են իրենց ուժին վրայ որ, գործակցութեան որոշ յանձնառութիւններ ստանձնելով հանդերձ, միշտ կը ջանան պահել իրենց անկախութիւնը:

Երկու հոսանքները միասին կը քալեն այնքան որքան անհրաժեշտ է, խափանելու համար աջերուն յաղթանակը: Անոնք հանրաքուէի հարցին մէջ անգամ տարբեր կը մտածեն: Մինչ Համայնավարները կը պահանջեն «ոչ» պատասխանել հանրաքուէի երկրորդ հարցումին, ընկերվարականները «այո» պիտի պատասխանեն երկու հարցումներուն ալ:

Չափաւոր հոսանքներէն արմատականները շատ բան կորսնցուցած են իրենց համբանքէն եւ նախկին հմայքէն:

Անոնք տարիներով տիրաբար վարեցին երկիրը, մինչեւ վերջին պատերազմը: Երկրին պարտութենէն ի վեր, այս առաջին ընտրութիւնը ճշմարիտ փորձութիւն մը, եթէ ոչ փորձանք մը պիտի ըլլայ իրենց համար:

Այսպէս կամ այնպէս, մինչեւ մէկ ամիս պիտի տեսնենք վաղուան Ֆրանսայի դիմագիծը:

Կարգ մը շրջանակներու կարծիքով, կացութիւնը բարենշան պիտի համարուի, եթէ ընկերվարականները ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը չահին: Նշանակալից է որ զօր. տը Կօլ եւ Լէօն Պլում սերտ յարաբերութեան մէջ են, ընտրական տագնապէն ի վեր: Կը հաւաստեն թէ անոնք միեւնոյն տեսակէտներն ունին շարք մը ներքին թէ արտաքին խնդիրներու մասին: (Մոսկուայի պաշտօնաթերթն ու անթելը անցեալ շաբթու գնդասեղի հարուածներ կ'ուղղէին Լէօն Պլումի):

Տարագիր բազմութիւններուն կը մնայ մաղթել որ պայքարը վերջանայ այնպէս ինչպէս կը պահանջէ Ֆրանսայի շահը:

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՊԱՅՔԱՐ՝ ՎԱՍՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Վաթան»ի խմբագրապետ Ա. Էմին Եալման կը գրէ 29 Օգոստոսի իր թերթին մէջ.

— «Ուլուսի խմբագրապետ եւ Հալքի պաշտօնեայ երեսփոխան Ֆալիհ Ըըֆքը Աթայ, կ'ուզէ հաւատացնել՝ թէ ասպարէզը բաց է բոլոր անոնց առջեւ, որոնք կ'ուզեն նոր կուսակցութիւն կազմել, կամ իջնել քաղաքական ասպարէզ: Ո՛չ ոք, սակայն, կը հաւատայ այս խօսքերու անկեղծութեան:

Մինչեւ այսօր, այս երկրին մէջ քաղաքական գործունէութիւնը մենաշնորհը դարձած է իշխանութեան գլուխ գտնուող սահմանափակ մարդոց, ու հնարաւորութիւն չէ տրուած՝ որ զարգանան ժողովրդապետութեան կարելիութիւնները:

Փոխանակ խօսքի տարափի մը լծուելու, Հալքի պաշտպանները թող նախ ջնջել տան անցեալի գէշ հետքերն ու յիշատակները այդ կուսակցութեան: Տակաւին մոռցուած չէ Սերպեսթ (Ազատ) Կուսակցութեան յիշատակը: Այդ ձեռնարկը, նոյնինքն Հալք կուսակցութենէն բխած էր, բայց յետոյ միայն յայտնի եղաւ, թէ Հալքի նպատակն էր երեւան հանել դժգոհները, անոնց հոգին վառելու, եւ զանոնք հաշուեյարդարի ենթարկելու համար:

Անոնք որ օգտուած են այդ փորձէն, դժուար թէ իյնան թակարդի մէջ:

Հալքը կա՛մ կը հրաժարի մենատիրական իր ոգիէն, եւ կամ կը ստանձնէ բովանդակ պատասխանատուութիւնը պատմական ծանրակշիռ հետեւանքներու: Եթէ շարունակուի աչք ներկելու ներկայ քաղաքականութիւնը, ներքին եւ արտաքին անպատեհութիւններ կրնան ծագիլ»:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ «ՈՒԼՈՒՍ»

Պաշտօնաթերթ «Ուլուս»ի մէջ, «Հալքի պաշտօնեայ» երեսփոխան Ֆալիհ Ըըֆքը Աթայ՝ կը պատասխանէ.

— «Կ'ըսեն ու կը գրեն, թէ ստորագրած ենք Սան Ֆրանչիսկոյի համաձայնագիրը, ու պարտաւոր ենք՝ այդ հիման վրայ, փոխել արդի վարչաձեւը, ու չկապտել ազատութեան ու ազատ ընտրութեան իրաւունքները: Այս ձայնը կը լսենք աջէն ու ձախէն, երբ Հանրապետական վարչաձեւը հայրենակիցներուն շնորհած է արդէն բոլոր ազատութիւններն ու բոլոր իրաւունքները: Թուրք օրէնքները կ'արտօնեն նաեւ կազմութիւնը նոր կուսակցութիւններու, պայմանաւ՝ սակայն, որ անոնք գործիք չդառնան յետադիմական քարոզութիւններու, ու անիշխանութիւն չստեղծեն երկրին մէջ: Ստիպուած ենք անմիջապէս դէմ դնել Արեւելեան քաղաքականութեան, որ կը փորձէ բերդը գրաւել ներսէն, ու քայքայել Հալքը: Կը յարգենք ուրիշներու ալ կարծիքը, բայց չենք կրնար թոյլ տալ՝ որ յաղթանակեն պառակտումի փորձերը»:

ՓՐՕՖ. ՏՕՔԹ. ՆԻՍԷՆԻ ԱՊՏԱԿԸ

Գերման - հրեայ հռչակաւոր Բժիշկ Փրօֆ. Տոքթ. Նիսէն, որ մինչեւ 1944 կը պաշտօնավարէր Պոլսոյ Թուրք համալսարանին մէջ, ու ներկայիս կը գտնուի Մ. Նահանգները, նամակ մը կը հրատարակէ «Վաթան»ի 26 եւ 27 Յուլիսի թիւերուն մէջ, ուրկէ կ'արտագրենք հետեւեալ յատկանշական տողերը.

— «Գերմանիա քայքայուեցաւ՝ որովհետեւ ցեղապաշտութեան խնդիրը առանցքը դարձաւ իր քաղաքականութեան: Արդի դարուս, անանկանալու դատապարտուած են բոլոր այս կարգի ձգտումները: Թուրքիոյ մէջ պաշտօնավարութեանս տարիներուն, դժբախտաբար նոյն ընթացքը նշմարեցի Թուրք Կառավարութեան մօտ, որ Համալսարաններն իսկ զերծ չէ կրցած պահել թթու ազգայնամոլութեան ազդեցութենէն: Այս ընթացքով, կարելի չէ առաջդիմել: Պէտք է անխտրական դառնալ մասնաւորաբար քրիստոնեայ փոքրամասնութեան հանդէպ, որուն մէջ տաղանդներ.— գըլուխներ չեն պակսիր: Պէտք է ոչ-Թուրք արժէքներու պաշտօնի հրաւիրել, ու առիթ տալ՝ որ աշխատին անոնք եւ ստեղծագործեն:

Թուրք համալսարանի դասախօսները չունին գիտակցութիւնը իրենց գործին ու պատասխանատուութեան: Պաշտօնեայ են, բառին իսկական առումով: Ճանչցայ փրոֆէսէօր մը, որ բառ առ բառ կը թարգմանէր գերմանական ու ֆրանսական գործեր, ու կը հրատարակէր՝ իբրեւ իր հեղինակութիւնը: Այս մտայնութիւնը քանդիչ է ու կործանարար»:

Մ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վաղուան ընտրութիւնները

Վաղը, կիրակի, տեղի կ'ունենան նահանգային խորհուրդներու ընտրութիւնները, որոնք պիտի վերջանան յաջորդ կիրակի: Պիտի ընտրուին 3000 ներկայացուցիչներ: Ֆրանսայի պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով կիներն ալ պիտի մասնակցին այս ընտրութեանց, ինչպէս մասնակցեցան քաղաքապետական ընտրութեանց:

Ֆրանսայի իւրաքանչիւր նահանգին համար այս ընդհ. խորհրդականները տեսակ մը մանրանկար խորհրդարան կը կազմեն, քաղաքական, ելմտական եւ վարչական լայն իրաւասութիւններով: Անոնք են որ ընտրական շրջանակներ պիտի կազմեն Հոկտ. 21ի ընդհանուր (երեսփ.) ընտրութեանց համար: Նահանգային խորհուրդները իրաւունք ունին նաեւ ծերակուտականներ ընտրելու, պայմանաւ որ Հոկտ. 21ի ընտրութեանց մէջ ժողովուրդը վճռէ պահել Ծերակոյտը եւ 1875ի սահմանադրութիւնը: Վաղուան ընտրութիւններն ալ պիտի կատարուին նախապատերազմեան ընտրական դրութեամբ: Անոնց արդիւնքէն կարելի պիտի ըլլայ դատել Ֆրանսայի քաղաքական հակումներուն մէջ յառաջ եկած փոփոխութիւնը:

Միջերկրականի խնդիրը եւ ուրիշ հոգեր

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Մոլոթով դիւանագիտական կարեւոր սակարկութիւն մը գլուխ հանած է արտաքին նախարարներու խորհուրդին մէջ: «Տէյլի Մէյլ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Մոսկուա, որ մինչեւ հիմա ուժ կուտար Եուկոսլաւիոյ, Թրիէսթէն ստանալու համար, մէկդի դրած է այդ խնդիրը, փոխարէն ապահովութիւն ստանալով թէ արեւմտեան պետութիւնները պիտի ճանչնան Խ. Միութեան իրաւունքները իբրեւ գաղթային պետութիւն Միջերկրականի մէջ եւ ուրեմն իբրեւ մասնակից Իտալիոյ ափրիկեան գաղթավայրերու ապագային: Մոսկուա կը յուսայ նաեւ մեծագումար փոխատուութիւն մը ստանալ Մ. Նահանգներէն:

Արտաքին նախարարներու խորհուրդը մասնագէտներու քննութեան յանձնած էր Իտալական գաղթավայրերու ապագայ կազմակերպութեան հարցը: Երկու ծրագիրներ կան սեղանի վրայ.— 1. Անգլեւամերիկեանը, որ կը թելադրէ հաւաքական խնամակալութիւն հաստատել.— 2. Ռուսականը, որ կ'առաջարկէ անհատական խնամակալութիւն: Մասնագէտներ այժմ կը ջանան միջին ճամբայ մը գտնել: Մինչ այս մինչ այն, Եուկոսլաւիոյ մէջ մեծ զայրոյթ պատճառած է Թրիէսթէն միջազգայնացնելու որոշումը: Կը կարծուի թէ մառէշալ Թիթօ ուժգնօրէն պիտի բողոքէ:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Լոնտոնի խորհրդաժողովը այժմ կը զբաղի Ֆինլանտայի եւ Ռումանիոյ դաշնագիրներով: Ժողովը առջի օր երկու նիստ գումարելով, որոշեց իբրեւ հիմ ընդունիլ Խ. Միութեան առաջարկները: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան նախարարները զատ զատ ծրագիրներ ներկայացուցին, իսկ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը՝ առանձին ծրագիր մը Ռումանիոյ մասին: Առ այժմ դաշնագիրներուն ընդհանուր սկզբունքներն են որ կը քննուին: Մ. Նահանգները պատերազմ յայտարարած չըլլալով Ֆինլանտայի դէմ, այս հարցով կը զբաղին միայն Խ. Միութիւնը եւ Անգլիա: Այս հարցին մէջ իբրեւ դիտող կը մնայ նաեւ Ֆրանսա, որ պատերազմ յայտարարած չէ ոչ Ֆինլանտայի, ոչ ալ պալքանեան պետութեանց դէմ: Ֆինլանտական խնդիրը մասնաւոր դժուարութիւն մը չի ներկայացներ, քանի որ Մոսկուա արդէն ստացած է հողային բոլոր գիջումները: Իսկ ռումանական դաշնագիրը ապահովաբար դուռ պիտի բանայ տաք վիճաբանութեանց, կապուելով պուլկարական եւ հունգարական հարցերուն հետ, քանի որ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները չեն ուզեր դաշնագիր կնքել պալքանեան ներկայ կառավարութեանց հետ:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Եուկոսլաւիոյ ընդդիմադիր հոսանքները բողոքագիր մը ուղղած են մառէշալ Թիթոյի դիկտատուրային դէմ, պահանջելով ազատ ընտրութիւն, դաշնակիցներու հսկողութեան տակ: Մոսկուա կ'ընդդիմանայ այս հսկողութեան, իսկ Մ. Նահանգները կը բողոքեն Խ. Միութեան գործունէութեան դէմ Պալքաններու մէջ: Ամերիկա իրաւագէտ մը ղրկած է, քննութիւն կատարելու համար տեղին վրայ: Մոսկուա կը պնդէ որ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ ներկայացուցիչները արտօնուին իրենց տեսակէտները պարզելու:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ · եւ վերջին մաս)

Պատերազմի ոճրագործներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնները երեք գլխաւոր շարքերու պիտի բաժնուին :— Առաջինը կ'ընդգրկէ անոնք որ նախայարձակ պատերազմը ծրագրելու կամ ստեղծելուն մասնակցեցան եւ կամ անոնք որ միջազգային օրէնքները դրժելով պատերազմի պայթիւնին պատճառ դարձան :

Ֆրանց Ֆոն Փափընի եւ Եոաքիմ Ֆոն Ռիպ – պընթրոփի նման քաղաքական դէմքերը, օրինակի համար, պիտի դատուին Գերմանիոյ միջազգային դաշնագիրները բռնաբարելուն մէջ իրենց կատարած դերին համեմատ .— Մինիխի համաձայնութիւն, լեհական ոչ յարձակման ուխտ : Իբրեւ նախայարձակ պատերազմ ստեղծող պիտի ամ – բաստանուին նաեւ զօրավարները , ինչպէս մարաջախտ Վիլհէլմ Քայթէլ, սպայակոյտին պետը, մարաջախտ Ալպէրթ Քէսէլրինկ, Արեւմտեան ընդհ · հրամանատարը եւ ծովակալ Քարլ Տէօնից, որ Հիթլէրի մահէն վերջ Առաջնորդ եղաւ :

Կարգ մը քաղաքական դէմքեր եւ զինուո - րականներ պիտի դատուին նաեւ պատերազմի օ – րէնքներն ու սովորութիւնները բռնաբարած ըլ - լալու ամբաստանութեամբ : Քաղաքներու վայրենի եւ աննպատակ քանդումը այս տեսակ բռնա – բարում կը համարուի : Այս հանգամանքով օդա - յին հրամանատար Հէրման Կէօրինկ անկասկած պիտի դատապարտուի Քէնթըրպըրիի (Անգլիա) ռմբակոծութեան համար : Կէօրինկ, որ գեղար - ուեստական առարկաներ կողոպտելու գործին մէջ թերեւս ուրիշ որ եւ է Նացիէ մը աւելի շատ օգ – տուեցաւ Հրեաները կողոպտելով, իր դէմը պիտի գտնէ հատորներով փաստաթուղթ, իբրեւ կողոպտիչ ընդհանուր եւ անհատական սեփականու - թեանց : Այս պարագան կը կազմէ ամբաստանու – թեան երկրորդ գլխաւոր շարքը :

Երրորդ գլխաւոր շարքը պիտի կազմեն մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները : Այս շարքին կը պատկանին ցեղային, քաղաքական կամ կրօնական հալածանքները, Ստրուկ աշխատաւորներու տարագրութիւնը եւ կեդրոնացման կայաններու մէջ գործուած խժդժութիւնները : Այս տեսակի ոճրագործներն են գլխաւորաբար S .S. բարձրաստիճան սպաներն ու պաշտօնատարները որոնք գիտէին ու աչք գոցեցին : Ասոնցմէ են Ալֆրէտ Ռոզէնպէրկ , Արեւելեան գրաւուած երկիրներու գերման նախարարը եւ յղացողը նացի հակահրեայ տեսութիւն – ներուն, Հանս Ֆրանք՝ Լեհաստանի մարզպանը , Զայս Ինքվարթ՝ Հոլանտայի կառավարիչը եւ նախարար, Ֆրից Զաուքէլ, Թիւրինկիոյ մարզպետը :

Դատավարութեան ընթացքին բոլոր ամբաստ - տանեալները ամէն օր դատարան պիտի բերուին : Անոնք պիտի նստին երկու կողմերը չորս դատա – ւորներուն, որոնք պիտի ներկայացնեն Ռուսիան, Միացեալ Նահանգները, Անգլիան եւ Ֆրանսան :

Իւրաքանչիւր երկիր ընդհ · դատախազ մը պիտի ունենայ :

«Այս նացիները, կ'ըսէ գնդապետ Էմըն, ա - մէն ինչ գրի առնելու յիմարութիւնը գործեր են : Հոգեբանական ապշեցուցիչ երեւոյթ մըն է որ, այս մարդոց քաղաքական աննշան խօսակցութիւնն անգամ ձայնապնակի վրայ առնուած է : Կայ նաեւ իրար լրտեսելու սովորութիւնը : Պատերուն մէջ կը գտնուէին ձայնագիր գործիքներ, խօսակցութիւն– ները արձանագրելու համար, որոնք յետոյ գրի կ'առնուէին : Այնպէս որ վաւերագրերու եւ թըղ - թածրարներու ահագին տրցակ մը ունինք ու օրէ օր անոր վրայ նորեր կը բարդուին » :

Ամերիկացիներուն կողմէ բանտարկեալներուն հարցաքննութիւնն ու փաստաթուղթերու քննու - թիւնը պիտի շարունակուին Նիւրըմպէրկի մէջ , հաւանաբար մինչեւ դատավարութեան օրը : Սակայն հարցաքննութիւններու թիւը պիտի նուազի, ոճրագործներու դէմ եղած ամբաստանագրերու հրատարակումէն վերջ, զոր կը յուսան կատարել Սեպտեմբերի վերջերը :

Թարգմ · Ա · ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ « ԱՊԱԳԱՅ »ԻՆ

Քսան տարի է Եւրոպա կ'ապրիք, եւ կը կարծենք թէ բաւական բան գիտէք մամուլի պարտականութեան մասին :

Անիրաւութիւն մը կատարուեր է՝ Հարաւ · Ֆրանսայի թեմին հանդէպ : Հանրային կարծիքը յուզուած՝ լուսաբանութիւն կը պահանջէ, պա - տասխանատուութիւնները ճշդելու համար : Մա - մուլը պարտաւո՞ր է արձանագրել թէ ոչ : Նոյն իմաստով բողոք ուրիշ տեղ ալ կարդացի՞ք թէ ոչ :

Գալով «միտք պղտորելու» սմսեղուկ ակնարկին, մի՛ վախնաք, մենք ոչ աչք ունինք ձեր այդ մասնագիտութեան, ոչ ալ ընդունակութիւն :

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹՆ ԱԼ ԱՐԹՆՑԱՒ

ՌՕՄԱՆ .— Սիրելի «Յառաջ», վերջին թըղ - թակցութենէս ասդին, բաւական բարելաւում մը կը նշմարուի Ռոմանի գաղութին մէջ : Այսօր հոս ալ կազմուեցաւ Ազգ · Միութեան մասնաճիւղ մը, աջակցութեամբ Վալանսի : Ներկայ էր Պ · Մալումեան որ եկած էր կազդուրիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու Հայաստանի մասին : Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ : Դժբախտաբար շատեր բացակայ էին, մանաւանդ կիները եւ նո - րահաս օրիորդները : Գալով երիտասարդներուն, կը փայլին իրենց գնդակի խաղարկութեամբ :

Ռոման ունի հայկական խումբ մը որ անցեալ տարի միայն վերջին խաղին պարտուեցաւ, գըր - կուելով Տրօմ - Արտէշի ախոյենութենէն, սա - կայն կը յուսան այս տարի զայն խլել : Ազգա - յին եռանդէ մղուած, անոնք միաձայն մերժեցին ձուլուիլ ֆրանսական ակումբի մը մէջ : Կը սպասենք Վալանսի հոգեւոր հովիւին այցելութեան , որպէսզի աւելի արծարծուի ազգ · ոգին : Կրթական գետնի վրայ աշխատանքները սկսան, ջերմ գոր - ծակցութեամբ Տիկին Շահնարին : Տիկինը իր օրուան աշխատանքէն վերջ ոչ մէկ ատեն մերժած է իր աջակցութիւնը :— Սուրէն

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ .— Օգոստոս 29ին հողին յանձնեցինք սիրելի Գասպար Բանիկեանը, 26 տարեկան նախկին կոփամարտի ախոյեան, որ իր յաջողութիւններով կ'ուրախացնէր բոլորս : Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր կը տառապէր անբուժելի հիւանդութեամբ, զոր ստացած էր Գերմա - նիոյ մէջ, տարագրութեան հետեւանքով : Կինը եւ մայրը ջանք չխնայեցին զինքը փրկելու, բայց անօգուտ : Թաղումը կատարեցինք հոծ բազմու - թեամբ : Բազմաթիւ թարմ ծաղկեպսակներ կը ծածկէին իր դագաղը : Ունի երկու տարեկան զաւակ մը : Հանգիստ իր ոսկորներուն :— Բ.

Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ Խ · Միութիւնը նաւակայան մը պիտի պահանջէ Լերոս կղզիին մէջ (Երկոտասան կղզիներ) :

Ի՞նչ կ'ըսէ Դամասկինոս արք.

Յունաստանի խնամակալը հազիւ Փարիզ հասած, 50 լրագրողներ պաշարեցին Օթէլ Ռիցը, ունկնդրութեան ընդունելու համար : Դամասկինոս արք · պատասխանելով զանազան հարցում - ներու, հաստատեց թէ իր կառավարութիւնը կը մաղթէ որ Երկոտասան կղզիները Յունաստանի վերադարձուին : Յետոյ աւելցուց թէ «Կիպրոսի ճակատագիրը միջազգային խնդիր չէ» : Ըսել կ'ուզէ թէ Անգլիոյ կամքէն կախում ունի :

Թղթակիցները հարցուցին թէ ճի՞շդ է որ 33 հազար քաղաքական յանցաւորներ կը գտնուին արգելարաններու մէջ : Դամասկինոս արք · պատասխանեց թէ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած էին իբրեւ հետեւանք 1944 Դեկտեմբերի արիւնալի յեղափոխութեան, բայց 200 յաւելուածական դատաւորներ պիտի փութացնեն կալանաւորներուն գործերու քննութիւնը : Գալով Եգիպտոսի մէջ արգելափակուած 17.000 Յոյներուն, խնամակալը պատասխանեց թէ հարկ եղած էր միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ, ըմբոստութիւններ ծագած ըլլալով պատերազմի ընթացքին : Բայց անոնք ալ պիտի վերադառնան, երբ չոգենաւ ճարուի :

Շուտով ընդհ · ընտրութիւններ պիտի կատարուին Յունաստանի մէջ :

Ռուս եկեղեցիին միացումը

Ինչպէս գրած էինք, Մոսկուայի մետրոպոլիտը Փարիզ եկած էր, վերջ տալու համար Օրթոտոքս եկեղեցիին պառակտումներուն : Տեղական թերթերը կը գրեն թէ մետրոպոլիտ Եւլոկէ , որ Փարիզ կը բնակի եւ պետն է արեւմտեան Եւրոպայի բազմաթիւ օրթոտոքս հասարակութեանց, հաւանած է ճանչնալ Մոսկուայի Ալէքսի պատրիարքին հեղինակութիւնը :

Այս հպատակութեան կարեւորութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ մետրոպոլիտ Եւլոկէ մինչեւ հիմա կը ճանչնար միայն Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքին իշխանութիւնը : Մինչեւ 1941ի գերմանական նախայարձակումը կ'ըսէր թէ եկեղեցին ազատ չէ Ռուսիոյ մէջ եւ թէ իր գլխաւորած հերձուածը պիտի տեւէ : Բայց այն օրէն ի վեր որ խորհրդային իշխանութիւնը հայրենասիրական ապացոյցներ տուաւ եւ վերահաստատեց կղերական եւ կրօնական կեանքը, բարձրացնելով անոնց վարկը, մետրոպոլիտը դարձի եկած է :

Կը մնայ գիտնալ թէ Եւրոպայի բոլոր օրթոտոքս հասարակութիւնները մետրոպոլիտին հետ պիտի ըլլա՞ն, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալով պառակտումին : L'Ordre կը գրէ այս առթիւ.—

«Կը թուի թէ բաւական թիւով ռուս տարագիրներ տրամադիր չեն դիմադրութիւնը դադրեցնելու , եւ յանցանքը միայն իրենցը չէ : Խորհրդային յաղթանակներու խանդավառութեան մէջ, գրեթէ բոլորն ալ որոշած էին հաշտուիլ նոր Ռուսիոյ հետ եւ Փարիզի խորհրդային դեսպանատունը ջերմապէս կը խրախուսէր զանոնք : Բայց, յետագային Մոսկուա ընդհ · ներում յայտարարեց որմէ բա - ցարձակապէս դուրս ձգուած էին «հակայեղափոխականները», միեւնոյն ատեն ճանին վրայ դրուելով հասարակ ոճրագործներու հետ : Արեւելեան Եւրոպայի մէջ կատարուած զանգուածային տա - րագրութիւնները, յետոյ այն պարագան թէ Փարիզի սպիտակ Ռուսերը որոնք արտօնութիւն խնդրած էին Ռուսաստան վերադառնալու, հետ - զհետէ պաղ ընդունելութիւն կը գտնեն դեսպանատան կողմէ , այս բոլորը կը ցուցնեն թէ բաւական թիւով օրթոտոքս հաւատացեալներ կրնան չհետեւիլ Փարիզի մետրոպոլիտին : Ամէն պարագայի մէջ, Փարիզի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը կրնայ կարեւոր հետեւանքներ ունենալ : Ոչ միայն ռուս եկեղեցին ներքին նոր ուժ մը կը ստանայ որ պիտի գգացուի պետութեան հետ եղած յարաբե - րութեանց մէջ, այլեւ ռուսական կեանքին դէպի ժողովրդապետութիւն զարգացումը, « բոլշեւիկ - ներու » եւ « դեմոկրատներու » միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը վերանորոգիչ ազդեցութիւն մը պիտի գործեն» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ֆրանսական դըպ - րոցները պիտի փակուի՞ն :— Այս հարցը կը յուզուի տեղական մամուլին մէջ : Վերջերս երեսփո - խան մը պահանջեց փակել Սուրիոյ բոլոր օտար, ուրիշ խօսքով ֆրանսական դպրոցները : Առջի օր Սուրիոյ վարչապետն ալ փակման կուսակից հանդիսացաւ : Թերթերը անտեղի կը գտնեն այս տե - սակ տնօրինութիւն մը :

ՊԻԼԶԷՆԻ ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ շարժանկարը ներկայացուեցաւ դատավարութեան չորրորդ օրը : Պատկերները կը ներկայացնէին ահռելի խառնակեցութիւն,— իրարու վրայ դիզուած դիակներ, հիւանդներ, մահամերձներ եւ դըժ - բախտներ որ դեռ կրնային ոտքի վրայ մնալ : Ուրիշներ որ ջուր կը քաշէին աղտոտ փոսէ մը եւն · : Գլխաւոր ամբաստանեալը, Քրամըր, անտարբեր կ'երեւար : Ամբաստանեալներէն երկու լեհ կիներ փորձեցին անձնասպան ըլլալ : Նոր վկաներ իրենց կարգին աւելի ահաւոր պատկեր մը պարզեցին : Դատավարութենէն վերջը ունկնդիր Գերմանացի - ները շարուեցան երկու կարգի վրայ , դիտելու համար ամբաստանեալները, երբ բանի կը փոխադրուէին :

ՀԻՒԼԷ-ՌՈՒՄԲԸ հնարողները իրենք ալ մտահոգութեան մատնուած են : Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ 62.500 միլիոն անգլ · ոսկիի վիթխարի գումար մը պիտի տրամադրուի, Մ · Նահանգները պաշտպանելու համար հիւլէ - ռումբի ապագայ յարձակումներուն դէմ : Այս մտահոգութեամբ ծրագիր մը կազմուած է պատերազմական նախարարութեան կողմէ, իսկ նախագահ Թրումըն խորհրդակցութիւններ կը կատարէ մասնագէտներու հետ :

ՃԱՓՈՆԻ կայսեր համար կ'ըսեն թէ պիտի հրաժարի, Ամերիկացիներուն գոհացում տալու համար : Մ · Նահանգներու կառավարութիւնը հրամայեց Ճափոնի գրաւման բանակին .— Ոչընչացնել ծանր ճարտարարուեստը եւ թոյլ տալ միայն ընթացիկ ապրանքներու արտադրութիւնը .— Խիստ հսկողութեան տակ առնել դրամատուները . — Հրաժարեցնել բոլոր բարձր պաշտօնատարները եւ գործարանատէրները .— Քաջալերել սէնտիքա - ներու կազմութիւնը եւն · : Ճափոնի ներքին բանակը, որ կը բաղկանար 2.530.000 զինուորներէ , արձակուած է երեք չորրորդով : Ամերիկացիները որոշած են երկարատեւ գրաւման մը ենթարկել Ճափոնը :

ՏԷՍԻՆ .— Անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ Հ · Յ · Դ · Գրադարանէն, կրնան դիմել Պ · Պօղոս Տէր Պօղոսեանի :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Երեք օրէ ի վեր ելեկտրական հոսանքի խան - գարում տեղի կ'ունենայ, ուշացնելով թերթին շարուածքն ու տպագրութիւնը : Մասնաւորապէս երէկ երկու ժամ յապաղեցաւ տպագրութիւնը :

ԵԴԵՍԻՈՅ հերոսամարտը կը տօնուի Հոկտ · 7ին, Salles des Ingénieurs Civilsի մէջ : Նկատի ու - նենալ այս թուականը :

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 23 Septembre 1945 Կիրակի 23 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4513-Նոր շրջանի թիւ 142 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Պոլսոյ մէջ, ամէնէն սովորական գրողն ալ գոց էր սորված այս բառը, որ բերնէ բերան կը շրջէր, դպրոցներու վերաբացման առթիւ (rentrée).

Ինչպէս Ֆրանսերէնը, հայերէնն ալ կրնայ նշանակել նաեւ վերաբացում խորհրդարանի, դատարաններու եւն.:

Հայերէն հոմանիշը չէ որ սահմանափակ իմաստ ունի, այլ մարդիկ այնպէս են հասկցեր: Եւ, 1921—22ի արտագաղթէն ի վեր, «վերամուտը» նոյն վարժութեամբ կը գործածուի նաեւ արեւելեան գաղութներուն մէջ, ուր դպրոցական կեանքը իսկապէս շարունակութիւնն է երէկուան:

Միայն Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ հազարաւոր աշակերտներ ազգ. դպրոց կը յաճախեն կանոնաւորապէս: Ազգ. դպրոցներ ունինք նաեւ Եգիպտոսի մէջ, Կիպրոս, Երուսաղէմ, Իրաք, Իրան: Ունինք Յունաստանի մէջ ալ: Կ'ուզենք հաւատալ թէ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հայկական դպրոցներն ալ կը շարունակեն ծաղկիլ, հակառակ արմատական վերիվայրումներու, որոնք տակաւին լուսաբանութեան կը կարօտին:

Կարելի՞ է վերամուտի մասին խօսիլ, այստեղ: Եւ Ամերիկայի մէջ:

Մենք ալ ունինք մեր ծաղկոցները, Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Բայց, միամտութիւն պիտի ըլլար ըսել թէ ունինք դպրոցական-կրթական կեանք: Հայերէնի դաս՝ շաբաթը մէկ անգամ (երբեմն աւելի՝ կարգ մը վայրերու մէջ): Հետեւողները՝ ոչ իսկ հարիւրին տասը:

Այնպէս որ, երբ վերամուտ կ'ըսենք, նկատի ունինք ոչ թէ դպրոցներու վերաբացման աւանդական շրջանը, այլ ընդհանրապէս հանրային գործունէութեան վերսկսումը, ամառնային արձակուրդէն վերջ:

Երկար տեւեց [illegible] ձմրան եւ [illegible] ձիւներէն վերջ: Փարիզը պարպուած էր — ինչպէս բոլոր մեծ քաղաքները — եւ հիմա որ վերադարձը սկսած է, Հայկական Փարիզին վերամուտն ալ կը սկսի շուտով:

Անշուշտ, առաջին առթիւ, երիտասարդական ճակատին վրայ:

Հանդէսներ, ժողովներ: Երեկոյթներ եւ ցերեկոյթներ: Ինչպէս ամէն տարի: Եւ շողշողուն առաջադրութիւններ: Նաեւ ամչկոտ ազդ մը — հայերէնի դասընթացք, որ մունջ հարսի մը տպաւորութիւնը կը գործէ, ընդհանուր աղմուկին մէջ:

Կը կարծենք թէ մեր երիտասարդները բաւական հասունցած են ազատագրութենէն ի վեր, իսկապէս գործօն եւ արդիւնաւոր աշխատանքի մը նուիրուելու համար, այս ձմեռ:

Մեր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով այն երիտասարդութեան որ կը ձգտի անկեղծօրէն ծառայել ժողովուրդին եւ հայրենիքին, պիտի թելադրէինք խուսափիլ պոռոտ եւ սնամէջ արտայայտութիւններէ: Ծրծուած բանաձեւերը չէն որ պիտի փրկեն իրենց ապագան, այլ իրական գործը:

Եթէ բոլորն ալ համակուին այս մտահոգութեամբ, կարելի պիտի ըլլայ բաւական բան փրկել համայնակուլ յորձանքէն: Իսկ ասոր համար տարրական պայման է որ իրարու յիշեցնեն, իբրեւ ականջի օղ.— Ամէն բանէ առաջ՝ մայրենի լեզուն: Այլապէս կը դառնան ծիծաղելի:

Ո՜րքան պատկերազարդ պատմութիւններ երիտասարդական կոչուած ժողովներու, որոնց արդիւնքը եղած է փոշի եւ փրփուր: Բոլոր ճարտասանական մարզանքները — Ֆրանսերէն — յանգած են սնամէջ փոխաստացութեան:

Կարելի՞ էր ուրիշ ելք սպասել այս ամուլ ճիգերէն, որոնք ամէն բանէ առաջ կը մատնեն գիտակցութեան եւ աշխատանքի պակաս:

Որովհետեւ ժամանակին հայերէն չեն սորվեր, իրենց կամքէն անկախ, ծուլանալով կամ անճրկելով, չի նշանակեր թէ այդպէս ալ պէտք է շարունակուի:

Երիտասարդութիւնը իր վերամուտը պէտք է սկսի ոչ թէ շնդալից պարահանդէս մը սարքելով, այլ խմբովին արձանագրուելով իրենց իսկ հայերէնի դասընթացքին, որուն հետեւողներուն թիւը զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէ:

Այս ճամբուն վրայ թող առաջին դրօշը պարզէ մեր «Նոր Սերունդ»ը, որ այնքան գեղեցկօրէն հռչակեց իր առողջ դաւանանքը, բացման հանդէսին առթիւ:

Առաջին եւ վերջին վերամուտը չէ այս:

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՏԱԿ

Իմ մանկիկներ, իմ ծաղիկներ.— Լսէք կտակը ձեր հօր,— Եւ սերնդից սերունդ անմեռ.— Աւանդեցէք նորից նոր:

Դուք ձեր մօրը ջերմ սիրեցէք,— Պահէք ինչպէս ծաղկեփունջ,— Նա ձեզ համար գիշեր ցերեկ,— Կեանք է մաշել անտրտունջ:

Անհոգութեան օրերն անգին,— Խինդ, խրախճանք, պար, հանդէս,— Զահելութեան ծաղկոտ այգին,— Ո՛ղջը, ո՛ղջը տուել ձեզ:

Ձեր հոգսի տակ է ծերացել,— Ձեզմով ապրել օրն ի բուն,— Համբերութեամբ տարել է ձեր,— Ամէն խաղն ու չարութիւն:

Դուք ձեր ծնող-մայր սրբի,— Փառքը տարէք ծէգից-ծէգ,— Բայց ձեր մօրից էլ աւելի,— Հայրենիքը սիրեցէք:

Նա է աղբիւրն անմահական,— Մայրը բոլոր մայրերի,— Նա է տալիս մօրն ու մանկան,— Եւ կեանք, եւ սիրտ սիրալի:

Առանց ազատ հայրենիքի՝— Կեանքն է խաւար մի զնդան,— Անհայրենիք ցեղեր անթիւ,— Անհետ կը գան ու կ'երթան:

Շատ սիրեցէք, իմ մանկիկներ,— Դուք ձեր մօրը պաշտելի,— Բայց սիրեցէք երկիրը մեր՝— Ամէն բանից աւելի:

ՍԱՐՄԷՆ

ԵՐԹԱ՞Լ.. ՉԵՐԹԱ՞Լ...

Օրուան կարգախօսն է.— «Դէպի Հայաստան»: Հարուստ կամ աղքատ, սեւ շուկայի կամ պարզ բանուոր, Հայկի ու Բէլի պատմութիւնը գիտցողն ու չգիտցողը, միակ փափաք մը [illegible] ունի կը: Դէպի Հայրենի աշխարհ, դէպի «Մեր սարեր, մեր ձորեր, մեր զուլալ ջրեր»:

— Ի՞նչ է, եղբայր, այս կեանքը... Այս ալ կեա՞նք է: Հայերէն բարձր խօսելու կը վախնաս, ցած ձայնով խօսելէ կը վախնաս, ունեցած հայկական քիթէդ կը վախնաս...: Երթա՛նք, երթա՛նք այս երկրէն: Եղբայր, ի՞նչ է, վերջ ի վերջոյ, այստեղի ամէնէն բարեկեցիկ ընտանիքին կենցաղը թերեւս չհաւասարի տասը տարի վերջ Հայաստան ապրող որ եւ է ընտանիքի մը կենցաղին: Ի՞նչ, ի՞նչն է որ կը կապէ մեզ այստեղ: Հոս կ'օտարանանք օրէ օր... մեր զաւակներուն մէջ մենք մեզ չենք ճանչնար: Մեղք չէ՞ն, ինչու անոնք մոռնան իրենց լեզուն, իրենց հայրենիքը: Ինչո՞ւ դառնան եւրոպացի... Ձուլուի՛լ, վերնա՛լ անհետանալ, ի՜նչ ամօթ, ի՜նչ ողբերգութիւն: Երթանք հոն, հոն գոնէ կ'աշխատին մարդկութեան բարօրութեան համար, հոն գոնէ գաղափարական մը գոյութիւն ունի, հոն մարդիկ իրական հաւասարութեան աւելի մօտ են....: Ու յետոյ, ի՜նչ խանդ ու եռանդ կայ հոն, ի՜նչ ուրախ եւ զուարթ է մեր ժողովուրդը (հոս մեռած են բոլորը) ու ինչ խելացի են հայ երիտասարդները...:

Զաւակներուս համար հոն ապարէզ կայ,— Ես պիտի երթամ, որոշեցի...»:

Պէտք էր որ մէկը, անմիջապէս, այդ որոշումները գրի առնէր, ստորագրել տար, տաքը տաքին....

Որովհետեւ, այդպէս էր երբ հայ գերիները երգեցին Grand Palaisի մէջ: Այդպէս է հիմա, երբ արտասահմանի հայ պատգամաւորները կը վերադառնան Հայաստանէն խանդավառ եւ անոնց խանդավառութեամբ այնքան իրականչեշտը կը վառէ մեր մէջ հայրենիքի եւ ինքնապաշտպանութեան սէրը:

Բայց, ո՜րքան կը տեւէ այդ...: Կ'անցնի քանի մը ամիս, մէկ երկու տարի ու նորէն. «Է՜հ, եղբայր, հիմա ո՛վ տունը տեղը պիտի ձգէ ու երթայ Հայաստան... Հոս ալ աղուոր կեանքը երբ կայ...: Հազիւ դիրքի մը տիրացեր ենք, հազիւ մարդավարի կ'ապրինք... օ՜հ, մեր զաւակնե՞րը... հայկական դպրոց կը ղրկենք եւ, ո՛վ գիտէ ինչու չէ, 10—20 տարի վերջ նորէն կ'երթանք Հայաստան, հոս պիտի չկենանք եա մինչեւ վերջը...»:

Եւ տասը-քսան տարի վերջ 70 — 80նոց քանի մը ծերունիներ միայն կ'երթան Հայաստան թողլով իրենց թոռները եւ տղաները, թաղուելու համար հայրենի հողին մէջ...:

Երբ հայ գերիները ասոտուածներու պէս կը պարէին ու կ'երգէին Grand Palaisի բեմին վրայ, ամէնէն ուծացած, ամէնէն զգօն հայ երիտասարդը խանդավառուած կ'ուխտէր Հայաստան երթալ: Նմանապէս, անցեալ կիրակի, Միւթիւալիթէի ժողովին մէջ, երբ շատեր արդէն մոռցած էին իրենց ուխտը, նորէն այդ խանդավառ եւ տաք մթնոլորտը կը ստեղծէր հայրենիքի սէրը եւ վերադարձի կարօտը...

— «Երթա՞մ... չերթա՞մ... հոս դէշ չէ... բայց Հայաստան սանկ է... նանկ է եղեր... «պռավօ՛... կեցցէ՛...: Այս անգամ որոշեցի, պիտի երթամ...»:

Մինչեւ ե՞րբ կը տեւեն այս որոշումները: Երբ մէկ երկու տարիէն խանդավառութիւնը կը մարի, այն ատեն ո՞վ կը խորհի երկիր վերադառնալ...:

— «Եղբայր, աղէկ է այստեղ...»: Այլեւս կը մոռնան այն տարիները երբ այստեղ իրենց դժոխք կ'երեւէր...: Բայց վարժութիւնը կայ... վարժուած ենք, եւ եթէ Աստուած սատանային առաջարկէ դրախտը, վստահ եմ ան պիտի մերժէ, որովհետեւ վարժուած է դժոխքին:

Հայը հա՞յ պահել: Ուրեմն դէպի Հայաստան:

Մեծ սխալ մըն է ներգաղթը սկսիլ յունահայ կամ սուրիահայ գաղութէն: Որովհետեւ, եթէ հոն անօթութեան դէմ կը պայքարին, միշտ պատրաստ են եւ կը մնան դէպի հայրենիք վերադառնալու: Մինչդեռ հոս, եթէ անօթութեան վտանգը չկայ, տարուէ տարի հազարաւոր Հայեր կը մեռնին օտարամոլութիւն կոչուած հիւանդութենէն: Հիւանդութիւն մը որ կը լուծէ ազգ մը ուրիշ ազգի մը մէջ:

ՄՈՒՇԵՂ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼԻՍ, ՍԵԼԱՆԻԿ, ՏԱՆՑԻԿ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻ՞Ն

France - Soir Լոնտոնէն կ'իմանայ թէ խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկ մը ներկայացուցած է Հինգերու Ժողովին, պահանջելով միջազգայնացնել Պոլիսը, Սելանիկը եւ Տանցիկը: Այս պարագան ալ կ'ապացուցանէ թէ Խ. Միութիւնը հաստատապէս վճռած է տեղաւորուիլ Միջերկրականի մէջ:

Յառաջ.— Ուրիշ թերթի մէջ հանդիպած չըլլալով այս լուրին, առ այժմ վերապահութեամբ կ'արձանագրենք, թէեւ շատ ալ անհաւանական չէ:

Նշանակալից պարագայ մը, այս առթիւ: Մառէշալ Սըր Հ. Ուիլսըն, Մ. Նահանգներու անգլ. զինուորական պատուիրակութեան նախագահը, վախ յայտնեց որ Մ. Նահանգները կրճատելով իրենց զօրքը Ծայր. Արեւելքի մէջ, լայն ասպարէզ պիտի ձգեն Ռուսիոյ: Մառէշալը նոյն մտահոգութիւնը յայտնեց նաեւ Եւրոպայի մասին:— «Բայց ամէնէն աւելի Պալքաններու ապագային համար է որ մտահոգ եմ: Եթէ Մ. Նահանգները թոյլ տան որ տկարանայ իրենց ազդեցութիւնը Եւրոպայի մէջ, Ռուսաստանը պիտի դառնայ տէր տիրական: Չեմ հասկնար ինչու Ռուսիան ապահովութեան միջոցներ եւ ռազմագիտական խարիսխներ կը պահանջէ, եթէ հողային ընդարձակման դիտումներ չունի: Մ. Նահանգները կամաւորապէս տկարացնելով իրենց ուժը, չեն կրնար Խ. Միութեան յարգանքը վայելել: Սթալին պիտի ջանայ տիրապետել ամէն ուր որ կրնայ»:

Թերթերը կը գրեն թէ անգլիացի մառէշալին այս յայտարարութիւնները բաւական յուզում պատճառեցին Հինգերու Ժողովին մէջ եւ տեղի կուտան զանազան մեկնութեանց: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ յայտարարութիւնները խեղաթիւրուած են:

✕ «Տէյլի Մէյլ» երէկուան խմբագրականին մէջ քննելով Մոսկուայի դիտումները ափրիկեան Տրիպոլիսոյ մասին, կ'ենթադրէ թէ Խ. Միութիւնը թերեւս սակարկութիւն մը կը փորձէ, զիջումներ ստանալու համար այլուր, օրինակ՝ Տարտանէլի մէջ: Եւ դիտել կուտայ.

— «Բրիտանական եւ կայսերական բանակները կռուեցան եւ թշնամին խորտակեցին ափրիկեան հողին վրայ ճիշդ ինչպէս ռուսական բանակները յաղթեցին [illegible] էր պատերազմին մէջ որքան Սթալինկրատը: Ի՞նչ պիտի ըսէին «Իզվեստիա» եւ «Փրավտա», եթէ Անգլիացիները բաժին մը պահանջէին լեհական Ուկրայինայի կառավարութեան մէջ»:

Ամէն օր անակնկալ մը Հինգերու Ժողովին առջեւ

Մէկ թնճուկը հազիւ քակուած, ուրիշներ կը դիզուին Հինգերու ժողովի սեղանին վրայ: Վերջին լուրերու համաձայն, ժողովը բաւական կը յառաջդիմէ պալքանեան դաշնագիրներու մանրագիտական քննութեան մէջ, բայց բուն քաղաքական խնդիրը միշտ անակնկալներ կը պատճառէ: Ռումանական դաշնագրին քննութիւնը վերջացած է եւ այժմ կը քննուին պուլկարական եւ հունգարական դաշնագիրները, բայց լաւատեսութեան պատճառներ չկան, որովհետեւ Անգլիա եւ Մ. Նա-

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Կազդոյրի էր ընկողմանիր հայրենադարձ ռազմագերին, մենաւորիկ տանձենիին ժլատ շուքին, ծոյլ դաշտին, ու վերացեալ՝ նոր յոյսերու, տեսիլներու բեղուն հուրով եւ հեշտալի անդորրութեան երկնասահան մեղեդիով, կը ծծէր այն ովկիանոսին կենսապարգեւ ու բարերար, բոյրերուն մէջ արեւախանձ, խոտերուն մէջ երաշտահար, ուր յուլաբար եւ տրտմօրէն՝ ոսկեճամուկ պարարտ կովեր կ՚որոճային չոր կիրին հետ, յոյժ յոռետես մտածումներ:

Անժու երկրին երկինքն ամբողջ լոկ կապոյտ էր, անապական եւ չէր ցոյց տար ճերմակ ամպի ոչ մէկ ծուէն թափառական, ու տարօրէն հեռացեր էր, տեղափոխուեր եւ խորացեր, ու կը թափէր գերաբորբոք արեգակէն՝ արամազդեան բարկ բոցեր: Միջոցին մէջ, ոչ մէկ էակ, ոչ իսկ մէկ իր կը շարժէր. լուռ էր չորս դին եւ աւանն ալ՝ տխանդորրի անուշ նիրհով հանդարտ պառկեր: Ու ոսկեզօծ դաշտին խորը, հայրենադարձ ռազմագերին համակ երգ էր,— համր երգը վստահութեան եւ նոր կեանքին:

Երենոսի սեւ մազերով մեկներ էր ան դէպի ճակատ ու գերութեան տանջանքներու տարտարոսէն եկեր ժօտատ. հինգ տարիներ, սիրտն էր եղեր խոր վիշտերով միշտ ալեկոծ եւ հոգին յեղյ թառանչներով՝ բիւր անէծքի անշէջ հնոց. էութեանբը վհատեր էր խելացնոր մարդկութենէն եւ նողկացեր անոր երկնած դժոխըմբեր մութ քաոսէն, բայց տոկուն է մարդ էակը որ կ՚ընկրկի եւ կը սմքի ու կը յուսայ եւ կը կառչի խօլալի, կ՚ելլէ ոտքի:

Հայրենադարձ ռազմագերին, տանձենիին ալկաղկ շուքին, ծոյլ դաշտին, ուր կը մնջէր խաղաղութեան տաղ ցնծագին, ահա դարձեալ կեանքին դարձեր ու գտեր էր իմաստն անոր, համոզուած որ՝ մարդկութիւնը պիտի կերտէ աշխարհ մը նոր: Աշխարհ մը նոր, ուր ամէն ոք պիտի տաքնայ, պիտի ուտէ, եղբայրական ջերմ գորովով պիտի սիրէ, պիտի զատէ, փոխան ռումբի՝ պիտի լսէ ովսաննաներ, երաժշտութիւն, ու չարիքին, նախանձին տեղ՝ պիտի սորվի լոկ բարութիւն:

Համատարած ոճիրն ընդ միշտ պիտի ըլլայ մեզմէ հեռու, պիտի չեռան օդանաւեր՝ նման հրակայ կաթսաներու: Նոր աշխարհը պիտի ճանչնայ ոչ կոյր ու կաղ, որբ ու այրի, տորոմեալ ոտք, ուռած սրունք եւ ստուերներ սովահարի, ոչ խեղակ, խուզուած գանկեր, փքուն փորեր, պատռած երանք, զխտ կապուտակ եւ ոչ ալ մերկ ու մսաթափ, սարսռալից ողջ կմախքներ, ոջլակեր մորթ, թանչք ու խիթեր եւ ծերացած պարմանիներ:

Եւ մանաւանդ, պիտի չըլլայ յօնումն անտէր, կոյս աղջկան, որ անսուաղ, նեցուկ իր տան, տաս տարեկան՝ իր մարմինը վարձու կուտայ, ծառերուն տակ, չերտ մը հացի, ու կորակոր, աչքերը գոց, պիրկ շրթներով, առանց լացի, թէ անտարբեր թէ անհամբեր, եւ վաստակն ալ կուրծքին սեղմած՝ կը յանձնուի միսի ցաւին, գինուորին տակ անասնացած: Հէգ էակին այս տաժանքը, տառապանքը խաչելութեան՝ նախատինք են եւ անարգանք թէ Աստուծոյ թէ մարդկութեան:

Պիտի չըլլան ելից ճամբու գնդակահար մայրերուն քով ու վիրաւոր, հոնդալից քոյրիկներու պաղատանքով խռովայոյզ եւ անժպիտ, լուռ տղեկներ շփոթահար, որ մենացեալ, անդոսնումի նայուածքներով, լուրջ, անբարբառ, եւ զխտակից՝ ինչպէս մեծեր, անչափելի տառապանքին, անոք, թշուառ ու ահաւոր եւ անիմաստ իրենց կեանքին՝ կը դառնան միշտ նոյն յանկերգին, միշտ նոյն հարցին.— «Ինչո՞ւ ապրինք այսուհետեւ, ինչպէ՞ս ապրինք մենք առանձին»:

Նորակառոյց աշխարհին մէջ, բազմահազար աղջիկ ու կին պիտի չերթան աշխատելու թշնամիի յաղթանակին՝ տաժանագին, նուաղ, կթոտ, աղտեղածուփ եւ անօթի, բայց հեստ, ըմբոստ՝ անագորոյն պահակին դէմ վատ, անողի: Հարստութեանց անպէտ վատնում, փճացումներ պիտի չըլլան եւ գլխիկոր, անօգնական որբ, որբուհի պիտի չըլլան: Փոխան արեան՝ որդան կարմիր առատ գինի պիտի հոսի. խաւարի տեղ՝ պիտի իշխէ պայծառութիւն շքեղ լոյսի:

Պիտի չըլլայ նուաստութեան, ստրկութեան պիղծ ոսկեդար, ամենուրեք մարդը մարդուն պիտի ըլլայ եղբայր արդար. մարդը գերմարդ պիտի չըլլայ՝ բիրտ ու վայրագ, միահեծան, պիտի ըլլայ մարդ իսկական, աստուածատիպ եւ իրական: Պիտի չըլլան փլուզումներ, վաճառք մարդու, հայրենիքի. պիտի ըլլայ գնահատում անհատական արժանիքի: Պիտի չըլլան քաղցահարներ՝ քաղաքացի, գերի, զինուոր, որ խուզարկեն աղբանոցներ եւ կամ կրծեն մարդու ոսկոր:

×

Կովերն իսկոյն յառաջացան, դաշտի մարդուն կարեկցեցան, երեք բերան բառաչեցին եւ հեռացան հեզ ու անձայն, հանդարտաքայլ, ճօճեմական, բայց հարցական ու ապշահար. «տառապակոծ ռազմագերին կը հաւատայ վստահաբար վերանորոգ մարդկութեան մը մեծ վերելքին հրաշափառ: Ով միամիտ մահկանացու, մարդկութիւնը միշտ խելագար, ատելավառ, գազան ու վատ, ագահ, անգութ, արծաթապաշտ՝ պիտի կռուի, յաւերժապէս, պիտի ըլլայ յաւէտ անհաշտ»:

Արփադունի խոտերուն մէջ, տանձենիին ժլատ շուքին, հայրենադարձ ռազմագերին, ունկնդրեց լուռ, տրտմագին, ապա կրկին հաւատաւոր ու լաւատես, հպարտ, ժպտուն՝ ըսաւ անոնց. «Բարի կովեր ոսկեգիսակ եւ իմաստուն, այլ յոռետես, թերահաւատ եւ յուսահատ փիլիսոփայ, դուք հեգնանքով կ՚անցնիք կ՚երթաք, կ՚արդահատիք մարդուն վրայ, մարդը սակայն, լաւ իմացէք, ազնիւ, պարկեշտ, սուրբ կը ծնի, քիչ հոգիներ կ՚ըլլան հրէշ եւ վատասիրտ կամ վայրենի»:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ա.

«Պայքար»ը, որուն լծուած է Թուրք Մամուլը, Յունիսէն ի վեր, ո՛չ «բերում» է, եւ ո՛չ «առաջադրութիւն»:— Ո՛չ արդիւնք Խորհրդային ծաւալումին, ոչ ալ ձգտում մը՝ Թուրք կարգերը պատշաճեցնելու Սան Ֆրանչիսկոյի Սահմանադրութեան: Ինչ որ կը փորձուի այսօր իբրեւ բանավէճ, կը թելադրուի մէկ կողմէ անհատական ու խմբակային շահերէ, ու միւս կողմէ՝ նոյնքան անձնական ու անխոստովանելի ցանկութիւններէ: Ոմանք, մտահոգ են իրենց աթոռներու ապահովութենէն, ուրիշներ յուսալից՝ որ ներկայ պայմանները թոյլատու պիտի ըլլան «ջուր հասցնելու»: Քաղաքական համոզումներ կամ հակումներ, կը հրահրեն գրչապայքարը, ու կը տեսնես՝ որ վէճը ստացեր է աղտոտ լաթերու ցուցադրութեան հանդիսաւոր առիթ մը: Լրագրող ու երեսփոխան, իրար կը մրոտեն թերթերու մէջ, Հալքի կուսակիցներ ու «ընդդիմադիրներ» կը հայհոյեն իրարու՝ Ազգ. Ժողովի մէջ, դիմակներ կը պատըռուին, ու գզուըռտուքը կ՚առնէ վրդովիչ համեմատութիւն:

Աչքէ անցուցէք Թուրք թերթերը Յունիսէն մինչեւ Սեպտեմբերի կէսը, ու պիտի տեսնէք՝ թէ ինչ շեշտ ու գոյն փոխելով, «դեմոկրատութեան» շուրջ հանդարտ ու տեսական խորհրդածութիւններ, կուգան կը յանգին արդի պաշտօնական մենամարտին:— Ճակատամարտին, աւելի ճիշդ:

Ճշդենք, անմիջապէս, թէ ներկայի իրարանցումը միայն թերթերու կողմէ ստեղծուած «շարժում» չէ: Համաձայն կառավարական թելադրութեան, ու Մամուլի Միութեան հրահանգին՝ «դեմոկրատականացում»ի ծարաւը, տրամադրութիւններ պատրաստելու ու աչքի փոշի ցանելու միջոց պէտք է նկատել: Ուրեմն, մէկ կողմէ՝ օրօրել ժողովուրդը, ու միւս կողմէ՝ ճշդել, թէ Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ նոր յեղաշրջում մը կը սկսի, երկիրը ու իր վարչաձեւը պատշաճեցնելու համար Միացեալ Ազգերու քաղաքական համոզումներուն:

Անգարա, առաւելապէս մտահոգ Ազգ. Միութեան սարսումէն, այս նոր փորձով կ՚ուզէ կան- [illegible] ներքին 1940—1945, փորձով տեսաւ՝ թէ երկիր հեռու էր ներկայացնելէ «մէկ գանգուած — մէկ հոգի», այնպէս՝ ինչպէս կ՚ուզէր հաւատալ ինք, ու կ՚ուզէր որ հաւատան ուրիշներ: Պատերազմի վեց տարիներու ընթացքին, Անգարա չկրցաւ փաթթել թարախոտ այն վէրքերը՝ որոնք երեւան եկան լուռ ու գործնական «ելոյթներով», Իսթանպուլի, Իզմիրի, Անգարայի ու Ատանայի մէջ, առաւելապէս համայնավար բջիջներու կողմէ, որոնք կ՚ուզէին տապալել ներկայ կառավարութիւնը, ու ենթարկուիլ «Արեւելքի Մեծ դրացիին»: 1941է ասդին, միայն Պոլսոյ մէջ, 700 համայնավար պարագլուխներ կը մնային ոստիկանական հսկողութեան տակ: Մասնաւորաբար Արեւելեան ու հարաւ-արեւելեան նահանգներու մէջ, ձերբակալութիւններ տեղի կ՚ունենան մինչեւ հիմա:— 8 Սեպտեմբերի «Սօն Փոսթա» կը հաղորդէ, օրինակ, թէ համայնավար երեք պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Ատանայի մէջ, իբրեւ դաւաճաններ՝ որոնք կ՚ուզէին տապալել ներկայ կառավարութիւնը: Տիարպաքըրի եւ Ուրֆայի ճամբով Սուրիա ապաստանած Թուրքեր (նաեւ զինուորներ), կը յայտնեն՝ թէ իբրեւ համայնավար հարիւրաւոր «հայրենակիցներ» յանձնուած են Պատերազմ. Ատեաններու: Աւելի թարմ ու բարախուն օրինակ մը,— «Թան»ի խմբագրապետ Զեքերիա Սերթէլ, 21 Օգոստոսի խմբագրականով կը վկայէ՝ թէ «Թուրք օրէնքներու դիկտատորական մտայնութեան հետեւանքով՝ թերթեր կը փակուին, գիրքեր կը հաւաքուին, ու իրենց համոզումներուն պատճառով կը ձերբակալուին ու ոստիկանական հսկողութեան տակ կը պահուին կարգ մը հայրենակիցներ»:

Սան Ֆրանչիսկոյի Սահմանադրութեան ստորագրութենէն վերջ, Անգարայի մտահոգութիւնները՝ դէպի «դարման» իրենց ընթացքին մէջ, սեւեռեցան ժողովրդավար յեղաշրջումի մը կարելիութեան վրայ: Ատկէ հրապարակային բոլոր այն ելոյթները, որոնք տեղի ունեցան Թուրք Ազգ. Ժողովի 14 Օգոստոսի նիստին, ընդմէջ երեսփոխաններ Ատնան Մէնտէրէս — Ֆուատ Քէփրիւլի, եւ Րէճէպ Փէքէր — Միւմթազ Էօքմէնի:

Համաձայն Ատնան Մենտէրէսի, «Թուրք հիմնական կազմակերպութեան օրէնքը տեսականօրէն դեմոկրատիկ հիմերու վրայ միայն հաստատուած է արդի վարչաձեւը: Հալքը, տեսակ մը միահեծան իշխանութիւն է, որ կորսնցուցած է յեղաշրջական իր բոլոր հակումները»: Աւելորդ է ճշդել, թէ այս յայտարարութիւնները աղմուկ ու աննախընթաց վրդովում առաջ բերին Ազգ. Ժողովի սրահին մէջ, ու Նախագահին միջամտութեամբ միայն՝ կարելի դարձաւ կանխել աւելի... պատկերազարդ վիճաբանութիւն մը՝ ընդ մէջ կողմերուն:

Թուրք Կառավարութիւնը չարիք չգտաւ պայքարը Մամուլին փոխադրելու կարելիութեան մէջ, լոկ այն պատճառներով՝ որ ա) յաչս օտարին՝ այդ դրչապայքարը պիտի դառնար փաստ ու նշանակ, դէպի լայն ժողովրդապետութիւն Անգարայի լայնամտութեան. բ) ի հարկին կարելի պիտի ըլլար դադրեցնել պայքարը՝ համաձայն Մամուլի օրէնքներուն. գ) Բանավէճը պիտի փաստէր ողջմտութիւնը Հալքին, որ կ՚ամբաստանուի իբրեւ մենատէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՄԵՌԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ...

Ֆիւմէլ - Լիբօս (Աժէնի շրջան) գործարանային շրջանը ծանօթ է մեր հայրենակից աշխատաւորներէն շատերին, որ Ֆրանսա իրենց առաջին մուտքը այդ շրջանի գործարաններն են հիւրընկալել:

Ներկայիս երկու հայ ընտանիքներ միայն կան Foyer - Fumelaisում: Մէկը այր եւ կին Բարունակեան (Պուրսայի շրջանէն), միւսը՝ բնիկ Խարբերդի շրջանէն, Ատանա մեծցած Վահան Թորիկեան, (կինը Զէյթունցի), հայր չորս զաւակների:

Մեր երկու հայրենակիցն էլ բանուոր Ֆիւմէլի գործարանում: Թորիկեանի անդրանիկ զաւակն է Յովհանը: Այդ շրջանում ո՞վ չի ճանաչել նրան, հայկական խոհուն աչքերով միակ հայ պատանին բազմազգի օտարականների մէջ:

Յովհանը առաջինն է եղած դպրոցում, առաջինը մարզանքի եւ այլ խաղերում: Երբ բազմանդամ ընտանիքը ապրեցնելու հոգը՝ հազիւ նախակրթարան աւարտած՝ նրան տանում է գործարան՝ ուր նա թէ աշխատում է, թէ հետեւում գործարանի արհեստից դասընթացքին, միշտ յաջողութենէ յաջողութիւն ցատկելով:

Գործարանի ղեկավարութեան գանձն է պատանի Թորիկեանը:

Այդ բաւական չէ իրեն, նա աւելի մեծ երազներ ունի: Ելեկտրօ - մեքենագէտ է ուզում լինել: Տանը, հարց պատասխանի գրաւոր դասեր է առնում, յաջող, իր հաւատքը մեծ է, մինչեւ ճարտարագէտի աստիճանի պիտի հասնի:

Այո՛, բայց... երկիրը, ուր ծնուել ու ապրել է ինքը երկունք է ապրում, կորցրել է իր ազատութիւնն ու գերիշխանութիւնը:

Ֆրանսան ուզում է ազատ ապրիլ. Ֆրանսան չի կարող ազատ չապրիլ:

Պարտուե՞լ է պետութիւնը, ազատ է Ֆրանսայի հոգին:

Մաքի.— Թիկունքէն զարնել թշնամին, հարթել ճանապարհ ազատարար բանակի, եւ որ գըլխաւորն է, իր արիւնով գնել իր ազատութիւնը:

Մաքին իրեն է քաշում բոլոր ազատատենչ հոգիները, ու պատանի Թորիկեանի երակներում, մօր կողմէն Զէյթունցիի արիւն է հոսում: Շատ է երիտասարդ, հազիւ 17 տարեկան: Ծնողները...

Գործարանում համարեա երիտասարդ չէ մընացել: Իր հայրենակից եւ դրացի Վահէ Բարունակեանը եւս մաքի է բարձրանում:

Մաքիի ըմբոստ, հայրենասէր երգերը մինչեւ տուն են հասնում, քուն ու դադար չունի:

Ու մի գիշեր ի զուր ծնողներն սպասում են Յովհանի վերադարձին: Նա փախել է տունէն միանալու համար Ազատների ընտանիքին:

1944 Օգոստոս, զարնում է Մաքին թշնամու թիկունքին, կտրում է Մաքին թշնամու նահանջի ճանապարհը, ու Թորիկեանը կռուող է: Օգոստոս 15—17ի կռիւներում Թորիկեանն սպանւում է ոչ թէ Գերմանների, այլ միլիսների գնդակով: «Արդէն վիրաւոր, դեռ շարունակում էր կրակել», վկայում են իր զէնքի ընկերները: Marguette - d'Eyssesը 82 սպանուած է տալիս, 24ը կամաւոր: Ազատութեան արշալոյսը ոսկեզօծում է նահատակների անթաղ դիակների դեռ թարմ արիւնը:

Թորիկեանի դիակը յանձնւում է ծնողներին: Իր թաղումը արտակարգ հանդամանք է առնում: Փակւում են գործարանները, խանութները, ներկայ են դպրոցի աշակերտները: Ոչ միայն Fumelle Libos, այլ ամբողջ շրջանի ժողովուրդն է գալիս

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶՔՈՎ.— 3

Գիշերուան կը ձգեմ աշխատանքներս ու ճաշերէն վերջ, քանի մը ժամով կը խառնուիմ ժողովուրդին: Որովհետեւ առանց համազգեստի օտարները հազուադէպ են, յաճախ կուգան ճամբայ հարցնելու կամ տեղեկութիւն ուզելու, եւ երբ կը տեսնեն թէ իրենցմէ չեմ, հազար պիթըներով (ներողութիւն) կը հեռանան: Ոչ մէկ թշնամական արտայայտութիւն:

Ակնբախ է երիտասարդներու, միջին տարիք ունեցողներու սակաւութիւնը: Ընդհանրապէս կամ շա՛տ մանուկ են կամ շատ ծեր, իսկ տիրող տարրը անվիճելիօրէն իգական սեռն է: Այս վերջիններուն մէջ ալ ողբերգականութեան ամենաճնշող մտածումը, սեւ հագնողներու բազմութիւնը մօտաւոր գաղափար մը կուտայ Գերմանիոյ մարդկային կորուստներուն մասին:

Հիւանդկախ չեն, սակայն, այր թէ կին գունատ կը թուին, չըսելու համար տգեղ, հակառակ արձանանման մարմիններու: Վարժուած Ֆրանսայի արուեստական կեռասանման շրթունքներուն, ակնահաճոյ շպարուած դէմքերուն, ինչո՞ւ չխոստովանիմ, որ անհամ, անհրապոյր կը թուին տեսած դէմքերս, ուր կը պակսի նաեւ ժպիտը: Զափազանցած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ, որ խնդացող մարդու դէմքէ չհանդիպեցայ:

Ի հարկէ, Տեւտոնները չունին եւ չեն ունեցած լատին ժողովուրդներու համակ զուարթութիւն բուրող չէնչող բնաւորութիւնը, բայց, իրենց տխրութեան գլխաւոր պատճառը ուրիշ տեղ փնտռելու է: Պարտութեան ամօթէն, անխուսափելի ծանր հետեւանքներէն աւելի, վերջնապէս կորսուած սիրելիներու, քանդուած բոյներու հոգեմաշ կրակն է որ կը խանձէ զիրենք: Տուն չկայ որ մարդկային կամ նիւթական կորուստ մը ունեցած չըլլայ:

Այս մտահոգութիւններուն մէջ, արդուզարդի մասին մտածելը աւելորդ պիտի ըլլար: Եւ կը տեսնես բազմաթիւ կիներ՝ այրերու պէս հագուած: Տարատ, աշխատանքի կապոյտ հագուստ, եւն.: Ամէն ինչ կորսնցուցած, հագած են՝ ինչ որ իրենց ձեռքը ինկած է: Երբեմն զոյգ-զոյգ բըրդեղէններ՝ մին-միւսին վրայ, վերարկուներ նըմանապէս: Շատոնց է կօշիկ ստացած ըլլալու չեն, որովհետեւ բոպիկ ոտքով տղաքը բանակ կը կազմեն:

Տեսնելու է երբեմնի սիգաճեմ Վեհրմախտին մնացորդներու վիճակը: Կը պտտին թափթփած, աղտոտ հագուստներով, չարթուան մը մօրուքով: Յաղթական չեն այլեւս, եւ կոտրած է կուրծքերը դուրս ցցող, խրոխտ քալուածք տուող ներքին զսպանակը:

Կը մտնեմ Հաուփթ-պանհոֆէն ներս (գլխաւոր կայարանը): Շողեկառքը այրուած, քանդուած, ոստմ մը չէ զպած իր շէնքերուն, միայն, աւելորդ է ըսել, ապակեպատ տանիքը մաղի կը նմանի այլեւս: Նմոյշի համար լման ապակի մը չէ մնացած: Մօտիկ արուարձաններու գիծերը կը բանին եւ շատոնց հանգստեան կոչուած՝ բայց պարագաներու բերումով նորէն աշխատանքի կանչուած քոստ վակոններու մէջ՝ ժողովուրդը թըխմուած է պահածոյ ձուկերու պէս: Իսկ կայարանի պատերուն տակ՝ գիշերելու պատրաստուող բնտանիքները շարուած են արդէն: Ծրար, կողով, կըռնակի պայուսակ (Գերմանացիին անբաժանելի ընկերը) շինած են սենեակներ, ուր՝ յոգնաբեկ փոքրիկները մշիկ մշիկ կը քնանան, իրենց տարիքին երանելի անհոգութեամբը:

հազարներով, իր յարգանքի տուրքը տալու պատանի նահատակին:

Անթիւ-անհամար են ծաղկեպսակները: Իր լուսանկարը հարիւրաւոր օրինակներով բաժնուած է փափաքողներին: Իր գերեզմանը փորուած է Լիբոսի հանգստարանի գլխաւոր մուտքի ճիշդ դիմացը՝ նոյնպէս նահատակ մի գլխապետի կողքին, համարեա կից:

Fumelleի գործարանը երկուսի վրայ, երկաթաձոյլ նոյնանման դամբան է կառուցել, ներկուած արծաթագոյն:

Յովհան Թորիկեան, 17 տարեկան,
Մեռած Ֆրանսայի համար:

Կուռի վայրում մարմարեայ յուշարձան է շինուած, այդ օրուայ բոլոր նահատակների համար, եւ անուանացանկում պատուոյ տեղ է դրուում մեր հայրենակիցը:

— Թուլուզի այդ օրերի թերթերը լեցուն են Թորիկեանի մասին գրուած յօդուածներով:

Այդ բոլորը չէ: Ֆիւմէլի գործարանը անմահացրել է նահատակ հայորդու անունը, իր արհեստից դասընթացքի մեծ սրահը անուանելով՝ Թորիկեան, ուր կախուած է պատանիի մեծադիր լուսանկարը, միշտ թարմ ծաղիկներով զարդարուն: Սրահի անուանակոչման օրը յատուկ հաւաքոյթ է տեղի ունեցել եւ դասընթացքի բոլոր բանուոր-աշակերտները ստացել են երկաթէ շքանշաններ, Թորիկեան մակագրութեամբ:

Յարգա՜նք իր յիշատակին:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՂՕՂԱՆՋՆԵՐ

Հայրենի ղօղանջներ իմ զուարթ,
Հոգեզմայլ մրմունջներ Աստծոյ հետ,
Աղօթքներ զորովի, ջերմեռանդ,
Ձեր կանչին ես հիմայ առ յաւէտ:

Ձեր վսեմ ձայներով դիւթականչ
Ծովերի՞ց էք զալիս կապուտուռն,
Երկնամերձ լեռների՞ց մեր սքանչ,
Թէ՞ յուռթի դաշտերից խնկաբոյր:

Մասիսն է ձեր ձայնի երանգը՝
Ալեզարդ նահապետն իմ երկրի,
Հրազդանը՝ նրան հեւք ու յանգը,
Արձագանգն այն դիւթիչ երգերի:

Ձեր կանչում Անին է հեծեծում
Դարաւոր վշտերով անմեկին,
Արաքսն իր ժեռ ափերը ծեծում
Եւ ողբում կորսուած փառքը հին:

Հայոց Պարն է խորշում տեսնելով
Շուրջը խորթ օտարներ չարախինդ,
Եւ Սիփան, եւ Գրգուռ հոգերով
Խռովուած ողբում են դառնաղի:

Իսկ հեռում Երեւանն է ժպտուն,
Կախարդող գոյներում այն դիւթիչ,
Սեւանը՝ անխռով վէտվէտում
Իր փրփուր ջրերով երկնաջինջ:

Երկնքի լազուրները պատող
Ձեր գերող կանչերով զըրընգան,
Դուք կեանքի էք կոչում քար ու հող
Եւ իմ մէջ նոր հրեր բորբոքում:

Կամարւող դարերը միշտ անմեռ
Կոթողներ են կանգնել ձեզ համար,
Երգել են անցեալի փառքը ձեր,
Առօրեան ձեր լոյսէ եւ անմար:

Ձեր ձայնի ամէն յանգ ու թրթիռ,
Մի վսեմ աղօթք է, աւետիս,
Մի գարուն ցնծութեան ու փառքի,
Որ հասնում է բազում սրտերից:

Հայրենի ղօղանջներ իմ զուարթ,
Բիւրանուն մրմունջներ Աստծոյ հետ,
Աղօթքներ զորովի, ջերմեռանդ,
Ձեր կանչին ես հիմայ առյաւէտ:

ԳՈՐԵԱՆ

Գերմանիա այցելողին առաջին տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ, թէ ամբողջ ժողովուրդ մը տեղափոխութեան մէջ է: Ռմբակոծութեանց, արշաւող բանակներու առջեւէն փախչող բազմութիւնները կը վերադառնան, կամ, գլուխ դնելիք նոր տեղ մը կը փնտռեն, եւ որովհետեւ, փոխադրական միջոցները չափազանց անբաւարար են, մարդիկը իրենց ուժերուն ծայրագոյն տարողութեամբը կը բեռնաւորուին, մնացած քանի մը կտոր գոյքը ազատելու մտահոգութեամբ: Պզտիկներու ուժն իսկ կ'օգտագործուի:

Ճամբայ կ'ելլեն՝ առանց գիտնալու՝ թէ երբ կը հասնին: Երկաթուղի մը զիրենք կը ձգէ 50 կամ 100 քիլոմեթր անդին, երբեմն իրենց ուղղութիւնն ալ չէ, բայց կը մօտեցնէ, որով կ'օգտուին առիթէն: Օրը արդէն կ'անցնի: Ստիպուած են գիշերել քանդուած կայարանին, լաւագոյն պարագային՝ սպասման սրահին մէջ որ նեղ կուգայ անշուշտ:

Յաջորդ օրը՝ նոյն պատմութիւնը: Այսպէս դեռ գլխաւոր գիծերուն վրայ: Ասոնցմէ դուրս, այլեւս Աստուծոյ կը յանձնես ինքզինքդ: Այս է պատճառը, որ ճամբաներու երկայնքն ի վեր կը հանդիպիս խումբ-խումբ մարդոց, ընդհանրապէս կիներ եւ մանուկներ, 4—5 կտոր բեռան տակ հեւալով, քրտնաթաթախ: Բախտաւորները պզտիկ սայլ մը ունին, բրդաձեւ դիզուած: Երբ այլեւս չեն կրնար, կը հաւաքուին տեղ մը եւ հազար աղաչանք ու պաղատանք, որպէսզի բարեացակամ զինուոր մը կամ բեռնատար կառքի մը մեքենավարը, բարի ըլլան քանի մը հոգի վերցնելու իրենց հետ:

Կը քալեն՝ անձրեւին տակ. կը սպասեն՝ անձրեւին տակ, իսկ Գերմանիա այցելողները գիտեն, թէ անձրեւէն առատ բան չկայ այդ երկրին մէջ: Արգիլուած է թէեւ, սակայն սիրտս չի դիմանար, եւ բազմաթիւ անգամներ կը կեցնեմ տրամադրութեանս տակ դրուած կառքը՝ կրցածիս չափ բեռնաւորելու համար:

Մեր պաղթականութիւնն է, ջարդը պակաս:

Չեմ ուրախանար: Տառապած մարդը չի կրնար ուրախանալ ի տես ուրիշին դժբախտութեան: Սակայն կը խորհիմ, այս բազմութեան մէջ կան մարդիկ, որոնք ականատես եղան ժամանակին մեր ապրած ողբերգութեան: Հիմա որ, անձնական մորթին վրայ կը զգան մեր քաշածին մէկ փոքրիկ մասը, կ'ուզէի իմանալ իրենց հոգեկան ապրումները: Կը յիշե՞ն արդեօք այն օրերը, երբ փոքր՝ բայց չարքաշ ժողովուրդ մը կր մաշէր անապատի աւազներուն վրայ, իսկ իրենք, անտարբեր աչքերով կը սիրաբանէին դահիճներուն հետ …

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

« ԼԷՆԻՆ ՓԱՇԱ »

Երեւանի « Սովետական Գրականութիւն եւ Արուեստ » պարբերականին մէջ, Ար. Մամիկոնեան ստորագրած է գրութիւն մը, «Հայ ժողովրդի Լէնինեան երգերը»: Կարճ գրախօսական մը, ընդամէնը երկու էջ:

Յօդուածագիրը կը բացատրէ թէ Լէնինը «հայկական ֆոլկլորում պատկերանում է որպէս հայ ժողովուրդ ազգային հերոսը»:

— « Եւ այս ժողովրդական պատկերացումը պատմական է, ճշմարիտ ու երկարաշունչ մեկնաբանման կարիք չի զգում: Լէնինին այդպէս են պատկերացնում նաեւ մեր եղբայրական այն ժողովուրդները որոնք մինչեւ 1917 թիւը կրում էին ազգային ստրկութեան շղթան եւ Լէնինի միջոցաւ ստացան ոչ միայն սոցիալիստական ազատութիւն, այլեւ ազգային պետականութիւն »:

Այս առթիւ կ'իմանանք որ լոյս տեսած է նոր վիպերգութիւն մը, «Լէնին փաշա», իբրեւ ժողովրդային բանահիւսութիւն: Ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ, վիպերգութիւնը Լէնինի գաղափարին եւ գործին փառաբանութիւնն է, արդիւնք «անգրագէտ գիւղացու ֆանտազիայի» (երեւակայութիւն): Բնականաբար իր արժէքն ալ համեստ պիտի ըլլայ: Բայց յօդուածագիրը բարձրաձայն կը յայտարարէ թէ «Լէնին փաշա» Հոկտեմբերեան մեծ ռէվոլիւցիայի (յեղափոխութիւն) եւ դրան յաջորդող քաղաքացիական կռիւների խիստ իւրայատուկ գեղարուեստական արտացոլումն է, կատարուած դիցաբանական պատկերման տարրի օգտագործումով»:

Գիրքը աչքի առջեւ չունենալով, բնականաբար ի վիճակի չենք որ եւ է կարծիք յայտնելու: Ուրեմն կը դիմենք նորէն յօդուածագրին վկայութեան, արտատպելով իր մէջ բերած քանի մը նմոյշներն ալ.

— « Եւ այսօր, երբ կարդում ենք Լէնին փաշան, թւում է թէ գըրար Ծաղկի Սեւօն իր անմահ դիւցազներգութիւնը կերտելիս ընդգրկել է նաեւ մեր Հայրենական պատերազմը, նրա յաղթական աւարտումը»:

Լէնինը փառաբանած ատեն, ժողովրդական բանահիւսութիւնը կը հոլովէ երկու զուգընթաց գաղափարներ,— Մէկը այն՝ որ Լէնին ազատեց հայ ժողովուրդը, միւսը՝ Լէնինը անմահ է,—
Աշխարհը մի ծով էր, մենք մէջը ծարաւ,
Լէնինի գործերով՝ տեսաք ինչ դառաւ:
Կամ,— Լէնին եկաւ ինչքըս բազէ
Մեզ ազատեց շատ սթամէ (սպանդէ?)
Եւ կամ, տարբեր եղանակ մը.—
Բոլշեւիկ խիմնատիր, չքաւորին ազատիր, —
Հազար տարուայ վէրքերով մեր ցաւերը փարատիր: — Լէնին ջան, մեր տէր ջան, մեր խեր ջան:

Հետեւեալ երգն ալ՝ իբրեւ պատկերացում Լէնինի անմահութեան.—

Թէ աշխարհքում մահ ու մեռ կայ,— Քեզպէս մեռնողը անմահ ա,— էդ հրմէնին գործդ վկայ,— Զարթնիր, Լէնին, քեզ մահ չկայ,— Զարթնի՛ր, ումուտ, արեւ Լէնին,— Քեզնից լուսով արեւ չկայ »:

Վիպերգութեան մէջ միշտ իրարմէ անբաժան են Լէնինն ու Սթալինը.

Ստալին՝ Լէնինի լաւ աշակերտը.— Կանգնած է մեզ պաշտպան՝ ինչպէս լեռ բերդը,— Հէ՛յ ջան հա՝ բերդը, — Հէ՛յ ջան հա բերդը:

ՁԱՅՆ ՄԸ՝ ԳԵՐԵԶՄԱՆԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս Սուրիոյ մէջ մեռաւ երիտասարդ ընկեր մը, Յակոբ Սիմոնի, որ տարիներէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէ մը: Ողբացեալ ընկերը յաճախ բանաստեղծութիւններ ալ կը գրէր, արձակ թէ ոտանաւոր: Ահաւասիկ նմոյշ մը, գրուած 1936ին. —

ՔԵԶՄԷ ՀԵՌՈՒ

Դուն չկաս հիմա. ու քեզմէ հեռու իմ հոգին՝ սիրաբաղձ ու կարօտակէզ՝ չարչարանքով կ'ոգեվարի, թիթեռնիկի մը պէս, որ զամուած է գընդասեղով մը պատին: Ու կը թեւաբախէ ցաւագին անհնարին թռիչքներու եւ ծաղիկներու համբոյրին կարօտով …

Ցաւի սուր բեւեռին վրայ՝ հոգիս կարօտն ունի վերջին համբոյրին:

Եւ ինչպէս թիթեռնիկը զամուած պիտի ուզէր մեռնիլ ծաղիկի մը ծոցին ու բոյրին մէջ, իմ ազուոր ծաղիկ, պիտի ուզէի գրկիդ մէջ, համբոյրիդ քաղցրութիւնը ծծելով մեռնիլ:

Քեզմէ հեռու՝ սիրտս թիթեռնիկի մը բաղձանքներով կ'ոգեվարի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ.— Թէհրանի «Լոյս» հանդէսէն կ'իմանանք թէ Զարեւանդի ծանօթ գիրքը, «Միացեալ եւ Անկախ Թուրանիա», որ ռուսերէնի թարգմանուած էր Փարիզի մէջ, այժմ թարգմանաբար կը հրատարակուի պարսկերէն մեծ օրաթերթին՝ «Փարվարէշ»ի մէջ: Թարգմանիչն է երիտասարդ հայ գրող մը, Պ. Ալբեռ:

հանդները միշտ կը մերժեն ճանչնալ այդ երեք երկիրներուն կառավարութիւնները։

Առջի օր խնդիր մը եւս ծագեցաւ, երբ Պ. Մոլոթով գանգատեցաւ թէ Թրիէսթէի վերաբերեալ զեկոյցը հրատարակուած է առանց իր հաւանութեան։ Ռումանիոյ սահմաններու մասին ալ վէճ մը ծագած է։ Մինչ Խ. Միութիւնը կը պնդէ որ ամբողջ Թրանսիլվանիան Ռումանիոյ ձգուի, Մ. Նահանգները դիտել կուտան թէ որոշ մասեր պէտք է մնան Հունգարիոյ, քանի որ բնակիչները մաճառ են։

Ամէն անգամ որ նոր վէճ մը կը ծագի, հինգ նախարարները կը նախընտրեն մէկդի դնել եւ ուրիշ հարցերով զբաղիլ։ Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութեան նախագահը յայտարարեց թէ պատրաստ են ինքնավարութիւն շնորհելու, եթէ Թրիէսթէն Եուկոսլաւիոյ սահմաններուն մէջ մնայ։ Այդ պարագային Թրիէսթէ 25 երեսփոխան պիտի ունենայ Եուկոսլաւիոյ Ազգութեանց Խորհուրդին մէջ (խորհրդարան), ինչպէս նաեւ առանձին խորհրդարան մը։

Պելզենի արգելարանին սարսափները

Լիւնէպուրկի դատավարութեան հինգերորդ օրը վկայութեան կանչուեցաւ Հրէուհի մը, բժ. Իտա Պիմքօ, նկարագրելու համար կազարձակ սենեակներու սարսափները։ Վկան փղձկեցաւ, երբ կը պատմէր թէ ծնողքը, եղբայրը, ամուսինը եւ վեց տարեկան տղան կազարձակ խցիկը տարուեցան եւ յետոյ դիակիզարան, երբ Աուշվից հասան 5000 Հրեաներու հետ։ «Միայն 250 հոգի ողջ մնացին եւ արգելարան փոխադրուեցան։ Կազարձակ սենեակին համար զոհերը կը զատուէին առանց կանոնաւոր մեթոտի։ Այդ առաջին օրէն վերջ, քանի մը ամիս անցաւ, մինչեւ յաջորդ կազային կոտորածը որուն համար Նացիները ընտրած էին Հրեաներու ամէնէն նուիրական տօնը, — Քաւութեան օրը»։

Վկան աւելցուց թէ Հրեաները կը մերկացնէին հիւանդանոցին մէջ, եւ ամէնէն տկարները անմիջապէս կը զատուէին կազարձակ սենեակին համար։ Յետոյ նկարագրեց կազարձակ սենեակը, — կղմինտրէ ընդարձակ սրահ մը շարք շարք խողովակներով ինչպէս բաղնիքներու ծորակներ։ Պատմեց նաեւ թէ կարգ մը տաղաւարներու մէջ կիները բժշկական փորձերու կ'ենթարկուէին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ խորհրդային զօրքը քաշուեցաւ եւ զրաքննութիւնը ջնջուեցաւ, համաձայն Մոսկուայէն եկած հրամանին։ Իրանի վարչապետը պաշտօնապէս հաստատեց այս լուրը։

ՃԱՓՈՆԸ փճացած է տնտեսապէս թէ քաղաքականապէս, յայտարարեց զօր. Մէք Արթըր։ Ճափոն այլեւս բանակ պիտի չունենայ։ Գալով նաւատորմին, մնացեալ մարտանաւերը մեծ մասով պիտի քանդուին եւ միայն քանի մը փոքր նաւեր պիտի ձգուին։ Մ. Նահանգները հաւանաբար պիտի պահանջեն Ճափոնէն, պարանքով։ — Թօքիոյի մէջ ձերբակալուեցաւ զօր. Տոհիրա, Մանչուրիոյ եւ Չինաստանի արշաւանքին կազմակերպիչը, որ քանի մը օր առաջ զօր. Մէք Արթըրի այցելած էր, իբրեւ հրամանատար առաջին բանակին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով, անգլիացի հրամանատարը պաշարման վիճակ հրատարակեց։ Բնիկները անկախութիւն կը պահանջեն։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ յաւելման մասին բանակցութիւններ կը կատարուէին աշխատանքի եւ արտադրութեանց նախարարներուն միջեւ։ Գոյացած համաձայնութեամբ, միջին աշխատավարձին վրայ 10—12 առ հարիւր յաւելում պիտի ըլլայ երկու զաւակի, 20—24 առ հարիւր երեք զաւակի համար, հաշուելով Օգոստոս 1էն։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ գումարուած ժողովի մը առթիւ, Արաբական Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց որ եթէ Հինգերու ժողովը որոշէ մէկ պետութեան խնամակալութեան յանձնել ափրիկեան Տրիպոլիսը, Եգիպտոս պիտի առաջարկէ սահմանել այդ պարտականութիւնը, իբրեւ արաբական պետութիւն։ Իսկ եթէ խնամակալութիւնը պիտի կատարուի քանի մը երկիրներու կողմէ, պէտք է յանձնել Արաբական Դաշնակցութեան։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ (նահանգային խորհուրդներ) զանազան համաձայնութիւններ կնքուած են կուսակցութեանց միջեւ։ Օրինակ, համայնավարները եւ արմատականները միացեալ ցանկով պիտի երեւան կարգ մը շրջաններու մէջ։ Ընկերվարականներն ալ ուրիշ հոսանքներու հետ համաձայնած են։ Պիտի ընտրուին 3028 պատգամաւորներ, ամբողջ Ֆրանսայի եւ Քորսիքայի մէջ, բացի Փարիզէն որուն քաղաքապետական խորհրդականները (ընտրուած Ապրիլ 29ին) իրաւամբ անդամ են նահանգային խորհուրդներու։

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ Քոնրատ Հէնլայն, Զուտէթներու առաջնորդը, որուն սարքած անջատողական շարժումը յանգեցաւ Միւնիխի ժողովին եւ յետոյ պատերազմին։

ՉԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ որոշեցին բողոքի ժողով մը գումարել Սալ Փլէյէլի մէջ, յառաջիկայ հինգշաբթի։

ԱՆԳԼԻԱ որոշեց 50 առ հարիւր կրճատել իր գնումները Մ. Նահանգներէն, մասնաւորապէս պակսեցնելով թուղթի, բամպակի, քարիւղի եւ ծխախոտի ներածումը։ Այս որոշումը յուզում պատճառեց Ամերիկայի առեւտրական շրջանակներուն մէջ որոնց լաւագոյն յաճախորդն է Անգլիա։ Այս վերջինը կը նեղուի տոլարի պակասէն։

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Իրաքի խնամակալ իշխանին եւ վարչապետին այցելութենէն վերջ, հետեւեալ զեկոյցը հրատարակուեցաւ.— «Հաստատուեցաւ թէ երկու երկիրներն ալ միեւնոյն շահերն ու գաղափարներն ունին քաղաքական թէ տնտեսական գետնի վրայ եւ թէ Թուրքիոյ եւ Իրաքի գործակցութիւնը կրնայ ծառայել երկու քոյր եւ դրացի երկիրներու, ինչպէս եւ Մօտաւոր Արեւելքի միւս երկիրներու շահերուն»։ Նուրի փաշա, որ Անգարա մնացած էր խնամակալ իշխանին վերադարձէն վերջ, Սուրիա մեկնեցաւ։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ֆօն Նէօյրաթ, Գերմանիոյ արտաքին գործերու երբեմնի նախարարը եւ փոխադրուեցաւ ֆրանսական գրաւման շրջանը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Թօքիոյի Թուրք դեսպանը, որ անհետացած է դեսպանատան բոլոր պաշտօնեաներուն հետ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ անգլ. զօրքը պիտի քաշուի, կը գրէ տեղական թերթ մը, առանց հաւատալու իր տուած լուրին։ «Գահիրէն պարպե՞լ, աղէկ. բայց աւելի յարմար պիտի ըլլար Դամասկոսէն սկսիլ»։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ աղջիկը եւ կոմս Չիանոյի կինը, Էտտա, որ Զուիցերիայէն դուրս հանուելով իտալական կղզի մը աքսորուեցաւ, զարմանազան յայտարարութիւններ ըրած է, տեսակցութեան մը առթիւ։ «Կ'ըսեն թէ փաշական քաղաքականութեան ոգին էի, թէ 40.000 սիրահար ունէի... Շիտակը խօսելով, ես կը հիանայի Գերմաններուն վրայ, որովհետեւ չէի գիտեր անոնց վայրագութիւնը։ Տակաւին կը գնահատեմ իրենց կարգ մը յատկութիւնները. բայց դժբախտաբար անիծեալ ժողովուրդ մըն է եւ եթէ Դաշնակիցները զգուշական միջոցներ ձեռք չառնեն, նոր պատերազմ մը պիտի պայթի 50 տարիէն։ Հայրս կ'ատէր Գերմանները, բայց պատերազմին մասնակցեցաւ, որովհետեւ անոնք կրնային Իտալիան գրաւել քանի մը ամիսէն»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ գրաւման բանակի զինուորները,— Անգլիացի, ամերիկացի եւ ֆրանսացի, արտօնութիւն ստացան ամուսնանալու Գերմանուհիներու հետ, 1946 Յունուարէն սկսեալ։ Այս արտօնութիւնը եւ ուրիշ փոփոխութիւններ որոնք ի զօրու պիտի ըլլան Հոկտեմբեր 1էն սկսեալ, աւելի կը ներդաշնակեն արեւմտեան Դաշնակիցներու քաղաքականութիւնը Ռուսերուն հետ։ Այս վերջինները երբեք արգիլած չեն մտերմացումը իրենց գրաւման շրջանին մէջ։ Մինչդեռ անգլեւամերիկեան շրջանին մէջ, գրաւումէն մինչեւ Յուլիս 13 զինուորները 65 տոլար տուգանքի կը դատապարտուէին, եթէ բարեկամանային Գերմանուհիներու հետ։

15 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 60 հոգի վիրաւորուեցան Ռօմանի մօտ (Իզէր), երբ միջին կառք մը զարնուեցաւ Վալանսէն եկած կառախումբի մը։

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ Նախկին Կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ շաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր, ժամը 17.45ին։ Հաւաքատեղի Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V։ Կը խնդրուի ներկաներէն կէտ առ կէտ հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (16 Օգոստ. — 31 Օգոստոս)

ՆԻՍ՝ Գալֆաեան 200, ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ՝ Էտինէլեան 200, ՎԻԷՆ՝ Արախջինեան 200, Պ. Պ. ԱՐԱՐԻՃ՝ Գոհարեան 750, Գրիգորեան 750, ՊՈՒԼՈՆԵԸ՝ Պէրպէրեան 400, ՊՐԻՒՔՍԷԼ՝ Մկրտիչեան 500, Հայկ 500, Պետիկեան 900, ՍԱՐՍԷԼ՝ Գօքպէչեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Քիրիշեան 200, Պ. ՔՈԼՈՄԲ՝ Օհանեան 400, ԿԱՐՏԱՆ՝ Գրիգորեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Նիզամեան քհնյ. 200, ՊՕՄՈՆ՝ Գործ. 1102.50, ՊՈՆՏԻ՝ Պալեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Պոտուրեան 750, Ֆարչեան 400, ՍԱԼԻՆ՝ Օհանէսեան 234, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գործ. Պլ. OSSO 7664, Գաբրիէլեան 400, Զարուկեան 750, ՇԱՎԻԼ՝ Տէր Գալուստեան 200, ՎԻՐՕՖԼԷՅ՝ Սարգիսեան՝ 400։

(Շար.)

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 16 Սեպտ.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Օպնա, Վալս քաղաքներու, ինչպէս նաեւ Իւսէլի, Սէն - Փիէռի եւ Փոն տ'Օպնայի Հայերու ընդհանուր ժողովը։ Ներկայ էին Վալանսի Հայ Ազգ. Ճակատի ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Փանոս Զօրդեան եւ Սուրէն Մակարեան, ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Տիգրան Փիրումեան, քարտուղար Պ. Ազգին Մարտիրոսեան։

Ժողովը լսելէ վերջ Վալանսի ներկայացուցիչներու զեկոյցները Թրքահայ Դատի մասին, միաձայնութեամբ քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը.— «Արտէշի շրջանի Հայերու ընդհ. ժողովը որոշեց լիազօրել «Թրքահայ Դատի Կեդր. վարչութիւնը, որ կորովի կերպով հետապնդէ մեր սրբազան դատը, բողոք ներկայացնելով եւ պահանջելով Լոնտոնի Հինգ Մեծերու ժողովէն որ Թրքահայաստանի հողերը կցուին Խորհրդային Հայաստանին. հնարաւորութիւն տալով արտասահման գտնուող տարագիր Հայերուն տեղաւորուելու իրենց հայրերու եւ նախնեաց արիւններով ոռոգուած հողերուն վրայ։

Վերոյիշեալ նպատակն իրականացնելու համար, Արտէշի Հայերը կը յայտարարեն թէ պատրաստ են նիւթական, բարոյական եւ ամէն տեսակ զոհողութեանց»։

Այս առթիւ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի գործէ Ազգ. Միութեան հետ համախորհուրդ։— Տարագիր

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ).— Կիրակի, 16 Սեպտեմբեր, յիշատակելի օր մը ապրեցաւ Տէսինը։ Աննախընթաց շուքով եւ մեծ ցոյցերով ան տօնեց իր տարագիր զաւակներու վերադարձը։ Աստուն կանուխ, քաղաքը հագած էր իր տօնական պատմուճանը, դալարուն ծաղիկներով, դրօշներով եւ գունագեղ վերտառութիւններով։ Ամբողջ ժողովուրդը, մեծ թէ փոքր, անհամբեր՝ կը խայտար ու կը ցնծար։

Եկեղեցական արարողութիւններ տեղի ունեցան անհետացողներու յիշատակին։ Այս անգամ ալ թափոր կազմուեցաւ, բայց իր ճոխութեամբ եւ թուական առաւելութեամբ գլեց անցաւ իր նախորդը։ Բոլոր Միութիւնները եւ կազմակերպութիւններ կը մասնակցէին։ Դարձեալ հրաւէր ըստացած էին եւ մասնակցեցան թափորին՝ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը եւ 1939-45ի Ֆրանս. բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութիւնը։ Առաջինը՝ հայկ. եռագոյնով, երկրորդը՝ իր նշանատախտակով ու ֆրանս. դրօշով։ Երկու ֆանֆառի խումբեր թափորը առաջնորդեցին։

Զուավներու զինուոր. ֆանֆառը կ'աւելցնէր թափորին փայլը։

Կէսօրէ վերջ հանդէսը շարունակուեցաւ աւելի փառաւոր կերպով։ 40ի մօտ կառքեր, գեղարուեստական ճաշակով զարդարուած, ծաղիկներու եւ երփներանգ թուղթերու մէջ պարուրուած, ներդաշնակօրէն կը ներկայացնէին արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերը։

Կառքեր ունէին նաեւ զանազան կազմակերպութիւններ։ Հայ գաղութը մասնակից էր այդ փառքին։ Շաբաթներ շարունակ յանձնախումբ մը գործի լծուած էր կառքի պատրաստութեան համար։ Կրնանք ճակատաբաց ըսել որ մեր կառքը շատ ներկայանալի էր եւ գաղութին պատիւը փրկեց, արժանանալով բոլորին եւ մասնաւորապէս Ֆրանսացիներու գնահատութեան։

Կառքը պճնուած էր թարմ ծաղիկներով։ Ճակատը կը կրէր «Հայ Գաղութը» վերտառութիւնը, ուր փոքրիկ Հայուհի մը հրեշտակ մը կը ներկայացնէր։ Երկու քովերը գծուած էին հայրենի յիշատակներ, մին՝ Արարատ եւ Մասիսը, Արարատի գագաթին՝ Նոյեան Տապանը, ստորոտը՝ հայկական գիւղը եւ մշակը աշխատանքի լծուած։ Երկրորդ տեսարանը կը ներկայացնէր հայկական շուրջպար մը, իսկ կառքին ետեւի մասը՝ Գերմանիոյ մէջ գերութեան կեանքէ տեսարան մը։ Կառքին մէջ տեղ գրաւած էին տասնի մօտ հայ օրիորդներ, հայկական պզպղուն տարազներ հագած։ Գնահատելի է յանձնախումբին տարած աշխատանքը։ Հանդէսը շարունակուեցաւ գիշերը շքեղ պարահանդէսով ուր հայ գերիներ եւս գործի լծուած էին։— Թղթակից

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ Տիկին Վիքթօրիա Զաթալեան (ծնեալ Մելքոնեան) կը փնտռէ եղբայրը՝ Ֆիլիպ Մելքոն, որուն վերջին հասցէն եղած է 23 Rue Eugène Laroud, Courbevoie (Seine)։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. Պօղոս Հէպոյեանի քով, թիւ 70 B. Puit Bivert, եւ Պ. Յովհ. Փիւլիկեանի խանութը, 68 Rue Puget, Gardanne։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mardi 25 Septembre 1945 Երեքշաբթի 25 Սեպտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4514-Նոր շրջան թիւ 143 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Թերեւս չափազանցութիւն համարուի, եթէ ըսենք թէ հիւլէ-ռումբին հնարիչները իրենք իսկ մտահոգութեան մատնուած են, հակառակ խիստ գաղտնապահութեան:

Ապացո՞յց: Գրած էինք արդէն.— Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը մանաւոր ծրագիր մը կազմած է, երկիրը պաշտպանելու համար հիւլէ-ռումբին դէմ: Ծրագիրը կը նախատեսէ գումար մը որ գլխու պտոյտ պիտի պատճառէր,— 62.500 միլիոն անգլ. ոսկի:

Այս առթիւ բացատրութիւններ տալով, պատերազմական նախարարին օգնականը յայտարարած է.

— «Յառաջիկայ պատերազմը պէտք է շահուի սկզբնական յարձակումէն առաջ, այլապէս երբեք պիտի չկրնանք շահիլ: Միակ փոքր ազգ մը քանի մը տարիէն կրնայ նուաճել խումբ մը մեծ բայց կէս-պատրաստ պետութիւններ»:

Կարգ մը մանրամասնական տեղեկութիւններէ վերջ, փոխ-նախարարը յանձնարարած է հետեւեալ ծրագիրը.—

1. Մ. Նահանգներուն պաշտպանութեան զանազան ճիւղերը ամփոփել միակ հակահիւլէական ուժի մը մէջ:

2. Ընդհանուր կոչ մը ուղղել, որպէսզի գիտունները եւ գիտնականները վարժուին նոր եւ հզօր զէնքեր գործածելու:

3. Ճարտարարուեստը պատրաստել պատերազմի, մէկ ժամուան ազդարարութեամբ, երբ յարձակումը մօտալուտ ըլլայ:

4. Յանձնարարել գիտնականներու եւ ճարտարագէտներու որ փութով հետազօտութիւններ կատարեն, աւելի մահացու զէնքեր եւ պաշտպանութեան միջոցներ գտնելու համար հիւլէական ուժերուն դէմ:

Պատկերը լրացնելու համար, ամփոփենք շարք մը «շահեկան» տեղեկութիւններ եւս, քաղուած անգլօսաքսոն մամուլէն.—

Ամերիկացի զօրավար մը, հրամանատար օդանաւային ուժերու՝ Խաղաղական ովկիանոսին մէջ, յայտարարած է թէ վիթխարի «Թռչուն-բերդերու» արշաւը Թոքիոյէն Շիքակօ — 5000 մղոն — կ'ապացուցանէ որ B29 օդանաւերը կրնան հիւլէ-ռումբով երթալ զարնել Եւրոպան եւ վերադառնալ...

Անգլիացի երեսփոխան մը, որ երեւելի քիմիագէտ է, յօդուածով մը կը բացատրէ թէ միայն հիւլէ-ռումբի շրջուն պահակախումբ մը կրնայ ապահովել աշխարհի խաղաղութիւնը:

«Պարտուած երկիրները հոս հնազանդ կ'երեւան այսօր, եւ կը համակերպին բոլոր հրամաններուն, բայց 10—20 տարի վե՞րջը: V1 եւ V2 եւ մնացեալը պատուի տասաղեններ պիտի թուին այն ատեն... Բացորոշ է որ հիւլէ-ռումբը ոչ միայն յեղափոխեց զինարուեստը, այլեւ ցնդեցուց այն բոլոր կարծիքները որ ունէինք, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, խաղաղութեան եւ ապահովութեան մասին, Միացեալ Ազգերու դաշինքով»:

Այլ առակ լուարուք.—

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պարտաւո՞ր է Խ. Միութեան յայտնել հիւլէ-ռումբին գաղտնիքը:— Այս խնդիրը բացէ ի բաց կը քննուի Մ. Նահանգներու պաշտօնական շրջանակներուն մէջ: Թերթերը կը գրեն թէ դահլիճն ալ զբաղած է: Նախկին նախարար մը կ'առաջարկէ յայտնել գաղտնիքը, իբրեւ հանդիսաւոր ապացոյց վստահութեան, այսպէս ամրապնդելով խաղաղ գործակցութիւնը Մ. Նահանգներուն եւ Խ. Միութեան միջեւ: Մանաւանդ որ, իր կարծիքով, խորհրդային գիտունները կրնան ուշ-կանուխ գտնել գաղտնիքը: Եւ այն ատեն...

Բայց, Մ. Նահանգներու բանակին եւ նաւատորմին մասնագէտները գիտել կուտան թէ Խ. Միութիւնը երբեք չէ յայտնած իր գաղտնի զէնքերը: Կ'ըսուի թէ նախագահ Թրումըն սկզբունքով հակառակ է գաղտնիքը յայտնելու, բայց չուզելով մինակը ստանձնել ամբողջ պատասխանատուութիւնը, խորհրդարանին քննութեան պիտի յանձնէ խնդիրը:

...Ինչպէս կը տեսնէք, ահռելի, աննախընթաց Աշխարհամարտին վախճանն ալ չէ հանդարտեցուցած միտքերը, եւ մարդկութիւնը կը տապլտկի նոր եւ աւելի ահաւոր, արիւնազանգ մղձաւանջի մը կրակին տակ:

Թշուա՛ռ մարդկութիւն, իր իսկ դիւային խելքովը կրակն ինկած: Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Վաթան» եւ «Թան» թերթերուն համաձայն, այսօր, Թուրքիոյ մէջ, ժողովրդապետութիւնը «խօսք» է միայն: Իբրեւ օրինակ, այստեղ կ'արտագրենք «Թան»ի հետեւեալ տողերը (21 Օգոստոս).—

«Միակ կուսակցութիւն մը կը տիրապետէ այս երկրին մէջ, ու այդ միակ կուսակցութեան թեկնածուները կ'ընտրուին՝ իբրեւ երեսփոխան: Մամուլը կաշկանդուած է, ու Հիմն. Կազմակերպութեան Օրէնքը կ'արգիլէ կուսակցութիւններու կազմութիւնը: Շղթայի զարնուած է խօսքի ու մամուլի ազատութիւնը, հալածանքի ենթարկուած են տարբեր համոզում ունեցող հազարաւոր հայրենակիցներ: Ոչ ոք կրնանք խաբել այլեւս, ու Թուրքիայէն շատ հեռու չեն Միացեալ Ազգերը»:

«Թան»ի պակասը կը լրացնէ «Վաթան», աւելի քան բիրտ ու կծու խմբագրականներով, որոնք երեք ամիսէ ի վեր «վտանգ կը պտտցնեն թերթի գլխուն չուրջ», ինչպէս կը հաւատայ ինք, ու ինչպէս կը փաստեն երեւոյթները:— «Անոնք որ երկրին ճակատագիրը իրենց ձեռք կը պահեն այսօր, կը գրէ Ահմէտ Էմին Եալման 2 Օգոստոսի իր թերթին մէջ, ոտնակոխ դարձուցած են օրէնքներու ոգին, ու հաստատած՝ միահեծան վարչաձեւ մը: Թուրքիոյ բնակչութեան 14 միլիոնը գիւղացիներ են, եւ սակայն՝ ցոյց տուէք մէկէ աւելի հողագործ երեսփոխան մը՝ Ազգ. Ժողովի մէջ: Հալքը կը նշանակէ, ժողովուրդը «կ'ընտրէ»: Ասիկա դեմոկրատութիւն չէ, պարոննե՛ր, կատակերգութիւն է: Եթէ մենք չտանք ժողովուրդի ազատութիւնը, ուրիշներ կրնան ստիպել որ տանք»:

«Թանին», 1 Սեպտեմբերի թիւով կը լրացնէ իր պաշտօնակցին խօսքը, երբ կը գրէ.—«Թան»երն ու «Վաթան»երը՝ Մոսկուայի անունով կը սպառնան մեզի: Թող լաւ գիտնան, սակայն, թէ համայնավարները պիտի չյաջողին իրենց բոլոր դաւերուն մէջ: Մենք միատիճան ընտրութիւն ալ պիտի հաստատենք, Մամուլի Ազատութիւն ալ, նոր կուսակցութիւններ ալ: Բայց համայնավարներու իմացումով դեմոկրատութիւն մը՝ երբե՛ք»:

«Թան» — «Վաթան» ճակատը իր դէմ կը գտնէ «Ուլուս», «Աքշամ», «Թանին», «Վագըթ», «Ճիւմհուրիէթ» եւ «Թասվիր» թերթերը: Ինչպէս գիտել կուտայինք, սակայն, բանավէճը չի մնար իր գաղափարական գետնին վրայ, ու կը դրդէ անձնականութիւններ, կը բանայ հին ու ազատ հաշիւներ,— ինչպէս միշտ—, ու կը թելադրուի մանաւանդ խմբակային կամ «օտար» հակումներէ, որոնք անուն չունին առայժմ: Մոսկուան է, առայժմ, յարձակման նշաւակ, ու առաւելապէս Զեքերիա ու Սապիհա Սերթէլ (Տէր եւ Տիկին, «Թան»), կը մատնանշուին յականէ անուանէ, որպէս համայնավար:

Նէճմէտտին Սատագ, «Աքշամ»ի խմբագրապետը, — Թուրք խմբագիրներու մէջ միակ հեռատես, ժուժկալ ու հասուն դէմքը —, «կանխահաս» կը նկատէ ներկայ «պահանջը» աւելի լայն դեմոկրատութեան, երբ, կը շեշտէ, «վտանգը չէ փարատած տակաւին երկրին չուրջ, ու անհրաժեշտ է, ամէն ատենէ աւելի, միակամ ու մէկ բռունցք մնալ» (17 Օգոստոս):— «Մոսկուա կը յամառի իր պահանջին վրայ՝ լուծելու Հալքը, ու ջնջելու ֆաշականութիւնը, որ, իր կարծիքով, մուտքգործած է Ազգ. Ժողովէն ներս, կը գրէ Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն՝ «Թանին»ի մէջ (31 Օգոստ.): Բայց կրնայ վստահ ըլլալ, թէ պիտի չյաջողի իր ցնորքներուն մէջ»:

Նեճմէտտին Սատագ, ամէնէն բարախուն բնորոշումը կը փորձէ, երբ կը հաստատէ մեր ալ այն համոզումը, թէ սահմանային փոփոխութիւններէ աւելի, վարչաձեւի փոփոխութիւն մը՝ «ահաւոր պատուհաս» է Թուրք վարիչներուն համար:— «Մեր նոր քայլերը, դէպի բացարձակ դեմոկրատութիւն՝ պիտի բխին Թուրք ժողովուրդի հարազատ պահանջներէն, եւ պիտի առնուին՝ Թուրք ժողովուրդի կամքով: Արտաքին ճնշումի մասին խօսիլ, կը վիրաւորէ մեր արժանապատուութիւնը» («Աքշամ», 27 Օգոստոսի):

Ֆալիհ Ռըֆգը Աթայ, պաշտօնաթերթ «Ուլուս»ի մէջ շատ բան կը գրէ՝ քիչ բան ըսելու համար, (աւելի հայհոյութիւն եւ մուր, քան տեսակէտ ու համոզում), բայց կը սպառնայ, բացէ ի բաց, «հաշիւ պահանջել՝ աննկարագիր մարդոց ներկայ ելոյթներուն համար» (կ'ակնարկէ Թանի եւ «Վաթան»ի խմբագիրներուն), անմիջապէս որ խաղաղի աշխարհ, եւ դէպքերը առնեն իրենց բնականոն ընթացքը:

Կը տեսնուի, թէ միակ ու գերագոյն նկատումէ մը չի բխիր կամ զարգանար ներկայ բանավէճը: Ճիշդ է, թէ հարկադրաբար պիտի փոխուի բան մը Թուրքիոյ ներքին կեանքին մէջ, բայց միամտութիւն է հաւատալ՝ թէ Հալքը պիտի ուզէ զիջիլ իր հեղինակութիւնը, «վասն դեմոկրատականացման»: Քիչ մը ջնարակ, ու պատառ մը փոփոխութիւն, եւ արդէն «յեղաշրջումը» կը դառնայ ամբողջական:

Առանց օտարի միջամտութեան, — ուղղա՛կի միջամտութեան —, Անգարա պիտի չուզէ գոյն փոխել: Դէպի «լայն դեմոկրատութիւն» քայլ մը՝ կ'ենթադրէ հաշուեյարդարի ենթարկել «քլիք»ի մտայնութիւնը, որ հոգեբանութիւնն է Թուրք Պետութեան անցեալի եւ ներկայի «հերոսներուն»: Իսկ ատիկա, սերունդներու խնդիր է, առ նուազն:

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ԽՆԴԻՐԸ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ?

Կիրակի օր կարգ մը թերթեր խոշոր խորագիրներով կը խօսէին «Մոլոթովի ռումբ»ի մասին, ակնարկելով Միջերկրականի մասին եղած պահանջներուն: Այս առթիւ կը գրէին թէ՝ Տարտանէլի խնդիրը սեղանի վրայ պիտի գայ այսօր, երեքշաբթի:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը պարզ չէ տակաւին: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Հինգերու ժողովը անելի մը յանգած է: Ժողովը շաբաթ առտու պիտի գումարուէր քննելու համար Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ դաշնագիրներու խնդիրը, բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ, տեղի տալով զանազան մեկնութեանց: Խորհուրդը գումարուեցաւ կէս օրէն վերջը, նախագահութեամբ Պ. Մոլոթովի եւ զբաղեցաւ օրակարգի խնդիրներու քննութեամբ:

ԻՐԱՆԻ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ուրբաթ օրուան ժողովը տեղի ունեցաւ լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Բացի Թրանսիլվանիոյ սահմանագլուխի սրբագրութեան հարցէն, կարելի չեղաւ որ եւ է համաձայնութեան յանգիլ: Մոլոթով հակառաջարկ մը ներկայացուցած ըլլալով, երկար եւ կողմնակի խորհրդակցութիւններէ վերջ որոշուեցաւ մէկդի դնել այն խնդիրները որոնց քննութիւնը սկսած է եւ զբաղիլ օրակարգին շարունակութեամբ: Այս շարքին մէջ կը գտնուին Իրանի եւ ջուրի ճամբաներու խնդիրները, ապա ուրեմն Նեղուցներու հարցը:

Իրանի խնդիրը օրակարգ անցած է Թեհրանի կառավարութեան մէկ ծանուցագրով, որ կը պահանջէ ետ քաշել անգլիական եւ խորհրդային զօրքը, հարաւային եւ հիւսիսային շրջաններէն: Անգլիացիները պատրաստ են իրենց զօրքը պարպելու դեկտեմբերին, իսկ Ռուսերը կը նախընտրեն մնալ մինչեւ վերջին պայմանաժամը, 1946 Մարտ:

Ռուսերը կը տեղաւորուին Հունգարիոյ մէջ

Տնտեսական դաշինք մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Հունգարիոյ միջեւ, հինգ տարուան համար: Այս համաձայնութեամբ, Հունգարիա յանձն կ'առնէ որ խորհրդային իշխանութիւնը 50 առ հարիւր մասնակցի Հունգարիոյ տնտեսական գործունէութեան: Պայմանագիրը ստորագրուած է երկու կողմի լիազօրներուն կողմէ եւ միայն Հունգարիոյ վաւերացման կը սպասէ:

Պայմանագրին համաձայն, ռուս-մաճառ կարեւոր ընկերութիւններ պիտի կազմուին, շահագործելու համար Հունգարիոյ ճարտարարուեստի գլխաւոր ճիւղերը: Այս ընկերութեանց արժեթուղթերը հաւասարապէս պիտի բաժնուին խորհրդային եւ հունգարական կառավարութեանց միջեւ: Խառն դրամատուն մը պիտի հաստատուի, դրամական միջոցները հոգալու համար: Պիտի հաստատուին նաեւ պողպատի գործարաններ, քարիւղի զտարաններ, ելեկտրական կայաններ, գետային եւ օդային փոխադրութեանց ճիւղեր, խճուղիներ, երկաթուղիներ եւն.:

Այս համաձայնութիւնն ալ աւելնալով պալքանեան թնճուկին վրայ, աւելի պղտորեց մթնոլորտը: Ամերիկացիները, բայց մանաւանդ Անգլիացիները երբեք չեն հանդուրժեր որ Պալքանները դառնան ազդեցութեան շրջան մը Խ. Միութեան համար: Առ այժմ հինգ նախարարները կը գոհանան օրակարգի խնդիրները աչքէ անցընելով: Երբ բոլոր հարցերը այսպէս քննուին, կը յուսացուի ելք մը գտնել փոխադարձ զիջումներով, մանաւանդ հաւասարակշռութիւն մը հաստատ-

Մեծ ծերունին.— Ա. Ահարոնեան

Car le jeune homme est beau, mais le vieillard est grand.— V. HUGO

Միջերկրականի տաքուկ շունչովը ծփուն՝ բարձրաբերձ չոճիները թեւատարած կը հսկեն Մարսիլիոյ գեղեցիկ արուարձանին՝ Պօմոնի վրայ որ կը հանդիսանայ տեսակ մը ուխտատեղի, Ա. Ահարոնեանի, երիցս անշարժութեան դատապարտուած:

Սրտադողով, նաեւ կամքի մեծ ճիգ մը ի գործ դնելով կ՚ուզեմ տեսնել Մեծ Ծերունին: Պէ՞տք էր խուսափիլ այս այցելութենէն, անոր աւելորդ յոգնութեան պատճառ չդառնալու համար: Լաւ չէ՞ր մնալ իմ վաղեմի տպաւորութեանս տակ:

Յարգանքն ու պարտականութեանս գիտակցութիւնը կ՚արհամարհեն տրամաբանութիւնը ու ձգողական ուժէ մը մղուած՝ կ՚ուղղեմ քայլերս դէպի անոր բնակարանը:

Բացի իր կնոջմէն ու աղջիկէն, իրմով կը զբաղին իր անխոնջ եւ անձնուէր խնամակալները՝ Պ. Պ. Զաթիկեան, Թելեան, Ն. Կակոսեան, Ն. Դարբինեան, Տոքթ. Սիվրիհիսարեան, Տոքթ. Յ. Փափազեան: Կը տեսնեմ Աւետիս Ահարոնեանը անկողնին մէջ կռնակի վրայ պառկած: Երբ կը մօտենամ, հիւանդի անկողնէն ձեռքը երկարելով «բարեւ» կ՚ըսէ: Չի ճանչնար անտարակոյս, բայց անզօր կերպով կը յառէ անդնդախոր նայուածքը երեսիդ:

Ահա, կը մտածեմ մարդ մը, պատմութիւն մը, դրականութիւն մը:

Մարդը գիտցաւ զոհաբերել իր կեանքը արդար դատի մը համար, պատմութիւնը արձանագրեց զինք իբր գործօն անձնաւորութիւն մը պատմական շրջանի մը, դրականութիւնը յաւերժացուց զինք իբր գեղարուեստագէտ գրագէտ ու իբր հայկական անպատմելի ողբերգութեան անզուգական երգիչը:

Ու հիմա անզօր լռութեան մը մատնուած...

Ու հիմա... Ո՜վ գերագոյն ուժ, եթէ արթըննար վայրկեան մը անոր գիտակցութիւնը, ի՜նչ անհուն հրճուանքով ու անձկութեամբ պիտի դիտէր հայորդիներու նոր եռանդն ու անսասան յոյսը, պիտի տեսնէր որ հայ կեանքը մայր երկրէն մինչեւ հեռաւոր ափերը ովկիաններուն կը խլրտի միակամ հետապնդելու իր Դատը, հայկական յաւիտենապէս արդար Դատը: Թէեւ յոգնաբեկ՝ տարիներու ծանր բեռան տակ կքած՝ ուժ պիտի տար անոնց կորովին: Ու երբ վերջապէս հնչէ արդարութեան զանգը, այն ատեն մեծ ծերունին պիտի երկարէ իր դողդոջուն ձեռքը դէպի երկինք ու բսէ.

— Հսկէ յաւիտեան, ո՜վ Աստուած Հայաստանի եւ Հայ ժողովուրդին...

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Եռամսեայ դադարէ մը վերջ, մեր մարզիկները նորէն ամէն կիրակի օր պիտի կարենան դաշտերուն վրայ մրցիլ Ֆրանսական համբաւաւոր խումբերու դէմ: Անցեալ տարեշրջանը կիսկատար միջոցներով սկսանք, բայց կըրցանք պահել մեր դիրքը Ֆութպոլի բաժնին մէջ:

Այս տարի մեր լաւագոյն մարզիկներէն երկուքը, Խաչիկեան Սրապ եւ Քարթոյեան Պարոյր, փոխանցեցինք Անժէի professionnel խումբին: Այժմ հոն կը խաղան լաւ վարձատրութեամբ եւ մեծ գնահատանքի արժանացած են թէ իրենց մեծերէն, թէ հանդիսատեսներէն, ինչպէս կը հաստատեն տեղական թերթերը: Երկու երիտասարդ ուժերուն պակասը զգալապէս պիտի ազդէ մեր խաղարկութեան վրայ: Անշուշտ կրտսերները իրենց լաւագոյնը ի գործ պիտի դնեն, իրենց անդրանիկ եղբայրներուն տեղը անցնելու համար:

1945—1946 տարեշրջանը պաշտօնապէս սկսաւ կիրակի, 23 Սեպտ. Ալֆորվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը Փարիզի Championnat de Première Divisionին մէջ կը գտնուէր իր չորս խումբերով, Ֆրանս. լաւագոյն խումբերուն դէմ ինչպէս հռչակաւոր Avia Clubը:

Փարիզի շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը բաժնուի 4 մասնաճիւղերու: Փարիզի բուն խումբը կազմուած է հին Հ. Մ. Ը. Մ.ականներով եւ «Anciens»ի տիտղոսով կը խաղայ:

Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը, դեռ նորակազմ, երկրորդական դեր մը ունի մինչեւ որ մեր երիտասարդները քիչ մը փորձառութիւն եւ հասունութիւն ստանան: Ունի ապագայ խոստացող մարզիկներ:

Փորթ տ՚Իթալիի մասնաճիւղը երկու տարուան է: Կրցաւ իր՝ շուրջը հաւաքել կարեւոր ուժեր եւ կազմեց Ա. խումբ մը որ գնահատանքի արժանի է: Ուզեց մասնակցիլ իբր Բ. խումբ, Փարիզի championnatին, սակայն յաղթուելով Ալֆորվիլի Բ. խումբէն, պիտի չկարենայ այս տարի պաշտօնական մրցումներուն մասնակցիլ: Պիտի ընէ բարեկամական խաղարկութիւններ Ա.Բ. տիտղոսով:

Գալով Ալֆորվիլին, ան էր որ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կրցաւ պահել իր կեանքը պատերազմի ընթացքին, շնորհիւ իր մարզիկներուն եղբայրակցութեան եւ գաղութին բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական աջակցութեան:— Ք. Ո.

ՌՈՄԱՆԻ շոգեկառքի արկածին զոհերու վերջին թիւը.— 34 մեռեալ, 200 վիրաւոր:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (16 Օգոստ. — 31 Օգոստոս)

ՎԻԷՆ՝ Գալայճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Verhardt 750, ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ՝ Խաչիկեան 400, ՊԱՆԵԽՕ՝ Յակոբեան 400, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գամպուրեան 200, Քէօսէեան 2700, ՆԻՍ՝ Մարտիկեան 400, ՎԱԼԱՆՍ՝ Խօքսիզեան 750, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պետիկեան 1000, ԹՈՒԼՈՆ՝ Աքըլեան 200, Առաքելեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Թերզեան 750, ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ Թաշճեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Եուսուֆեան 400, ՌՈՄԱՆ՝ Քէօսէեան 750, ՊԱՆԵԽՕ՝ Տէօլէնեան 200, ՓԱՐԻԶ՝ Տէյիրմէնճեան 750, Կանաչեան 400, ՇՕՄԸՐԱՔ՝ Խաչիկեան 200, ԹԱՐԱՐ՝ Եմէնիճեան 500, ԻՍՍԻ՝ Գափամաճեան 200, ԱՄԻԷՆ՝ Ալոեան 200, ՄՈՆՓԷԼԻԷ՝ Տէր Վարդանեան 800, ՆԻՒ ԵՈՐՔ՝ Տէօքմէճեան 500, ՍԷՆ ԷԹԻԷՆ՝ Խրիմեան 200, ԼԻՈՆ՝ Սեփեթճեան 200, Ղազարոսեան 400, ՍԱԼԻՆ՝ Սարգիսեան 300, ԻԷՌ՝ Գալուստեան 200, ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Ճանիկեան 1000, ՍԷՆ ՏԸՆԻ՝ Տէրտէրեան 750, ԹԱՐԱՐ՝ Յովսէփեան 200, ՖՈՆԹԷՆ՝ Հաճեան 200, ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ՝ Թերզեան 750, ՊՕԼԷՆ՝ Առաքելեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Գալէնտէրեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Արզումանեան 750, ՍԷՆ ԺԵՐՈՄ՝ Զօրպաճեան 200, ՄԱՐՍԷՅԼ՝ Պօյաճեան 400, ՎԻԼՄՕՄՊԼ՝ Գույումճեան 750, ՓԱՐԻԶ՝ Օր. Փափազեան 750, ՖՈՆԹԸՆԷ ՍՈՒ ՊՈՒԱ՝ Փորթագեան 750 ֆրանք:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ Ղազար Խաչիկեան կը փնտռէ իր եղբօր որդին՝ Նուպար Խաչիկեանը որ Լիոնի կողմերը ըլլալ կը կարծուի: Տեղեկացնել 43 Bld. Strasbourg Paris (10), Տիկին Յակոբեանի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Կիրակոս, Կիւլվարդ, Աննա Աւագեաններ, Զարսանճաքի գիւղերէն, հօրը անունը Մարտիրոս, մօրը Մարիամ: Տեղեկացնել Նշան Աւագեանի, 19 Rue Farnerie, Valence:

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ Նախկին Կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ շաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր: Ժամը 17.45ին հաւաքուիլ Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V: Կը խընդրուի ներկաներէն կէտ առ կէտ հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն:

տելով Միջերկրականի եւ Պալքաններու փափուկ հարցին մէջ:

× Կ՚ըսուի թէ Հինգերու վերջին նիստերէն մէկուն մէջ Մոլոթով գանգատեր է թէ շատ լուր կը հաղորդուի կատարուած աշխատանքներու մասին: Կը կարծուի թէ այսուհետեւ աւելի համառօտ պիտի ըլլան պաշտօնական զեկոյցները:

Զօր. տը Կօլի նշանախօսը՝ «նոր եւ բանաւոր»

Առժամեայ կառավարութեան նախագահը կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ շաբաթ գիշեր, ընտրական պայքարին առթիւ: Շօշափելով ներքին եւ արտաքին խնդիրներ, զօրավարը յայտարարեց.

— «Ֆրանսան պէտք է ապահովէ ինչ որ պարտական են իրեն, այս երեսնամեայ պատերազմէն վերջ: Պէտք է որ ան դուռները պահէ Հռենոսի երկայնքը: Պէտք է այնպէս մը գործէ որ արեւմտեան մեծ գետը եւ Ռուրի աւազանը այլեւս երկիւղի տեսական աղբիւր մը չդառնան, այլ կապեր՝ յաւիտենապէս վտանգուած ազգերու միջեւ: Պէտք է որ Ֆրանսան կարենայ դէպի ազատութիւն եւ բարօրութիւն առաջնորդել Հնդկաչինը: Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է որ ան իր իմաստուն փորձառութիւնը եւ արդարամտութիւնը տրամադրէ դաշնագիրներու պատրաստութեան եւ օգնէ գլուխ հանելու տեղական եւ ընդհանուր կազմակերպութիւնը աշխարհի ազգերուն միջեւ. կազմակերպութիւն մը առանց որու մարդկութիւնը անգամ մը եւս պիտի դատապարտուի պատերազմի չարիքներուն»:

Անցնելով ներքին կացութեան, զօր. տը Կօլ շեշտեց թէ Ֆրանսա մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է 15 ամսուան մէջ: Արդէն սկսած են բարենորոգումներ կատարել: Քաղաքական տեսակէտով՝ քուէարկութեան իրաւունք կիներուն, ընտրական կանոնագիր Ալժերիոյ համար եւն.: Ընկերային տեսակէտով՝ հաստատում գործարանային կոմիտէներու որոնց շնորհիւ բոլոր աշխատաւորները կը մասնակցին գործարանները բանեցնելու աշխատանքին. ազգայնացում հիւսիսային շրջանի եւ Փա տը Քալէի ածխահանքերուն եւն.:

«Ֆրանսայի ներկայ արտադրութիւնը հասած է նախապատերազմեան արտադրութեան կէսին, բայց պէտք է անցնի այդ չափը, պարապները լեցնելու եւ վերաշինելու համար ինչ որ քանդուած է: Սեպտեմբերի վերջը պիտի ունենանք իբր 3.800.000 թոն ածուխ, բայց ամէն ամիս պէտք ունինք 8.000.000 թոնի: Օգոստոսի ընթացքին մեր ներածումները հասած էին մէկ միլիոն թոնի: Պատերազմէն առաջ ամսական 3.700.000 թոն էին: Մեր պարենաչափը պաշտօնապէս 1400 գոլ է (քալորի): Պատերազմէն առաջ ամէն Ֆրանսացի կը սպառէր 3000 գոլ, միջին հաշուով: Կը նշանակէ թէ՝ թէեւ կրկնապատկած ենք մեր արտադրութիւնը անցեալ տարուան ընթացքին, պէտք է անգամ մը եւս կրկնապատկենք, այլապէս ողորմելի կեանք մը պիտի վարենք, փոխանակ աճելու եւ բարգաւաճելու: Այս տեսակէտով ամէնքս ալ պատասխանատու ենք,— գիւղացի, գործատէր, բանուոր, պետական պաշտօնեայ կամ գործի մարդ»:

Եզրակացնելով, զօրավարը դատապարտեց քաղաքական խաղերը, «դժգոհութեանց շահագործումը» եւ ազդարարեց թէ մեծ երկրի մը չի վայլեր ցրուել իր ուժերը եւ տկարանալ: «Ֆրանսացիները եւ Ֆրանսուհիները կրնան իրենց կամքը յայտնել քուէարկութեամբ: Անոնք պարտաւոր են քուէարկել: Վաղը անոնք պիտի ընտրեն իրենց նահանգային խորհուրդները: Չորս շաբաթէն պիտի ձեռնարկէն ընդհ. ընտրութեանց որոնցմով, վստահ եմ, պիտի յայտարարեն թէ իրենց ուզածն է նորը եւ բանաւորը»:

Նոյն օրը ճառեր խօսեցան նաեւ աշխատանքի եւ վերաշինութեան նախարարները, տեղեկութիւններ հաղորդելով իրենց վարչութեանց աշխատանքներու մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄԸ դիւրացնելու համար, համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ֆրանսայի եւ Տանըմարքայի միջեւ: Այս վերջինը կարագ, պահածոյ միս եւ արջառ պիտի ղրկէ անմիջապէս, ի հարկին օդանաւով: Անգլիայէն հազար թոն պահածոյ միս փոխադրուեցաւ օդանաւերու միջոցաւ, ուրախացնելով Փարիզի ժողովուրդը որ միսէ զրկուած է երկու շաբաթէ ի վեր:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ խնամակալը, Դամասկինոս արք. Աթէնք վերադարձաւ: Կ՚ըսուի թէ մօտերս Պոլիս պիտի երթայ:

ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ նկարներու եւ ձիարշաւի հռչակաւոր մասնագէտ մը, Մարթէն Ֆապիանի: Ամբաստանուած է թէ Գերմանացիներուն եւ մանաւանդ Կէօրինկի կ՚օգնէր, գնելու կամ գողնալու համար Ֆրանսայի հին վարպետներուն գործերը, աւելի քան երկու միլիոն սթերլին արժողութեամբ: Թերթերը կը գրեն թէ 22 մեղսակիցներ ձերբակալուած են այս գործին առթիւ, որուն ծալքերը դեռ նոր կը բացուին:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ իրարու կը յաջորդեն Մ. Նահանգներուն մէջ: Ինքնաշարժներէն վերջ, վերելակներն ալ վտանգուած են: Եթէ այս ճիւղին մէջ ալ գործադուլ ծագի, երկնաքերց շէնքերու բնակիչները պիտի հարկադրուին 80—100 յարկ բարձրանալ... քալելով: Վտանգը մանաւորապէս ծանր է Նիւ Եորքի մէջ ուր 5000 բարձր շէնքերու վերելակներուն 30.0000 բանուորները կը սպառնան գործադուլ հռչակել այս շաբթու: Տիթրոյթի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի հաստատութեանց եւ Ֆորտի գործարաններու գործադուլին:

ՊԻԼԶԷՆԻ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒՆ դատավարութեան վեցերորդ օրը հրեայ բժշկուհին, Ատա Կիմքօ շարունակելով իր վկայութիւնը, յայտարարեց թէ բացի քանի մը Գնչուներէ, միայն Հրեաներ կ՚ընտրուէին Աուշվիցի (Լեհաստան) կազարձակ սենեակներուն համար: Ինք 15 ամիս գտնուած ըլլալով հոն, տեսած էր թէ ինչպէս ամբաստանեալներէն Քրամըր եւ Իրմա Կրէզէ կը զատէին կալանաւորները: Քրամըր կից կը զարնէր, կը ծեծէր անոնք որ կը փորձէին փախչիլ: Իրմա Կրէզէ, որ արգելարանին կին պահակներէն ամէնէն դաժանը կը համարուի, եւ որ յաճախ կը ժպտէր, այս անգամ լացաւ: Պաշտպան փաստաբանը նեղը դրաւ վկան, դիտել տալով թէ իր կարգ մը յայտարարութիւններ չեն համապատասխաներ իրականութեան: Վկան երդում ըրաւ թէ ճշմարտութիւնը կը խօսի:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Իտալիոյ զանազան մասերուն եւ մանաւանդ Նափոլիի մէջ, ուր ճառ մը խօսելու գացած էր վարչապետը, Պ. Փարրի: 6000 հոգինոց բազմութեան մը մէջէն խումբ մը Աշխատանքի շէնքէն ներս մտնելով խորտակեց ապակիները եւ կարասիները: Վարչապետը հազիւ կրցաւ ազատիլ կողմնակի սանդուղէ մը:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ընտրութեանց առաջին արդիւնքէն դատելով, ձախերը մեծ յաջողութիւններ շահած են:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Mercredi 26 Septembre 1945 Չորեքշաբթի 26 Սեպտ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4515-Նոր շրջան թիւ 144 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԱԼԼԱՀ ՈՒ ԷՔՊԷՐ...»

Այսպէ՛ս ուրեմն, երեք յաղթականներէն երկուքը, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգները արդէն իսկ դիրք բռնած են, որպէսզի Թուրքիան որեւէ հող չկորսնցնէ :

Եւ ի՜նչ սրտառուչ պատճառաբանութեամբ, — Թուրքիան ալ անդամ ըլլալով Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան, պէտք է անխախտ պահէ իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը :

Ուրիշ խօսքով, այս վճիռը տրուած էր այն օրը, երբ երկու յաղթականները պնդեցին եւ յաջողեցին անոր անդամակցութիւնը, Եալթայի ժողովին մէջ :

Իսկ Ատլանտեանի դաշի՞նքը, (1941 Օգոստոս 24).

1. Երկու պետութիւնները չեն հետապնդեր ոչ եւ է հողային եւայլ ընդարձակում :

2. Անոնք չեն ուզեր որ հողային որ եւ է փոփոխութիւն կատարուի առանց շահակից ժողովուրդներու ազատ կամքին :

Ստորագրողներէն Ռուզվէլթ մեռած է, Չըրչիլ քաշուած վարչապետութենէ : Բայց իրենց յաջորդները ահա կ'ապացուցանեն թէ աւանդութիւնը կը շարունակուի :

Տկար, անճար ժողովուրդները ազատ են պոռալ - կանչելու : Խնդրագիրներ ուղղելու : Ժողովներ գումարելով արդարութիւն պահանջելու :

Արդի՞ւնքը,— գնա բանդ : Պահանջած հողերուդ մէջ ժողովուրդ ունի՞ս որ իր ազատ կամքը յայտնէ : Կ'ուզես որ նորէն արի՞ւն թափի : Դեռ նոր ազատեցանք : Սպասէ թիւ 3ին :

Աչքէ կ'անցընենք աշխարհի քարտէսը պատերազմի ընթացքին եւ պատերազմէն վերջը : Ամբողջ երկիրներ լուծի տակ լման հինգ տարի : Յետոյ իբրու թէեւ ազատագրուած եւ տէր փոխած : Անսահման տարածութիւններ ձեռքէ ձեռք անցած, պատմական սահմաններ «սրբագրուած», առանց մէկուն կամքը հարցնելու : Եւրոպայի աշխարհագրութիւնը վեր ի վայր շրջուած : Հեռաւոր, Ծայրագոյն Արեւելքը բաց դաշտ՝ ուզածիդ պէս տեղաւորուելու :

Բայց, — «Ալլահ ու էքպէր» : Մի դպչիք Թուրքիոյ : Անոր խօսքը մի ընէք նոյնիսկ տնտեսական գետնի վրայ : Մինչեւ անգամ երբ կը կարդաք Դաշինքին 5րդ յօդուածը.

— Պէտք է ամենակատարեալ գործակցութիւն հաստատել բոլոր ազգերուն միջեւ տնտեսական գետնի վրայ, ամէնուն ալ ապահովելու համար աշխատանքի, տնտեսական յառաջդիմութեան եւ ընկերային ապահովութեան լաւագոյն պայմանները :

Մի հարցնէք թէ ի՞նչպէս կարելի է իրականացնել այս բոլորը, երբ հող չունիս : Երբ չունիս գոնէ մասնիկ մը հայրենի ժառանգութենէդ, հարիւր հազարաւոր արմատախիլ, ցիրուցան բազմութեանց չոր գլուխը հանգչեցնելու համար : Ապահովելու համար «աշխատանքի, տնտեսական յառաջդիմութեան լաւագոյն պայմանները» :

Ազատութի՞ւն : Արդարութի՞ւն : Ափ մը հո՞ղ : — «Մեծ է Աստուած եւ Մուհամմէտը անոր մարգարէն» : Լռան գնա եւ մնացեալը կ'իմանաս...

Այն միլիոնները որ կոտորուեցան ռազմադաշտերուն վրայ, թիւ 1 եւ 2 Մեծ պատերազմներուն մէջ. այն միւս անհամար միլիոնները որ դարձան հաշմանդամ, կորսնցնելով աչք, ոտք, թեւ կամ իրան, եւ դեռ միլիոնները որբերու, այրիներու, զոհուեցան պարզապէս երկու բանի համար, — 1. աւելի եւ աւելի ընդարձակել Հզօրներուն սահմանները,— 2. Ապահովել եւ ճոխացնել անոնց իւղի եւ ջուրի ճամբաները :

Մնացեալը հազարումէկ գիշերներու հէքեաթ է : Գաղտնիք մը որուն ծալքերը այնքան լաւ սերտած են երէկուան Պապը Ալին եւ այսօրուան Անգարան, եւ որ քեզի համար կը մնայ միշտ անթափանցելի, անտէր եւ տխրացու ժողովուրդ...

«Եթէ ընդունինք Մոսկուայի պահանջը պարսկական Ատրպատականի մասին — կցում Ադրբէջանի հետ — այն ատեն սեղանի վրայ պիտի գայ ռուսեւթուրք սահմաններու սրբագրութեան խնդիրը : Այն ատեն, հարկ պիտի ըլլայ անդամատել Թուրքիան, հաւասարազօր անդամ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան...

Խե՛ղճ Թուրքիա : Ո՞ր անքաւելի մեղքին համար՝ այդ պատիժը : Կարելի՞ է հանդուրժել այդպիսի անարդարութեան,— այն ահաւոր սպանդէն վերջը որ կատարուեցաւ յանուն արդարութեան :

Ծունկի եկուր եւ բազկատարած աղաղակէ, — «Ալլահ ու էքպէր»... Շ.

Ի՞ՆՉ ԿՈՐՄՆՑՈՒՑԻՆՔ
Կարսի եւ Սուրմալուի մէջ

Առ այժմ կասկածից դուրս է, որ Խորհրդային Միութիւնը դրել է Կարսի, Արտահանի եւ ուրեմն Սուրմալուի պահանջը : Եւ ուստի տեսնենք թէ ի՞նչ է կորցրել Հայաստանը Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի անջատումով եւ, հետեւաբար, ի՞նչ պիտի շահի դրանց վերադարձումով :

Նախ մի երկու խօսք պատմութիւնից :

Կարսի շրջանը Ռուսաստանը գրաւել է Թուրքիայից 1876—1878ի պատերազմից յետոյ Պերլինի դաշնագրով :

Սուրմալուի գաւառը, որ Կարսի նահանգից դուրս է, եւ կազմում է Արարատեան դաշտի կէսը, 16րդ դարի վերջից, Շահ Աբբասի իշխանութեան օրերից մինչեւ 1828 թուականը պատկանել է Պարսկաստանին (Իրանին) եւ ամբողջ երկուքուկէս դար թրքական տիրապետութեան չի ենթարկուել : 1827 - 28 թուի ռուս - պարսկական պատերազմից յետոյ Սուրմալուն Արարատեան ամբողջ դաշտի հետ անցել է ռուսական տիրապետութեան տակ, Թուրքմէնչայի դաշնագրով :

Կարսի շրջանը բաժանուած է Խոր. Հայաստանից Ախուրեան գետով, որի ձախ ափը պատկանում է Հայաստանին, իսկ աջը՝ Թուրքերին : Սուրմալուի գաւառը Խորհրդային Հայաստանից զատողն է Արաքսը, որի ձախ ափը Հայաստանին, իսկ աջ ափը Թուրքերին է պատկանում :

Կարսի նահանգի տարածութիւնն է 16.466 քառակուսի վերստ (տարածութեան ռուսական չափ), իսկ Սուրմալուինը 3174 քառ. վերստ. երկու շրջանները միասին 19.840 քառ. վերստ., որ անում է մօտաւորապէս 13.300 քառակուսի մղոն : Խորհրդային Հայաստանի տարածութիւնն է 13.500 քառակուսի մղոն : Ուրեմն 1920ին Թուրքերը խլել են Հայաստանի Հանրապետութեան հողերի կէսը եւ Կարսի ու Սուրմալուի վերադարձով սակաւահող Խորհրդային Հայաստանի տարածութիւնը կը կրկնապատկուի :

Միջանկեալ ասենք, որ Ֆրանսայի տարածութիւնն է 212.000 քառակուսի մղոն, 41 միլիոն բնակչութիւնով, Իտալիայի տարածութիւնն է 120 հազար քառակուսի մղոն 41 միլիոն բնակչութիւնով, Խորհրդային Հայաստանի տարածութիւնն է 13.000 քառ. մղոն 1.200.000 բնակչութիւնով, իսկ Թուրքիայի տարածութիւնն է շուրջ 300.000 (294.416) քառ. մղոն 13 միլիոն բնակչութիւնով : Մէկ քառակուսի մղոնի վրայ Ֆրանսայում ապրում է 200 հոգի, Իտալիայում 350 հոգի, Հայաստանում 92 հոգի, իսկ Թուրքիայում 45 հոգի :

Հայաստանն առ հասարակ աղքատ է անտառներով : Վայրագ տիրապետողները դարեր շարունակ կտրտել են Հայաստանի անտառները, առանց մէկ հատիկ ծառ տնկելու : Խորհրդային Հայաստանի ամբողջ տարածութեան միայն3առ հարիւրն է անտառապատ, մինչդեռ մեր դրացի Վրաստանի տարածութեան կէսից աւելին անտառապատ է : Կարսի շրջանի ամբողջ տարածութեան 9 առհարիւրն է անտառապատ, որ ասել է շուրջ 1000 քառ. մղոն, եթէ վայրագ Թուրքը չի կտրտել այդ շրջանի անտառները :

Կարսի շրջանի Օլթի գաւառում կան քարածուխ հանքեր, որ կարեւոր հարստութիւն են Հայաստանի համար :

Կաղզուանում (Կարսի շրջան) եւ Կողբում (Սուրմալու) գտնւում են, եթէ չեմ սխալւում քարաղի աշխարհի մեծագոյն հանքերը : Աղի ամբողջ լեռներ ծածկուած են հողի բարակ շերտով : Հիմա, երբ քիմիաբանութիւնն այնքան զարգացած է, Կողբի եւ Կաղզուանի աղը հսկայական հարստութիւն է քիմիական բազմաթիւ նիւթեր պատրաստելու համար : Կովկասեան փոխարքայութեան վիճակագրական պաշտօնական տուեալներով 1914ին Կողբի եւ Կաղզուանի հանքերից, արդիւնաբերական դրեթէ նախնական միջոցներով հանուած է 700 հազար փութ (մօտ 12.000 թօն) աղ : Արդիւնաբերական ներկայ միջոցներով արտադրութեան այդ քանակը հեշտութեամբ կարող է բազմապատկուիլ :

Լենինականից (նախկին Ալեքսանդրոպոլ) դէպի Կարս է ձգւում 72 վերստ (մօտ 50 մղոն) երկարութիւն ունեցող երկաթուղին, իսկ Կարսից մինչեւ Սարիղամիշ երկարող երկաթուղու երկայնութիւնն է 56 վերստ (մօտ 36 մղոն) : Հայաստանի ձեռքը կ'անցնի ուրեմն 85 մղոն երկարութեամբ երկաթուղի :

Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ընթացքում Ռուսները նեղ երկաթագծերով երկա-

Թուղի շինեցին նաեւ Սարիղամիշից մինչեւԿարսին :

Սուրմալուի վերադարձումով Հայաստանի սահմանների մէջ կը մտնի հայ ժողովրդի դարաւոր պատմութեան անմահ խորհրդանիշը՝ Արարատը :

Կարսի շրջանի վերադարձումով հայ ժողովուրդը տէր կը դառնայ իր քաղաքակրթական հանճարի զմայլելի գանձին՝ Անիի աւերակներին :

Վայրագ Թուրքի համար ի՞նչ արժէք ունի աւերակը :

Ասում են, որ Թուրքերը քանդել են Անիի դեռ կանգուն մնացած շէնքերը : Ինչ որ ամբողջ հազար տարի դիմացել էր բնութեան տարերքի հարուածներին, ասում են որ չի դիմացել բարբարոս Թուրքի քանդիչ կատաղութեան : Թուրքի համար շէնքը՝ կանգուն, թէ կիսականգուն միայն քանդումի, խորտակումի առարկայ է : Մինչ Հայի ստեղծագործ հանճարի համար հազարամեայ աւերակներն իսկ ներշնչումի, ստեղծագործական խոյանքի անսպառ աղբիւր են : Երբ դարերի փոշիների տակից լոյս աշխարհ կը հանուի Հայոց հին քաղաքակրթութեան ամբողջ պատկերը, երբ Անիի զմայլելի շէնքերի պատճէնները կը ծածկեն Հայաստանի գիւղ ու քաղաքները, այն ժամանակ Հայը լուծած կը լինի իր դարաւոր վրէժը վայրագ ու քանդիչ Թուրքից :

(«Հ.») ՎԱՐԴԳԷՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ, ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Չեն ուզեր որ Թուրքիան անդամատուի

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կատարեալ անել մը յանգած է Հինգերու Խորհուրդը Լոնտոնի մէջ : Նոյնիսկ վախցողներ կան որ ժողովը յետաձգուի, առանց չօշափելի արդիւնքի յանգելու : Երկու կողմերը իրենց դիրքերը կը պահեն Պալքաններու եւ Միջերկրականի վերաբերեալ հարցերու մասին :

Նոյնքան վրդովիչ վիճակ մը ստեղծուած է Իրանի հարցին առթիւ : Le Mondի տեղեկութեանց համաձայն, Ռուսերը ոչ միայն կը պնդեն թէ կարելի է մինչեւ վերջին պայմանաժամը (1946 Մարտ) սպասել, զինուորները ետ քաշելու համար, այլեւ կը պահանջեն քննել այն խնդրագիրները զոր ներկայացուցած են իրանեան Ատրպատականի ներկայացուցիչները, իրենց նահանգը Ադրբէջանի Ս. Ս. Հանրապետութեան միացնելու համար :

Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները դիտել կու տան թէ այս պահանջը երկու վտանգներ յառաջ պիտի բերէ.— Առաջին՝ ԵԹԷ ԸՆԴՈՒՆՈՒԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԿՑՈՒՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ, ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՈՉԸՆՋԱՑՆԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՆԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ. այսինքն երկու երկիրները այլեւս սահմանակից պիտի չըլլան :ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐ ԿԵՐՊՈՎ ՍԵՂԱՆԻ ՎՐԱՅ ԴՆԵԼ ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐԸ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՐԴԷՆ ԻՍԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ԵՆ ՈՐ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԿՑՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ : ԱՐԴ, ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ, Պ. Պ. ՊԷՎԻՆ ԵՒ ՊԸՐՆԶ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՋԳՏԻ ԱՆԴԱՄԱՏԵԼ ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՆԴԱՄ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ :

Ծանր մեղադրանքներ Ռուսերու դէմ

Կացութիւնը այնքան պղտորած է որ Անգլիոյ աշխատաւորական (կառավարական) օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ» խստօրէն կը քննադատէ Մոլոթովի ընթացքը :

« Սկիզբէն ի վեր եւ ամէն առիթով, Ռուսերը կարծես կը ջանան ոչ թէ գործակցութիւն փնտռել արեւմտեան Դաշնակիցներուն հետ, բանաւոր եզրակացութեանց յանգելու համար, այլ աւելի շատ օգտուիլ այն երկիրներէն զոր կ'ուզեն արեւելեան զանգուածի մը վերածել, իրենց ղեկավարութեան տակ : Անախորժ, բայց ստոյգ իրողութիւն մըն է որ Պ. Մոլոթով Հինգերու խորհուրդին գումարումը ոչ թէ Դաշնակիցներու ժողով մը կը նկատէ, այլ ժողովը երկու հակամարտ խմբակցութեանց, Արեւելքը Արեւմուտքի դէմ, ուր կը փորձէ գետին շահիլ : Պ. Մոլոթով չի վիճաբանիր խնդիրներու վրայ, այլ վճռած է դիւանագիտական պատերազմ մը մղել Հինգերու խորհուրդին մէջ : Սուր տագնապ մը չէ որ գոյութիւն ունի, այլ բան մը որ կրնայ աւելի ծանր ըլլալ քան պարզ տագնապ մը, եթէ փորձեն ռազմադաշտի վերածել Հինգերու խորհուրդը» :

Նոր անակնկալներ

Երկու շաբաթ նիստ գումարելէ վերջ, Հինգերու Խորհուրդը միայն մէկ հարցի մասին կրցած է եզրակացութեան մը յանգիլ,— Եուկոսլաւիոյ սահմանային խնդիրը եւ Թրիէսթէի միջազգայնացումը: Ամէն օր անակնկալ մը կը պատահի: Օրինակ, առջի օր Պ. Մոլոթով պահանջեց որ Ֆրանսա եւ Չինաստան դուրս ձգուին Հունգարիոյ հարցին քննութենէն, առարկելով թէ՝ Փոցտամի մէջ տրուած որոշման համաձայն, միայն զինադադարի պայմանագիրները ստորագրող պետութիւնները պէտք է մասնակցին հաշտութեան իւրաքանչիւր դաշնագրի քննութեան: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ուժգնօրէն բողոքեց այս առաջարկին դէմ: Այս առթիւ Ռուսերը գիտել կուտան թէ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները հետզհետէ աւելի բացորոշապէս կը յայտնեն որ կ'ուզեն խմբակցութիւն մը կազմել Խ. Միութեան դէմ եւ թէ Ֆրանսա եւ Չինաստան կրնան ուժ տալ այդ խմբակցութեան:

Ուրիշ փշոտ խնդիրներ

Երկուշաբթի օր Հինգերու ժողովը տեւեց վեց ժամ, աւելի լարուած մթնոլորտի մը մէջ, քննելու համար առ նուազն երեք փշոտ խնդիրներ: Ամէնէն կարեւորն էր՝ նախագահ Թրումընի առաջարկը ստիպողաբար լուծելու համար Եւրոպայի ջրային ճամբաներու խնդիրը, որպէսզի կարելի ըլլայ մեղմացնել Եւրոպայի ժողովուրդներուն տառապանքները՝ յառաջիկայ ձմեռ: Իրազեկներ կը հաւատեն թէ կարելի չէ եղած որ եւ է արդիւնքի յանգիլ, իբրեւ հետեւանք Պ. Մոլոթովի բռնած դիրքին:

Միւս երկու խնդիրներն էին Աւստրիոյ պարենաւորումը, եւ Մոսկուայի պահանջը՝ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններու խորհրդային քաղաքացիներու վերադարձի մասին: Այս խնդիրը օրակարգի մէջ դրուած է վերջին պահուն, իբրեւ հետեւանք Պ. Մոլոթովի մէկ յուշագրին, որ կը գանգատէր թէ կարմիր բանակին սպաները բաւական ազատութիւն չեն վայելեր Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջաններուն մէջ, գերիները եւ տարագիրները փնտռելու եւ վերադարձնելու համար: Խնդիրը կնճռոտ է նաեւ անոր համար որ Լիթուանիոյ, Էսթոնիոյ, Լաթվիոյ եւ արեւմտեան Ուկրայնայի գերիները եւ տարագիրները իրենք զիրենք խորհրդային քաղաքացի չեն նկատեր եւ հետեւաբար չեն ուզեր վերադառնալ:

Պ. Պիտօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հացկերոյթի մը հրաւիրուելով Լոնտոնի օտար մամուլի ընկերակցութեան կողմէ, խօսեցաւ կարգ մը քաղաքական հարցերու մասին: Ըսաւ թէ անգլեւֆրանսական զինակցութեան բանակցութիւնները պիտի շարունակուին դեռ քանի մը ամիս: Գլխաւոր խնդիրներն են Միջին Արեւելքի (Սուրիա - Լիբանան) եւ Ռուրի հարցերը: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Անգլիա ճանչնայ իր բացառիկ դիրքը Ռէնոսի վրայ: «Ռուրը եւրոպական գանձ մըն է, եւ Ֆրանսա չուզեր որ անոր վարչութիւնը իր մենաշնորհը դառնայ, այլ կը պահանջէ միջազգային հսկողութիւն: Ֆրանսա տեղ մը կը պահանջէ Ռէնոսի վրայ, որպէսզի նորէն չքշուի Միացեալ Ազգերու մէկ որոշումով, ինչպէս եղաւ 1924ին»: Յիշելով Լեհաստանի հողային կցումները մինչեւ Օտէր, Պ. Պիտօ ըսաւ թէ Ֆրանսա չուզեր որ եւ է հող կցել, բայց պէտք է համաչափութիւն մը հաստատուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: «Ռէնոսը պէտք է արեւմուտքի Օտէրը ըլլայ»: Իտալական հարցին առթիւ ալ գիտել տուաւ թէ արդար է որ սահմանագլուխի սրբագրութիւններ ըլլան ափրիկեան գաղթավայրերուն մէջ. «բայց կը կարծեմ թէ պէտք է Իտալիոյ ձգենք իր կարգ մը հին գաղթավայրերը ուր այնքան քրտինք եւ աշխատանք թափած է»:

Ընկերվարականներու մեծ յաղթանակը

Մինչեւ հիմա ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, կիրակի օրուան նահանգային ընտրութեանց մէջ մեծ յաղթանակ մը շահած են ընկերվարականները, յետոյ Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.) եւ համայնավարները:

Ընտրական օրէնքին համաձայն, եթէ թեկնածու մը որոշ մեծամասնութիւն չէ շահած — աւելի քան կէսը — կը մնայ համեմատականի: Ճշդուած 2796 արդիւնքներէն 1362 թեկնածուներ ընտրուած են արդէն, մնացեալ 1434ի ընտրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի: Ընտրուած 1362էն 313ը ընկերվարականներ են, ինչ որ կը նշանակէ 163 աթոռի շահ մը վերջին ընտրութեանց վրայ (1937): Արմատական ընկերվարականները շահած են 293 աթոռ, փոխան 432ի, ուրեմն կորսնցուցած են 139 աթոռ: Համայնավարները շահած են 93 աթոռ (շահ՝ 65 աթոռ): Իսկ M. R. P.ը, որ ձախակողմեան կաթոլիկ նոր հոսանք մըն է եւ որուն կը պատկանի արտաքին նախարարը, շահած է 106 աթոռ:

Աջակողմեան գլխաւոր խմբակցութիւնները մեծ կորուստներ կրած են: Զանազան աջ հոսանքներ, որոնք 580 ներկայացուցիչ ունէին 1937ին, այս անգամ շահած են միայն 334 աթոռ: Կարեւոր կորուստ մը կրած է նախկին վարչապետ Փօլ Ռէնոյի խմբակցութիւնը: Երբեմնի զօրաւոր աջակողմեան կուսակցութիւնը, Ազգ. եւ Ժող. Հանրապետական Միութիւնը, կորսնցուցած է աւելի քան հարիւր աթոռ:

Արձանագրուած քուէներէն դատելով, 26 առ հարիւրը շահած են ընկերվարականները, 23 առ հարիւր համայնավարները, 20 առ հարիւր արմատական ընկերվարականները եւն.:

Մեծամասնութիւն շահած երկու զօրաւոր հոսանքները, ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը զօր. տը Կօլլի հետ են շատ մը հիմնական հարցերու մէջ: Դալատիէի անդամներէն եօթ ընտրուած են, իսկ ութերորդը՝ պատերազմական նախարար Տիթէլմ, որ վերջերս շատ քննադատուեցաւ, համեմատական մնացած է:

Կիրակի օրուան արդիւնքին վրայ հիմնուելով, կը կարծուի թէ ընկերվարականները ջախջախիչ յաղթանակ մը պիտի տանին ընդհ. ընտրութեանց մէջ (21 Հոկտ.), կազմելով առանցքը նոր կառավարութեան եւ սահմանադրութեան:

Պոլիսը կը նեղանայ...

Combatի թղթակիցը վերջերս Պոլիս գացած եւ տեսակցութիւն մը ունեցած էր Օրթոտոքս պատրիարքին՝ Բենիամին Ա.ի հետ: Այս առթիւ կը գրէ թէ «Սթանպուլը կը քնանայ խոր քունով մը: Պոլիսը կ'ապրէր իր Յոյներով, Հրեաներով, Հայերով: Թրքական կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը փոքրամասնութեանց դէմ՝ կործանեց անոնց վաճառականութիւնը: Պատերազմը լրացուց մնացեալը: Այսպէս, Թուրքիա մտնելով, մարդ արդէն կը տեսնէ տնտեսական վտանգը որ կը ճնշէ այս երկրի մօտաւոր ապագային վրայ: Միեւնոյն ատեն կը նշմարուի արդէն թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ իր քաղաքական դիմագիծը: Սթամպուլը կը խլրտի, կը լրտեսէ, կը դաւադրէ: Այս աշխարհի այն քաղաքն է ուր ամէնէն աւելի գաղտնի տեղեկութիւններ կը հաւաքեն: Բայց Սթամպուլը չապրիր: Թուրքիան այլեւս չընդունիր իր գերմանական սիրելի մեքենաները: Եւ եթէ բոլոր վաճառատուները սիրուն աղջիկներ կը ցուցադրեն որոնք ամերիկեան տուներու ռէքլամ կ'ընեն, իրենց ժպիտը շատ հեռաւոր խոստում մըն է: Սթամպուլը կը դիտէ զանոնք, բայց կը շարունակէ թմրած մնալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ սիոնական նոր կազմակերպութեան նախագահը, Տօքթ. Ալթման, որ Լոնտոն կը գտնուի այս միջոցին, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Եթէ Մեծն Բրիտանիա չվճռէ Պաղեստինը դարձնել հրէական պետութիւն մը, Հրեաները պիտի ընեն առանց իր օգնութեան: Մեծն Բրիտանիա պէտք ունի Հրէական Աւստրալիայի մը Միջին Արեւելքի մէջ: Մենք պատրաստ ենք ընդունելու որ հրէական պետութիւնը ամբողջական մասը կազմէ բրիտանական հասարակապետութեան, բայց Պաղեստինը պէտք է հրէական ըլլայ եւ ոչինչ կրնայ արգիլել այդ բանը»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 1875 երկնասլաց շէնքերու վերելակի 15.000 պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին, որով բնակիչները ստիպուած են քալելով բարձրանալ, մինչեւ 102 յարկ: Հազարաւոր առեւտրական պաշտօնեաներ որոշեցին գործի չերթալ: Առ նուազն 1.500.000 բնակիչներ անելի մատնուած են այս գործադուլին հետեւանքով:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հոկտ. 1էն սկսեալ Լիբանանի եւ Սուրիոյ յատկացուած նամակները պիտի ընդունուին միջազգային սակով (եւ ոչ թէ ֆրանսական), քանի որ երկու երկիրները անկախ են այլեւս: Նոյն թուականէն սկսեալ, տպագրեալ նիւթերու, նմոյշներու եւն. ծանրութեան չափը պիտի բարձրանայ 2 քիլոյի, ամբողջ Ֆրանսայի եւ գաղթավայրերու համար: Արտասահմանի համար ալ նամակներ, տպագրեալ նիւթեր եւն. կրնան ընդունուիլ մինչեւ 2 քիլօ, բացի Չեխոսլովաքիայէն եւ Եուկոսլաւիայէն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան ենթակոմիտէին ժողովը շաբաթ, 29 Սեպտ. ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ Եգիպտացի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը հրաւիրուին նաեւ արուարձաններու ընկերները:

ԹՐՔԱՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԱԼԱՆՍ (Յառաջ).— Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ Սեպտ. 15ին քաղաքապետական թատրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հրապարակային ժողով մը, ուր խօսեցան Պ. Մ. Մալումեան եւ Լ. Զորմիսեան: Կը նախագահէր Պ. Գէորգ Պօյաճեան որ երկու խօսքով շեշտեց միակամ եւ աչալուրջ աշխատանքի ստիպողականութիւնը: Երկու բանախօսները մանրամասնօրէն թուեցին հայ ժողովուրդին կատարած նուաճումները Հայաստանի մէջ, նկարագրեցին կաթող. ընտրութիւնները, յետոյ ծանրացան Թրքահայ Դատին արդարութեան վրայ: Մասնաւոր Յանձնախումբին անունով Գ. Պօյաճեան կարդաց բանաձեւ մը որ արժանացաւ բոլոր ներկաներու հաւանութեան: Հանդէսը վերջացաւ փոքրիկն Օր. Պէյլէրեանի «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք» մեներգով:

Թղթակից

ԿԱՐՏԱՆ.— Ազգ. Միութեան մասնաճիւղը կազմակերպած էր հրապարակային ժողով մը, Սեպտ. 9ին կիրակի, Պիվէռ, Անտուրեաններու սրահին մէջ:

Բանախօսելու հրաւիրուած էին Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն Պ. Զորմիսեան եւ Հարաւային Ֆրանսայի Շրջ. վարչութեան նախագահ Պ. Կ. Քիւրքճեան, քարտուղար Պ. Թ. Խաչիկեան: Ներկաները խանդավառութեամբ լսեցին զեկուցումները: Յետոյ ընտրուեցաւ 11 հոգիէ յանձնախումբ մը հետապնդելու համար Թրքահայ Դատը: Սեպտ. 16ին Յանձնախումբը ժողով գումարելով ընտրեց իր դիւանը.— Հայրապետ Աւետիսեան՝ նախագահ, Օհան Տալօեան՝ փոխ-նախագահ, Գէորգ Գալուստեան՝ քարտուղար, Մելքոն Ասատուրեան՝ փոխ - քարտուղար, Փիլիպպոս Կիւրճեան՝ գանձապահ, Տիգրան Թումօեան՝ հաշուապահ, պատուոյ նախագահ՝ Պատ. Յար. Հէլվաճեան: Յանձնախումբը կապուած է Մարսէյլի կեդրոնին, ստանձնելով ամէն բարոյական եւ նիւթական պարտականութիւն:— Դիւան

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ (Յառաջ).— Սեպտ. 20ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ տեղի ունեցաւ Թրքահայ Դատի Յանձնախումբին հրապարակային ժողովը: Դժբախտաբար սրահը կիսով պարապ էր, իբրեւ հետեւանք հապճեպ կարգադրութեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Ծաղկիր ազատ իմ հայրենիք»ով: Յետոյ, բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Մալումեան որ կազդուրիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի վերելքի եւ Հայկ. Դատի մասին: «Մեր ժողովուրդին միակ ապաւէնը Արարատեան դաշտն է, որուն պէտք է միացուին Թրքահայ հողերը»: Բանախօսը այս առթիւ պատասխանեց զանազան հարցումներու: Գեղարուեստական բաժինը շատ աղքատ էր, եղան քանի մը խմբերգներ եւ արտասանութիւն մը: Ժողովը վերջացաւ գիշերը ուշ ատեն, «Բամ-Փորոտան»ով:— Սաֆօ

ՎԻԷՆ, 20 Սեպտ.— Վիէնի հայ գաղութն ալ առիթն ունեցաւ լսելու Հայաստանէն վերադարձող պատգամաւորներէն՝ Պ. Մ. Մալումեանի զեկուցումը երեքշաբթի օրը, իրիկուան ժամը 8.30ին, Սէրքլ Կաթոլիկ սրահին մէջ: Գեղարուեստական կարճ բաժինէ մը վերջ, բանախօսը շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց Հայաստանի մշակոյթի եւ տնտեսութեան զարգացման, երիտասարդութեան եւ զօրքի մասին: Զեկուցումը վերջացաւ համերաշխութեան յորդորներով: Յետոյ եղան քանի մը հարցումներ, որոնց պատասխանեց սիրայօժար կերպով:

Համերաշխ եւ լաւագոյն տրամադրութիւններով պիտի վերջանար երեկոյթը, եթէ սրահին մէջէն, վերջին պահուն, պիտակ մը եկած հասած չըլլար բանախօսի սեղանին վրայ եւ տեղի չունենային ատելավառ արտայայտութիւններ Վիէնի, Լիոնի, Վալանսի եւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու հասցէին:— Թղթակից 1945

ԽՄԲ.— Չհասկցանք այս միջադէպին իմաստը:

Հ. Յ. Դ. ԿԱՐՏԱՆԻ Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէն եւ Նոր Սերունդի Վարանդեան խումբը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Առաքել Առաքելեանի զաւկին՝ ՆՇԱՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ, հազիւ քսան գարուններ բոլորած:

ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՀԱՅ Նախկին Կամաւորներու եւ 1939-1945ի Ռազմիկներու եւ Դիմադրողներու Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցները ներկայ ըլլալ Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելու արարողութեան, յառաջիկայ շաբաթ օր, 29 սեպտեմբեր: Ժամը 17.45ին հաւաքուիլ Avenue George V, թիւ 55, մէթրօ՝ Georges V: Կը խնդրուի ներկաներէն կէտ առ կէտ հետեւիլ կարգադիր յանձնախումբի հրահանգներուն:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Jeudi 27 Septembre 1945 Հինգշաբթի 27 Սեպտեմբ.

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année No 4516-Նոր շրջան թիւ 145 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գլխաւոր մղձաւանջը՝ Տարտանէլ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Combat-ի թղթակիցը, որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր Յունաստանի մէջ, Պոլիս անցած է, շարունակելու համար իր պրպտումները: Երէկուան նամակին մէջ, թղթակիցը, Ռոժէ Կոընէ կը գրէ Տարտանէլէն, ուր իջած էր առաջին անգամ.—

Ասկէ կրնայ ծագիլ յառաջիկայ պատերազմը: Այն օրէն ի վեր որ Տարտանէլը տեսաւ Յոյներու եւ Տրովադացիներու փոխադարձ ջարդը, այն օրէն ի վեր որ Տարտանէլը տեսաւ հազարաւոր Հոներու դիակներուն ծփումը, չէ եղած դար մը ուր իրենց երկիրը արիւնով ողողուած չըլլայ: Աշխարհի խոցելի կէտերէն մէկն է այս:

... Շոգենաւին սուլիչը կը մնչէ չոգեպինդ: Նաւը կը կենայ պզտիկ նաւահանգստի մը առջեւ եւ երկու մակոյկներ կը մօտենան: Ոստիկաններ կ'ելլեն նաւը, իրենց թեւերը բեռնաւորուած խաղողներով եւ ձմերուկներով: Հակառակ այս ընծաներուն, ոստիկանի կերպարանք ունին: Այս է միակ երեւութական հսկողութիւնը ջուրի այս շերտին եւ այն հողերուն զոր կը պաշտպանեն մէկ միլիոն թուրք զինուորներ: Արհեստագիտութեան յառաջդիմութիւնները վեր ի վայր շրջած են Նեղուցներու հինաւուրց խնդիրը: Անոնց ազատ անցքը չի բաւեր այլեւս: Անոնց ափերուն տիրապետումն իսկ բաւարար երաշխիք մը չի կազմեր: Կան Յունաստանի եւ Մօտաւոր Արեւելքի օդակայանները: Երեւակայութիւնը կրնայ ենթադրութիւններ փորձել: Ատոնց առջեւ Թուրքիան կը բրտանայ: Իր պետը, Իսմէթ Ինէօնիւ, յայտարարած է թէ թիզ մը հող պիտի չձգէ: Խ. Միութեան հետ յարաբերութիւնները բացայայտօրէն գէշ են: Բայց մէկ եւ միւս կողմին խաղացած խաղը պարզ չէ եւ մարդ երբեմն կը շփոթի զայն դիտելով:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

Գերմանիոյ պարտութիւնը տնտեսական եւ յաճախ բարոյական շփոթութեան մը մատնած է Թուրքերը: Բարոյական տագնապը կը ծանրանայ այն լարուած յարաբերութիւններով որ կը տիրեն Թուրքիոյ եւ իր հզօր հարեւանին միջեւ: Կրնաք հարցաքննել ո եւ է Թուրք, ինչ աստիճան ալ ունենայ,— բաց ի անոնցմէ որ իրենց սրտին խորէն կը մաղթեն որ Թուրքիան դառնայ ընկերվարական սովետական հանրապետութիւն մը (բայց ասոնք շատ ցանցառ են եւ չեն համարձակիր բառ արտասանել), բոլորն ալ Խ. Միութեան մասին խօսած ատեն կարծես մղձաւանջի մը մասին կը խօսին: Անոնք օտար երկիր մը կը գնահատեն այն չափով որքան հակախորհրդային հակում կը ցուցնէ ան: Ֆրանսան, որ վարկաբեկուեցաւ Մոսկուայի դաշինքով, սկսած է քիչ մը վարկ շահիլ Լէոն Պլումի յօդուածէն վերջ — «Կարմիր Աստղը կը մոլորի»: Անգլիոյ աշխատաւորականները նախապէս բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէին իրենց: Բայց այդ մասին խօսք չկայ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ:

Եւ այս երկրին մէջ ուր մամուլը խիստ կանոններու ենթարկուած է, թոյլ կուտան հրատարակել երկու թերթեր, «Թան» եւ La Turquie (այս վերջինը ֆրանսերէն), զոր «համայնավար» կը կոչեն. բայց որոնք ներքին ընդդիմադիր հոսանքէ մը աւելի, կը ներկայացնեն Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան արտայայտութիւնը: Եթէ չըլլային խորհրդային մամուլը եւ անթելը որոնք ծայրայեղ ուժգնութեամբ կը հարուածեն Անգարայի կառավարութիւնը եւ մամուլը, ոչինչ պիտի յայտնէր թէ բան մը կ'անցնի կամ կը պատրաստուի երկու երկիրներուն միջեւ:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԱԾ ԵՆ

Նշանակալից է որ ռուսեւթուրք տագնապի վերջին սուր փուլին մէջ, պաշտօնապէս մէկ բառ չարտասանուեցաւ Մոսկուայի կամ Անգարայի մէջ:

Թէեւ այս դէպքերը տեղի ունեցած են անցեալ յուլիսին, շատ հրահանգիչ է պարզել անոնց ընթացքը:

Առտու մը Մոլոթով կը կանչէ Մոսկուայի Թուրք դեսպանը, Սէլիմ Սէրփէր եւ բերանացի կը յայտնէ այն պայմանները զոր Խ. Միութիւնը կը դնէ վերանորոգելու համար իր բարեկամութիւնը Թուրքիոյ հետ:

Չորս կէտեր կը դրուին.— 1. Խ. Միութեան ձգել Կարսը եւ Արտահանը, երկու փոքր շրջաններ Հայաստանի սահմանին վրայ :— 2. Նոր վարչաձեւ մը Նեղուցներուն համար, խարիսխներ տրամադրելով Ռուսիոյ, «պաշտպանելու համար Թուրքիան արտաքին կամ ներքին ճնշումներու փորձերուն դէմ» :—3. Նրբացք մը ձգել Եւրոպայի մէջ, Մարիցայի արեւելեան ափին վրայ : Մոլոթով լրիւ լուսաբանութիւններ չէ հաղորդած այս կէտի մասին : Հաւանօրէն Խ. Միութեան միտքն է դէպի ծով ելք մը ապահովել Պուլկարիոյ :— 4. փոխել կառավարութիւնը, մէջէն ըլլալով նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն եւ անոր տեղ հաստատել բարեկամ կառավարութիւն մը :

Յաջորդ օրը, թրքական կառավարութիւնը կ'իմանայ Մոլոթովի բերանացի զեկոյցը, բայց չի պատասխաներ եւ ահա թէ ի՛նչ կ'ընէ.—

Պ. Սարաճօղլու կանչել կուտայ Պ. Եալչընը (Հիւսէյին Ճահիտ), «Թանին» թերթին տնօրէնը որ ծանօթ է իր անգլիասիրական զգացումներով: Զայն կը ղրկէ Պոլիս, «Թայմզ»ի թղթակից Մավրուտիսի քով, որ Լոնտոն կը հաղորդէ ռուսական զեկոյցին առաջին երկու կէտերը: Միւս երկու կէտերը կը վերապահուին:

Անգլիասաքսոն մամուլը անմիջապէս պայքար կը բանայ: Թերթերը կը լեցուին այս հարցով, մինչդեռ կատարեալ լռութիւն կը տիրէ Մոսկուայի եւ Անգարայի մէջ: Մինչեւ անգամ կարելի է որ Մեծն Բրիտանիա ձեռնարկ մը կատարած է Մոսկուայի մէջ, յիշեցնելով 1941 Օգոստ. 13ի ծանուցագիրը որով, նոյնիմաստ յայտարարութիւններով Մեծն Բրիտանիա եւ Խ. Միութիւնը կ'երաշխաւորէին Թուրքիոյ գոյավիճակին պահպանումը:

Արեւելեան երկիրներու գրեթէ ամբողջ դիւանագիտութիւնը բարդ ճամբաներու կը հետեւի: Երբեմն ալ կարեւոր լուրեր հրապարակ կը նետուին պարզապէս խրախուսելու համար շահագիտութիւնները: Զրոյց շրջած էր թէ մայրաքաղաքը Պոլիս պիտի փոխադրուի: Միջազգային մեկնիչները զարմանազան ենթադրութիւններ ըրին: Գիտէ՞ք ինչ էր բուն խնդիրը,— իջեցնել հողերու գինը Անգարայի մէջ:

ՄԻ ՔԻՉ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակներ առաջ, հայերէն մի թերթում կարդացինք, որ Լոբանով - Ռոստովսկին (ցարական Ռուսաստանի արտաքին գործերու նախարարներից) երբեք չի ասած — «Հայաստանը առանց Հայերի»:

Յօդուածագիրը, երեւի բաւական տեղեակ ռուսական եւ հայկական գործերին, ուզում էր ասել, որ հին ռուսական քաղաքականութիւնը երբեք խոտոր չի գնացել հայկական շահերին:

Բախտորոշ այս օրերին, երբ Հայկական Հարցը նորից ուզում ենք տեսնել միջազգային սեղանի վրայ, աւելորդ չենք համարում քրքրել պատմութեան անցեալ էջերը եւ երեւան հանել բոլոր ժամանակների մեծերի նենգութիւնները եւ խարդաւանքը Հայերի եւ Հայաստանի հանդէպ: Երբեք նպատակ չունենք հարցը իր ամբողջութեանը մէջ արծարծելու: Մեր ցանկութիւնն է թռուցիկ գծերով վերյիշել անցեալը:

Սին պիտի լինէին մեր երազները, եթէ անցեալի պատմութիւնը անտեսէինք ու դասեր չառնէինք ներկայի եւ ապագայի համար: Հայկական ողբերգութիւնը իր հնագոյն շրջանից անագորոյն է եղել, իսկ վերջին դարերի տառապանքը վեր բոլոր որակումներից: Հայկական տառապանքի առթիւ պրոֆ. Մարքվարդը ասում էր. «Եւրոպայի մեղքերի ամօթից այլեւս կարելի չէ նայիլ երկինքին»: Այո՛, Եւրոպայի նենգութիւնից, Հայկական Հարցի լուծման խնդրում, իրօք ամօթ էր «նայել երկինքին»: Մի ամբողջ ժողովուրդ, հերոսական իր պայքարով, խողխողուեց, երկիրը աւերակ եւ անապատ դարձաւ եւ Եւրոպան՝ ժողովրդավար Անգլիայից մինչեւ յեղափոխական Ռուսաստանը լուռ հանդիսատես եղան նրա ցաւատանջ մահուան:

Հայաստանը՝ իր ստեղծագործ ոգորումներով միշտ հակել է Եւրոպային, դեռ հին ժամանակներից իր ուղիները երկարել են դէպի Աթէնք, Հռոմ, Բիւզանդիոն: Միջին դարերում Հայերը Եւրոպայի պահակներն են եղել Արեւելքում: Խաչակիրներու արշաւանքների ժամանակ՝ Կիլիկիայի Հայերը անկեղծօրէն օգնել են Եւրոպային ամուր տեղաւորուելու Ասիայում: Ֆրէտրիխ Բարբարոսայից (Շիկամօրուս) մինչեւ մեր օրերը Հայերը հաւատարմօրէն ծառայել են քրիստոնէութեան դատին, աւելի Եւրոպային: Ի՞նչ ստացան սակայն իրենց զոհաբերութեան փոխարէն, — Գրիգոր ԺԳ. Պապի գնահատանքը «Էկլեզիա Ռոմանա» կոնդակի մէջ.«Հայ ազգի ուրիշ արժանիքների մէջ կայ մէկը, որ վսեմ է եւ առանձնապէս յիշատակելի, դա այն է, որ երբ քրիստոնեայ իշխանները ու բանակները գնում էին Ս. Երկիրն ազատելու՝ ո՛չ մէկ ազգ եւ ո՛չ մի ժողովուրդ այնպիսի յօժարութեամբ եւ եռանդով օգնութեան չհասաւ Խաչի զինուորներին, ինչպէս Հայերը: Նրանք հայթայթեցին զօրք, զէնք, ձիեր, ռոճիկ, պաշար, խորհուրդ եւ ամէն կարգի նպաստներով սրբազան այդ պատերազմում զօրավիգ եղան Խաչակիրներին՝ իրանց բոլոր ոյժերով, ամենամեծ քաջութեամբ ու հաւատարմութեամբ»: Եւ Գլադստոնի գնահատանքը — «Ով որ Հայաստանին է ծառայում՝ ծառայում է քաղաքակրթութեան»: Հռովմայեցի բանաստեղծ Ովիդիոսի որակումով «վագրային» հայկական զօրքը պարտուեց, «կամուրջներ չհանդուրժող» Արաքսը սանձահարուեց, հայ ժողովուրդը ոչնչացաւ եւ Հայաստանը անապատ դարձաւ Եւրոպացիների նենգ ու շահամոլ քաղաքականութեան շնորհիւ: Դեռ Գերմանիայի Լէոպոլտ Ա. կայսրէն եւ Պֆալցի կոմս Եոհան Վիլհէլմից մինչեւ Պետրոս Մեծ, Կատարինէ Բ. կայսրուհին, մինչեւ Լոյտ Ճորճ, Պուխան, Սազոնով եւ Լենին հայկական հարցը յուզուեցաւ եւ ցարդ մնացած անլոյծ:

Դարաւոր վէճը Հայի եւ Թուրքի միջեւ մնաց միշտ սուր: Հայի լինել - չլինելու պայքարում Թուրքը շարունակեց օգտագործել Եւրոպան: Եւրոպական մրցակցութեան մէջ տեսաւ իր գոյութիւնը: Միայն 19րդ դարու ընթացքին Թուրքիան բազմաթիւ անգամներ հակելով այս կամ այն ուժին՝ կարողացաւ գոյութիւն ունենալ իբրեւ պետութիւն, հոգ չէ թէ կտորտուած, փոքրացած: Այդ շրջանին էր, որ Անգլիոյ վարչապետ Սալզպրին կը յայտարարէր թէ «բրիտանական նաւատորմիղը չի կարող Արարատ բարձրանալ», իսկ Ռուսաստանի արտաքին նախարար՝ Լոբանով Ռոստովսկին թէ կ'ուզեն Հայաստանը՝ առանց Հայերի: Իրաւունք ունէին Թուրքերը ծաղրելու Հայերը ասելով թէ «Հայկական Դատը պտտկւում է Եւրոպայի տէրտէրներին»: «Իրօք եւրոպական դիւանագիտութիւնը խաբում էր Հայերը, իսկ տէրտէրները կոկորդիլոսի արցունքներ էին թափում ի տես հայկական կոտորածների:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ «ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ»

Կարգ մը թերթեր այս բացատրութիւնը կը գործածեն, նկարագրելով Հինգերու խորհուրդին ծանր տագնապը: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ անորոշ: Աշխատանքները կը շարունակուին. բայց անհաւանական չէ որ ժողովը յետաձգուի այսօր-վաղը, վերսկսելու համար... յառաջիկայ նոյեմբերին: Այդ պարագային մասնագէտները պիտի շարունակեն ուսումնասիրել եւ մշակել օրակարգի խնդիրները:

Հինգերու առջի օրուան նիստին մէջ, Մոլոթով նոր անակնկալ մը սարքեց, պահանջելով օրակարգ անցընել Ճափոնի միջազգային վարչութեան խնդիրը: Մինչդեռ Ծայր. Արեւելքի հարցը չէ արձանագրուած ոչ Փոցտամի ժողովին, ոչ ալ Հինգերու խորհուրդին օրակարգին վրայ: Եւ տակաւին որոշուած ալ չէ թէ Ճափոնի խնդիրը պիտի քննուի՞ ներկայ նստաշրջանին մէջ: Իրազեկներու կարծիքով, ռուսական այս անակնկալին մէկ պատճառը այն է որ կարգ մը ամերիկեան շրջանակներ կ'ուզեն Խ. Միութիւնը հեռու պահել Ճափոնէն, իսկ երկրորդ պատճառը այն թէ՝ Ռուսերը զարմացած եւ յուսախաբ եղած են, տեսնելով որ Մ. Նահանգները ուժ չտուին, երբ Ռուսիա պահանջներ դրաւ ափրիկեան Տրիպոլսոյ մասին:

Այսպէս կամ այնպէս, Մոլոթով առաջարկած է Ճափոնն ալ ենթարկել չորս պետութեանց միջազգային վարչութեան, ինչպէս Գերմանիան: Կարծողներ կան թէ Խ. Միութիւնը այս պահանջը դնելով կը փորձէ զիջումներ կորզել Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն, Միջերկրականի եւ ուրիշ հարցերու մասին:

Նոյն օրուան նիստին մէջ նախարարները գլխաւորաբար զբաղեցան ռուսական յուշագրով, որ կը պահանջէ փութացնել Գերմանիոյ ամերիկեան եւ անգլիական շրջաններու խորհրդային քաղաքացիներուն վերադարձը: Յետոյ քննեցին Աւստրիոյ կառավարութեան ճանաչման եւ այդ սովահար երկրին պարենաւորման խնդիրը, ինչպէս եւ Հաշտութիւններու յանձնաժողովը Մոսկուայէն Պերլին փոխադրելու առաջարկը:

Վերջին լուրերու համաձայն, մթնոլորտը քիչ մը մեղմացած է եւ հաւանաբար ժողովը շարունակուի մինչեւ շաբաթ: Այդ պարագային կը յուսացուի ելք մը գտնել Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ ու Հունգարիոյ հաշտութեան դաշնագիրներու անելին մէջ: Եթէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա ճանչնան Հունգարիոյ կառավարութիւնը, ճամբան բաւա-

Հիւլէն եւ ածուխի ապագան

Բոլոր շոգեշարժ մեքենաները, ինքնաշարժ կառքերը, օդանաւերը, եւն. շարժման մէջ դնելու համար անհրաժեշտ է ածուխի եւ կազի գոյութիւնը: Տասը տարի առաջ, ամբողջ աշխարհի մէջ տարին 300 միլիոն թոն կազ եւ հազար միլիոն թոն ածուխ կը սպառէր: Պատերազմի ընթացքին այդ քանակութիւնը բնականաբար մեծ համեմատութեամբ շատցան:

Արդ, վրդովիչ խնդիր մը կը ներկայանայ, երբ օրին մէկը երկիրը այլեւս ի վիճակի չըլլայ հայթայթելու ո՛չ ածուխ եւ ո՛չ ալ կազ, այսինքն՝ երբ իր ընդերքէն բոլորովին սպառին յիշեալ վառելանիւթերը եւ ատոր հետեւանքով դադրին բոլոր մեքենական շարժումները, այն ատեն ի՞նչ պիտի ընէ մարդկութիւնը:

Երկրաբանները կը կարծեն թէ այդ չարագուշակ օրը պիտի գայ 50 տարի վերջ: Ուրեմն պէտք է գտնել վառելանիւթ մը, որ կարենայ փոխարինել ածուխին ու կազին պակասը:

Ասոր համար, գիտնականները գտած են պարզ, դիւրին եւ աներեւակայելի լուծում մը: Ածուխը եւ կազը փոխարինող վառելանիւթը կը գտնուի բնութեան մէջ, ամէն տեղ, մեր ձեռքին տակ, ատիկա նիւթն է (matière), որ մեզի կ'երեւայ անշարժ ու անկենդան, եւ սակայն ան ընդունարան է անսահման ու հրաշալի զօրութեան մը (énergie): Նիւթին ամենափոքր մասնիկը կը կազմէ հիւլէն (atome):

Ի՞նչ է հիւլէն:

Գիտական նոր տեսութիւններու համաձայն, բոլոր մարմինները կազմուած են բազմաթիւ անհունապէս փոքր մասերէ, որոնք անբաժանելի են, կղզիացած մէկը միւսէն, եւ իրարու վրայ կը ներգործեն փոխադարձ ազդեցութիւններ: Այդ մասերուն իւրաքանչիւրը մասնիկ (molécule) կը կոչուի: Նիւթին ամենափոքր մասնիկը, որ մաս կը կազմէ մարմինի մը, կրնայ գոյութիւն ունենալ ազատ վիճակի մէջ: Բաղադրեալ մարմիններու մէջ, իւրաքանչիւր մասնիկ կազմուած է որոշ թուով տարբեր հիւլէներէ, մինչդեռ պարզ մարմիններու մէջ մասնիկը կը պարունակէ որոշ թուով համանման հիւլէներ:

Հիւլէն նկատուած է իբրեւ կեդրոն դրական ելեկտրականութեան, իր մէջ ունի կորիզ մը (noyau), որ մէկ միլիմեդրին մէկ հազար միլիոներորդ մասին կը հաւասարի: Կորիզը պաշտպանուած է ելեկտրական խոկական մարտկոցով մը, որ կազմուած է électronներէ, անհունապէս փոքր տարրեր, առանց նիւթեղէն զգալի զանգուածի, բեռնաւորուած ժխտական ելեկտրականութեամբ եւ օժտուած աներեւակայելի արագութեամբ (20 հազարէն մինչեւ 100 հազար քիլոմեթր երկվայրկեանի մը մէջ):

Քիմիագէտները վերջերս երեւան հանեցին թէ հիւլէին արձակած անհուն զօրութիւնը արդիւնք է կորիզին պայթումին: Այսպէս, մէկ կրամ իւրանիոմի հիւլէներուն պայթումը առաջ կը բերէ այնպիսի ջերմութիւն մը, որ համարժէք է 3 թոն ածուխի արտադրած տաքութեան: Հետեւաբար պէտք չէ զարմանալ հիւլէ-ռումբին պատճառած ահռելի աւերներուն վրայ:

Կորիզը փշրուելով ծնունդ կուտայ նոր մարմիններու, ասով կ'իրականանայ նիւթափոխութիւնը (transmutation), որ առաջ կը բերէ զօրութեան անսպառ աղբիւր մը: Հաշիւ եղած է որ 600 թոն իւրանիոմի նիւթափոխման հետեւանքով առաջ եկած ջերմութիւնը կը հաւասարի 1200 միլիոն թոն ածուխի եւ 300 միլիոն թոն քարիւղի արտադրած տաքութեան:

Ուրեմն, մարդուն համար պէտք եղած վառելանիւթը կը գտնուի բնութեան մէջ, մեր տրամադրութեան տակ, եւ կոչուած է մօտաւոր ապագայի մը մէջ փոխարինելու ածուխին պակասը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Նացի ոճրագործները բանտին մէջ

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Նիւրընպէրկի բանտարկեալներու կեանքի մասին. —

Իւրաքանչիւր բանտարկեալ առանձին խցիկի մէջ կ'ապրի, բայց խցիկի դռներուն փոքր լուսամուտները բաց են եւ հսկողութեան պահերն ալ չափուած ձեւուած են. այնպէս որ պահակները կէս վայրկեանը անգամ մը անոնց մօտէն կ'անցնին ու կը քննեն ներսը: Հսկողութեան այս խստութիւնն ալ անոր համար, որպէսզի բանտարկեալները անձնասպանութիւն չփորձեն: Խցիկներուն մէջ գտնուած բոլոր մետաղեայ առարկաները դուրս հանուած են: Պատուհաններու բոլոր սովորական ապակիները հանուած եւ անոնց տեղը անցուած են մետաղաթելով խառնուած ապակիներ:

Դրեթէ ամէն շաբաթ բարձրաստիճան նացիականներ կը բերուին բանտ, ուր կը գտնուին արդէն քառասուն բանտարկեալներ: Անոնք օդանաւային կայանէն բանտ կը բերուին հիւանդաբարձ կառքերով, որոնք ոստիկանական կառքի վերածուած են, ու Նիւրըմպէրկի Արդարութեան Պալատի դաւիթէն հոն կը յանձնուին: Հարիւրաւոր սենեակներով այս հսկայ շէնքը բանտին ճիշդ դէմը կը գտնուի: Բանտարկեալները հաւանական մահափորձէ պաշտպանելու համար մասնաւոր գոց ճամբայ մը շինուած է Արդարութեան Պալատին ու բանտին միջեւ: Այս անցքին մէկ կողմը կը գտնուի քարէ պատ մը, միւս կողմը տախտակէ շինուած բարձր ցանկապատ մը: Այս անցքը կը գործածեն նաեւ բանտարկեալները, ամէն օր որ հարցաքննութեան կը կանչուին, բանտէն դէպի Արդարութեան Պալատ, միջազգային զինուորական ատեանին կողմէ, որուն առջեւ պիտի դատուին:

Բանտարկեալներու բոլոր խցիկները նոյն մեծութիւնն ու նոյն կարասիները ունին: Փայտէ մէկ փոքր սեղան, փայտէ աթոռ մը, փոքր մահճակալ մը, վրան՝ յարդով լեցուած անկողին մը, ջրացայտ արտաքնոց մը:

Խցիկները մտնելու ատեն բանտարկեալներուն փողկապները, կօշիկի կապերը, , եղունգ մաքրելիքները, զմելիները, փոկերը կը գրաւեն, նաեւ այն ամէն առարկաները որոնցմով կրնան անձնասպանութիւն փորձել:

Բանտ այցելած օրս Ալֆրէտ Ռօզէնպէրկ, այն որ Արիական գեր-մարդու տեսութիւնը յղացաւ, բանտին դուրսը, վերջերս աւարտած մարզանքի դաւիթին մէջ վեր վար կը ճեմէր, ամերիկեան զինուորի հսկողութեամբ: Դէմքը ցաւագին յուսահատութիւն կը մատնէր:

Բանտարկեալներէն շատեր իրենց ժամանակը կ'անցընեն երկար պաշտպանողականներ գրելով կամ կարդալով: Գիրքերը կը հայթայթուին Մ. Նահանգներու բանակին կողմէ:

Բանտարկեալները արտօնուած են ամէն շաբաթ գրելու իրենց ընտանիքներուն: Ամերիկեան բանակը այս նամակները ղրկելու գործը իր վրայ առած է: Բոլոր նամակները զինուորական գրաքննութենէ կ'անցնին: Ամէնէն երկար եւ ամէնէն գեղեցիկ նամակներ գրողը Կէօրինկն է:

Սափրիչ մը ամէն առտու բանտարկեալներուն կ'այցելէ անոնց արդուզարդին համար: Սափրիչին կ'ընկերանայ ամերիկացի պահակ մը եւ խօսակցութիւնը բացարձակապէս արգիլուած է: Այս սափրիչը գերմանացի գերի մըն է ու բանտին մէջ կը բնակի: Բանտին մէջ կան նաեւ երեք բժիշկներ, որոնց մէկը ատամնաբոյժ է, նմանապէս գերման պատերազմական գերի: Բանտին պատերազմի ոճրագործներու յատուկ բաժնին մէջ վերջին ծայր մաքուր եւ լաւ յարդարուած դարմանատուն մը կազմակերպուած է: Դարմանատան մէջ է նաեւ ատամնաբոյժին աթոռը, որուն տրամադրութեան տակ կը գտնուին ակռաները խնամելու յատուկ բոլոր դեղերն ու գործիքները: Ատամնաբոյժը կ'ըսէ որ մինչեւ հիմա բանտարկեալներէն շատերուն ակռաները նորոգած է:

Բաւական լաւ կը կերակրուին բանտարկեալները: Ահաւասիկ օրուան ճաշացուցակը, նախաճաշ՝ հաստեայով խառնուած ապուր (vermicelle), կէսօրին՝ հաճարէ ապուր, քաշուած տաւարի միս, լուբիա, սպեղին, գետնախնձոր ու տանձ՝ որպէս անուշեղէն, ընթրիք՝ ձուկ, երշիկ եւ չոքոլա: Ամիսը անգամ մը անոնց կը տրուի ամերիկեան բանակի ճաշը:

Ամէն առտու բանտարկեալներուն կը տրուի աւել մը եւ իւրաքանչիւրը կ'աւլէ իր խցիկը: Կրնան իրենց զգեստները արդուկել տալ, եթէ փափաքին:

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

կան հարթուած պիտի ըլլայ, պալքանեան դաշնագիրներու քննութեան համար:

«Տէյլի Հէրըլտ» կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը կը պահանջէ սահմանափակել Իտալիոյ սպառազինութիւնները, բայց կը պնդէ որ Ռումանիա եւ Պուլկարիա ազատօրէն պահեն իրենց զինեալ ուժերը: Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը «անտանչան» մը կը նկատէ այս պարագան:

Ռուսերը դժգոհ են նաեւ որ Մ. Նահանգները կ'ուզեն միջազգայնացնել Եւրոպայի ջուրի ճամբաները:

Սենտիքաներու համագումարը

Երեքշաբթի օր Շայեոյի պալատին մէջ տեղի ունեցաւ Սէնտիքաներու Միջազգային Դաշնակցութեան համագումարը, մասնակցութեամբ 273 պատգամաւորներու որոնք կը ներկայացնեն 65 ազգերու 60 միլիոն աշխատաւորները: Բացման ճառը խօսեցաւ Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ պարզեց պատերազմին աղէտները:

— «Պատերազմը սարսափելի կազմալուծումի մը մատնեց աշխարհը, սպառեց հում նիւթերու մթերքը, անհամար աւերակներ սփռեց, ցամքեցուց աղբիւրները եւ փոխանակութիւնները, նուազեցուց արտադրութիւնը»:

Բանախօսը շեշտեց թէ բոլոր ազգերը պէտք է ներդաշնակեն իրենց ճիգերը, հասնելու համար ընդհանուր նպատակին,— առաւելագոյն բարօրութիւնը ապահովել բոլոր ժողովուրդներուն: «Այս նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է նախապայման մը,— անհետացնել քարթէլները եւ թրըսթները, «որոնց աշխարհակալ գործունէութիւնը, ինչպէս ըսած է Ժոռէս, իր մէջ կը կրէ պատերազմը ինչպէս ամպերը կը կրեն փոթորիկը»: Մենք այլեւս չենք ուզեր տնտեսական պատերազմ, որ պատճառ պիտի դառնայ ապագայ բոցավառութեանց: Մենք հայրենասէրներ ենք: Մենք գիտցանք ծառայել եւ մեռնիլ մեր հայրենիքներուն անկախութեան համար: Եւ կը մնանք միջազգայնական, քանի որ միջազգային գործակցութեան մէջ կը կայանայ ժողովուրդներու անկախութիւնը իրենց ինքնորոշման ազատութեամբ եւ քանի որ այդ գործակցութիւնը պիտի կազմէ երաշխիքը մարդկային խաղաղութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ, ներքին նախարարը դիտել տուաւ թէ ձեռնպահները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն,— միջին հաշուով 30 առ հարիւր, տեղ տեղ մինչեւ 40 առ հարիւր: Համեմատականի մնացած են 1434 թեկնածուներ: Վերջնապէս ընտրուած են 1362 հոգի: Ալժերիոյ մէջ իսլամներու 50 առ հարիւրը չեն մասնակցած քուէարկութեանց:— Այս ընտրութիւններուն առթիւ ճեղք մը բացուած է Ֆրանսայի Ազգ. Ճակատին մէջ: Ութ կարեւոր ղեկավարներ հրաժարեցան, բողոքներ ուղղելով:

300 ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ գրաւեցին Սայկոնը (Հնդկաչին), վերի բռնելով տեղական կառավարութիւնը:

ԵԳԻՊՏՈՍ պաշտօնապէս պահանջեց քաշել անգլիական զօրքը եւ Եգիպտոսի կցել Սուտանը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, անգլ. կառավարութիւնը օգնական զօրք ղրկեց: Հրեաները եւ Արաբները իրենց հակամարտ պահանջներով կը խռովեն անդորրութիւնը: Հրեաները այսօր բացառիկ ժողով մը պիտի գումարեն Երուսաղէմի մէջ: Միւս կողմէ բազմաթիւ Հրեաներ կը շարունակեն Պաղեստին մտնել ապօրէն միջոցներով:

ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՄԱՆ նախարարը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ հացին վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ: Հացին պիտի խառնուի «սօյա» ալիւր հարիւրին հինգ համեմատութեամբ, աւելցնելով անոր սնուցիչ յատկութիւնը: Այնպէս որ երկու քիլօ հացը 80 կրամ միսի արժէք պիտի ունենայ: Գալով գոյնին, կարելի չէ ճերմակ հաց եփել Մ. Նահանգներէն եւ Քանատայէն եկած ցորենով: Հոկտեմբերին միսի շաբաթական բաժնեչափը պիտի ըլլայ 150 կրամ: Եթէ պաշարը բաւէ, այս քանակը պիտի բարձրանայ 250 կրամի: Ճարպեղէնի բաժնեչափը՝ 600 կրամ, J3ներու համար՝ 750, պանիր՝ շաբաթը 20 կրամ: Շաքարի չափը անփոփոխ կը մնայ:

ՄԵԹՐՕՆ Հոկտեմբեր 1էն (երկուշաբթի) սկսեալ պիտի բանի մէկուկէս ժամ աւելի: Ուրեմն վերջին կառախումբերը փոխանակ ժամը 11.45ի, պիտի հասնին առտուան ժամը 1.15ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանի հրամանատարներէն զօր. Փէթըն յայտարարած ըլլալով թէ Նացիները պատժելէ աւելի կարեւոր գործ մըն է վերահաստատել տնտեսութիւնը եւ կանխել սովը, ամերիկեան թերթ մը կը պահանջէ գնդակահարել զօրավարը: Հրամանատարը խոստովանեցաւ թէ կարգ մը «ձախաւեր արտայայտութիւններ» ունեցած է:

ՓԱՐԻԶ - ՊՈՌՏՕ կառախումբը ճամբան ուրիշ կառախումբի մը զարնուելով, վեց հոգի մեռան, 12 հոգի վիրաւորուեցան:

ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԵՆ գրաւման բանակներու բոլոր ծախքերը,— պատսպարան, ուտելիք, երթեւեկ եւն.: Չորս պետութեանց Վերստուգիչ Յանձնաժողովը հրատարակեց իր երկրորդ հրամանագիրը որ կը բաղկանայ 4000 բառերէ եւ կը պարունակէ շատ խիստ տրամադրութիւններ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ պէտք է բոլոր հրամաններուն հնազանդիլ առանց վերապահութեան: Դաշնակիցները գրաւեցին գերմանական հինգ մեծ գործարաններ, որոնց մեքենաները պիտի բաժնուին յաղթականներուն միջեւ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Vendredi 28 Septembre 1945 Ուրբաթ 28 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4517-Նոր շրջանի թիւ 146 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Թուրքիոյ մէջ

Փոխադաւանութիւնները ողջ խրաւունքի զրկուած

Combatի թղթակիցը կը շարունակէ շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդել Թուրքիոյ ներքին կացութեան եւ մտահոգութեանց մասին:

Երէկուան նամակին մէջ, որ գրուած է Անգարայէն, Պ. Ռոժէ Կորնիէ կը պատմէ թէ Թուրքիան օդանաւակիրի մը ձեւն ունի: «Գոնէ Ամերիկացիները այդպէս կը մտածեն եւ Անատոլուի մէջ քիչ մը ամէն տեղ կը հաստատեն առեւտրական օդակայաններ: Ամէն մարդ կը խօսի այս օդանաւակիրին շարժումներուն վրայ: Կերպով մը՝ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Բայց ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ներսը: Մարդիկ պահած են Աթաթիւրքի ձեւակերպած երկրին յիշատակը, բայց Ղազին մեռած է 1938էն ի վեր: Եօթը տարուան մէջ երկրին դիմագիծը փոխուած է վերէն վար: Աթաթիւրքին յաջորդած է Իսմէթ Ինէօնիւ, իր զէնքի հին ընկերներէն մէկը որ աչքէ ինկած վիճակ մը ունէր: Իսմէթ Ինէօնիւ նախկին հրետաձիգ սպայ մըն է: Իր անձնաւորութիւնը նուազ հանդիսական է քան իր նախորդինը: Իր «Հանրապետութեան նախագահ»ի տիտղոսն ալ խարուսիկ է: Մարդիկ ընդհանրապէս չեն գիտեր թէ նեղ ուսերով այս մարդը, զոր տեսայ երբ կ'անցնէր ձի նստած, գտակով եւ «կոլֆ»ի հագուստով, իր ընդարձակ հողերուն տէրն է»:

Ըսելէ վերջ թէ Սարաճօղլու, վարչապետը, թէեւ աւելի ծանօթ, «նկարագէս այնքան ալ կարեւոր դէմք մը չէ, պարզապէս առաջին պաշտօնատար ինքնակալ իշխանութեան մը», թղթակիցը կը նկարագրէ Թուրքիոյ վարչական կազմը:

— «Թուրքիան այն երկիրն է ուր պատասխանը միշտ կ'ըլլայ — «Այո, այո՛»: Նախ, ամէն մարդ կը քուէարկէ, այր թէ կին: Կը քուէարկէ ընտրողներ ընտրելու համար: Ընտրող թեկնածուները պէտք է անդամ ըլլան Հանրապետական Ժողովրդական կուսակցութեան (Հալք): Մնաց որ, ուրիշ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ այս կուսակցութիւնը միակ արտօնուած կազմակերպութիւնն է: Յաճախ կը խօսուի ուրիշ կուսակցութիւններ ալ արտօնելու մասին, սակայն ձեռնհաս իշխանութիւնները միշտ արօրէն բան մը կը գտնեն ապագայ կուսակցութեանց կազմական կանոնագրին մէջ:

Ընտրուելէ վերջ, ընտրողները, որոնք կուսակցութեան անդամ են, կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, այսինքն քուէ կուտան նշանակելու համար խորհրդարան մը այն թեկնածուներէն որոնք նոյնպէս կուսակցութեան կը պատկանին: Վերջին մասնակի ընտրութեանց մէջ, որուն ընթացքին քանի մը ոչ-կուսակցական թեկնածուներ գտնուեցան: Այս տողերը գրած ատեն կ'իմանամ թէ արտօնուած է երկրորդ կուսակցութիւն մը, «Ազգային Վերելք»: Արտաքին մղումի տակ, ժողովրդապետական ձգտում մըկրկնայ...: Այս միջոցին «դեմոկրատացում» բառը շատ կը գործածուի Թուրք թերթերուն մէջ. (Յառաջ, — ինչպէս բացատրած էր մեր մասնաւոր թղթակիցը, շարք մը յօդուածներով): Բայց պէտք չէ չափազանցել: Տարակոյս չկայ թէ այս ձգտումը դուրսէն ներշնչուած ըլլալու հանգամանքովն իսկ, կը պրկէ Թուրքիոյ վարիչներուն հպարտութիւնը: Այսպէս, միշտ կը խօսուի Սարաճօղլուի հրաժարման մասին: Հաւանական է որ ցուրչափ ուս մամուլը պահանջէ այս հրաժարումը, նախագահը պիտի պահէ իր վարչապետը:

ԹՈՒՐՔ ՌՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՆԱԶՕՐ

Հանրապետութիւնը կը կռթնի կուսակցութեան եւ Ոստիկանութեան վրայ: Կուսակցութիւնը իբրեւ խորհրդանշան ունի վեց նետեր, որովհետեւ հանրապետական է, պետական, աշխարհական, ժողովրդական, ազգայնական եւ յեղափոխական: Ուրեմն կրնայ գոհացնել ամէնքն ալ եւ կը հասկցուի թէ միակն է: Նոյնիսկ փոքրամասնութիւն մը ունի որ 60 աթոռ կը գրաւէ խորհրդարանին մէջ: Այս է որ կը կոչուի «Անկախներու խմբակցութիւն»:

Ոստիկանութիւնը աշխարհի ամենալաւ կազմակերպուած ուժն է: Թուրքերը չեն ծածկեր այս պարագան: Պաշտօնական օրկանին, La Turquie Kémalisteի մէջ կը կարդանք, — «1200 տարի առաջ, համաձայն Թոնեուքուքի 30րդ արձանագրութեան, ոստիկանութիւնը լաւ կազմակերպուած էր արդէն: Այդ օրէն ի վեր այս ազգային հաստատութիւնը կատարելութեան հասած է»: Եւ նոյն հանդէսը կը ցուցնէ Թուրք ոստիկաններ որոնք ծըպտուած են իբրեւ լրագրավաճառ եւ պխտակավաճառ: Ես անձամբ կրցայ հաստատել որ ձեր ամէն քայլին կը հետեւին, եթէ կառավարութիւնը ձեզ կը պատուէ իր հոգածութեամբ:

ՀԱՅ ՉԿԱՅ ԿԱՐՍԻ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆԻ ՄԷՋ...

Այսպէս կազմուած պետութեան մէջ քաղաքացիներու դաս մը կայ որ միեւնոյն իրաւունքները չի վայելեր: Առնենք նոյն՝ Յոյն, Հրեայ եւ Հայ փոքրամասնութիւնները: Անոնք զինեալ ծառայութիւն չեն ըներ, այլ իրենց զինուորութեան շրջանին մէջ կը բանին ճամբաներ շինելով տաժանելի պայմաններու տակ: Փոքրամասնութիւնները կ'ապրին մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ: Կարսի եւ Արտահանի շրջաններուն մէջ, զոր այժմ կը պահանջէ Հայաստանի Ս. Ս. Հանրապետութիւնը, Հայ չկայ այլեւս: Այս խնդիր «հաշուեյարդարի ենթարկուած է» ժամանակին: — (Մնացեալը յաջորդով):

ՎԱՀԱՆ ԽՕՐԱՍԱՆՃԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ժամանակին «Արածանի»ի մէջ (Բ. գիրք) հաղորդած եւք մեր ողբացեալ բարեկամին մահը, քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններով: «Յուսաբեր»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր կեանքի եւ գործի մասին:— Այս առթիւ անգամ մը եւս շնորհակալութեամբ կ'արձանագրենք թէ Յառաջի առաջին եւ վերջին հիմնադրամը տրամադրած էր Վահան Խօրասանճեան, 15.000 փրանք՝ երբ թերթը կը հրատարակուէր շաբաթը երեք անգամ (1925 Օգոստոս 2էն 1926 Դեկտ.) եւ 50.000 փրանք՝ երբ դարձաւ օրաթերթ (1927): Տրամադրած էր նաեւ գումար մը՝ Յառաջի սեփական տպարան հաստատելու համար, բայց խմբագիրը ձգձգեց եւ կարելի չեղաւ օգտուիլ.—

Ծնած 1873ին, Պոլիս, Սամաթիա, Վահան Խօրասանճեան իր տոհմային դաստիարակութիւնը ստացած է նոյն թաղի Գէորգեան բարձրագոյն նախակրթարանին մէջ: Դեռ երիտասարդ տարիքին կը մտնէ իր մօրեղբօր՝ Միհրան Խան Գալֆաեանի առեւտրական հաստատութեան մէջ:

Գալֆաեան Խան այս ուշիմ երիտասարդին մէջ տեսնելով ապագայ մեծ առեւտրականը, 1892ին կ'ուղարկէ զայն Աղեքսանդրիա, հոն մասնաճիւղ մը բանալու համար, զոր լաւապէս կազմակերպելէ ետք՝ Վ. Խօրասանճեան արտակարգ յաջողութեամբ կը վարէ, յայտնաբերելով վաճառականական բացառիկ ընդունակութիւն:

Անտարբեր չմնալով նաեւ ազգային կեանքին՝ կը մտնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ 1896ին կը դառնայ Մեկուսի Կոմիտէի անդամ, Գալֆաեան Խանի, Արշակ պէյ Արամեանի, Նիգամեանի եւ Զպուքճեանի հետ, եռանդուն մասնակցութիւն բերելով ազգային բոլոր ձեռնարկներուն, մինչեւ իր Եւրոպա մեկնիլը: Անկէ ետք, թէեւ կը դադրի գործօն մասնակցութենէ, չի դադրիր սակայն իր բոլորանուէր օժանդակութիւնը հայութեան բոլոր ազատատենչ շարժումներուն, հրահրիչը դառնալով ազգային համերաշխութեան եւ գործակցութեան:

1905ին բաժնուելով Գալֆաեան տունէն՝ կը հիմնէ Վահան Խօրասանճեան տունը եւ տարին չվերջացած Պրիւքսէլ մեկնելով՝ նոյն տարին իսկ կը հիմնէ Cie. d'Entreprises Commerciales, Egypte պելժիական անանուն ընկերութիւնը, որուն կը դառնայ նախ վարիչ-պատուիրակ, ապա նախագահ եւ վարիչ պատուիրակը մինչեւ 1935, երբ լրացած ըլլալով ընկերութեան 30 տարուան ժամանակաշրջանը՝ կը վերահիմնէ Ste d'Entreprises Com. en Egypteը: Կրկին 35 տարուան համար, մինչեւ վերջը մնալով հիմնադիր նախագահը:

Ինքն է, որ առաջին անգամ Թուրքիա եւ Եգիպտոս կը ներածէ քիմիական պարարտները: Վերին եւ Ստորին Եգիպտոսի մէջ ընկերութեան ունեցած 250է աւելի մթերանոցներով օրհնութեան ու բարիքի աղբիւր հանդիսանալով թէ՛ ֆէլլահին, թէ առհասարակ Եգիպտոսի հողագործութեան: Հետագային Եգիպտոսի վեհապետին բարձր գնահատանքին արժանանալով՝ կը դառնայ «Հայթայթիչ Նորին Վեհափառութեան»:

Հայ առեւտրական ասպարէզը արտասահմանի մէջ շատ մը փայլուն դէմքեր տուած է: Խօրասանճեան այն բացառիկներէն եղած է, որ իր առեւտրական համբաւին միացուցած է նաեւ եւրոպական գործի մարդու բոլոր յատկութիւնները, իր բնածին ընդունակութեան եւ աննկուն կամքին շնորհիւ տիրանալով վեցեակ մը լեզուներու, մշակելով միջազգային բազմապիսի յարաբերութիւններ եւ իր ուղղամիտ նկարագրով յարգանք պարտադրելով նաեւ օտարներուն:

Ան իրեն համար պատիւ կը նկատէր Հայ ըլլալը եւ հպարտ էր փառաւոր անցեալովը իր ազգին, որուն պատմութեան լայնօրէն ծանօթ էր: Քաջ գիտակցելով մտաւորականութեան դերին կարեւորութեանը մեր ազգին ճակատագրի կերտման մէջ, ան որդեգրած էր տասնեակ մը հայ ուսանողներ, որոնք Պելճիքայի, Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի համալսարաններուն մէջ իրենց մասնագիտութիւնը լրացնելով՝ հայ անուն ու արուեստը պանծացուցած են օտար հորիզոններու տակ:

Արուեստագէտ մը չէր ինք, բայց համոզուած հայ արուեստի դերին Սփիւռքի մէջ՝ պաշտամունքի աստիճան սէր եւ գուրգուրանք ունէր անոր հանդէպ: Կոմիտասի աշակերտներէն Վարդան Սարգսեանի ղեկավարութեամբ ան Պրիւքսէլի մէջ մէկէ աւելի համերգներ կազմակերպած էր, որոնք մեծ գնահատանքի արժանացած էին եւ հիացում յառաջ բերած օտար շրջանակներու մէջ:

Ահարոնեանի յոբելինական հանդէսին եռանդուն կազմակերպիչներէն մէկն էր ինք եւ քանիցս Փարիզ երթեւեկած էր արդիւնաւէտ դարձնելու համար այդ ձեռնարկը: Բազմաթիւ անգամներ ալ Մարսէյլ մեր տարաբախտ բանաստեղծին մօտ ժամեր անցուցած էր, մխիթարանք ու աջակցութիւն չզլանալով անոր:

Ազգ. իշխանութեանց անդամ չէր, բայց իր Պրիւքսէլի պիւրօն դարձած էր «ազգային առաջնորդարան» եւ, Սփայի վիլլան ալ՝ հանրային հիւրանոց, ընդունելով հանրային եւ մտաւորական գործիչները, որոնց հանդէպ յարգանք ունէր Խօրասանճեան:

Քաղաքական մարդ չէր ինք, բայց քաղաքագէտի մը ճկունութեամբ գիտէր մօտենալ անձերու եւ հարցերու: Հանրապետութեան պատուիրակութեանը Փարիզի մէջ ան սկիզբէն իսկ իր բոլորանուէր աջակցութիւնը բերած էր: Գիտակցելով Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դարերու մէջէն կատարած դերին՝ հայ ազգապահպանման ու մեր ոսկեղէնիկ լեզուի զարգացման մէջ՝ ջերմեռանդ հաւատացեալի մը պաշտամունքն ունէր անոր աւանդութեանց հանդէպ: Մարսէյլի լաւագոյն պողոտաներէն մէկուն վրայ կառուցած է, իր ողբացեալ կնոջ յիշատակին, Ս. Թարգմանչաց հոյակերտ եկեղեցին եւ (անոր կից՝ առաջնորդարանը), որ իբրեւ հայ ճարտարապետութեան փառաւոր նմոյշ մը՝ ոչ միայն հպարտութեամբ կը լեցնէ Մարսէյլի հայ գաղութը, այլեւ հիացմանը կ'արժանանայ անցնող բոլոր զբօսաշրջիկներուն:

Ունէր մէկէ աւելի պատուանշաններ, որոնցմէ մէկը Էջմիածնի կաթողիկոսին կողմէ:

Վահան Խօրասանճեանի մահով հայ առեւտրական դասը կը կորսնցնէ մէկը իր անզուգական «ճէնթըլմէն» ներկայացուցիչներէն եւ հայ ազգը՝ մէկը իր հայրենասէր, շնորհալի եւ անձնուէր զաւակներէն:

Իր հիմնած ընկերութեան նախագահին վարիչ պատուիրակի դերքը կը գրաւէ դարձեալ հայ մը՝ հանդուցեալի քեռորդին՝ Պ. Արթաքի Կիւրճեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

Հինգերու խորհուրդը նորէն նիստի հրաւիրուած էր երէկ, հակառակ այն լուրին թէ խորհրդակցութիւնները վերջացած են: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ առաջին նստաշրջանը պիտի փակուի այսօր-վաղը:

Կը հաստատուի թէ Մոլոթով առաջարկած է չորս պետութեանց վարչութեան տակ առնել Ճափոնը: Խորհրդային պատուիրակը գանգատած է թէ Ամերիկացիները մեղմ կը վարուին Ճափոնի հետ: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը մերժած է քննել այս խնդիրը, ըսելով թէ ինք Լոնտոն եկած է միայն եւրոպական գործերու մասին խօսելու համար: Կ'ըսուի թէ Չինացիներն ալ համամիտ են Ամերիկացիներուն հետ, եւ կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է աստիճանաբար եւ զգուշութեամբ վարուիլ Ճափոնի հետ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Անգլիացիները կը նախընտրեն որ Ճափոնի համար յանձնախումբ մը հրաւիրուի յառաջիկայ Դեկտեմբերին: Ռուսերն ալ համաձայն կ'երեւան, բայց կ'ուզեն որ անմիջապէս քննուի այս խնդիրը, փոխանակ երկու ամիս յետաձգելու:

Ֆրանսացիները յուշագիր մը ներկայացուցին, առաջարկելով որ հատուցումներու խնդիրէն առաջ քննուի յափշտակուած հարստութիւնները վերադարձնելու խնդիրը: Այս առթիւ դիտել տուած են թէ Ռուսերը իբրեւ իրենց հատուցումներու բաժինը առած տարած են ապրանքներ զոր Գերմանները գողցած էին Ֆրանսայի մէջ, եւ պահանջած են որ վերադարձուին այդ ապրանքները: Կ'ըսուի թէ՝ Մոլոթով մերժած է ընդունիլ այս սկզբունքը, թէեւ կ'ըմբռնէ Ֆրանսայի տեսակէտը:

Ազգ. Դատը եւ նոր սերունդը

ՏԷՍԻՆ, (Յառաջ), 18 Սեպտ.— Երիտասարդական արձագանգ մը: Արժանի պատասխանը Թուրք թերթերու պոռչտուքներուն: Ուրբաթ, 14 Սեպտեմբեր, իրիկուան ժամը 9ին Հայ ժողովրդային Տան սրահը լեցուած էր պատանիներով ու երիտասարդներով: Սերունդի մը ներկայացուցիչները, որոնց մէկ մասը չափած է անապատներու խորութիւնը իր մանուկ հասակէն, իսկ մնացեալը հոս ծնած ու հասակ նետած, Հայկ. ածուէն մինչեւ այժմ խորթ նկատուած սերունդը:

Հաւաքոյթին նպատակն էր երիտասարդութեան համակրանքի ձայնը եւս լսելի դարձնել միջազգային ժողովներու մէջ, ի նպաստ Թրքահայ Դատի լուծման: Եւ երկրորդ, բողոք բարձրացնել Թուրք մամուլին հայ երիտասարդութեան հասցէին ուղղած անարդար վերագրումներու դէմ:

Այս բարի գաղափարը յղացած էր Լիոնի Սկաուտական Միութիւնը, որուն պետին մէկ նամակին ընթացք տալով, Տէսինի Ֆրանսահայ Երիտ. Միութիւնը, համախորհուրդ Տէսինի Սկաուտական Միութեան հետ, իսկոյն հրապարակ նետուած ու կազմակերպած էր այս հրապարակային ժողովը, մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն, նշանաբան ունենալով.— Արդարութիւն Հայաստանի համար:

Հաւաքոյթը շատ հապճեպ կերպով պատրաստուած էր, բայց եւ այնպէս գնահատելի, նկատի առնելով տարիքները եւ անփորձութիւնը:

Ֆրանսահայ Երիտ. Միութեան մասնաճիւղի կողմէ Պ. Յովհ. Պապաեան բանալով ժողովը, համառօտակի պարզեց հաւաքոյթին նպատակը: Պատանիներու կողմէ երգուեցաւ «Բաւ է եղբարք որքան տառապեցանք»ը: Առաջին բանախօսն էր Լիոնի հայ սկաուտապետ Պ. Գէորգ Խայիկեան, որ պատկերալի ոճով եւ մաքուր առոգանութեամբ նկարագրեց Թրքական խժդժութիւնները հայ ժողովուրդին հանդէպ, կարդալով վկաներու բերնէն լսուած վայրագութեան դէպքեր: Երկու սկաուտներ դրուատիքը ըրին Հայկ. առաքինութեանց եւ դարերու ընթացքին Հայուն բերած նպաստը մարդկութեան օգտին: Սկաուտ Մեսրոպ Գէորգեան կարդաց ուղերձ մը: Լիոնէն՝ Պ. Յարութիւն Պասմաճեան երգեց երկու երգեր (հայերէն): Օր. Շաքէ Արզումանեան յաջողապէս արտասանեց ու մեներգեց (հայերէն), իսկ Սերովբ Ղազարեան Տէսինի Երիտ. Միութեան ղեկավարներէն՝ կարդաց Գամառ Քաթիպայի «Հիմի էլ լռենք»ը ֆրանսերէնի թարգմանուած եւ ապա հայերէնը: Ի վերջոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Պետօ Մանուկեանի (Լիոնի Երիտ. Միութենէն) որ բաւական երկար քաղուածք մը ըրաւ մեր պատմութենէն, յիշելով համիտեան շրջանի դէպքերը եւ Ժէօն Թուրքերու ոճրապարտ ծրագիրը մեր ցեղի բնաջնջման համար: Ապա անդրադարձաւ Հայկ. պահանջներու, քարտէսի վրայ ցոյց տալով արդի Խ. Հայաստանի նեղ սահմանները: Յիշեց ստորագրուած միջազգային յանձնառութիւնները, դաշնագիրները եւն.:

Նախընտրելի պիտի ըլլար որ մեր երիտասարդ բանախօսը գոհանար կարճ եւ յստակ պատկեր մը գծելով մեր մօտիկ անցեալէն, փոխանակ մխրճուելու մանուածապատ արտայայտութեանց մէջ: Մանաւանդ լաւ սերտած ըլլար մեր նորագոյն պատմութեան վերջին էջերը: Մէկը որ յաւակնութիւնը ունի պատմութեան դասեր տալու նորեկ սերունդին, պէտք է անաչառ ըլլայ եւ չխեղաթիւրէ դէպքերու ընթացքը: Պ. Խայիկեանի առաջարկին վրայ ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը.—

«Այս սրահին մէջ ներկայ երիտասարդներս արդարութեան ձայն բարձրացնելով Հայկ. Դատին համար, մեր պահանջները կը միացնենք «Թրքահայ Դատի յանձնախումբին բանաձեւած որոշումներուն»:

Հ. Ա. Ը. Միութեան կողմէ քանի մը խօսք ըրաւ Պ. Մովսէսեան: Յետոյ բոլոր ներկաները ստորագրեցին ժողովին հանած բանաձեւին տակ:

Դժբախտաբար բոլոր բանախօսութիւնները արտասանուեցան ֆրանսերէն, նոր սերունդին ըմբռնելի դարձնելու պատրուակով: Վերջապէս մեր երիտասարդութիւնը ե՞րբ պիտի ըմբռնէ լեզուին կարեւորութիւնը: Լեզուն է կապը իր եւ հայրենիքին միջեւ:— Թղթակից

ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Սիրելի «Յառաջ», ազգական ընկերոջ մը կողմէ, շաբաթ գիշեր հրաւիրուած էի նշանտուքի մը, Վիթրի: Օգտուելով տաք մթնոլորտէն, առաջարկեցի հանգանակութիւն մը բանալ, Թրքահայ Դատին պաշտպանութեան համար, այն վստահութեամբ թէ օրինակը վարակիչ կը դառնայ: Սիրով մասնակցեցան.— Պ. Պ. Ե. Գիպրանեան, Կարապետեան, Յ. Տէր Ներսէսեան, Գըլըճեան, Ա. Սողոմոնեան, Կ. Երանեան, Մ. Գապալեան 500ական, Յ. Երանեան եւ Մ. Երանեան 200ական, Ե. Սըվաճեան 150, Տիկին Մ. Մինասեան, Վ. Գիպրանեան, Սարաֆեան, Անդրանիկեան, Գամպուռեան 100ական, գումար 4550 ֆրանք:

× Օր. Շաքէ Գիպրանեանի եւ ընկեր Մ. Գրպաշեանի նշանտուքին առթիւ (22 Սեպտեմբ.) Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան Ֆ. Կապոյտ Խաչին կը նուիրեն 500 ֆրանք:

ԽՄԲ.— Երկու գումարներն ալ ստանալ «Յառաջ»էն:

335.000 ԱԻԵԼ կը պակսի, Փարիզի փողոցները մաքրելու համար: Թերթերը կը գանգատին տիրող աղտոտութենէն: Պատերազմէն առաջ 500.000 աւել կը գործածուէր. 1944ին հազիւ 165.000 հատ ճարուած էր:

ՊԵՐԼԻՆԻ ամերիկեան հրամանատարութիւնը պարսաւագիր մը ուղղեց քաղաքապետին, որ կը շարունակէ «Առաջնորդ» բառը գործածել զանազան պաշտօնեաներու համար, հիթլէրական դրութեամբ:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸՆ տասը զօրադասեր եւս պիտի արձակուին մինչեւ տարեգլուխ:

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ մը պիտի կատարուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, յառաջիկայ մարտ 10ին:

Տէր եւ Տիկին Ի. Տէրվիշեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին, ՅՈՎՀ. ՊԵՏՐՈՍ ԺԱՆ - ՓԻԷՌԻ, 9 Օգոստոս 1945: Rue Etienne Marcel, La Garenne:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Տ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ կը ծանուցանէ թէ Սեպտեմբեր 30ի կիրակին, պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, ողբացեալ Մ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ֆրանսացիները խնդրած են նաեւ վերադարձնել Ալզաս - Լոռէնի քաղաքացիները, որոնք բռնի գերման բանակին մէջ քշուած էին եւ վար դրուած են Ռուսերուն կողմէ իբրեւ պատերազմական գերի: Ռուսերը կ՚ըսեն թէ այս մարդիկը բռնուեցան երբ զէնք կը գործածէին Խ. Միութեան դէմ եւ չեն կրնար խմբովին յանձնուիլ, այլ իւրաքանչիւր պարագայ պիտի քննուի առանձին:

Կը կարծուի թէ Հինգերու խորհուրդը երկրորդ նստաշրջան մը պիտի սկսի նոյեմբերին կամ դեկտեմբերին:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը յաջողած է ընդունիլ տալ որ Հռենոսի եւ Ռուրի շրջանին խնդիրն ալ քննուի, ժողովին փակումէն առաջ:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պ. Մոլոթով հետեւեալ պահանջները դրած է Պալքաններու մասին.— 1. Արեւմտեան պետութիւնները պէտք չէ գործօն միջամտութիւն կատարեն պալքանեան գործերուն մէջ,— 2. Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Հունգարիոյ կառավարութիւնները ներկայացուցչական են եւ պէտք է ճանչցուին Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ կողմէ.— 3. Պալքանեան սահմանագլուխները որոշելու հոգը պէտք է ձգել շահակից երկիրներուն, առանց Հինգերու Խորհուրդին միջամտութեան: Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն չեն ընդունիր այս տեսակէտը:

× «Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ կառավարական օրկանը, կը գանգատի թէ Հինգերու ժողովին վրայ կը տիրապետեն «ուժի քաղաքականութիւնը, կամկածամտութիւնը եւ փառասիրութիւնները»: Թերթը անտանելի կը գտնէ տիրող գաղտնապահութիւնը եւ կը պահանջէ որ բոլոր պետութիւններն ալ բացորոշ յայտարարութեամբ մը յայտնեն իրենց քաղաքականութիւնը եւ նպատակները:

Սենտիքաներու համագումարը

Սէնտիքաներու Բ. համաշխարհային համագումարին մէջ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Ուոլթըր Սիթրին, հետեւեալ հանդիսաւոր յայտարարութիւնն ուղղեց.— «Եթէ վաղուան կազմակերպութիւնը քաղաքականութեան լաբիւրինթոսին մէջ իյնէ, պիտի կազմալուծուի եւ կորսուի»:

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց նախագահը յետոյ զարմանք յայտնեց որ կարգ մը երկիրներ որոնց մէջ սէնտիքաներու թիւը աննշան էր պատերազմէն առաջ, յանկարծ հարիւր հազարաւոր անդամներ կը ներկայացնեն: Ու պահանջեց ընդունիլ միայն այն կազմակերպութիւնները որ վստահութիւն կը ներշնչեն, Գործադիր Կոմիտէին քննութենէն վերջ: Յետոյ առաջարկեց փոխանցման շրջան մը հաստատել, եւ կեդրոն ընտրել ոչ թէ Փարիզը, այլ ուրիշ քաղաք մը, նկատի առնելով գիներու սղութիւնը: Անդամավճարները պէտք է գանձուին 1946 Յունուարէն:

Հարաւ. Ամերիկայի ներկայացուցիչն ալ շեշտեց թէ Արհեստակցական Միութիւնները պէտք է ազատ ըլլան քաղաքական ազդեցութենէ: Յետոյ կրկնեց թէ լատին Ամերիկան վճռած է անմիջապէս միակ համաշխարհային դաշնակցութիւն մը հաստատել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆԻ կայսրը Թոքիոյի ամերիկեան դեսպանատունը երթալով, այցելեց զօր. Մէք Արթըրի: Առաջին անգամ է որ Միքատօն, 80 միլիոն Ճափոնցիներու վեհապետը, պալատէն դուրս կ՚ելլէ օտարի մը այցելելու համար: Խօսակցութիւնը կարճ տեւեց եւ գաղտնի կը պահուի: Այցելութիւնը անշուք էր, քանի որ կայսրը ունկնդրութեան կ՚ընդունուէր իբրեւ պարտեալ, իր 7 միլիոն զինուորները 3/4ով զինաթափ: Ամերիկեան հրամանատարը շարք մը խիստ տնօրինութիւններ հրատարակեց որոնք տառապէս պիտի գործադրուին կայսեր կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸՆ ինչ որ մնացած է, պիտի բաժնուի երեք մասի, մէկը Անգլիոյ, երկրորդը Խ. Միութեան, երրորդը Մ. Նահանգներուն յանձնուելու համար: Տակաւին որոշում տրուած չէ Ճափոնի նաւատորմի մասին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, որ Ֆրանքֆորթ կը գտնուի, պիտի փոխադրուի Պերլին:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ժոզէֆ Լէքիւսան, նախկին ծովային սպայ եւ հրամանատար Լիոնի «Միլիս»ին, որ տունէն դուրս հանելով տարած սպաննած էր Վիքթոր Պաշը (Նախագահ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան) եւ կինը, 1944 Յունուար 10ին: Թերթերը կը գրեն թէ Գերմանները մերժեր էին ձերբակալել այս 80 տարեկան ծերունին: Մարդասպանը ըսեր է,— «Մարդ մը սպաննելէն դիւրին բան չկայ. գնդակ մը փորին, գնդակ մը գլխուն եւ հատ մըն ալ սրտին, վերջացաւ»: Այս ձեւով սպաննած է եղեր ինը Հրեաներ ալ:

ԿԵՂԾ ՀԱԶԱՐՆՈՑՆԵՐՈՒ հեղինակներէն Անտուէ Լուազօն, այլ անուամբ «Հացագործ Տէտէ», որ քանի մը փուռեր ունի Փարիզի մէջ եւ Էմիլ Փաժօն (Միլօ), ձերբակալուեցան Փորթ տէ Լիլայի մէջ, գնդացիրներու կատաղի կռիւէ մը վերջ: Մեղսակիցներէն Կառնիէ սպաննուեցաւ, ոստիկան մըն ալ վիրաւորուեցաւ: Այս առթիւ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան թաղին մէջ:

ՄԵԾՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ծրագիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ արաբական շրջանակները: Ծրագիրը կը տրամադրէ կազմել միակ պետութիւն մը, մէջն առնելով բուն Սուրիան, Ալէքսանտրէթի Սանճաքը, Լիբանանը, Պաղեստինը եւ Անդրյորդանանը: Կը թուի թէ մեծ դէպքեր կը պատրաստուին Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, 30 Սեպտ. ժամը 2ուկէսին, Պանեէօյի ֆրանսական դպրոցի ծանօթ սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ այս կիրակի, Մարսէյլի մայր եկեղեցին (Փրատօ), ողբացեալ Օր. ԱՆՆԻՅԱ ՔԻՐԱՋԵԱՆի համար: Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԸՆ Կ. Պօղոս Հաճի Արթինեան եռամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Մինաս Պետրոսեանի, Café du Marché, Les Vans (Ardèche):

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հայոց եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի 30 Սեպտ. տօն Վարագայ Ս. Խաչի, եկեղեցւոյն անուան տօնախմբութիւնն է եւ այս առթիւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ Տէր Արսէն Ա. քհնյ. Սիմէոնեանց: Շոգեկառք առնել Gare du Nordէն 8.29, 9.44, 10.44, վերադարձի ժամեր՝ 13.04, 13.44, 17.44:

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻ Նշան Թերզեան կը փնտռէ իր քեռորդիները՝ Գարեգին, Վարդեր եւ Հայկանոյշ Օննիկեան, որոնք Յունաստան ըլլալ կը կարծուին: Տեղեկացնել N. Terzianի, 162 Rue Boileau, Lyon: Կը խնդրուի Եգիպտոսի եւ Յունաստանի թերթերէն արտատպել:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լիոնէն Սեպտ. 19ի մանաա չէքով 750 ֆրանք ղրկող բաժանորդէն իր անունը եւ հասցէն գրել որոշ: (Հ. Շէլթիրեան ?):

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆԻ Fournitures pour tailleurs վաճառատունը փոխադրուած է 2 Rue des Filles de St. Thomas, métro Bourse, Paris 2:

Ներկի, բնակարաններու, զարդարանքի պատեր թղթելու, ապակիներ զետեղելու եւ նման բոլոր աշխատանքներու համար դիմել՝ AVILA եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ: 3 Rue Nicolas - Roret, Paris (13): Tél.: POR. 08-76:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1925
R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Samedi 29 Septembre 1945 Շաբաթ 29 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année Nº 4518-Նոր շրջան թիւ 147 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Ունեւորութեան տուրքը եւ ուրիշ չարիքներ

Combatի թղթակիցը, Պ. Ռոժէ Կոռնիէ, իր թղթակցութեան մէջ կը յիշէ նաեւ «Վարլըք»ը (Ունեւորութեան Տուրք), որ մոխիրի վրայ նստեցուց հազարաւոր Հայեր, Յոյներ եւ Հրեաներ:

— «Վարլըքը մասնաւոր տուրք մըն էր հարստութեան վրայ: Բոլորն ալ ենթակայ էին տուրքին: Թուրքերուն վրայ դրուած տուրքը թեթեւ էր, բայց տեսայ փոքրամասնութեանց պատկանող անձեր որոնք բռնադատուած էին մինչեւ մէկ միլիոն ոսկի տուրք վճարելու («Յառաջ».— Այդ գումարէն շատ աւելին պարտադրուեցաւ: Շուտով առիթ պիտի ունենանք այս աղէտին զանազան ծալքերը բանալու): Փաստաբանական կաճառին նախագահը, որ Թուրք էր, 4000 ոսկի տուրքի ենթարկուեցաւ, իսկ Հրեայ կամ Հայ փաստաբաններէ պահանջուեցաւ 400.000 ոսկի: Անոնք որ չկրցան հնչուն դրամով վճարել Վարլըքը 15 օրէն, տաժանակիր աշխատանքի ղրկուեցան եւ իրենց ստացուածքները ծախուեցան: Միայն մէկ տարի վերջը ընդհ. ներում հռչակուեցաւ:

Թրքական մեծ օրաթերթին՝ «Ճիւմհուրիէթ»ի տնօրէն Եօնուս Նատիի տղան կը գրէր վերջերս.— «Պէտք էր Հայերուն հետ վարուէինք այնպէս ինչպէս կը վարուէին մարդակեր Միամ-Միամներուն հետ»: (ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 16 Սեպտ.):

Թուրքիոյ ընկերային կացութիւնը գրեթէ այն է ինչ որ դրամատիրական երկրի մը մէջ: Իրականին մէջ պետական մարդոց դրամատիրութիւն մըն է: Օրուան կարգուսարքէն քանի մը օգտուողներ կան,— նախարարները եւ իրենց բարեկամները: Բայց տնտեսութեան զանազան ճիւղերը յանձնուած են դրամատուններու: Օրինակի համար, կայ դրամատուն մը որուն յանձնուած է հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը, ուրիշի մը՝ հողագործութիւնը եւն.:

Եթէ դրամատէրներ չկան երկրին գլուխէն դուրս, չունեւոր դաս ալ չկայ (պրոլետարիատ): Ճարտարագործութիւնները նոր ծլած են, ամէնէն հինները 15 տարու չկան: Զունկուլտաքերու դասի մը ստեղծումէն խուսափելու համար, հանքերուն մէջ հաստատուած է տեսակ մը պարտաւորիչ աշխատանք, միշտ միեւնոյն նահանգէն հաւաքուած բանուորներով: Այսինչ շրջանին մէջ գիւղացիները հանքագործ կը դառնան կարգով, քանի մը ամսուան համար, եւ յետոյ իրենց արօրը վարելու կը ղրկուին քանի մը ամիս: Այս դրութիւնը կազմակերպուած է արդիական եղանակով մը եւ կը թուի թէ բարքերու մէջ մտած է այլեւս:

Գիւղացին աղքատ է, մանաւանդ գրկուած արջառէ: Ասիոյ եզները փոքրահասակ են: Գոմէշը այնքան ալ յարմար չէ մշակութեան: Այս պատճառով, օրէնքով հրամանագրուած մեքենութիւնը չի յարգուիր: Առ ի չգոյէ գրաստի, մէկ կինը շատ գործ պիտի ունենար: Երկու անգամ օրէնք մը օրինականացուց այս բազմակին կենակցութիւններէն ծնած զաւակները:

Հողային օրէնք մը կը նախատեսէ բաժնել պետական հողերը եւ մեծ կալուածները: Հարցաքննեցի մէկը որ մեծապէս կ'օգտուի օրուան կարգ ու սարքէն,— շատ հարուստ կալուածատէր մը: Ամենեւին մտահոգ չէր: Հողային օրէնքը պիտի գործադրուի աստիճանաբար: Մինչ այս մինչ այն, Իսմէթ Ինէօնիւ գիւղական ուսուցիչներու դպրոցներ հաստատած է, շատ արդիական: Այս դպրոցները կը բանին գործակցական դրութեամբ եւ ապագայ վարժապետը դայն կը շինէ, կը կազմաւորէ եւ ինքն անձամբ կ'արդիւնաբերէ: Յետոյ իր գիւղը կը դառնայ հաստատելու դպրոց մը որ միեւնոյն ատեն պիտի ըլլայ գործակցական ագարակ մը, շահագործուելով աշակերտներուն կողմէ, իր ղեկավարութեան տակ:

Այս կարգի փորձերը Թուրքիոյ յոյսը կը կազմեն: Անոնք Անատոլուի գիւղերուն կուտան ռահվիրաներու երեւոյթ մը: Այսպէս ձեր երեւակայութեան առջեւ կը պատկերանան Ասիոյ ընկերվարական սովետական հեռաւոր հանրապետութիւններ ուր ամէն ինչ նոր պիտի ստեղծուի:

Բայց, կրնաք հարցնել,— Թուրք ժողովուրդը ո՞ւր պիտի գտնէ անհրաժեշտ ուժը, գլուխ հանելու համար այս մեծ գործը: Աթաթիւրքի մա՞հը: Պատերա՞զմը: Ան նորէն ինկած է Սուլթանութեան յամրընթաց ճամբուն վրայ: Ան կ'ամփոփուի վախի, ոխակալութեան, լռութեան մէջ: Աթաթիւրք որոշ սլացք տուած էր անոր, ճիշդ է, գաւազանի հարուածներով: Գաւազանի հարուածները կը մնան, բայց սլացք չկայ այլեւս:

Երէկուան թղթակցութեան մէջ, ուղեւորը կը նկարագրէ Անգարան, «զոր Աթաթիւրք խլեց անապատէն եւ որ ամէն օր կը պայքարի պահելու համար իր դալարիքը»: Եւ, գնահատելով հանդերձ անոնք որ այս քաղաքը եւ ծառերը բուսցուցին անապատէն, կը հարցնէ.

— «Ի՞նչ կը յուսան այստեղ պայքարող մարդիկը... Մարդկային յոյսը յաճախ յիմարութիւն է, բայց գոնէ նպատակ մը կը հետապնդէ, որ տրամաբանութիւն մը կը պարունակէ: Այստեղ ամէն բան կը հակասէ բանականութեան: Եթէ ճիշդ է որ աշխարհը անհեթեթութիւն մըն է, Անգարան պէտք է անոր մայրաքաղաքն ըլլայ»:

ՍԱՄՍՈՆԸ ՏԱԳՆԱՊԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Ժամանակին հաղորդած էինք վաստակաւոր յեղափոխականին՝ Սամսոն խան Թադէոսեանի մահը, կենսագրական տեղեկութիւններով: «Հայրենիք» բացառիկ թիւ մը նուիրած է այս առթիւ (30 Օգոստոս), ողբացեալ ընկերոջ յիշատակին: Կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ կը ներկայացնէ Սամսոնի գործունէութեան ուրիշ մէկ էջը.—

1915 Թուականի առաջին նահանջի ատեն 12 հազար Վասպուրականցիներս, որ ժամանակին չկրցանք հեռանալ երկրէն եւ Կովկաս անցնիլ, ստիպուած վերադարձանք Վան: Յետոյ գիշերով, Խօշապի գիծով անցանք Զուխա Կետուկ, անկէ ալ Բարթողիմէոսի վանքի վրայով փորձեցինք անցնիլ Սալմաստ (Ատրպատական):

Պարսկական սահմանապահ սարբազները արգիլեցին մեր մուտքը Պարսկաստան եւ մենք կրկին ետ դարձանք Բարթողիմէոս Առաքեալի վանքը: Հոն մնացինք մինչեւ աշուն եւ շնորհիւ Սամսոն խանի ու Մելիք-Թանգեան Արքեպիսկոպոսի միջամտութեան, կրցանք մտնել Պարսկաստան: Հոկտեմբեր ամսուան վերջերը բոլորս ալ հասանք Սալմաստի գաւառը:

Սամսոն խանի շնորհիւ մենք՝ 12 հազար Վասպուրականցիներս տեղաւորուեցանք այդ շրջանի Հայերու տուները:

Սամսոն խան եւ Մելիք-Թանգեան Արքեպիսկոպոս դիմում կատարեցին Էջմիածնի մէջ կազմուած «Եղբայրական Օգնութիւն» կոմիտէին եւ անձ գլուխ ամսական 6 ռուբլի ապահովեցին: Տեսնելով որ այդ ձիւն ձմրան եւ աղքատ երկրին մէջ գործ չէինք կրնար գտնել եւ մեր օրապահիկը հայթայթել, անոնք ստիպուեցան դիմում կատարել նաեւ Կովկասի փոխարքային եւ այս միջոցով ալ ռուս կառավարութենէն ամսական ? ռուբլի ապահովեցին, որով մենք ազատեցանք սովի ճիրաններէն: Այսօրուան պէս կը յիշեմ որ տեղացի Պարսիկները կը նեղուէին մեր ներկայութենէն եւ Սամսոն խանին կը բողոքէին: Սամսոն խանը իրենց հասկցած լեզուով կը խօսէր անոնց հետ եւ խնդիրը անուշի կապելով, կը ճամբէր գանգատողները:

Օր չէր անցներ որ Սամսոն խանը եւ իր կինը գաղթականի մը տուն չերթային: Կը մտնէին ամէնուն տունը անխտիր. դրամ, հագուստ, կօշիկ, դեղօրայք կը բաժնէին եւ կ'ունենային ամէն կարգի օգտակարութիւն, նիւթական եւ բարոյական տեսակէտով:

Քանի՛, քանի՛ անգամ տեսած եմ իմ աչքերով, որ Սամսոն խանը գաղթական երախայ մը փողոցէն բռնած ու տարած է իր տունը, հագուստ ու կօշիկ հագցուցած եւ բերած յանձնած ծնողքին: Սամսոն խանի տունը դարձած էր ազգային կեդրոն, վանք, բուժարան եւ հայ գաղթականներու օթեւան:

Ամբողջ Սալմաստ գաւառին թէ՛ Հայուն, թէ՛ Ասորիին եւ թէ՛ Պարսիկին դատերը հոն կը տեսնուէին: Դատը կը ստանար արագ ու արդար լուծում: Կողմերը կը հաշտուէին, ուրախ զուարթ դուրս կուգային այս պատկառելի մարդուն չէնշող տունէն:

Եկաւ 1918ի Վասպուրականի վերջին նահանջը: Այդ տարին Վասպուրականցիներս վեց ամիս միս-մինակ դէմ դնելէ վերջ Թուրքին գերազանց ուժերուն, ստիպուեցանք կրկին թողուլ մեր պաշտելի հայրենիքը եւ բռնել Իրանի ճամբան:

Երբ Սարայ հասանք, քիւրտ ձիաւորներ տեսան մեզ ու մեր նահանջի լուրը տարին գազանաբարոյ աւազակապետ Սմկոյին, որուն հետ կռուի բռնուեցանք յաջորդ օրը: Մինչեւ երեկոյ սոսկալի կռիւ տեղի ունեցաւ եւ մութը կոխելուն Սմկօն խայտառակ կերպով փախաւ մեր քաջերու սեղմած օղակներու մէջէն, բաւական ջարդ ուտելէ վերջ:

Մենք անցանք պարսկական գիւղ մը, որուն բնակիչները աղ ու հացով մեզ դիմաւորեցին եւ մեր յոգնած ժողովուրդը հոդ քիչ մը հանգիստ առաւ: Նորէն Սալմաստ գաւառը գացինք. Նորէն Սամսոն խանը գործի լծուեցաւ եւ գործի լծեց նաեւ բոլոր Պարսկահայերը՝ օգնութեան հասնելու Վասպուրականի 25 հազարէն աւելի բազմութեան... Նորէն այս անձնուէր Հայը մեր բոլոր գաղթականները ցրուեց Պարսկահայերուն տուները. Սալմաստ գաւառի հայաբնակ գիւղերը — Ղալասար, Փայաջուկ, Հաֆթըվան, մինչեւ Քէօյնա Շէհիր — լեցուեցան Վասպուրականցիներով, որոնց պատսպարան, կերակուր, վառելիք տուին եւ ամէն տեսակ դիւրութիւն ընծայեցին:

Մեր հանգիստը երկար չտեւեց: Նորէն երեւցաւ Սմկօն: Տիլմանի առջեւ 8 ասորի զինուոր մորթելէ վերջ՝ իր 400 մարդոցմով մտաւ քաղաք եւ հոն գտնուող ռուս պաշտօնեաներէն մաս մը կոտորեց, մաս մըն ալ գերի պահեց: Յետոյ Տիլմանի հրապարակին վրայ տնկեց կախաղանի փայտեր, յայտարարելով որ կռուին չմասնակցող Պարսիկները պիտի կախուին: Այս կերպով յաջողեցաւ 4—500 պարսիկ զինել եւ մեր դէմ հանել:

Կռիւը բաւական տաքցաւ երկու կողմէն ալ. Պարսիկներ Սմկոյի առաջնորդութեամբ՝ պարսպապատ Տիլման քաղաքին մէջէն, իսկ Հայեր եւ Ասորիներ դուրսէն: Կէսօրէն վերջ — միեւնոյն օրը — մերոնք եւ Ասորիներ Տիլման քաղաքը թնդանօթի կրակի տակ առին, մէկ ժամէն յետոյ քաղաքը մինարէ չմնաց: Սմկօն տեսաւ որ Վանի կուսակալ Ճէվտէթ խաբեր էր զինք... Ինքը՝ Սմկօն դուրսէն օգնութիւն չստացաւ, իսկ մերոնք պաշարման օղակները սեղմեցին եւ գիշերը մտան քաղաք: Սմկօն փախաւ՝ իր հետ տանելով խումբաբար Պարսիկներն ալ:

Յաջորդ առաւօտեան մերոնք ամբողջ քաղաքին տէրն էին... Հազարաւոր Պարսիկներ մնացին ներս քաղքին մէջ: Նորէն Սամսոն խանն էր որ եկաւ եւ հրահանգեց բնաւ չդպչիլ խաղաղ ժողովուրդին... հաւաքել տուաւ դուրսէն բերուած Պարսիկները եւ ապահով կերպով ուղարկեց զանոնք Խոյի շրջանը:

Համբարձման օրն էր, երբ Վանի կուսակալ Ճէվտէթ՝ հաւաքելով իր թափթփած զօրքերէն 20.000ի չափ, յարձակեցաւ մեր վրայ: Այս առթիւ ասորի Մելիք Խօշապեան եւ Մելիք Միրզան, որոնք Սալմաստի շրջանի Ասորիներուն առաջնորդներն էին, եկան Ղալասար գիւղը, գացին Սամսոն խանի մօտ եւ խոստացան կռուիլ Հայերու կողքին: Այդպէս ալ եղաւ:

Սամսոն խանի տունը դարձեր էր Հայոց եւ Ասորիներու կեդրոնատեղին: Ոչինչ կը կատարուէր, առանց Սամսոնի գիտակցութեան ու խորհուրդին: Անոր տան պարտէզին հիւսիսային կողմը դրուած էին 4—5 թնդանօթներ, որոնք անդադար կը ռմբակոծէին Թրքական դիրքերը:

Այս անգամ ալ Հայերը յաղթող եղան: Ճէվտէթ խայտառակ կերպով փախաւ, մեր ձեռքը ձգելով մէկ թնդանօթ եւ բազմաթիւ պատերազմի կազմածներ:

ՄԽԻԹԱՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ֆրանսայի պահանջները Հռենոսի եւ Ռուրի մասին

Հինգերու Խորհուրդը առջի օր գրաղեցաւ Ֆրանսայի մէկ յուշագրով, որ կը պահանջէ վերադարձնել Գերմաններու կողմէ յափշտակուած գոյքերը: Թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսա յաջողած է օրակարգ անցընել նաեւ Հռենոսի եւ Ռուրի խնդիրները: Յոյս կայ որ միւս Դաշնակիցներն ալ ընդունին Ֆրանսական տեսակէտը, այդ շրջանները միջազգային հսկողութեան ենթարկելու մասին:

Վերջին լուրերու համաձայն, պալքանեան երկիրներու խնդիրն ալ քննուած է, ու թէեւ շօշափելի արդիւնք մը չերեւար, բայց կը յուսացուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել:

Գերման երեք պետութիւններ Ամերիկեան շրջանին մէջ

Գերմանիոյ ամերիկեան զինուորական իշխանութիւնը երեք պետութիւններ հաստատեց,— Հէս, Վիւրթէնպէրկ-Պատըն եւ Պավարիա: Իւրաքանչիւրը իր առանձին կառավարութիւնը պիտի ունենայ, որոնք պիտի գործեն գերմանական օրէնքներով, բայց ենթակայ զինուորական իշխանութեան: Վիւրթէնպէրկի պետութիւնը մասնաւորապէս պիտի պարունակէ Շթութկարտ քաղաքը, Մանհայմի շրջանը եւն.: Պավարիան պիտի ունենայ 1933ի սահմանները, բացի Լինդաուէն: Մին-

«Արտօնեցին որ դուրս ելլենք եւ խոտ ուտենք...»

ԽՄԲ.— Առջի օր խմբագրատուն այցելեց ամերիկահայ զինուոր մը, ենթասպայ Լեւոն Իզմիրլեան, որ Գերմանիայէն կուգար: Այս առթիւ պատմելով իր տեսածները, գրի առաւ (անգլիերէն) հետեւեալ սարսափելի դրուագը.—

1945 Յուլիսին առիթ ունեցայ այցելելու Աուկսպուրկի մէջ քանի մը Յունահայերու, որոնց հինգը երկու տարի Տախաու բնակած էին:— Տէր եւ Տիկին Փափազեաններ (Աթէնքէն) պզտիկ սենեակին մէջ նստած: Նախ խօսակցութիւնը թեթեւ նիւթերու շուրջ անցաւ, կը խօսէին ու կը խնդային:

Քիչ վերջ մէկը, որ մօտաւորապէս 40 տարեկան էր, ըսաւ.— «Տղաս, Տախաուի մասին լսա՞ծ ես»:— «Այո՛, ոչ միայն լսած, այլեւ տեսած եմ», պատասխանեցի: Տխրութեամբ ժպտեցաւ եւ գլուխը շարժեց. «Ձեզի պիտի պատմեմ մեր տեսածները Տախաուի մէջ»:

— «Երկու տարի առաջ էր, գիշեր մը կէս-թափօն մեր տուները կոխեց Քալամաթայի մէջ (Պելոպոնէս, Յունաստան) եւ ըսաւ թէ պիտի հարցաքննուինք: Խոստացան որ ժամէ մը տուն պիտի վերադառնայինք: Բեռնակառքերու մէջ դրին եւ շոգեկառք առաջնորդեցին, որ երեք-չորս օրէն Գերմանիա հասաւ: Մեր ճամբորդութեան ընթացքին օրուան մէջ միայն մէկ անգամ կը բացուէր կը գոցուէր շոգեկառքը ուր մէկ երկու քիլօ հաց կը նետէին հոն գտնուող մարդոց, 40 հոգի:

Երբ Տախաու հասանք, շոգեկառքը կանգ առաւ եւ մեզ թոյլատրեցին որ դուրս ելլենք եւ խոտ ուտենք: Կառքերէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ մարդու մը կմախքը, իր անօթի ընկերները կերեր էին մարդը: Ամէնէն թունդ Տ. Տ.ներն անգամ երբ տեսան այս բանը գանեցան:

Աւելի վերջ մեզ առաջնորդեցին արգելարան մը մէկ մէկ թիւ նշանակելով եւ մեր մազերը ածիլեցին:

Յաջորդ օրը գործի լծեցին: Երբ Տախաուի փողոցներէն կ'անցնէինք, կիները եւ տղաքը կը թքնէին մեր վրայ, իսկ մենք պարտաւոր էինք մեր գլխարկները հանել իբրեւ յարգանքի նշան եւ ցոյց տալ թէ ստորադաս էինք: Նոյնիսկ երբ հիւանդ ըլլայինք, պէտք էր աշխատէինք, որովհետեւ միակ միջոցն էր այդ կտոր մը հաց ունենալու: Օրը մէկ անգամ ապուր կ'ունենայինք: Ջուրէ ապուր մը զոր կ'եփէին մեր ընկերներուն աղացուած ոսկորներէն: Իսկ հովին, անձրեւին եւ ցուրտին դէմ պաշտպանուելու մեր միակ հագուստը գիշերանոց մըն էր: Թուղթէ անկողիններու մէջ կը պառկէինք եւ մինչեւ 50—100 հոգի կը քնանայինք պզտիկ տաղաւարներու մէջ: Ամէն օր նոր դէմքեր կ'երեւային եւ հին դէմքեր կը պակսէին,— կը սպաննուէին:

Գիշեր-ցերեկ կ'աղօթէինք Աստուծոյ որ մեր հոգին առնէր մեր քնացած ատենը, որպէսզի յաջորդ օրը չարթննայինք նորէն կենդանի դժոխք մը տեսնելու համար:

Մեզ համրելու համար Տ. Տ.ները կարգի կը դնէին եւ ամէն մէկս պարտաւոր էինք մեր թիւերը ըսել: Ժամ մը կը տեւէր այս գործողութիւնը եւ եթէ մէկը պակսէր, բոլորս մէկ պէտք է անձրեւին տակ սպասէին, մինչեւ որ գտնէին»:

Պատմողը կանգ առաւ վայրկեան մը եւ ըսաւ.

— Հիմա ձեզի պիտի պատմեմ Տ. Տ.ներու սարսափներու մասին:— «Անոնք խոշոր շուներ ունէին կէս-կուշտ, կէս անօթի: Երբ արգելափակեալ մը ո եւ է նեղութիւն պատճառէր, իրենց շուները ներս կը ձգէին, եւ Աստուած գիտէր թէ ո՛վ ողջ պիտի մնայ: Յաճախ ժանտատենդի եւ ուրիշ հիւանդութեան մանրէներ կը փորձէին գերիներուն վրայ եւ հիւանդներուն մեծ մասը երկու երեք օր վերջ կը մեռնէր:

Եթէ գանգատէիր թէ հիւանդ ես, անկողին մը կու տային եւ առանձին կը ձգէին, առանց ուտելիքի: Եթէ չելլէիր եւ աշխատանքի չերթայիր, անօթութենէ կը մեռնէիր: Հնոցներ ունէին մարմինները այրելու համար: Կ'ուզէինք մեռնիլ, բայց չէինք կրնար: Կերպով մը ողջ մնացինք մինչեւ որ Ամերիկացիները եկան: Ի՜նչ երջանկութիւն:

Մեր ուրախութենէն լացինք: Երբեք պիտի չմոռնանք Տախաուի սարսափները, բայց նաեւ երախտապարտ պիտի ըլլանք Ամերիկացիներուն, մեր ազատութեան համար:

ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԲՈՑԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, այսօր, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 5.45ին Յաղթական Կամարին տակ տեղի կ'ունենայ Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Միութեան կողմէ Անծանօթ Զինուորին դամբարանին բոցավառութեան արարողութիւնը՝ պատշաճ եւ հանդիսաւոր ձեւակերպութիւններով: Մեզի հետ են նոյնպէս նոյն պահուն եւ նո՛յն պաշտօնով Տարտանէլի մէջ կռուած Poilus d'Orientի ներկայացուցիչները: Այս տարուան այցը մասնաւոր փայլ մը կ'առնէ այն պատճառով՝ որ կը զուգադիպի 1914-1918ի պատերազմի առաջին զինադադարին եւ 1915ի Շամփայնի յարձակումին տարեդարձներուն: Նոյն օրը մեզի պիտի տրամադրուի զինուորական նուագախումբ մըն ալ: Ուրեմն, քանի որ օտար հանրութեան եւ օտար պաշտօնական շրջանակի մը մէջ պիտի գտնուինք, հայ զինուորներուս տարրական պարտականութիւնն է հաւաքավայրը գտնուիլ հոծ թիւով մը ու մասնաւորապէս կարգապահ: Անշուշտ հայ զինուորներէ դուրս պարզ անհատներ ալ կրնան Յաղթական Կամարին տակ հաւաքուիլ, բայց, նախ հայ զինուորները՝ լայն շարքերով ու Փարիզի շրջաններէն: Արուարձաններէն հայ զինուորները պէտք է ներկայ գտնուին ճիշդ ժամանակին: Գիտնանք օտար նայուածքները համակրութեամբ կեդրոնացնել մեր վրան: Ուրեմն այսօր Georges V թիւ 55:— Հ. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Յառաջ).— Թրքահայ Դատի պաշտպան յանձնախումբը կազմակերպած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը 21 Սեպտ. Ժան տ'Արքի ընդարձակ սրահին մէջ, ուր դժբախտաբար գործի օր ըլլալուն յուսացուածին չափ բազմութիւն չկար: Յանձնախումբի նախագահ Պատ. Գ. Միսլեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ. «Կ'ուզենք անգամ մը եւս զարնել մարդկութեան խղճին: Մեր նախահայրերուն երազը պիտի իրականանայ»: Յետոյ համերաշխութեան յորդոր կարդաց: Փոքրիկ երգչախումբ մը երգեց «Մաղկիր Ազատ իմ հայրենիք»ը: Կապոյտ Խաչի սանուհիներէն Օր. Արշալոյս Սեդրակեան յուզումով արտասանեց «Գովք Հայաստանին»ը: Օրուան բանախօսը Պ. Մալումեան պատմեց իր տպաւորութիւնները Խ. Հայաստանի բարգաւաճման մասին: Երգչախումբը երգեց «Մարալ աղջիկ»ը: Յանձնախումբի անդամներէն Պ. Յ. Սուճեան թելադրեց ուժ տալ հանգանակութեան: Յետոյ նախագահը կարդաց բանաձեւ մը որով գաղութը (120 ընտանիք) յանձն կ'առնէ ամէն զոհողութիւն, հայկական դատին յաջողութեան համար: Ժողովը վերջացաւ երգչախումբին «Փարթիզաններ» խմբերգով:— Հարգանցի

« ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» Երիտ. Միութեան Րաֆֆի խումբին դասախօսութիւնը՝ Ջորեքշաբթի, 3 Հոկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Studio Alemchah, 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Դասախօս՝ Հրանտ Սամուէլ, նիւթ՝ Ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ: Կը հրաւիրուի Փարիզահայ երիտասարդութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ.— Հայաստան Հայերէն առաջ, Ուրարտու, Անդրկովկասի ամենահին պետութիւնը: Հեղինակ՝ Պ. Պ. Բիոթրովսքի: Լեւոն Խաչերեան Հայագիտական մատենաշար թիւ 1: Գին 60 ֆրանք:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ Ֆրանսական Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան, Մարսէյլ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի Հ. Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 1ին, սովորական տեղը: Օրը եւ ժամը անփոփոխ:

ԳԻՆԵՋՕՆ կազմակերպուած Հայ Ռազմիկներու Անիէռ Պուա Գոլոմպի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, 30 Սեպտեմբեր ժամը 20.30ին, 149 Ave. d'Argenteuil - Asnières (Seine): Ներկայ կ'ըլլան բոլոր ռազմիկները իրենց ընտանիքով:

Պ. ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Թիւֆէնկճեանի, Փարիզ:

ՍԷՎՐԱՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Նշան Քէօսէեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչին, իրենց սիրեցեալ մօր՝ Այրի Տիկին ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՔԷՕՍԷԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Ստանալ «Յառաջ էն:

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի հայ դերձակ ու դերձակուհիները խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին «սալէթ»ի կազմութեան համար, վաղը, Կիրակի, առտուան ժամը 9.30ին, 8 rue Maubeuge, Մանուշեան ակումբը, Métro Cadet:

չեւ ժողովրդապետական կարգերու հաստատումը, այս պետութեանց օրէնքները ի զօրու պիտի ըլլան, եթէ վաւերացուին:

Հեռագիրները կ'ըսեն թէ այս կարգադրութիւնը մեծ յուզում պատճառած է գերման ժողովուրդին: Զօր. Այզընհաուըր այս որոշումը տալով, կը ձգտի Պիզմարքէն առաջ եղած կարգուսարքը հաստատել Գերմանիոյ մէջ:

Միւս կողմէ, թերթերը կը գրեն թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ կեդրոնական կառավարութիւն մը հաստատել Գերմանիոյ մէջ, բայց մասնաւորապէս Ֆրանսան կ'ընդդիմանայ այս տեսակէտին, կանխահաս համարելով զայն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՂԱԶՈՒԻՆԷՆ (Իրան) կը հեռագրեն թէ ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ քաղաքին մէջ, որ հազորդակցութեանց հանգոյց մըն է Թէհրանի հիւսիսակողմը: Աւելի քան 600 տուներ մոխիր դարձած են: Հրդեհին ծագումը կասկածելի կը համարուի եւ քննութիւն բացուած է:

ՄԱՌԷՇԱԼ ԺՈՒԿՈՎ Ուաշինկթըն պիտի երթայ Հոկտ. 4ին: Մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են, ընդունելու համար կարմիր բանակին յաղթական հրամանատարը:

ՉԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ հոսանքները առջի օր հրապարակային ժողով մը գումարելով, բողոքեցին ընտրական օրէնքին դէմ:

ՔՈՄԷՏԻ ՖՐԱՆՍԷԶԻ առաջնակարգ արուեստագէտ-արուեստագիտուհիներէն ութ հոգի հրաժարեցան: Պատմական թատրոնը, որ կը գործէ 265 տարիէ ի վեր, սնանկութեան դուռը հասած է:

ԼԱՎԱԼ 300 վկաներ պիտի հրաւիրէ իր դատավարութեան առթիւ, իբրեւ պաշտպան: Ամբաստանող կողմը մինչեւ հիմա նշանակած է միայն չորս վկաներ, մէկը՝ նախկին նախագահ Լըպրէօնը:

ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ դատապարտուած են այս ձմեռ, Եւրոպայի մէջ, եթէ պաշար չհասնի արտասահմանէն: Միայն Ֆրանսան 2.300.000 թոն ուտելիքի պէտք ունի, Հիւս. Ափրիկէն 2 միլիոն թոն, Յունաստան 1.100.000 թոն եւն:

ՍԷՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ մէջ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ առջի օր, երբ Պ. Լուի Սայեան, ֆրանսական ներկայացուցիչը, խստօրէն քննադատեց Սըր Ուօլթըր Սիթրինի կարգ մը տեսակէտները: Բրիտանական ներկայացուցիչը ներկայ չեղաւ իրիկուան նիստին, խորհրդակցելու համար իր ընկերներուն հետ, կարգ մը շրջանակներու մէջ կը վախնան որ պառակտում ծագի:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ: Շատ մը երեւելիներ ձերբակալուեցան:

ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ կը հաշուեն գերմանական արգելարաններու մէջ մեռած կալանաւորներու թիւը: Միայն Աուշվիցի դժոխքին մէջ՝ 4.800.000 հոգի:— Ամերիկեան հրամանատարութիւնը կը խորհի դատի քաշել ամբողջ նացի կուսակցութիւնը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ազգայնական հոսանքները կը պահանջեն ոչ միայն քաշել անգլ. զօրքը, այլ եւ մերժել որ եւ է առանձնաշնորհեալ դիրք Մեծն Բրիտանիոյ համար: Առջի օր Լոնտոն հասաւ Ապտէլ-Ռահման Ազամ, Արաբական Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ պիտի տեսակցի կառավարութեան անդամներուն հետ: Սիոնականները եւ Արաբները կատաղի պայքարի մը բռնուած են Անգլիոյ մէջ: Առաջինները կը պահանջեն ջնջել այն օրէնքը որ կը սահմանափակէ Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին: Արաբներն ալ բարձրաձայն կը յայտարարեն թէ արաբական բոլոր պետութիւնները միացած են, խափանելու համար հրէական ներգաղթին ծաւալումը: Հրէական աշխատաւորական կուսակցութիւնը հոկտեմբեր 1ին բացառիկ նիստ պիտի գումարէ Թէլ-Ավիվի մէջ, քաղաքական կացութիւնը քննելու համար:

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ կառախումբերն ալ մէկ ժամ աւելի պիտի բանին գիշերը, քանի որ մեթրոյին երթեւեկը կ'երկարաձգուի:

ՄՈԼՈԹՈՎ Լոնտոն գտնուելէն ի վեր մասնաւոր թղթատար-օդանաւ մը ունի, որ կը բանի ամէն օր: Ստալինի հիւանդութեան մասին նորէն լուրեր կ'երեւան թերթերու մէջ: Այս է պատճառը որ յաճախ կ'ուշանան իր հրահանգները Մոլոթովի:

Պ. ԽԱԶԻԿ ՏԷՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (Պաթումցի) որդին Լութֆիկ Տէր Աւետիսեանի եւ Հայկանուշ Գալայճեանի կը փնտռէ եղբայրը՝ Ալեքսանդր Տէր Աւետիսեան, որ 1923ին կը գտնուէր Լիոնի շրջանը Velprière: Իմացնել Omer Gallia, 3 rue du Port Vieux, Biarritz:

Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ գրական դասախօսութեանց շարքը կը վերսկսի այսօր, շաբաթ, ժամը 4ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH Fondé en 1928 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տար. 750, 6ամս. 400, 3ամս. 200 ֆրանք:

Dimanche 30 Septembre 1945 Կիրակի 30 Սեպտեմբեր

ԺԷ. ՏԱՐԻ — 17e Année N° 4519-Նոր շրջան թիւ 148 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԽԱՂԵՐԸ

Պատմութիւնը կ'ըսէ,— Ամէն անգամ որ Պապը Ալին անելի մը կը մատնուէր, քաղաքական Բարեկենդան մը կը սարքէր: Ամէն անգամ որ արտաքին միջամտութեան մը չարաչուք հեռանկարը կ'երեւար, Սուլթանը բարենորոգումներ, լա՛յն ազատութիւններ կը խոստանար «իր հաւատարիմ հպատակներուն»:

Անհրաժեշտ չէ քրքրել 1839էն ի վեր արձանագրուած դէպքերը, համոզուելու համար:

Նոր Թուրքիոյ վարիչներն ալ վարպետօրէն սերտած են այս պատմենի աւանդութիւնը:

Ինչպէս պիտի կարդաք այսօր իսկ, վարչապետ Սարաճօղլու բարեհաճեր է ունկնդրութեան ընդունիլ փոքրամասնութեանց մամուլի ներկայացուցիչները, եւ լսել անոնց տրտունջները:

Հայերէն թերթ մըն ալ, «Մարմարա», որուն խմբագիրը 25 տարիէ ի վեր հաւատարմօրէն կը ծառայէ Թուրք մամուլին, այս առթիւ համարձակութիւն ստացեր եւ շարք մը գանգատներ ու բաղձանքներ յայտներ է: Իսկ վարչապետը ուշադրութեամբ լսելով, հրահանգեր է Մամուլի Տեսուչին արձանագրել բոլոր կէտերը, եւ խոստացեր է «անձամբ զբաղիլ եւ կարգադրել ամէն բան»:

Առաջին արդիւնք,— հայերէն ներկայացում մը եւ դադարում հակահայ հրատարակութեանց:

Կարդացէք եւ տարածեցէք: Յնոր տնօրինութիւն: Մինչեւ որ փոթորիկը անցնի:

«Հանրապետական» իշխանութեան հաստատումէն անմիջապէս վերջը, Անգարան ամէն միջոցի դիմեց, փոխարինելու համար ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները: Եւ բոլոր տնօրինութիւններն ալ եղան «օրինական»: Հիմնուած՝ «արդիական», զուիցերիակա՜ն սահմանադրութեան վրայ:

«Պատրիարքարան» անունը մնաց, եւ «Պաշ փափազի»ն (Պատրիարք) չնորհուեցաւ միայն ... -զօթելու իրաւունք: Ազգ. Սահմանադրութեան յետին մասնիկը ջնջուեցաւ: Պոլսոյ Հայերը զըրկուեցան ոչ միայն Ազգ. վարչութենէ, այլեւ հասարակ Թաղ. Խորհուրդներէն: Դպրոցները ենթարկուեցան կրթական վարչութեան, անհատ վարիչ-տնօրէններով, որոնք կապուած են ուղղակի Անգարայի հետ: Խումբ-խումբ Թուրք ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ նշանակուեցան, թոշակները դպրոցներէն գանձուելու պայմանով: (Եթէ վճարումը ուշանայ, դպրոցը կը փակուի):

Անհամար «լքեալ գոյքեր» եւ ազգ. հաստատութիւններ, կալուածներ «օրինապէս» անցան պետութեան: Թաղ. Խորհուրդներուն տեղ նշանակուեցան անհատ «միւթէվէլլի»ներ (հոգաբարձու), ամէնէն արատաւոր անձերէն,— մեծ մասով հասարակ խաչագողներ որոնք առարի տուին ամէն բան, Թուրք պաշտօնեաներու հետ:

Ապիկար Պատրիարքի մը մահէն վերջը, իբրեւ տեղապահ տեղաւորեցին կղերական մը որ ներշնչողն ու մեղսակիցն է բազմաթիւ չարիքներու, եւ որ մինչեւ էջմիածնի ժողովին մասնակցելու յանդգնութիւնն ունեցաւ: (Երկու կաթողիկոսներ եւ կղերական չքախումբ մը տարրական քաջութիւնը չունեցան զանէ անպատ մը աքսորելու զայն, քուրձ հագցնելով):

Այս հարեւանցի նիշերը անզօր են գաղափար մը տալու 25 տարուան աւերին եւ աւարին վրայ: Իրականին մէջ, կատարեալ քայքայում՝ բառոյապէս թէ նիւթապէս:

Եւ, վերջին պահուն (1942 Նոյ.) հրէշային օրէնք մը,— «Ունեւորութեան Տուրք», մոխիրի վրայ նստեցնելու համար անհատներն ալ: Անոնք որ աննախընթաց, անմրցելի հաւատարմութեամբ կը ծառայէին «հանրապետական» Թուրքիոյ...

Իսկ հիմա, 25 տարի վերջը, երբ տեսակ մը հաշուեյարդար կը սպառնայ Անգարայի,— «Ի՞նչ գանգատ ունիք, սիրելի հայ (կամ յոյն) հայրենակիցներ: Պատմեցէք, մի՛ վախնաք...»:

Երիցս երանեալ Պապը Ալին է որ կը չոյէ, կը շողոմէ Սարաճօղլուներու բերնով:

Անգարան ոսկոր մը կը նետէ հոգին վառած փոքրամասնութեանց, անգամ մը եւս փորձելու համար անոնց հաւատարմութիւնը: Եւ հռչակելու ի լուր աշխարհի.

— Տեսէ՛ք, փոքրամասնութիւնները այնքան ազատ են որ հրապարակաւ կը յայտնեն իրենց տրտունջները: Ո՞ր ժողովրդապետական երկրին մէջ այսքան ազատութիւն կը տիրէ...

Հարցնէ՞ք թէ ինչո՛ւ այդ գանգատները եւ բաղձանքները կը յայտնուին թերթի մը կողմէ, փոխանակ իրաւասու ազգ. իշխանութեան մը: Շ.

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՍԱՐԱՃՕՂԼՈՒ ԿԸ ԼՍԷ
Պոլսոյ Հայոց բաղձանքները եւ կը խոստանայ...

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Պոլսահայ թերթերէն «Մարմարա», Սեպտեմբեր 5ի լրագրողներու հանդիպումին, Անգարայի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետ Շ. Սարաճօղլուի հետ: 5, 6, 7 եւ 8 Սեպտեմբերի իր թիւերուն մէջ, թերթը մանրամասնօրէն կը պատմէ խօսակցութիւնը, եւ կը գրէ ի մէջ այլոց.

— «Քաջալերուած այն բարեացակամ տրամադրութենէն, զոր ցոյց կուտար յարգելի Վարչապետը անխտիր բոլոր լրագրողներու հանդէպ, հրապարակաւ ուզեցինք պարզել Թրքահայութեան դժգոհութիւններն ու բաղձանքները:

Վարչապետ Սարաճօղլու սիրով տրամադրութիւն յայտնեց լսելու մեր գանգատները, զորս դասաւորեցինք ու պարզեցինք հետեւեալ ձեւով.

Ա.— ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑ.— Դիտել տուինք, թէ հակառակ Հանրապետական Կառավարութեան ու Հիմն. Կազմակերպութեան Օրէնքի անխտրական-նութեան, բոլորովին տարբեր վերաբերումի կ'ենթարկուին հրեայ, յոյն եւ հայ փոքրամասնութիւնները: Յոյները, օրինակ, ազատ են իրենց մայրենի լեզուով ներկայացումներ սարքելու, հանդէսներ կազմակերպելու վարժարաններու մէջ, երգելու ու խօսելու՝ առանց վերապահութեան: Մինչդեռ Հայերու հանդէպ այս լայնամտութիւնը սահմանափակ է: Հայ նախակրթարաններն իսկ՝ հայերէն ներկայացումներ չեն կրնար տալ, ու հայ թատերական խումբերու գործունէութեան դետին չկայ բացարձակապէս:

Բ.— «ՄԻՒԹԷՎԷԼԼԻ»ՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐ.— Վերջին մէկ քանի տարիներու ընթացքին, ջնջուեցաւ Թաղ. Խորհուրդներու դրութիւնը՝ իբրեւ հակակշռող մարմին, եւ հաստատուեցաւ միակ միւթէվէլլիութեան դրութիւն մը: Փորձը ցոյց տուաւ, որ այս ձեւը հիմնովին կը հակասէ երկրի ժողովրդավար սկզբունքներուն: Արդարեւ, ծայր տուին զեղծումներ, կեղծարարութիւններ ու սանձարձակ գործունէութիւն: Անոնք որ կոչուած էին ազգապատկան գոյքեր կամ կալուածներ ապահովութեան տակ պահելու, ընդհակառակն կը հետապնդէին իրենց անձնական շահը, ու անխոստովանելի նպատակներ: Այսօր, անհրաժեշտ է վերջ տալ այսպիսիներու անհակակշիռ գործունէութեան, ու յարգել ժողովուրդի վեհապետական իրաւունքները: Թրքահայութեան բաղձանքն է այս, առանց բացառութեան:

Գ.— ՊԱՏՐ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ.— Հոգելոյս Նարոյեանի վախճանումէն վերջ, թափուր կը մնայ Թրքահայ Պատրիարքական աթոռը: Ճիշդ է թէ Տեղապահ մը կը բազմի հիմա այդ Աթոռին վրայ, բայց՝ դժբախտաբար հայ փոքրամասնութիւնը գոհ չէ իրերու ընթացքէն: Մենատիրութիւն մը հաստատուած է այսօր Պատրիարքարանի մէջ, ու անհակակշիռ գործունէութիւն մը՝ որուն պէտք է վերջ տրուի անմիջապէս, չվրդովելու համար ժողովուրդը: Ապահով ենք, որ Հանրապետական Կառավարութիւնը պիտի արտօնէ Պատրիարքական ընտրութիւնը, ու գոհացում տայ այս ընդհանուր բաղձանքին:

Դ.— ԴԱԴՐԵՑՆԵԼ ՀԱԿԱՀԱՅ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Սան Ֆրանչիսկոյի ժողովի օրերուն, կարգ մը անպատասխանատու մարդոց կողմէ Խորհրդաժողովի նախագահութեան տրուած Յուշագրի մը առիթով, կարգ մը Թուրք պաշտօնակիցներ կասկածի ենթարկեցին հայ փոքրամասնութեան հաւատարմական զգացումները, ոմանք՝ նոյնիսկ անարդական լեզու եւ թշնամականընթացք ցոյց տուին: Ատանայի «Բէլօղլան» թերթը անասելի հայհոյանքներ տեղացուց բովանդակ հայութեան հասցէին: Այս հրատարակութիւնները կը վիրաւորեն մեր արժանապատուութիւնը»:

Վարչապետ Սարաճօղլու, ու ներկայ երեսփոխաններ եւ լրագրողներ, ուշադրութեամբ մտիկ րրած են այս յայտարարութիւնները: Շիւքրիւ Սարաճօղլու կանչած է Մամուլի Ընդհ. Տնօրէնն ու իր անձնական քարտուղարը, ու հրամայած է արձանագրել բոլոր այս կէտերը, խոստանալով անձնապէս զբաղիլ ու կարգադրել ամէն ինչ

ՅՈՅՆԵՐՆ ԱԼ

Պոլսոյ «Մեթափոլիթասիս» յունարէն թերթն ալ, որուն խմբագիրը չէր կրցած Անգարա մեկնիլ, հետեւեալ կերպով կը պարզէ յոյն փոքրամասնութեան բաղձանքները, վարչապետ Սարաճօղլուի ուղղեալ բաց նամակով մը. (10 Սեպտ.)—

— «Հաճոյքով կ'ուզէինք ընդ առաջ երթալ լրագրողներու հանդիպումին մասնակցելու ձեր հրաւէրին: Հակառակ մեր բաղձանքին, սակայն, արգելքներ ունեցանք:

Ակամայ մեր բացակայութիւնը կը հարկադրէ մեզ գրաւորապէս իմացնել մեր բաղձանքները: Ա) Պետութեան փոխանցուած օտար ընկերութեանց մէջ՝ կ'աշխատէին բազմաթիւ յոյն, հրեայ եւ հայ պաշտօնեաներ, որոնց գործին վերջ տրուած է դժբախտաբար: Անհրաժեշտ է դարմանել այս անարդարութիւնը: Բ) Ինչպէս պարզած է հայ պաշտօնակից մը, պէտք է ջնջել միակ միւթէվէլլիութեան դրութիւնը: Ժողովուրդը չի գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան իր դրամները, ու ի՛նչ վիճակի մէջ են ազգապատկան կալուածները: Գ) Էվքաֆի միջամտութիւնը՝ մեր վարժարաններու, աղօթավայրերու եւ բարեսիրական հաստատութեանց մատակարարութեան գործին մէջ, հարուած մը եղած է մեր տնտեսական կացութեան: Այս ընթացքով, կրնան փակուիլ համայնքներու բոլոր հաստատութիւնները, ինչ որ անկարելի է հանրապետական արդի շրջանին: Կը փափաքինք որ վերջ տրուի կարգ մը շահախնդիրներու անհակակշիռ գործունէութեան: Դ) Կրթական հաստատութիւններէն շատեր տուրքի ենթակայ են: Այդ հաստատութիւնները ժողովուրդի լումաներով կը հաւասարակշռեն իրենց պիւտճէն: Արդարութի՞ւն է քամել անոնց չունեցած արիւնը...:

Ահա մէկ քանին մեր փափաքներէն, որոնք պիտի նկատի առնուին, կը յուսանք»:

Վարչապետ Սարաճօղլուի հրահանգով, թոյլատրուած է Պոլսոյ մէջ սարքել հայերէն լեզուով թատերական ներկայացում մը, որուն նախաձեռնութիւնը ստանձնած է «Մարմարա»: Ներկայացման հասոյթը պիտի յատկացուի Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոցին, որուն դէմ պայքար բացած է Տեղապահ Արսլանեան արք.: (Հոգելոյս Նարոյեան, ինչպէս յայտնի է, Հիւանդանոցին կտակած էր իր հարստութիւնը (հնչուն՝ մօտ 6000 ոսկի), ու մօտ 20 հազար ոսկիի արժեթուղթեր: Տեղապահ Արսլանեան, իբրեւ պատր. փոխանորդ, դատ բացած է Հիւանդանոցին դէմ, «կեղծ» նկատելով Նարոյեանի կտակը):

Միւս կողմէ, Մամուլի Ընդհ. Տնօրէնութիւնը ազդարարած է Ատանայի «Բէլօղլան» թերթին՝ դադրեցնել բոլոր հակահայ յօդուածները:

Երրորդ յատկանշական դէպք մը,— Կրթական գործավարութիւնը հրահանգած է Պոլսոյ Կրթական Տնօրէնութեան, վերջ տալ հայ վարժարաններու մէջ թուրք փոխ-տնօրէններու պաշտօնին, ու հայ փոխ-տնօրէններ նշանակել:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ
Հող կը պահանջեն Թուրքիայէն

Ամերիկեան ծանօթ գործակալութեան՝ «Եունայթըտ Փրէս»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ թէ, համաձայն Պէյրութէն Թասի հասած հեռագրի մը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերը դիմում կատարած են նախագահ Թրումընի, Սպարապետ Սթալինի եւ Անգլիոյ վարչապետին, խնդրելով միջամտել, որպէսզի Թուրքիա Խ. Հայաստանի վերադարձնէ Թրքական Հայաստանի մէկ մասը: Հայերը հրապարակային ժողովներ գումարած են Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ, նոյն պահանջները դնելով: Մոսկուայի գործակալութեան հեռագրին համաձայն, Պէյրութի մէջ 10.000 հոգի հաւաքուած են նախագահութեամբ «Հայ Ազգ. Խորհուրդ»ի ատենապետին, Մանուկեանի, որ ըսած է թէ «մեզի համար ժամանակը եկած է ետ պահանջելու այն հայկական հողերը զոր բռնի գրաւեց Թուրքիա»:

25 ՆԻՍՏ, ԵԼՔԸ ԱՆՈՐՈՇ
Յաջորդ ժողովը Մոսկուա՞

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինգ նախարարները կը ձգձգեն իրենց մեկնումը Լոնտոնէն, փորձելով գտնել բանաձեւ մը որուն շնորհիւ կարելի ըլլայ շարունակել պալքանեան դաշնագիրներու քննութիւնը: Ժողովը առջի օր երկու նիստ գումարեց, առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու նստաշրջանի յետաձգման մասին:

Տեղական թերթի մը Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ թէ 25 նիստ գումարելէ վերջ, Հինգերու Խորհուրդը պիտի յետաձգուի առանց մեծ գործ մը կատարած ըլլալու: Միայն Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրն է որ դժուարութիւն չէ պատճառած: Գալով Իրանի դաշնակից զօրքը քաշելու հարցին, սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է 1946 Մարտ 2ի համար: Միւս բոլոր հարցերու մասին կարելի չէ եղած համաձայնութիւն կնքել եւ գրեթէ բոլոր խնդիրները մասնագէտնե-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԸ (Յուշեր)

Սեպտեմբերի մէջ 1901 թուին, այցելեցի Ս. էջմիածին: Նոյն թուի մայիսին երբ Վենետիկ էի, մեզ ամէնիս սիրելի հայր Ղեւոնդ Ալիշան իմ վրայ քաղցր պարտք դրեց «Հայոց Հայրիկին կարօտագինս ողջունելու իմ կողմանէ»:

Մի երեկոյ անմոռանալի բախտ ունեցայ Հայրիկի մօտ լինելու եւ համբուրելու նրա աջը:

Սիրտս ուժգին խփում էր յուզմունքից եւ ուրախութիւնից:

Առաջարկեց նստիլ:

— Վեհափառ հայրիկ. — ասացի ես — մեծ բախտաւորութիւն եմ զգում որ ինձ վիճակուեց բերել Նահապետ Ալիշանի կարօտագին ողջոյնները Հայոց Հայրիկին:

— Ա՜հ, շատ շնորհակալ եմ, դուն Վենետի՞կ էիր, ե՞րբ էիր հոն, ի՞նչպէս է հայր Ղեւոնդը, ո՞ղջ է:

— Այո՛, վեհափառ Հայրիկ, այս գարնանը Վենետիկ էի, եւ պատիւ ունեցայ մի քանի անգամ լինելու ալեզարդ Նահապետի մօտ: Նա հիւանդ է եւ թոյլ:

— Ափսո՜ս, ափսո՜ս — խօսքս ընդհատեց Հայրիկը — մենք հասակակիցներ ենք. ես շատ կը սիրեմ զայն, անոյշ գրիչ ունի: Նա շատ է ազդել իմ գրչի վրայ, նա ինձ շատ բան է ներշնչել: Աստ՛, ուրիշ ի՞նչ կ'ընէր:

— Նա ինքն էլ էր ասում որ Հայրիկը ինձնից հարիւր օր, միայն հարիւր օր մեծ է եւ ասում էր թէ բերկրանքով եմ լսում որ Հայրիկը ձի է նստում եւ ժողովուրդին այցի ելնում ...

— Միշտ նախանձում էր ձեզ, Վեհափառ Հայրիկ եւ ասում էր թէ Հայրիկի բանն ուրիշ է, նա առողջ է մնացել, որովհետեւ Մասիսի շուքի ներքոյ է քնում, Հայոց դաշտերի ծաղկանոյշ հովն է ծծում եւ Արաքսի ջուրը խմում:

Հայրիկը ուրախ եւ սրտանց ծիծաղեց:

— Ան կը նախանձի ինձ, ես փաղը կարգադրեմ որ անոր Մասիսի հողէն, Երասխի ջրէն, ու Հայաստանի ծաղիկներէն քիչ մը վերցնեն եւ փոքրիկ արկղով մը ղրկեն Վենետիկ:

Ինչպէս յետոյ իմացայ, Հայրիկի կողմից ուղարկուել էր մի փոքր արկղ այդ արմաղաններով, բայց մինչեւ հասնիլը, դժբախտաբար, սիրելի Նահապետը արդէն վախճանած էր եղել (1901 թ. Նոյեմբերի մէջ):

— Է՜հ, դուն ալ բարով ես եկել: Ես Կովկասի մէջ երկու բանաստեղծ կը ճանչնամ անձամբ, ու շատ կը սիրեմ անոնց, մէկը մեր ուսուցիչ Յով - հաննէս Յովհաննէսեանն է, մէկն ալ Թիֆլիս Յովհաննէս Թումանեանը, իշտէ, մէկն ալ դուն ես, քեզ ալ հիմայ տեսայ: Դուն անոնցմէ երիտասարդ ես, այդ է պատճառը որ միշտ ամպ ու աղբիւր, վարդ ու աղջիկ կ'երգես:

Այստեղ Հայրիկը նորից շատ զուարթ ու բարձր ծիծաղեց:

— Շատ պիտի մնա՞ս հոս, հարցրեց նա:

— Մի քանի օր ուզում եմ մնալ, Վեհափառ Հայրիկ:

— Է՜հ, լաւ է, ամէն երեկոյ ե՛կ, կը խօսինք:

Գլուխ խոնարհեցի ու դուրս ելայ: Ամբողջ գիշերը ես նրա թովիչ ձայնի, նրա արծուենի հայեացքի ազդեցութեան տակ էի: Ինձ թւում էր որ ապրում եմ նահապետական օրերում եւ երջանկութիւն եմ ունեցել խօսելու հին նահապետներից մէկի հետ: Հայրիկը իմ երեւակայութեան մէջ միշտ պատմական կամ աւելի ճիշդ ասած, առասպելական լուսապսակով էր զարդարուած: Մանուկ օրերից երազել էի տեսնել Վասպուրականի արծիւը, հայ ժողովուրդի յոյսերի եւ տենչերի կրող Հայոց Հայրիկին:

Միւս երեկոյ Հայրիկը իր քարտուղար վարդապետի միջոցով ինձ կանչեց Վեհարան:

— Է՜հ, նստէ տեսնենք, դուն գիտես որ ես ալ բանաստեղծ եմ ու շատ կը սիրեմ բանաստեղծութիւններ կարդալ: Հոմերոսն ու Վիրգիլիոսը ամէնէն շատ կը սիրեմ:

Ու սկսեց առոյգ շեշտով անգիր արտասանել, Իլիականից եւ Ենէականից գրաբար հատուածներ: Այդ պահին նրա գեղեցիկ աչքերը փայլում էին երիտասարդական ոգեւորութեամբ:

Երազի մէջ էի զգում ինձ, այնպէս իրականութիւնը ինձ անիրական էր թւում:

— Քեզի իմ գիրքերէն տամ, հարկաւ կարդացած կ'ըլլաս, սակայն բանաստեղծները իրար կը նուիրեն իրենց հեղինակութիւններէն, դուն ալ քուկիններդ ինծի կուտաս:

Եւ Հայրիկը կանգնեց պարթեւական հասակով, գնաց միւս սենեակը եւ բերեց «Ժամանակ եւ Խորհուրդ իւր», եւ «Պապիկն ու Թոռնիկը» գիրքերը:

— Ասոնք քեզի Հայրիկէն յիշատակ:

Անհուն շնորհակալութեամբ, առայ թանկագին նուէրները, մարմարեայ աջը համբուրելով:

Այնուհետեւ նա թիկն տուեց բարձերին ծալապատիկ նստած: Ծխում էր հաստ, հաստ պապիրոսներ եւ իրար ետեւից ծխում: Ծխելով խօսում էր անվերջ պատմելով Վանի կեանքից եւ մանկութիւնից, չարաճճիութիւնից: Պատմում էր զանազան դէպքեր մեր մօտիկ անցեալից, նկարագրում էր իր ուղեւորութիւնները: Ես հիացած ականջ էի դնում նրան, այնքան պերճախօս էր եւ

իւրայատուկ պատմող:

Նրա խօսքը համեմուած էր ժողովրդական դարձուածքներով եւ առածներով:

Ցիշելով զուարթ դրուագներ իր կեանքից ուրախ ծիծաղում էր, այնպէս հաւժկու թափով էր ծիծաղում որ բազմոցը տակին խաղում էր:

Առ հասարակ Հայրիկը շատ էր սիրում խօսել — զրուցել: Հարց էր տալիս եւ պատասխանի չսպասած ինքը շարունակում էր խօսել, պատմել, ծիծաղել:

Վանքում մնացի մի քանի օր եւս ու գրեթէ ամէն երեկոյ Հայրիկն արժանացնում էր ինձ իր տեսակցութեան: Եւ երբ մի երեկոյ մնաք բարեւի գնացի եւ յայտնեցի որ առաւօտուն մեկնում եմ էջմիածնից, նա ասաց.

— Տղա՛ս, ամէն անգամ, երբ գաս հոս, Հայրիկին չմոռանաս տեսնել:

X

1902 թ. Յունուարին ես նորից Ս. էջմիածնի վանքումն էի եւ ինձ համար կրկնւում էին նորից գեղեցիկ երեկոյները:

Գնացի տեսնելու Հայրիկին:

— Է՜հ, բարով եկար, կ'երեւի Հայրիկին կարօտցեր ես, վանքի հացն ալ անոյշ է, պատմէ նայիմ, ի՞նչ կայ, ո՞ւր էիր:

Ես պատմեցի ճանապարհորդութիւններիս մասին:

— Ապրիս, ապրիս, հա՛մ կը ճամբորդես, հա՛մ կը գրես: Ես ալ այդպէս եմ րրեր: Հա՛, լա՛ւ միտքս ինկաւ, ես վերջին տարիներս շատ բաներ եմ գրած, կարդամ, լսէ՛, բայց ուղիղ եւ ճշմարիտ խօսէ՛, քու անկեղծ կարծիքն ըսէ՛, մի վախնար: Հիմայ դուն պիտի մտածես որ Հայոց կաթողիկոսի գրածները չի կարելի քննադատել կամ անոր չիտակ բան մը ըսել, ինչպէս մեր վարդապետները կ'ընեն, երեսիս մի բան կ'ըսեն, դուրսը ուրիշ: Ու գիտցի՛ր որ բանաստեղծները միշտ ճշմարիտ պիտի խօսին աշխարհիս տէրերի առաջ: Մեզ ալ աշխարհը տէր չինեց: Քրիստոս տեղ չունէր գլուխը դնելու, առաքեալները անտուն ու բոպիկ ման կուգային, բայց հիմա մենք անոնց ժառանգները վեհարաններու մէջ կ'ապրինք: Ասոր վրայ բան մը գրեր եմ:

Եւ նորից կանգնեց իր պարթեւական հասակով, գնաց միւս սենեակը եւ բերեց մի տետր, նստեց բազմոցին, ակնոցները դրեց աչքերին եւ ուժեղ ձայնով սկսեց կարդալ: Բովանդակութիւնը հետեւեալն էր. ինքը գնում է Թադէոս առաքեալի վանքը ուխտի, թակում է վանքի դարպասը եւ ասում. «Բաց, Թադէոս առաքեալ, ես եմ, քու յաջորդը, գահիդ ներկայ տէրը»: Առաքեալը ներսից պատասխանում է որ ինքը գահ չունի, այդ ի՞նչ գահի մասին է խօսքը եւ որ ինքը բնակալ իշխան չէ որ գահ ունենայ:

Հայրիկը պատասխանում է. «Մի՞թէ չգիտե՞ս որ գահդ Ս. էջմիածնումն է, չքեղ վեհարանի մէջ՝ չքեղ գահ, ծառաներ, հարստութիւն»:

—Մեր տէր Յիսուս Քրիստոս, ասում է առաքեալը, անտուն էր ու ինքը ծառայ: Դուք նրա աշակերտները չէք, գնա, չեմ ընդունիր»:

Եւ Հայրիկին չէ ընդունում առաքեալը: Հայրիկը վերջացրեց ու սրտանց ծիծաղեց, այդ գրուածքի մէկ երեսում էր Հայրիկն իր բովանդակ դեմոկրատիկ էութեամբ:

Ապա նա տուեց ինձ գրուածքների տետրը, որ տանը կարդամ եւ յաջորդ երեկոյ նկատողութիւններս յայտնեմ իրան:

Դրանք ազատ, անյանգ այն ոտանաւորներն էին, որ յետագայում տպուեցին Եգիպտոսում «Վերջալոյսի երգեր» վերնագրով, բխած 82ամեայ պատկառելի գրչից:

(Շար.)

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳ

Կարօտել եմ քո հողին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան,
Հանդերին, լեռ ու ձորին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քո երկնքի լազուրին, քո աստղերին անճախանձ,
Հորիզոնիդ այգաբաց՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Եւ լեռների խօլապար՝ երկնքի կուրծքը պատռող
Կատարների ձիւնապատ, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Աղբիւրների լուսացայտ, ջինջ ջրերիդ կարկաչող,
Կամուրջ քանդող գետերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քսենոփոնեան օրերի խրճիթներին հնամեայ,
Նահապետի օջախին, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քաղաքներին քարաշէն, փլատակ ու մոխրացած,
Արիւնաներկ որմերին՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Տաճարների հոյակապ, գմբէթները երկնամբարձ
Եւ աւերակ բերդերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Հազարամեայ վանքերիդ կամարները բուրվառող
Խնկի բոյրին եմ կարօտ, իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Որպէս հրաշք մի փիւնիկ մոխիրներից վեր յառնող
Արիւնավառ վարդերիդ՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:
Քո այսօրին մշտատեւ, ապատներին նորաստեղծ
Եւ գալիքիդ լուսագէս՝ իմ չքնաղ Մայր Հայաստան:

ԳՈՐԵԱՆ

ՊԱՐՏՈՒԱԾ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ
ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱՋՔՈՎ.— 4

Շնորհիւ ֆրանսական Միսիոնի հաճոյակատար տեղակալ Գափօսին, առանց դժուարութեան կը գտնենք մեծ սպայակոյտին կապուած այն գրասենեակը՝ որ կը զբաղի գաղթականներով, գերիներով, քաղաքական աքսորեալներով եւ ընդհանրապէս բոլոր տեղափոխուած անձերով, անգլերէն բառը այդպէս է արդէն,— Displaced persons:

Պատասխանատու պաշտօնեան՝ անգլիացի հազարապետ մը, ոտից ցգլուխ ճէնթլմէն ու, հազուադէպ երեւոյթ անգլեւսաքսոններու մօտ, դէմքին՝ ժպիտը անպակաս: Բախտէս, լաւ ֆրանսերէն կը խօսի. որովհետեւ, եթէ մնայինք իմ անգլերէնին (քսանըհինգ տարի է ի վեր չգործածուած եւ զօսացած), չեմ գիտեր թէ, որքանկը յառաջանայինք մեր խօսակցութիւններու ընթացքին: Երկրորդ բախտաւորութիւն՝ բաւական ծանօթ է հայկական թնճուկաւոր հարցին:

Խուսափելու համար դիւանագիտական բարդութիւններէ, փոխենք բոլորին անունները եւ մեր հազարապետն ալ անուանենք Ճէյմս: Ուրեմն, կը բացատրեմ հրամանատարին, որ եկած եմ արձանագրելու, մարդահամարը կատարելու հայ գաղթականներուն (բացի խորհրդային քաղաքացիներէ) որոնք Գերմանիա բերուած են այլեւս, երկիրներէ՝ բանի աշխատանքի համար: Գաղթականական մարմիններու կողմէ, ֆրանսական արտաքին գործերու նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ խնդրագիր մը ներկայացուած է իրենց: Հինդ վայրկեան չանցած՝ կը գտնեն գրուած նամակներու պատճէնները եւ ճշդելէ վերջ թուղթերու վաւերականութիւնը՝ կը սկսինք մեր ընելիք գործերը դասաւորել:

Հարկ չկայ մանրամասն պատմելու դժուարութիւնները, խոչընդոտները զոր հարթեցինք երկար վիճաբանութենէ մը վերջ: Չէի գիտեր թէ այնքան մեծ ժողովուրդ ենք եղեր, որ 2—3 հազար հայ գաղթականներու իրաւական վիճակի ճշդումը կրնայ միջազգային դժուարութիւններ յարուցանել... Եթէ չըլլար յոյն կապի սպային միջամտութիւնը, հաւանական է առաքելութիւնս կը սկսէր Ֆրանքֆորթով եւ հոն ալ կը վերջանար, կամ կը սահմանափակուէր բոլորովին անիմաստ գործունէութեան մը մէջ:

Աւելորդ է ըսել, խնդիրը կարգադրուելէն վերջ, սիրալիր ժպիտներով ու խօսքերով կը զատուինք հազարապետ Ճէյմսէն, որ կը խոստանայ կառքին հրամանագիրը յաջողցնել քանի մը օրէն:

Արդարեւ, կիրակի առաւօտ կանուխ, հիւրանոցին գործերով զբաղող զինուորը կը յայտնէ թէ կառք մը կը սպասէ դրան առջեւ: Զօր. Այզընհաուըրի հրահանգով, (անգամ մը եւս բիւր շնորհակալութիւն, Զօրավար) բոլոր օտար առաքելութիւններուն նման, տրամադրութեանս տակ դրուած է քառակուսի դունչով ճիփ մը: Ֆրանսերէն հարցումի մը՝ կառքը քշող զինուորը երեսս կը նայի անմեղունակ ժպիտով, որուն իմաստը հասկնալը դժուար չէր.— «Անգլերէնէն զատ ուրիշ լեզու չեմ գիտեր»:

Երեք, թերեւս չորս օր պիտի ճամբորդէինք միասին: Ուրիշ ճար չկայ, ստիպուած էի բուռն ճիգով մը վերակենդանացնել մեռած անգլերէնս: Այս կէտին վրայ քիչ դեր չխաղաց Երան բառարանը զոր, ի նախատեսութիւն, պայուսակիս մէջ նետած էի մեկնած օրս: Ի հարկէ, վերը Աստուած՝ վարը մենք գիտենք, թէ ի՜նչ վիճակի մէջ դրինք այլեւս Շէյքսփիրի լեզուն: Բայց, կը վստահեցնեմ ձեզ, իրիկուան դէմ, քանի մը գաղթակայաններ հանդիպելէ վերջ, առանց համբերու լեզուին դիմելու, կրցայ գոհացնել զինուորին հետաքրքրութիւնը, քան վայրկեաններու մէջ խտացնելով Հայոց պատմութիւնը: Այսքան կարճ ժամանակի մէջ կարելի չէր մինչեւ Հայկ Նահապետը ելլել, ոչ ալ զանկարանութեան լոյսերուն դիմել, ցոյց տալու համար մեր հին ցեղ մը ըլլալը, բայց գոնէ իմացաւ Հայաստանին ուր գտնուիլը, երկու մեծ պատերազմներուն՝ մեր բռնած դիրքը, Լիւտէնտորֆին կարծիքը՝ Հայերու կատարած դերին մասին եւն.:

Չմոռնամ ըսելու, ամսուան մը ընթացքին, առնուազն քսան անգամ ստիպուեցայ կրկնել Հայոց պատմութեան դասաւանդութիւնը, որովհետեւ, պաշտօնէութեան մեծամասնութիւնը առաջին անգամ ըլլալով գործ կ'ունենար Հայերու հետ: Երբ լուսահոգի Ուիլսընը Սիլեզիան կը շփոթէր Կիլիկիոյ հետ (Ֆրանսերէնի մէջ համահնչուն բառեր են գրեթէ), շատ պէտք չէ տեսնել միւսներուն խոր տգիտութիւնը մեր մասին: Քանի մը օր վերջը, Շթութկարտ, դեռ աւելի ծիծաղելիին հանդիպեցայ, ինչպէս պիտի տեսնէք շարունակութեանը մէջ:

Հոս՝ փակագիծ մը բանանք:

Չէի գիտեր, որքան աշխատանքս պիտի դիւրանար, եթէ պայուսակիս մէջ՝ ճերմակեղէնի փոխարէն ունենայի Հայերու մասին գրուած 40—50 էջնոց կարճ, պատկերազարդ, մաքուր թուղթի վրայ, ընթերցանութիւնը հաճելի դարձնելու մտքով եւ զանազան մանրադէպերով լեցուն գրքոյկներու հաւաքածոյ մը: Հատ մը կը ձգես սեղանին

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

Երկիր դրախտավայր..

Հայաստանէն վերադարձող մեր հայրենանուէր պատգամաւորները, Քրիստոսի առաքեալներուն պէս, անձնուրաց, իրենց անձնական գործերը, խանութն ու ընտանիքը երեսի վրայ ձգած՝ հեւ ի հեւ կը շրջին Ֆրանսայի հայաբնակ քաղաքներն ու գիւղերը, քարոզելու համար թէ՝ ունինք հայրենիք մը, ուր զարմանահրաշ յառաջդիմութիւններ կատարուած են: Շինուած են թատրոններ, պետական շէնքեր, Մատենադարաններ, ջրանցքներ, ելեկտրակայաններ, դպրոցներ ու համալսարաններ եւ մանաւանդ գործարաններ, որոնց ծխնելոյզները՝ մխարձակ անտառի երեւոյթը ունին...

Զենք գիտեր որքան վաւերական են այս բոլորը, քանի որ, Փրանսահայ պատգամաւորապետը յայտարարում է թէ՝ «միմիայն իր տպաւորութիւնները պաշտօնական բնոյթ ունեն, ինքն է որ կրնայ ներկայացնել հայկական կեանքը Հայաստանում՝ ինչպէս որ է, ականատեսի դրական փաստերով»... Կ'երեւայ, միւսներունը ականջալուր փաստեր են...

Անշուշտ, վերի ելոյթը չի պատկանիր ամերիկահայ պատգամաւորին, որուն նկարագրութիւնները այլապէս ոգեւորիչ եւ գգլիչ էին՝ Հայաստանի մշակութային եւ շինարարական վերելքի՝ մանաւորապէս Երեւանի Օփերայի շէնքին ու անոր բեմադրութիւններու մասին, որ աւելի բարձր է եղեր քան Նիւ Եորքի Օփերայինը... Այս պարագան կրնայ օգտակար ըլլալ Հայաստանի համար, նիւթապէս եւ բարոյապէս, Նիւ Եորքցիներու հետաքրքրութիւնը արթնցնելով՝ դէպի Երեւան մղել զանոնք, գեղարուեստական բարձր որակի վայելքի սիրոյն ...

Եւ տակաւին: Հայաստանի մէջ, ամերիկահայ պատգամաւորը, զանազան շրջանի երկու հարիւր աշակերտներ հարցաքննելով գտած է, որ բոլորն ալ կ'ուզեն ինժիներ, քիմիագէտ, բժիշկ, դերասան եւ այս կարգի ասպարէզներու հետեւիլ՝ բացի մէկէն, որ համեստօրէն կառավար (շոֆէօր) ըլլալու մտադրութիւն յայտնած է... Հայ ըլլալ ու չհպարտանալ:

Ուրեմն, օր մը, Հայաստան պիտի դառնայ, զուտ մտաւորականներու եւ փրոֆէսէօրներու երկիրը: Արդ, այն ատեն կրնանք մտաւորական արտածել եւ փոխադարձաբար հասարակ ժողովուրդ եւ բանուոր ներածել դուրսէն՝ Հայաստանի համար ...

Ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, կարեւոր դիրքերու հասած հայ զինուորականներու, պետական եւ զինուորական դէմքերու յիշատակութիւնն ալ մեծ յոյսեր ներշնչեց ունկնդիրներուս՝ հայութեան ապագային մասին:

Զարմանալի չէ այս կէտը, քանի որ Հայերը, ժամանակին, նշանաւոր զօրավարներ տուած են Բիւզանդիոնի ինչպէս եւ Թագաւորներ՝ անոր գահուն վրայ, որոնք իրենց անունը, մեզի Հայերուս, իսկ կայսրութիւնն ալ Թուրքերու ժառանգ ձգելով մեկնած են կեանքէն:

Մե՜ղք որ, հայ երիտասարդ ունկնդիրներէ զրկուած էր այս բանախօսութիւնը...

Հայաստանէն դուրս, ամերիկահայ կեանքի մասին տրուած տեղեկութիւններն ալ բաւական յուսադրիչ էին՝ համերաշխ գործունէութեան տեսակէտէն դիտելով: Հոն, բոլոր հաստատութիւնները՝ Հնչակեան, Ռամկավար, Բարեգործական, Յառաջդիմական, եկեղեցասիրական՝ համահայկական ծաղկեփունջ մը կազմելով՝ Հայ Դատը հետապնդելու ձեռնարկած են, սակայն, Դաշնակցական անունի բացակայութիւնը այդ փունջին մէջէն, մեզի կասկածի հրաւիրեց գոյութիւն ունեցող համերաշխութեան մասին: Այդ պարագային, սոյն միասնականութիւնը, «ճաթած համերաշխութիւն» կարելի է որակել ...

Փարիզահայ մեծ հաւաքոյթին ալ, Պ. Հռետորը, կ'երեւայ ինքզինքը ամերիկահայ բեմի վրայ կարծելով, մեր նորածին համերաշխութեան ճակտին՝ ճեղք մը փորձելու վրայ էր, երբ քովէն՝ բեմապետին քղացքաքարշ ազդարարութիւնը սթափեցուց զինք: Այս փէշաքարշ համերաշխութիւնը գնահատանքով պէտք է արձանագրել Փրանսահայ տարեգրութեան մէջ:

Կը յուսանք, գոնէ մինչեւ յաջորդ կաթողիկոսի ընտրութիւնը, կը վերաջանայ «վասն հայրենեաց» շրջելու այս պաշտօնը եւ մեր յոգնավաստակ պատուիրակ - քարոզիչները կը վերադառնան իրենց բոյները՝ ժամանակ տալով ունկնդիրներուն որպէսզի մարսեն իրենց լսածները:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

վրայ, մարդը աչք մը կը նետէ, կը քննէ քարտէսը, ամբողջութեամբ չկարդայ իսկ՝ նորէն գաղափար մը կ'ունենայ քու ժողովուրդիդ մասին: Կարեւոր աշխատանք կատարած պիտի ըլլայ այն հայրենակիցը, որ պիտի լեցնէ այս պակասը:

Կառքը կը սուրայ: Աչքիս ծայրով կը քննեմ զինուորը: Եթէ Ամերիկա իսկ ծնած է, նորէն սլաւական ցեղին տիպարը կը ներկայացնէ: Խոշոր բայց ուղիղ քիթ մը՝ հաստ ծայրով, յատկանշական այտոսկրներ ու կզակ, աչքերը բաց կապոյտ: Հանչստանալու համար կը հարցնեմ.

— Սլաւական ո՞ր ժողովուրդին կը պատկանիք:

— Ամերիկացի եմ, կ'ըսէ առանց գլուխը դարձնելու, սակայն բարակ ժպիտ մը կ'ուրուագծուի դէմքին վրայ:

Քիչ մը ետք կը քերթենք ու մէջտեղ կ'ելլէ Լեհը: Հայրը՝ Լեհ, մայրը՝ Ռուս: Փոքր տարիքին Միացեալ Նահանգները փոխադրուած:

Դժբախտ տղան՝ մայրենի լեզուն անգամ մոռցեր է: Զխօսինք իր ունենալիք զաւակներու մասին:

Լեհ տղայ, յանկոնական պատասխանդ՝ մեր գալոց սերունդներու պատմութիւնն է, եւ չզգացիր դաշոյնին պատճառած ներքնահոս արիւնը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀՈԳԻԻՍ

Հոգիիս մէջ աստղեր ծըլան, — ի՞նչ եղան.
Այնքան աստղեր երկնի վըրան դեռ մընան...
Հոգիս՝ զրկուած իր աստղերէն, տրտմօրէն
Մէկ վեր նայի երկնի անհուն կապոյտին,
Մէկ ալ ապշած՝ իր աստղածին խորանին...
— Հոգի՛ս, այնքան արեւներով, աստղերով,
Յանկարծ ինչո՞ւ խաւարեցար, մթնեցար,
Այնքան փայլուն արեւներդ հի՞ր ո՞ւր թողիր.
Աստղերդ վառ, կայծերդ ո՞ւր ցանեցիր,
Դո՛ւն, աստղածի՛ն, արեւածի՛ն իմ հոգին:
Աստղերուդ շուրջ պար են բռներ մութ ամպեր,
Երազներուդ թռիչքն ի զուր խափաներ.
Իսկ դո՛ւ կառչած երազ - աստծու հուր - թեւին
Սըլանաս վե՛ր, դէպի տաճարն անհունին,
Նոր տենչերով, թռիչքներով թանկագին:

ԳԵՂԱՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 200.000 ԼԵՀԵՐ որոնք Գերմանիոյ անգլեւամերիկեան շրջանները կը գտնուին, իրենց երկիրը պիտի վերադառնան ձմեռէն առաջ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ վերելակներու պաշտօնեաներուն գործադուլը կը շարունակուի, ջլատելով առեւտրական կեանքը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՍԻԱՄԱՆԹՈՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

«Յուսաբեր»ի գրական յաւելուածը (ամսագիր) 1944 Նոյեմբեր 11ի թիւին մէջ հրատարակած է երկու անտիպ նամակներ ողբացեալ բանաստեղծէն, ուղղուած՝ իր մտերիմ բարեկամին՝ հանգուցեալ Զենոն Պօղոսեանի, որուն նիւթական աջակցութիւնը վայելած էր:

Առաջին նամակին մէջ, գրուած Ժընեւէն, 1908 Յունիս 2ին, Սիամանթօ յիշելով իր մէկ հրատարակութեան առաքումը, կը շարունակէ.

— «Այո՛, ես ալ կը զարմանամ թէ ինչպէս կը յամառիմ, ինչպէս կը համարձակիմ դեռ ապրիլ եւ կամ մանաւանդ դեռ... չմեռնիլ: Անցեալ գրքիս (Խմբ.— Հաւանաբար «Հայորդիներու» Գ. շարք) յառաջ բերած աղմուկը հայ գրականութեան մէջ չտեսնուած բան էր: Քսանէ աւելի յօդուածներ գրուեցան, ամէնէն տաք եւ ամէնէն մեծ élogeներով գրուած, Կովկաս, արտասահման եւ Ամերիկա, բայց, ինչպէս կ'ըսուի, տաղանդ ունենալը պատճառ մը չէ անօթի մնալու համար: Այս գիրքս հրատարակեցի հազարաւոր զոհողութիւններով եւ փոխառութիւնով մը որը վճարելի ... է. ե՞րբ: Շէրիտճեան Կարապետ պէյը, Պօղոս փաշային դիմած էր իմ մասիս խօսելու համար եւ խնդրելու որ ինծի pension մը կապէ, որովհետեւ շատ արժանիք ունեցող եմ եղեր: Մերժեր է: Սկսեցի ես ալ հաւատալ որ արժանիք ունիմ, բայց երբ կտոր մը հաց չեմ կրնար գտնել՝ կը սկսիմ ես ինքս ալ ծաղրել, գրականութիւնն ալ, հասարակութիւնն ալ, ո՜վ մեր այնչափ գնահատող հասարակութիւնը:

« Վիճակս շատ գէշ է, սիրելիս, եթէ Եգիպտոսէն կրնաս քանի մը մարդեր շահագրգռել իմ մասիս եւ քիչ մը, բայց շատ քիչ մը, չափազանց քիչ օգտակար ըլլալ ինծի, երախտապարտութիւնըս նոյնը պիտի մնայ քեզ համար եթէ ոչ աւելի: Քննադատութիւններ եթէ ուզես կը ղրկեմ իմ մասին գրուած, Ահարոնեանէն հրաշալի chapitre մը: Փակելով այս նամակիս մէջ իմ ահաւոր misèreիս արձագանգը, քեզ սիրով եւ մաքուր բարեկամութեամբս կը բարեւեմ:— Ատոմ»:

Երկրորդ նամակը թուական չունի.

— Սիրելի Զենոն, — Ահռելի պատմութիւն մը. այս առաւօտ Ժընեւէն Լօզան եկայ Լէյզէն գալու համար եւ Poste Restante հօրմէս նամակ մը գտայ — որ եթէ կրնաս կարդա— եւ 100 ֆրանք նամակին մէջ. կը գրէ որ այլեւս դրամ չի կրնար ղրկել իր հիւանդութեանը պատճառաւ, ու կարդ մը խենթ ու խելառ խօսքեր: Շուարած եմ եւ սարսափած:

Ի՞նչ ընել: Ի՞նչպէս Պ. Պռէկէռին խօսք հասկցնել: Աւելի դիւրին է ինծի համար անձնասպան ըլլալ քան թէ Պ. Պռէկէռին ունեցած պարտքէս 5 սանթիմ պակաս վճարել: Ասիկա թող գիտնայ: Հիմա énergique միջոցներու պիտի դիմեմ այսօր իսկ: Գրքերէս եկած դրամը մաս առ մաս պիտի ղրկեմ Պ. Պռէկէռին: Պարտքս բարեբախտաբար 300 ֆրանքի մօտ բան մըն է միայն: Գալով ունեցած հագուստներուս, գրքերուս, թող պահէ մինչեւ որ պարտքս վճարեմ: Այլեւս հօրս հետ ամէն հաշիւ կտրած եմ: Կատաղի նամակ մը գրեցի իրեն: Դրամ ունի, բայց իր Ակնցիի մտածումովը կ'ըսէ թէ «քանի որ տղաս առողջացեր է, թող դրամ շահի եւ ապրի»:

Գալով քեզի, հազար ներողութիւն պիտի խնդրեմ, քու դրամդ այս tragique պայմանիս մէջ ստիպուած պիտի ըլլամ քիչ մը ուշացնել. կը խնդրեմ որ ներես, պարզապէս ամօթահար եմ քու առջեւ... Եթէ դրամ չունիս. քովս դեռ 80 ֆրանք ունիմ, կրնամ ատոր 20ը կամ 30ը քեզի ղրկել:

... Յառաջիկայ ամիս մաս մը դրամ պիտի ղրկեմ Պռէկէռին, եթէ վստահութիւն ունի վրաս թող ճերմակեղէններս եւ սեղանիս վրայ եղած ձեռագիր թուղթերս, հին ժաքէթս եւ առանց կոճակի giletս valiseիս մէջ դնելով Ժընեւ ղրկէ (valiseս Gaujardին քով է կարծեմ): Եթէ վրաս վստահութիւն չունի, թող բոլորը պահէ: Այս ի՜նչ խայտառակութիւն է որ ըրաւ հայրս: Ես որ Պռէկէռին այնչափ երախտապարտ եմ, պիտի մտածէ որ կամքովս ըրած եմ. կը յուսամ որ դուն loyautéիս վրայ իրեն կը խօսիս եւ կը համոզես որ մէկ սանթիմ պիտի չկորսնցնէ, թող միայն ներող ըլլայ»:

Նամակը կը վերջանայ քանի մը յանձնարարութիւններով, յետոյ կ'ըսէ թէ գիրքէն 500 օրինակ պիտի ղրկէ Ամերիկա: Եւ կը բացականչէ. — «Ի՜նչ անգութ ճակատագիր է այս»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Վերջերս ամփոփ տեսութիւն մը քաղեր էինք «Սովետական Հայաստան»էն, որ կը նկարագրէր Հայաստանի գրական գիծը եւ արտադրութիւնները պատերազմի ընթացքին:

Փարիզի ծանօթ շաբաթաթերթը, Les Nouvelles Littéraires, վերջերս շարք մը սկսած է,— «Օտար գրականութիւնը պատերազմի ընթացքին»: Ստորեւ կ'ամփոփենք Գ. յօդուածը, որ կը վերաբերի Ռուսիոյ. —

Արեւմուտքցին կը միտի կարծել թէ խորհրդային արուեստագէտը կ'աշխատի ապսպրանքի վրայ եւ «պրոպագանտ կ'ընէ»: Եւ երբ կ'ըսեն պրոպագանտ՝ լսելեայն կը հասկնան միջակ գործ: Այստեղ կը կայանայ թիւրիմացութիւնը Ռուսերուն եւ մեր միջեւ: Իսկապէս, անոնց բանաստեղծութիւնները, վէպերը, տռամները մեզի համար գրուած չեն: Անոնք տարամերժօրէն կ'ուղղուին սովետական ժողովուրդներուն եւ մենք կրնանք հասկնալ անոնց հնչականութիւնը եւ գնահատել անոնց արժէքը միայն այն ատեն երբ երեւակայութեամբ կը փոխադրուինք այն միջավայրին մէջ որ ծնունդ տուած է իրենց, այն միջավայրը ուր կերպով մը անխուսափելի է յարմարողականութիւնը (conformisme):

Այս կէտը ճշդելէ վերջ, եւ կենալով խորհրդային տեսակէտին վրայ, կրնա՞նք ըսել թէ վերջին տարիները եւ մանաւանդ պատերազմի եղերական շրջանը իսկապէս նոր տաղանդներ երեւան բերի՞ն: Զենք կարծեր եւ խորհրդային քննադատութիւնն ալ անկեղծօրէն կը խոստովանի այս պարագան: Ալեքսիյ Թոլսթոյ, հին սերունդին ամէնէն մեծերէն մէկը, մեռաւ քանի մը ամիս առաջ: «Մեծն Պետրոս»ի հեղինակին վերջին գործը եղաւ դրամերգակ ոգեկոչում մը «Իվան Ահեղ»ի, որ Մոսկուայի Մալի Թատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ 1944ի աշնան: Վերապատուութիւնն է (վերահաստատում վարկի) այս ԺԶ. դարու մեծ ցարին, որուն իշխանութեան տակ Ռուսիոյ հողերը մեծապէս ընդարձակուեցան: Խիստ օժտուած վիպագիր մը, Եուրի Կէրման, հեղինակը «Ալէքսիյ Իմակին»ի, որ մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, կարեւոր բան մը գրած չէ պատերազմէն ի վեր, որքան գիտենք: Շոխոլով, որ միջազգային համբաւ մը շահած էր իր «Խաղաղ Դոն»ով, վերջին տարիներս հրատարակեց ոտանաւորներու հաւաքածոյ մը,— «Ատելութեան գիտութիւնը» եւ վէպ մը, «Անոնք կռուեցան հայրենիքին համար», գործ մը ուր հեղինակը յուզումով կը փառաբանէ դիմադրութիւնը, բայց առանց հասնելու իր խաղաղեան դիւցազներգութեան արուեստին: Վալենտին Կատաեւ, ուրիշ գրագէտ մը որ քաջածանօթ է Արեւմուտքի մէջ, գրած է «Գունդին զաւակը», յուզիչ պատմուածք մը ուր կը նկարագրէ պատմութիւնը մանչուկի մը որ կորսնցուցած է բոլոր իրենները եւ որդեգրուած զինուորներու կողմէ:

Մինչ այս մինչ այն, երիտասարդ գրագէտ մը որ միեւնոյն ատեն զինուոր - բանաստեղծ է, թատերագիր եւ վիպագիր, երեւի կը կազմէ գրական նոր սերունդին յոյսը: Այդ երիտասարդն է Կոստանդին Սիմոնով, որուն թատերախաղը, «Արք Ռուսիոյ», վարձատրուած Սթալինի մրցանակով, հանրութեան գնահատութիւնը կը վայելէ 1942էն

ի վեր: Ներշնչուելով Սթալինկրատի դիւցազնամարտէն, Սիմոնով գրած է նաեւ վէպ մը, «Օրեր եւ Գիշերներ», որ անարժան չէ քաղաքին պաշտպաններուն անկորնչելի փառքին: Իր կարգ մը բանաստեղծութիւնները մեծ համբաւ կը վայելեն, ինչպէս այն որ կը սկսի այսպէս.—

Կը յիշե՞ս, Ալեօշա, Սմոլէնսքի ճամբաները,—
Եւ չար ու անվերջ անձրեւները,— Եւ կիները յոգնաբեկ որ կուժերով կաթ կը բերէին մեզի,— Ձանոնք սեղմելով իրենց կուրծքին ինչպէս զաւակները.— Կը յիշե՞ս ինչպէս գաղտնօրէն կը սրբէին իրենց արցունքները,— Եւ կը մրմնջէին մեզի յառած իրենց աչքերը,— «Աստուած պահէ մեզ»:

1940էն ի վեր լոյս տեսած վէպերուն մէջ կ'արժէ յիշել նաեւ Վասիլի Կրոսմանի «Ժողովուրդը անմահ է» եւ Բորիս Կորպատովի «Միգախնեըը», միշտ ներշնչուած պատերազմէն: Լաւ գիրքեր են ասոնք եւ այլքան: Կարելի է գաղափար կազմել կարդալով վերջինը, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ վերջերս:

Սովետական արդի գրականութեան ուրիշ մէկ յատկանշական գիծն է, պատերազմի մտայլկիչ նիւթէն, մարդոց զոհողութիւններէն եւ տառապանքներէն զատ, սէրը պատմական վէպին: Մարդիկ յօժարութեամբ կ'ոգեկոչեն ռուս ժողովուրդին հերոսական անցեալը, անկէ քաղելու համար հաւատքը ապագայի մասին եւ բոցավառելու ռազմիկներուն քաջութիւնը: Սերգէյ Գոլուբով «Բագրատիոն»ի մէջ կը նկարագրէ ռուս մեծ պետին կեանքին վերջին ամիսները. պետ մը որ Կուտուզովի զէնքի ընկերն էր 1812ին: «Էմիլիան Պուկաչեւ»ի մէջ, Շիշկով կը պատմէ Կատարինէ Բ.ի շրջանին գիւղական հուչակաւոր ըմբոստութիւնը, իսկ Սերգէյ Բորոտին Սթալինի 1942ի մրցանակը ստացաւ իր «Դմիտրի Դոնսկոյ» գործին համար, կենդանի պատկերը Մոսկուայի այն իշխանին որ ԺԴ. դարուն Դոնի վրայ ջախջախեց «Ոսկի Հորդային» Թաթարները:

Գալով թատրոնին, Մոսկուայի մէջ ընդհանրապէս կ'ընդունին թէ ոչ մէկ գործ հասած է «մեր ժամանակներու հերոսներուն» բարձրութեան: Աւելի ներողամիտ գտնուելով հանդէպ Լէոնովի «Արշաւանք»ին եւ Սիմոնովի «Այսպէս պիտի ըլլայ» թատերախաղերուն հանդէպ, քննադատները կը խոստովանին թէ խորհրդային թատրոնը տակաւին չէ արտադրած գործ մը որ արժանի ըլլայ 1941էն ի վեր Խ. Միութեան ապրած պատմական տաւմին:

բու քննութեան յանձնուած են: Գալով իտալական գաղթավայրերու հարցին, յանձնարարուած է քննել հաւաքական խնամակալութեան ամերիկեան ծրագիրը, բայց ահա նոր անակնկալ մը,— Ազգամպէյ, Արաբական Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը, Լոնտոն հասնելով յայտարարած է թէ Արաբները բոլորովին հակառակ են ո եւ է ծրագրի որ կը ձգտի Լիբիան հաւաքական խնամակալութեան յանձնել կամ բաժան բաժան ընել: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երկար նիստ մը գումարեց, մանաւորապէս քննելու համար հետեւեալ խնդիրը,— Արտօնե՞լ արտաքին նախարարը քաղաքական յայտարարութիւն մը ընելու, ինչ որ կրնայ աւելի եւս շեշտել անգլեւռուս հակամարտութիւնը, թէ առ այժմ լռութիւն պահել:

Լուրի մը համաձայն, Հինգերու Խորհուրդին երկրորդ նստաշրջանը տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ:

Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգները եւ Անգլիա տրամադիր են առժամապէս ճանչնալու Հունգարական կառավարութիւնը: — Փոքր ազգերը, առաջնորդութեամբ Աւստրալիոյ արտաքին նախարարին, նորէն պահանջեցին որ իրենց ալ հաւասար իրաւունքներ տրուին մասնակցելու խորհրդակցութեանց: — Առջի օրուան նիստին մէջ Անգլիացիները բաժին պահանջեցին Ռումանիոյ նաւթահորերու կազմածներէն: Ռուսերը պատասխանեցին թէ ատոնք Խ. Միութեան օրինաւոր իրաւունքն են, քանի որ Գերմանիա զանոնք բռնագրաւած էր գործածելու համար Բագուի մէջ զոր կը յուսար գրաւել: Քննուեցաւ նաեւ Աւստրիոյ քարիւղի խնդիրը, որու մասին համաձայնութիւն կնքած էր Մոսկուա: Աւստրիա պէտք ունի այդ քարիւղին, ձմեռը տաքնալու համար:

Ընկերային ապահովագրութիւնը կ'ընդարձակուի

—o—

Բոլոր անոնք որ աշխատավարձ կը ստանան անխտիր ենթակայ են ընկերային ապահովագրութեան, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց տարիքը եւ վաստակը: Այսպէս որոշեց նախարարական խորհուրդը: Որ եւ է տուրք պիտի չառնուի տարեկան 120.000, այսինքն ամսական 10.000 ֆրանքէն աւելի եղած կոտորակին համար: Ընկերային ապահովագրութենէն պիտի օգտուին նաեւ արհեստաւորները (artisans), մանր առեւտրականները եւ ազատ ասպարէզներու հետեւողները: Բժշկական սակերը պիտի ճշդուին բժիշկներու սէնտիքային հետ խորհրդակցելէ վերջը: Այն ապահովագրեալները որ կը տառապին երկարատեւ հիւանդութենէ, իրաւունք պիտի ստանան հատուցում ստանալու երեք տարուան առաջին ժամանակաշրջանի մը համար: Ծերացած աշխատաւորներու համար նոր հրամանագիրը անփոփոխ կը պահէ 60տարեկանին գործէ դադրելու սկզբունքը եւ նպաստ մը կը նախատեսէ այն ապահովագրեալներուն համար որ հանգստեան կը կոչուին 65 տարեկանին:

Նոր օրէնքը կը բաղկանայ 127 յօդուածներէ: 1936ին Ընկերային Ապահովագրութեանց Սնտուկը իր ձեռքին տակ ունէր երկու միլիառ 220 միլիոն ֆրանք, որ կը համապատասխանէր աշխատավարձքերու ամբողջ գումարի 4.21 առ հարիւրին: Այսուհետեւ Սնտուկը պիտի մատակարարէ 32 միլիառ ֆրանք, այսինքն աշխատավարձքերու 75.80 առ հարիւրը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ պաշարման վիճակ յայտարարուած ըլլալով, նախագահ Թրումըն պաշտօնապէս ազդարարեց թէ այս կարգադրութիւնը կրնայ «ողբալի ազդեցութիւն» գործել Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքին վրայ: Այս առթիւ խորհրդակցութեան հրաւիրեց նախարարները, կառավարութեան դիրքը որոշելու համար: Վերջին լուրերու համաձայն հարիւրաւոր ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են Պուէնոս Այրէսի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ կացութիւնը միշտ ծանր է: Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կը ջանան զսպել ըմբոստները: Դաշնակիցները ձերբակալեցին Ճափոնցի մարէշալ Թէրաուչին, այդ շրջանին նախկին հրամանատարը, ամբաստանելով թէ Ճափոնցիները մաս ունին ըմբոստութեան մէջ: Ճափոնցիները իրենց միջնորդութիւնը առաջարկեցին, կռիւները դադրեցնելու համար: Աննամցիները անկախութիւն կը պահանջեն:

ՃԱՓՈՆԸ պիտի կղզիացուի, զրկուելով ամէն հաղորդակցութենէ արտաքին աշխարհին հետ: Զօր. Մէք Արթըր այս որոշումը տուած է, երկիրը մաքրելու համար բոլոր այն հաստատութիւններէն եւ անհատներէն որոնք սարքեցին կամ քաջալերեցին պատերազմը: Ճափոնական ամէն գործառնութիւն պիտի կատարուի Դաշնակիցներու հսկողութեան տակ: Ճափոնի անթելը պիտի կրնայ գործել միայն տեղական լուրեր հաղորդելու համար Դաշնակիցներու տնօրինութեանց մասին: Արդէն իսկ բանտարկուած են 30է աւելի ճափոնցի երեւելիներ, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ:

ՍԷՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ համագումարին մէջ, Ամերիկացիները պահանջեցին որ կազմակերպուած աշխատաւորներու պատուիրակները մասնակցին հաշտութեան եւ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան վերաբերեալ բոլոր խորհրդակցութեանց: Անոնք անհրաժեշտ կը դտնեն նաեւ որ Սէնտիքաներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը իր տեղն ունենայ Ատլանտեանի Դաշինքով նախատեսուած բոլոր կազմակերպութեանց մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 700 միլիոն անգլ. ոսկի հատուցում կը պահանջէ Իտալիայէն:

ՊԷԼՁԷՆԻ ԴԱՀԻՃՆԵՐՈՒ դատավարութեան Սեպտեմբեր 28ի նիստին մէջ գերման բժիշկ մը, Ֆրից Լէօ, որ վերջին տասը տարիները անցուցած է զանազան արգելարաններու մէջ, վկայեց թէ «մարդակերութիւնը կը ճարակէր այրերու թիւ 2 տաղաւարին մէջ: Ես ինքս ականատես եղայ առնուազն 200—300 դէպքերու: Մարդակերութիւն կար նաեւ թիւ 10 շէնքին մէջ: S. S. պահակները կը հրամայէին գնդակահարել կամ մահ ծեծել մարդակերները»: Վկան յուզումով պատմեց թէ անօթութիւնը այնքան սարսափելի էր որ չի կրնար նկարագրել:

ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի վերջանան այսօր, կիրակի: Վերջին պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, ամբողջ երկրին մէջ ընկերվարականները շահած են 3.423.573 ձայն (23.3 առ հարիւր), համայնավարները՝ 3.083.405 (21.6 առ հարիւր), արմատականները՝ 2.054.566 (14 առ հարիւր), Հանրապետական Ժողովրդական Շարժումը՝ 1.809.220 (12.3 առ հարիւր) եւն.:

60—70.000 ՆԱՑԻՆԵՐ ձերբակալուած են Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ: Տակաւ չանցած ընդհ. թիւը պիտի հասնի 100.000ի, համաձայն զինուորական հրամանատարին յայտարարութեան:

ԱՐԴԷՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԻԼԻՈՆ զինուորներ արձակուած են կարմիր բանակէն, ստանալով դրամական պարգեւ մը, հագուստ, կօշիկ եւ ձրի փոխադրութիւն:

ՍՈՒՐ ԳՐՉԱՄԱՐՏ մը ծագած ըլլալով Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանին եւ Մոսկուայի «Իզվեստիա» պաշտօնաթերթին միջեւ, առաջինը առաջարկեց խմբագրապետին մէկ յօդուածը հրատարակել եւ անոր դիմաց՝ անգլիական պատասխանը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարտանի եւ շրջանի նահանգային ժողովի ընտրութեանց 965 քուէի առաւելութեամբ ընտրուեցաւ ընկերվարական թեկնածուն, քաղաքապետ Savine Victor, Président du Comité Local de Libération:

Կը շնորհաւորենք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք: — Լ.

Օր. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆ եւ Պ. ՎԱԶԳԷՆ ՂԱԶԵՐԵԱՆ ամուսնացած: 16 Սեպտ. 1945, Փարիզ

Օր. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՇՈՒՐԷԼԵԱՆ եւ Ընկ. ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ-ՍԻՄՈՆԵԱՆ ամուսնացած, Փարիզ: 23 Սեպտ. 1945

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Առաջին պաշտօնական մրցումն էր որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի: Շնորհիւ մեր նախկին ուսուցչին՝ Պ. Brandtի բարեխօսութեան, մեր քաղաքապետը մեզի տրամադրեց քաղաքին դաշտը:

Մեր երկրորդ խումբը, որ կը մրցէր Créteilի Բ. խումբին դէմ, լաւ խաղէ մը վերջ շահեցաւ մէկի դէմ չորսով: Օդը շատ աննպաստ էր, երբ Ա. խումբը դաշտ ելաւ: Առաջին վայրկեաններուն մէջ Créteilի Ա. խումբը վտանգաւոր յարձակումներ գործեց: Բուռն պայքարէ մը վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները քիչ մնաց որ երկու կէտ եւս չահէին: Սակայն վերջին պահուն դատաւորը «փէնալթի» մը սուլեց, ինչ որ շատ ծանր էր գործուած յանցանքին համար եւ Créteil նշանակեց իր երկրորդ կէտը: Խաղը լրացաւ 2—2ով:

Շնորհակալութիւն մեր հայրենակիցներուն որոնք եկան եւ քաջալերեցին մեր մարզիկները: Սակայն բազմաթիւ չէին: Եթէ նիւթական օժանդակութիւնը շատ լաւ բան է, բարոյականն ալ իր արժէքն ունի:— Ք. Ո.

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ.— Վերջապէս նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը վաւերացուելով Վիէնի նահանգապետութենէն եւ ֆութպոլի Ֆրանսական Դաշնակցութենէն, մաս կը կազմէ Լիկ Լիոնէզի ֆութպոլի ախոյենական շարքի մրցումներուն: Հակառակ կարգ մը մութ ուժերու խաղերուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը իր հովանիին տակ առած է գաղութիս առողջ տարրը՝ պատանիերիտասարդութիւնը, 30 անդամներ եւ 10 անդամուհիներ եւ անոնց կուտայ ֆիզիքական դաստիարակութեան հետ նաեւ մտային պաշար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը որ կը բաղկանայ ընդհանրապէս 18—19 տարեկան պատանիներէ, պիտի մրցէր անցեալ եղանակի Région l'Estի Groupe Aի ախոյեան A. S. Tignieuի դէմ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտը փութացած էր հետաքրքիրներու բազմութիւն մը, հակառակ անձրեւոտ օդին: Հակառակ Ֆրանսացիներունֆիզիքականին, տարիքի եւ փորձառութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորահաս մարզիկները դաշտ ելան առաջնորդութեամբ իրենց անխոնջ մարզիչին՝ Ազատ Պալեանի, եւ շահեցան 0ի դէմ 4: Այս յաջողութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արժէքը բարձրացաւ Լիոնի եւ Իզէռի նահանգին մէջ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը իրենց փայլուն խաղերէն մին խաղացին: Կանոնաւորութիւնը եւ կարգապահութիւնը կատարեալ էին:— Մարզիկ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԵՐԻՏ. Միութիւնը նախաձեռնութիւնն ստանձնած է կազմելու Թրքահայ Դատի Պաշտպանութեան Երիտ. Յանձնախումբ մը, որուն նպատակն է ժողովներով եւ այլ հրապարակային ձեռնարկներով ճանչցնել ֆրանսահայ երիտասարդին իր ազգային եւ պատմական իրաւունքները, որպէսզի ան ալ իր տարեց հայրենակիցներուն հետ պահանջէ Թրքահայաստանի վերադարձը մայր Հայրենիքին: Յանձնախումբի առաջին ժողովը կը գումարուի երկուշաբթի 1 հոկտ. ժամը ճիշդ 20ին, Ազգ. Ընդհ. Միութեան Կեդրոնը, 9, Փլաս տը լա Մատըլէն, Փարիզ:

ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 25ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ. — Դեկտ. 1ի շաբաթ օրը կէսօրէ վերջ Սալ Փլէյէլի մէջ մեծ շուքով պիտի տօնուի Խ. Հայաստանի 25ամեայ տարեդարձը: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆր. Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտոյի մասնաճիւղին հոկտ. 7ի հոգեհանգիստը յետաձգուած է հոկտ. 14ին:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» Երիտ. Միութեան Րաֆֆի խումբին դասախօսութիւնը՝ Զորեքշաբթի, 3 Հոկտեմբեր, ժամը 8.30ին, Studio Alemchah, 19 rue Caumartin, métro Madeleine: Դասախօս՝ Հրանտ Սամուէլ, նիւթ՝ Ակնարկ մը Հայոց պատմութեան վրայ: Կը հրաւիրուի Փարիզահայ երիտասարդութիւնը:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ.— Կազմակերպուած Փօնտը-Շէրիւիի Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ, 6 հոկտ., շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2ը, Ցօյներու շքեղ սրահին մէջ, Au Réveil, Salle Constantinidis— մասնակցութեամբ հանրածանօթ Orchestre Jazz Giolittiի: Առատ եւ ընտիր ըմպելիներ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ Գ. Տէօվլէթի նոր երկը, ՁԷՅԹՈՒՆ, պատմութիւն 1895ի պատերազմներուն, տեղական բարբառով եւ հին դէպքերով ճոխացած: Ընտիր հատոր մը պատկերազարդ: Դիմել Տէր-Յակոբեան տպարան:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN